

אוסף

אוסף גיליונות מבית צוף הוצאה לאור

אדם כי ימות באוהל

גיליון זיכרון לרבינו רשכבה"ג ראש הישיבה זצוק"ל

הספדים, תמצית קצות דרכיו ומעשיו,
הדרכות והנהגות שקבלו תלמידי רבינו זצוק"ל

רבי יהושע אייכנשטיין • רבי חיים פיינשטיין • רבי ישראל בונם שרייבר
רבי נתן רוטמן • רבי משה ליבנה • ממגד גרש ירחים • עינינו גל • מחשבות טובות
פניני הלכה • אז נדברו • תוספת שבת • מי באר • בנתיבות העיון

הספדים הם זמנא הם זמנא	מענה יחזקאל	מחשבה קצרה על הדף	עטרת המועדים	יעלית הן חנוך לנער	תורת המידות
יעלית הן	אבני דין	בנתיבות העיון	גיליון עומק הפשט	מחשבות טובות { אז נדברו }	תמצית סיכומי ופירושים
לקראת שבת מלכתא	בנתיבות הפרשה	שיעורי דעה	נחל אליהו	שיעורי בינה	לדעת ובלכתך אמונה בכל דרך
מים זכים	חשבותי דרכי	נידונים מעשיים בהלכות טהרת כהנים		ברומז של עולם	

תוכן ענינים

אוסף דעת דבינו

5 מומגר גרש ירחים

משלחנו של רבינו הגדול
מרן רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין זצוק"ל

9 עומק דעת

הגאון הגדול
רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א

13 שיעור חומש

מאת הגאון הגדול
רבי חיים פיינשטיין שליט"א

15 ועד ליל שבת

מאת הגאון הגדול
רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

18 קינה ונהי

על מרן רשכבה"ג
הגרי"ג אדלשטיין זצוק"ל

19 התבוננות

משיעורי הגאון רבי נתן רוטמן שליט"א

23 על משכנות הדזעים

הגאון רבי משה ליבנה שליט"א

27 תמצית קצות דרכיו

זכרונות וידיעות חשובות מחייו
של מרן רשכבה"ג זצ"ל

29 ההדרכות והנהגות

שקבלו כמה מתלמידי
מרן ראש הישיבה זצוק"ל

31 אדיר במלוכה

פרקי חיים עובדות ומעשים
על מרן רשכבה"ג ראש הישיבה זצוק"ל

37 עינינו גל

מאמרי עין לא ראתה

41 מי באר

התחזקות באמונה ובעבודת ד'

אוסף הדעת

43 תורת המידות

הרה"ג רבי יונתן אבר שליט"א

45 חנוך לנער

הרה"ג חנוך דרורי שליט"א

47 ובלכתך

הרב אהרון לוי שליט"א

48 מחשבות טובות

מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה

49 אז נדברו

מחשבות לבני הישיבות

55 ברזמו של עולם

גיליון היוצא מבית ועד לחכמים
העוסקים בעניני תפילה

אוסף ההלכה

59 שיעורי בינה

הגאון הגדול
רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
על ספר המצוות

61 עטרת השבת

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א
שיעורי מלאכות שבת

63 הלכות טהרת כהנים

הגאון רבי ישראל כהן שליט"א

65 עומק הפשט

דיוני הלכה אקטואליים

71 פניני הלכה

מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר

83 תוספת שבת

מעלת השבת וקדושתה
בירור הלכה

85 שיעורי דעה

מתוך שיעורי הגר"ר גרשון מלצר שליט"א

87 מחשבה קצרה על הדף

תפיסות עומק על סדר הדף היומי

90 מבחני לדעת

מבחן בדף היומי, במשנה ברורה
ובחפץ חיים ואהבת חסד

אוסף הפרשה

93 חשבתי דרכי

נקודות אור במשנתו של
הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל

95 נחל אליהו

משיעורי הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א

98 הפרשה המחכימה

לקחים מעשיים ואקטואליים
מפרשת השבוע

99 בנתיבות הפרשה

הגאון רבי נחום קסטנר שליט"א

101 יעלת חן

הגה"צ יצחק שמואל גמזו שליט"א

103 אמונה בין בתרי הפרשה

תובנותיו של
הרה"ג מרדכי דוד נויגרשל שליט"א

105 מענה יחזקאל

הרה"ג ר' יחזקאל הרטמן שליט"א

109 מים זכים

משא ומתן ופילפול בנידונים
ערבים ונחמדים

111 אבני חן

ביאורים והערות בפרשת השבוע

113 בנתיבות העיון

ביאורים והערות
מהרה"ג ר' אהרון שוורצר שליט"א

115 דבריהם הם זכרונם

שפתי ישנים

117 לקדאת שבת

לקט נבחר מתוך העלון
הנפלא של "דרשו"

ניתן להעביר תרומות וכן לשלם עבור קניית גיליונות
"בעמדות נדרים פלוס" או "קהילות" בחיפוש קופת "אוסף גיליונות



"וכן בהעברה בנקאית לחשבון "הילכתא ע"ר
בנק מרכנתיל (17) סניף 734 מספר חשבון 85778
ניתן לקבל קבלה מוכרת במס לפי סעיף 46
על כל תרומה לאוסף גיליונות
(למעט תשלום על פרסום או קניית גיליונות)

תרומה טלפונית בנדרים פלוס: 03-7630543 מס' 1335
תרומה טלפונית בקהילות: 073-2757000 מס' 9641

ניתן להצטרף לרשימת תפוצה לקבלת 'אוסף גיליונות' ושאר גיליונות במייל
יש לשלוח בקשת הצטרפות לכתובת המייל של ה'אוסף' ולפעול לפי ההנחיות

מערכת 'אוסף גיליונות'
9518479@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט"א

חברי המערכת:

הרב צבי קנול שליט"א

הרב חיים וכסלר שליט"א

הרב משה הכהן שליט"א

הרב יוסף בן יהודה שליט"א

הרב עקיבא יוסף לוי שליט"א

הרב יוסף שלמה בייפוס שליט"א

הרב בנימין יודלביץ שליט"א

הרב אליעזר וייס שליט"א

מבית 'צוף'
הוצאה לאור



נתן פלדמן

אוסף גיליונות מופיע בסיוע
הילכתא- לדעת לחיות כהלכה



ממגד גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זצוקללה"ה

'פיקודי ה' ישרים משמחי לב'
אימתי הן ישרים כשיוצאין מפי ישר
(מדברי מרן זצוק"ל ע"פ חז"ל בילקוט
תהלים)

פרשת שלח - גליון זיכרון שנת תשפ"ג לפ"ק (שנה ד') * גליון 142 * עיה"ק ירושת"ו * כתבי תלמידים

דברי זכרון

אמרו חז"ל (ירושלמי שקלים פ"ב): אין עושין נפשות לצדיקים, דבריהם הם זכרונם.

לאור זאת, ליקטנו כמה נקודות אור מחיי מרן זצוק"ל, כפי שהן מאירות לאור דברי מוסריו החודרים והבהירים, וא"ה נשתדל ללכת בדרך זו גם בגליונות הבאים, לתועלת הציבור החפץ ללמוד מדרכיו ולגעת בשולי אדרתו, ויהיו הדברים לזכות נשמתו הטהורה של רבינו ירחמיאל גרשון בן הגר"ר צבי יהודה זצ"ל. תנצב"ה.

אשר בך ירוחם יתום

מרן זצ"ל נתייתם מאמו הצדקנית מרת מרים ע"ה בגיל צעיר, ועוד קודם לכן כאשר אסרו הקומוניסטים את לימוד התורה לילדי ישראל, נשלח יחד עם אחיו הצעיר ממנו בשנה, הגר"ר יעקב זצ"ל, להתגורר בעיר אחרת בבית דודם, שם התאפשר להם ללמוד תורה, נתאר לעצמנו ילדים כבני ז' וח' הנשלחים לעיר אחרת ע"י אמם השוכבת על ערש דוי, בהבנה שאולי כבר לא יתראו עוד... כפי שאכן קרה.

וכך כיתומים שבורים, פנו שני האחים להתמסר לתורת ה' למרות הקשיים, בצורה בלתי ליגאלית, תחת אימת השלטון הקומוניסטי, התורה היתה שעשועיהם ועמלה ויגיעתה פת לחמם, ומזור למכאובי נפשם.

לימים, כאשר הובא אל מרן ילד יתום שבור לב, קיבלו מרן בחבה תוך שהוא מספר לו בנועם מתיקות על אותו נער שבור, יתום מאם ורחוק מאב, אשר משברי רוח וגשם אימו להכריעו, אך הוא לא שת לבו להם ולמרות הכל התגבר והתגבר, ותחת לשקוע בשברו וכאבו, השקיע את עצמו בעומק מימיה של תורה, אשר היו לו למשיב נפש, וכך עלה ונתעלה, עד שלבסוף... גדל הנער והיה לראש ישיבת פוניבז' המעטירה...

כך גם אתה, המשיך מרן בחבה, אל ישיאך מצבך לחשוב כי אבדה חלילה תקותך, אדרבה, אם תתגבר ותתחזק למרות כל הקשיים, כפי כוחך ויכולותיך, הרי תוכל לגדול למאד...

וכך היה חוזר מרן זצ"ל ומעודד יתומים בדברי אגרתו הנודעת של רבנו הגר"י אייבשיץ זצ"ל: **"אנו רואים בבירור בעולם שרוב הנערים המצליחים בתורה וחכמה ויראה ומשא ומתן - הם יתומים, כי הקב"ה משגיח בהשגחה מיוחדת עליהם כי הוא מרחם יתום" - המציאות היא שילדים יתומים שאין להם הורים מצליחים יותר בחיים, גם בגשמיות וגם ברוחניות, ילדים כאלה שאין להם עזרה של הורים, מצליחים יותר מאחרים, כי יש להם סייעתא דשמיא מיוחדת מהקב"ה שהוא אבי יתומים.**

בשבוע האחרון לחייו, ערב מתן תורתנו, עוד הספיק מרן לחזק במילים אלו ולחמם את לבם של עשרות היתומים הנכנסים לעול מצוות, במעמד מרומם שנערך ע"י ארגון 'זה לזה' אשר זכה לעידודו והכוונתו, כשהוא מצרף לדבריו המחזקים גם 'דורון דרשה' לבני המצוה, את ספרו של אביו זצ"ל - 'הוד צבי' בהקדשה מיוחדת, ואת ספרו שלו 'דרכי החיזוק', להרנין לב יתומים.

סייעתא דשמיא מיוחדת זו עמדה למרן ולאחיו זצ"ל, להצליח בעמלם והתעלותם מעל נסיונות השעה, ולזכות ל'כתרה של תורה'.

ידיה כנגד המנגן

סיפרו, כי מרן זצ"ל ניחון בקול ערב, ובילדותו נהנו לשמוע את קולו כשהוא משורר בשמחות חבריו, עד שפסק מכך כשחשש כי הדבר מעורר קנאה אצל החברים...

אף בשנותיו המאוחרות, בהיכל הישיבה"ק היה מרן קורא בקולו הנעים את המגילות הנקראות במועדים, ולעתים גם היה קורא בתורה כגון בימים הנוראים ועוד.

סיפרו באי ביתו של מרן, כי התבטא פעם ש'אוזן מוזיקלית' נובעת מעדינות הנפש, והיא מעלה גם כלפי הבנה בתורה.

אך את היחס הנכון לנגינה נלמד מן המעשה הבא:

כאשר נשאל מרן על ילד הניחון בכח הנגינה והוא 'מחובר' לזה, האם כדאי לתת לו להשקיע בזה, הגיב מרן בשלילה, ושוב נשאל - וכי לשם מה ניתן לו מן השמים כח זה? הגיב מרן - כדי שיהיה לו ניסיון נוסף לכבוש את היצר ולהתמסר ללימוד התורה...

כלומר, לא זו בלבד שאין זה נכון להשקיע בדברים המפריעים ללימוד, אלא המבט הנכון על כך הוא כי זהו ניסיון...

וכאמור, מרן עצמו הבין היטב כחה של נגינה מהו, ולא זו בלבד אלא שהוא עצמו הפליג בדבריו כמה במעלת השירה מתוך שמחה של מצוה וכדו', ואעפ"כ ראה את הדבר כעוד ניסיון.

ומדוע לא השיב מרן שישתמש בכח הנגינה לתועלתו הרוחנית, בלי להשקיע בכך השקעה מיוחדת?

אכן מרן בישרותו היטיב להגדיר, כי כאשר נשים לנגד עינינו רק את תועלת עבודת ה', הרי בראש ובראשונה, לצורך החינוך וההתמסרות לתורה, ראוי שלא תהיה נטיית הלב לדברים חיצוניים המסיחים את הדעת, והרי כל מבט הנותן מקום לכשרון נוסף שאינו שייך לתורה, הרי יש בו סיכון ביחס לפריחתו הרוחנית של אותו ילד.

א"כ, אף שבדאי אם יוכל פעם להועיל בכחותיו המיוחדים לאחריו, יתכן שראוי לעשות כך, וכפי שהורה מרן לאברכים השואלים אם להענות למשרת ש"ץ בימים הנוראים וכדו' שיש בכך זיכוי הרבים, אבל עיקר המבט צריך להיות כי על הלב להתמסר לתורה בלא פניות חיצוניות, וכל נטייה אחרת הבאה על חשבון עבודת ה' האישית שלו הרי היא כעת בבחינת 'עצת היצר' ועוד ניסיון שיש להתגבר ולהתעלות מעליו, בדרך העולה בית א-ל.

ובזכרוננו עולה המעשה הנודע על מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, שהיה כידוע נמשך מאד לנגינה, והשליט את עצמו על רגשותיו להימנע מללכת

לשמוע קול נגן, כשאת נפשו הכומהת לנגינה הוא מרווה בשירת התורה על מתיקותה ועריבותה.

✱

ונצטט עוד מהוראת מרן בזה למעשה. כאשר נשאל על הרגל ה'נגנים' והמוזיקה הקיים בין בני הישיבות [וכמובן, במוזיקה הכשרה והראויה עסקינן], השיב כי "ההרגל נעשה טבע... צריכים להסביר להם שזה בטלה וביטול זמן...", שוב שאלוהו כיצד גורמים לבחור שמקשיב הרבה למוזיקה, להפסיק עם זה? השיב מרן: "שהלימוד יהיה מעניין, שילמד בצורה שמעניינת..."

את השימוש בנגינה ראה מרן כתועלת רק לצרכי מצוה, בזמירות שבת, או בשמחה של מצוה, כפי שהאריך מרן רבות במעלת ענין זה. כמו כן כשעוררו בפניו על הצורך לעתים בשחרור הלחץ מהבחורים, אמר שאפשר לעשות 'מלוה מלכה' בשמחה עם שירה. אבל הרגל סתמי של 'שעות פנאי' ושמיעת מוזיקה, הרי זה הרגל של ביטול תורה ובזבוז זמן ואינו נכון.

אשרי אביו שלמדו תורה

את תחילת לימודם עשו מרן ואחיו הגר"י זצ"ל תחת יד בחור אחד מתלמידי אביהם בשם ר' זלמן אסטולין זצ"ל (לימים גיסו של הגר"י גלינסקי זצ"ל), אשר כל ימיהם כיבדוהו והחזיקוהו לרבם, משגדלו הנערים החל אביהם הגר"י זצ"ל ללמדם בעצמו.

כדי לדעת מי היה אבי מרן זצ"ל, די שנזכיר כי מרן החזו"א מנה אותו בין ג' הרבנים בארץ שראויים בגודל תורתם לימנות על הסנהדרין בלשכת הגזית...

הגר"י זצ"ל היה תלמידו המובהק של מרן הגר"ד ליבוביץ זצ"ל, ותקותו היתה, כפי ששינן באזני בנו, כי בבוא העת יוכל לשלוח גם אותו ללמוד אצל רבו הגדול, אלא שעד אז נהפכו סדרי עולם והצדיק נאסף מפני הרעה.

מרן הגר"י זצ"ל גם הוא החשיב ביותר את הגר"י, צאצאיו מספרים כי בעלותו ארצה מיאן הגר"י לאכול בשר עד שבא לידו בשר משחיתת הגר"י אשר עליו סמך.

גם על ישרות תורתו של הגר"י הפליג מרן הגר"י, וכפי שספר מרן זצ"ל, כשפגש הגר"י במרן הגר"י לראשונה בארה"ק (בשנת תש"א) ופלפל עמו בענין הידור מצוה, שאל אותו הגר"י כמה שנים אתם בארץ? השיב הגר"י, שבע שנים, הגיב הגר"י - "שבע שנים בארץ ועדיין לא שכחתם איך ללמוד..." [ביאר מרן כי הגר"י היה רגיל שבאים אליו ואומרים חידושי תורה שלא בישרות, ואילו אאמו"ר דיבר טוב], והביא הגר"י מדברי הגר"י בענין זה בספרו בהלכות חנוכה ע"ש שהזכיר - "...ולדבר זה עוררני אחד מן הרבנים בפה ארצה"ק", ונדפסו הדברים גם בספרו של הגר"י 'הוד צב'.

מרן סיפר על ימי שחרותו של אביו: "אאמו"ר סיים את הש"ס בגיל ארבע עשרה, ואמר לנו שזה היה מצוי באותה תקופה שידעים ש"ס בגיל צעיר, ולפעמים היה בא לביתם רב מאחת העיירות הסמוכות, והיה מביא איתו את בנו הצעיר שהיה בן גילו של אבא, והיו הרבנים מדברים בלימוד, והילדים גם כן משתתפים בשיחתם ושואלים ועונים ומביאים ראיות מכל חלקי הש"ס..."

תחת שבטו של אב גדול כזה, קיבלו האחים הקדושים ר' גרשון ור' יעקב את דרכי לימודם, לא פלא שכאשר חפצו ללכת לשיבה להוסיף שם עוד בדרכי הלימוד, פסקו החזו"א והגר"י זצ"ל פה אחד כי אם לומדים הם היטב אצל אביהם מדוע לו לשלחם לשיבה!?

דרכה של תורה

משעלו ארצה המשיכו האחים את לימודם אצל אביהם הגדול עד שהיו כבני י"ז-י"ח, הגר"י זצ"ל ששימש מרא דאתרא ברמת השרון, עסק עם בניו בלימוד התורה רוב שעות היום במקביל לעיסוקיו בענייני הרבנות, כך שימש ביתם מעין 'שיבה', בלא שום שייכות להבלי העולם שבחוץ, עוברי אורח שנזדמנו לבית הרב הביעו את התפעלותם מאותו 'אי' של תורה המנותק מאוירת החולין ששררה במושבות.

בלימודם עברו האב עם בניו - תלמידיו על רוב הש"ס, בחלקו אף עם דברי הפוסקים על ענייני המסכת, לימים, פרטו האחים הקדושים זצ"ל את סדרי לימודם המפליאים בפני שומעי ליקחם, בכדי ללמדם דרכי לימודה של תורה, וכמה היא היכולת להשיג ידיעת התורה אף בגיל צעיר.

וכך סיפר מרן (בהשמטת כמה קטעים שאינם נוגעים לגוף העניין): "כשבאנו לארץ בשנת תרצ"ד היינו עדיין פחות מגיל בר מצוה, ולמדנו מסכת בבא קמא, גמרא עם רש"י, כל דבר היינו לומדים פעמיים, והיו שלושה גמרות על השולחן, גמרא אחת שהבאנו איתנו מרוסיה, ועוד שתי גמרות שאאמו"ר הביא מבית הכנסת, והיה אחד מאיתנו קורא עם אבא עד סוף הענין, ואחר כך מתחלפים והשני קורא, כמו שעושים בחיידר שנותנים לילדים לקרוא... התחלנו בבא קמא כבר ברוסיה כשהיינו כבני שבע שמונה, וכאן בארץ המשכנו וגמרנו את המסכת.

לאחר מכן היינו צריכים להתחיל מסכת אחרת, ולא היו עוד גמרות בבית, רק כרך אחד סנהדרין מכות שבועות מש"ס וילנא הישן, לכן התחלנו מסכת סנהדרין, ולקחנו מבית הכנסת עוד שתי גמרות קטנות בלי מפרשים, והיה אאמו"ר לומד עם הגמרא הגדולה ואנו עם הגמרות הקטנות, ולמדנו מסכת סנהדרין גם כן בלי תוספות, כל דבר פעמיים, בכל יום מתקדמים כמה משפיקים ולמחרת חוזרים על זה וממשיכים הלאה, והיינו מספיקים בערך דף גמרא בשעתיים, תחילה חוזרים על מה שלמדו אתמול ואחר כך ממשיכים, ובסוף כל פרק חוזר חזרה שלישית, וכך במשך החורף גמרנו כל מסכת סנהדרין, ועשיתי סיום על זה בערב פסח.

אחרי סנהדרין המשכנו מסכת שבועות שהיתה גם כן באותו הכרך, ומסכת זו כבר למדנו עם התוספות, הכל במהירות ובפשטות, ולפעמים לא הבנו חלק מהתוספות ורק אאמו"ר היה מבין וממשיך הלאה, ולמחרת כשחזרנו נקלטו שאר הפרטים והבנו את הפשטות, ואחר כך פרק למדנו גם את כל הרא"ש והר"ן כסדר, וכן את דברי הרמב"ם השייכים למסכת שבועות הלכות טוען ונטען עד פרק ט' עם הכסף משנה.

אחר מסכת שבועות המשכנו מסכת בבא מציעא, השייכת לענייני פרק שבועות הדיינים, וגם אז למדנו כל דבר פעמיים עם רש"י ותוספות ומה שלא הבינו לא מתעכבים, ובסוף הפרק היינו חוזרים פעם שלישית על כל הפרק בבת אחת, וזה היה הולך מהר מאד, כי כבר יודעים וקל לחזור, והיה הלימוד נעים ומושך ומעניין מאד.

וכשגמרנו מסכת בבא מציעא כמדומה שלמדנו גם את הרא"ש והנימוקי יוסף, וכן את דברי הרמב"ם השייכים למסכת בבא מציעא הלכות טוען ונטען והלכות מלוה ולוה וענייני ריבית ועוד.

ואחר בבא מציעא המשכנו בבא בתרא גם כן באותה הצורה, וכן את המשך דברי הרמב"ם טוען ונטען מפרק ט' הלכות חזקת קרקעות, ואחר כך למדנו



מסכתות נדרים וקידושין ומכות.

לאחר מכן איני זוכר מאיזה סיבה התחלנו ללמוד מסכת פסחים, אותה התחלנו ללמוד בראש השנה לאחר התפילה, ולמדנו גם כן גמרא רש"י ותוספות ורמב"ם, ואז למדנו גם טור ובית יוסף ומגן אברהם, הכל מהר ובפשטות, ועד ראש חודש שבט סיימנו את כל המסכת ארבע פעמים!

וכיון שבפסחים יש ענייני קדשים אמר אאמו"ר שנתחיל ללמוד סדר קדשים, וגם אמר ששמע שהגר"מ שפירא בשיבתו בלובלין למד קדשים, והתחלנו אז ללמוד מסכת זבחים, ואמנם עדיין לא היו אז חידושי הגר"ז, אבל היה אסיפת זקנים וזבח תודה של החפץ חיים, וכן קרן אורה רש"ש ועוד, ולמדנו כדרכנו כל דבר פעמיים, ושוב חזרנו פעם שלישית בסוף כל פרק, ופעם רביעית בסוף המסכת, ואחר כך למדנו גם את הרמב"ם, הלכות פסולי המוקדשים ומעשה הקרבנות.

ובדרך זו למדנו כל סדר קדשים, גם תמיד קנים ומידות, חוץ ממסכת חולין שלא למדנו, כי זה ענייני יורה דעה ולא קדשים, וכמדומה שלמדנו המסכתות למפרע ולא לפי הסדר, וסיימנו במסכת בכורות, ולמדנו גם את כל הרי"ט אלגאזי, הכל בצורה פשוטה וקלה.

ולפעמים הייתי שואל בסברא ואאמו"ר היה עונה ומסביר, ושוב הייתי שואל על התיירוץ, וגם על זה היה עונה, אך כששאלתי פעם שלישית היה פוסק ואומר די בזה ואין צורך להתעכב יותר.

לאחר סדר קדשים התחלנו ללמוד מסכת יבמות, ואז כבר היה אאמו"ר טרוד יותר, והוצרך לנסוע לפעמים, ולמדנו מסכת יבמות במשך כשנתיים, ואז גם היה לי זמן ללמוד ולעיין לבד, והייתי רואה את הרשב"א והרא"ש וכן רבי עקיבא איגר וחזון איש לפעמים.

למדנו כך שלושה סדרים ביום, סדר ראשון בבוקר למדנו כארבע שעות בערך, ובאמצע היתה הפסקה כחצי שעה שאאמו"ר נח מעט ואנו שיחקנו במש-חקי הילדים, ואחרי הצהריים למדנו סדר שני עד מנחה קטנה, ולאחר תפילת מנחה היה שיעור במשניות, וכן למדו עין יעקב או חומש עם רש"י, עד תפילת מעריב, ואחר כך חזרנו הביתה לסדר שלישית ושוב למדנו, ואז היינו לומדים לבד מה שרצינו. הכל בנעימות בלי לחץ..."

✱

לימים, כאשר נשאל מרן זצ"ל אם היה לעתים איזהו שינוי בסדרי לימודם, או 'בין הזמנים' וכדו', השיב מרן: "לא היה בין הזמנים. לא התאמצו, הלימוד היה מעניין ולא היה מאמץ מיוחד, זה היה עם אווירה נעימה ובלי מאמץ מיוחד".

שב השואל ושאל את מרן - האם היו הולכים לים או לנוח באיזה מקום? השיב מרן: "לנוח? לפעמים היינו עושים 'טיוול' ברחוב ליד הבית... סדר א' היה ארבע שעות, ובאמצע הסדר אחרי שעתיים היינו הולכים כמה רחובות וחוזרים הביתה..."

שוב שאלוהו, בתמיה - ולא הרגשתם שחסר לכם משהו? השיב מרן: "לא, היה מאד נעים!..."

ואמנם בהתייחסות לדורנו אנו, אמר מרן כי "המציאות כיום שונה, ואאמו"ר זצ"ל היה אישיות מיוחדת, לא כל אבא יכול להיות כך..."

אכן לעיקר העניין, אמר מרן כי אפשרי הדבר שימצא גם בימינו, ובלבד שיהיה הדבר בדרך שאין בה מאמץ רב מדי, ושיהיה בדרך של התעניינות, וכה סיפר מרן: "יש גם היום תלמיד חכם בבני ברק שלומד עם צעירים מכיתות ז' או ח' גמרא עם רש"י בהספק כשני דפים ליום ומסיימים את הש"ס בשלוש שנים, ואני מכיר ילדים שלמדו אצלו וגמרו את הש"ס, והם גם חוזרים על זה וחוזרים ומדברים איתם בענייני קדשים והם מכירים ויודעים את העניינים..."

עוד סיפר מרן: "ידוע לי על חידוד אחד שהיה שם מלמד שידע לתת לתלמידים טעם ומתיקות בלימוד, והילדים - ילדים בגיל צעיר, מסתמא בני עשר או אחת עשרה, היו לומדים שמונה עשרה שעות במהלך ימי שישי ושבת, תשע שעות בכל יום, ועדיין נשאר להם מספיק זמן לכל שאר צרכי השבת.

אם נעשה חשבון זה לא קשה, כי ביום יש עשרים וארבע שעות, ואם נפחית מזה אפילו תשע שעות לשינה, ועוד כמה שעות לתפילות ולסעודות שבת, עדיין נשארו הרבה שעות שאפשר ללמוד בלי קושי, רק צריך שהלימוד יהיה מעניין, וזהו כשלומדים בצורה המתאימה לכל אחד לפי טבעו..."

"...אותם הילדים היה להם רבי שנתן להם עצות איך להיות בשמחה, בלי מתח, וללמוד מתוך שמחה, עם חיים מאושרים, ואכלו סעודת שבת עם זמירות, וישנו כמו שצריך לישון, ויחד עם זה למדו שמונה עשרה שעות. שייך דבר כזה, אם מנצלים את הזמן כמו שצריך".

כל הישר בסברא גדול מחברו

לאחר שכבר למדו האחים מפי אביהם מסכתות רבות, עד שכבר קנו שליטה ברוב הש"ס, פנה מרן לאביו בבקשה שישלח אותם לאחת הישיבות בארה"ק, בכדי שישתלמו בדרכי הלימוד בשימוש חכמים - גדולי התורה המצויים בישיבות, ובדבוק חברים - שחסר להם בלדמם לבדם בבית. האב לא שש על דבר הצעה זו, גם כשהציע ידידו הגה"צ רבי אהרן כהן זצ"ל שישלחם עמו לישיבת חברון בירושלים לא מצא הרעיון חן בעיניו, אך לאחר שעומס ענייני הרבנות הפריעו ללימוד המשותף הוכרח האב להסכים לבקשה, וכך פנו האחים לישיבת לומז'ה, שבין תלמידיה נמנו באותה עת גדולי תורה רבים.

אכן, כעבור תקופה השיב הגר"צ את בניו הביתה, הוא לא היה מרוצה דיו מרמת הלימוד שהשיגו הבנים בישיבה, ומשכך חזר ללמוד עמם כבעבר, עד שנפתחה ישיבת פוניבז', והגר"ש רוזובסקי זצ"ל בא בשליחות הרב מפוניבז' זצ"ל לבקש מהגר"צ כי בניו יהיו הגרעין לישיבה החדשה.

לשמחת הבנים, נתן הגר"צ את הסכמתו למהלך, וכפי שסיפר מרן לימים "אאמו"ר אמר כי הרב מפוניבז' הוא אישיות שכדאי לשמשו, וכדאי שיהיה לנו שימוש חכמים אצלו..."

כך החלו הבנים את חוק לימודם תחת הנהגתו של מרן הרב זצ"ל, כאשר הם שומעים שיעורים מפי הגר"ש רוזובסקי ומקבלים ממנו מלא חופניים בדרכי לימוד התורה וגודל מתיקותה.

מרן סיפר כי הרגיש תועלת מרובה בלימוד במתכונת הישיבה: "כשבאו להציע לי שידוכים נכנסתי לחזון איש לשאול ואמרתי כי אני רוצה להמשיך בישיבה ששם מקבלים הדרכה בלימוד, אמר לי החזון איש - הדרכה בלימוד כבר קיבלתם מהאבא, ועתה רק צריכים להיזהר שלא לקלקל..."

וכך שמר מרן כל ימיו את הוראתו של מרן החזון איש, שלא לקלקל את דרכי הלימוד כפי שקבל מאביו הגדול, ורק הוסיף עוד ועוד ללטש את מוחו וישרותו, תוך שהוא דבק ברבותיו, מרן הרב מפוניבז' ומרן הגר"ש זצ"ל.

ומספר מרן מעט מתהלכות נפשו באותם ימים: "...ואמנם עדיין היה לבי נוקפי בדרך הלימוד שלמדתי, כי ראיתי שיש דברים שאצלי הם פשוטים ולאחרים אינם פשוטים, וכן להיפך, אבל אחר כך הייתי כמה פעמים אצל מרן הגר"ז זצ"ל ודיברתי עמו בלימוד וראיתי שגם הוא נוקט תמיד את הפשטות.

פעם דיברתי עמו על איסור עבודה לכהנים פרועי ראש, ומכח קושיא רציתי לחדש שלא העבודה אסורה, אלא האיסור הוא להיות פרוע ראש בשעת העבודה, כי זה גנאי לעבודה, [וכמו שמצינו מחלוקת הראשונים באבל שאסור בתפילין, אם האיסור הוא מצד שתפילין הם סתירה לאבלות, או שזה גנאי לתפילין שאבל יניח אותם (א"ה. עיין בזה בשיעורי רבינו שליט"א לכתובות דף ו'), וכך גם בפרוע ראש אולי האיסור הוא מצד שזה גנאי לעבודה], ומרן הגר"מ שך זצ"ל היה אז אצל הגר"ז ונטה להסכים לזה, אבל הגר"ז לא הסכים ואמר שלא מסתבר כך, אלא האיסור הוא העבודה, כמו בעל מום שאסור בעבודה.

וכך ראיתי תמיד שהוא רוצה את הפשטות, וזוהו נחה דעתי להמשיך כמו שלמדתי, ואמנם גם בישיבה קיבלנו והוספנו הרבה, אבל הדרך להבין מה הישירות ומה לא ישירות נשאר כמו שקיבלנו מאמור"ר, ואמור"ר קיבל כן מאביו זקני בעל חידושי בן אריה, שלמד איתו בילדותו..."

*

כבר מנערותו עמל מרן ללטש את דרך לימודו, שתהא בדרך האמת, בלא כחל וסרק, וכל ימיו ראה את ייעודו בהנחלת דרכי לימודה של תורה בצורה האמיתית ביותר, גם כאשר אין הדבר נוצץ ולכאורה גם לא מושך... מרן הביט רק אל המשיכה הפנימית, הנשמטת, המבקשת את אור אמתה של תורה, את מתיקות ישירותה וסברותיה, בבהירות ובפשטות.

וכך היה מרן אומר בשם הגר"א זי"ע 'מה שאמת הוא פשוט ומה שפשט זהו האמת...', וברוח זו עמל מרן תמיד להעמיד אמתותה של שמועה על מכונה, בדרך הישר והפשטות בלא עיקולי ופשוטי, באופן שהכי יתיישב על הלב, פעמים רבות מיאן בדברים המקובלים להאמר, מפני שקשים הדברים ליישבם על דרך אמת, וכפי המסופר רבות בפי תלמידיו הגדולים.

כך סיפר מרן גם על רבו הגר"ש זצ"ל, שעמל רבות על דבריו בכדי שיקלעו לאמתה של תורה: "...היה לימודו תמיד עם בקשת האמת, עד שכל סברא שהיה חושש שמה אינה אמיתית לא היה אומר אותה, ואמר רק את מה שהיה בטוח שהוא אמת וישר".

ומכח זה דרש מרן זצ"ל להרבות ידיעות בתורה תחילה, במקביל ללימוד העיוני הראוי, בכדי להשיג את ישירות ואמתות הסברא: "עיקר הגדלות בתורה היא בעלי סברא, כמו שמפורש בגמרא בגיטין (ו, ב) שמי שאינו בעל סברא אינו גברא רבה. העיקר הוא סברא ישרה, להבין עומק הדברים. אבל יש סדר, קודם צריכים ידיעת התורה, בקיאות. ואם אין ידיעות, אפשר לומר סברות ישרות - אבל הם לא אמיתיות... אחרי שיודעים הרבה ידיעות אז מגיעים להבנה ולעמקות, ויכולים לומר סברות ישרות ועמוקות לאמתה של תורה".

מתוקים מדבש

מרן היה מדבר רבות על 'מתיקות התורה' של מורו ורבו הגר"ש רוזובסקי זצ"ל, ועל כחו המיוחד של להעביר את מתיקות התורה לתלמידים, בהלוייתה של הרבנית רוזובסקי ע"ה עמד מרן על כך באמרו: "רבינו זצ"ל זכה ללמד ולהעמיד תלמידים בצורה מופלאה ומיוחדת שאין לתאר, לתת כזה גישמאק, וכזו הבנה ובהירות, בהסברה עם חיות שאי אפשר לתאר".

רבות היה מתאר בערגה את מתיקות הלימוד אצל רבו: "שמענו כמה פעמים שאמר בהתפעלות על סברא טובה 'ס'איז דאך ממש א מחייה'... עוד זכורני שפעם בחור צעיר אמר בפניו איזו סברא, והוא מאד נהנה, ואמר לכולם - 'תראו, הער זאגט דאך א מחייה! הוא כל כך התפעל והתרגש מסברא של בחור צעיר, ואמר שזה א מחייה... תורה זה מחייה, דברים ישרים זה מחייה, בהרגשה שזה החיים, כך היה לימודו..."

ומרן עצמו היה מעורר רבות על הצורך בלימוד מתוך מתיקות, אשר זהו מעיקר מצות תלמוד תורה, וכמו שמבקשים אנו בברכות התורה "והערב נא", שנרגיש את הערבות והמתיקות בתורה.

אי אפשר לתאר את המתיקות שהיתה אוחות במרן זצ"ל בעת דברו על מתיקות התורה, בערגה נעלה בזכרוננו את פניו הקורנות ואת השפתיים הדולקות, בהזכירו כי מלבד מ'משמחי לב' שיש בתורה, הרי יש בה גם 'מתיקות הפה' ממש... והיה שב ומספר: "...עברתי ליד בית כנסת ושמעתי קולו של ילד קטן בגיל ישיבה קטנה או אפילו בחיידר, שלומד בקול רם עם מנגינה ערבה מאד... ניגון של תורה... והיה ניכר על קולו התענוג והערבות שיש לו בלימודו, באיזו מתיקות! אפילו ילד קטן שאינו מחשב חשבונות ואינו מתעמק אלא לומד את דברי התורה כפשוטם, בלא סברות נוספות ובלא חידושים, גם הוא יש לו מתיקות כזאת בלימודו..."

והיה אומר על כך, כי "מתיקות התורה שייכת לכל אחד ואחד, וגם מי שאינו בעל מדרגה יכול להרגיש את מתיקות התורה".

ומכח מתיקות התורה שהיתה בו במרן זצ"ל, גם כח ההסברה במתיקות היה אצלו, כאשר היה מבאר ענין בשיעורו, באופן בהיר ופשוט היה יורד לעומק הסברא, ומעמידה באזני השומעים במתיקות ונעימות.

מרן זצ"ל היה יכול להזכיר פשט מדברי האחרונים, בביאור הסוגיא, או בתפילה או מאמרי חז"ל, ולאומרו בשלמותו בלא להוסיף עליו כלום, והיה הדבר לפלא, וכי מדוע לא הוסיף נופך משלו, או ביאור חדש שלא נאמר עדיין, והרי זו סתירה מוחלטת לנטיה הטבעית של כל אדם.

כך גם בשיחותיו היה מרן חוזר על מאמרים מסויימים מדי שנה בשנה, כגון לקראת הימים הנוראים, או בענייני המועדים וכדומה, ופעמים שלא הוסיף מאום, אלא היה חוזר על אותו הרעיון שכבר הביא שנים רבות, והיה זה פלא, מדוע לא לשנות או להוסיף מעט בדברים.

[ואגב, סיפר הגה"צ רבי גדליה אייזמן זצ"ל, כי מרן המשגיח הגר"י לווינשטיין זצ"ל שאלו מפני מה אתה צריך לשנות את תוכן השיחות מדי תקופה, ומה רע לחזור תדיר ולעורר באותם הדברים שאמרת כבר בעבר...]

אך נראה, כי מבלי לדבר על מדת הענוה של מרן, וחוסר ביקוש הכבוד והרושם, יש כאן גם הבנה טבעית לזה, כי כאשר הדברים הם מתוקים, הרי גם החזרה על דברים פשוטים יש בה טעם כמו שחדשים הם, 'כדיוטגמא חדשה', ומדוע א"כ יש צורך לחפש דברים חדשים...!?

וכזאת סיפר מרן גם על רבו הגר"ש זצ"ל: "זכורני שאחד אמר לי שהוא מתפלא על ראש הישיבה הגר"ש רוזובסקי זצ"ל איך שהיה מסוגל לומר דבר אחד פעמים רבות, ותמיד היה אומר עם כל המתיקות והערבות, ולא נפחת כלום מהגישמאק בזה..."

ונסיים בביאורו של החתם סופר עה"פ "לעולם לא אשכח פיקודיך כי בם חיתנני", שהזכירו מרן, בדברו על מתיקות התורה: "דוד המלך אמר בזה, איך אפשר לזכור ולא לשכוח את מה שלומדים, 'לעולם לא אשכח פיקודיך', כיצד? - 'כי בם חיתנני!' אם אדם מרגיש שחיותו היא בדברי התורה, על ידי זה יזכור ולא ישכח את מה שלמד, כי אדם זוכר את הדברים שעושים עליו רושם..."

עומק דעה

מדרן הגאון רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א

ראש ישיבת יד אהרן



פרשת שלח

האמונה שמעבר לתפיסה השכלית

היה עליהם להאמין כעת כי ביד הקב"ה לעשות עמם אף ניסים גדולים מאלו שביציאת מצרים ולהביאם אל הארץ.

הדמיון משלים עם השכל - לחזות בנועם ה'

בעומק הדברים, נראה לבאר כך: ידוע בשם מרן הגר"ח מבריסק זצ"ל, כי מצות האמונה היא דבר שמעל השכל, וממקום בו מסתיימת ההבנה השכלית, שם מתחילה מצות האמונה.

מרן החזו"א בספר אמונה ובטחון (פרק א) מאריך לתאר את נפלאות הבריאה, אשר מתוכם מכיר האדם בגדלות הבורא. בהמשך דבריו (אות ח) מדבר החזו"א על כוח הדמיון, וכותב 'ענין הדמיון הוא כוח נאצל מן השכל, והוא שטחי בלתי עיוני, וטבעו לשכנע את האדם ולאסור את לבו שלא יחשוב נגד דמיונו. ולעומת זה, השכל הוא תמיד איש ריבו של הדמיון, והאדם מכיר בשכלו כי הדמיון לאו בר סמכא הוא, אבל לעיתים ינצח הדמיון בהיותו תוקף על האדם ביותר'.

מסיים החזו"א (אות ט) ואומר 'כאשר זכה שכל האדם לראות אמתת מציאותו יתברך, מיד נכנס בו שמחת גיל אין קץ, ונשמתו נעימה עליו, והדמיון משלים עם השכל לחזות בנועם ה', וכל תענוגי בשרים חמקו עברו, ונפשו העדינה מתעטפת בקדושה וכאילו פירשה מגוף העכור ומשוטטת בשמי שמים'.

מבואר בדבריו חידוש גדול, כאשר ברא הקב"ה באדם את כוח הדמיון, על אף שמטבעו הוא מתנגד לשכל, אך קיימת מציאות בו הדמיון משלים עם השכל ועל ידו מגיע האדם לידי אמונה בה'.

כוח הדמיון

בפרשת בראשית, בעניין חטאו של אדם הראשון כתוב: 'והנחש היה ערום מכל חית השדה' (ג, א). מבאר הספורנו 'והנחש - הוא שטן הוא יצה"ר... שהכח המתאוה המחטיא יעשה זה באמצעות הכח המדמה המוביל אליו דמיוני

חטא המרגלים - עד אנה לא יאמינו בי

בפרשת שלח, לאחר ששבו המרגלים וסיפרו לבני ישראל את אשר ראו, נאמר בתורה 'ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא' (במדבר יד, א). הלילה המדובר כאן היה ליל תשעה באב, ואומרים חז"ל (מדרש רבה פרשה טז) 'אמר להם הקב"ה אתם בכיתם בכיה של חינום לפני, אני אקבע לכם בכיה לדורות. ומן אותה שעה נגזרה על בית המקדש שתתחרב'. בכייה זו שבכו בני ישראל לחינום היא שורש הגלויות שגלו כלל ישראל במשך הדורות (עי' רמב"ן שם כג), והיא זו שגרמה לחורבן הבית, שהיא בכייה אמיתית בכל שנה בליל תשעה באב.

שורש החטא שחטאו בני ישראל בענין המרגלים היה חסרון באמונה, שהסתפקו ביכולת ה' להביאם אל ארץ ישראל ולכבוש את העמים שישבו שם, וכפי שנאמר בפסוק 'עד אנה ינאצוני העם הזה ועד אנה לא יאמינו בי בכל האותות אשר עשיתי בקרבם' (שם יא), וברש"י כתב 'בשביל כל הניסים שעשיתי להם היה להם להאמין שהיכולת בידי לקיים הבטחתי'.

והדבר טעון ביאור רב, שהרי כלל ישראל שהגיעו למעלת הנבואה וראו בעיניהם את כל הניסים העצומים ביציאת מצרים במדבר ובמתן תורה, עד שנאמר עליהם 'ויאמינו בה' ובמשה עבדו', הייתכן שיפקפקו ביכולת ה' לקיים את הבטחתו ולהביאם אל הארץ. הלא פלא הוא.

והנה מדברי רש"י משמע שלאחר החטא נכנסו כלל ישראל לארץ בתום ארבעים שנה עם יהושע בן נון, והיה זה בדרך מלחמה. אולם אם היו זוכים להיכנס מיד לארץ, היה הדבר נעשה מתוך ניסים גלויים כמו ביציאת מצרים וקריעת הים ולא בדרך מלחמה. אמנם, בכדי להיכנס לארץ מתוך ניסים הוצרכו לניסים גדולים אף יותר מביציאת מצרים משום שכעת באו לכבוש ל"א מלכים ולא רק אומה אחת.

לפי זה נראה, כי הטענה על כלל ישראל בחוסר אמונתם היתה שמאחר וראו בעיניהם ניסים כה גדולים ביציאת מצרים,

התענוגים החמריים, המטים מדרך השלמות... כי אמנם הכח המתאווה עם דמיוני התענוגים המובילים אליו הם מצוים לכוחות הגשמיות הפועלות, ומחטיאים כוונת ורצון הקל יתברך, כשלא יתקומם עליהם הכח השכלי וימחה בהם, כאמרם ז"ל עינא וליבא סרסורי דחטאה, אשר על זה הזהיר באומרו ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, עכ"ל.

מבואר בדבריו שחלק גדול מן היצר הרע הוא הדמיון, שכוח זה מטעה את האדם ומעורר אצלו את התאווה לדברים החומריים. כנגדו עומד הכוח השכלי המודד כל דבר בערכו האמיתי ואינו נכנע לדמיונות כוזבים. והענין הוא על דרך מה שכתב מרנא הגר"י סלנטר באיגרת המוסר 'האדם חפשי בדמיונו ואסור במושכלו', שיש כאן מלחמה בין השכל הישר לבין כוח הדמיון שהוא חלק מן היצר הרע, כפי שמבאר שם, יעו' בדבריו.

ניתן לכך דוגמא: אדם עובר ברחוב ורואה פרסומת עם תמונה של מאכל מסוים, והתמונה הזאת מושכת אותו ללכת ולקנות את אותו המאכל. והנה הכוח הדמיוני גורם לאדם להרגיש שהמאכל הזה הוא טוב ונצרך ביותר, הרבה מעבר למה שהוא באמת, שלפי כוח הדמיון האדם מרגיש שממש חייב לקנות את זה ושאינו יכול בלי זה. זהו השקר שבדמיון. ואם לבסוף הוא יאכל את המאכל, הוא יראה את האמת שזה הרבה פחות נצרך ממה שחשב לעצמו.

כנגד הדמיון יש את הכוח השכלי המודד כל דבר באמיתת המידה שלו, כמה הוא באמת טוב ועד כמה הוא אכן נצרך. אבל המציאות היא שהאדם מושפע גם מכוח הדמיון. הוא רואה מראות מסוימים ומתחיל לדמיין והדמיון הזה מעורר את התאווה. על זה מסיים הספורנו, שזהו הציווי בתורה 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם', שהעין רואה והאדם מתחיל לדמיין ולהתאוות לאותו הדבר.

נמצא שכוח הדמיון, כאשר הוא משמש במקום שלילי, מתנגד לשכל הישר ופועל לעורר את תאוותו החומרית של האדם על מנת להפילו בחטאים. אך מצד שני הדמיון בכוחו להשלים עם השכל ולהביא את האדם לידי אמונה.

האמונה למעלה מן השכל תלויה בשורש לב האדם

יסוד הדברים הוא כזה, הציווי בתורה להתרחק מן התאווה הדמיונית הוא במה שנאמר: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", זהו מצב בו הלב חומד ומתאוה לחומריות, והדמיון פועל לעורר את התאוות. אבל בשעה שמידות האדם ישרות והאדם הוא בעל 'לב טוב', אזי הכוח הדמיוני הופך לשמש כדבר טוב, ומשלים עם כוח השכל להכיר באמונה.

התורה מצווה אותנו להאמין, כאשר הדבר נמצא למעלה מן

השכל, כדברי הגר"ח מבריסק, והענין הוא שעלינו להשתמש בכוח הדמיון המשלים את השכל לענין זה. אולם הדבר תלוי במציאות לבו של האדם, לפי שכוח האמונה היא מידה נפשית והדבר תלוי עד כמה לב האדם נכון להאמין. אולם אדם שקיים בלבו שורש רע המחפש תמיד לבקר ולמצוא חסרונות, לא יוכל להגיע לאמונה על ידי כוח הדמיון, מאחר ולבו מחפש את הרוע והשלילה, והוא מפקפק בכל דבר.

כך למשל הוא הדבר באיסור קבלת לשון הרע. ישנם מקרים בהם אסור לקבל דברי לשון הרע על הזולת, אולם צריכים לחשוש שייתכן והדברים נכונים. באופן טבעי יש לאדם חזקת כשרות, ואם כן מדוע אנו נוטים בצורה מיידיית לקבל את הדברים נגדו, טרם הוכח כך באמת. הסיבה לכך היא שיש בלבו של האדם כוח רע ונטייה טבעית להוריד את הזולת ולראות בו חסרונות, והדבר גורם לכך שנוטים באופן טבעי לקבל את ההשמצות כדבר פשוט ולא לנסות לדון לכף זכות. אולם אדם שהוא בעל לב טוב, מכיר בכך שיש לחברו חזקת כשרות, ועל אף שצריכים לחשוש לדברים, אולם באופן טבעי הוא דן את חברו לכף זכות ולא ממהר לקבל לשון הרע.

כך הוא הדבר במה שנוגע לאמונה בה'. חלק עיקרי מחוסר אמונה מגיע מלב רע המחפש לפקפק ולבקר, אולם מי שליבו מתוקן רואה בכל דבר את הטוב ומבטו זך ונקי, עד שהדמיון משלים ומסייע בעדו להאמין בדברים שמעל השכל. וזהו תפקידו: לתקן את הלב ולהוציא מקרבנו כל שורש רע, ועי"ז נוכל להשיג את האמונה השלימה.

יסוד הטענה כלפי בני ישראל בחטא המרגלים

בכך נראה לבאר את יסוד הטענה על כלל ישראל בחטא המרגלים: הסיבה שפקפקו ביכולת ה' להביאם אל הארץ היא משום שהיה חסר כאן משהו יסודי במידת האמונה. אמנם בשלב זה זקוקים לניסים גדולים יותר מאלו שנעשו ביציאת מצרים על מנת לכבוש שלושים ואחד מלכים, ומבחינה שכלית ייתכן ויש מקום לפקפק ולחשוב שניסים גדולים שכאלו לא יתרחשו מאחר ואין לכך ראיה. אך כל זה משום שחסר במידת האמונה.

הטענה על בני ישראל היא שהלא ראיתם ניסים רבים ועצומים, ראיתם בעיניכם שמשה רבינו הוא נביא והקב"ה מדבר עמו פה אל פה, וה' הרי הבטיח לכם שארץ ישראל היא ארץ טובה ושנוכל לכבוש אותה ולעלות אליה - אם כן מדוע אינכם מאמינים בכך. אמנם מבחינה שכלית ויבשה אין הוכחה מתוך הניסים שביציאת מצרים שגם כעת יתרחשו כאן הניסים הנדרשים, אולם הפקפוק ביכולת

השכלית, אולם כאשר יש מידות רעות ורצון פנימי לפקפק ולזלזל, לא ניתן להשיג את האמונה.

העבודה על 'לב טוב' היא הפתח לדברים רבים כגון מצות האמונה, לדון לכף זכות ולא לקבל לשון הרע, כפשנ"ת. תפקידנו לעבוד על לב טוב, לב שרוצה לראות טוב, להוציא את הרע מתוך הלב, ובכך להיות מאמינים באמונה שלימה.

ה' אחר כל מה שראו בעיניהם, נובע מכוח רע ומחוסר במידת האמונה. הדבר מראה כי בעומק הלב קיימת מידה של פקפוק הגורמת שלא לרצות להאמין.

ודאי שלא ניתן להוכיח כל דבר בצורה שכלית, אולם יש מצוה להאמין גם מעל השכל. אבל האמונה הזו תלויה בליבו של האדם: כאשר המידות מתוקנות, כוח הדמיון משלים עם השכל ומביא לידי אמונה אף בדברים שמעבר להשגה

דברי הספד והתעוררות שנשא רבינו שליט"א בהיכלי התורה אחר מיטתו של מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זצוק"ל

א.

התאספנו כאן להספיד את מרן ראש הישיבה זצוק"ל, לעמוד על קצות דרכיו, ולהבין את גודל האבדה. להלכה נפסק שמי שהוא מופלג בדורו יש לו דין רבו מובהק של כל הדור. צריכים להבין מדוע נחשב לרבו מובהק והרי לא כולם למדו ממנו תורה. אלא הביאור הוא על פי הביטוי שמצינו בדברי חז"ל: 'משה שפיר קאמרת', ומבארים המפרשים שבכל דור יש אחד שהוא במקום משה רבינו. משה רבינו הוריד את התורה לדור, 'משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע', וכל גדול הדור מוריד את השפע של התורה לדור והוא במקום משה רבינו.

לכן זוהי אבידה גדולה עבור כל אחד, גם אלו שלא למדו אצלו ולא שמעו ממנו שיעורים, אך השפע של התורה ירד דרכו.

יש עוד ענין, שגדול הדור הוא גם המנהיג של הדור. במשנה במסכת אבות מובא סדר מסורת התורה, משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וכו', ולאחמ"כ באים 'זוגות' שקיבלו ומסרו. המפרשים מבארים את ענין הזוגות שבתחילה גדול הדור היה גם המנהיג וגם פוסק ההלכות, אבל אח"כ זה התחלק. נשיא הדור אחראי על ההנהגה ופוסק הדור על פסק ההלכה.

מנהיג הדור הוא כמשה רבינו גם בבחינה הזאת שהוא נשיא הדור ומנהיגו. אחד הכינויים של משה רבינו הוא 'אביגדור', לפי שאחד מתפקידיו היו לעמוד בפרץ ולגדור גדרים. תפקידו של מנהיג הדור הוא לשמור על התורה בטהרתה ולעמוד בפרץ, לעשות גדרים כנגד הפרצות ולשמור על התורה כנתינתה. אז כאשר מספידים את גדול הדור ומתבוננים בדרכיו כמנהיג הדור, יש לנסות להבין מהם הפרצות שהוא עמד כנגדם, במה התייחד ומה היה תפקידו.

בחז"ל כתוב שהקב"ה הראה לאדם הראשון דור דור ודורשיו דור דור ופרנסיו וכו'. הקב"ה סידר מראש את כל הדורות עם מי שיהיה ממונה על הדור. 'דור דור ודורשיו' - לפי מהות הדור, עשה הקב"ה את דורשיו. לכן הנושא כאן הוא מהם פרצות הדור ומה פעל גדול הדור בהנהגתו והתאמתו לדור לגדור את הפרצות, שכל זה בכלל דור דור ודורשיו.

ב.

הדבר המיוחד שראה כל אחד שהכיר את מרן ראש הישיבה זצוק"ל, היה הכוח של ישרות. הפשטות והישרות. בפסוק כתוב שמתחילה הקב"ה עשה את האדם ישר אלא שהם ביקשו חשבונות רבים, והדבר מתייחס לאדם הראשון קודם החטא שהיה ישר, ולאחר החטא באו לו החשבונות הרבים. ואומר הרמב"ם בסוף הלכות שמיטה ויובל שמי שמקדיש את חייו לעבודת ה' כבני שבט לוי, מפקיע עצמו מן החשבונות הרבים וחוזר להיות האדם הישר כמו לפני החטא.

ישרות היינו שהולכים בדרך ישרה בלי לנטות ימין ושמאל. המסילת ישרים מסביר את ההבדל בין זהירות לנקיות כן: בחז"ל כתוב שתורה מביאה לידי זהירות ובלי תורה האדם אינו זהיר ונופל ביד יצרו, כמו שנאמר 'בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין'. זהיר הוא אדם שמכיר באיסור מסוים העומד לפניו, ועל ידי כוח התורה הוא מצליח להיות זהיר ולא להיכשל. אולם כשאדם נמצא במדרגה של זהירות, עדיין יש לו נטייה לרע. הלב חומד ומטה את דעתו. יש לו נגיעות המעוותות את החשיבה שלו והוא לא מכיר בטעותו.

אולם המושג נקיות היא שאין לו כלל נגיעות ונטיות המפתות אותו. הוא נקי מזה. זה הכוונה 'ישר', אין לו נטייה לכאן או לכאן אלא הוא הולך עם השכל הישר.

קודם שחטא אדם הראון היה היצר הרע מחוצה לו, כמבואר בראשונים. לא היו לו נטיות בתוכו אלא רק פיתוי חיצוני, אך לא היו נגיעות המבלבלות ומטעות את השכל הישר. אולם לאחר החטא נאמר שבני האדם ביקשו חשבונות רבים. החשבונות הללו מטעות את האדם מבפנים, הוא חי כל הזמן בחשבונות קטנים כגון המחשבה מה יאמרו עליו או רדיפה אחר מעט ממון וכבוד מדומה, ונוטה מדרך האמת. במצב כזה השכל אינו הולך ישר ואין כאן נקיות מכל הנטיות הללו.

ג.

כל מי שהכיר את מרן ראש הישיבה זצ"ל ראה את הישרות שלו, כיצד ראה כל דבר בצורה ישרה ואמיתית. בכל ענין וענין הוא תפס מיד את הדבר הנכון, בלי חשבונות ונטיות זרות. כל כולו נקיות ואמת.

כמו"כ היה לו כוח מיוחד לעמוד בתוקף על עמדותיו ולא להיכנע לשום לחצים וחשבונות, משום האמת שהיתה נר לרגליו. הרמח"ל בספר דרך עץ החיים מבאר שהכוח הגדול ביותר של היצר הרע הוא כשהאמת אינה ברורה, שאז יש מקום לכל מיני פיתויים ונטיות, וכאמור זהו מצב בו הנגיעות מטעות את האדם, זאת כי האמת אינה ברורה ויש מקום להסתפק ואז באים כל המחשבות השונות. והדרך הטובה ביותר להתגבר על היצר הוא לחזק את כוח האמת. כאשר אור התורה נכנס בתוך הנשמה, היא מאירה לפניו את דרך האמת וכל הנטיות הזרות מתבטלות. זהו הכוח של אמת לעמוד חזק נגד כל הלחצים - כי האמת ברורה ואין מקום לספקות ונטייה מן הדרך. כל מי שהכירו ראה שהיה חזק בדרכו, לא נכנע לשום דבר זר וראה הכל בצורה ישרה. זאת ישרות ונקיות.

ד.

הזכרנו את הענין של 'דור דור ודורשיו'. אחת הבעיות העיקריות בדורנו הוא הענין של 'חשבונות רבים'. הכל מתנהל בצורה פוליטית וחשבונות קטנים, ההפך הגמור מן ישרות ואמת. הנטייה אחר החשבונות גוברת והאמת מטושטשת.

משה רבינו נקרא אביגדור כי הוא עמד בפרץ וגדר את הפרצות. אצל מרן הגרי"ג זצוק"ל ראינו עמידה בפרץ גם כשהיה הדבר תחת לחצים גדולים. נגד כל הפוליטיקה והחשבונות, הוא תמיד חשב מה האמת ומה צריכים לעשות. בדור שכל כך מלא בחשבונות וכה רחוקים מן האמת והישרות, הוא עמד על כך והקרין זאת לכל סובביו.

זוהי אבדה עצומה עבור הדור, מי שעמד נגד הכל עם הישרות והאמת ומכוחה השיג כל כך הרבה, גם כוח התורה שלו שלמד והנחיל דרך ישרה בלימוד לאלפי תלמידים ותלמידי תלמידים. יש כאן חלל עצום וצריך לנסות למלאות את החלל שנוצר. ככל שנצליח ללמוד מדרכיו, להיות 'האדם הישר' ולהתרחק מכל החשבונות הזרים ולהנחיל את זה הלאה, זה ימלא במעט את החלל הגדול. הקב"ה יעזור שנזכה לגאולה שלימה בקרוב.



לתרומות והנצחות: 052-7155596 | 052-7198746

חדש: ניתן לתרום גם בהעברה בנקאית: בנק 17 | סניף 635 | חשבון 117122

להצטרפות לקבלת הגיליון במייל: 2715559@gmail.com

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת שלח תשפ"ג

שבא לזכות במתנת שמים למה צריך הוא מרגלים, ומה הנפק"מ לו אם חזק הוא אם במבצרים הוא, שדברים אלו הם מעלות בדרכי המלחמה, והם הרי באים לזכות במתנת שמים ולא בדרכי המלחמה כלל, וכיון ששלחו מרגלים גילו בדעתם שהם רוצים לזכות בארץ בדרכי מלחמה, ולא באופן של מתנת שמים, והייתה ההנהגה עמהם שכאשר אמרו בן יהיה, נוכפי שמצינו בן גם בגזירה על דור המדבר שנאמר להם 'כאשר דברתם באזני בן אעשה לכם', ועל בן ע"י ששלחו מרגלים הופקעה מהם הזכיה באופן של מתנת שמים והוצרכו לזכות בארץ בדרכי המלחמה, ולכן הוצרכו לכלי זיין, וזהו שאמרו חז"ל שע"י שליחת המרגלים הוצרכו לכלי זיין, כי בזה קבעו שזכיותם תהיה בדרכי מלחמה ולא במתנת שמים.

ויש לבאר בזה מה שאמר הקב"ה למשה 'שלח לך, לדעתך, אני איני מצוה לך', כי שילוח מרגלים הוא בזכיה בדרכי מלחמה, אבל הקב"ה רוצה ליתן את הארץ במתנה, וא"כ לא שייך ענין של מרגלים לזה. ולפי זה יש לומר דזה הייתה טענת כלב בן יפונה, שטען להם שהן אמנם אמת בפיהם כי עז העם היושב בארץ, ומצד חשבון דרכי המלחמה אי אפשר להם ליכבוש את הארץ, אבל כל זה הוא רק אם יורשים את הארץ בדרכי מלחמה, אבל כיון שהם יורשים את הארץ במתנת שמים, על כן אין הם צריכים לדרכי מלחמה כלל, וממילא אין נפק"מ כלל בכל הפרטים האלו, ולחמנו הם שבלא מלחמה אנו יורשים את הארץ.

והנה בפרשת דברים כתוב 'עד תום כל הדור ההוא אנשי המלחמה', וכן להלן שם 'זיהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה', הנה קרא אותם הכתוב 'אנשי המלחמה', וברש"י כתב דהיינו מבין עשרים היוצאים בצבא. אכן לדברינו י"ל שנקראו בן כי הם רצו לקבל את הארץ בדרכי מלחמה ולא במתנת שמים, על כן הם נקראים 'אנשי המלחמה'.

ואולם חי אני וגו' כי כל האנשים וגו' וכל מנאצי לא יראוה ועבדי כלב וגו'. אם אתם תבאו אל הארץ וגו' כי אם כלב בן יפונה ויהושע בן נון וגו'. (י"ד, כ"א – ל"ה). הנה לכאורה נכפל ענין הגזירה שתי פעמים, ונאמרה בשתי פרשיות, דבתחילה כתוב 'ואולם חי אני וגו', כי כל האנשים וגו', וכל מנאצי לא יראוה', שבפסוקים אלו נאמרה הגזירה שלא יכנסו לארץ, ואח"כ בפסוק כ"ו, שוב חוזר הכתוב על הגזירה ואומר 'אמור עליהם חי אני נאום ה' וגו' במדבר הזה יפלו פגריכם וגו', וצריך ביאור למה נכפלה ונכתבה הגזירה בשתי פעמים.

והן אמנם דכפעם השניה נתפרש יותר כל הפרטים על מי נגזרה הגזירה, וכמפורש בפסוק כ"ט ובדברי רש"י שם, שהגזירה היתה על אותם שנמנו, ולאפוקי שבמו של לוי וכו', אבל עדיין אינו מובן מדוע נאמר בן בחזרה מיוחדת על כל ענין הגזירה.

ויהם כלב את העם וגו' כי יכול נוכל לה. (י"ג, ל'). הנה באמת טענות המרגלים היו דברים כהוייתן, וכבר כתב הרמב"ן כי אמת אמרו בדבריהם, וכל דבריהם כי הערים בצורות גדולות מאוד וילידי הענק שם, אם יבואו דרך הנגב, העמלקי שם, אם מן ההר החיתי והאמורי והיבוסים שם, מן הים, הכנעני יושב על הים, באופן שמכל צד הארץ סגורה בפניהם, וא"כ צריך להבין באיזה טענה הסה אותם כלב, ומה יש לו להשיב לטענות המרגלים, ועל סמך מה אמר 'עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה'.

והנה ברש"י בפרשת דברים (א', ח') על הפסוק ראה נתתי לפניכם את הארץ בואו ורשו את הארץ וגו', כתב רש"י בואו ורשו, אין מערער בדבר ואינכם צריכים למלחמה, אלו לא שלחו מרגלים לא היו צריכים לכלי זיין. ובספרי שם איתא דאילו לא היו שולחים מרגלים לא היו צריכים ז' שנים של כיבוש, אלא מיד כשהיו נכנסין לארץ היו חולקין אותה.

ולכאורה צריך להבין למה שליחת המרגלים גרמה שיהיו צריכים לכלי זיין ומלחמה לכבוש את הארץ, ואמו גם זה הוא חלק מהגזירה שנגזרה על ישראל בעוון המרגלים.

ונראה לבאר בזה כי באמת רצון הקב"ה היה ליתן את הארץ במתנת שמים, ולקבל המתנה מואת ה' אין צריך לזה מלחמה ואין מקבלין אותה על ידי כיבוש, אלא היו מקבלין את הארץ בלא שיצטרכו שום פעולה מצד ישראל, רק היו נכנסין לארץ ומתיישבין בה. והדבר מבואר להדיא בכתוב שיהושע וכלב בן יפונה אמרו לישראל 'ואתם אל תראו את עם הארץ כי לחמנו הם', וכתב רש"י 'נאכלם כלחם', היינו שאכילת לחם אינה צריכה מלחמה, ואמר להם שהאומות הם לחם בשביל ישראל, ואין צריך לילחם עמהם, אלא אפשר ליכנס לארץ ולאכלם כלחם, הרי שמלכתחילה היו צריכים לירש את הארץ בלא שיצטרכו למלחמה ולכלי זיין כלל.

והרי רש"י בתחילת פרשת בראשית הביא דברי רבי יצחק, אם יאמרו אומות העולם לישראל ליסטים אתם שכבשתם את הארץ, הם אומרים להם, כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם, וברצונו נמלה מהם ונתנה לנו, הרי דיישראל אינם נוטלים את הארץ מעצמם, אלא מקבלים אותה מואת ה'. ועל כן אין טעם שיהיו צריכים לדרכי מלחמה בשביל לזכות בה.

ועל זה אמרו חז"ל כי מה שהוצרכו לירש את הארץ על ידי מלחמה והוצרכו לכלי זיין היה זה רק משום ששלחו מרגלים, היינו משום דשליחת מרגלים לתור את הארץ ולבדוק אם חזק הוא או הרפה, אם במחנים הוא או במבצרים הוא רק בכא לירש ע"י מלחמה, אבל מי

עוד צריך ביאור מאי טעמא בפרשה הראשונה הכתוב מוציא מן הכלל רק את כלב, כדכתיב 'ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו וגו', ואילו בפרשה השניה הכתוב מוציא מהכלל גם את כלב. ונראה בביאור הדברים עפ"י מה דאיתא במדרש (תנחומא י"ג) דמבין עשרים שנה ומעלה, בין שהיה עמהם בעצה, בין שלא היה עמהם בעצה, לא נכנס, אבל פחות מבין עשרים והביא ב' שערות רק אם היה עמהם בעצה לא נכנס. הרי מבואר דהיו כאן שתי גזירות נפרדות, גזירה על כל מבין עשרים, וזה היה בין היה עמהם בעצה, ובין לא היה עמהם בעצה, וגזירה נפרדת היה על מי שהיה עמהם בעצה, גם אם הוא פחות מבין עשרים. ועיין בחידושי מרן רי"ז הלוי שביאר לפי דברי המדרש הא דכתיב 'וכל מנאצי לא יראוהו', דבא לרבות דגם הפחותים מבין עשרים, אם הם בכלל מנאצי, אז הם בכלל הגזירה שלא יראוהו, וזהו כונת הכתוב 'וכל מנאצי'. מועתה יש לומר, דלכן נכללה הגזירה ונכתבה בשתי פרשיות חלוקות, דבאמת היו כאן שתי גזירות נפרדות, וכל אחת נכתבה בפרשה בפני עצמה, דבפרשה הראשונה נאמרה הגזירה על מי שהיה עמהם בעצה, וכמו שנאמר שם, 'כי כל האנשים וגו', וגזירה זו היא גם על פחות מבין עשרים, וזהו שסיים הכתוב 'וכל מנאצי לא יראוהו', דר"ל דגם הפחותים מבין עשרים, אם היו עמהם בעצה, והיו בכלל המנאצים, ה"ה בכלל הגזירה. ואח"כ נכתבה עוד פרשה נוספת בפני

עצמה, שכל מבין עשרים ומעלה, לא יכנס לארץ ישראל, שזהו גזירה נוספת בפני עצמה על כל מבין עשרים, בין היה עמהם בעצה ובין שלא היה עמהם בעצה, וזהו הפרשה השניה, שחזר הכתוב ואמר, 'אמור עליהם חי אני נאום ה' וגו' במדבר הזה יפלו פגריכם וגו', שבוזה נאמרה הגזירה על כל מבין עשרים, גם אם לא היה עמהם בעצה, וכמו שכתוב בסוף פרשה זו בפסוק כ"ט 'במדבר הזה יפלו פגריכם וכל פקודיכם לכל מספרכם מבין עשרים שנה ומעלה'. ולפי זה נראה לבאר, הא דבפרשה שניה הוזכרו גם כלב וגם יהושע, ובפרשה הראשונה נזכר רק כלב, דהגזירה שבפרשה השניה הייתה על כל מבין עשרים ומעלה, גם מי שלא היה עמהם בעצה, על כן הוצרך הכתוב להוציא מכלל הגזירה גם את כלב וגם את יהושע, אבל בפרשה הראשונה שגזירה זו הייתה רק לאותם שהיו עמהם בעצה, בגזירה זו אין צריך להוציא את יהושע, שהוא הרי לא היה עמהם בעצה, וממילא אינו שייך לגזירה זו כלל, אבל כלב בן יפונה, כתב ברש"י שהיו לו שתי רוחות, אחת בפה, ואחת בלב, למרגלים אמר אני עמכם בעצה, ובלבו היה לומר האמת, עכ"ד רש"י, ואם כן נמצא דבפיו היה עמהם בעצה, על כן היה צריך להוציאו מכלל הגזירה של מי שהיו עמהם בעצה, וגם נתן הכתוב טעם לזה, 'עקב היתה רוח אחרת עמו', דאע"פ דבפיו היה עמהם בעצה, מכל מקום בלבו היתה רוח אחרת, ולא היה עמהם בעצה, על כן אינו בכלל הגזירה..

כי הנה האדון ה' מסיר כל משען לחם ומשען מים גבור ואיש מלחמה

מתוך דברי מספד על מרן הגרי"ג אדלשטיין זצ"ל

כתוב בנביא בישעיה כי הנה האדון ה' צבקות מסיר מיירושלים ומישענה כל משען לחם וכל משען מים גבור ואיש מלחמה שופט ונביא וקוסם וזקן שר המשימים ונשוא פנים ויועץ וחכם חרשים ונבון לחש. הגמ' דורשת משען אלו בעלי מקרא משענה אלו בעלי משנה כל משען לחם אלו בעלי תלמוד וכל משען מים אלו בעלי אגדה גבור זה בעל שמועות ואיש מלחמה זה שיודע לישא וליתן במלחמתה של תורה. מרן הגאון המנוח זכרוננו לברכה לחיי העולם הבא כל ימיו נהג במלחמתה של תורה, כל ימיו היה שר צבא של תורה. במצות ת"ת יש חלק שהוא מצוה ללמוד התלמידים, כמו שכותב הרמב"ם מצוה על כל חכם וחכם מישראל ללמד כל התלמידים אע"פ שאינם בניו שנאמר ושננתם לבניך מפי השמועה למדו בניך אלו תלמידיך. למדנו שיש מצוה מיוחדת ללמד תורה לתלמידים. אבל מלבד זאת עוד יש ציווי מיוחד של מסירת התורה, כתוב ושננתם לבניך, והתרגום מתרגם ותתנינון לבניך, ואומר זקני הרב זצ"ל שבוזה נאמר ציווי על מסירת הקבלה לתלמידים, שתהא נמשכת מסירת תורה שבע"פ מדור לדור. הרמב"ם בהקדמה כותב את סדר הקבלה של תורה שבע"פ למדה משה רבנו כולה בבית דינו לשבעים זקנים, ואלעזר ופנחס ויהושע שלשתן קבלו ממשה, וליהושע שהוא תלמידו של משה רבנו מסר תורה שבע"פ וצוהו עליה. מה הפירוש שצוהו עליה, כתוב כבר שיהושע קיבל את התורה ממשה, אכן הפירוש הוא שהוא נצטוה ונתמנה שלא תשתכח תורה שבע"פ, גם אחרים קבלו את התורה, אבל הממונה למסור את התורה לדור הבא היה יהושע. ולכן בימי אבלו של משה שנשתכחו ג' אלפים וג' מאות הלכות בקשו להרוג את יהושע, כי הוא היה הממונה על מסירת התורה. זה אחריות מיוחדת וזה מינוי מיוחד למסור את התורה שלא תשתכח. זה תפקיד של כל חכם וחכם בישראל למסור את התורה מדור לדור, ויש לו אחריות שלא תשתכח תורה מישראל. רבותי תדען לכם ידיעה אחת אמיתית, התמצית של כלל ישראל זה ללמוד תורה וללמד תורה, למסור את הקבלה של תורה שבע"פ מדור לדור, חוץ מזה, זה הכל מסביב, עצם הכלל ישראל, עיקר הכלל ישראל זה ללמוד את התורה וללמד את התורה, למסור אותה לדור הבא זה גחלת שארית ישראל הנשארת, וע"ז הובטחו כי לא תשכח מפי זרעו, ועל זה כתוב ברמב"ם בהל' ע"ז ויעקב אבינו לימד בניו כולם והבדיל לוי ומינהו ראש והושיבו ביישיבה ללמד דרך ה' וכו' וצוה את בניו שלא יפסיקו מבני לוי ממונה אחר ממונה כדי שלא ישתכח הלימוד. לא מדברים על חכם, אלא מדברים על ממונה, מי שמופקד, ובכל דור יש מופקד, והטעם כדי שלא ישכח הלימוד, זה תפקיד נורא ללמוד תורה ואת התורה שהחכם לומד הוא צריך למסור, מלבד המצוה של ללמוד הוא צריך למסור כדי שלא יתשכח הלימוד, הוא שומר שלא תשתכח תורה מישראל, ומרן הגאון המנוח עיקר חייו כל הימים היה למסור הקבלה של תורה שבעל פה מדור לדור, וזהו עיקר תפקידו ועבודה של חכם בישראל, הוא היה משומרי משמרת התורה שלא תשתכח תורה.

השיעור נדפס לזכר ולעילוי נשמת אבינו מורנו עטרת ראשנו הרב החסיד המפואר יקר יקרים בבית ישראל

רבי אברהם יוסף ב"ר פנחס שפירא זצ"ל

ענף עץ אבות תפארת אבותיו הצדיקים הקדושים זצוק"ל

הונצח ע"י בניו וחתניו שליט"א

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות

מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

שנאמר בשיח"ק

הספדים שנאמרו בימי השבעה על מרן ראש הישיבה הגר"ג זצ"ל

והאלוקים עשה את האדם ישר

הנה כשבאים להספיד אדם גדול שהלך לעולמו ועיקר המטרה היא שנלמד ממעשיו, ואמנם ללמוד מעצם המעשים לפעמים קשה, כיון שאלו דרגות גבוהות ואיננו מרגישים שייכים לזה, אך מ"מ אנו צריכים ללמוד את שרשי הדברים מהיכן צמח אילן זה כדי שגם אנו נלך בדרך זו לפי השגתנו ויכולתנו, ויכול כל אדם להיות כמשה רבינו, וחייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי, הגם שלא נגיע לדרגותיהם, אבל בכוחותינו נהיה כמוהם לפום דרגה דילן.

כשמתבוננים בדרכו של מרן זצוק"ל נבחין שהיה בו דבר יחודי שהוא נדיר מאד, יש הרבה אנשים גדולים שגדלותם היא בדבר מסויים יותר מבשאר דברים, הרבה מעלות גדולות יש שאדם צריך להגיע אליהם, אם זה שלימות בתורה, יגיעתה וידיעתה, ואם זה ביראת ד' טהורה, אם זה בגמילות חסדים, ואם זה בענוה, וכו', ובהרבה מאד אנשים אפילו גדולים מאד אין הכל שוה, יש שגדלותם העיקרית היא בתורה, ואילו בשאר מעלות אינם מיוחדים מאד, כי על אף שהם צדיקים גמורים, ואין תורה ללא יראה, אבל עדיין אינו בדרגה שוה עם גדלותם הענקית בתורה, וכמו"כ יש בהיפך שעיקר דרגתם היא ביראה או בגמ"ח יותר ממדרגתם בתורה,

אבל במרן זצוק"ל היה ניכר כל ימיו שלימות נדירה, שלימות בתורה, שלימות ביראה, שלימות בגמ"ח, ושלימות בענוה, ושלימות בהרבצת תורה, לא היה אצלו פער בין מעלה אחת לחברתה, בכולם הוא היה אדם שלם, כנודע לכל מי שהכיר אותו. מהיכן מגיעה מעלה זו?

"האלוקים עשה את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים", ויש להבין למה נקט הכתוב חשבונות, והרי ההיפך מיישר הוא עקום, והיה לו לומר האלוקים עשה את האדם ישר והמה נתעקמו, ועוד יש לבאר דהא כתיב נמי "אדם עיר פרא יולד", וכי יש דבר יותר עקום מעיר פרא, אלא הביאור הוא דאדרבה כדי שהאדם יצל מהעיר פרא שבו לכן ברא הקב"ה את האדם ישר, דהיינו דהעיר פרא זה התכונות של האדם, וכוחות הנפש שלו, ואין יצל מזה, לזה עשה הקב"ה את האדם ישר, שזהו ישרות הדעת, וע"י ישרות הדעת יבין איך לרסן את העיר פרא ולשלוט עליו.

במדרש רבה, פרשת זאת הברכה, נאמר על פטירתו של משה רבינו ע"ה, שמים בוכין ואומרים אבד חסיד מן הארץ. ארץ בוכה ואומרת וישר באדם אין. [ועי' בספ"ק דסוטה דשם ליתא חלק זה של הארץ], למה השמים מבכים את החסיד והארץ מבכה את הישר, כיון שחסיד זה התנתקות מהחומר, וזה דרגה שמימית, אבל ישר הופך את הארציות לטובה, והופך את העיר פרא לטוב, ולכן הארץ בוכה על ישר.

מה זה ישרות?

כשהקב"ה ברא את האדם הוא קבע לו כללים מה מותר מה אסור, מה נצרך מה מיותר, מה ראוי ומה לא ראוי, קבע הקב"ה שזה הדרך הנכונה לאדם, זהו היושר, זה מה שצריך להיות, והקב"ה ברא את האדם עם ההבנה המתאימה עם שכל ישר כדי לנהוג בדרך הישרה, כיון שהקב"ה לא בורא דברים עקומים, יש לאדם את מהלך החיים הנצרך לו שזו דרכו וזה הישרות כשהוא הולך בדרך שלו, כאשר אדם עושה עבירה היינו שהוא בא ליטול משהו שאינו שלו ושאינו מדרך החיים שלו, זה עקמומיות, הוא מתעקם מהמסלול שלו ופונה למקומות אחרים, וכבר נודע דברי האבן עזרא על לא תחמוד שכשאתם יודע שזה לא מגיע לו אין לו לזה שום תאוה, כיון שזה עקום כיון שזה לא במסלול שלו, הוא צריך להתעקם ולפנות למקום אחר ליטול משם דברים שאינם שלו.

והדברים אמורים לא רק בעבירות ממש אלא גם במורה היתר, רוב רובם של העבירות שאדם ירא שמים עושה זה נובע מחשבונות רבים, כל בן תורה יודע שהדרך הישרה שלו היא לשבת וללמוד, ולא מתבטלים בכוונה לא להיות בסדר, רק שכאן מגיעים החשבונות הרבים, אם הוא ילמד עכשיו הוא יהיה אח"כ עייף, והוא צריך לעשות את זה ואת זה וללכת לשם ואין לו כח וכו' וכו', והכל הם דברים לא אמיתיים וכלשון הרמב"ם הנודע בסוף הל' שמיטה ויובל, ולא שבת לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ד' לשרתו ולעובדו לדעה את ד' והלך ישר כמו שעשהו האלהים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה ד' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעה"ז דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללויים, הרי דוד ע"ה אומר ד' מנת חלקי וכוסית אתה תומיך גורלי. הרי שהדגיש בזה שאדם שם על עצמו עול חשבונות רבים, וזה ההיפך הגמור מישרות, כי הדרך שלך שבה נבראת היא להבדל ולעמוד לפני ד', ואדם מעמיס על עצמו חשבונות שאינם נכונים, כי הרי הקב"ה לא ברא אותך ככה, וברוב המקרים שהאדם סוגר את הגמרא זה הכל דברים שהיה יכול להסתדר בלעדיהם והם רק החלטות שלו שצריך וצריך וכו', וזה סתירה לדרך שנברא בה, וזו העקמומיות בעצמה. וכן הוא ביראת שמים, בדרך כלל אדם לא חוטא במזיד ממש, אלא על הכל יש תירוצים שונים ומשונים שהם הכל פלפולים של היצר הרע, וכל מיני חשבונות שאין להם שחר, אבל כיון שהוא מתעקם הוא מחפש דברים שאינם במסלול שלו, פוק חזי מה שאמרו בסנהדרין (פ"ט:): שכשאע"ה הלך לעקידה, קדמו שטן לדרך אמר לו הנסה דבר אליך תלאה הנה, יסרת רבים וידיים רפות תחזק כושל יקימון מליך כי עתה תבוא אליך ותלא. אמר לו אני בתמי אלך. כלומר, השטן טען לו טענה חזקה, אתה הרי כל החיים משכנע את כל העולם להאמין בד' ולא להאמין בע"ז, ואחד מהדברים הכי בולטים בע"ז היה שהם הרי היו מקריבים את בניהם לע"ז, ואע"ה נלחם נגד זה כל ימיו, יסרת רבים וכו', ועכשיו אתה בעצמך תעשה את זה, הרי תהרוס כל מה שבנית, וזה היה חשבון נכון מאד, מה ענה לו אע"ה, ואני בתומי אלך, אני לא עושה חשבונות, אני הולך בתומי בתמימות ובישרות, אני לא עושה שום חשבונות.

כאשר יוסף הצדיק בא לאשת פוטיפר נראתה לו דמות דיוקנו של אביו בחלון ופירש, והקשה הג"ר אברהם יפהן זצ"ל הרי רש"י אומר שאשת פוטיפר נתכוונה לשם שמים, וא"כ גם אם יוסף הסכים היה זה גם לש"ש, ומה הוא נבהל מדמות דיוקנו של אביו, הרי זה בסדר, ומשיב הגר"א זצ"ל שהרבה פעמים היצה"ר מגיע עם כל מיני פלפולים וחשבונות של לש"ש וכו"ב, ואז הוא ראה את דמות דיוקנו של אביו שזה הישרות בעצמה, ואז תחשוב, אבא שלך גם היה עושה את זה?, ואם התשובה תהיה לא, סימן שזה לא ישר.

הדרך היחידה להלחם ביצה"ר זה ואני בתומי אלך, בלי חשבונות, וזה היה דמות דיוקנו של מרן זצוק"ל, הוא היה סמל הישרות בכל נושא, הכל בתמימות ובישרות, הן ההתמדה הנוראה שלו כמו שסיפרו בני משפחתו שביטול תורה היה אצלו דבר נורא ואיום, כיון שלא נברא האדם אלא לעסוק בתורה כמו שכתוב במדרש תנחומא פרשת ראה, ממילא כל מה שהוא ההיפך מזה הוא ההיפך הישרות, והן בהרבצת תורה שראה בזה את תפקידו בחיים, אז הוא לא החסיר אפילו יום אחד, ואדם כי ימות באהל אפילו בשעת מיתה כאשר עד יומו האחרון ועד בכלל המשיך לומר

שיעורים, כל אדם אחר בגילו ובמצבו הרפואי לא היה עולה על דעתו להגיד שיעור, ובצדק, הוא הרי בן מאה, והוא חולה שיש בו סכנה, ואינו יודע מה יהיה, וכל התירוצים שבעולם, אבל לא היה אפילו הוה אמינא כזאת כי אני בתומי אלך.

וסיפר לי חתני שליט"א שכשלמד אצלו לפני ר"ה אמר דברי חיזוק, ואמר שא"צ לקבל קבלות קשות במיוחד ומספיק כמה קבלות קטנות, ולדוגמא אמר שרוצה להציע עצה קלה ופרייה רב לקבל ע"ע לא להסיח דעת מהתורה, וכי זה עצה קלה, קבלה קטנה, אלא שכל מי שהולך ישר אז אדרבה זה המחשבה הטבעית שלו, כי כל המחשבות האחרות הם מחשבות של חשבונות רבים שבקשו בני האדם.

וכנ"ל ביראת שמים המופלגת שלו שכל סרך עבירה הפחיד אותו נורא, והלך ישר כמו שברא הא', ומה זאת אומרת לחטוא, אבל צריך וצריך ומותר בגלל זה ובגלל זה, כן, אבל אני בתומי אלך, וכנ"ל הענוה המפורסמת שלו ממש כעפרא דארעא, וכנ"ל בכל המעלות הנוראות שלו, והשכל הישר שלו, שהיה מופלג ביותר בישירות הדעת שלו, הן בתורה והן בכל דבר, וכידוע מה שאמר עליו החזו"א, ואני עד לפני כארבעים שנה היה אירוסין של גיסי עם בתו של ר' חיים זצ"ל, והאירוסין היה בבית מרן הסטייפלער זצ"ל, והוא ישב בראש השלחן וסביב השלחן כל בני המשפחות, ובאמצע הגיע ר' גרשון לדבר אתו על איזה ענין בלא שידע שיש כאן שמחה, וכאשר נכנס פנימה והסטייפלער ראה אותו הוא קם לפניו מלא קומתו, והושיבו לידו בראש השלחן, וסיבב את כסאו באלכסון וישב עם הפנים אליו עד הסוף, כי גדולי עולם ידעו להריח בגדלותו ובנקיותו המיוחדת והמופלגת, ישרות ללא גבול.

וזה מה שאנו צריכים ללמוד ממנו זצ"ל, ואני בתומי אלך, בלי חשבונות ובלי ענינים, תמיד תמיד לחשוב מה ד' א' שואל מעמך, ושהכל יסתדר עם זה, וכמו שכתב הרמב"ם שמי שנוהג כן מתקדש קדש קדשים ויהיה ד' חלקו ונחלתו לעולמים, כלומר, לא תפסיד כלום ממה שתנהג בישירות, וכל החשבונות מיותרים, כה יתן ד'.

אדם כי ימות באהל

נדבר על הנקודה שאפשר ללמוד מהאורח חיים של מרן זצ"ל, שראו בו תופעה נדירה של אדם שממשיך בהרבצת תורה ושיעורים עד גיל מאה ועד בכלל, מוסר שיעורים דבר יום ביומו, ואפי' כשמכניסים אותו לבית חולים במצב שהוא בקושי חי, נשמה באפו, מ"מ הוא מוסר שיעורים בצלילות הדעת, וכן ביומו האחרון כתב מראי מקומות ותוך כדי כתיבה עבר לשיבה של מעלה, כביכול גמר להכין את השיעור והלך למוסרו בשיבה של מעלה, אומרים בשם הרב שך שהחלום שלו היה למות ליד הגמ', והראש ישיבה זכה לזה, "אדם כי ימות באהל" ממש.

כתב ר' יונה (שערי תשובה שער ב' ט"ז) 'אמרו רבותינו זכרונם לברכה (קהלת רבה ג, כד): כל העושה מצוה אחת סמוך למיתתו דומה שקיים את כל התורה ולא היה חסר אלא אותה מצוה, וכל העושה עבירה אחת סמוך למיתתו דומה כאילו בטל כל התורה', והביאור בזה הוא שאם סמוך למיתתו כל עוד הוא במצב שעדיין חי הוא עושה מצוה, מראה בזה שכל חייו הם עבודת ה' והיה חסר לו פרט זה ולכן ממשיך לעשותו עתה, ומה המשמעות של זה ואין זוכים לזה? (ואין הכוונה שמי שלא הגיע לזה לא הגיע לדרגה הזו אבל ודאי שמי שהגיע לזה ואנו רואים בחוש שהגיע לדרגה הזו שודאי הגיע לזה).

הגמ' פסחים (פ"ח). אומרת 'אמר רבי אלעזר מאי דכתיב והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלקי יעקב וגו', אלקי יעקב ולא אלקי אברהם ויצחק, אלא לא כאברהם שכתוב בו הר, שנאמר אשר יאמר היום בהר ה' יראה, ולא כיצחק שכתוב בו שדה, שנאמר ויצא יצחק לשווח בשדה, אלא כיעקב שקראו בית, שנאמר ויקרא את שם המקום ההוא בית אל, דהיינו דשם המקום ההוא לעתיד לבא יקרא בית, והביאור הוא (וברור שאין הכוונה לאברהם יצחק ויעקב שהם חינוכו איך שהדור שלהם היה אמור להתחנך) דיש מי שעבודת ה' שלו זה הר שזה לא האורח חיים הרגיל שלו אלא הוא צריך לטפס גבוה גבוה לעלות ולהתאמץ וכך היא עבודת ה' שלו, ויש א' שעבודת ה' שלו היא בבחינת שדה, לצאת החוצה מהמסלול הקבוע של החיים שלו לעזוב את הבית לעזוב את העיר ולצאת למקומות שוממים, כלומר שזה לא האורח חיים שלו והוא צריך לצאת מהאורח חיים בשביל זה – זה גם לא הדרגה האמיתית, והדרגה האמיתית היא שעבודת ה' תהיה אצלך בבחינת בית שבת הוא מקום הקביעות שלך עצם החיים שלו ולא לצאת מהחיים שלך בשביל עבודת ה'.

יש אנשים גדולים שעושים דברים גדולים מאוד אבל זה בבחינת מאמץ לצאת לשדה ולטפס על הר שזה לא עצם החיים שלהם, אבל רבינו התייחד שזה עצם החיים שלו, זה הבית שלו, זה לא שהוא עושה דברים שהוא חי אלא שזה עצם החיים שלו, והנפק"מ היא שכשזה לא עצם החיים שלך א"כ שהכוונות נחלשים ומזקנים – מפסיקים, כיון שאין כבר כח לעבוד ואין כבר כח להלחם, אבל אם זה עצם החיים אז כמו שנושמים עד הרגע האחרון כך לומדים עד הרגע האחרון, "אדם כי ימות באהל" אפי' בשעת מיתתו, שכשהתורה זה האהל שלך זה הבית שלך לא כשזה השדה או הר אז מתים באהלה של תורה.

ואין מגיעים לדרגה הזו שיהיה הבית שלך?

כל אדם שיוצא לפנסיה מפסיק לעבוד, כיון שאין לו כח, שהוא הזקין, אבל מ"מ אינו נשאר בבית ומסתכל על הקירות, אלא עושה כל מיני דברים שמענינים אותו, אם זה חוגים או טיולים וכדו', ואף שאין לו כח לעבוד וא"כ איך יש לו כח לחוגים, אלא שהחוגים זה לא עבודה אלא זה שעשוע, שעבודה זה דבר שאני לא נהנה ממנו ואני עושה אותו כיון שצריך, א"כ שמגיע זקנה שאין כח מפסיקים, אבל שעשוע זה דבר שאני מתחבר אליו, והוא מרגיע את הנפש שלי, זה לא עבודה, זה לא קשה, זה עצם החיות שלי, ועושים אותו אפי' בשעת זיקנה ושיבה.

מרן זצ"ל תמיד תמיד דיבר על לימוד מתוך תענוג מתוך שמחה מתוך סקרנות, וכתוב בפסוק 'איש כפי מעללו' וביאר ר' יונה שאם רוצים לדעת על אדם מה הוא, אפשר לראות זאת ע"י מה שמהלל תמיד, מה שאדם מהלל זה החיים שלו, וראש הישיבה זצ"ל תמיד דיבר על זה כיון שזה מה שהיה, וא"כ ממילא הוא המשיך בגיל מאה ג"כ, שזזה היה מהות חייו.

זה למדנו מרבינו זצ"ל וצריך לקחת את זה למעשה, ונשאלת השאלה איך מגיעים לכך שהתורה תהיה שמחה בבחינת שעשוע, שזה השפיץ דרגה שיש, ללמוד תורה ולהשתעשע בה, כמו שכתוב על הקב"ה "שעשעים יום יום" (משלי ג' ח') שהשעשוע של הקב"ה זה התורה, וכמו שכתב רש"י פירש כי תשא על הפסוק והמכתב מכתב אלוקים חרות על הלוחות (ל"ב ט"ז) שכל שעשועיו של הקב"ה בתורה, ויש להבין מה הביאור שמשמע שעשוע בתורה, ומה בכלל שייך שעשוע אצל הקב"ה, והביאור שההבדל בין עבודה לשעשוע שעבודה זה דבר חיצוני, זה לא אתה, עובדים כי צריך, אבל שעשוע זה דבר שמתחברים אליו, הנפש שלך מתחברת, הנשמה שלך מתחברת אליו, וכל אדם יש לו מה שהוא משתעשע בו, יש אדם שמשמעשע מספר יפה, יש אחר משיר יפה, וכל אחד במשהו אחר, כל אחד מה שמתאים לרגשותיו, לנפש שלו, מה שהוא מתחבר זה הוא עצמו, ובהוא הוא משתעשע, ושהקב"ה משתעשע עם התורה כיון שקב"ה ואורייתא חד הוא א"כ הוא משתעשע בתורה כיון שזה הוא, והצלע השלישית היא ישראל שקב"ה ואורייתא ישראל חד הוא, ושאדם מתחבר התורה תהיה השעשוע שלו, לשם צריך להגיע.

איך עושים את זה?

בפסוק כתוב "פיקודי ה' ישירים משמחי לב", "תורת ה' תמימה משיבת נפש", אומרים את זה כל שבת בתפילה, להדיא שתורה זה משמח ומשיב נפש, והיינו כיון שזה שעשוע, אבל צריך להסביר את הפסוק, והביאור הוא שלא כתוב בפסוק שמסכת ב"ב משמחי לב, ולא יבמות משיבת נפש, אלא פיקודי ה' משמחי לב, ותורת ה' משיבת נפש, שכשלומים את תורת ה' את פיקודי ה' מגיעים לשמחה, וכשלומים תורה ולא לומדים את פיקודי ה' או תורת ה' לא מגיעים לשמחה, הוא שאף שאנו לומדים בשיבה ובכולל והמטרה היא תורת ה', אבל יש כמה תנאים שכשחסר אותם חסר בתורת ה' ובחיבור לתורה.

א. ללמוד את התורה בתור תורת ה', ולהבין שזה תורה שהקב"ה נתן אותה, והיא חכמה אלוקית, שזה דבר מעל ומעבר להשגות הקטנות שלנו, ואנחנו לדאבוננו מחפשים את עצמנו בתורה, כשלומדים סוגיא ואב"י ורבא צריכים להתאים לראש שלנו, לסברות שלנו, להבנות שלנו, וכל א' ברור לו שמה שהוא מבין ומרגיש ונראה לו ישר זה האמת, כי הוא מבין את תכלית ההבנה, וכל מה שמתחשק לו ונשמע לו טוב זה האמת, והתורה צריכה להתאים לזה, ואם זה מסתדר אם התורה אז כביכול התורה כיוונה לאמת - למה שמבין, ואם התורה לא אמרה כך זה קושיא על התורה למה היא לא אמרה כך, כל א' מרגיש אצל עצמו שאם לומד את התורה לפי מה שמרגיש, מה בעיניו היושר, מה בעיניו סברא נכונה, כך לא לומדים את תורת ה', אלא את התורה שלו.

כשהיתי בחור אמרתי לרב שך איזה סברא לישב רמב"ם קשה, הוא אמר לי אתה אומר סברא ולוקח את הרמב"ם לקרבן, תעשה הפוך, תלמד רמב"ם ותעשה את הסברות שלך לקרבן, והצורה שצריך ללמוד שההבנה שלנו תצא מהתורה, שנלמד גמרא וננסה להבין מה כתוב בגמ', נלמד ראשונים וננסה להבין מה כתוב ברמב"ם ברשב"א וכו', ולא שנלמד את הסברות שלנו ונתאים אותם לתורה.

וראים את זה בחוש שמתחילים סוגיא עוד לא התחלת ללמוד וחמש דקות, אתה בקושי יודע מה כתוב שם, וכבר יש לך סברות להגיד וקושיות, אתה לומד תורה או סברות שלך, תלמד את הסוגיא תראה מה היא אומרת ואז תנסה להבין את הסברות, ולא שתאמר את הסברות ותנסה להתאים עם הסוגיא, כל סוגיא הוא כותרת נושא, ואז אני אומר על הנושא הזה, ואח"כ רואים את דברי אב"י ורבא מה יש להם לומר, וזה המציאות, ולא נדבר על ראשונים ואחרונים ורבתינו, שמתוכחים איתם כיון שחושבים שאנחנו צודקים ולנו יש גישה אחרת, ואף שסביר להניח שאת התורה הם ידעו יותר טוב מאיתנו, וכיון הבנתם היא דרך התורה, אז אנחנו צריכים להבין מה הם אומרים, וכן איתא בב"ב (ע"ה). 'ונתתה מהודך עליו ולא כל הודך, זקנים שבאותו הדור אמרו פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה, אוי לה לאותה בוששה, אוי לה לאותה כלימה', וקצת צ"ב הלשון אוי לה לאותה בוששה, וכי זה מה שהיה לזקנים לומר בשעת מינוי יהושע, אלא שההבדל בין חמה ללבנה הוא שחמה היא המקור והלבנה היא הקבלה מהחמה שמעבירה את האור של החמה בלילה, וזקנים שבאותו הדור אמרו בשלמא כמשה לא יכלנו להיות שאנחנו לא כחמה, ואין לנו כח מעצמנו, אבל כיהושע שהוא רק בבחינת לבנה שכל מהותו היה נער לא ימיש, תלמיד, א"כ זה גם אנחנו יכלנו לעשות, וע"ז אמרו אוי לה לאותה בוששה אוי לה לאותה כלימה, דמעלת השמיעה והקבלה גדולה לאין ערוך וזה היתה מעלת יהושע ועל זה הצטערו זקנים שבאותו הדור, וזה לא אומר שאסור לשאול שאלות, ושאסור להבין באופן אחר, אבל קודם תנסה להבין מה הם אומרים, תעבוד על זה, תנסה להגיע למצב שאתה משתעבד להבין מה שרבותנו אמרו, ולא רק את ההגיות שלך, תורת ה' ולא תורה שלנו, ורק בכה"ג יש תורת ה' משיבת נפש, ושאתה לומד את התורה שלך למה שיהיה משיבת נפש, צריך להבין, צריך לעמוד ולהתיגע, אבל תנסה להוציא את ההבנה ממה שכתוב, צריך להגיע להבנה וא"א להפוך את כל התורה כולה לגזירת הכתוב ולא מובנת, אבל צריך להבין מתוך התורה ולא להכניס את ההבנות שלך לתורה.

ב. כדי שיהיה משמחי לב ומשיבת נפש צריך שהנפש שלך תהיה מחוברת לתורה, ושהלב שלך יהיה מחובר לתורה, ולא רק שהפה ילמד, אם רק הפה האזנים והעיניים מחוברים והלב והנפש לא מחוברים, א"כ יצד התורה תשמח את הלב ותשיב את הנפש הרי הם לא נמצאים בתורה. ומה הכונה לב ומה הכונה נפש, הלב זה מקום הרגשות שבאדם, והנפש - במדרש תחילת משלי יש נידון אם החכמה בראש או בלב, והוכרע שזה בלב, אדם חכם זה לא מי שידע הרבה דברים, ומבין הרבה דברים, שהראש שלו הוא חכם, אלא שהלב שלו הוא חכם, שהרגשות שלו, שהפנימיות שלו חכמים, האדם כמו שהוא האמיתי הוא חכם, רש"י בחולין (ק"כ). מסביר 'נפש משמע כל דבר המיישב דעתו של אדם כמו (בראשית כג) אם יש את נפשכם שהיא לשון תאוה וקורת רוח שהנפש נהנה ממנו', וצריך שהנפש והתאוה של בן אדם, ההנאות שלו הם יהיו מחוברים תורה, ורק אז יש משמחי לב ואז יש משיבת נפש.

שמעתי פעם מר' שלום שבדן שאמר בשם ר' לייב חסמן שאומרים בתפילה בסליחות שומע תפילה עדיך כל בשר יבא שכשמיגיעים לתפילה צריך להביא את הלב והנפש והרגשות, אבל בנ"א לא מביאים אותם לתפילה, אלא הלב נשאר בצלחת, והנפש במיטה, ומביאים רק את העצמות, רק הבשר יבא ולא הלב, ואפ"ה הקב"ה שומע תפילה, אבל אפי' שהקב"ה שומע תפילה אבל לתורה לא מתחברים כך, שמבאים עצמות ליד הסטנדר זה לא נפש ולב, צריך שזה יהיה הרצון והרגש שלך.

והדרך לעשות את זה מבואר ברש"י בפ' יתרו (י"ט ה') שכתוב 'ועתה אם שמוע תשמעו' 'אם עתה תקבלו עליכם יערב לכם מכאן ואילך, שכל התחלות קשות', לא כתוב כמה זמן זה התחלה, אבל ודאי לא עשרות שנים, וא"כ למה יש אנשים שכל החיים שלהם זה קשה, אלא הביאור הוא כיון שכל יום הם מתחילים מחדש, התורה צריכה להיות החלטה חד פעמית כל החיים, ואז יש התחלה ואח"כ יש המשך, ובהמשך יש מכאן והילך יערב לכם, הנפש תתחבר לתורה.

כתיב "הנפש לא תמלא" שהנפש דומה לבת מלכים אפשר לתת לה כמה תענוגות שאתה רוצה והיא לא נהנית, שהיא רוצה את החיי אצילות, חיי רוחניות, את התורה, וצריך להיות קבוע ומחובר לתורה, ולקיים "כי הם חיינו ואורך ימינו" ממש, ודאי שא"א לעבוד מתוך כפיה כל החיים, שאדם לא יכול להתאמץ כל הזמן, צריך כוחות אדירים בשביל זה, אבל מה שזה שעשוע אפשר, ואם יודעים שרק ההתחלות קשות ומכאן והילך יערב לכם הכל קל, שהרי מה אדם מחפש בחיים אם לא שיערב לו, וצריך להגיע למצב של התחלה שמתיישים על הסטנדר ומכאן כי הם חיינו, ואין הכוונה להיות פרוש ולא להתעניין כלל בעולם הזה, אלא לחיות נרמאלי, אבל שעיקר העיסוק יהיה תורה, המודד האמיתי למדור אדם אם הוא מחובר לתורה או שאינו מחובר אפי' אם הוא יושב ולומד בהתמדה, זה מה מענין אותו, האם מענין אותו נייעס, אם זה בתור סקרנות מה היה ניחא, שהרי כל אדם מענין אותו, אבל אם הוא חי את זה, הוא נהנה מזה, סימן שהוא לא מחובר לתורה, אבל מי שלא מענין אותו, אפי' אם שומע לדעת מה קורה הוא לא נהנה מזה, ולא משתוקק לזה, הוא לא חי בזה, א"כ חיינו חיי תורה.

מברכים לפני הלימוד כל בוקר אקב"ו לעסוק בדברי תורה, ה"טז מבאר שזה יהיה העסק שלך, בעל עסק גם שהעסק שלו סגור הוא חושב על העסק, זה החיים שלו, זה המציאות שלו, וצריך שיהיה כדוגמת זה בתורה תורתו אומנותו, כולנו חתמנו בועד הישיבות תורתו אומנותו, שזה האומנות שלך, זה הנפש שלך נהנית, וא"כ זה ההתחלה ואח"כ יערב לכם, ושם הנפש נמצאת, ואז אח"כ יערב לכם.

ג. הגמ' בעירובין (נ"ד). 'אמר רב אמי מאי דכתיב כי נעים כי תשמרם בבטן יכנו יחדו על שפתיך, אימתי דברי תורה נעימים בזמן שתשמרם בבטן, ואימתי תשמרם בבטן בזמן שיכנו יחדו על שפתיך' שהתורה נעימה כשזוכרים מה שלומדים, מי שלא זוכר הוא לא מתחבר, וזוכרים לא ללמוד כחותה על גחלים, אלא ללמוד ברור מה הקושיא, מה התירוץ, מה הראיה, מה הפירכא, ולהבין מה מובן לי ומה לא מובן לי, מו"ר רה"י הגר"ש רוזנבסקי זצ"ל היה אומר שלא צריך להבין הכל, אבל צריך לדעת מה מובן ומה לא מובן, ואם יצא מבולבל תלמד עוד פעם שיהיה מובן.

וכן צריך לחזור, כל א' לפי מה שצריך ושחוזרים מרגישים נעמות, וחזרה מחדדת את ההבנה, ויש הרגשה הרבה פעמים שמסכתות שלמדתי לפני שנה שנתים שלוש אני לא זוכר כלום, טענה שכל הזמן טוענים, כל מי שחושב שלא זוכר מה שלמד יכול לערוך לעצמו בדיקה, שישב עם גמ' סגורה ויעשה שאלות על המסכת כל דף שתיים שאלה בלי תשובות, אם תצליח סימן שאתה זוכר שאם לא היית זוכר לא היית יודע לכתוב שאלות, אלא שאתה זוכר אבל זה מונח מאחורה, ויתכן שאפשר לדעת יותר טוב, אבל אחרי שאדם מכיר בעצמו שהוא יודע אז יש מרץ להמשיך, ולהתחבר זה בחינה של בית ושמגיעים לבית יש כי הם חיינו ובהם נהגה יומם ולילה, ואז יש אורך ימינו, וזוכים לואהבתך לא תסור ממנו לעולמים.

"זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו"

בעז"ה בקרוב יופיע הספר "ועד ליל שבת" על מסכת אבות.

ניתן להקדיש או להנציח ע"ג הספר הזדמנויות אחרונות, לתרומות והנצחות ניתן לפנות למייל A023137413@gmail.com

קִינָה וְנֵהִי

הָאָדָם הַזֶּה, הַשָּׁלֵם בְּשִׁלְמוֹתָיו,	כָּחֵלֶל סִבְלָנוֹתָיו וְכַמְשָׁח עֲנוּתָנוֹתָיו
תּוֹרָתוֹ – אִמָּת, יִשְׁרָה מְכַל – סִבְרָתוֹ	מְסִירוֹת לְתַלְמִידִים – לֹא הִנִּיחַ מֵאֲתוֹ
יִרְאָתוֹ קוֹדֶמֶת – וּמִתְקִימָת חֻכְמָתוֹ	מוֹנֶה מְעוֹת – וְכַפְּנִיגִים תִּפְלָתוֹ
אֲזִי מִי יִתֵּן לָנוּ תַּמְרוֹתָיו	אֲזִי מִי יִתֵּן לָנוּ תַּמְרוֹתָיו
אִמָּת, אִמָּת, אִמָּת נְתִיבָתוֹ	הִלְכָה בְּטַהֲרָתָהּ – בְּדִקְדּוּק פְּסִיקוֹתוֹ
עֵינָיו צוֹפִיּוֹת – רַק טוֹב עַל עַמִּיתוֹ	צָלוּל בְּהִבְנָה – לֹא נָסָה דַּעַתוֹ
דָּן לְזִכּוֹת בְּעֵצֶם הַזֵּיתוֹ	שְׁעוֹרָיו – הֵם הֵם בְּנֵי לִוְיָתָן
אֲזִי מִי יִתֵּן לָנוּ תַּמְרוֹתָיו	אֲזִי מִי יִתֵּן לָנוּ תַּמְרוֹתָיו
שְׁמִיךְ שֶׁל כְּבוֹד לֹא נִשְׁקָר בְּכַבּוּאָתוֹ	אֲזִי מִי יִפְלֵס נְתִיבִים
זְכוּי הָרַבִּים עֲצוֹם בְּפִשְׁטוֹתוֹ	לְלִבּוֹת מְבַלְבְּלִים וְנִכְאָבִים
בְּעִנְיָה וְחִשְׁקֵט פְּרוֹסָה מִצּוּדָתוֹ	אֲזִי מִי יִרְחֵם עַל עֲזוּבִים
אֲזִי מִי יִתֵּן לָנוּ תַּמְרוֹתָיו	שׁוֹגְגִים וְאַגּוּסִים – וְכֻלָּם אֲחֻזִּים
נַחַת וְנִגְחָזוֹת – גַּם בְּחִלְיָתוֹ	אֲזִי מִי יִחַזֵּק בְּחִשְׁקֵט וּבְחִיּוּכִים מְשׁוֹבָבִים
הַשְׁלֹחַ וְהַרְגִיעָה אֶפְפָּתוֹ	מִי יִקְרַב לְאַבְיָהֶם לְבוֹת בָּנִים שׁוֹבָבִים
כֹּל נֶפֶשׁ תִּשְׁתַּקֵּק לְמִנוּחָה כְּמִנְחָתוֹ	יִחְזֹר וְיִשׁוּב עַל מוֹסְרִים עָרְבִים –
אֲזִי מִי יִתֵּן לָנוּ תַּמְרוֹתָיו	חֲמוּמִים אָנוּ בּוֹדְדִים וְעֵצוּבִים.
דּוֹרוֹת קְדוּמִים נוֹדְפִים מִהִנְהָגָתוֹ	אֵיכָה גַּעַמְד בְּרַחוּב רֶאבִ"ד
מִשָּׂא עִם כָּבֵד – נִשָּׂא בְּכַבְדָּתוֹ	נְבִיטָה אֶל גְּזוּזָטְרָא וְחִרְזָעָה נֶאֱבָד
כְּהִפְקֹר לְכָל – בְּשִׁבְתּוֹ בְּבֵיתוֹ	אֵיכָה נִשָּׂא אֶת מִשָּׂא חֲנִסִּיּוֹנוֹת – שֶׁכָּבֵד
אֲזִי מִי יִתֵּן לָנוּ תַּמְרוֹתָיו	אֲזִי לֹחַ לְסַפִּינָה שֶׁקְּבִרְנִיטָה אֶבֶד

אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה'

החובה לעסוק בהספדו של חכם

נקדים את החשיבות של העסק בהספדו של חכם. הגמ' במגילה (ג:) מביאה דתלמוד תורה דיחיד קל מכבוד תורה, דאע"פ שאין תלמוד תורה נדחה מפני מקרא מגילה, מ"מ אין מועד לפני ת"ח ולכן אין נמנעים מלספוד לחכם בפניו במועד וכ"ש בחנוכה ובפורים שמבטלים את היו"ט של חנוכה ופורים בשביל הספדו של ת"ח. והמובן מהגמ' שהספדו של תלמיד חכם שעניינו כבוד התורה חמור יותר מתלמוד תורה שהוא דוחה מצוות אחרות. ועוד אמרו חכמים (שבת קה:) "אמר רב יהודה אמר רב כל המתעצל בהספדו של חכם ראוי לקוברו בחייו", וכמו שנאמר אצל יהושע בן נון - "ויקברו אותו בגבול נחלתו... מצפון להר געש" - "מלמד שרגש עליהן הר להורגן" על שלא הספידו את יהושע כראוי.

ונבאר פשוטם של דברים, מפני מה הפליגו חכמים במעלת ההספד וההתבוננות בדרכיו ובמעשיו של תלמיד חכם.

ישנו דבר שעומד כהמעכב העיקרי להתגלות התורה בעולם, והוא מערער ונותן מקום להרחקה של האנשים מהתורה ומהאפשרות לכוון את עצמם נכון ללימוד התורה. והיא תפיסה מצויה אצל אנשים שחושבים שאין ספק שהתורה מרוממת עד מאוד, אבל היא מרוחקת מהמציאות, ועליונה מכדי שתתממש אצל בני אדם, מאחר ואין להם את היכולת להיות חלק מגילוי התורה בעולם. אנשים מוכנים בודאי לומר והם גם מאמינים שהתורה היא "תורת ה' תמימה" ו"אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים". בוודאי יש בתורה דברים נפלאים ומיוחדים מעבר להשגה האנושית. אך דווקא מפני נשגבותה הם תמהים - האם התורה יכולה לחול ולהתממש בעולם ובאדם שהוא ילוד אישה, בכל דרכיו ומידותיו? האם יכול להיות חיבור נכון בין התורה לאדם, או שח"ו לא? הקטרוג הזה הולך ומתרבה לפי חולשת הדורות, וקונה מקום במחשבתם של בני אדם. כנגדו מתפתח גם הצד השני שמודד את השייכות לתורה בכמות הלימוד, ורואה שבכל מי שלומד תורה מעט התורה כבר מתגלה בשלימות. וממילא יש סבורים שאם למד משהו שניים וחצי דפי גמרא, הרי שצריך לכבדו בכל דרכי הכבוד שנאמרו לת"ח. אלו התוצאות של הפער הגדול במחשבת בני אדם, בין תלמוד תורה לבין כבוד התורה.

החילוק בין תלמוד תורה לכבוד התורה עולה מתוך דברי הרמב"ם בהלכות ת"ת, שמתחילה מבאר את חיוב תלמוד תורה בקביעות עיתים לתורה ביום ובלילה, וכך הוא כותב

"כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין... ואפילו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה". ולעומת זאת מתחיל הרמב"ם ענין חדש של תלמוד תורה בפרק ג' וזה לשונו "בשלשה כתרים נכתרו ישראל, כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות... כתר תורה הרי מונח ועומד ומוכן לכל ישראל... כל מי שירצה יבוא ויטול... הא למדת שכתר תורה גדול משניהם". וממשיך הרמב"ם ומפרט דרישות גבוהות למי שרוצה להיות מוכתר בכתרה של תורה, דהיינו לחיבור עם התורה ולגילוי האיך התורה חלה באדם - "מי שנשאו לבו לקיים מצוה זו כראוי ולהיות מוכתר בכתר תורה, לא יסיח דעתו לדברים אחרים... כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה...". הדרך לקנין כתרה של תורה, היא דרך גבוהה יותר של התמסרות וציור נכון של התורה בתוך החיים שמביאה לכך שהתורה תרומם את האדם ויקנה בעצמו מעלות רמות. כך אמר רבי מאיר בפרק קנין תורה (אבות ריש פ"ו) "כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדי הוא לו נקרא ריע אהוב אוהב את המקום אוהב את הבריות משמח את המקום משמח את הבריות ומלבשתו ענוה ויראה... ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים". ואמר ע"ז רבי חיים ויטאל (הקדמת ע"ח) שישנם שעוסקים בתורה הרבה המשתדלים באורייתא וסבורים שעוסקים בה לשמה, אבל התנא רבי מאיר מכחישים שהרי לא חלו בהם המידות שמנה בברייתא. ואמנם בוודאי שאין מקילים ח"ו בערך של כל ת"ת שאדם לומד, אך מ"מ לא כל אחד זוכה בכתרה של תורה הנקנה באותן הדרכים שמנה הרמב"ם.

ובאמת לא מצויים ת"ח רבים שזוכים לכתרה של תורה, וכבר בזמן חז"ל התאוננו ואמרו "ת"ח שמת מי מביא לנו חליפתו מי מביא לנו תמורתו" (ירושלמי ברכות ח ב). וכן אמרו לענין פדיון שבויים "חכם קודם למלך ישראל, חכם שמת אין לנו כיוצא בו, מלך ישראל שמת, כל ישראל ראויים למלכות". ת"ח הוא מערכה שלמה של מי שהחיל והעמיד בעצמו צורת אדם שכל שיחו ושיגו, מחשבותיו ושיקוליו יעמדו כהתגלות של מציאותה של תורת ה' בתוך החיים. בקומתו של תלמיד חכם מתגלה החיבור של האדם עם התורה, ועל ידו נעמד כתרה של תורה בכלל ישראל.

על חוסר התבוננות בדבר הזה החמירו חכמים ואמרו שהמתעצל בהספדו של חכם ראוי לקברו בחייו, דמי שמתעלם ממצויאות זו, חייו קבורים בעודו חי. יש הקבלה לזה

שדבוקים בתורה הם האנשים המאושרים, שמאיר להם הגילוי של 'ואני קרבת אלוקים לי טוב' וכל זולת שיחשבו בנ"א לטוב אינו אלא הבל ושווא נתעה (כלשון המס"י).

אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא

שמעתי פירוש משמו על המשנה באבות "כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל כו' וחיי צער תחיה כו'" (אבות ו ד). והקשה האם אדם שמסור לתורה בעוה"ז עד כדי כך, צריך לחדש לו שטוב לך בעולם הבא והרי למי מגיע טוב לך לעולם הזה אם לא לאדם הזה [היפך מה שרגילים לשאול על ההתאמה של מציאות חיים זו עם 'אשריך בעולם הזה']. וביאר את פשט המשנה שאם דבקה נפשו של אדם בתורה עד כדי כך זהו ה'אשריך בעולם הזה' הגדול ביותר, ויש אנשים בעלי מידות ובעלי חסד כו' שמתאמצים הרבה במצוות אבל אינם להגיע למעלת ה'אשריך', מפני שרק על התורה נאמר 'גדולה תורה שנותנת חיים לעושה בעולם הזה ובעולם הבא' אע"פ שגם לגמ"ח יש פירות בעוה"ז. והיה מקום לומר שאלו שלא טעמו את ה'אשריך' בעולם הזה זוכים לעולם הבא גדול יותר, שהרי התאמצו בחסד וכדו'. ובאה המשנה לחדש שאפילו שזכו לטעום 'אשריך בעולם הזה' זוכים גם ל'טוב לך לעולם הבא' - שכל הנביאים לא נבאו אלא למהנה לת"ח מנכסיו ולמשיא ביתו לת"ח אבל ת"ח עצמם עין לא ראתה אלוקים זולתך (כתובות קיא:). הקונה לו ד"ת קונה לו חיי העולם הזה וחיי העולם הבא.

זאת הנקודה הראשונה שהיה בנפשו ללמד, ובזה גם ראה את החסד הגדול של קירוב רחוקים, כמו שאמר פעם שברכת 'שלא עשני גוי' היא ברכה מופלאה על שזכינו שיש לנו את החיים הטובים והמאושרים ביותר. ובאמת גם לאחינו בני הרחוקים יש מידות של בני אברהם יצחק ויעקב, אבל צריך לדאוג להם שהרי אינם מאושרים, אין להם את האפשרות להגיע לכך, ולכן עלינו להחזירם בתשובה כדי שיזכו להיות המאושרים ביותר, מתוך קרבתם להקב"ה.

נקודה מופלאה במיוחד שהגאון ר' גרשון היה עומד תמיד מתחילה ועד סוף בצורה של 'בעל תפקיד', וכך זיכה אותו הקב"ה להסתלק מהעולם, מתוך מילוי התפקיד. מסתבר שדרכו זו היתה גם מצד טבעו, אבל טבעיות כאלו אינן מחזיקות מעמד כשיש כל הזמן גירוי אחר. וכך זכה להרבצת התורה כל ימיו עד שעת מיתה.

צניעות

ונראה לי שהוא האדם הכי צנוע שפגשתי, היינו שהיה אדם שלא היה לו שום צורך ותועלת בגילוי עצמו לאחרים. כל אדם שיוצר קשרים עם אנשים, יש לו מחשבות וחשבונות בצורך להראות את מעלותיו וגם לשם שמים, כגון שהתלמידים צריכים לדעת מה זה גדלות בתורה וכדו' ושיקבלו מושגים ושאר נימוקים שיכול להיות נכונים כשלעצמם, אבל אצל הגאון ר' גרשון לא היה כך, הוא לא היה

במה שנאמר בדברי קהלת "ובכן ראיתי רשעים קברים ובאו וממקום קדוש יהלכו" (קהלת ח י) ודורשים חז"ל (גיטין נו:): פסוק זה על טיטוס שעמד מול מקום הקודש, והאדישות שהפגין מול הקודש היא גילוי של הרשע שקבור עמוק באדמה, שאינו שייך ולא מחובר למעלות החיים. רשעים קבורים לא מבינים להיכן אפשר להגיע ולזכות בחיים, ומעין זה גם מי שאינו מנסה להשיג את מעלת התורה בישראל.

לעומת זאת כשישראל מבינים את מעלת התורה שחלה בתלמידי חכמים שזכו להשיג כתר תורה, הם אומרים "ולי מה יקרו רעיק א-ל", הערך והיקר ניתן לתלמיד חכם שנקרא ריע ואהוב וכו'. חסידים היו אומרים שניתן לבחון ולדעת מי הוא צדיק וקדוש אמיתי ולא רק נוהג בפרישיות מלאכותיות, שהוא אדם שככל שמתקרבים אליו מריחים ריח גן עדן, כלומר שרואים את החיים הטובים והנעימים, הם משרים אורה של מי שחי במושגי החיים האמיתיים, שלא יוצא בהם שום כוח לבטלה, אלא כל הכוחות והמחשבות, הדרכים והדיבורים מכוונים למקור החיים.

צורת אדם של חיבור שמים וארץ

הגאון ר' גרשון זצ"ל היה מהאנשים הללו שככל שמתקרבים ושומעים מהם, אע"פ שהיה חי עם עצמו והיה מסוגר ומרוחק מהחצנת רגשות, בכל זאת ראו עליו תמיד את האור והשמחה של האושר להיות דבוק בתורה. בהוראות שלו ובהנהגה שלו ראו את הנקיות והבהירות איך בכל השיקולים והמחשבות, ההבנה שיצאה ממנו בראש ובראשונה שהנדבק בתורה אינו קובר את החיים אלא אדרבה ככל שנותנים לב יותר לתורה כך נפתחים שערי החיים. הוא הציג את הצד הנכון והאמיתי לעומת אלו שסבורים שבכדי לחיות חיי התורה נדרש לנהוג בכעין קללת הנחש - על גחונך תלך... ותופסים שצורת החיים היא להיות מוטרד מבחינה פנימית באופן תמידי מענייני הקנאה התאוה והכבוד. ר' גרשון העמיד תלמידי חכמים שיש להם צורת אדם שעומדים בקומה זקופה (חגיגה טז), והיינו שבהם מתגלה מה שכתוב בקדמונים שהאדם הוא בריח שמחבר שמים וארץ ואינו הולך על גחונו, וגם אחרי שהתמעטה קומתו נשארה צורת המבנה שלו כמי שמחבר שמים וארץ. וזאת הברכה "ואולך אתכם קוממיות" ללכת זקופים בחיבור אמיתי של שמים וארץ.

כך מבינים את יקרות החיים שמתבטאת בת"ח הללו, שיש בהם את השופרא המיוחד הזה כדאי' בגמ' (ברכות ה:): שעיקר הצער עליהם הוא על 'האי שופרא דבלי בארעא'. אלו תלמידים חכמים שמגלים את התורה לא רק מהמקום של 'אמת ויציב' אלא גם 'אהוב ונחמד ונעים ומתוקן ומקובל ויפה הדבר הזה עלינו'. הם מתרגמים נכון את החיים למקום הנעים והמקובל לבני אדם. הנושא הזה היה אחד הנושאים שהיה בנפשו של הגאון ר' גרשון זצ"ל, כך היה חי וכך ביקש ללמד לרבים. ואפשר לומר שזה היה מעיקרי משנתו, שהאדם נברא בעולם כדי להיות מאושר, ולא כדי להיות מכווץ והאנשים

ופשוטה, ואם היה אפשר לחשוב בזה צמצום מסויים הרי יש לנו בשערי השמועה שמדבר על הסוגיות החמורות ביותר שנאמרות בפשטות ובבהירות, ואת צנועים חכמה.

ונראה להציע שמצד התפקיד של התבוננות בכבוד החכמים והאחיזה בכתר תורה, ראוי שנכוון את עצמינו למקום הזה. ואמנם שלכאור"א יש את התכונות שלו אבל יש בחינה השייכת לכאור"א בנקודה הזו. וחשבתי שהרי בד"כ לימוד התורה שלנו נעשה מתוך הקשרים החברתיים במו"מ בחברותות וכדו' אבל כראוי לכל אדם שיהיה לו כבר מגיל צעיר השקעה בלימוד מסוים שיהיה בחינת 'יהיו לך לבדך ואין לאחרים איתך' (משלי ה יז), וזה יבנה ויתן טעם בכל הלימוד של האדם, שיגיע מהעולם פנימי שלו כעין שאמרו (מו"ק טז): "כל העוסק בתורה מבפנים תורתו מכרזת עליו מבחוץ", שמתחילה יש לעסוק בתורה מבפנים, מתוך הפנימיות שלו.

ואולי זה היה סוד השלוח ומנוחת הנפש שהיתה שורה עליו תמיד, כי כשאדם חי כל הזמן את הצורך הסביבתי, אינו יכול להיות בשלוות הנפש, כיון שהוא תחת מערכות של התחככויות תמידיות בינו לעולם. אבל האדם שרואה כל הזמן מה צריך לעשות מצד התפקיד, בלי שום רעשי רקע מרובים שסובבים את החיים ואוכלים אותם, אינו חי במתח ובניגודיות. וכך אמרו בישיבה שהחזו"א התבטא עליו בדרך בדיחותא שהוא בעל מום שאין לו מושג בעיני כבוד...

בין אדם לחבירו

החשיבות העצומה שיחס לכל עניני בין אדם לחברו, וההדרכות שלו ואופן ההתנהלות שלו, הם דבר עצום שהשאיר לנו. לעניות דעתי, אם היו אנשים שבתוך סערותיהם יכלו לעשות דברים מרחיקי לכת של ביזוי לרבותיהם וכדו', בעולם של ר' גרשון זו לא טענה מצד הביזוי עצמו וחומר האיסור של מבזה ת"ח, אלא עוד קודם לזה ראה את זה כשיגעון, הנהגות כאלו היו בעיניו דבר לא הגיוני ולא אנושי, ומי שנוהג כך אין לו צורת בן אדם. אנו יכולים לנסות להבין את הסערה שאדם נמצא בה שהוא מאבד את שקיול הדעת, אבל במציאות שלו דבר כזה הוא היפך צורת אדם ומפוקע לחלוטין, שאינו יודע לשלוט ברוחו ולא שוקל אם הדבר שעושה מתאים לרצון השם או נוגד אותו.

ההנהגה מול המתקלקלים

יש נקודה שנראה לי שרבים לא מבינים אותה, וצריך לעמוד עליה ואיני יכול לומר ששימשתי בדבר הזה, אבל מיסוד דברי החזו"א נראה שיש קו אחיד שבו נקטו החזו"א והגרא"ל שטינמן והגאון ר' גרשון, בהרחבת היכולת שלהם לקבל רוע וחסרונות וקלקולים. יש שפירשו את היכולת הזאת בצורה מעוותת כאילו לא חם ליבם כפי הראוי להיות, וכאילו ח"ו לא מספיק חמור וחרף בעיניהם דחיית הרע והמערכה נגדו. וצריך לדעת שהדברים מפורשים בחזו"א (י"ד ב טז) ונראה

צריך כלום מהענין של הביטוי העצמי ושיראו משהו ממנו. זכורני משנות הישיבה שהגר"ד דיסקין שליט"א ראש ישיבת אורחות תורה שהיה בחור בישיבה שמע את הגאון ר' גרשון והגר"ש ברמן זצ"ל מדברים בסוגיה מסוימת, ור' גרשון הציע לפני הגר"ש מהלך ליישב קושיא מורכבת מכמה מקומות. אח"כ כשחזרו לישיבה שלח הגר"ד בחור צעיר שישאל את ר' גרשון את הקושיא הנ"ל לראות מה יענה... ור' גרשון ענה לו שהיא באמת קושיא גדולה וצריך לחשוב... ובוודאי יכול להיות שלפי דרגתו של הבחור אינו מתאים עדיין לשמוע את המהלך, אבל האם היה מישהו בעולם שלא היה אומר לבחור 'יש פה מהלך שלם, שאולי עדיין לא בשבילך' וכדו', ולהוציא איזו נקודה של התגלות... אבל אצל ר' גרשון הדבר הזה לא רלוונטי ולא קיים. אין ספק שיש גירוי למי שמוסר תורה כ"כ הרבה שנים, שיהיה איזה גילוי של עצמו, אבל אצלו הכל נעשה בתפקיד, לפי מה שנדרש ובלי עצמיות.

וכן היה בישיבה בתקופה שראשי הישיבה הגרא"מ שך והגר"ד פוברסקי היו אומרים שיחות, ור' גרשון לא היה מרגיש צורך לומר כלל דברי חיזוק ושיחות, ולא שלא ידע שהרי כשהתחיל לומר נתגלה שכל יסודות החיים מסודרים אצלו ומתורגמים למעשה עם הדרכות מפורטות, אבל באותה תקופה כשלא הרגיש שצריך, לא אמר, וכשהיה צריך לומר לא הכין, אלא ראו שיש לו אחיזה ברורה בדברים ומתוכם דיבר. הכל לפי התפקיד. אלו חיים שלמים של פנימיות שאינה צריכה להתגלות בחוץ.

וא"כ כאמור בוודאי יש בזה גם מהמידות והתכונות הטבעיות של האדם, אבל מלבד זאת יש נקודה ברורה שמעידה על היותו בעל תפקיד. שהרי כל אדם שמלמד לאחרים, גם אם הוא הכי צנוע במידותיו אחר שצריך לחשוף את עצמו פעם אחר פעם, הרי שהיה משתנה - מפני שאחר הפעולות נמשכות הלבבות. אבל אצל הגאון ר' גרשון הפעולה היתה רק מה שצריך ללמד ולהרבות תורה, ולהעמיד את הדברים שיהיו ברורים, בלי שום הרגשת ה'אני'. וגם נוכחנו גם בצורת מסירת החבורות שאחרי שהיה מעמיד את הקושיות, היה ניגש ליישב את הדברים בלי שום דרמה של 'ע"כ נראה לבאר ולומר' וכו' וכיו"ב, אלא היה ניגש ומתחיל בפשטות - וההסבר הוא כך... הנהגה זו לא היתה במלחמה נגד הרצון אלא הכל בצורה של מהיכי תיתי, מה פתאום שאני יהיה המרכז, והרי לא בזה אנחנו עסוקים אלא רק בללמד תורת ה'. הצניעות הזו של 'את צנועים חכמה' מעמידה עולם שלם של פנימיות שלא צריך לפרוץ החוצה.

זה נקרא להיות המאושר באדם, ולענ"ד גם לבניו ולחתניו המופלאים יש קו משותף בהרבצת התורה שלהם [אם כי כ"א לפי עניינן], הסגנון הוא לברר את הדברים עצמם בפשוטם, ולמעט בהצעת דברים מרשימים או בצורה מוחצנת, ונראה שזה מכח השפעתו של ר' גרשון שדרכו היתה בנקיות ובטהרה לבקש את הדברים עצמם בדרך היותר ישרה

טוב' ואין טוב אלא תורה', שהלומדים הם המאשרים כמו שנאמר בתהילים כמה פעמים "אשרי האיש אשר לא הלך כו' כי אם בתורת ה' חפצו וכו'", "אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה', אשרי נוצרי עדותיו בכל לב ידרשוהו". זהו אשוריו של איש, הפנימית והחיצונית בעולם הזה ובעוה"ב וההבנה הזו היא המקרבת לתורה וההתקרבות באופי הזה היא המתנה הגדולה שצריכים לקחת לליבנו.

וכמו שאמרנו שהנקודה הזו פנימית באדם שצריך לגלות את חפצו ורצונו ולא רק מצד החיכוך עם הסביבה שבתורת ה' חפצו וכלשון הרמב"ן בסוף ההקדמה שה' יתן חכמה בכל זמן מן הזמנים ולא ימנע טוב להולכים בתמים שאנשים מתהלכים עם הקב"ה בשלימות. וכן הוא בכל דור שיכולים להתקרב לתורה והחלות הזו אמתית שהאדם יכול שכל מושגיו יהיו שייכים לגמרי לתורה וכמו שהבאנו ממהר"ו שכ"א יכול לבחון ולראות כמה הוא מכוון את ליבו להיות העוסק בתורה לשמה ומתוך זה לזכות לדברים הרב ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים. וכך נזכה שלא יכנף עוד מוריק - שהמות הוא מגלה את השופרא דבלי בארעה שמתבטל החיבור הזה והוא הקושי של המות שהגם שהנשמות - כמו שאמר הגאון ר' בערל בהלויה 'רוכב בערבות שש ושמח בבוא אליו נפש נקי וצדיק' (מו"ק כה) אבל המציאות הזו בעולם שלנו שאפשר לראות את איך מאירים חיי התורה זה בטל במיתה. ועלינו מוטל לחמוד ולרצות את החיים הללו וצריך להשתמש ברצונות הטבעיים כדי להתקרב בתורה. וכ"א לפי טבעו בדרך הזו והרבה סיפורים יש בזה שהיה מקפיד בזה שלא יכפו הרבנים את הסגנונות שלהם בלימוד ובצורת ההבנה על התלמידים, אלא יתנו לתלמיד את המרחב של הגדילה שלו כדי שתורת חיים תחול כאו"א כפי ענינו.

וכך נזכה שלא יכנף עוד מוריק והיו עיניך רואות את מוריק ובא ה' אלוקי כל קדושים עימו, להאיר לישראל. וזה שקראנו בפרשתינו במשה רבינו ע"ה שאמר להקב"ה שעם ישראל כבד ממנו, וענה לו הקב"ה שיביא שבעים זקנים ויאציל מהרוח שלו כדי שיהיה עוד ועוד אנשים שיוכלו לרומם את הרוח של ישראל, וכך יתנתקו מקברות התאוה של הבשר שמת בחיי האדם, ויהיו עולים ויוצאים מה'ראשים הבשריים' ומהחיים הנמוכים, לטעום משהו מטעם החיים של אצילות הרוח. לזה ניתן לו שבעים זקנים כנגד שבעים משפחות ישראל להעלותם לגובה של חיים רוחניים. וכך מקווים אנו שהקב"ה יביא לנו מהרה את המלמדים היותר גדולים והוא עצמו מלמד תורה לעמו ישראל, וכך נזכה לחיים האמיתיים של ואתם הדבקים בה' אלוקיכם חיים כולכם היום ונזכה לראות את כל החכמים והצדיקים שנקראים חיים שיחזרו להשפיע ולהאיר לישראל ומחה ה' דמעה כו' אכ"ר.

שזה הגורם המרכזי שמשפיע על ההנהגה שלהם בענין הזה. החזו"א כותב לענין דין מורידין ולא מעלין, שיש רשעים שהם בדרגה שעל פי הדין היה צריך לנהוג עימם בדין מורידין ולא מעלין, אבל בזמנינו אי אפשר לנהוג בדין 'מורידים' לתקן את הפרצה מאחר ומצב הדורות המתקלקלים גורם שפעולת ה'מורידין' אינה מתקנת את הפירצה אלא להיפך נראית כמעשה השחתה. ואין לנו אלא לנקוט בפעולות התכליתיות ע"מ שלא יצליח מעשה הרוע והקלקול להכות בעם ישראל. ולכן אומר החזו"א שכיום מקיימים דין 'מורידין' ע"י שמקרבים אותם בעבותות אהבה - היינו שלשלאות של אהבה, ואין הכוונה לדון אנשים שהם בכלל תינוק שנשבה וכדו' ולא מצד מהלך של לימודי זכות או הקלה בענייני הרישעות. דפשיטא שאין ללמד זכות על אנשים שמפקירים את החיים שלהם שהיא רישעות פשוטה, וכ"ש אם באים לידי פריקת עול ולאפיקוסות שזה ממש הפקעה של האדם¹, אלא צורת ההתמודדות כיום היא בקשירתם בעבותות אהבה.

כעין מה שהורה שלא רק לתת אחיזה למתנתק מדרך התורה שלא יוכל לומר שדחפו אותו וכו"ב, אלא לקשור אותו בכל הקשרים האנושיים שלא יוכל לפרוק עול לגמרי. ואפילו שמצד עצמו לא מגיע לו הקולא הזאת, אבל מצד גדירת פרצות הדור כך היא הדרך לתקן את קלקולי הדור. בוודאי הדבר דורש סבלנות לראות את התכלית להרבות כבוד ה' ולא רק את הכעס הנובע מראיית הבחירה הקלוקלת, אבל צריך סבלנות ולהימנע מהדחיה שהיא מרפדת את דרכם של המתקלקלים. ואין זה מצד הענין של לימוד זכות אלא מתוך מבט לתועלת ולתכלית איך יתוקנו הדברים לפי הגילוי של השייכות למקום האמיתי של הקדושה.

וזה באמת ההפלאה הגדולה של האנשים הגדולים הללו שלעצמם דרשו והשתדלו להגיע לכל המדרגות העליונות ביותר, אבל ראו בבירור מהו 'לטוב לנו כל הימים לחיותינו כיום הזה'. ומתוך כך גם הרחוקים מתקרבים, כשרוצים למצוא את מקום הטובה שלהם.

אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה'

נחזור לעניינינו שהצורה שכולנו אבילים עליה וצריכים ללמוד ממנה היא כמו שהזכרנו את המשנה של ר"מ נקרא רע אהוב כו' ומשמח את הבריות איך חיי התורה והדביקות בה' וכמו שהיה ר' גרשון אומר שאנשים מתרחקים מעבודה מוסרית להתעלות בעצמם ולחשוב איך מתקנים את עצמם. והיה אומר 'אני אומר שכל מי שמתחיל רואה ברכת שמים', כי יש אנשים שהמוסר נראה דבר דחוי, ולזה טרח להעניק לאנשים את השמחה בעבודת המוסר, הן במה שהוקרן ממציאותו והן בהסברת הדברים של 'ואני קרבת אלוקים לי

הורדה גדר הפרצה אלא הוספה הפרצה שיהי' בעיניהם כמעשה השחתה ואלמות ח"ו וכיון שכל עצמנו לתקן, אין הדין נוהג בשעה שאין בו תיקון, ועלינו להחזירם בעבותות אהבה ולהעמידם בקרן אורה במה שידינו מגעת".

1 ז"ל החזו"א "ונראה דאין דין מורידין אלא בזמן שהשגחתו ית' גלוי כמו בזמן שהיו נסים מצוין ומשמש בת קול, וצדיקי הדור תחת השגחה פרטית הנראית לעין כל. והכופין אז הוא בנליזות מיוחדות בהטיית היצר לתאוות והפקרות, ואז היה ביעור רשעים גדרו של עולם שהכל ידעו כי הדחת הדור מביא פורעניות לעולם ומביא דבר וחרב ורעב בעולם, אבל בזמן ההעלם שנכרתה האמונה מן דלת העם אין במעשה

על משכנות הרועים

זכרונות, עובדות ונטפי דמעה
אודות רבינו הגדול רבי גרשון אדלשטיין זצוק"ל
מאת אחיינו ותלמידו הגאון רבי משה ליבנה שליט"א
ראש כולל נתיב הדעת
ותלמידו הקרוב של מרן ראש הישיבה הגר"ד לנדו שליט"א

אבר שהנשמה תלויה בו

כתב בספר מנורת המאור: על כן כל בן דעת יבכה מאוד על פטירת הצדיקים שהם עיני העדה ותכחיץ עיניהם מראות בהסתלק הצדיקים מן העולם ויספדו כראוי להם.

אפשר שתעלה מחשבה בלב מישהו: בשלמא כאשר נפטר אדם צעיר, שלא כדרך העולם, שיש בכך טרגדיה, יש לבכות ולהצטער, אבל איש זקן ושבע ימים שהאריך ימים למעלה מדרך הרגיל, ונהגנו ממנו עד רגעיו האחרונים ממש, על מה הצער? וכי מה חשבנו, שיחיה לעד?

אבל זו טעות. כשלוקחים לתינוק דבר מאכל מתוך פיו הוא לא בוכה על כך שעשו לו עוולה, או על מה שנטלו ממנו את שלו. הוא בוכה כי נשאר בלי אוכל.

מרן החזון איש כותב: אמרו חז"ל שהראה הקב"ה לאדם הראשון דור דור. מזה יש לנו אישור למציאות של שם 'דור', והוא גוף מוצק של פרקים, וכל איש הוא אבר מאברי הגוף, חיים חיים משותפים בנשמה משותפת.

בדור שלנו זכה כל אחד ואחד מאיתנו להיות אבר מגוף שהלב שלו היה מורינו ורבינו רבי גרשון זכר צדיק וקדוש לברכה.

ועכשיו הגוף שלנו חסר את הלב. מאיפה יוזרם לעורקינו דם נקי וטהור, מאיפה נשאב את האצילות, את החכמה, את דעת התורה הקדושה. כל הגוף נחלש, ועל דא קא בכינא.

ונחמה פורתא ניחמנו בעל היערות דבש בכותבו שבפטירת אדם קניניו הרוחניים הם הפקר וכל אחד יכול לזכות בהם.

וכן איתא בתשובת הגאונים הנקרא שיערי תשובה סי' קע"ח "דין עשרה מיני דחסידותא דהוה נהיג בהו רב ובתרי' לא יכילו כוליהו שמעיה לאחזוקי בהן וכל חד וחד מנהון אחזיקו בחדא מנהון". ומן הסתם הביאור בזה עפ"י היערות דבש הנ"ל, כשנפטר רב ידעו שיש עכשיו הזדמנות לזכות בקניניו הרוחניים, וגם אחריות גדולה למלאות את החלל שנפער בפטירתו.

וכמה מתאים מה שרואים כאן לדרכו של רבינו שהיה כל ימיו חוזר ומזהיר ללמוד לפי כחו ולפי טבעו וכן הוא בכל עבודת השם, ולכן כל אחד לקח על עצמו עשירית מהנהגותיו של רב ולא יותר, רק מה שהיה מתאים לו.

קנין הגביה

על מש"כ היערות דבש שאלתי את מו"ר מרן הגרד"ל שליט"א איזה מעשה קנין עושים? ואמר, בהגבהה. שיגביה עצמו.



אם ינסה להגביה מה שאין בכחו אין כאן הגבהה ולא עשה קנין. צריך התבוננות מה בכוחנו להגביה והלואי ונצליח בזה.

וזו מטרת ההספד לקונן על גודל האבדה ומתוך כך לרצות למלאות את החסר, ויתקיימו בזה ב' הפירושים של אגרא דהספידא דלויי - גם קינה, וגם לדלות ממעשיו ולהתרומם על ידם.

יום אחד לאורך מאה שנים

כמובן שכל הדברים שנאמר להלן הם לפי עיני המתבונן, והתיאורים הם מזווית ראי' אישית ולפי קוצר המשיג. ובודאי שאינם מקיפים אפי' במקצת את דמותו הגדולה של רבינו.

אומרים שרבינו גילם בחייו: מאה שנות תורה, מאה שנות הרבצת תורה, מאה שנות עבודת השם, מאה שנות מידות טובות. זה נכון, אבל צריך לחדד את ההגדרה.

אמר ר' אלעזר שוב יום אחד קודם מיתתך. אמרו לו תלמידיו וכי אדם יודע אימתי ימות, אמר להם כל שכן שהוא עושה תשובה היום שמא ימות למחר ונמצא כל ימיו בתשובה, הוי 'למנות ימינו כן הודע'.

מה רצה ר"א? היה לו לומר בפשטות שאדם צריך להיות כל ימיו בתשובה כי אינו יודע יום מותו. למה כביכול הטעה את תלמידיו שבא להקל שא"צ לחזור אלא יום אחד קודם מיתתו? ועוד, וכי מה שצריך להיות כל ימיו בתשובה הוא רק מפני שאולי ימות מחר?

אלא ר"א לימדנו דרך חיים במלחמת היצר. היצה"ר מכביד את העבודה על האדם לאמור איך תהי' צדיק שבעים שנה... אומר לו ר"א, שקרן! מי אמר שאחיה מחר? אין לי אלא

את היום. והיה ולמחר אזכה לעוד יום, נדון בו למחר, ורק בו. והרי ליום אחד כל אחד יכול להתעלות ולהתנהג כמו החפץ חיים. עיקר הקושי הוא מפני שמת'אש מלהחזיק במדריגתו לאורך זמן.

רבינו לא למד ולימד תורה מאה שנים, הוא למד, לימד, התפלל כראוי, התחסד עם קונו ועם הבריות **יום אחד** ב מ ש ך מאה שנים.

על מי מנוחות

ודבר גדול למדנו מרבינו, שהגם שהרגיש את ה'יום אחד קודם מיתתך', אף פעם לא עשה שום דבר מתוך לחץ אלא הכל על מי מנוחות בטבעיות ובשלוות הנפש.

מניין לוקחים את יישוב הדעת ואת מנוחת הנפש שה' לרבינו?

אדם שעמל בתורה וכל רז לא אניס ל', עמל להכין שיעורים, דקדק בקלה כבחמורה, ובכל זאת כזאת מנוחת הנפש, כזה יישוב הדעת תמיד בכל עת ובכל מצב.

אפילו בצורת הליכתו ראו את שלות הנפש, אומרים בשם מרן הרב שך זצ"ל שרק מלהסתכל על איך שהולך אפשר לקבל יר"ש. ושמעתי שהגר"י ברטלר זצ"ל אמר שמקנא בצורת ההליכה שלו.

אדם ישר

ספר בראשית נקרא ספר הישר כי כתובים בו מעשי האבות שנקראו ישרים.

היום אם תאמר על אדם שהוא ישר זה כמעט לשון ר"ר. יאמרו שכונתך שאין בו כלום רק שאיננו גנב. אבל עיקר השבח על האדם הוא במה שנשאר ישר כמו שעשה אותו האלקים וברח מן החשבונות הרבים שביקשו להם בני האדם. אם הוא לגמרי ישר, הוא שלם באמונה, שלם בבטחון, שלם במדות, שלם בניצול הזמן, כי הכל מחויב ומוכרח מן ההכרה שהאדם נברא ומצווה לעשות רצון בוראו והכל נגזר מלמעלה והכל לטובתו.

ההרגשה שלנו במחיצתו של רבי גרשון היתה שאנחנו זוכים לראות אדם ישר. וכשאדם הוא ישר, הוא שלם עם עצמו, וכשהוא שלם עם עצמו אין מקום ללחץ או לטירדת הנפש.

רבינו היה אדם כ"כ "נורמלי", בלי הנהגות יוצאות דופן מרעישות, ובכל זאת היה פרוש וקדוש וטהור דוקא בכך שחי את החיים כצורתם אך ורק כדי לעשות את רצון הבורא, ולפי רצונו.

"זה בריא?"

כשבתו הגישה לו אוכל היה שואל, זה בריא? ומשאמרה כן, היה אוכל. הוא אכל כי זה בריא.

ראיתי פעם שהביאו לו בכוס מאכל שנקרא קורנפלקס. לכאורה מאכל תאוה. אבל מיד אחרי הקושיא בא התירוץ. הוא שפך עליו מים וכך אכל. הוא אכל כי זה בריא.

חמותי ע"ה אמרה לי שהיה ממש בל תשחית לתת לו עוגת גבינה. הוא לא ידע מה עושים איתה. הוא לקח סכין והוריד קצת מהגבינה ומרח על הלחם...

אפיים ארצה

בתקופת הקורונה התפרסם כמה היה זהיר בשמירת הבריאות בלא משחקים, אבל מי שהכיר אותו ידע כמה שזה הי' אורח חייו תמיד. הרופא אמר לו שכשמרגיש שעולה לו הלחץ דם צריך לנוח, אז אפי' באמצע דרשה בפני קהל או בהליכתו ברחוב אם הי' מרגיש בעליית לחץ הדם, היה מיד נשכב מלא קומתו עד יעבור זעם.

עם כל ניצול הזמן המופלא וסדר היום המוקפד (תמיד היתה אצלו על השולחן ערימה של ספרים עם סימניות כמו אדם שמסדר את התרופות שצריך לקחת להיום - ספר מוסר, ספר הלכה, תנ"ך, משניות, תהילים) ועול השיעורים הרבים שמסר, תמיד היה לו זמן לאירועים משפחתיים אפילו אם היה כרוך בנסיעה למרחקים, והיה משתתף זמן רב ולא הי' דומה עליו למשאו.

ולפני שהי' עוזב את השמחה, הי' מבקש לגשת למחיצה לקרוא לגיסה האלמנה, ולכלה, ולאחל להן מז"ט. כמו"כ הי' מקפיד לפני כל יו"ט לצלצל לאחל גוט יו"ט, ועוד בעיו"ט האחרון זכה לשמח את גיסתו האלמנה בברכת גוט יו"ט.

אזוי גוט!

חז"ל תיקנו לנו לברך כל יום שעשה לי כל צרכי. בהכרח נדרש מכל אדם באשר הוא להאמין ולהרגיש שכל מה שהוא צריך יש לו, ומה שאין לו הוא לא צריך. כי זהו הישר.

הח"ח שאל משהו מה שלומו ואמר לו שיכול להיות יותר טוב. א"ל, מי אמר לך? הקב"ה יודע מה הכי טוב לך, ורוצה שיהי' לך הכי טוב, ויכול לעשות שיהי' לך הכי טוב, א"כ בהכרח שהמצב הנוכחי הוא הכי טוב!

נכנסתי פעם לרבינו לחדרו ולא הבחין בי וענה לטלפון. האדם בצד השני של הקו שאל בשלומו, היה זה לאחר פטירת אשתו ע"ה, השיב: אזוי גוט, קען ניט זיין בעסער. [תרגום: כל כך טוב, לא יכול להיות יותר טוב].

אני תמיד ידעתי שיש שתי גרסאות אצל אנשים מבוגרים כששואלים אותם מה שלומם. האחד, 'יכול להיות יותר טוב', ויש גורסים: 'שלא יהי' יותר גרוע'.

אבל אצל רבי גרשון, אזוי גוט, קען ניט זיין בעסער!

לכך נוצרת!

גם ההתמסרות שלו לציבור ולכל פרט לא היה כמי שמתעלה מעל עצמו והחליט "למסור נפש" אלא משום שהרי כך צריך להיות.

נכנסתי אליו לעת זקנותו והתנצלתי על שאני מטריח אותו. הוא הפטיר בפשטות, "לכך נוצרת".

תמיד הרגשתי במחיצתו שאני לא מתפעל ממנו, אלא מהקב"ה שברא בריאה כזו בעולמו. כי המדריגה שלו היתה שנשאר ישר כמו שעשהו האלקים.

בעינינו לא ראינו היכן נקודת הבחירה שלו, איפה ההתמודדות.

תמיד להיות במחיצתו היה מדביק בך רצון כביר להידמות אליו, לזכות להשיג מעט מן האצילות, מן הרוממות, מן הטהרה, מן האמת, מן הישר.

וכמו שכתב החזו"א: **בסביבות בעל תורה אמיתי הדבר ניכר לעינינו השפעה מרובה על אנשים הרבה מה שכל השתדלות מעשית לא תשיגנה, וכמו כן יש רשמים על הרחוקים שאין עין הרואה מרגשת בהם לדקותם.**

במעטה הפשטות



מפליא הדבר שלמרות שלא ישב בקרן זוית, במשך שמונים שנה ישב ברומו של עולם, נשא את המשרה התורנית הכי מבכירה במקום הכי חשוב, אמר שיעורים לדורות דורות של הת"ח הכי גדולים, ובחברת האנשים הכי גדולים ומפורסמים, ולא דבק בו שום גינון של חשיבות.

מה שדיבר היה בפשטות, עד שמי שלא הי' מתאמץ הי' יכול לזלזל בדבריו, כמו ששמעתי לא אחת. אבל מו"ר מרן הגרד"ל שליט"א אמר לי שהוא מקפל במשפטיו הפשוטים יסודות גדולים שאחרים היו "עושים מזה עסק". ואמר לי עוד, שעוד בהיותו בחור היתה להם ממנו יראת הכבוד, וידע בכל מקום שדיברו עמו. ושמעתי שאמר עוד שכשרוצה לקיים את המצוה של "את ד' אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים" רואה לנגד עיניו את דמות דיוקנו של רבי גרשון.

רבינו אמר לי פעם דבר תורה ובמהלכה הזכיר גמ' במעילה ורש"י בחולין. אח"כ הפטיר, מנין לי הגמ' בחולין? שמעתי אותה מרבי שמואל (רוזובסקי). ומנין לי הרש"י בחולין? הי' יהודי חסיד גור על יד הישיבה בשם יענקלביץ והוא הראה לי אותה...

והיחס שלו לכל אחד, תחילת היכרותי עמו כשהייתי בישיבה קטנה, פגשתי בו ברחוה ושאלתי אותו קושיא ומאז היתה לי עמו קביעות לדבר בלימוד כל שבוע, ופעם אחת כשהגעתי אליו אחרי חודש שלא נפגשנו מיד הזכיר לי את החידוש שאמרתי לו בפעם הקודמת ואני לא זכרתי.

בינה זאת: ראש ישיבה גדול למאות רבות של בחורים, די והותר שיתן תשומת לב לסתם בחור מיישיבה אחרת ועוד מיישיבה קטנה, ומתברר שהוא חי אותו וזוכר היטב את דבריו ואחרי שבוע שלם שעסק בנושאים אחרים זוכר על מה דיבר.

והיום סיפר לי אברך אחד שסבא שלו הי' מילדי טהרן והוא ושני אחיו למדו במוסד של הרב מפוניבז' ושמעו שיעור אצל רבי גרשון, וכעבור חמישים או שישים שנה פגש אותו רבי גרשון ואמר לו, אחיך שאל קושיא ועניתי לו עלי, אבל עכשיו יש לי תירוץ חדש, תאמר לו אותה.

ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות

הוא היה חוזר על דברים פשוטים ולכאורה מובנים לכל, העיקר להטמיע את רצון השם, לא חיפש להרשים בחידושים או ברעיונות יפים. כי אדם ישר אוהב את האמת ואת הישרות ולא מחפש חידושים מקוריים ובודאי לא כבוד מדומה.

סיפר לי אברך שכבחחר ניגש אליו אחרי שדיבר על זה שצריך לחזק את לימוד המוסר והציע לו לעשות על זה תעמולה שהרי "חזקה על תעמולה שאינה חוזרת ריקם". השיב לו רבי גרשון, אין לך דבר יפה מן הצניעות.

בזמן שנשתלחה מארה בעומר ובשתה"ל ובלחם הפנים וכל כהן מגיעו כפול הגרגנים חוטפים ואוכלים והצנועים מושכים ידיהם. הצנועים אינם "להוטים" לקיים מצות אכילת קדשים בכל מחיר, מתאווים לקיים את רצון ד', ורצון השם - אין לך יפה מן הצניעות.

מכיון שהיה ישר היה פשוט לו כ"כ שכל אחד צריך ללמוד לפי טבעו, ושמי שלא נהנה מהלימוד סימן שלא לומד נכון.

המחשה נפלאה לכך היתה ביחס לתקיעת שופר. הי' פשוט לו וכך הי' במציאות אצלו, שמי שידע לתקוע בשופר לא צריך להתאמץ, שהרי אמרו שחכמה היא ואינה מלאכה.

היכי דמי "מיעוט שיחה"

אמר לי פעם פשט בפסוק "מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי", שאומרים בשם הגר"א דמיעוט שיחה היינו שצריך גם לשוחח מעט שאל"כ תיטרף דעתו, ודוד המע"ה אומר,

התורה היא כ"כ טובה לי שאני יוצא בה יד"ח מיעוט שיחה ג"כ. היא שיחתי.

במנחות י"ח א' מסופר על יוסף הבלבי תלמידו של ר"א בן שמוע ששמע ממנו הלכה וצהבו פניו (פרש"י משמחה) אמר ר"א אשריכם ת"ח שד"ת חביבים עליכם ביותר וקרא עליו מה אהבתי תורתך וגו'.

מה התחדש לר"א עכשיו? הרי הכיר את שקידתו של תלמידו זה מכבר, אלא שהאשריכם ת"ח הוא דוקא כשדברי תורה **חביבים** עליכם, ולכן, רק משראה שצהבו פניו קרא עליו אשריכם וכו' ועליו נאה לומר מה אהבתי וגו'.

מי לא ראה על רבי גרשון את ה"צהבו פניו" שלו תמידין כסדרן.

הוא אמר לי שבסדר ב' לפעמים ניגשים אליו בחורים לשאול פשט בתוס' גדול בב"ב, והוא שואל אותם, כמה פעמים למדת את הגמ' הזאת? כבר אתה רוצה להבין כזה תוס'? קודם כל תראה את הגמ', תעכל אותה, אח"כ תוכל ללמוד חלק מהתוס' ובהמשך תוכל ללמוד את כל התוס'. אלא מאי? שלא חוזרים! וממילא מרגישים חטוף ואכול...

בגללכם בחורים נושרים!

באירוע מסוים ניגשו אליו מלמדים של כיתה ח' להראות לו את מה שמלמדים, שיתפעל כמה שהילדים לומדים הרבה מפרשים... ויצאו ממנו בבושת פנים, כאשר אמר להם: בגללכם בחורים נושרים! מאבדים טעם בלימוד. מה לא טוב במתיקות של הבנת הגמ' רש"י ותוס', למה צריך להעמיס עליהם כ"כ הרבה.

כתוב בספרים שצדיקי הדור שמסתלקים הם המה היושבים בב"ד של מעלה, ותמיד אומרים בהסתלק צדיק שהי' מיוחד באיזה ענין שצריך להתחזק בזה שהרי תהי' לו עלינו בזה תביעה, הרי הוא הוכיח לאן אפשר להגיע.

אבל כמדומה שלרבי גרשון תהי' עלינו תביעה כפולה ומכופלת. הרי הוא חזר ואמר לנו כמה שזה נעים. כמה שהלימוד מהנה ומענין ורק צריך למצוא את הדרך המתאימה לו. הוא גילה לנו כמה שחיי תורה הם חיים מאושרים ונעימים. ומשל למה הדבר דומה, לשניים שהצליחו להגיע למקום מעבר להר גבוה, האחד התאמץ וטיפס על ההר וצלח אותו, והשני גילה שביל שעוקף את ההר שהולכים בו במישור. הרי ברור שהשני מחייב אותנו יותר מהראשון אף שהראשון ג"כ מחייב שהרי הוכיח שאפשר לעבור את ההר, מ"מ השני הראה לנו דרך סלולה שהולכת במישור.

שביבים

משגיח אחד ביקש ממני לשאול את רבי גרשון: מבקשים ממנו לבוא לימים נוראים להתפלל בישיבה בירושלים. ההשפעה שלו שם מכרעת וממש תיתן את כל הצורה של התפילה והאווירה הנכונה. אבל מנגד בשבילו וכן בשביל משפחתו זה אומר להקריב את כל הימים נוראים. האם מחויב בזה. ועוד שאין שם גנרטור ואמנם הוא יכול להביא מנורה לחבר בסמוך למקומו אבל המזגנים ג"כ פועלים.

שאלתי והדגשתי את ההקרבה שלו ושל משפחתו לעומת ההשפעה הגדולה שתהיה לו על הבחורים והוספתי את הענין של הגנרטור כבדרך אגב. ר' גרשון אמר לי שהענין של הגנרטור זו שאלה קשה, שאלה קשה... חזרתי ואמרתי שאור יהי' לו מחשמל כשר והבעיה רק עם המזגנים, אבל הוא חזר ואמר שהיא שאלה קשה. אמרתי לו אז מה יעשה, אמר לי: אני לא יכול להתיר.

- בשבת שבעה על מו"ח (הגאון רבי שמעון משה דיסקין זצ"ל, גיסו של רבינו) רבי גרשון היה איתנו, ואחרי קריאת התורה רצו לשלוח ילד להביא נביא מביהכ"נ בית ישראל [מרחק הליכה של דקה וחצי] ולא נתן כי זה טירחא דציבורא.

בחור צריך לשאוף להידמות אליו ביושר ועומק עיונו והפליג נוראות במידת בקיאותו.

הספק או עיון

וטעות היא לחשוב שהי' בעד ללמוד במהירות בלי עיון רק בבקאות העיקר לזכור. פעם שאלתי אותו, הרבה זמן לוקח לי לברר



סוגיא ואח"כ לכתוב את הדברים, אולי עדיף בזמן הזה להספיק עוד דפים בגמ', וסימנים בשו"ע? אמר לי: צריך דביקות בתורה. כשאדם מעיין ומלבן היטב את הדברים, הוא מתדבק בתורה.

וכששאל אותי פעם כמה מספיקים באיזה כולל ואמרתי לו עמוד ליום, הוא הגיב: זה לא נורמלי!

מצד אחד לבחורים בתחילת דרכם הורה ללמוד הרבה ולהספיק כדי שימלאו כריסם בש"ס ולא ישתעשעו בסברות כרס, אבל מאידך לאברכים שכבר למדו ומוצאים טעם בעיון והבנה, אדרבה, דביקות, דביקות בתורה. ואמר לי שלאנשים יש טעות, חושבים שאם לא פיתחו את השכל בגיל צעיר ל"לומדות", אח"כ זה מאוחר. אבל ההיפך הוא הנכון. בגיל צעיר תופסים יותר קל וזוכרים לזמן ארוך, ובגיל יותר מבוגר השכל בשל להעמיק ולעיין.

נעשה דיין

שמעתי ששאל אותו פעם מלמד בכיתה ז' אם להתחיל ללמד קצת מפרשים כדי שיתרגלו לכיתה ח'. השיב לו רבי גרשון לא מספיק שסובלים שנה אחת? למה שיסבלו שנתיים...

וכל זה מתוך שהיה ישר. הרי לא צריך להיות גאון או ממציא גדול כדי להבין את הדברים האלה. אבל עובדה היא שמי שמבקש לו חשבונות רבים לא רואה אותם.

מה נחשב אצלכם לומדות?

סיפר לי ת"ח אחד שבבחרותו שלחו אותו חבריו הבחורים בשיעור לבקש מרבי גרשון שיאט את הקצב של השיעורים כי הם לא מספיקים לאחוז איתו.

אמר לו רבינו, שב, בוא ואומר לך מה ייצא לכם מהלימוד שלכם. הרי מה שנחשב אצלכם "לומדות" הוא כשלומדים קושיא בגמ' לחשוב על תירוץ. וכשלומדים את התירוץ לחשוב על קושיא, וכן בתוס'. ועם מה אתם נשארים? שאינכם מבינים את לא את הקושיא ולא את התירוץ לא של הגמ' ולא של תוס'. במקום זה תנסו להבין את הקושיא ואת התירוץ וכך גם תדעו יותר נכון וגם תספיקו יותר.

רבינו סיפר לי שהרב מפוניבז' החזיק את הגר"ח מבריסק לרבו משום שבהיות הגר"ח בסביבות ראדין שלחו את הרב מהישיבה לשמשו והגר"ח אמר לו שיאמר ד"ת, הרב מדבר והגר"ח שותק. התחיל הרב להרצות חדו"ת בקדשים והגר"ח שותק. לפתע, כשהרב אמר "אז צריך להבין", הפסיקו הגר"ח ואמר: לא צריך להבין! (הגר"ש שליט"א אחיו של רבינו אמר לי ששמע הדברים מפי הרב מפוניבז' ואמר שהגר"ח אמר לו מדארפ וויסען וואס, ניט פאר וואס) ובגלל הדברים הללו הרב החזיקו כרבו בדרך הלימוד.

והוסיף רבי גרשון שהי' נוסע הרבה לדבר עם הגרי"ז בלימוד ותמיד הי' דורש פשטנות, ומזה למד ללמוד בדרך הפשט. [מאן דהו הוסיף שרבי גרשון אמר להגרי"ז חידוש בדין שתויי יין וחזר בו כי הגרי"ז אמר שזה מחודש, ומרן הרב שך זצ"ל כן אחז מזה, ואמר רבי גרשון בכל זאת הגרי"ז אמר שזה מחודש].

הוא עודד אותי ליכנס למו"ר מרן הגרד"ל שליט"א לדבר איתו בלימוד באומרו שכל

תמצית קצות דרכיו

זכרונות ועובדות מחייו של מרן רשכבה"ג זצ"ל.

דבורה שהיה לומד בו הרבה והיה ניכר שהוא חי לפי הכתוב בו, אלא שלא היה מזכירו כמעט).

המסילות ישרים כידוע בנוי לפי סדר המעלות והירות זריזות נקיות פרישות טהרה חסידות ענוה וכו'. והנה בענין הזהירות הזריזות והנקיות של רבינו זצוק"ל חושבני שלמותו לבאר מעלתו בזה, אבל בשאר המעלות ראוי לציין דברים שראינו אצלו בדברים אלו, ואף שהרבה מהדברים רחוקים מהמושגים שלנו, מ"מ ידיעת הדברים נותנת לכל אחד איזה שייכות לדברים, וכל אחד לפי מדרגתו ודאי יתרומם מעט ע"י הידיעה שהסתובב בינו בדורנו אדם פלאי שזכה להגיע למדרגות אלו.

פרישות

ענין הפרישות כפי שמבאר המסילת ישרים היא "קדש עצמן במותר לך" והיינו שאדם מתרחק מדברים המותרים כדי להיות רחוק מדברים האסורים, שכמו שחז"ל עשו סייג לתורה, כך האדם עצמו גודר את עצמו מדברים המותרים מכל מה שאינו מוכרח לאדם בענייני העולם הזה, כדי שלא להכשל באיסור, והסיבה שחז"ל לא גזרו בזה היא מפני שזה דבר שרוב הציבור לא יכול לעמוד בו, אך "השרידים אשר בעם החפצים לזכות לקרבתו יתברך ולזכות בזכותם לכל שאר ההמון הנתלה בם, להם מגיע לקיים משנת חסידים אשר לא יכלו לקיים האחרים".

ונבאר מעט מהנהגות רבינו זצוק"ל בזה. לא היה לו שום שייכות לתענוגי העולם הזה, לא בענין האכילה, ולא בענין שאר הדברים שאדם נהנה מהם כמו רבוי ממון או כבוד (שהיה מבאר שחמדת הכבוד זה דבר שצריך להתרחק ממנו ביותר, מחמת שזה הנאה רוחנית, והנאה רוחנית היא גבוהה הרבה יותר מהנאה גשמית, והביא מהגר"א שכל הנאה שאדם נהנה בעולם הזה שלא לצורך זה על חשבון העולם הבא. וגם היה מביא מהחובות הלבבות שהנאות העולם הזה הם סתירה להנאה מתורה ומצוות). כששאלתי אותו אודות דברים של שיש בהם עולם הזה היה אומר לעשות הכל בצמצום רק מה שחייבים, (אולם כשאמרתי לו שבני הבית רוצים יותר, אמר לעשות לפי צורכם, ואף שאמרתי לו שאומר לבני ביתי שכך היתה הוראתו, נשאר בדעתו לעשות לפי צורכם. אולם כמובן בעניינים אלו כמו בעניינים אחרים הכל לפי הענין וא"א ללמוד ממקרה אחד למקרים אחרים. פעם שאלתי אותו אודות השקעה מסוימת, והוא אמר לי להתרחק מכל הדברים הללו ולשים את כל הכסף בגמ"ח, ואמר שלהפקיד בגמ"ח זה ההשקעה המשתלמת באמת).

עוד מזכיר הרמח"ל שם את הענין הפרישות משיחה בטילה שמביאה לידי ביטול תורה, וראו אצל רבינו זצ"ל כמה היה נזהר בזהירות נוראה שלא לבזבז רגע אפילו לדברים שרגילים להקל בהם, והיה ניכר שביטול תורה של רגע אחד חמור בעיניו עד מאד, והיה מזכיר את דברי חז"ל שכשם ששכר תלמוד תורה גדול מכל המצוות כך עונש המבטלה גדול מכל העבירות, והיה מעורר שגם בדרכים צריך לחשוב בלימוד, או לומר איזה משנה או פרק תהילים שידוע בעל פה, כל פעולותיו למרות שהיו ברוגע ושלוה היו מדודות וקצובות, ואפילו שיחות חולין של תלמידי חכמים לא היו כמעט שייכים אצלו, בבין הזמנים היה ממשיך בסדריו ללא שינוי, ובשנים האחרונות היה ממשיך למסור שיעור יומי לקבוצה מתלמידיו מידי יום. כשהיה יוצא מביתו היו ברשותו משניות כס

בשבוע שעבר הובאו מעט מזעיר דברים שזכיתי לראות ברבינו זצ"ל בעשרים שנה האחרונות, ומטרת כתיבת הדברים היא לשתף מעט את הציבור בדרכיו והנהגותיו, דברים שרק ע"י התבוננות עקבית במשך שנים היה שייך לשים לב לעוצמתם ולעומק עניינם, וכבר אמר ת"ח אחד שכל מה שמספרים זה מה שרבינו זצ"ל לא הצליח להסתיר, ואילו החלק שהצליח להסתיר הוא גדול הרבה יותר ממה שאומרים.

השבוע נוסף בסייעתא דשמיא עוד דברים שזכינו לראות.

תפילה

נתחיל בנושא של תפילה. מרגלא בפומיה דרבינו זצ"ל דברי השו"ע סימן צ"ח "המתפלל צריך שיכוין בליבו פירוש המילות שמוציא בשפתיו, ויחשוב כאילו שכינה כנגדו, ויסיר כל המחשבות הטורדות אותו, עד שתשאר מחשבתו וכוונתו זכה בתפילתו, וכו', וכך היו עושים חסידים ואנשי מעשה שהיו מתבודדים ומכוונים בתפילתם עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמיות ולהתגברות כח השכלי וכו' ". והיה מציין שגם בדרונו ראה אנשים שהגיעו למדרגה כזו, וכך ראו אצל מרן החזו"א והגרי"ז צוק"ל בעוצם כוונתם בתפילה.

כל מי שהתבונן ברבינו זצוק"ל בתפילותיו היה רואה את עוצמת הריכוז שהיה לו בתפילה, ולא היה שייך אצלו להביט מה שנעשה סביבו בזמן התפילה, ובעיני ראיתי איך שגם כאשר היו סביבו דברים חריגים מאד שלכאורה לא היה שייך להמשיך להתרכז כראוי ברצף אחד, לא היה ניכר אצלו שום שינוי, לא הוציא עיניו מהסידור במשך כל התפילה, והיה מתפלל בריכוז מוחלט ובאותו ישוב הדעת בכל המצבים.

והנה רבינו שהיה כולו פנימיות והסתירה, לא היה שייך לראות אצלו כמעט שהוא מתרגש או מאריך באיזה קטע בתפילה יותר מקטע אחר (מלבד באמירת שמע ישראל שהיתה אצלו באריכות גדולה), אולם נביא איזה דבר שאמר רבינו בענין הברכות כדי להבין מעט באיזה מדרגה הוא היה. ידוע הסיפור על אחד מגדולי ישראל בדורות האחרונים שהיה חלש מאד והיו פעמים שהיה אוכל בלא ברכה מחמת שלא היה בכוחו לברך בכונה מרוב חולשתו, וידועה השאלה מדוע לא היה מברך בכונה פשוטה כמו שאנחנו מברכים, שהרי היה מסוגל לדבר עם אנשים, ורגילים לבאר בזה שלפי מדרגתו של אותו גדול ברכה כזו לא היתה נחשבת ברכה, אולם רבינו זצוק"ל ביאר זאת באופן אחר, וחושבני שצריך להיות במדרגה כזו בשביל לבאר את הדברים באופן כזה. רבינו היה מבאר שכאשר אותו אדם גדול היה מברך ומודה לקב"ה ומזכיר את שמו, לא היה שייך אצלו כלל שלא להגיע להרגש עצום, שזה דבר שלא היה בכוחו מחמת חולשתו העצומה, וממילא הוא לא היה יכול לברך בלי כוונה, לא בגלל שזה לא נחשב אצלו כוונה, אלא שדבר כזה באמת לא היה שייך אצלו. וכדבר הזה ראינו אצל רבינו זצ"ל שלא היה שייך אצלו תפילה או ברכה בלא כוונה חזקה וריכוז עצום, ואף שהיה מתפלל ומברך בפשטות בלי שום התרגשות חיצונית, אולם הריכוז והמציאות שכולו היה שייך אך ורק לתפילה ולברכה זה דבר שכל המתבונן היה רואה בבירור.

אחד הספרים שהיה מזכיר הרבה בשיחותיו היה הספר 'מסילת ישרים', אשר היה ניכר איך דבריו שגורים אצלו מרישא לגמירא, ואיך כל חייו בנויים לפי מה שכתוב שם (אותו הדבר נכון גם לגבי הספרים חובות הלבבות ושערי תשובה, וכן לגבי הספר תומר

והיה לומד בהם בזמני המתנה, וכן מיד כשהיה נכנס לרכב היה מוציא את המושניות ולומד.

אולם חשוב לציין שלמרות הקפדתו הגדולה בזה, כאשר הדבר היה נוגע למצוה או לחסד או לזיכוי הרבים היה עושה את הדברים בשלימות ומסירות מיוחדת, והיה משקיע שעות רבות לעזור ולייעץ לאנשים, והיה עוקב אחרי תוצאות מעשיו אם הענין הגיע לתיקונו כראוי.

ובכלל ענין זיכוי הרבים היה אצלו עיקר גדול בעבודת השם, והיה מעורר רבות בחשיבות ענין זה, וכששאלתי אותו פעם על איזה ענין אם יש בזה ביטול תורה אמר שאם יש בזה זיכוי הרבים יש לעשות זאת, ופורסם בשעתו ע"י 'קופת העיר' שכתב שיתפללו עבורו שיזכה לזיכוי הרבים.

טהרת הלב

מידת הטהרה כפי שמבאר המסילת ישרים היא תיקון הלב והמחשבות, והיינו שגם אחרי הפרישות מהדברים המותרים, צריך האדם לטהר מחשבתו ולבבו לעשות את הדברים הנצרכים בצרכי הגוף וכן במצוות לשם שמים. וכתב המסילת ישרים "והנה באמת זהו המבחן שבו נבחנים ונבדלים עובדי ד' עצמם במדרגתם, כי מי שיודע לטהר ליבו יותר, הוא המתקרב יותר והאהוב יותר אצלו יתברך".

רבינו היה מזכיר תמיד את דברי ר' חיים ויטאל בשערי קדושה (א' ב') שהסיבה שמידות טובות לא מוזכרות בתורה זה בגלל שהם קודמים לתורה, מפני שמי שאין לו מידות טובות חסר לו בשלימות כל מצוה ומצוה שהוא עושה. וביאר רבינו זצ"ל ששלימות המצוה היא לעשותה לשם שמים באהבה ויראה כראוי, וא"כ מי שיש לו מידות רעות הוא עושה את המצוות עם כל מיני חשבונות וממילא חסר בכל מצוה שהוא עושה.

היה ניכר אצלו איך היו כל מעשיו לשם שמים, והיה מסתיר מעשיו בצורה שיטתית, הסתיר את הידיעת התורה שלו בצורה שלא ניתן לתאר, ואין ספור פעמים כשהיו שואלים אותו שאלות היה אומר צריך עיון, וסיפר לי אחד מתלמידיו שכשהיה בישיבה היה שואל אותו שאלות אז הוא היה פותח את הגמרא ומעיין בענין הנלמד והיה נראה כאילו הוא לא מכיר את הסוגיה טוב, אולם רבינו אמר לו שימשיך לשאול אחרי החתונה דרך הטלפון, ואז נוכח לראות שהתשובה מגיעה באופן מיידי ללא עיון כלל. כשהיה מתפלל בביתו ומאיזה סיבה לא היה מתפלל בציבור התפילה שלו היתה ארוכה יותר ממה שהיה כשהיה מתפלל בציבור. עוד העידו בניו הגאון רבי צבי יהודה והגאון רבי ישראל שליט"א איך שגם מבני המשפחה היה מסתיר את מעשיו, והיו דברים מהנהגותיו שגילו רק אחרי שנים רבות.

מידת החסידות

מידת החסידות כפי שכתב המסילת ישרים היא דבר עמוק מאוד שרק בעלי חכמה גדולה יכולים להבינו כראוי, וכמאמר חז"ל "ולא עם הארץ חסיד", ומבאר שם שחסידות הכונה שמלבד המצוות עצמם מי שאוהב את הבורא אהבה אמיתית לא יסתפק במצוות הידועות, אלא יוסיף עוד דברים שנראה לו שיש בזה נחת רוח לבוראו, לעשות המצוות בכל פרטים ודקדוקיהם, מתוך יראת הרוממות ואהבת השם, להזהר בכבוד המצוות, לכבד את התורה ואת לומדיה, ולעשות המצוות בשמחה, ולא לוותר על שום דבר אא"כ יהיה אנוס ממש, וכן בענין בין אדם לחבירו להרבות בהטבה לבריות בגוף ובממון ובנפש, ועי"ש שמפרט בזה עוד דברים מענין החסידות.

והנה כיון שמידה זו כוללת בתוכה הרבה פרטים, קשה להאריך בכל דבר, ונזכיר רק כמה הנהגות מופלאות שזכינו לראות אצל רבינו זצ"ל.

היה מקפיד מאוד על כבוד הספר תורה וספרי הקודש, כשהיו מוציאים את הספר תורה היה יוצא ממקומו שבישיבה ולא היה חוזר עד שהס"ת הונח במקומו, וכשהיה עולה לתורה מלבד שהיה מניח טליתו על הס"ת ומנשקו לפני הברכה, לפני שהיה חוזר למקומו אחרי שהעולה לתורה אחריו היה מסיים היה מנשק שוב את הס"ת, וכן היה מקפיד לסגור את הסידור כשהיה יוצא ממקומו אפילו לרגע קטן ממש, וכן היה מקפיד על כבוד הטלית והתפילין בצורה מחמירה הרבה יותר ממה שצריך על פי הלכה, היה נזהר שרצועות התפילין וציציות הטלית לא יגעו בקרקע בשום אופן, וסיפר על ר' יצחק אלחנן זצ"ל שראה פעם שרצועת תפילין של מישהו נוגעות ברצפה, והוא צעק בזעזוע 'תשמישי קדושה' ואמר אותו אדם שמאז הוא לא מסוגל שרצועות התפילין יגעו ברצפה.

לימודו ושיעוריו היו ברוגע, אולם הם היו בריכוז מוחלט והיה ניכר איך הוא שמח ומתענג על כל סברא, וכפי שהיה מבאר שבקנייני התורה כתוב שצריך ללמוד בשמחה וגם להיות שמח בחלקו, וביאר ששמח בחלקו זה מידה שאינה דווקא בזמן הלימוד עצמו, שהאדם ידע את מעלותיו והזכות הגדולה שיש לו לעסוק בתורה ומצוות, ובשמחה הכונה בשעת הלימוד עצמו, ללמוד בשמחה, והיה מעורר שהלימוד צריך שיהיה כל אחד לפי טבעו, ופעם אחת במוצאי יו"כ כשיסדו בישיבה סדר 'מחיל אל חיל' והגיע בעצמו לחזק את הלומדים, שאלתי אותו אם לחזור על מה שלמדנו בזמן אלו או ללמוד סוכה וכדומה, ואמר לי שזה לא משנה העיקר שאני יהנה מהלימוד, ואמר לי שהסימן לזה הוא שלומדים ולא מרגישים שהזמן עובר.

היה משקיע כוחות וזמנים רבים וכן סכומי עתק מכספו לעזור לכל מיני אנשים, ומעטים בלבד ידעו את ההיקף של הסכומים שהיה מוציא מכיסו עבור אחרים.

היה מקבל כל אדם בסבר פנים יפות, בכל פעם היה שהייתי מגיע לבני ברק ונכנס אצלו היה שואל בשלומי ולמה נזדמנתי לבני ברק וכדומה, וגם כאלו שלא הכיר היה נותן יחס אישי וחם לכל אחד, וגם כשהיו עוברים אצלו בימי חול המועד אלפי אנשים ראו איך היה מקפיד לתת יחס לכל אחד ואחד ללא יוצא מן הכלל. כשהיו באים אצלו לחלאקה וסנדקאות וכדומה היה שם לב אם הספיקו לצלם מה שצריך, ואם היה צורך היה ממתיך בסבלנות, ולמרות שאצלו הדברים לא תפסו מקום כלל, היה יודע מה חשוב לאחרים והיה מקפיד שכולם יבואו על סיפוקם. וסיפר אחד מתלמידיו שכשבא להביא לחזון איש הזמנה לחתונתו והחזו"א שאל מתי החופה, אמר לו רבינו שכלל לא היה כוונתו שיבוא, ובעונותיו תלה את רצון החזו"א לבוא בכך שרצה לכבד את אביו וחמיו שהיו רבנים ות"ח מופלגים, ואילו כאשר הדבר היה נוגע לאחרים היה מקפיד על כבודם, בעשרים שנה האחרונות נמנע לגמרי מלסדר קידושין והיה מגיע רק לחתונה, והיו לו כללים ברורים אם ליסוע מחוץ לעיר וכדומה, כדי שאף אחד לא יחשוב שהוא מכבדו פחות מאחרים, וכשבאתי להזמין אותו לשבע ברכות שלי אמר לי שהרי היה בחתונה ואין דרכו להגיע לשבע ברכות אם היה כבר בחתונה.

שמעתי מבעל המעשה שבבחרותו תינה בפני רבינו אודות קשייו עד שהגיע לבכי, ורבינו הלך להביא לו טישו לנגב את דמעותיו, וכשפגש אותו אחרי כמה ימים אמר לו רבינו נראה שלי שדיברנו משהו לפני כמה ימים, אבל אני לא זוכר מה דיברנו... (עם זאת בהחלט יתכן שרבינו זצ"ל הגיע לשליטה מוחלטת על הזכרון שלו מה לזכור ואפילו מה לא לזכור, יצא לי לעסוק בנושא הזכרון מתוך המבואר בחז"ל וכו', וראיתי חידוש עצום, מקובל לחשוב שהזכרון הוא כשרון טבעי באדם ואינו נתון לשליטת האדם, אבל האמת שאדם יכול לשלוט על הזכרון ולהפעיל אותו כחפצו, כמו שהוא יכול להחליט מתי הוא מזיז את היד ומתי לא, אלא שצריך לדעת איך עושים את זה, ולהיות בדרגה של שליטה על כח המחשבה, ויתכן כי רבינו לא רצה לזכור דברים שיכולים לגרום אי נעימות, ולא תפס אצלו מקום כלל חולשות של אחרים (מלבד מה שנגע לו למעשה לעזור להם), וממילא הוא באמת לא זכר. וקצת מסתבר שזה היה כך כי רבינו היה איש אמת בתכלית וקשה לומר שאמר דבר שאינו אמת רק בשביל לפייסו, במיוחד שהשומע משוכנע בבירור שרבינו זכר בדיוק מה היה...).

בענין מידת הענוה א"צ להאריך כלל, כיון שהדברים ידועים ומפורסמים איך לא נתן חשיבות לעצמו כלל, והיה מדבר עם כל אחד בפשטות בלי שום גינונים, וכשהיה מתפלל מחוץ לישיבה היה יושב בין כל האנשים כאחד האדם, עם זאת ראוי להזכיר מה שרבינו היה מבאר שמידת הענוה אינה לא לדעת את המעלות, אלא להבין שכל זה לא סיבה לכבוד, שהרי כל מה שהאדם עושה אינו מספיק לעומת מה שהוא צריך לעשות. ושמעתי מנכד של ר' אברהם ארלנגר זצ"ל שסבו אמר לו שהיום לו מדברים על ענוה כי לא שייכים לזה, אמר לו הנכד אצלנו בפוניבז' מדברים על ענוה, שאל אותו ר' אברהם מ'י אמר לו ר' גרשון, אמר לו ר' אברהם שזה לא דוגמה כי שמע לפני הרבה שנים מגיסו של ר' גרשון ר' שמעון משה דיסקין זצ"ל שלו' גרשון אין יצר הרע...

יש עוד הרבה מה להאריך ולבאר ולתאר, אולם קשה לקלוט מידי הרבה מושגים בבית אחת, ויהי רצון שנזכה לקבל איזה שייכות לדברים, ולהעלות ג"כ במעלות אלו, והדברים יהיו לעילוי נשמתו הטהורה.

הדרכות והנהגות חלק א'

דברים מכלי ראשון שנכתבו ע"י כמה מתלמידי מרן רשכבה"ג זצוק"ל

אמר לי לבוא לסדר מוסר בישיבה עם כובע וחליפה מיד כשמתחיל סדר מוסר, וללמוד חצי שעה.

סיפר לי חבר ששאל אותו מה לעשות כשאין כח לחשוב בלימוד, ואמר שיחשוב איך יכול להיטיב לאחרים, כמו שכתב רבינו יונה שצריך אדם לשקוד בעמל נפשו על תקנת חבריו.

שמע שבחורים נסעו לאיזה חתונת מצוה שלא קשורה לישיבה, ואמר שלא צריכים לחפש מצוות מחוץ לישיבה.

נכד שלו שהיה ישן אצל רבינו היה מעיר אותי כל יום בתחילת סדר ב', יום אחד החלטתי להראות לו מה זה ובאתי לבית רבינו בתחילת סדר ב' ושאלתי היכן הוא, ורבינו שאל אותו עלי אם אני כזה קפדן...

אני זוכר פעם (ואולי היה יותר) שהביא לי דוגמא מעצמו, ואמר שגם אני את מה שאמרתי בשיעור כללי לא הגעתי לזה במחזורים הראשונים. כאילו שיש איזה השוואה בינו.

פעם אמרתי לו שאני חושב להתייחס מלהצליח בלימוד, (היה זה אחר שעשיתי כמה דברים שחשבתי שיועילו לי ולא הועילו מספיק). ושאל אותי אם אני חושב שמבחינים יעזרו לי, ואמרתי לו שנראה לי שכן, ואמר לי תעשה מבחינים של 'ושננתם' או 'דרשו', ואמרתי לו ש'ושננתם' קשה לי, ולמבחיני 'דרשו' צריך להצטרף בתחילת הזמן וכבר עבר חודש ואי אפשר להצטרף. אמר לי אני יבחן אותך, וכך בחן אותי על כל סנהדרין. לאחר מכן רציתי להמשיך להבחן אצלו כשלמדנו בבא קמא, ואמר לי עכשיו אתה יכול להצטרף ל'דרשו' בתחילת המסכת. לפני החתונה באתי להודות לו ולספר לו על התועלת המרובה שהיה לי מזה, וכמובן ביטל את השייכות שלו לענין, והוסיף ואמר תראה להמשיך לעשות מבחינים כלשהם אחרי החתונה.

היה מעודד אותי לומר לו דברים שצריכים תיקון בישיבה, והיה רושם את הדברים ולפעמים היה מדבר על זה בשיחה בישיבה, ובאחד הפעמים אמרתי לו שסדר ב' מתחיל מאוחר, ואמר לי לאסוף קבוצה של בחורים אצלו בבית, ועשה עמנו דיון למה באים מאוחר לסדר ב'. אחד הבחורים אמר שאם הוא רה"י יבוא בתחילת סדר ב' זה יועיל, בשעת מעשה לא אמר כלום, אבל מיד לאחר מכן החל לבוא לישיבה בתחילת סדר ב' (כמדומני בשעה 15:45) למשך כמה חודשים. מלבד זאת לאחר מספר ימים מהדיון אמר לי לאסוף עוד קבוצות מועדים אחרים (כנראה כדי לעורר ולפרסם את הענין ע"י הדיונים) אח"כ אמרתי לו שאני כותב את הועד שמסר בענין זה ע"מ לפרסם ואז אמר לי א"כ אתה עסוק בזה אז אל תקרא עכשיו לבחורים נוספים.

סיפרתי לו על בחור שלא מאנ"ש שמיואש מעצמו והוא אמר לי לשלוח אותו לטיפול אצל מי שהיה שולח אליו בחורים במימון אישי שלו.

פעם סיפרתי לו על קבוצה של בחורים שיש ביניהם תחרות והתנשאות אחד על השני ואז דיבר כמו פעמים שכדאי ללמוד שער יחוד המעשה בחובת הלבבות (שכמובן שייך לזה מאוד).

היה תקופה שהייתי מדוכדך והוא אמר לי תבוא בכל יום לדבר איתי, ואם אין לך שאלה בלימוד תדבר לא בלימוד. וסיפר לי בשעתו הגר"י הוניגסברג שליט"א יבדלחט"א שהיה לו בחור

ראוי להקדים שהדברים דלהלן נאמרו לפי המקרה המסוים, ולפי השואל, וכפי שהשאלה הוצגה בפניו, וכיון שהדברים לא נאמרו על ידי רבינו זצוק"ל כהדרכה לרבים, אין זה אלא בבחינת סיפור דברים בעלמא, ואפשר ללמוד מזה הרבה, אבל בנוגע למעשה בהרבה מהדברים דלהלן צריך לשאול על כל מקרה לגופו.

הדרכות לבני הישיבה בדרכי העליה

שאלתי אותו בנוגע לחברותא מסוים אם ללמוד איתו או לא. וענה שיש ג' סוגי חברותות, יש חברותא יותר טוב ממני וזה בבחינת רב, ויש חברותא באותה רמה וזה בבחינת חבר, ויש חברותא פחות טוב ממני וזה בבחינת תלמיד, וכבר אמרו חז"ל הרבה למדתי מרבותי ומחבירי יותר מהם ומתלמידי יותר מכולם, וא"כ עדיף חברותא ברמה פחותה ממני.

פעם שאלתי שהיו לי שתי הצעות לחברותא, אחד מתמיד יותר ואחד למדן יותר, ואמר שבעל סברא זה הכי חשוב, ומי שאינו בעל סברא אינו גברא רבא כמבואר בגמ' בגיטין. ושוב שאלתי הלמדן קצת מתבטל, ואמר שאם אלמד טוב הוא גם ילמד טוב.

אמר לי כמה פעמים שאם אני מרגיש צורך לנוח אז זה מצוה, ולא להרגיש כאלו אתה גונב לעצמך, אלא ללכת לים וכדו' לכתחילה ובשמחה. ומאידך כשלא צריך אמר לי פעם שלקרוא רק את הכותרות של העמוד הראשון בעיתון, כי יותר מזה זה ביטול תורה.

פעם דיבר איתי שאם לומדים לאט לא זוכרים את הגפ"ת, ורצה להוכיח לי את זה, ואמר לי לומר את תוס' בענין יחלוקן, ואמרתי את כולו, והיה קצת בשקט, ואז שאל אם למדתי את זה בישיבה קטנה, ואמרתי שכן, ואמר בהחלטיות שאם לא הייתי לומד בישיבה קטנה לא הייתי זוכר.

דיבר הרבה לא לחשוב על הדרגה ברוחניות, ואמר שזה תוצאה שבאה מכח מעשים רבים ואינו בשליטת האדם כלל. ופעם א' התלונן בפניו שאינו מרגיש שמתעלה, ואמר שאדם בריא לא מרגיש שהוא בריא, ורק חולה מרגיש שהוא חולה, ומי שמתעלה הוא בריא ואינו אמור להרגיש, וממילא אין מה לחשוב על הדרגה אלא על המעשים והמחשבות שהם ביד האדם, והדרגות יבאו מזאליהם כל אחד לפי עניינו. ואמר פעמים רבות שהתנאי הראשון להיות אדם גדול זה לא לחשוב ע"ז.

היה מדבר נגד תוכניות לטווח ארוך או תוכניות מידי מוגדרות של הספקים, ואמר שזה גורם שלא יהיה מרוכז לגמרי במה שעוסק כיון שהוא לחוץ להשיג את המטרה או את ההספק שקבע, רק צריך לסדר לעצמו את צורת הלימוד באופן שאם יתמיד יוכל לסיים את המסכת, והיה מדבר הרבה בחשיבות של לסיים את המסכת, ואמר שצריך להצטער על מי שלא מבין את גודל הענין שבזה.

אמרתי לו שאחרי שנת הצהרים קשה לי להתעורר וללמוד בריכוז כראוי, ואמר לי לאכול מעט ולא לישון יותר מעשרים דקות.

אמרתי לו שקשה לי לקום מהשינה, אמר לי עצה להוריד את הרגלים לרצפה, ואמר שאח"כ יותר קל לקום.

שעזב את הישיבה ויצא לעבוד ומרן זצוק"ל אמר שיבוא אליו כל יום לדבר והסביר שהוא רואה שזה מביא תועלת שמדברים אפילו זמן קצר בכל יום.

בחור אמר לו שהוא לא מצליח בלימוד כיון שהוא לא למד מספיק בשנים האחרונות, ורבינו ענה לו די בתקיפות שזה מחשבה של גאווה שהוא צריך להגיע לדרגה מסוימת והוא לא מגיע לשם, ועליו להשקיע מכאן ואילך בלי להרגיש מה היה יכול להיות.

פעם שאלתי בעשי"ת איך אני יעשה תשובה, ושאל אותי בשלווה על מה אני צריך לעשות תשובה, ואמרתי על ביטול תורה. ואמר לי אתה מתמיד. אמרתי לא תמיד, ואמר לי צריך גם הפסקות. ואמרתי לו ומה עם בין אדם לחבירו שלפעמים יוצא שנפגעים ממני, ושאל אותי האם יש משהו שמקפיד עלי כעת, ואמרתי שלא זכור לי וכך הניח את דעתי, ולמעשה החיזוק שיצא לי מזה להיות יותר מתמיד ולהיות אדם שלא פוגע באנשים שום קבלה, ושום עצה לא היתה פועלת עד כדי כך.

היה לי חבר שהיה אוהב ללמוד מהר יותר מהאחרים בסדר א' אך היה מקבלת חלישות הדעת מהחברים וסיפר לי שבכל פעם שהוא מרגיש צורך בחיזוק הוא עולה למרן זצוק"ל ומקבל כח להמשיך ללמוד כך.

הדרכות לאברכים

אמרתי לי שאני מתעסק ביום בכמה עניינים של הרבצת תורה במסכתות שונות בש"ס, ואולי עדיף להשקיע בצורה חזקה יותר בדבר אחד, ולעשות אותו בצורה טובה ובישוב הדעת. רבינו שאל אם יש לי חובות, ועניתי לו שלא, אז הוא אמר לי להמשיך בכל הדברים.

שאלתי אודות נושא של זיכוי הרבים בתורה, ואני מרגיש שזה לוקח זמן שאני יכול ללמוד בו בעצמי. שאל אם יש בזה תועלת לאחרים, וכשעניתי בחיוב אמר שא"כ כך צריך לעשות.

אמרתי לו שאני עובר ללמוד במיר ויש שם הרבה חבורות בסגנונות שונים, כמו חבורת הדף שלומדים בהספק דף היום, או חבורה שלומדים לאט כמו בכולל רגיל, וכו'. הוא אמר לי שאני ילמד איפה שאני נהנה. בפעם אחרת בתור בחור שאלתי במוצאי יוה"כ היה בישיבה סדר 'מחיל אל חיל' והוא עלה ג"כ ללמוד בישיבה ולחזק את הסדר, שאלתי אותו אם לחזור על מה שלמדנו באלול או ללמוד סוכה, אז הוא אמר לי שאני ילמד מה שיותר מושך אותי, והסימן לזה הוא מה שאני לומד ואני לא מסתכל בשעון לראות כמה זמן עבר.

שאלתי אותו כאברך אם לצאת להתעסק בסדר ג' לאיזה ענין חשוב של זיכוי הרבים, שאל אותי אם אני נהנה בלימוד אם החברותא, עניתי לו שכן אבל אני מתבטל לפעמים, אמר לי להמשיך ללמוד וזה שאני מתבטל לפעמים זה לא סיבה ללכת ואדרבה עלי להתחזק וללמוד בהתמדה.

אמרתי לי שיש לי חשק לדבר על מה שנקרא פוליטיקה חרדית. אמר לי להמנע מזה לגמרי, כי זה דברים אסורים, ויש דברים אחרים על מה לדבר.

שידוכים

באמצע תקופת השידוכים עליתי אליו ושאלתי שהיות ונפגשתי הרבה בזמן קצר אני רוצה לעשות הפסקה תקופה, אך ההורים שלי לא כ"כ רוצים. ואמר לי שלא לעשות הפסקה, אבל מהיום הוא רוצה להוסיף בירור לפני שאני נפגש, ושלא אפגש בלי אישור שלו. ובאתי אליו אח"כ עם שם ואמר לומר לאשת בנו הרב

בצלאל (בן הניא רחל לרפואה שלימה) לברר, ושמע את הפרטים ורק אח"כ הוא אישר להפגש. בשעתו לא ראיתי בזה סיפור כלל, הוא עשה את זה בכזה טבעיות ופשטות שזה היה נראה כמובן מאליו.

כמה הוראות ששמעתי בשמו בעניני שידוכים. אמר שהבחור לא יראה במהלך הפגישות רצון לסגור, כיון שלפני שהיא סגורה על זה זה יוצר אצלה רתיעה. והיה מעשה שבא אליו בחור שנפגש כמה פגישות ומאוד רצה, והבחורה התחילה להסתפק, אז רה"י התקשר בעצמו לשדכן ואמר שימסור לצד השני שהבחור מאוד מסתפק, וחזר המצב לקדמותו, ולבסוף נסגר השידוך במז"ט.

עוד אמר שהנושאים בפגישות צריכים להיות קלילים ברמה שהבת מדברת עם החברות, שרק כך היא מדברת בטבעיות ואפשר להכיר את טבעה וסגנונה. וכן אמר שעדיף יותר פגישות קצרות מקצת ארוכות, כיון שאחרי כמה שעות מתחילים לדבר שטויות.

בחורה מבוגרת שהיתה אצלו אמר לה שבשביל להיות מאושרת צריך דבר אחד בלבד, בעל עם מידות טובות, ובשביל זה צריך שהבעל ישב וילמד, והוא הכיר 2 נשים הכי מאושרות בעולם, והם נשותיהם של מרנן הגרא"ל והגר"ח ק. וכשביקשה לתת את שמה שיתפלל עליה אמר לה שלא צריך, ואמר את שמה ושם אימה, שכבר הזכירו את שמה אצלו בעבר.

ההנהגה בבית

כאברך צעיר שאלתי אודות ליל הסדר שמקובל ללכת שנה שנה להורים של כל צד, ואני רציתי להכניס לסדר גם פעם בשלש שנים ללכת לסבי שהיה ת"ח גדול והיה מדבר הרבה בליל הסדר בענייני אמונה, ואמרתי לו שיש לי מזה חיזוק גדול. אמר לי ללכת לאבי ולא לסבא, ואמר שכיבוד אב זה החיזוק.

שאלתי אודות עבודה לאשתי שכרגע אין לה סיפוק מהעבודה ומציעים לה מקום אחר עם עבודה של ניהול שלכאורה יהיה לה מזה יותר סיפוק, ולגבי המשכורת אין הבדל. ואמר שתעבוד במקום שיותר קל ויותר נח.

אמר לספר לאשה איך אני נהנה בכולל, ולשמוע בסבלנות את מה שהיא מספרת, ואמר שאשה צריכה לדבר, וזה מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים.

שאלתי כאברך אם לעשות רשיון נהיגה והסברתי לו את הצורך שיש לי בזה, וענה בשלילה.

שאלתי אודות ספרים שונים שיצאו בעניני ההנהגות בבית, שיש בהם גישות שונות, ויש דברים שאלו דורשים לשבח ולמצוה ואלו דורשים לגנאי ולעבירה, ואמר לי מה שייך לכתוב ספר עם כללים בענין זה, והרי הכל לפי הענין. הבאתי לו ב' דוגמאות שיש שאומרים שזה עבירה ויש שאומרים שזה מצוה. ואמר לי איזה בעיה יש בזה, אם זה לא נצרך אז למה לעשות כך, אבל אם זה נצרך אז למה לא.

כשקניתי דירה שאלתי אם לקנות במקום יותר חרדי ויותר יקר, וזה סכום שאני יכול לעמוד בו, ואמר לי שזה שוה, והיה נשמע שזה דבר שתלוי ביכולת הכלכלית שלי.

אחרי החתונה שאלתי אותו פעם שחמותי אומרת לאשתי דברים שלא היו נראים לי נכונים, ואמר לי מי אמר לך שאתה צודק יתכן שהיא צודקת.

לפרטים - 0527692282

אוסף נפלא של קצות דרכיו

עובדות ומעשים

חלק שני

על מרן ראש הישיבה הגאון הגדול רבי גרשון אדלשטיין זצלה"ה

החסיד האמיתי - מידות טובות

כבר משחר טל ילדותו שם מרן זצ"ל דגש מיוחד על עבודת המידות. כבר בהיותו רך בשנים ניכרו בו ניצני הטבה ותכונות מיוחדות של רגישות לזולת, ולמרות שהיו בו מעלות גדולות מעל בני גילו לא התנשא ולא התפאר אפילו לא במשהו. הגיע לידינו מעט אפיזודות מלאות הוד ומפיקות נוגה, המשתלבות האחת לחברתה, ומגלמות צורה בוהקת של חסיד אמיתי, ונותנות המחשה חיה לדברי בעל ה'מסילת ישרים' (פרק יט): "כללו של דבר הרחמנות וההטבה צריך שתהיה תקועה בלב החסיד לעולם, ותהיה מגמתו תמיד לעשות קורת רוח לבריות ולא לגרום להם שום צער".

בהזדמנות סיפר מרן לאחדים מתלמידיו, כי בימי ילדותו נהג לשיר 'סולו' בשמחות בר מצווה, עד שפעם אחת שם לב כי בעקבות כך נמשכת תשומת הלב אליו וכולם מביטים בו תחת שיביטו בחתן הבר מצווה, מאז חדל לשיר 'סולו'. [התלמידים שאלוהו איזה שיר ידע לשיר 'סולו' ומיקד את תשומת הלב אליו? והוא השיב: 'אשרינו מה טוב חלקנו' של חב"ד. התלמידים אמרו כי הם אינם מכירים, והוא החל לשיר את השיר בניגון מתוק ושובה לב]. דוגמא מזערית של רגש לזולת שהיתה בו כבר מימי הילדות ממש.

לפני כעשר שנים, הגיע לבית מרן אחד הבחורים מיישיבה מפוארת בירושלים, שחלה לא עלינו במחלה הנוראה, וביקש את מחילתו, באשר יתכן ודיבר עליו סרה בנוגע בענין המחלוקת בישיבה. אמר לו מרן בהחלטיות: "מעולם לא הקפדתי על משהו בענייני הישיבה!"

עד לפני כעשרים וחמש שנה היה מרן מגיע חזרה הביתה בשבת בבוקר בשעה מאד מאוחרת, הוא היה אומר לאשתו הצדקנית ע"ה כי הוא מתעכב מעט לאחר התפילה. אחד התלמידים ביקש פעם להתחקות אחריו, והעלה בידו את פשר האיחור. הוא הלך אחריו, והנה הוא רואה את מרן נכנס לבניין מסויים עולה כמה קומות, דופק אצל אחת המשפחות, מתעכב דקה שתיים ויוצא. שוב עולה לבנין אחר, דופק בבית נוסף מתעכב דקה מועטת ויוצא. כך הולך מבנין



לבנין ברחבי בני ברק. בירור קצר הבהיר לו, כי מרן מסתובב בבתי כמה וכמה אלמנות ושבוי לב, כדי לאחל להם 'גוט שבת'. כך במשך שנים הסתובב מבלי שאיש ידע לאן הוא הולך ומה מעשיו, רחוק מעין רואים.

בתקופה מסוימת התקיימה קבלת הקהל אצל מרן קודם שעת המנוחה בצהריים, אך לאחר תקופה הפסיק בכך, ואמר לאחד מבני הבית כי הסיבה שביטל את קבלת הקהל היא מפני שאינו מצליח להירדם בצהריים, "כיצד אפשר להירדם כשאתה שומע על צרות ובעיות של יהודים!?"

בעת שנשמעה אזעקה בימי מלחמת המפרץ, ראה יהודי יקר את מרן נכנס לבנין ברחוב ראב"ד, עומד בחדר מדרגות וממתין לצפירת הרגעה. היהודי נכנס אחריו, עלה קומה ודפק בדלת אחד השכנים, משפחת פרידמן, וביקש כסא עבור מרן. הוא הביא את הכסא והציע למרן לשבת, אך הוא סירב. שוב ביקש מהרב לשבת, ושוב מרן סירב בתוקף לשבת. תמה היהודי: "מה לא טוב בכסא הזה, שמא הרב חושש שיש בו שעטנז?!...". אולם תשובתו של מרן היתה יותר ממפתיעה: "אתה לא רואה שיש לכסא שתי ידיות, איך אשב בשעה כזו על כסא מלכות כשכלל ישראל נמצאים בעת צרה וצער..."

היה בחור קשה יום שהיה רגיל להטריד את מרן חדשים לבקרים, ומרן ברוב סבלנות ואהבה מעולם לא דחהו, קרבו בעבותות אהבה עד להפליא. פעמים רבות היה מרן ניגש לבדו למחבת, ללא גינונים וללא רעש וצלצולים, מצית את האש, ופשוט מכין לו 'חביתה' לארוחות הבוקר...

בענין זה מספר מקורבו של מרן זצ"ל, הגאון רבי דניאל יעקובוביץ שליט"א, ראש ישיבת 'נחלת בנימין', כי מרן אמר לו פעם בשם מרן הגרא"מ שך זצ"ל, כי תפקידו של כל ראש ישיבה ור"מ הוא להיכנס לבית מדרש בבוקר עם פשיטות חדשה כזאת, למי היום אני אעשה פה טוב, לחפש כל הזמן לעשות טוב לשוהים בה. לחיות בתחושה כי ישיבה זו הזדמנות לעשות המון טוב, יש בה הרבה אפשרויות לעשות טוב.

יצטרכו להמתין שעה נוספת עד האוטובוס הבא, אך מרן המשיך בהליכתו הרגועה והשלווה כאילו לא אירע דבר. "עדיף להמתין שעה לאוטובוס מלהפסיד דקה אחת של מנוחת הנפש!" - אמר, בכדי להסביר את פשר השלווה. אולם לאחרונה, לעת זקנותו, אמר מרן שלאחד התלמידים: "כיום אני סבור שכן הייתי צריך למהר, כי אין ערוך לחשיבות מידת הזריזות".

דברו פעם בפני מרן על ספקות בהזכרות, כגון "יעלה ויבוא", שיש הרבה המסתפקים אם אמרו או שכחו. נענה מרן: "אני עושה לעצמי סימן שלא אשכח". הסימן הוא, שהרי תמיד מתפלל וידיו עומדות ישרות, ולאחר שאומר 'מוריד הטל' וכדומה מניח ידו על הסטנדר, וכך יודע אם אכן הזכיר או שכח. שאלוהו הנוכחים: "וכי לא קורה שמזיזים את היד?" מרן לא הבין מה השאלה, ואמר כמתפלל: "מי מזיז סתם את היד, אם מניחים את היד על הסטנדר היא תזוז סתם כך בלי מחשבה?".

חותמו אמת

אחד התלמידים הקרובים למרן שאלו לפני למעלה מעשור שנים: "אני שומע את השיעורים של ראש הישיבה כבר הרבה שנים, ואני נוכח שהחידושים שלכם לא פוחתים לא ברמה, לא בעיון ולא בהיקף מטובי ראשי הישיבות האחרים. בדבריכם מונחים יסודות גדולים שאחרים היו יכולים 'לפרנס' מהם שיעורים כללים שלמים. אם כן, יורשה נא לי לשאול ביראת הכבוד, מדוע ראש הישיבה מוסר את השיעורים בכזו פשטות, בלי לייסד יסודות, בלי להוריד את הקושיא והתירוץ בצורה דרמטית? השיבו מרן: "מה אעשה, אני סבור שלעשות מכל דבר 'יסוד', 'קושיא', 'תירוץ', זה לא בהכרח תמיד אמת, ואיני רוצה להנחיל לתלמידים דברים שאינם אמת מוחלטת". [מפי הרב י. מ. ו.].

בחודש תמוז תשד"ם התקיים בירושלים כינוס זכרון מיוחד לרגל מלאת חמש שנים להסתלקותו של מרן ראש הישיבה הגאון רבי שמואל רוזובסקי זצ"ל. המארגנים הזמינו את מרן למסור את השיעור המרכזי, ואת הגאון רבי יהודה עדס שליט"א, ראש ישיבת 'קול יעקב', למסור את השיחה המרכזית. אחיינו של מרן, הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א, מראשי ישיבת 'נתיב הדעת', שהתגורר באותה תקופה בשכונת 'בית וגן' בירושלים, התלווה אל הרב עדס בנסיעתו חזרה הביתה לבית וגן. בדרך אמר לו הרב עדס בהתפעלות: "הציבור לא קולט מי זה רבי גרשון. הנה כעת בכינוס הוא מסר שיעור של חצי שעה והציבור לא קלט את עומק הדברים, את העוצמה שבדברים. בצורה הפשטנית שלו, השווה לכל נפש, שבה הוא רגיל להרצות את הדברים הוא מצליח להטעות כאילו הכל פשוט, הכל קל. אך למעשה יש כאן עומק לא רגיל, סברות עצומות, יסודות גדולים, אני הייתי עושה מזה ארבעה שיעורים כלליים".

[אגב, מרן פגש את הגאון רבי יהודה עדס שליט"א בניחום אבלים בחורף תשע"ג ודיברו זמן ממושך. לאחר מכן פנה הרב עדס למלוויו של מרן ואמר: "כבר שנים אני אוהז בסתמא, כי יש לברך על רבי גרשון 'ברוך שחלק', אבל כעת אני בטוח בזה"].

במכתבים לציבור ובקריאות קודש בעניינים שונים היה זהיר מרן עד מאוד שלא תצא שום מכשול וטעות תחת ידו, וכן שום סרך של שקר

במשך למעלה משישים שנה התנזר מרן לחלוטין מהדלקת האור בביתו בערבים ובלילות. זאת מפני שלפני שנים רבות הדליק בשוגג את אור החשמל בחדר השירותים בליל שבת קודש, ומאז גזר על עצמו לא להדליק יותר לעולם את האור בלילות של משך כל ימות השנה. (בשנים האחרונות כשהחל הדבר להתפרסם ולעורר הדים חדל מלנהוג כן, והטעים למי ששאלו על כך: "נהייתי יותר מבוגר, ולפעמים הדבר גובל בפיקוח נפש להסתובב בבית חשוך, ולהמתין עד שיבוא מישהו להדליק את האור, לכן התרתי את הנדר").

אחד מתלמידיו הקרובים של מרן מלפני כשלושים שנה, מספר לנו כי היו שלושה בחורים קבועים, והוא אחד מהם שהיה מרן קורא להם לעיתים תכופות מאד, ומבקש מהם לעשות לו התרת נדרים על צומות רבים שקיבל על עצמו, ועוד קבלות נשגבות שאינם ניתנים להיכתב לרבים.

אצילות ומנוחת הנפש

באחד הימים שאל אותו אברך שאלה רגישה. באחד ממוסדות ה'חינוך העצמאי' פוטרה מורה בגלל חוסר-התאמה. לאחר פיטוריה התבקשה רעייתו למלא את מקומה. "חלילה!" נרתע מרן, "דם יהודי עדיין מבעבע שם בכיתה...". "אבל המורה פוטרה ללא כל קשר לרעיית! היא פוטרה לפני שהוצעה לה המשרה!..." טען האברך. "זה אמנם נכון", השיב מרן. "מן הסתם גם נאלצו לפטר אותה... אבל אברך כמוך! נו, שמור על עדינות הנפש, דם יהודי נשפך שם!".

לפני שנים אחדות, כאשר אחד מגדולי מתנגדיו של מרן, שפעל נגדו רבות בעקיפין ובמישרין נקלע לחובות אדירים, על סך מיליוני שקלים, ונודע הדבר למרן מחל על עלבונו בצורה פלאית ובכל מרצו נרתם לסייע לו ולהשיג עבורו את הסכומים האדירים. גם כינס במעונו כמה אסיפות חירום עבורו. כשתמהו בפניו מה זה ועל מה זה? השיב: "יהודי נקלע לחובות צריך לעזור לו, מה אני קשור כאן בתמונה".

כך גם כאשר נכנס למעונו אחד המתנגדים הבולטים שלו, הידוע כגברא אלימא, מרן קיבלו בחביבות יתירה ודיבר עמו ממושכות. בני הבית הוזעקו למקום לראות שלא יזיק למרן, אך למרבה הפליאה ראו את מרן יושב עימו בסלון הבית, ומשוחח עימו בענין רב, ונפרדו בלחיצת יד חמה. אחד מבני הבית שהיה המום מיחסו של מרן לאותו אדם ניסה לשאול את מרן על הנהגתו, אך מרן לא רצה לשמוע שום מילה רעה אודותיו, וכל העת אמר: "זה אדם טוב מאד, פנימיותו היא טובה מאד, מה שהוא מזיק זה כי הוא כמו שיכור, ומפני שיש לו סבל אישי רב ממילא הוא משתולל". כך לימד עליו זכות מבלי לקבל עליו שום תלונה כזאת או אחרת.

על אצילותו המופלאה של מרן, מספר לנו אחד מאברכי הכולל שעקב אחרי תהלוכותיו במשך למעלה משלושים שנה, כי יום יום בעת שצעד במדרכה הסמוכה לחדר האוכל, מעולם! לא היטה את ראשו לצד חדר האוכל להביט על הבחורים בשעה שאוכלים.

איטיות פסיעותיו נובעות מעבודה עקבית של מנוחת הנפש. סיפור מפעים מסופר, כי בצעירותו הלך פעם מרן עם אחיו רבי יעקב לתחנת האוטובוס ברמת-השרון בדרכם לבני-ברק. בעודם רחוקים מעט ראו כי כבר הגיע האוטובוס לתחנה. באינסטינקט טבעי החל רבי יעקב לרוץ לכיוון האוטובוס להשיג אותו בעודו בתחנה, בכדי שלא

עדי ראייה מספרים לנו כי בשמחת האירוסין של המשגיח הגאון הצדיק רבי אליעזר גינזבורג זצ"ל השתתף מרן ראש הישיבה הגר"ש רוזנבסקי זצ"ל, וכמנהגו היה מרבה בדיבור לשמח את החתן והמשתתפים. כשנכנס מרן אמר רבי שמואל בחביבות באידיש: "רבי גרשון, אתה תמיד רגיל לומר 'האחרונים אומרים', 'האחרונים שואלים', 'האחרונים מתרצים', מתי כבר תתחיל להגיד 'אני אומר', 'אני שואל', 'אני מתרץ'..."

שח לנו אברך תלמיד חכם מרביץ תורה חשוב בירושלים, (הגאון רבי י. ד. שליט"א), שלמד בבחרותו באחת הישיבות המפוארות בעיר, ולא היתה לו שום היכרות עם מרן. והנה לפני כעשור קיבל באחד הימים שיחת טלפון שגרתית, אחד מבני הבית מרים: "אבא נמצא", שאל האיש. "אבא! אבא! יש לך טלפון". "כן, שלום", ניגש האברך לטלפון. "שלום וברכה", נשמע מעבר לקו, "מדבר כאן גרשון אדלשטיין מבני ברק". "מי? מי? הראש ישיבה מפוניבז'?" "כן", משיב האיש מעבר לקו, "רציתי רק להגיד לכם ישר כח גדול על הספר החדש שהוצאתם כעת על 'קונטרס הספיקות', זה ספר נפלא שהאיר את עיני בכמה וכמה מקומות. ברצוני רק לחזק את ידכם להמשיך הלאה בהוצאת חיבורים מחוכמים". התפלא האברך: "כיצד הגיע ספר זה לידי של ראש הישיבה?" ומרן השיב לפי תומו: "זה היה מונח על הסטנדרט כאן בישיבה,

ועלעלתי מעט בין בתריו ומצאתי שם דברי טעם". האברך הנרגש הודה למרן בחום על הטלפון המעודד, ועמד נדהם במשך דקות ארוכות מהטלפון הכה נדיר ומיוחד שזכה לקבל כעת. כאמור, הוא כלל לא הכיר את מרן באופן אישי, ויתכן שאף מעולם לא דיבר איתו קודם לכן, אך השיחה הפשוטה והמיוחדת הזאת כה ריגשה אותו, ולדבריו היא זו שגרמה לו להמשיך בחיבורים שונים המאירים את נבכי הסוגיות הרבות.

כל השנים סירב מרן בתוקף לכהן כנשיא מוסדות שונים שביקשו את נשיאותו, גם לאחר הפצרת ראשי ומנהלי המוסדות, כי לדעתו אין בזה תועלת חוץ מכבוד. אך היו שנים מסוימות שנעתר לכך, בתנאי ששמו לא יופיע בדפי המוסד, או אם ביקשו ממנו גדולי ישראל ליטול נשיאות של מוסד מסוים. בתקופה האחרונה ראה מרן בנשיאות כמי שנוטל אחריות מוחלטת על כל הנעשה במוסדות, לכן התנגד לגמרי לכל הצעה שתהיה.

הכינוס של ארגון 'לב לאחים' המתקיים מידי שנה, קרוב מאוד לליבו של מרן, ומקפיד כל השנים להגיע וליטול בו חלק. עם זאת הקפיד כל השנים להגיע מעט באיחור ולא בדיוק בשעה היעודה. תלמידים מספרים לנו, כי זאת משום שמרן סבור שאם יגיע בזמן, יסדרו לו מקום מכובד וידחפו עברו וכדומה, לכן השתדל תמיד להגיע מעט מאוחר יותר, שיושיבוהו במקום הנשאר פנוי. אולם מאז שנת תשע"ג

וגזמא, והדברים ידועים. בחודש שבט תשע"ה נערך כינוס חירום להצלת ביהכ"נ 'הליגמן', היה זה לאחר שבית-המשפט קיבל את תביעת היורשים והוצרכו להשיג שלושה מיליון שקל לפדיון בית הכנסת מיד נוגשיו. מרן השתתף בכינוס החירום שנערך במעונו של מרן הגאב"ד הגר"נ קרליץ זצ"ל בהשתתפות גדולי ישראל. ראשון החותמים על המכתב היה רבי ניסים כשלאחר מכן הובא המכתב לפני מרן. מרן עיין בנוסח המכתב, וראה כתוב בו: "על כן חובה על כל אחד ואחד", העיר מרן: "הלא אין זה חובה אלא רק מצוה", ועל אתר מחק בכתב ידו את התיבה "חובה" וכתב תחת זה "זכות גדולה על כל אחד ואחד".

כך גם היה לפני שנים אחדות, כאשר נערך במעונו של מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל כינוס עבור 'קרן ההסעות' בהשתתפות מרן. במהלך האסיפה כשהביאו לו לחתום על המכתב שהיה כתוב בו "יחובה גמורה על כל אחד ואחד", העיר מרן באוזני מרן הגרא"ל זצ"ל האם

אפשר לחתום על כך שזה חובה, האם אכן כן הוא הדבר, הגרא"ל הררה מעט והשיב שאכן כן הוא - חובה גמורה על כל אחד ואחד. עוד העיר מרן על הנכתב "אנו קוראים מתמצית ליבנו", האם אמת גמורה היא שזה מתמצית ליבנו, קיבל מרן הגרא"ל זצ"ל את הדברים והורה למחוק משפט זה.

מקורבו של מרן, הגאון רבי דניאל יעקובוביץ שליט"א, ראש ישיבת 'נחלת בנימין', מספר כי פעם ייעץ לו מרן ללכת להתייעץ עם דמות

חינוכית, בהפטירו: "הוא אדם גדול, כדאי לך להתייעץ איתו". שאלתי את מרן: "במה הוא אדם גדול? למה הוא נקרא אדם גדול?", השיב לי מרן: "אדם גדול נקרא אדם שאין לו נגיעות, והוא דן כל דבר לגופו. ואם אחר כך מעירים לו או מאירים את עיניו במשהו לא אתי לאחזוקי דיבוריה, הוא מוכן מיד לשנות את דעתו. וגם אחרי כל הייעוץ הוא מרגיש את עצמו מחוץ לענין, הוא לא מרגיש שהוא יעץ משהו, קידם משהו, עשה משהו הוא מתעסק עם הדבר לגופו בטהרתו. זה מעשה גדול של אדם גדול, זה יעוץ טוב".

אחד התלמידים מספר לנו, כי שמע פעם ממרן כי הכנת שיחה דורשת ממנו זמן של הכנה רבה. כי קודם הוא צריך להפנים את זה לעצמו, ורק לאחר שחש שהוא עצמו כבר התחזק בזה הוא מסוגל ויכול להגיד את זה לאחרים, "הרי צריך שיהיו הדברים יוצאים מן הלב" - אמר.

בחול המועד פסח תשס"ד בא אחד ממקורבי מרן וביקשו למסור שיחת חיזוק במסגרת ישיבת בין-הזמנים בקרית הרצוג בבני-ברק. מרן הגיב: "יש לי הרבה שעבודים לישיבה ואינני יכול להקדיש כעת זמן לשיחה". "זה לא קושי באמירת השיחה", הסביר מרן, "אלא אני צריך להכין כמה ימים קודם ולחיות עם זה ולהרגיש את זה, ורק אחר כך אפשר לומר לציבור, זה לא ענין של כמה שעות בלבד".



ומעתה מה שאוכל הרי זה 'תאוות' גרידא, אמר לו הגרב"ד: "והלוא זוהי סעודת מצווה", השיב מרן בחיך: "זו מצוה הבאה בעבירה!".

פעם אחת פרצה שריפה בבית אחד הנכדים, ואמרו לו שאפשר להוציא הרבה כסף מהביטוח. מרן גער בו: "מה זה תאוות הממון הזאת! היום חושבים שהכל מותר! אם על פי שולחן ערוך 'חושן משפט' הם לא חייבים לשלם לך אז אסור לך לקחת מהם כסף סתם כך, זה נובע מתאוות ממון. היום בכל מקום שאפשר לקבל כסף לוקחים כסף, ובכלל לא מבררים מה מותר ומה אסור על פי הלכה".

כמה וכמה פעמים הורה מרן לאברכים שהלכו להתגורר בירושלים להעדיף את הלימוד בכלל ושיבת מיר שכמעט ולא ניתן בה משכורת לעומת כוללים אחרים שנותנים בהם משכורת טובה יותר. כשנשאל מה יהיה עם פרנסה? אמר: "לבטוח בהקדוש ברוך הוא ויהיה בסדר". כך גם הורה מרן לאברך מסויים ששאל אם לעבור ללמוד בכלל גדול שנפתח בבני ברק ונודע לו כי משלמים שם בעין יפה. השיבו מרן: "אל תעבור, כי אין לשער גודל מעלת התורה הנלמדת מתוך הדחק".

באחד מימי בין הזמנים נסע מרן לנפוש בטלז-סטון. בני הבית ניסו להפנות את ליבו אל המקום בו הוא שוהה: "זוהי וילה מפוארת מאד בעלת שלוש קומות, חדרי פאר בה לרוב, ומרפסות נרחבות הפונות אל נוף עצום מרהיב ביופיו". אולם נראה כי דברי ההתפעלות לא עשו רושם כלשהו על מרן. מה מאד נדהמו בני הבית לגלות בתום החופשה, כי מכל חדרי הוילה המפוארת שהה מרן בשני חדרים בלבד, בחדר בו ישן ובחדר בו למד. שום חדר, או מרפסת, מן הבית רחב הידיים לא ראו עיניו. כשהתפלאו השיב מרן כמתמיה: "לשוטט בדירה? וכי איזו תועלת רוחנית ניתן להפיק מכך?...". בשנה אחרת כשהגיע מרן לוילה מסוימת שהועמדה לרשותו לימי בין הזמנים, אמר בהחלטיות: "כאן איני שוהה!", והלך לבית נכדו המתגורר ברחוב עזרת תורה בירושלים, שם שהה במשך זמן הנופש.

בחודש מנחם-אב תשס"ו שהה מרן למנוחה בשכונת רחביה בירושלים, וטייל עם אחד מקרוביו באחת הגינות הגדולות בירושלים בקרית הממשלה. בשלב מסויים תוך כדי הטיול הצביע הנכד בידו והראה למרן: "כאן זה משכן הכנסת". מרן לא הרים את ראשו, הלה שב ואמר: "זה כאן, הבנין ממולנו". מרן לא זע ולא נע, רק אמר כמה וכמה פעמים: "כנסת המינים". [כששב למעונו בבני-ברק לא חש בטוב כמה ימים. לאחד ממקרוביו אמר בחיך: "כנראה שיש כאלו שנסיעה להבראה דוקא הופכת אותם לחולים"].

מרן התבטא פעם בפני אחד התלמידים: "כשחיתנתי את ילדיי, עמלתי על זה בעשר אצבעותיי ולא קיבלתי מתנת בשר ודם מאף אחד - אשתי היתה עובדת וכך יכולנו לחתנם".

ברגע של גילוי לב, סיפר פעם מרן כי חשב בצעירותו ללכת ללמוד ביום שישי במקום שיקבל מלגה עבור הלימוד, כדי לאגור לעצמו כסף. אך בסוף חכך בדעתו והגיע למסקנה כי אם יכול הוא ללמוד גם בלי זה, הרי שאם יעשה כן הוא יגרום לעצמו נזק גדול, שמחנך את עצמו לחמדת הממון והכבוד שהיא תאוה אסורה, ויותר על צעד זה.

אחד מבני הישיבה, הביא למרן כלי כסף מיוחד מאד במשלוח מנות. מרן הניח את הכלי בביתו לזמן ממושך, קרוב לחצי שנה, מבלי להשתמש בו, עד שפגש את אותו תלמיד והשיב לו את הכלי חזרה.

שהחל לשאת דברים בכינוסי 'לב לאחים', מקפיד להגיע בשעה היעודה, מפני כבוד הציבור.

בשנת תשע"ג הגיע הגאון רבי ישראל מאיר וייס שליט"א, ראש ישיבת 'נחלת הלויים' להתייעץ עם מרן, ובאחת השאלות ששאל הורה לו מרן כי היא שאלה חמורה שראוי להזדקק לה רק מרן הגרא"ל זצ"ל. בהוסיפו: "אצל הרב שטינמן עמוס בקבלת קהל, אבל אני יכול לסדר לך", ובלי אומר ודברים ובלא גינוני כבוד כל שהם, נטל את הטלפון וחיג לנכדו נאמן ביתו של מרן הגרא"ל זצ"ל, 'בדל לחיים רבי דוד שפירא, ואמר: "הלו, דוד, מדבר כאן גרשון אדלשטיין, יושב אצלי רבי ישראל מאיר וייס ורוצה להיכנס להתייעץ עם ראש הישיבה, תסדר לו זמן".

עולם הזה דומה לפרוודור

מאז היות מרן עלם צעיר לימים ההביל את ענייני העולם הזה בעיניו ודבק באור החיים, מכריו מגיל הנעורים מעידים כי כבר אז היה מנותק בתכלית מתענוגות תבל ושם את עיקר מגמתו בתענוג הנצחי.

מרן זכה בבחינה הזאת למצוא רעיה נאמנה שהלכה עימו יד ביד בהשקפת עולמו, ואף היא נהגה בכל אורח חייה בפשטות והצנע, לא הילכה בגדולות ולא ביקשה לעצמה מאומה. המשיגה הגאון הצדיק רבי דן סגל שליט"א, שישן בתור בחור כמה שנים בבית מרן, נשא עליה דברי הספד לאחר פטירתה בהיכל ישיבת 'בית מדרש עליון', וכה אמר: "הרבנית ע"ה, כפי שאנחנו יודעים ומכירים אותה ברחה מכל כחל ושרק, מכל ייפוי, מכל פרסום, היא הייתה ממש - פשטות, פשטות, פשטות, הכל פשוט, בלי שום דבר, הכל גלאט-חלק, בגדר שהגדיר ה'מסילת ישרים': "רוב פשטותו נעלם". הפשטנים הם אוהבים להיות נעלמים, הם לא אוהבים שירגישו בהם, ויכירו בהם, הם נחבאים. כך היה מסכת חייה העשירה, העשירה בהרבה גוונים - כמה גוויי איכא באשה, אבל הכל היה עם כזו פשטות, עם כזו דרגה של 'נעלם'".

הרבנית ע"ה היתה מספרת כי במשך שנים היתה סבורה שאין לבעלה כלל טעם באוכל, מפני שכל אוכל שהיתה מגישה לפניו, היה אוכל את שניתן לפניו לא פחות ולא יותר, ובלא שינוי ממאכל למאכל. עד שביום אחד הכינה תבשיל טעים במיוחד, והנה היא רואה שמרן משייר ממנו, אז הבינה שיש לו טעם באוכל...

הרבנית ע"ה סיפרה כי לאחר נישואיה היתה מכינה לו לארוחת בוקר לחם ועגבניה בצידו. פעם אחת לא הכינה, וראתה את מרן אוכל את הלחם עם תפוח... כששאלה לפשר הדבר, השיב לה: "לא הבנתי את השאלה, מה חילוק יש בין פירות לירקות".

בכל השנים לא הסכים מרן שיתקינו מזגן בביתו, כי הלא מה מקום יש לחיי העולם-הזה אלו. רק כאשר רבו המשתתפים בשיעורים ובחבורות, הסכים מרן להתקין מזגן לתועלת הלומדים. ארונות המטבח בבית מרן היו ישנים מאוד, מאז הנישואין - כחמישים שנה, ולא הסכימה הרבנית ע"ה להחליפם בשום אופן, ורק בסוף ימיה כאשר חלתה ואושפזה בבית החולים התאפשר הדבר והחליפו לארונות חדשים לבנים ופשוטים.

רבינו הגיע לשמחת הבר-מצוה של בן אחיינו הגאון רבי ברוך דוב דיסקין שליט"א, מראשי ישיבת 'אורחות תורה'. הגרב"ד שליט"א הציע לו משהו לאכול, אמר לו מרן: "כבר אכלתי מספיק בבית,

איחרו חלק מבני המשפחה ברבע שעה והגיעו להסעה בשעה שמונה ורבע. הורה מרן לכל בני המשפחה לחזור להסעה לאחר שלושת-רבעי שעה ולא לאחר שעה כפי שתוכנן מראש. "הנהג לא צריך להפסיד מכך שהמשפחה איחרה להסעה" - הסביר.

עבודת התקיעות אצל מרן זצ"ל

בין שלל אבני החן המתנוצצים בכתרו של מרן, תפסה לה מקום של כבוד משרת ה'בעל תוקע' בהיכל ישיבת פוניבז' כבר למעלה משבעים שנה, ונודע שמו כמומחה שאין בדומה לו בתחום זה. תקיעותיו, למי שמבין, הן שופרא שבשופרא, ומעולם לא נצרך לעשות חזרה על תקיעה כלשהי. כאמור, את התפקיד המכובד הזה הטיל על שכמו מרן ה'חזון איש' זצ"ל כבר בימי בחרותו, כשמינהו לתקוע במניינו הפרטי. כשהוקמה ישיבת פוניבז' כובד לתקוע בה, ומאז במשך עשרות שנים, לאורך ימים טובים, הוא תוקע מידי שנה בשנה.

שח לנו הרה"ג ר' אברהם ישעיהו יוזק שליט"א, כי פעם התבטא מרן כי "את התקיעות צריך לדעת גם איך לשמוע!". בנוגע לתקיעותיו אמר פעם מרן כי היו רק שניים שידעו לשמוע את תקיעותיו, הלוא הם הגאונים הצדיקים; רבי יוסף רוט זצ"ל, ראש ישיבת 'בית דוד', ורבי יוסף ליס זצ"ל, מחכמי ורבני כולל 'חזון איש'. מרן היה שואלם תמיד לאחר התפילה אם התקיעות נשמעו כראוי.

מספר הגאון רבי יהודה אריה דינר

שליט"א, רב בית המדרש 'דברי שיר' בבני-ברק, כי פעם בא אל מרן עם בעל תוקע מתחיל, לשאול מה עליו לכוון בתקיעות. מרן השיב: שני דברים; א. לצאת ולהוציא. ב. לכוון להוציא כל אחד לפי מה שרוצה.

בנו של מרן, הרה"ג רבי יוסף אדלשטיין שליט"א סיפר מעשה מופלא: לפני עשרות שנים, כשמרן נתקף בחולי מסוים ברגלו, והיה ספק גדול אם יצליח לעלות להיכל הישיבה לתקוע כדרכו כל השנים. באותה שנה עלו מרן הגרא"מ שך זצ"ל והמשגיח הגרב"צ במברגר זצ"ל לבית מרן לדון עמו על בעל תוקע חילופי במקומו. אך כשהשמועה הגיעה לאוזני המשגיח הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל, הגיב ואמר: "הוא יצליח לעלות לישיבה". ואכן למרבה הפלא הצליח מרן לעלות להיכל הישיבה ולתקוע כהרגלו, והכל עבר כשורה. אבל לאחר התפילה, כשביקש לרדת לביתו, שוב תקפה אותו חולשה גדולה ולא הצליח ללכת. המליץ על כך המשגיח הגרב"צ במברגר זצ"ל: "נו, פשוט שזה כך, הרי המשגיח אמר שראש הישיבה יצליח לעלות, אבל הוא לא אמר שיוכל גם לרדת".

סיפר איש החסד הרב חנניה צ'ולק שליט"א כי בשנים האחרונות כשנחלש מרן הגרא"מ שך זצ"ל לא היה בכוחותיו לעלות לתפילות ראש השנה בהיכל הישיבה והתפלל בביתו. בשנה אחת אמר לו הרב שך כי הוא מבקש ממנו אם יאות ללכת לקרוא לרבי גרשון שיבוא

בן אחד הנגידיים המפורסמים שלמד אצל מרן, היה מביא מידי שנה משלוח-מנוח מפואר מאד עם כלי-כסף יקרים. מרן סירב באופן נחרץ בכל פעם מחדש לקבל את משלוח-המנות והחזיר לו. שנה אחת החליט הבחור להביא את המשלוח-מנות המפואר בלי שם הנותן, והוסיף שם בפנים מעטפה עם סכום כסף נכבד. לאחר זמן קרא מרן לאותו בחור והחזיר לו את משלוח המנות. תמה הבחור מנין ידע ראש הישיבה שממנו התקבל המשלוח? השיבו מרן: "עשיתי הרבה שיעורי-בית, זה לא היה לי קל לדעת מי נתן זאת". אז הוסיף משפט מפליא: "מימי לא נהנית ממתנת בשר ודם!!".

אחריות וישרות

על מידת האחריות והנאמנות העצומה של מרן, העיד אחד התלמידים כי בהיותו עדיין בחור בישיבה ניגש פעם אל מרן והסיח בפניו את דאגתו על כך שהוריו מסרו לו סכום כסף גדול מאוד, והוא חושש להסתובב עם סכום כה גבוה בכיסו למשך זמן בלתי מוגבל, ואין לו כאן קרובים שיכולים לשמור לו על הכסף. מרן הציע בפשטות וענווה: "אני אשמור לך על הכסף", אך הבחור נרתע לאחוריו. "להטריח את ראש הישיבה?" אך מרן כלל לא הבין מה הבעיה. סוף דבר הועבר הכסף לשמירתו של מרן, כשבתמורה מועברת אל הבחור התחושה הברורה כי אין כאן טרחה כלל וכלל. לאחר תקופה ארוכה נזקק הבחור לכסף, ועלה לבית מרן לבקש את פיקדונו.

"אה, בוודאי", הגיב מרן, ותוך כדי דיבור הכניס את ידו אל כיס הפראק, שלף מתוכו מעטפה סגורה ומסרה לבחור. "הא לך כסף?". הבחור השתומם, ומרן הסביר: "הכסף לא היה שמור בבית, אלא אצלי. לכל מקום שהלכתי לקחתי איתי את המעטפה, כדי שאם תיגש אלי לבקש את הכסף אוכל מיד לתת לך".

מעשה שהיה באברך שנכנס אצל מרן להזמינו לשמחת בר המצוה לבנו. מרן הוציא ספר מהארון ורשם עליו הקדשה לחתן הבר מצוה. אחר כך פנה מרן אל אבי החתן ואמר: "הלא זהו בנך השני, וכמדומה שלפני כמה שנים חגגת את שמחת בר המצוה לבנך הבכור, נכון? אני זוכר שלא הספקתי לתת לו מתנה כראוי, ועד עתה מרגיש אני כבעל חוב כלפיו לתת לו את המגיע לו". הוציא מרן ספר נוסף מהארון, רשם עליו הקדשה ללא תאריך וביקש למסור לחתן הבר המצוה הראשון, כל זה בכדי לא לעורר קנאה בין הבנים.

לפני שנים רבות, נודע למרן באחד הימים כי בתלמוד התורה של נכדו התחולל ויכוח סוער בין הנכד שלו לילד אחר מהכיתה, למי משני בני הבר-מצוה כתב מרן הקדשה חמה יותר. זה נגע לליבו, ומאז קיבל על עצמו לכתוב לכל חתני הבר מצוה אותו נוסח בדיוק נמרץ, וכך הוא נוהג במשך עשרות שנים.

פעם היתה שמחה משפחתית בבית מרן, והזמינו בני המשפחה טנדר לנסיעה לשעה שמונה בערב, עם המתנה של שעה בשמחה. למעשה



דברים כאלה. כגון המקרה שאירע עם בחורה שעלתה למרן ובכתה לפניו על כך שגילו אצלה את המחלה הנוראה. מרן הסתכל לכיוונה רגע כמימרא ואמר בהחלטיות: "אל דאגה! אין לך כלום!". למחרת הלכה לבדיקות נוספות, והרופא התפלל: "מה את רוצה, אני לא רואה כלום!". נענה מרן בענוותנותו: "אמרתי כך רק כדי להרגיעה, רציתי שתחשוב שמצבה טוב..."

מקרה דומה אירע בחודש ניסן תשע"ד, כשאברך יקר עלה למעונו של מרן ותינה בפניו את צרתו, כי הלך לבדיקה רפואית וגילו אצלו לא עלינו את המחלה האיומה ברגל, ובא לבקש ברכה. אמר לו מרן: "אין לך שום דבר ברגל, תמשיך ללכת רגיל כמו שהלכת עד עכשיו, אין לך שום דבר". לא חלפו שבועות אחדים, ומכתב התנצלות הגיעה חתומה על ידי הנהלת בית החולים, ובה נכתב כי היתה להם טעות באבחון, ולמעשה לא קיימת שום בעיה רפואית. ויהי לפלא!

מרן חולל מהפכה של ממש ביסוד סדרי לימוד בליל פורים בישיבות. לפי בקשתו נרתם אחד הנדיבים לממן את ההוצאה הגדולה, להעניק מתן שכרה בצידה לבני הישיבה. אך לפני מספר שנים בעת שהתהווה מצב כלכלי קשה בארצות-הברית, פנה הנדיב למרן ואמר לו כי בעקבות מצבו הכלכלי אינו מסוגל לממן השנה את סדרי הלימוד לפורים. אמר לו מרן: "אדרבה, דוקא מחמת כך, עליך לתרום בשנה זו יותר מתמיד, כי תרומה זו תוכל להיות לך לזכות במצב הכלכלי הקשה". הנדיב השתכנע ומימן את ההוצאות, ולדבריו תוך תקופה חזר למצבו הקודם. מאז מממן בכל שנה את מלוא ההוצאות.

סיפר המוהל הנודע הרה"ג רבי אברהם גולד שליט"א, כי ידוע לו ממקור מהימן שהיה כסא מסוים בבית מרן, שהתפלאו בני הבית להיווכח כי במשך תקופה ארוכה הוא מסרב לשבת עליו. אולם לאחר שנמסר הכסא לבדיקה נמצא כי היה בו שעטנז, ויהי לפלא!

בערב הבחירות של שנת תשע"ה, היו בישיבה שני בחורים מבוגרים שעדיין לא מצאו את זיווגם, ומכיוון שהם נמנים על בני הישוב הישן, הם הורגלו שלא להשתתף בבחירות. אך יום יומיים לפני הבחירות הם פנו למרן לשאול שכיון שהפעם נסובה המערכה על ענין כבוד התורה וציות לחכמי הדור שמא הפעם מוטל עליהם החובה לחרוג ממנהגם ולהצביע. מרן השיב להם כי אם ישתתפו הפעם בבחירות הם יזכו לזיווג הגון גם הוא וגם אחיו. הבחור ביקש: "שראש הישיבה יגיד תוך שנה". מרן נענה ואמר: "בזאת השנה!". למותר לציין, כי במהלך השנה התארס האח הגדול בגיל מבוגר, למרות המורכבות שבדבר, ואילו אחיו השני התארס שלושה ימים קודם שחלפה השנה אף הוא בגיל לא צעיר כלל.

לתקוע עבורו בשופר. לפליאתו, מדוע צריך להטריח דוקא את מרן שכבר תקע השנה בישיבה ומדוע לא להביא בעל תוקע אחר צעיר יותר. ענה הרב שך ואמר: "וכי אינך יודע שהשטן מפחד מהתקיעות של רבי גרשון!".

הרה"ג רבי יצחק לוינשטיין זצ"ל, איש אמונו ויד ימינו של מרן הגרא"ל זצ"ל, סיפר כי בימי בחרותו כשלמד בישיבה פנו כמה בחורים למרן הגרא"מ שך זצ"ל להתלונן על כך שהתקיעות שתוקע מרן יש בהן חששות מסויימות ואינן כשרות לדעת כל הפוסקים. נענה מרן הרב שך ואמר: "קודם שנדבר על גוף הדברים יש לדעת שהרי כל המטרה של התקיעות הם כדי לבלבל את השטן, וכשהשטן רואה את רבי גרשון תוקע הוא מיד בורח".

במשך כל השנים היה מרן מקפיד לתקוע דוקא בשופר שהעמיד לרשותו מקורבו הרב סמואל זצ"ל, שהיה שופר מהודר מכמה בחינות. לאחר עשרות שנים, שנה אחת נמצא סדק בשופר, ומרן רכש שופר חדש, [אגב, היה לפלא שהרב סמואל הסתלק לבית עולמו באותה שנה, ויתכן שכל עוד היה בין החיים היתה לו הזכיה שמרן יתקע בשופרו]. אך לאחר שקנה מרן שופר חדש, נזכר כי יש עמו שופר נוסף שקיבל בשעתו מהרב סמואל, וניסה לתקוע בו בערב ראש השנה וראה שניתן לתקוע בו כהוגן. אמנם ביום ראשון של ראש השנה לא הצליח מרן לתקוע בשופר כלל, ונאלץ להחליף עם השופר החדש שקנה, ויהי לפלא!

רוח הקודש בהיכלו

בברייתא דרבי פנחס בן יאיר (מסכת עבודה זרה כ, ב) מבואר כי מדרגת רוח הקודש הינה המדרגה האחרונה במדרגות האדם; תורה, זהירות, זריזות, נקיות, פרישות, טהרה, קדושה, ענוה, יראת חטא, חסידות, רוח הקודש. והנה דבר שפתיים אך למחסר, שלימותו של מרן בכל הדרגות המופלאות הללו, ובהכרח שזכה באמצעותן לרוח הקודש. הבאנו כאן מעט וזעיר, דברים ששמענו מכלי ראשון:

אחיו רבי יעקב זצ"ל התבטא פעם על כח הברכה של מרן זצ"ל: "אם היו יודעים מהו כח הברכה של אחי רבי גרשון היו עומדים אנשים בתור עד הרחוב כדי לזכות בברכתו...". פעם אחרת אמר לבחור מישיבת פוניבז' שבא לבקש ממנו ברכה לשידוך: "מדוע אתה בא אלי? הרי יש לך בישיבה את אחי רבי גרשון", והוסיף: "אם העולם היה יודע קצת מהצדקות שלו, היו תורים שלא נגמרים בכל רחוב ראב"ד...".

כשדיבר מרן בימי השבעה על אחיו רבי יעקב זצ"ל בפני כמה מבני המשפחה על כוחו הגדול של אחיו לפעול ישועות, הזכיר את דברי בעל 'חובת הלבבות' כי יש דרגה שאדם גדול זוכה לה, והיא 'לראות בלי עיניים ולשמוע בלי אוזניים', ואמרו למרן כי גם אצלו רואים



עינינו גל

מאמרים ותפיסות עומק בעולמם של עמלי תורה
מבית "עין לא ראתה"

פרשת
שלח

ומבואר בגמ' שם בהמשך שרמי בר חמא נמנע מלזמן על רב מנשיא בר תחליפא (שלא צירפו לזימון של שלשה, רש"י) אע"פ שנתני ספרא וספרי והלכתא, ותיכף אח"כ הסתלק רמי בר חמא, וקבע רבא שהוא לא נפטר אלא מפני שציער את רב מנשיא שלא זימן עליו, הרי שרב מנשיא היה ת"ח כה גדול שהקב"ה לא מחל על כבודו, ובכ"ז רמי בר חמא לא התפעל מכל ידיעותיו מפני שבלי שימוש חכמים כל התורה שלמד אינה שווה מאומה, שהוא בגדר עם הארץ שאינו מצטרף לזימון של שלשה. אמנם הגמ' אומרת שרב מנשיא היה 'משמע' לרבנן כלומר שהיה משמש אותם ורמי בר חמא הוא שלא ידע זאת. א"נ, שבאמת לא שימש, אלא שמכיון ששמע שמעתיה מפומייהו דרבנן וגריס להו כצורבא מרבנן דמי, ע"ש. אבל למדנו מזה כמה שהשימוש חכמים קובע את כל התורה ת"ח, שבל"ז הוא ע"ה גמור...!

ג. ובברכת אהבה רבה אנו מרעישים שמים בבקשת חלקינו בתורה, ומפרטים את כל חלקי הלימוד: ותן בלבינו להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה והאר עינינו בתורתך וכו', ולמי שמתבונן נראה כאן לכאן חוסר סדר, שמבקשים על תורה (להבין ולהשכיל...) ואח"כ על מצוות (לשמור ולעשות...) ושוב על תורה (והאר עינינו...) ומדוע לא הקדימו את בקשת והאר עינינו לפני שמבקשים על מצוות, ולהג"ל י"ל דאחר שמבקשים ללמוד וללמד' שהיא בקשת 'לימודה', חוזרים ומבקשים 'לשמור ולעשות ולקיים' שכל שלימותם רק בכוח ה'שימושה', ורק מכוח זה זוכים ל'והאר עינינו בתורתך', דללא כוח שימוש חכמים אנו עמי הארץ.

וכמה יש לחזק זה ענין זה, בדור של 'אוצר החכמה', שבו ספרים וקיצורי הלכות בכל תחומי ההלכה, ספרי לומדות, מראי מקומות ושיעורים בכל הרמות, ואבוי אם נפסיד עי"ז את כוח השימוש חכמים שמושג דווקא ע"י התקרבות לאדם גדול, שמתחקים אחר הליכותיו ומנהגיו, ורואים איך מתפלל ולומד, מהדר במצוות, ונוהג עם בני סביבתו ומשפחתו, ומי שישכיל לרדוף אחרי זה, יהיה כיהושע שזכה לקפון דרגות הרבה, להיות שני למוסרי התורה...!

וכעת שנסתלק מרן זל"ה, זקוקים אנו לגדולים שיצמחו כמותו מתוך שימוש חכמים אמיתי להחזיר עטרה ליושנה.

משר חמישים לגדול הדור

א. על המרגלים מעיד הכתוב 'כולם אנשים ראשי בני ישראל המה', ובפשוטו היה נראה שהם היו הגדולים ביותר בכל שבט, אבל הבעה"ט אומר 'המה' עולה נ', מלמד שהיו שרי חמישים. ונזכיר שהיו במדבר 600 שרי אלפים, 6,000 שרי מאות, 12,000 שרי חמישים, 60,000 שרי עשרות, אם כן לפ"ז שהיו במדבר באותה שעה כ-12,000 כמותם, ועוד 6,600 שרי מאות ואלפים שהיו הרבה יותר חשובים מהם.

וממילא כמה יש להתפעל מיהושע בן נון שהיה ביניהם, שגם הוא היה בסך הכל משרי החמישים, (וכן מורה שמו יהושע בן נון' דמשמע בן 50, ע"ש שהיה כל מהותו כשר חמישים ותו לא מיד), וגם בסוף הפרשה הקודמת מתואר מינוי שבעים הזקנים שנבחרו להיות מועצת גדולי התורה של אותה תקופה, אבל יהושע היה נקרא אז רק "משרת משה מבחוריו" והתרגום שם תרגם "משמשוניה דמשה מעולמותה" שהיה משרת את משה רבינו כבר מבחורות, וראה זה פלא, שמכוח שהיה משמש ומשרת בכל כוחו את משה רבינו, זכה להיות שני למשה רבינו (!!) כפי שפותחת מסכת אבות: "משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וכו'", הרי שכל הדור כולו - ה-70 זקנים, כל ה-600 שרי אלפים וה-6000 שרי מאות, כולם נהפכו להיות תחת יהושע, וקבלת התורה שלהם רק דרכו ועל ידו.

ומכאן נלמד מהו הכוח האדיר של שימוש חכמים שלא ניתן לתאר ולשער, וחז"ל אמרו 'גדולה' שימושה יותר מלימודה, אך איך נשער בכמה היא גדולה, אבל כאן אצל יהושע רואים איך התרומם מעל דורו ע"י ה"שימוש" שלו.

ב. ובגמ' בברכות (מז,ב) מובא כמה דעות מהו עם הארץ שאין מזמנים עליו בברכת המזון, ת"ר, איזהו ע"ה כל שאינו קורא קר"ש שחרית וערבית דברי ר"א, רבי יהושע אומר כל שאינו מניח תפילין, בן עזאי אומר כל שאין לו ציצית בבגדו, ר' נתן אומר כל שאין מזוזה על פתחו, ר' נתן בר יוסף אומר כל שיש לו בנים ואינו מגדלם לת"ת, אחרים אומרים אפי' קרא ושנה ולא שמש ת"ח הרי זה עם הארץ. א"ר הונא הלכה כאחרים. הרי שללא שימוש חכמים נחשב לע"ה.

תרי"ג עיטין של מרן זללה"ה

בה עץ אם אין, וכי יש לך ארץ שאין בה עץ, אלא זה איוב שהיו ימיו ושנותיו מרובין כעץ. דבר אחר, שמגין על דורו כעץ... ע"כ. למדנו מזה שאדם שיש לו אריכות ימים ושנים, יש בו כוח להגין על דורו כעץ, וק"ו אם הוא בעל זכות בלי גבול בעמל והרבצת תורה לאלפים ורבבות, בדקדוק מצות מופלג, וביר"ש טהורה, ברור ופשוט שהוא הגין עלינו כעץ.

ועוד דרשו חז"ל עץ מלשון עוץ, וכמה כוח עצה ותבונה, ברוחב לב, ובסברא ישרה להפליא, היה למרן זללה"ה, בכל תחומי החיים, ובכל דרכי החיזוק והחינוך, ועליו ראו את דברי חז"ל שתרי"ג מצוות הם תרי"ג עיטין, וכמו שכתב בבני יששכר (ניסן מאמר ד' דרוש ז'): וקבלנו מרבותינו... דהנה התרי"ג מצוות שבתורה נקראים בזוה"ק תרי"ג עיטין דיהיב קודשא בריך הוא לישראל (ח"ב פבב), דהנה סגולת מצות עשה שציונו הי"ת לעשות הם עצות מהי"ת לישראל לעשותם, שבכוח עשייתן, יתעוררו כנגדן גנאי ברכות ישועות וחסדים ברחמים חיים ושלום, כל מצוה לפי עניינה ושורשה בגבאי מרומים... עכ"ד. וממילא מרן רבינו זללה"ה בכוח דביקותו הנוראה בתורה ובמצוותיה, יכל להמשיך לכל יהודי ולכל הכרעות ההנהגה הציבורית והכלל כולו שעמדו על שולחנו תדיר, עצות מופלאות שהן חלק ממה שרמזו חז"ל בפס': היש בה עץ, בעל עצה כמותו.

ג. והטובות שבעיצותיו, המה שיחותיו המופלאות שלנו היו לעיניים, ופתחו את הלבבות לעבודת יתב' שמו, ולפלא שסוכבה ההשגחה העליונה, שהגיליון האחרון אשר נעתק משיחותיו אל גליון דרכי החיזוק, התנוסס בו המספר - 613, לרמז שזכה רבינו לסיים את כל תרי"ג העיטין שלו, שיצאו ונבעו מעיטו ומרשימותיו המפורסמות, וכמו מש"ה רבינו"ו (בג' תרי"ג בדיוק) זכה להנחיל לנו תרי"ג עיצות מופלאות! והפלאית שבעצותיו לחיות בלי היסח דעת מלימוד כלל, ולפלא שתבע כן מבני 17 אף שהיה מפורסם בריאליות שלו ובדרישתו להתאים את הלימוד לפי טבעו, והיה אומר לפני ר"ה יש לי "עיצה קלה ופריה רב" לקבל שלא להסיח דעת מלימוד, ולפלא שראה אותה כעצה קלה. (ועי' מאמר הבא).

וכך פתח דוד המלך את ספר תהלים, "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים... כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה" שזה ע"י שמתרגל שהגיוני מחשבתו יהיו תפוסים תדיר בתורה, כי מי שחפצו ורצונו לעמוד על סודה של תורה, בזה כל הגיונו, וממילא "והיה כעץ שתול על פלגי מים... וכל אשר יעשה יצליח" אכן כזה היה מרן זללה"ה ויה"ר שמעין זה יתפשטו עצים לרוב, שמצליחים בכל ענין.

א. כעת הסתיימו ימי השבעה העצובים, על עמוד הדעת ברק המחשבה, האדם הגדול בענקים, שהגן על דורו כעץ, מרנא ורבנא רבי ירחמיאל גרשון אדלשטיין זללה"ה, עדיין הלב ממאן לעכל את המציאות החדשה, של כלל ישראל ללא הקרבניט ורב החובל, אשר ייצב את ספינת היהדות החרדית בעת סערות לא פשוטות, מי יכול לתאר את גודל נפילתנו, כשסר מעלינו עטרת ראשינו, האם ידענו להעריך את מציאות כלל ישראל כשהנהיג אותה מלאך בן מאה עם כושר תפקוד של צעיר ימים, ועתה נפלנו מן השמים לארץ.

ומצבינו נמשל לאדם שטעה ביער עבות עם בנו הקט, ומכל עבר הוא מוקף ביערות עד, רועד מחיות טרף ונחשים, וכל השענותו על נר שעוה ששלהבתו הולכת לפניו וסוללת לו את דרכו, והנה הם מביטים בפחד וחשש בנר ורואים איך שהשעוה הולכת ונמסה, הולכת ונגמרת, ובנתיים הם פוסעים בזריזות ומתקדמים במשעולי היער אל עבר היציאה, והנה לפתע השלהבת מרצדת ומפליטה איווחת דעיכה, ופתאום ההלך ובנו מוצאים את עצמם תקועים בחושך גמור ואפילה, האב פורץ בבכי נשנק וקורע לב, אבל ילדו הקט שליווה אותו מתפלא, הרי ידענו שהנר עומד להסתיים, וכי מה חשבת, אב יקר, שהנר ידלק לנצח?

התרעם האב, מדוע אינך מבין ילדי הקט, חשבתיו וקוויתי שעד שהנר יסתיים, כבר נמצא את דרך היציאה מן היער, והנה עתה נותרנו תקועים במעבה החשיכה מוקפים זאבים טורפים, ומה נעשה עתה...? אז גם הבן הבין, ופרץ בבכי...

באמת, בטרגדיה שלנו, הנר בכלל לא כבה מחמת שתם השמן או השעוה, אלא רוח פרצים עזה נשבה, וכיבתה את הנר טרם זמנו, כי עוד כוחו היה במותנו, ובכל הפרישקייט עמד ולימד, עמד וחינך, ניצב ונשא את הדור על כתפיו, אך בחטאינו, בלי שימת לב ראויה, נסתלק בסערה השמימה למגינת כל לב, ואנו חשבנו שהוא יעמוד בראשינו עד ביאת משיח צדקינו, אבל הנה עתה נותרנו ביער מוקפים בזאבים טורפים ונחשים כקורת בית הבד, ומי יגן עלינו ויצילנו כעת.

ב. ובפרשתנו אמר משה רבינו למרגלים לבדוק היש בה עץ אם אין, ובגמ' (ב"ב טו,א) אמר רבא, איוב בימי מרגלים היה, דכתיב באיוב, "איש היה בארץ עוץ איוב שמו" וכתוב כאן במרגלים היש בה עץ. ודוחה הגמ', מי דמי, הכא עוץ, התם עץ, ומבאר: הכי קאמר להו משה לישראל, ישנו לאותו אדם, ששנותיו ארוכות כעץ, ומגין על דורו כעץ... וכן הוא בפסיקתא זוטריתא (קז,א): לפיכך יש דורשים היש

א. אין ספק שמרן זללה"ה היה אמן יישוב הדעת וריכוז המחשבה, וכמעט שאפשר לומר שלזה חתר בכל שיחותיו ודרך חינוכו, שלא יחיה האדם רגע אחד בלי שהדעת שורה על מעשיו ומחשבתו מפקחת על כל דרכיו, ולזה הוא תבע את לימוד ה"מוסר", שכמו מלמד הבקר שמכוון את האדם לדרך ישרה, כך ידיעת מאמרי חז"ל הקדושים, משתלטות על מח האדם ומכוונות אותו לדרך ישרה לא לחיות כסומא בארובה, ושלא יעשה את מעשיו רק באופן של "מלומדה".

ולכן גם בלימוד דרש שלא ללמוד אלא לפי טבעו, כי שם מונח החיבור וכל המונחות והריכוז של האדם, אך כשלומד מתוך אילוץ אינו מחובר!! ואמר מרן במפורש, שאין כוונתו לסיפוק שמכוח עמידה בהספקים ומשמחה שסיים הרבה, אלא שהלימוד יעניין אותו ויגרה את שכלו, ויתחיל לפתח סקרנות בדבר, שזה יביא אותו לשקיעות וניצול זמן מירבי.

והוא עצמו אחז בזה, כפי שסיפר הגר"מ קסלר שליט"א רבה של מודיעין עילית, כי פעם הוצרך להיכנס אליו ואמרו לו שמרן זללה"ה אינו חש בטוב ושימתי מעט, אחר כמה דקות נתנו לו להיכנס, ותמה איך השתפר המצב כ"כ מהר, ענה לו הנכד שראה שהלחץ דם של מרן היה מאוד גבוה לכן חשב שזקוק למנוחה, אך פתאום עלה בדעתו לשאול אותו אם הוא שקוע בלימוד (כפי מנהגו בשעת ארוחת צהרים לחזור בעל פה תנ"ך עם מפרשים, שזה מאמץ לשנן זאת), ומרן אישר את הדבר, וביקש הנכד שיפסיק לרגע, ומיד ראה שהלחץ דם הסתדר והבין שאין שום בעיה בריאותית.

ב. ויש להוסיף מה שהיה אומר שכאשר קשה לחשוב על סוגי בלימוד, אפשר לחשוב על מילים בתפלה וכדו', והיה קורא לזה מחשבות קדושות, וכפי הנוסח שאומרים בשעת הנחת תפילין "ומשפע מצוות תפילין יתמשך עלי להיות לי חיים ארוכים ושפע קודש, ומחשבות קדושות בלי הרהור חטא ועוון כלל" ומבואר שהתועלת של מחשבות קדושות שהן מסלקות הרהור חטא ועוון. והיה מפרש את בקשת דוד בתהילים איך יכול אדם להגיע למצב של "כל היום היא שיחתי" כשמתקיים רישא דקרא - "מה אהבתי תורתך..." שדבר שאוהבים ונהנים ממנו אפשר להיות תפוסים בו בלי היסח הדעת, והעיצה לזה "היא שיחתי" ללמוד בצורה קלה ומושכת כדוגמת "שיחה" שזה קליל ונעים וכלל לא מעייף.

וכן על דרך זה, עורר הרבה על קיום הפסוק "בכל דרכיך דעהו", לחשוב תמיד שכל מה שעושה בשביל קיום הגוף הוא למען שמו באהבה, והזכיר בשיחה את היסוד של מרן

החזו"א אודות חידוש הנפה"ח, שאם העולם היה אפי' רגע אחד שמם מלימוד התורה היה כל העולם חרב, שמ"מ אם היה בעולם אפי' אחד שהיה הולך לישון בשביל שיהיה לו כוח ללמוד, היה יכול להחזיק עם זה את העולם, וכלשון הרמב"ם נמצא עובד את ה' בשנתו, וכ"ז חלק מהחינוך שלו לשלוט על המחשבות שיהיו תמיד קודש לה', וללא הרף!!

וגם לגבי סעודות השבת, היו תקופות בישיבה שלא היה כל צורה לסעודה, והיו לוקחים את הקינוח - קומפוט אננס יחד עם הגפילטע' פיש, והוא עמד על כך שיהיה לזה צורה של סעודה עם שירי שבת, ושאלו אותו איך משנה...? ענה שגם פעם שרו. ושאלו אותו מה עם חשי ביטול תורה? ענה שיש בזמירות שבת קיום מצווה דאורייתא של "זכור את יום השבת לקדשו" שמזכירים את שבחה של השבת, ויש זמירות עם בקשה ותפלה ומקיימים בהם "ולעבדו בכל לבבכם" איזו עבודה שבלב זוהי תפלה, וסיפר שגם כשלומד בלומז'ה הבחורים הכי טובים שהם עתה ת"ח מופלגים, גם הם היו שרים. (ושאלו אותו למשך כמה זמן צריכה הסעודה לערוך, אמר, שבאורחות תורה מרן הגר"א"ל הורה על שעה). וג"ז חלק מחינוכו, שאכן בכל דבר שייך עבודת המחשבה.

אז הנה יש לנו הנחיות מדוייקות איך להפעיל את שרירי המוח בכל עת לפי הענין בו עוסק, ומעל הכל החובה להיות שקוע בלימוד כל הזמן, והמופת לכך היה סילוקו השמימה, שכל העולם ראה, שה"יצא נשמתו באחד" שלו, היה הכנת שיעור וריכוז מחשבתו בסוגי', ממש עד נשימתו האחרונה.

ג. ולמעשה נוכל לקבל מתוך דברים אלו מבט חדש על משנתו, לא מדובר על קולא ללמוד לפי טבעו או לבזבז זמן על מאמרי מוסר, אלא מדובר על תביעה עצומה, להקדיש את כל החיים להי"ת, ע"י אימון הדעת ושיעבוד המחשבה לתורה ולעבודת ה', ולקדש את המחשבות שיהיו קדושות בלי שום הרהור חטא, וזו אספקלריה חדשה בכל משנתו, שלא בא להקל, אלא שבגאונותו מצא דרך קלה איך להגיע למצב שהמח טרוד תדיר בלימוד התורה הקדו' בלי הפסק.

ולכן תמיד היה מזהיר במכתביו ובשיחותיו, שאין שום היתר להתבטל מן התורה בבין הזמנים, אלא רק מה שנצרך למנוחה, וגם בימי פורים וחנוכה דרש שימשיכו ללמוד בכל הכוח, והיטב חרה לו על הצ'שולנט בליל שישי, שהתפתח לענף שלם של ביטול תורה, ואמר שזה "תאוות"! וחזר ג"פ שיקבלו "גיהנום"! כי זה היפך משנתו שיש להקדיש החיים לעבודת ה', ולא להרוג שעות יקרות ולבזבזן כרצון היצה"ר. וה' יזכינו, להדביק שכלינו, ולהקדיש את כל מוחינו לתורה.

הרהורים מלויית מרן זללה"ה

עוד אודנו, "אשר שם הזהב" אלו דברי תורה, שהן נחמדיו מזהב ומפז רב, "וזהב הארץ ההיא טוב", מלמד שאין תורה כתורת אר"י ולא חכמה כחכמת אר"י, "שם הבדולח ואבן השוהם" וגו' מקרא משנה ותלמוד ותוספתא ואגדה... ע"כ. וממילא מובן שהדרשה אחת, דדוד המלך שישורר "טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף", יש לו צער על איבוד תורת ארץ ישראל ששם הזהב האמיתי, וללא זה חש עובד ע"ז. וכן מבואר במדרש תהלים (מזמור קה): "אמר ר' יוסי בר חלפתא לר' ישמעאל בריה מבקש את לראות פני שכינה בעולם הזה, עסוק בתורה בארץ ישראל, שנאמר דרשו ה' ועוזו בקשו פניו תמיד..." ע"כ. א"כ היציאה לחו"ל גורמת לסילוק שכינה, וזהו שהגדיר זאת דוד, כעובד עבודה זרה.

ג. ויתכן עוד יותר מזה, שהרי דוד המלך יצא מרות, מאותו מעשה ייבום של בועז על מחלון, ונמצא שנשמת מחלון נתגלגלה בעובד שהוא הבן שנולד לרות, שהיה סבא של דוד, והנה איתא בגמ' (ב"ב צא,א) שהיה רשב"י אומר, אלימלך, מחלון וכליון, גדולי הדור היו, ופרנסי הדור היו, ומפני מה נענשו, מפני שיצאו מארץ לחוצה לארץ, שנאמר, ותהם כל העיר עליהן ותאמרנה הזאת נעמי. מאי הזאת נעמי, א"ר יצחק, אמרו, חזיתם, נעמי שיצאת מארץ לחו"ל מה עלתה לה... לכן נכדם דוד, הרגיש את חומרת היציאה.

הרמב"ן (ע"י ויקרא יח, כה) ביאר את הענין הגדול של אר"י כי בה מושפעים ע"י הקב"ה בעצמו ולא כמו שאר מקומות שבהן השפעת ה"ת דרך מלאכים ושרים, ועיקר ההבדלה המיוחדת של עם ישראל והמטרה של יציאת מצרים, זה במה שהם תחת השפעתו של הקב"ה, והשפעה זו קיימת לעם ישראל רק בארצם, וא"כ מי שיוצא לחו"ל הרי הוא כאומר איני חפץ לקבל את ההשפעה מהקב"ה ולכן נחשב שאינו מקבל אלקותו יתב' עליו ונחשב מגורש מלהסתפח בנחלת ה', ולכן כל המצוות עיקרם רק בארץ ישראל בגלל שמיוחדות התורה להיות מונהגים כעם תחת השגחת ה'.

וזהו שכתוב בספרי (דברים ראה פ"פ): מעשה בר"א בן שמוע ור"י הסנדלר שהיו הולכים לנציבים אצל רבי יהודה בן בתירה ללמוד ממנו תורה, והגיעו לציידן וזכרו את אר"י זקפו עיניהם וזלגו דמעותיהם וקראו בגדיהם, וקראו את המקרא הזה "וירשתם אותה וישבתם בה ושמרת לעשות את כל החוקים האלה ואת המשפטים", אמרו ישיבת אר"י שקולה כנגד כל המצוות שבתורה, חזרו ובאו להם לאר"י. ועל כרחינו כנ"ל שהבינו שגם השגת התורה עיקרה בארץ. ויהי רצון שקול התורה ילך ויתגבר בכל היכלי התורה בארץ הקודש, ובמהרה יתבער כל הרע ומלאה הארץ דעה את ה'.

א. אחד מהדברים המפעימים והמרגשים בהלויית מרן זללה"ה, היה לחזות במימדים הבלתי נתפסים של צבאות ציבור בני התורה ועמליה באר"י, ודווקא בגלל התארכות ההספדים, היה זמן להתבונן במפגן המדהים של הציבור החרדי, ששימש כ"משמר כבוד" למרן זללה"ה, כאשר הובל למנוחות במעמד מאות אלפי לגיונו של מלך מקדשי ש"ש.

וסוף סוף היה אפשר להבין, ממה ממתפוצצים חילונים מרשיעי ברית, ועל מה הם משתגעים בהפגנותיהם, מפחד אמיתי משגשוג הקהילות, ומן ההתפתחות הלא נתפסת של משפחות בני התורה, כן ירבו. ובאמת שהמאבק הוכרע כבר לטובתינו, כי יכולים הם להמשיך לצעוק ולהשתולל, אבל כאשר יענו אותנו כן ירבה וכן יפרוץ, ובתוך כמה שנים, הציבור החרדי יכסה את כל ערי ישראל בקהילות קדושות!

ובאמת זהו כל מעלת פרשתינו, להתבונן בחסד ה' עלינו בשמירתו המיוחדת עלינו בארץ ישראל, שלכך נענשו על הוצאת דיבת הארץ, כי היא ארץ חמדה טובה ורחבה, ולנגד עינינו הולכת הארץ ומשתכללת, כפי שלא היה בכל הגלות.

ב. הבה נתבונן במעלותיה של אר"י. הנה דברים חריפים מובא בתוספתא (ע"ז ד, ב) על מה שאמר דוד: "כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים", וכי תעלה על דעתך שדוד עובד עבודה זרה היה, אלא דרש דוד ואמר כל המניח את הארץ בשעת שלום ויוצא לחוצה לארץ כא"י עובד ע"ז, שנא' (ירמיה לב): "ונטעתים בארץ הזאת באמת בכל לבי ובכל נפשי" כל זמן שהן עליה, כא"י נטועים הן לפני באמת בכל לבי ובכל נפשי, הא אינן עליה כא"י אינן נטועין לפני באמת לא בכל לבי ולא בכל נפשי. וכך מובא בכתובות קי"ב שכל הדר בחו"ל כאילו עובד ע"ז.

ומענין שלחז"ל יש דרשה אחרת בפס' הזה בספרי (עקב פמ"ג): "ואכלת ושבעת השמרו לכם", אמר להם, הזהרו שמא יטעה אתכם יצה"ר ותפרשו מן התורה שכיון שאדם פורש מן התורה הולך ומדבק בע"ז, שנאמר "סרו מהר מן הדרך אשר צויתם עשו להם עגל מסכה" ואומר "אם ה' הסיתך בי ירח מנחה ואם בני אדם ארורים הם לפני ה', כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים" וכי תעלה על דעתך שדוד המלך עובד עבודה זרה, אלא כיון שפוסק מדברי תורה הולך ומתדבק בעבודה זרה.

וביאור הדברים, לפמש"כ במדרש (בר"ר פט"ז) בפסו': "הוא הסובב את כל ארץ החוילה", שעלה והקיף את כל ארץ ישראל דכתיב ביה (תהלים מב) "הוחילי לאלהים כי

תלמד מוסר תהיה מאושר



משנת חייו של מרן הגרי"ג אדלשטיין זצוק"ל

ניתן להשיג במדבקה צבעונית במערכת העלון

גליזון קב"ט

"עלון בכות" מיוחד על הסתלקות

'שר הענווה והישרות'

מרן רשכבה"ג

הגרי"ג אדלשטיין זצוקל"ה זיע"א

"סיון תשפ"ג

"וישר באדם אין" - שביבי אורחות חיים ממרן הגרי"ג זצוק"ל

מרן דיבר שם בחמימות, וזכרני שאמר משפט מטלטל לחיים, **"הקרבות את הש"ס שלי בשביל נזיקין שלכם"**.

כלומר: מרן העיד על עצמו שילך להגיע ליותר חלקי התורה והוא יותר על כך - מחמת התפקיד שהיה לו. בחשבון פשוט, הוא לימד מעל 15 פעמים (!!!) את אותם 'נשים נזיקין'.

ולימוד גדול יש כאן, **שאדם צריך לעשות את מה שהקב"ה רוצה ממנו, ולא מה שהוא רוצה ש' ירצה ממנו**. ומרן הכריע שרצון ה' ממנו להקריב את ידיעת כל חלקי התורה בשביל להעביר תלמידים.

ודבר זה מצוי מאד - מה עדיף בחיים, האם לזכות את הרבים, או לזכות את עצמו. וכאן יש לנו הכרעה ברורה של מרן...

לדבר ככבוד על ראשונים

מרן זצוק"ל העיר לנו כמה פעמים בשיעורים, שלפעמים לומדים את דברי התוס' וכדו', ולא זוכים להבינם, אז אומרים משפט 'תוס' לא מובן' "הרשב"א לא מובן" וכדו'...

אמר לנו מרן הגרי"ג: אין זה דרך ארץ, ואף טיפשות, וישב כאן בחור צעיר, שספק אם גמר מסכת בחייו, והוא מחלק ציונים ל'ראשונים כמלאכים'... "תוס' לא מובן" - חוצצא יסגא... צריך להתבטא בענווה ובצניעות "אני לא זוכה להבין את התוס'..."

תחילתו נאווה וסופו תאוה

אמר לנו מרן בשם אחד מאדמו"ר"י גור, סיגורית תחילתו 'נאוה' - כי הוא רצה לעשן בשביל להרגיש גדול, וסופו 'תאוה' - שנהיה מכור לסיגריה.

צריך עיון

ידוע הענווה הנוראה של מרן, ואנו הרגשנו שהיה נותן הרגשה של שווים, ופעמים רבות היה עונה 'צריך עיון', ובגיל צעיר הייתי מתפלל, איך על שאלות פשוטות עונה מרן צריך עיון, ובכלל לא היה מנסה לענות.

אך בהמשך, נודע לי עוצם ענוותנותו של מרן, שהיה יודע גם יודע, אך לפעמים אחז שטובת התלמיד שיתייגע בתורה, ולכן עשה מעצמו 'תם שאינו יודע'...

עין הרע בפרשיית בל"ע

איתא בספר "מחזה עיניים" (מהמגיד מברסק) על חומר הדבר שאנשים נותנים את עיניהם בהתפעלות בדבר. וכגון מה שאיתא בגמ' (פסחים נ:): "המשתכר בקנים ובקנקנים אינו רואה סימן ברכה לעולם, מאי טעמא? כיון דנפיש אפחזיהו [נפח שלהם] שלטא בהו עינא בישא".

ולא מדובר שאנשים שמביטים ב'עין רעה' אלא גם בעין טובה וכעין מה דאיתא בגמ' (ברכות נח:): רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע הוו קאזלי באורחא, פגעו ביה ברב חנינא בריה דרב איקא, אמרו ליה: בהדי דחזינן בריכין עלך תרת: ברוך אשר חלק מחכמתו ליראי ושהחיינו. אמר להו: אנא נמי, כיון דחזיתנכו חשבתינכו עלואי כשיתין רבוון בית ישראל, וברכינא עלייכו תלתא, הני תרתי וברוך חכם הרזים. אמרו ליה: חכימת כולי האי? יחבי ביה עיניהו ושכיב".

וכתב ע"ז ב'מחזה עיניים' שודאי לא נתכוונו להזיק לו, אלא **עצם הדבר שנסתכל בו ברגש עצום, מזיק אותו וממתיה באות עיניו**.

אני יודע מה קורה בשמים, אבל נאמנים עליו דברי חז"ל, ובתקופה האחרונה בפרשיית בל"ע [אנג'ל] היה הרבה הרבה פרסומות ודיבורים סביב מרן זצוק"ל, והוא נסתלק מאיתנו בפתע תאום...

ותדיר היה שגור על לשונו דברי חז"ל שסם החיים - זה הצניעות והעדר הפרסום....



כשראה מרן שעדיין אני לא טועם כלום, לקח בידי הק' בקבוק 'מיץ תפוזים' ומזג לי כוס...

בעיני זה מסמל הרבה את מרן זצוק"ל, "שר הענווה והיושר". הפשטות והרוגע שליווה אותו תמיד, זה משהו חשוב שאנחנו צריכים ללמוד ממנו, להתייחס לקטנים מאיתנו בצניעות וענווה, והכל בלי רעש וצלצולים...

"השכם והערב עליהן לבהמ"ד והן כלין מאיליהן"

באחת התקופות הסוערות ביישיבה, קרה מקרה חמור מאד ביישיבה, מרן זצוק"ל קרא לכל הבחורים לשיחת חרום במעונו, ואמר רק דבר אחד...

מרן זצוק"ל הקריא את הגמ' (גיטין ז:): "שלח ליה מר עוקבא לר' אלעזר: בני אדם העומדים עלי ובידי למסרם למלכות, מהו? שרטט וכתב ליה: אמרתי אשמרה דרכי מחטואו בלשוני אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לגנדי, אף על פי שרשע לגנדי אשמרה לפי מחסום. שלח ליה: קא מצערי לי טובא, ולא מצינא דאיקום בהו! שלח ליה: דום לה! והתחולל לו, דום לה! והוא יפילם לך חללים חללים, **השכם והערב עליהן לבהמ"ד והן כלין מאיליהן**."

זה היה העצה של מרן זצוק"ל לכל המפרעים למיניהם **"השכם והערב עליהן לבהמ"ד והן כלין מאיליהן"**

הקרבות את הש"ס שלי בשביל נזיקין שלכם

זכרני שהיינו שיעור א', מרן זצוק"ל מסר את נפשו על 'ימי החנוכה' שיהיו ימי חיווך בתורה, ולא ח"ו ימי רפיון. ועשו לנו [בני ש"א] מסכת חנוכה בבית מרן זצוק"ל.

היה אווירה מאד 'היימיש', והגיע גם אחיו מרן ר' יעקב כדי לעשות הרגשה טובה לבחורים 'המסכנים' שנשארים בחנוכה ביישיבה. (וברוך ה' אכשר דרא - ונכנס למודעות הציבור שימי החנוכה הם ימי חיווך ולא ימי רפיון).

מה נאמר ומה נדבר, קשה לחשוב על מציאות כזאת בכלל - לכתוב גליון אבל על הסתלקות מרן רבינו ראש הישיבה, אשר נפטר מתוך דברי תורה ומסירת והנחת התורה, 'ברור לו מיתה יפה' - אשר נפטר מתוך 'קול ה' בהדר' כפי שהיה חי כל ימיו.

ישנם המון מחשבות, זכיתי לחסות בצילו ולשמוע שיעורים יומיים מידי יום, ושמועתי ממנו המון אורחות חיים ומוסר, ננסה לכתוב מספר נקודות מ'קמא קמא דמטי לידך', ובוודאי שאין בזה כדי לצאת ידי חובה על הספדו של רבינו אשר אילו היה הימים דיו וכו' אין אנחנו מספיקים להספיד כראוי את רבינו זיע"א שאני לא מאמין שאני כותב עליו זצוק"ל... אבל כדי שלא יהיה 'מתעצל בהספדו של חכם' נכתוב מעט מן המעט בידי יד כהה, הרחוקה מרחק שנות אור וחושך מעפר רגליו.

נעלה כס"ד מספר נקודות וה' יהיה בעזרינו...

הקדמה: דברים אלו שיכתבו יש בהם מקצת של הבחינה של 'דבריהם הם זכרונם' והמטרה היא כדי שנלמד מקצת דרכיו...

ת"ח שמת הכל קרוביו (שבת קה) - אומר ה'יערות דבש' בד"כ קרובים זוכים בירושה, אבל ת"ח שמתסלק הוא מותיר אחריו את המדרגות העצומות בתורה ויראת שמים - וכולם יכולים לזכות בהם. וזה הפשט ת"ח שמת הכל נעשים קרוביו - כולם יכולים לזכות במדרגות שלו בתורה ויראת שמים.

"אמר רבי שמעון בן פיז אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: כל המוריד דמעות על אדם כשר - הקדוש ברוך הוא סופרן, ומניחן בבית גנזיו" (שבת קה) - והכוונה, שאדם בוכה על פטירת צדיק, הקב"ה שואל 'מה אתה עושה עם הבכי הזה?' הוא בודק האם הבכי הזה הוביל לשינוי?! (הגה"צ ר' אלימלך בידרמן שליט"א).

"אתה לא אוכל כלום"? זה בריא...

שבת אחד בלומדי ביישיבה, הוזמנתי להיות מאוכלי המלך "מאן מלכי רבנן" - ואכלתי על שולחנו של רבינו 'סעודה שלישית'. הייתי עם בחור נוסף, אני ישיבתי בצד אחד של מרן זצוק"ל, והבחור השני ישב בצד השני של השולחן.

בגלל שאני מפונק גדול, ולא אוכל סלטים וגעפילטע פיש, לא היה לי מה לאכול, ואכלתי רק לחמניה.

מרן זצוק"ל פונה אלי באבהיות: "למה אתה לא אוכל?"

אני לא אוהב...
מה? אתה לא אוהב כלום? הופתע מרן, 'זה בריא', ניסה לשכנע אותי.

ר' אמות של הלכה הרב ר' משה

האם קורעים על פטירת גדול הדור

איתא בשו"ע י"ד סי' ש"מ וז"ל: על חכם ועל תלמיד חכם ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומרה קורעין עליו וכו', וכתב בהג"ה שם ויש אומרים שאין קורעין על חכם אלא אם כן הוא רבו או שידעין משמועותיו שחידש, דהיינו רבו, וכן נהגו להקל במדינות אלו עכ"ל. ועיין ש"ך (ס"ק י"ז) ש' עכשיו לא נהגו לקרוע אפילו על חכם שידעין משמועותיו, ותמה על כך הש"ך, וכתב דאולי ס"ל דבעינן שידוע דבר הלכה בכל מקום ועתה אינו מצוי כלל כמבואר באגודה עיי"ש, ועיין בערוך השולחן (שם) שכתב שהירא את דבר ה' 'קיים המצווה בתיקונה ויקרע עיי"ש. ומשמיה דהגה"נ קרליץ צ"ל מובא שהעולם נוהגים כמבואר בש"ך שלא לקרוע, אמנם מי שמרגיש בעצמו קצת תלמיד, יש לקרוע בשולי הבגד, עד כאן דבריו (חוט שני, הל' שמחות, סי' ש"מ ס"ז).

אלא שלכאורה היה נראה דהני מילי על חכם שאינו גדול הדור, אבל על מי שהוא גדול הדור שפיר צריך לקרוע גם האידנא, שהרי גדול הדור דינו כרבו מובהק כמבואר בס' רמ"ד סעיף י', ועל רבו מובהק לא מצאנו מנהג בש"ך שלא לקרוע, וכ"כ הגר"ש דבליצקי צ"ל (זכרון בצלאל סי' ש"מ ס"ז וס"ח) דאף לידן דאין קורעין מדין חכם, מכל מקום בגדול הדור קורעין מדין רבו מובהק עיי"ש, וכן שמענו על כמה מגדולי ישראל שקרעו קריעה על גדולי הדור שהסתלקו בימיהם [עיין ארחות רבנו ז"ח], וכן כשנפטר מרן הגרא"מ ש"ך צ"ל, הורה הגרא"ל שטיינמן צ"ל לכל השואלים שצריך לקרוע על גדולי הדור שמת (כאיל תערוג, תשע"ח), וכן כשנודע להגרא"ח קניבסקי צ"ל על פטירת חמיו הגר"ש אלישיב צ"ל, קרע עליו קריעה, וכששאלוהו אברכים אם גם הם צריכים לקרוע, השיב הגר"ח שמכין שהגר"ש היה גדול הדור צריכים גם הם לקרוע (ריש"א דגלותא עמ' מ').

אלא שראיתי מובא מהגר"נ קרליץ צ"ל שאמר שבדורות האחרונים בהסתלקותם של גדולי ישראל לא נהגו לקרוע עליהם, ורק שהיו הרבה אנשים שהיו קרובים אליהם שהם קרעו, ומכל מקום אי אפשר לחייב את כולם לקרוע, ומי שמרגיש שצריך לקרוע יש לזה מקום עכ"ד (חוט שני, שם). ועיין גם בקו' עיונים שבתוך הספר זכרון בצלאל [לא' מתלמידיו של הגר"ש דבליצקי צ"ל] שכתב וז"ל: אמר לי מו"ר דקרע על מרן החזו"ר וכו', ושאלתי למה לא קרע על שאר גדולי הדור שבדורותינו, וענה דסמך על המנהג כיום שאין קורעים על גדולי הדור עכ"ל.

דרך הלימוד של מרן הגרי"ג

בעלון 'הישיבה' של 'דרש' הובא סיפור. זהו אמנם סיפור ארוך, אך כדאי לקרוא אותו, מפני המסרים הרבים השזורים בו.

"הרחוב היה חשוך ושקט. רוח אביבית בידדה את פאותי וזקני, ואף חדרה מבעד למסכה שעטית' על פניי. צעדתי הביתה בערבו של יום נוסף, עייף משני סדרים מלאים בלימוד בכולל.

בלי ליבה מיוחדת, החלטתי לעבור דרך שכונה קרובה למקום מגורי. היו אלו ימי תחילת דעיכת הגל הראשון של מגיפת הקורונה. האנשים ברובם עדיין היו נתונים בבידוד מרצון ורובם נמנעו מלצאת את בתים. הרחובות השוממים הטילו עלי כל מועקה... מה שהגניק הבלתי נראה חולל בעולמם של הקודש בירון הוא... לא ואזים כמעט נפש נפח, לילות תנים בקעו מהגבעות והעמקים הסמוכים ללא הפרעה, צדצים צדצרו על רקע הדממה.

ואז הלפתי על פני בית מדרש שאור קלוש בקע מתוכו. קול מתגנן השתפך מעם החלון והתמזג בתוך השלווה הבראשיתית ששררה בחוצות.

עגוגים עזים תקפו אותי לפתע. נכנסתי אל בית המדרש שהיה חשוך בחלקו. בקומתו דלקה נורת לז בודדת, שהאירה על פניה בה ישב בחור צעיר על כיסא, מולו סטנדר ועליו גומא גדולה. הוא עסק בחידות הלימוד בהתלהבות ובמריקות שלא ראיתי כמותה כבר זמן רב. משהו בצדדיתו של הבחור המתמדי תפס את תשומתי ליבי. היה נדמה לי שהוא מוכר לי. התקרבותי עוד קצת, הבטתי בדמות המתנועעת בהתלהבות, וחוסר אימון השתלט עלי.

מוישי! לא ייתכן!

משך דקות ארוכות בהיתי במחזה, וכעת גם הקול התחבר לי. זה הוא! אין ספק, אי אפשר לטעות בו. אבל הייתכן? זהוהו מוישי? איך יכול להיות?

הפלאה מילאה אותי עד גדות, לא שמתי לב שמישהו נעמד לצדי. ר' שמעון הגבאי. הוא חיך חיוך רחב. "אה", הוא נאנח בגאווה בלתי מוסתרת באוזני, "אתה רואה מה? אף אחד לא יכול על לומדי התורה. לא חופשה, לא קורונה, לא שום דבר... לא ככה? תראה איזה תאוצה התמדרה! את! א מחייה..." "אתה מכיר אותנו?" אני שואל בדבורות. "בודא" הוא עונה, כאילו מדובר בנחת הפרטי שלו. "זה הרי הבחור המצויין משה ברגשטיין, הן של ר' פייבל והנכד של ר' שרגא. מה יש לך?" הוא מתמדים על השכונה שלו..."

"מוישי ברגשטיין..." לחשתי בתימוחה מהול בפליאה. התיישבתי על הספסל הקרוב, וחזרתי בזיכרוני שלוש שנים לאחור.

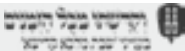
כבר ביזם הראשון ללימוד המשותף שלנו - הבנתי שאני לא הולך 'ללקק דבש' מהתלמוד החדש.

באותו זמן עשיתי את צעדי הראשונים כחונן, מוישי היה בשיעור א' ושיבה קטנה. באופן מאד כללי ניתן לסכם ולומר שהוא לא אחז בללמוד. הוא היה מגיע באיחור באופן קבוע, ומשהואיל להגיע, היה יושב מול מנכנס בעצמו כשכל שפת גופו אומרת חוסר עניין מוחלט. השתדלתי לעניין אותו בסוגיות. משך שעות הכנתי את החומר הנלמד, הכנתי טבלאות, חשתי על דוגמאות מעניינות, ועמלתי לתמצת את הדברים לכדי סיכומים קצרים, ובלבד שמוישי יגלה סופסוף עניין בלמוד ויתקדם. בהמשך ערכתי לו מובצעים, הבטחתי לו פרסים, עודדתי, וניסיתי בכל מיני דרכים, אבל הוא היה בשלו.

מידים היוני אמורים ללמוד במשך שעה. איך גם כאשר כבר הגיע, היה יוצא לפרקי ים וממשיכים וכשנכנס היה מוצא תמיד איזה משהו להתעסק בו, כל דבר שרק היה בהישג ידו. חוץ מהגמרא. בפעמים בהם לא ישב בקטק, היה בוחה בי בעיניים מזוגגות, כאילו אינו מבין דבר. מוישי - היה אפוא בעבורי בהחלט אתגר מורכב וקשה מנושא. לעיתים הייתי יושב ולומד איתו סוגיה במשך שעה ארוכה, מתפעל, מתלהב, מתרגש... ולאחר כל זה, כשהייתי שואל אותו איזו שאלת הנהג בעניין הנלמד, הוא היה מגיב בהמומים חסרי פשר, כמודיע שישום דבר מכל מה שלמדנו לא נכנס בנפיו.

חשתי כאילו עמלי הרב הולך לריק. ומה שכאב לי יותר מכל היה העובד שלא היה נראה שהדבר מפריע בכלל למוישי. כאשר פטפטנו על כל נושא אחר, הוא לי ושיחק פעולה התלהב והוסיף, אבל ברגע שפתחנו את הגמרא, לא היו לאות גדולה דירה עליו ושוב קשה היה לדבר איתו. בשלב מסוים הסתים לימודיו המשותף, ומחשבה סוררת ליוותה אותי, כי אולי מוישי לא באמת יכול להצליח בלימוד. אין מה לעשות, חשבתי, כנראה שלפעמים יש כאלו שפשוט לא נועדו לזה. היה ניסיתי הכל, כל כך התאמצתי, ושום דבר לא חדר את שריון חוסר העניין שלו. מה כבר יכול להשתנות ---

ופתאום, כאן, בערב אחד, אני רואה את הבלתי יאמן: אותו מוישי יושב



בתחילת שנות לימודיו של מרן הגרי"ג ב'פוניבז', היה מרחק גדול מחדר האוכל לבית המדרש, לכן מרן הגרי"ג היה לוקח 'מוזונות' בשביל מלוה מלכה.

כשמרן ה'חזון איש' שמע מדבר זה אמר לו "אתה עוד תתחרט על זה מאד", מיני אז הקפיד רבינו מאד על אכילת פת במלחה מלכה, אף שהיה קשה לו, וכן בדווקא לפני חצות. והיה מעורר על כך.

רגיל אני לומר, שאדם יגיע לשמים ישאלו אותו, למה כך ולמה כך, וכאשר ישאלו "למה לא אכלת מלוה מלכה עם פת" מה כבר ביקש ממך? לצום? על זה יהיה קשה לענות...

ולמוד במתיקות והתמדה שכזו, בלי מחייב ובלי מסגרת, ופשוט - אין הגדרה אחרת - מתענג על הגמרא. זה היה בלתי נתפס. כמעט חסר סיכוי. נשאיתי לשבת שם על הספסל בבית המדרש, צופה במחזה המרהיב במשך שעה ארוכה ועיני לא ירדעות שובעה. אני חייב לדבר איתו על זה. מי הוא זה ואי זה הוא הקוסם שהצליח לחולל את הבלתי אפשרי...

כעבור שתיים תמימות בהם קולו המתגנן המתוק של מוישי מילא את בית המדרש בצלילים קסומים היישר מהיכלות גן עדן, בשעת לילה מאוחרת, הוא קם סופסוף ממקומו. נקש לגמרא. הציץ בה הצצה אחרונה, כמתגנב, וכל תנועותיו מעידות כאילו עבותות אהבה וערגה קושרים אותו אל הוויתורין של אבי רובא.

הוא פסע לכיוון היציאה מבית המדרש, מוחו עדיין טרוד בסוגיה, כמעט חף על פניי מבלי להבחין בי. "מוישי", קראתי. הוא ננער משרעפי והופתע לראות: "ר' שמעון?" הוא קרא. הנחתי לאישור וחייכתי.

משך כמה רגעים שמינו, כאילו מנסלים את הסוגיה המודרה. "מה שלוקח מוישי?" שברתי את השתיקה, "איך אתה מרגיש בתקופה הזו? הרבה זמן לא ראיתי אותך..."

"כן..." הוא אמר בלישנות. "אני גר אך השם בסדר..."

"אני רואה שאתה מנצל היטב את הזמן, למרות הימים הטרופים הללו". מוישי הסמיק מעט, "משתדלים, אתה יודע..."

חשתי דחף עצום להבין מה בדיוק קרה כאן. מתי ואיך התחולל השינוי האדיר הזה במוישי. קיוויתי שהוא לא יפגע כשאדבר איתו ישירות. אמנם לא היה לי מושג איך לשאול אותו על כך.

"אני באמת שמח לראות אותך ככה, מוישי. תאמין לי, אני מתרגש. דמעות עומדות לי בעיניים..." אל תפגע, סלח לי קיקר, אבל אשמח מאד לדעת למה. אה... בעצם... איך... כאילו אני הרי זוכר אותך... אני מתכוון... מה קרה?!" "תראה ר' שמעון", סופסוף החליט מוישי להציל אותי ממבוכתי, "אחד הדברים שאני הכי מצטער עליהם. הוא איך שהתנהגתי בתקופת לימודיו המשותף. שלא ניצלתי את ההזדמנות שהיתה לי איתך, ללמוד, להתקדם ולהצליח.

"אתה בודאי רוצה לדעת מה גרם לי להשתנות בכל זאת", הוא אמר, ואני הנחתי בלתי מלהבה.

במקום לענות הוא החל מפשפש בכיסיו, מתחיל בימין ועובר לשמאל. ולבסוף מוציא כמה מחברות, יפז סיכום ופיסות נייר מלאים בשורות צפופות. הוא מפשפש בין הניירות, ואז שולף עלון מקופל וקצת מהורה, ומניחו לפני. "זה" הוא מנסה להעלות, "עשה בי את השינוי". אני מביט אל עבר העלון, עלון 'הישיבה' שיגרתי לחלוטין, דבר מערכת, כמה מאמרים נחמדים. התאריך שהיה מצוין עליו היה - אייר תשע"ט. לפני שנה בדיוק.

ומה חונק בעלון הזה, אם יותר לי לשאול? שאלתי.

מוישי פותח בעמוד הפנימי, ומבציע על מאמר לא ארוך במיוחד שמביא את שיטת הלימוד שאמאק בלימוד על פי תורתו של מרן ראש הישיבה הגאון הגדול רבי גרשון ארלשטיין זצוק"ל.

"זה" אמר מוישי ואי אפשר היה לפסס את ההתלהבות בקולו, זה מה ששינה לי את החיים. את העלון הזה אני נושא עימדי כבר שנה, קורא בו כל הזמן ואף נתן למי שאני נתקל בו לקרוא אותו. כי לי זה היה כמו תחייה - פלא. כמו החייה של מה שחש. בזכות השיטה של מרן ראש הישיבה - זכיתי לראשונה לטעום את אותה מתקות עילאית שיש בגמרא "התובל".

"תוכל אולי לומר לי בקצרה מה השיטה?" שאלתי אותו בסקרנות. כדאי לך לקרוא לבד. זה לא ארוך..." הוא אמר, חך לרגע בדעתו ואז פתח: **"הוא אמר שיערך העניין שנותן את המתקנות בתורה, הוא הבהירות. וכדי ללמוד לאהוב את מה שלומדים, צריך לעשות את צעד צעד. ביים הראשון - ללמוד את הסוגיה במהירות, גמרא ורש"י. בלי שום תוספות פשוט ללמוד את הבסיס הראשון, את כל הסוגיא, וכל עניין קשה שעולה בלימוד, כל שאלה, תמיהה ועניין בלתי מובן - לרשום. למחרת, שוב פעם, ללמוד את כל הסוגיא במהירות רש"י, לראות בדף מה הנייחם וליצין את השאלות החדשות. כאן אפשר כבר להתחיל להציץ בתוספות הקטנים, המתמקדים בפירוש הסוגיא. למחרת, שוב לעבור על הכל, למחוק את השאלות והקדמות, ולהתקדם עוד. וכך, מדי יום מעמיקים עוד ועוד בסוגיא, וכמו בנין שגבנה קומה על גבי קומה, כך אט אט מתחילה הסוגיה להתבהר ולהסתדר ואז היא נעשית מתוקה ונפלאה כל כך, שאין שום מילים שיכולות לתאר את התחושה המענגת הזו.**

"ר' שמעון", אמר מוישי וקולו נרגש, "אני קראתי את המאמר הזה בתחילת קיץ של שנה שעברה. הייתי בסוף שיעור ר' לוקאט המבנים לישיבה גדולה. אני באופן אישי, וגם הוריי ומורי, לא פיתחנו צפיפות גדולות. לית מן הלימוד והאלה. את הצלחתי, למרות כל הניסיונות להתחבר ללימוד. השלמתי עם העובדה המסתמנת, שכלל הנראה אכנס לישיבה ביוניות ומטה, כיאה לבטלן כמות. אפילו לא תכננתי להתאמן בעוד כל חבריי בשיעור נכנסו לחץן של לימודים והספקים, והסתובבו מבקר עד ערב עם מחברות, שינו מפרשים וקבעו חברותות בבקר ובצהרים, בערב, בלילה ולפנות בקר, אני הסתובבתי בשאננות כאילו כל העסק הזה לא נוגע אלי כלל.

ואז נתקלתי בעלון הזה. מתוך שעמדם פתחתי אותו ורפרפתי בחוסר עניין על המאמרים. ואז, בהשגחה פשוטית, החלטתי לקרוא את אותו מאמר על שיטת רבי גרשון. קראתי פעם אחת, ולאחר מכן שוב פעם, ולפתע עלתה בי החלטה - לנסות. מה כבר אני יכול להפסיד.

בסדר שלאחר מכן פתחתי את הגמרא, בעמוד הראשון של הסוגיות הנלמדות לקראת המבחנים, ולמדתי גמרא ורש"י. למדתי לבדו, הבנתי רק כחצי עמוד. את מה שלא הבנתי, גם דברים פשוטים, רשמתי על דף. סימנתי את הלימוד הזה וחזרתי ל'עיסוקי'. למחרת התיישבתי שוב, ולהפתעתי ראיתי איך הדברים מתגשמים כמו בנבואה מן השמים. מועט כל הקושיות והדברים שלא הבנתי אתמול - והתיישבו באורח פלא. כמוכן שנוצרו קושיות חדשות, שגם אותן רשמתי. וכעבור כמה ימים ידעתי את כל השקלא וטריא של העמוד הזה על בוריו. **זו היתה תחושה שלא חשתי מעולם.** אין לי מושג איך חש מי שקם בתחית המתים, אבל לדעתי התחושה שלי הייתה קרובה מאוד לזה.

לאחר פשוטות הסוגיא היתה ברורה, העזתי להתקדם אל התוספות. ושוב, אותה שיטה. למדתי פעם אחת, שלוש רבעי לא הבנתי, ואת כל השאלות רשמתי על הדף. למחרת שוב חזרתי ורוב הקושיות התיישבו ושאלות חדשות עלו תחתן.

"בקיצור, אל אלאה אותך בתהליכים, אבל במשך החודש שהיה לנו עד לתחילת המבחנים שקינתי מה עמוד, התקדמתי אל דברי הראשונים, ואז לאחרונים עד שידעתי את העמוד היחיד הזה על בוריו, גפ"ת מלול המפרשים - ישר והפוך.

"להפתעתי אנשי הצוות הוריי ואפילו להפתעתי שלי, בקשתי להתיישב על אחת הישיבות הנחשבות ביותר. לא היו לי הרבה סיכויים, אבל בכל זאת נרשמתי. הגעתי למבחן והרב הבוחן שאל אותי במקרה, [שרון אותיות **רק מן**], על העמוד ראשון. עצמתי את עיני, ופשוט פתחתי בהצעת הדברים מהמסד ועד לטפחות.

התחלתי עם פשוטות הסוגיא, מה שיטת רש"י ובמה חולקים התוספות, הדיוק בדברי הרא"ש, והתוספת ברי"ף, משם עברתי לקושיות האחרונים ולבסוף הגעתי לחקירות ראשי הישיבות והצעת החילוקים וכל הריד". לאחר עשר דקות של דיבור, פקחתי את עיני, ראיתי את הבוחן מביט בי בהשתאות. חבריי שהיו עימי לא הבינו מה קרה. זה היה נראה כמעט לא טבעי. באותו ערב קיבלנו תשובה חיובית. התקבלתי לישיבה.

אני לא יכול לתאר לך את ההפתעה של כולם, גם לא את ההפתעה של עצמי. אבל לאחר שנוכחתי בצורה מוחצת שכוז לדעת עד כמה השיטה הזו היא בדוקה מנוסה ויעילה, אני יכול בוודאות לומר שהשיטה הזו היא שיקוי החיים שלי. סם של חיות ואור. התחלתי לחיות. הרבה מעבר לשמחותי על כך שהתחלתי להתקבל לישיבה מחשבת כנגד כל הסיכויים, היתה שמחה עצומה על ההישג האמיתי שלי, למצוא את הטעם ואת המתקנות בלימוד.

שנה בדיוק עברה מאז, שנה שהיא השנה הראשונה שבאמת התחלתי לחוש בטעמה הערב והמענג של התורה. ר' שמעון, סופסוף גיליתי את האור. **ומאז, כל פעם שאני נתקל בחבר או מי שרוצה עצה ומבקש חיזוק בלימוד, יש לי דבר אחד לתת לו, את המתנה העצומה של מרן ראש הישיבה, כאן בעלון חיוך הזה..."**

בשעה מאוחרת מאוד בלילה נפרדתי ממוישי ויצאתי מאותו בית מדרש. הייתי נפעם. מול עיני ראיתי את הנס המופלא הזה. צעדתי הביתה אפוף מחשבות...

על משכבי בלילה, בעודי ממשיך להרהר במוישי ובמסע הפלאי שלו, חדרה בי לפתע ההבנה שבתוך תוכי, בעומק ליבי, אני פשוט מקנא. כן, אני מקנא בו, במוישי, באהבה הגלויה שלו ללימוד.

למחרת בבוקר החלטתי, אני, האברך הוותיק, המוכשר, הלמדן, ה'חוקן', לאמץ את שיטה. הגעתי לכולל, שיתפתי את החברותא שלי ברעיון, והוא הסכים לשחק פעולה. פתחנו את הגמרא, ולמדנו את פשוטות הסוגיא, רשמנו לנו את כל הדברים המוקשים ולאחר מכן עברנו ללמוד עניין אחר. למחרת חזרנו על הסוגיא על אתמול, צמצמנו את רשימת הקושיות והדברים הבלתי מובנים, וכו'.

שבועיים חלפו מאז אותה פגישה גורלית. כן, היא היתה גורלית לא רק עבור מוישי. היא היתה גורלית **גם עבורי** וגם עבור החברותא שלי. גילינו פתאום אחד, שול מתקות מופלאה שלא מעלמא הדין, אור שלא הכרנו אותו בעוצמה שכזו. כן. אנתונו. למרות כל השנים שלנו בכולל. ואת האור הזה, כפי שהוא האיר למוישי, ובעקבותיו לי ולחברותא, אני מבקש לתקוח גם אתכם. רבותי, אני כותב מנהמת ליבי. תנסו, פשוט תנסו, ותווכחו.

עוד תראה. וכשתרצו להודות לי על ההפניה לשיטה המופלאה הזו, עשו את חסד ותשתפן אותה עם מי שאתם רק חפצים ביקרו ורוצים בטובותו ובעונג נפשו.

והעולם כולו יתמלא אור גדול ומתוק. הלואי. ע"כ.

רבינו זיע"א מעיין בספר "מה למעשה" - מוצי"ק י"ד סבט תשפ"ג, ה' חודשים לפני הסתלקותו.

כשהבאתי את הספר "מה למעשה" קמי מרן הגרי"ג זצוק"ל צהבו פניו, ואמר "זיכוי הרבים", "זיכוי הרבים"...

כמו כן העידו בפני כמה מבני הבית שהספר "זמירות שבת - עלי באר" היה מונח על שולחנו של רבינו ימים רבים.

תחילת כתיבת הספרים היה קונטרסים על הלכות נדה, והיו שהעירו שאברך צעיר אין ראוי לכתוב וכו'... עליתי באב תשע"ה קמי מרן זצוק"ל, ומרן עודד אותי מאד להמשיך, זיכוי הרבים, זיכוי הרבים...

מרן זצוק"ל, אף הסכים לחתום על מכתב הסכמה, אך אמר שאחרים יכתבו והוא יחתום, אף כשהגיע השעה [בהוצאת הספר "זמירות שבת - עלי באר" שהיה מכתב הסכמה מהגרי"ג ברמן שליט"א עם חתימת הגרי"ג פוברסקי שליט"א כבר היה מרן טרוד ביותר בענייני הכלל, ולא הגיעו הדברים לידי מעשה...]



המעוניינים לתרום את ההפצה ב'אוסף גליונות' [100 ש"ח] יפנה אלי.

ניתן להרשם לקבלת העלון במייל
a0548496676@gmail.com
בכל ענייני העלון ניתן לפנות ל-
0548496676

"עלון ככות" על רבינו רשכבה"ג זיע"א נתרם על ידי הרב כב. שליט"א. זכות רבינו הקדוש תעמוד לו ולכל משפחתו לברכה והצלחה ברוחניות ובשגשוגיות.

תורה המידות

פרקי יסוד בעבודת המידות על פי ספר 'אמונה וביטחון' לחזון-איש

שיעורי המשגיה הגאון רבי יונתן אבר שליט"א

הקשר בין מידות לקיום מצוות

פרק ח

אפשר להוסיף על דברי החזו"א, שפעמים, יכולתו של אדם זה לדקדק באותם מצוות, אינה רק מכיוון שאין לו התנגדות מצד מידותיו המקולקלות, אלא שמצד מידותיו המקולקלות יש לו אף סיבה לדקדק - יאמרו עליו שהוא יר"ש...

המפגש בין מידות מקולקלות ליראת ה'

החזו"א מוכיח שלא תתכן שלימות ביראת ה' בלי תיקון המידות, בדוגמא למקום מפגש בין ענייני יראת ה' לעבודת המידות:

"אבל בהפגשו בהתנגדות שלהן לא תעמוד יראתו בפניהן, ומעשים בכל יום שהחרד הזה לא עלה לתורה כאשר קראוהו לעלות באשר חשב כי לא לפי כבודו היא זו המנה שחלק לו הגבאי כפי סימני הכבוד המוחזקים בציבור ההוא, וכרגע לא חת ממה שאמרו ועוזבי וגו' זה שקורין לו לעלות לתורה ואינו עולה".

בעבר, מעמדו של האדם היה מודגש גם בכך שחשובי הקהל היו מקבלים את העליה לתורה החשובה, לפי מעמדו. ותופעה מצויה הייתה, שאדם נקרא לעלות לתורה ומשום שהעלייה 'אינה לפי כבודו', לא היה עולה. מכאן מוכיח החזו"א שאדם זה אינו ירא שמים. יכולתו להקפיד ולדקדק במצוות היא רק בדברים שאינם נתקלים ונפגשים כנגד מידותיו. אך במקום שמידותיו המקולקלות יפגשו מול קיום מצוה מסוימת - כדוגמת החיוב לעלות לתורה אחרי שקוראים לאדם לעלות, ואם אינו עולה עליו נאמר 'ועוזבי ה' יכלו' (ברכות ח.) - הוא לא יתגבר על מידותיו ויבטל את המצווה.

"זאת אומרת שאדם זה מקולקל בשרשו, שיצר הרע שופטו וכל עשיית מצוותיו הן פרי ההרגל המתאימות לכבודו ולתאותו ולמהלך חייו בשטפו הטבעי, אבל נס נא לפגוע בו כי אז יהפוך הקערה על פיה".

אומר החזו"א: אין מציאות של אדם המקולקל במידותיו שהוא ירא שמים במצוות שבין אדם למקום. כאשר מציאות כזו כביכול נראית לעין - זה רק מפני שעדיין לא התרחש מפגש בין מידות המקולקלות ליראת שמים.

"ואמנם להיות הפגשו במלחמת המדות בדברים שבין אדם לחברו מצויה, והפגישה עם התנגדותם לתפלה וק"ש וכיוצא בהן אינה מצויה, נדמה לבני אדם כי הוא חרד לחצאין ויש בו מחיצה מפסקת בין מצוות למצוות, אבל האמת שזה וזה אין בו".

אין אפשרות לעשות הפרדה בין קיום מצוות ויראת שמים לעניינים שבין אדם לחברו¹. מי שמידותיו מקולקלות ואיננו מתגבר עליהם - אין אפשרות שהינו ירא שמים, ולכן כאשר יעמוד מול ניסיון בעניינים שבין אדם למקום המחייבו להתגבר על מידותיו, יתברר כי הוא אינו ירא שמים. כל דקדוקו במצוות הוא רק מכיוון שהם עדיין לא עמדו בסתירה להרגליו ומידותיו הטבעיות.

פתיחה

בפרקים הקודמים עסקנו בשורש המחבר בין כל המידות הטובות ובשורש המחבר בין כל המידות הרעות, ובמבנה ייחודי של כוחות נפש ומידות לכל אדם ואדם. תכנון ראוי של עבודה על המידות מחייבת, מחייב הכרות עמוקה של כל אדם עם מבנהו הנפשי, בכדי להשקיע את העבודה בהתקדמות בשטחים הנכונים מבלי להזניח את החלקים הקשים עבורו, אשר הינם העיקריים בקביעת דרגת האדם.

כמו"כ, הוסיף החזו"א, משום אותו חיבור המאחד את כל המידות, עבודה על מידה אחת מסוימת תשפיע על התמודדותו של האדם עם שאר המידות.

בפרק זה נלמד מדברי רבי ישראל מסלנט והחזו"א, על ההשפעה שיש לתיקון המידות על כלל תחומי עבודת האדם, למשל, שאין אפשרות לעבוד על מצוות שבין אדם למקום בלא עבודה על המידות.

שלימות ביראת שמים ללא תיקון המידות - היתכן?

החזו"א (אות ה') מציג גישה נפוצה, לפיה ניתן לחלק בין המצוות שבין אדם לחברו למצוות שבין אדם למקום. כביכול עבודת המידות מתייחסת לבין אדם לחברו ויראת שמים מתייחסת לבין אדם למקום.

כותב החזו"א:

"מן המונחים הקיימים כי תיקון המדות מתייחס לאלה המצוות שהן בין אדם לחברו, וחובת היראה בשביל מצוות שבין אדם למקום ית', ומן המונח הזה קימת הדעה כי יש בני אדם שלמים במצוות שבין אדם למקום ית' וחסרים בתיקון המדות והן רעים בין אדם לחברו".

מתוך גישה כזו, ניתן לחשוב שדקדוק במצוות - דקדוק בקריאת שמע, אריכות בתפילה וכדו', מעידים על האדם שהוא ירא שמים, אפילו כאשר אותו אדם מזלזל בעניינים של 'בין אדם לחברו'; כביכול אין בכך סתירה ליראת שמים שלו.

החזו"א שולל גישה זו ומוכיח שאין כזו אפשרות. לא יתכן אדם שלם ביראת שמים כל עוד הוא מקולקל בבין אדם לחברו.

"אמנם אין דעה זו קימת באמת לחודר אל פנימית הזיון הזה, כי באמת זה שמדותיו כברייתן ולא הותקנו ע"פ המוסר והדעה, והוא מסור ביד יצרו ואין יצרו מסור בידו, לא יתכן שיהא שלם במצוות שבין אדם למקום. ואם מקיימן במדה ידועה, הוא רק מפני שאינו פוגש בהן התנגדות משעם אחת המדות המגונות."

אדם המדקדק במצוות ונראה כירא שמים, אם אינו מדקדק באותה רמה בעניינים שבין אדם לחברו, הוא אינו ירא שמים באמת. הסיבה שהוא מצליח לדקדק במצוות היא רק מכיוון שכעת אין בו מידות המתנגדות לקיום אותם מצוות.

¹ אמנם כפי שהדגיש החזו"א כמה פעמים (אות א' - ואות ג'), מצד חכמת מלחמת היצר, ישנה אפשרות שאדם יעבוד על מידות מסוימות בנפרד. לדוגמא, קודם יעבוד על עניינים שבין אדם לחברו, ורק אחר"כ על עניינים שבין אדם למקום. אך זאת רק מצד תהליך עבודת המידות.

אדם לעמל יולד

ביסוד דברי החזו"א, עומדת נקודה חשובה: כאשר לא 'מפגשים' אדם עם נסיון - כח המתנגד למידה שיש בו, פעמים שהוא אפילו לא מודע שמידה זו מצויה בו. הוא יוכל לחשוב שהוא נמצא בשלימות בשטח מסוים, אך כל זה מכיוון שלא עמד מעולם בהתמודדות והתגברות לכבוש את אותה המעלה. כשייפגש מול נסיון בשטח זה, וקיום אותה מצוה/מעלה תדרוש התגברות על מידה מקולקלת שלו, הוא לא יצליח לעמוד בניסיון.

רבי ישראל מסלנט (אור ישראל איגרת י"ז) מעמיק בנקודה זו, ומעמיד זאת כאחד מעיקרי עבודת ה'.

"ובזאת הלא נודע. כי אדם לעמל יולד, ללחום מלחמת מצוה, והחובה עליו להתיגע בעבודת ה', לא רק לשמור מה שטבעו מניחו מעצמו, ומה שהוא קצת כבידות להזניח, כי בזה האופן אין האדם עובד ה' רק הטבע עושה שלה".

רבי ישראל מניח את היסוד: החלק המרכזי בעבודת ה' הוא 'גיעה', לא רק לשמור את מה שהטבע מניח מעצמו. כמו שאמר החזו"א, בדר"כ אדם שאנו רואים שמקיים רק חלק מהמצוות, זה מכיוון שהוא אינו מתייגע. הדברים שמקיים הם אלו שהורגל בהם מטבעו, ואין לו מפריעים לקיימם.

אדם הנמצא במצב כזה יכול להיות פורק עול! כי כאשר הוא יעמוד מול מצבים שקשים לו, הוא לא יוכל להתמודד ועלול אף להיכשל בעבירות שאינו עובר עליהם מצד טבעו.

"ויוכל להקרא חלילה פורק עול, כאשר לא יתן שום יגיעה לעבודת ד' ית"ש, רק לשמור מה שאין עליו עול, וזאת הוא היסוד מעבודת האדם לבוראו ית"ש, לשמור ולעשות, גם מה שאין לבו חפץ, כי אם לא ישים האדם לבו ונפשו, לעשות נגד רצון לבבו, הרי הוא עלול לכל עבירות שבתורה ר"ל, גם אותן שאינו עובר עליהן מצד הרגילו וטבעו".

כוחות רדומים באדם שלא עמדו בניסיון

ישנה דוגמא ידועה של רבי ישראל, בה הוא מוסיף ומסביר את דבריו:

כי ההרגל והטבע מתחלפים מסיבות צדדית כאשר יאלצם כח אחר המנגד לזו, כדומה האיש חתמיד בלימודו מצד הרגילו וטבעו, ויש לו כח נסתר המשתוקק לכסף, והכח אינו ניכר, יען כי אין לו דרך לזה, כי מצבו ותהלוכתו אינו דרך המסחור, ולא ראה כסף מימיו, ממילא אין להכח נושא במה להאחז.

יתכן לראות אדם 'מתמיד' מטבעו ומילדותו שמימיו לא התעסק עם כספים. אף שיש לו כח נסתר המשתוקק לכסף, הוא מעולם לא נפגש בו ולכן אין לכח זה במה לבוא לידי ביטוי.

"כי הכחות שבאדם כל זמן שאין להם דבר חושי במה להאחז, נסתרים המה בפנימיות הנפש, בל יראו החוצה גם בל נודעו. אכן כאשר יהיה איזה סיבה שיצטרך לאחוז מה במסחור לטרף ביתו וכיוצא, יוכל להתפרץ כח הלזה - בקשת הכסף, עד אשר יזניח כמעט תלמודו לגמרי מחמת הכח הלזה, אשר לא ה' מאמין על עצמו בשום אופן איך יוכל להיות שיזניח כל כך לימודו".

אדם זה אינו מודע כלל לכח המסתתר בתוכו, הוא חי את חייו הרגילים. וכמו בדוגמא שמביא החזו"א: אדם שלא נפגש בניסיון למול דברים שטבעו מתנגד אליהם, נדמה כירא שמים בגלל שהוא מדקדק בקיום המצוות.

כשאדם כזה יעמוד למול ניסיון - הוא ישקע בו לגמרי.

ישנם מקרים שהיו בקרב בחורים צעירים, שנפגשו בתאוות הרחוב בגיל בוגר יחסית ונמשכו ושקעו לחלוטין בתאוות. בחורים שהיו מונחים בלימוד ובתפילה ולפתע נפלו בבת אחת, בעקבות מפגש בניסיון, בעוד הם לא ידעו בכלל שיש בהם משיכה לעניינים אלו. הזעזוע מהניסיון עצמו היה כל כך חריף, שהם פשוט נפלו, ומצאו עצמם שוקעים בתוך התאוות ולא יודעים כיצד לעבוד, להתמודד ולהתגבר.

"וכן בכל הכחות והעניינים הטובים שבאדם, יוכלו להיות מופרים מכחות מתנגדים אשר בסיבה קטנה יתעוררו בחזקה להפר כל נתח טוב".

הסיבה להתעוררות הכח יכולה להיות קטנה, אך ההתעוררות יכולה להיות בעוצמה לא פרופורציונלית לסיבת ההתעוררות. כיון שכוחות אלו כבר היו רדומים בתוכו, רק שהוא מעולם לא פגש בהם. לכן, מייד כאשר תהיה סיבה שתפעיל אותם והם יתפרצו בעוצמה - הוא לא ידע כיצד להתמודד איתם.

החיסון הרוחני - התמודדות מול קשיים

ר' ישראל מקדים ומגלה, שהצורה להתגבר על הכוחות הנסתרים שבאדם, היא ע"י התרגלות להתמודד מול קשיים, ולא להזניח ולשמור רק על הדברים המסתדרים עם הרגליו.

אדם שמתרגל להתמודד מול קשיים, ידע כיצד להתמודד מול כל ניסיון עתידי. לעומת זאת, אדם שאינו מרגיל עצמו לעשות דברים נגד רצונו הטבעי, יכול להגיע למצב של 'פריקת עול' - כי כאשר הוא ייפגש בדבר שקשה לו, הוא ייפול.

יסוד זה חשוב בחינוך ילדים ובחינוך עצמי. לדוגמא: ישנם הורים שמנסים 'לעטוף' את ילדיהם בצמר גפן, שלא יהיו להם שום ניסיונות. כאשר יש לילד בעיה בת"ת, אביו רץ לדבר עם המלמד. אך לפעמים צריך לתת לילד להתמודד עם קשיים - לתת לו שיסתדר בכוחות עצמו. כמובן, דבר זה צריך להיעשות בצורה מבוקרת.

אחרי שמרגילים את הילד להתמודד עם דברים גשמיים, לדוגמא, לשלוח אותו לקניות; גם במחיר שבפעמים הראשונות ישברו דברים בדרך. אחר שהוא למד 'להתמודד', הוא יוכל אח"כ ללמד איך להתמודד בעניינים רוחניים².

מי שמרגיל את עצמו לעמוד ולהתמודד בגיל צעיר, כאשר ייפגש בקשיים בגיל מבוגר יהיו לו את הכוחות להתמודד. ולכן מי שמתרגל לעמוד בהתמודדויות שונות, כמו לקום בבוקר להתפלל, להימנע מלשה"ר וכדו' (ולא רק בגלל אורח חברתית או הרגלים טבעיים), כאשר יהיו לו ניסיונות של תאוות - הוא יצליח לעמוד בהם, כי הוא יודע כיצד לעמוד.

ר' ישראל מלמד, שישנו מעין 'חיסון רוחני': ע"י שאדם מתמודד ומתגבר על קשיים, הוא לומד ומרגיל את עצמו להתגבר על הטבע שלו. ובכך יהיה בו את הכוחות לעמוד למול ניסיונות נוספים.

² אמנם, זו שאלה חינוכית מורכבת, האם וכיצד נותנים לילד להתמודד בפעם הראשונה מול מצבים ואתגרים בעניינים רוחניים.

חדש! ניתן להאזין לסדרת השיעורים לחתנים ואברכים בקו מכון 'ישרים דרכי השם': 02-567-24-74

וזאת למודע!
הדברים נכתבו לפי הבנת הכותב וע"כ כל טעות.
שגיאה או קושי בהבנה יש לתלות בו בלבד.
נשמח לקבל כל הערה והארה!

בית ועד
השיחה השבועית ושיעורי המשנה שליט"א
מידי שבוע במייל
להצטרפות: 4160846@gmail.com

כל הזכויות שמורות למכון 'ישרים דרכי השם'
להנצחות פניות והערות:
053-31123-76 | 02-567-24-74
y0533112376@gmail.com

חנוך לנער

גליון 8 | שלח

בס"ד

האוצר מתחת לגשר

אני מאמין שמי שיעמול על הוצאת הטוב ממני ימצא ברכה בעצמו ובי..

"ומה הארץ השמנה היא אם רזה".." (י"ג כ')

מסביר בעל הטורים: "אילו לא הוציאו דיבה היו זוכים לכל מה שאמר בענין, המרעה טוב ארעה אותם ומרעה שמן תרעינה אל הרי ישראל, ועכשיו שהוציאו דיבה גרמו למה שנאמר {להלן י"ד ל"ג} ובניכם יהיו רועים במדבר ארבעים שנה..

כדי שלא אצטרך לרעות מהלך ארבעים שנות בגרותי במדבר.. אנא שימו בי עין טובה. תוציאו ממני את הטוב..

" והנה כבר אמרנו שתעודת הלווים היתה להגביה את ישראל ולעשותם דבקים במקום.. וידוע שלהשלים את זולתו הן בטובת הנפש והן בטובת הגוף אי אפשר בלי טובת עין, היפוך מעין רעה שפועלת רע לזולתו, וכידוע ממידת הצדיקים שנותנים עינם לטובה בזולתם, ובזה ממשיכים להם שפע חיים וברכה... והנה מידת טובת עין שנראתה אז בישראל בפועל, בזה היתה לישראל מעלה יתירה על הלווים, על כן הוצרכו הלווים לסמיכת ישראל עליהם... כן ישראל נתנו ממדתם מידת טובת עין על הלווים. {שם משמואל, בהעלותך תרע"ז}

דבר נפלא ומבהיל מאד כותב הגאון רבי יחזקאל סרנא זצ"ל אודות מה שמביא את האדם לראות את הטוב:

"כי ענין המרגלים אינו ענין דלשעבר שאין לנו מה ללמוד ממנו אלא שתורה שלמה היא לנו בעבודתנו עם לבבנו. כי אם נבוא להשוות בין פרשת המרגלים ששלח משה לענין המרגלים ששלח יהושע, יראה לעינינו דבר מפליא מאד, המרגלים ששלח משה הלכו את כל הארץ וריגלו אותה כרצונם.. ולא הפריע להם איש וגם כרתו אשכול גדול.. והיו בארץ ארבעים יום בלי שהיה פוצה פה.. והכל בדרך ניסים ונפלאות, רעו בעין רעה. וכאנשי תהפוכות הפכו

בית חולים הדסה עין כרם, ירושלים. באחת ממחלקות הילדים. ילדה בת 8 בשבועות האחרונים לחייה. הוריה לידה. לפתע היא פונה בשאלה: " עד מתי אני הולכת להיות כאן? .. אביה עונה: עוד יומיים חוזרים הביתה. היא המשיכה ואמרה: אבא! לא לזה התכוונתי.. עד מתי אני הולכת להיות כאן, בעולם הזה?? כל הסובבים שידעו היטב את מצבה, החלו לדמוע. אבל היא עצרה את כולם ואמרה: גם לזה לא התכוונתי.. יש לי רק בקשה אחת. בקשה של ילדה בת 8 שמספר שבועות אחרי, עזבה את העולם.. "כולם מדברים איתי רק על המחלה, איך אני מרגישה? איך התרופות? אבא ואמא! היא אמרה: **"תזכרו שחוץ מן המחלה, יש לי עוד הרבה דברים טובים שבורא עולם נתן לי.. ואם אתם תזכרו את זה ותזכירו לי את זה, את הטוב שיש בי. גם לי יהיה יותר קל להתמודד עם המחלה".."**

" ואמר החכם, אין דבר קל בעולם כמו למצוא ולהכיר מומי חבירו, ואין דבר קשה בעולם כמו להכיר מומי עצמו. {פלא יועץ, ערך זלזול}

"ויוציאו את דיבת הארץ" (י"ג ל"ב)

אומר האבן עזרא "ואין כן ויבא יוסף.. כי ויבא הפך ויוציאו".." מסביר ב"אבי עזר" לגאון הרב שלמה הכהן ז"ל מליסא: כיוון דכוונת מרגלים היה לרע, נופל לשון ויוציאו כמו שמוציא רע מטוב, ואחר כוונת הלב הן הדברים כטעם כי הוציא שם רע אבל יוסף הצדיק פיו וליבו שווים.

יש ילד / נער יהודי שהוא לא יהלום של בורא עולם? יש אחד שלא מלא בטוב?

אני יודע אבא שלא תמיד יוצא ממני הדברים הטובים בדווקא.. אבל אני מתחנן לפניך שתנסה בכל זאת אתה להוציא ממני את הטוב. ובוודאי לא להוציא ממני את הרע בכח מן הטוב..

יברך וכו' נמצינו למדים דסגולת קיום הברכה היא טובת עינו של המברך ורצונו השלם באושרו והצלחתו של המבורך, מעומקא דליבא. ומידה זו להיות אוהב כל אחד מישראל כנפשו ממש. להשתוקק להצלחתו ממעמקי הלב - מידה רמה היא ולא כל אדם זוכה לה. לכן הקב"ה הרוצה בברכתו של ישראל בחר את הכהנים, שהם בלא ספק חפצים בלב ונפש שכל ישראל יתברכו ויצליחו למעלה מראש. מפני שאין להם חלק ונחלה בארץ, ומקור חייהם ופרנסתם היא מתנות הכהונה מיד בני ישראל, והם יברכו את ישראל בעין טובה ורצון שלם כי בברכת ישראל יתברכו הם..

ומי מההורים אינם מעוניינים בהצלחת בניהם וממילא בהצלחתם שלהם?

"מי האיש החפץ חיים" מי האיש שבאמת רוצה בחיים?
"אוהב ימים לראות טוב" מרגיל את עצמו לראות רק בטוב.

וכפי שהיה חוזר ומבקש מרן ראש הישיבה הגאון ר' גרשון אדלשטיין זצ"ל תמיד תמיד ללמד זכות, לחפש את הטוב. ואם אינך מוצא, המשיך ואמר: תעשה כפי שאימי ע"ה לימדה אותנו אם לא מצאת זכות תאמר שזה היה משטות.. כך חיים. כך יכולים לחיות. כך ניתן גם להחיות..

"טוב עין הוא יבורך" {משלי כ"ב ט"}

"והסיר ד ממך כל חולי", אמר רב: זו עין. רב לטעמיה, דרב סליק לבי קברי, עבד מאי דעבד, אמר תשעין ותשעה בעין רעה ואחד בדרך ארץ" {בבא מציעא ק"ז ע"ב} שמעתי בשם גדול אחד: שביאר: שאותם נפטרים לא מתו מעין רעה שאחרים נתנו בהם.. אלא מחמת עין רעה שהייתה להם באחרים, ומכאבי הלב שלהם, הם עזבו לבית עולמם...

"אמר אביי, היינו דאמרי אינשי: בתר עניא אזלא עניותא". וכן אמרו במדרש (תהלים מזמור יח, י) על הפסוק (תהלים יח, ה; קטז, ג) אֶפְפוּנִי חֲבֵלֵי מָוֶת: "מהו אפפוני... הצרות מתגלגלות ובאות (נ"א ובאין עלי) כאופן וגלגל".

מי שאינו רואה בטוב.. סופו לעיתים למות מסיבות צודקות.

ומי שחפץ בחיים ובחיי בניו. יחפש ויראה רק את הטוב...

הכל לצד הרע.. ואילו מהלך מרגלי יהושע, היה שונה לגמרי, באו חרש.. יראים לנפשם, לא זזו מן החומה.. גם בביתה של רחב היו במצב של אימת מוות עד שהעלתה אותם הגגה ותחביאם ותכסם בפשתי העץ .. **ובכל זאת לא חשבו לכולם מה שעבר אליהם .. ומסרו לישראל וחיזקו ליבם לבוא בבטחה ולרשת את הארץ..** למדים מזה, כי לא המסיבות הן הגורמות לאדם להעבירו על דעתו אלא ליבם של מרגלי משה הוא שהטעם, וע"י לבם הרע קפחו והרעו את כל המעשים להתלונן בהם.. יעו"ש עוד. **{דליות יחזקאל" פרשת שלח עמוד קכ"ו}**

אומר ר' ירוחם: סוד הדברים הוא, שכל מציאותו של האדם אינה לעצמו אלא לזולתו, עלינו להתייחס למציאות זו כאל צינור, שמהותו הינה העברה עבור אחרים. **ומתי הצינור שופע? כאשר אין בו דברים המעכבים את זחילת המים דרכו. אם יש בו סתימה, או שהוא עקום, או יש בו חור, אפילו צינור אינו, כי אין הוא ממלא את תפקידו. כך הוא האדם - בבחינת צינור להשפיע טובה לאחרים. ומי שאינו מעכב אצלו את הטובה אלא ממשיך להשפיע אותה הלאה - הרי הוא צינור טוב ויזכה להמשיך לקבל שפע רב.**

כאשר מתבוננים בבריאה מבחינים כי זהו סודה - כל מה שאנו רואים לא נברא לצורך עצמו. השמש נוצרה כדי להשפיע אור לאחרים ולעצמה אין בכך כל תועלת, וכך הם הירח והכוכבים, ההרים והמים, כולם נבראו רק לתועלת אחרים ואין להם תועלת עצמית. **{דעת חכמה ומוסר ח"ב מאמר ז'}**

לפני שנים, ספרו לי הורים של ילד מתמודד, שהיו משתדלים תמיד, בכל המצבים, גם המאתגרים ביותר, להיאחז במשהו טוב שלו, לחזק את עצמם ואותו שיגדל ויהיה ראש ישיבה.. גם כאשר בנערותו התדרדר והגיע לישיבה בכלא.. הגיעו הוריו בתעצומות נפש גדולים לבקרו עם שקיות אוכל וחפשו מה בכל זאת עדין ניתן לראות בו את הטוב.. אימו אמרה לו בפרידתה ממנו בשערי הכלא. אני מאמינה ומתפללת, אתה עוד תהיה ראש ישיבה. והיום הם אומרים. היום הוא ראש ישיבה.. כשיש לידך הורים שעסוקים רק בטוב. השמים הם הגבול! הלואי ונזכה.

הגאון ר' אהרון וואלקין זצ"ל כתב בהקדמה לספרו "מצח אהרון": לכאורה יש לשאול מדוע בחר הקב"ה ברצותו לברך את עמו ישראל דווקא בכהנים בני אהרון? ונראה לי בזה טעם פשוט, דאמרינן בגמרא בסוטה אריב"ל אין נותנין כוס של ברכה לברך אלא לטוב עין שנאמר טוב עין הוא יבורך - אל תיקרי יבורך אלא



פרשה בארבע

שלוחה 10<21

זה לא הפוליטיקאים זה אנחנו

"השמאל הקים את המדינה וחובשי הכיפות היו אנשים נורמליים ונתנו לשמאל סיוע. היום חובשי הכיפות הם נשאי המחלה הקשה ביותר שעלולה להרוס את היהדות, ולתת לה דמות של מפלצת". ואם אתה חושב שאני מגזים כי אני חרדי, אז הנה לך דברים שאמרה מי שהיתה היו"ר הלא חרדית של מפלגת העבודה: "החרדים", כך אמרה, "נתפסים כגוף שחור חסר פנים המשריץ ילדים ומבקש להשתלט על המדינה. עלוקות, רודפי בצע, משונים ונלעגים בבגדיהם ובמנהגיהם, גלותיים".

ארסנל הביטויים כלפי החרדים, הנקוט בערבי שבת חילוניים, נשמע לפעמים כאילו הועתק ישירות מהדר-שטרימר, שלא לדבר על האופן שבו מציירים אותם לפעמים בקריקטורות. הבטן מתהפכת... "לא כמה נהרגו צריך לחשב, אלא כמה עוד נשארו מהם", אמר לי אחרי הפיגוע בירושלים איש אחד, מוסרי וחכם בדרך כלל...

אז נכון שאפשר לפתור את הסוגיה באמירה שהחילונים אשמים כי הם אכילים בשנאה עצמית, או שהחרדים אשמים כי הם לא משרתים בצבא, אבל כמו שאת האנטישמיות אי אפשר להסביר בכלים רציונליים כך גם את השנאה לדתיים.

אלו שהסבירו שהאנטישמיים שונאים יהודים בגלל שהם עשירים, נותרו חסרי מילים, כשהאנטישמיים שגאו יהודים עניים, ואלו שטענו שהשנאה ליהודים נובעת מהצלחת היהודים, לא ידעו מה לומר כשהאנטישמיים שגאו יהודים כשנכשלו.

וכך גם ביחס לשנאה לדתיים. הניסיון לתלות את השנאה לחרדים או לדתיים במניעים רציונליים, היא אולי מפתה אבל כמו האנטישמיות גם את השנאה הזאת לא ניתן להסביר בדרך רציונלית.

בהתחלה אמרו ששונאים את החרדים כי הם לא משרתים בצבא, אלא שהדתיים הלאומיים הוכיחו, שזה לא נכון. למה? כי הם הרי משרתים בצבא ביחידות הכי מובחרות, ולמרות זאת, במקום לומר להם תודה ולהלל אותם, מכנים אותם נשאי מחלה קשה שמסכנת את מדינת ישראל ואת היהדות, וכולם שותקים.

חוץ מזה, כבר בתקופת ההשכלה, שזה הרבה לפני שהוקם צבא הגנה לישראל, שימשו לומדי התורה מושא ללעג המשכילים הנאורים, וזה למרות ששניהם לא התגייסו לצבא, ושניהם עבדו לפרנסתם, ולמרות שאז, החרדים עוד לא קיבלו כספים ייחודיים, ועוד לא הייתה מדינה יהודית שאין בה תחבורה ציבורית בשבת.

לכן אמרתי שאת הסיבה לשנאה הזאת צריך לחפש במקום אחר ולא מתחת לפנס של השכל. איפה? בפרשת השבוע.

בפרשת שלח כשהמרגלים שבים אל משה במדבר מהארץ המובטחת, ומספרים לבני ישראל כמה היא רעה ח"ו, בני ישראל בוכים ומתארגנים לחזור למצרים.

אלא שאז יהושע וכלב מנסים להרגיע את בני ישראל שנאמר: "ויאמרו אל כל עדת בני ישראל לאמר הארץ אשר עברנו בה לתור אתה טובה הארץ מאד מאד: אם חפץ בנו ה' והביא אתנו אל הארץ

לפני כשנה במהלך הרצאה שמסרתי, תוך כדי הדברים, אחד המשתתפים הרים את היד וביקש לשאול שאלה.

זה אולי לא קשור לנושא, אמר, אבל אני מוכרח לשאול.

זה נכון שאתם אוכלים סנדוויצ'ים, שותים קפה, ומדברים פוליטיקה בכללים שלכם?

כשלא הבנתי את השאלה, האיש צחק והסביר שאחד משרי הממשלה שבשנים האחרונות כבר לא משתלם לו להיות חבר של הדתיים, אמר בראיון את הדברים הבאים:

"כשאני מסתכל לאן הולך הכסף הקואליציוני - רוב הכסף הולך לאיזה כוללים שאנשים יושבים שם עד גיל פנסיה, אוכלים סנדוויץ', מדברים על פוליטיקה, אוכלים, לומדים איזה דף וזו הולכים הביתה".

אתה יודע? אמר לי האיש, אני לא שואל כדי לקבל תשובה. אני בצד של האברכים למרות שאני לא דתי, כי יש לי כבוד לתורה וגם לאלו שלומדים אותה. שאלתי, כי אני באמת לא מבין מאיפה השנאה הזאת? הלזול הזה? התיעוב? אנחנו לא עם אחד? אז נכון. הם לומדים תורה. אז מה? גם אני לא לומד תורה ולמרות זאת אין בי כזאת שנאה ליהודים שרק בזכות התורה שהם לומדים, אנחנו עוד זוכרים שיש דבר כזה יהדות.

ואתה יודע מה? אני גם לא מתפלל על פוליטיקאים שמדברים כך. פוליטיקאים תמיד עשו מה שטוב להם, בטענה שמה שטוב להם טוב למדינה. זה לא חדש. הם פוליטיקאים. הבעיה שלי היא עם החברים שלי. עם אלו שלא מתפרנסים מזה? איך הם קונים את השנאה הזאת. פוליטיקאים אולי לא תמיד ישרים, אבל הם לא טיפשים. אם הם מבלים שנאה זה בגלל שהם יודעים שיש לה קונים. ועם זה יש לי בעיה.

מה גורם לאנשים שמעולם לא ראו אברך בגודל טבעי, ובטח שלא ישבו איתו לשיחה, שהם קונים את השנאה הזאת? איך חברים שלי שיש להם סובלנות לכל מי שהוא לא הם, מסוגלים להתבטא על לומדי התורה, כאילו הם פוליטיקאים? הם הרי לא מתפרנסים מזה. אז מאיפה השנאה הזאת? למה רק אל לומדי התורה הם מחריגים. למה כלפיהם אין הכלה או סובלנות?

למה כשחברי כנסת חרדים מבקשים תקציבים, החברים שלי קוראים לעשות סוף לסחטנות החרדית, וכשחברי כנסת ערבים מגיעים עם רשימת מכולת רק כדי לתמוך בממשלה שהם הקימו, כל החברים שלי שותקים, ואלו שלא, קוראים לזה אפליה מתקנת?

זה פשוט מאוד, ענית. קודם כל, אתה צריך לדעת שזה לא חדש. ההיסטוריה מלאה באנשים שהטילו רפש ושנאה בתופשי התורה, מתוך ידיעה שאיש לא ידע מהם הסברים על כך. זה גם לא חדש שהחרדים מאז ומתמיד, שימשו השעיר לעזאזל של החילוניות הישראלית.

רוצה דוגמה? בבקשה.

את הציטוט הבא שאמר אחד האנשים היותר מוכרים בעיתונות הישראלית: "פעם", כך אמר,

הזאת ונתנה לנו ארץ אשר הוא זבת חלב ודבש: אך בה' אל תמרדו ואתם אל תיראו את עם הארץ כי לחמנו הם סר צלם מעליהם וה' אתנו אל תיראם:" אלא שלמרות שיהושע וכלב מדברים דברי טעם, בני ישראל לא משתכנעים, וקוראים להוציא אותם אל מחוץ לחוק, שנאמר: "ויאמרו כל העדה לרגום אתם באבנים".

שאלתם את עצמכם מאיפה השנאה הזאת? מילא המרגלים, אני עוד מבין, אבל כל העם? נראה לכם שהמרגלים היו מעיזים לדבר כך על הארץ המובטחת, אם לא היו יודעים שיש לזה קונים מה גרם לכל העם לרצות לרגום באבנים את יהושע וכלב? מה הם כבר אמרו? הם הרי העניקו להם תקווה. רק בגלל שהם לימדו זכות על ארץ ישראל, כל העם מבקש לרגום אותם באבנים? נראה לכם הגיוני?

על כך עונה רבי יעקב יוסף מפולנאה גדול תלמידי הבעל שם טוב בספרו תולדות יעקב יוסף וכך הוא כותב: "זה הגלות האחרון שהוא בעבור שנאת חנם הנ"ל, נמשך יותר ארוך מכל הגליות, עד שיושלח אליהו הנביא לעשות שלום בעולם, שנאמר הנה אנכי שולח לך את אליהו לפני בא יום ה' הגדול והנורא: והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם... ובזה יובן. והשיב לב אבות על הבנים תחילה, שהת"ח שנק' אבות, יעזבו השנאה שבלבם תחלה על בנים, שהם המון עם. ועל ידי זו השיב לב המון עם אל אבותם, שהם תלמידי חכמים, שיהי' אחדות אחד בעולם, כי כמים אל הפנים".

בדברים אלו מבאר רבי יעקב יוסף ע"ה, שהשנאה של המון העם, לתופשי התורה אינה תלויה בסיבות חומריות, פוליטיות או רגשיות. את זה עושים פוליטיקאים. אבל אם יש דור שבו המון העם מתנגד לתופשי התורה יש לחפש את הסיבה לכך בקשר שבין נשמות בני ישראל.

בשונה משנאה שמלבים פוליטיקאים לצרכי פרנסה, אם רוחת שנאה בין המון העם לתופשי התורה, זה מפני שתופשי התורה אינם אוהבים את המון העם, קובע בעל ה"תולדות".

למה? כי בדרך הטבע עם ישראל אמור לכבד את יהושע וכלב, והמון העם את תופשי התורה. ואם בכל זאת הם מבקשים לרגום אותם באבנים, זה לא בגלל פוליטיקאים. זה בגלל שאין לב אבות על בנים. בגלל שאין בליבם של תופשי התורה אהבה לתמוך העם, והיא זו שגורמת שאין לב בנים על אבותם, שהיא השנאה שיש בליבם של המון העם אל תופשי התורה, ושאותה מנצלים הפוליטיקאים לפרנסתם.

לכן צריך שיבוא אליהו לפני הגאולה, קובע רבי יעקב ע"ה.

למה? כי כדי לבטל את השנאה שהביאה לגלות הארוכה ולהביא את הגאולה יש צורך שתופשי התורה ילמדו מאליהו להשיב לב אבות על בנים, וללמד זכות על המון העם, וכשזה יקרה, ישוב לב בנים על אבותם, והמון העם יאהבו את תופשי התורה, וכשזה יקרה, לשנאה שמפזרים הפוליטיקאים כבר לא יהיו לקוחות, וכשזה יקרה, תגידו אתם, לא יבוא המשיח?

שבת שלום.



מה שבוטא טוב

מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה

גליון 8

הדרכותיו של מרן ראש הישיבה זצוק"ל בדרכי הלימוד

כמה סיבות לכך - א) לימוד בצורה כבדה ולא בצורה קלה. והכוונה בזה שניגשים לסוגיה מתוך מחשבה שצריך להבין כל פרט עד הסוף ומשקיעים בזה מאמצים רבים בפעם הראשונה ולפני לימוד כל הסוגיה. ומתוך כך לומדים הרבה ראשונים ואחרונים על הסוגיה ומתערבבים כל הפרטים יחד, ויש ביטוי שאומרים שמרוב עצים לא רואים את היער. אין ספק שחייבים ללמוד עם הבנה, וא"א להנות מקריאת דברים בשטחיות ללא הבנת טעמי הדברים, וזהו גם האופן להצליח לזכור את מה שלומדים, אבל בשביל להבין צריך ללמוד את הסוגיה בצורה קלה והגיונית שהדברים יתיישבו על הלב תחילה, ואח"כ לחזור על הדברים למחרת, וככל שלומדים יותר, הסוגיה מתבהרת ומבינים את הדברים לעומקם.

ב) עוד עורר על סיבה נפוצה לקושי הלימוד, שצריך כל אחד ללמוד 'לפי טבעו'. והיינו שכאמור אנו יצאים מנקודת הנחה שהלימוד אמור להיות מהנה ומתוק, אלא שלכל אחד ואחד יש אופי אחר ודעה שונה, ויחודיות זו מתבטאת מאד בצורת הלימוד ובהגעה לשמחה ולהנאה ללימוד. יש שאוהבים להעמיק, ויש שמעדיפים להספיק, יש שאוהבים לצאת עם מסקנות ברורות בכל סוגיה, ויש שנהנים מלהעמיד לעצמם את הסברות שבגמרא ובראשונים, וגם בין אלו ששווים בכיוון הלימוד ישנם סגנונות רבים. לשיבות כיום יש קו לימוד די ברור, ולמסגרת זו יש מעלות עצומות שא"א לוותר עליה, אבל בתוך המסגרת של הישיבה יש מספיק מרחב לכל אחד למצוא את הסגנון שמתאים לו.

על כל בחור לבדוק את עצמו באיזה צורה הוא הכי נהנה מלימוד, וכמובן שהמעמד החברתי או האופן שבו לומד פלוני או אלמוני אינם בכלל השיקולים הרלוונטיים. ויבחנו כל אחד את עצמו איזה לימוד מעניין אותו עד שהוא לומד ברציפות בלי לשים לב שהזמן עובר, ומתי הוא מרגיש סיפוק עם הלימוד. כשיש מודעות לחיבור ללימוד, מקבלים במשך הזמן טעם ותענוג אמיתי בלימוד, עד שמחכים שהסדר יתחיל, ובסוף הסדר יהיה קשה להתנתק מהסטנדר. א"א לתאר תענוג זה במילים, ושוה להשקיע הרבה כדי להגיע לכך. ויש לדעת שהדרך אינה ארוכה, וזאת ההשקעה המשתלמת ביותר בחיים. ולא רק לעולם הבא אלא גם לעולם הזה. כל אחד אמור ללמוד עוד רבות בחייו, ואם נכנסים ללימוד מההתחלה בצורה נכונה, כל החיים נראים אחרת. השקיעות וההשפעה של התורה על הלומד ושמחת החיים שלו תלוים הרבה בהנאה שיהנה מהתורה. התמונה של רבינו מוסר את השיעור ביומו האחרון עם ריכוז ונהירה על פניו, וצילום השיעור שהכין ביום פטירתו, נתנו לנו קצת מושגים לאיזה מתיקות ורוגע ניתן להגיע בתורה. מתיקות התורה שוה לכל נפש, ואין דבר המחיה את הנפש ומשפיע על המצב רוח בכל היום כמו הלימוד בנעימות ובשמחה, ואין דבר המטהר את הנפש ומרומם את האדם מעל כל הנעשה כמו השקיעות בלימוד.

כאשר ניגשים ללימוד בצורה כזו, לא זו בלבד שניתן ללמוד בהתמדה בכל זמן ואף בימי שישי שבת ובבין הזמנים וכדומה, אלא א"א לוותר על הלימוד המהנה בימים אלו. גם כשתצטרך לנוח תתגעגע לדף הגמרא, וכשתלמד תרגיש איך הלימוד מחיה את נפשך. א"כ לא רק שאין הדברים בענין רציפות הלימוד סותרים את ההדרכה בצורת הלימוד, אלא הם משלימים זה את זה.

אין לחשוב שהדרך קלה מידי, תמיד יש נסיונות, אך כשקונים את כח התענוג שבתורה, זה מרומם ונותן כח לעמוד בכל הנסיונות. על זה אמרו חז"ל 'אם תקבלו עליכם - יערב עליכם מכאן ולהבא, שכל ההתחלות קשות', העריבות מובטחת, וכל החיים שלך ייראו אחרת. בהצלחה רבה.

שאלה: שמעתי כמה הספדים על מרן הגרי"ג אדלשטיין זצ"ל ובתוך הדברים הביאו ממשנת חייו ומעשיו. אחד מהדברים שהכי תפס אותי ונוגע לי מאד כבחור, הוא לימוד התורה שלו. הסיפורים עליו בהחלט בלתי נתפסים ונותנים מושגים להיכן אפשר להגיע, וגם נותנים חשק להתקדם. אבל כשהתבוננתי בדברים שהיה אומר ומדריך בנוגע לגישה הנכונה ללימוד, התעורר בי ספק ואי בהירות. מצד אחד שמעתי וקראתי את שהורה תמיד שצריך ללמוד בצורה קלה ומובנת ובלי לחץ כל אחד לפי טבעו, ומצד שני היה מדבר ומעורר על דברים שנראים לי מופלגים, כגון על לימוד בהתמדה גם בבין הזמנים ובימי שישי ושבת, וכן שלא להסיח דעת מהלימוד גם במחשבה, ואלו דברים שלכאורה מתאימים ליחידים ולא לכלל הציבור. אשמח להבהרת הדברים.

תשובה

היטבת להגדיר את יסודות משנתו של מרן ראש הישיבה זצ"ל, וניכר שיש לך לב שומע ורצון להתקדם ולהגיע רחוק, שאלו כלים קריטיים להצלחה בתורה ובכל עבודת השם.

לרבינו זצ"ל היתה משנה סדורה בכל התנאים הנצרכים לעליה בתורה, וזאת מתוך נסיון של הרבצת תורה והעמדת אלפי תלמידים במשך קרוב לשמונים שנה, וכמובן מתוך הנסיונות שהוא עצמו התנסה והתגבר ומתוכם עלה ונתעלה. אני לא מרגיש מספיק ראוי לומר זאת, אבל לעניות דעתי היה ניכר ברבינו גם בשנותיו המאוחרות איך שהוא עולה ומתעלה עוד ועוד, וכל המעלות הבלתי נתפסות ששומעים עליו לא היו באותה עוצמה בשנותיו המוקדמות. נכון שכבר מילדותו היה מיוחד מאד, וכפי שסיפר מרן הגר"ד לנדו שליט"א בלוויה שבשנות בחרותם היתה יראת כבוד כלפיו בישיבה, אבל כל זה לא מנע מרבינו לשאוף ולהתעלות יותר. וכבר כתב הגר"א באבן שלימה שכל תכלית האדם הוא להתקדם ולהתעלות, ואם אינו עושה כך למה לו חיים.

נכון ששקיעות בלימוד בכל זמן וגם בימי שישי ושבת ובבין הזמנים, נראית לנו כמשימה קשה, שהרי קשה ללמוד כל הזמן ללא הפסקות כלל. ואכן היה רבינו מביא מדברי הגר"א שביאר שענין 'מיעוט שיחה' שהוא אחד ממ"ח קנייני התורה, הוא בחיוב ולא בשלילה, דהיינו שאדם צריך מיעוט שיחה בשביל הרוגע הנפשי. וכמו כן נקבע בין הזמנים בשביל מנוחת הנפש לאחר לימוד רצוף של כמה חודשים בישיבה, והשבת בודאי יום מנוחה ולהתענג בתענוגים לכבוד קדושת השבת.

עם זאת מיסודות משנתו של רבינו, היא ההדרכה על האופן הגישה ללימוד, שיש ללמוד מתוך סקרנות ועם מתיקות מיוחדת. חז"ל מזכירים בהרבה מקומות שלימוד התורה הוא הדבר המתוק ביותר כמאמר הכתוב 'מתוקים מדבש ונופת צופים', 'דבש וחלב תחת לשונך' ועוד. הדברים חוזרים ונשנים בכל ספרי רבותינו הראשונים והאחרונים, וידועים דברי האור החיים הקדוש 'שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה, כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם'.

כאשר הלומד מרגיש שהלימוד קשה עליו והוא עול בשבילו, הוא נצרף למנוחה מידי פעם, לצאת להתאוורר באמצע הסדר, הוא מסתכל מידי פעם בשעון מתי נגמר הסדר, ובימים שאין סדרים ברורים ומסודרים כמו בבין הזמנים הוא לומד רק מעט. רבינו היה מעורר ששורש התופעה הזו היא מחמת שאופן הלימוד אינו מתוך הנאה כפי שאמור להיות, ויתכנו

{ אז נדברו }

פרשת שלח תשפ"ג | לסדר: "והייתם קדושים לאזקיקם" | גליון מספר: 606

להצטרפות לרשימת התפוצה

במייל:

a8447168@gmail.com

ניתן לקבל את הגיליון בפקס
באמצעות שיחת טלפון:

079-5319191

הודעה: כמידי שנה ניתן לקנות את החוברת 'אלה מסעי' הממוקדת לבחורי שיעור ג' בישיבה קטנה העוסקים בימים אלו בבחינות והיערכות לקראת ישיבה גדולה.

ניתן להשיג (לעת עתה רק) בב"ב

רחוב קיבוץ גלויות 9

רחוב חזו"א 34 פינת דסלר (דרייטס)

ניתן לקבל גם במייל.

נודה להשתתפותכם

בהוצאות הגדולות!!

בבנק: בנק פאגי

סניף 182

חשבון 747815

ע"ש: שב שמעתא

(ע"ר)

ניתן לקבל קבלה מוכרת

להחזר מס (ס' 46)

באשראי: "נדרים פלוס"

בטלפון: 0799-654321

בדואר: פולק, גאולה 15 חיפה

למה משה רבינו לא ניסה למנוע את המשבר הגדול בתולדות עמנו?

פרשת שלח היא אחת הפרשות העגומות ביותר בתורה... וניתן לומר שהכי עגומה בתורה!!! כי חטא העגל... כמה שזה היה חמור... אבל אחרי חודשיים משה רבינו ירד ובישר לנו "סלחתני!!" גם חטא פעור... ברגע האחרון ויעמוד פנחס ויפיל ותעצר המגפה... אבל בחטא המרגלים זה לא הסתיים!!! הקב"ה כעס וכעס ולא סלח!!! וגם כשמשה רבינו הפציר ובסוף 'ויאמר ה' סלחתי כדבריך' זה רק שלא להכחיד לגמרי את זכר ישראל... אבל באותו מעמד הקב"ה נשבע שבמדבר הזה יתמו ושם ימותו וזהו... מאותו יום עם ישראל היו נזופים לאורך ארבעים שנה... ותכלס... עד עצם היום חטא המרגלים ממשיך ללוות אותנו בדומינטיות כל שנה מחדש בתשעה באב בבכיה לדורות... בקיצור: חטא המרגלים זה ההחטא בה"א הידיעה.

ויש פה שאלה אחת שזועקת לאורך כל הדרך: הרי משה רבינו ידע לקראת מה זה הולך... ובמילה אחת היה יכול למנוע את כל המשבר הזה?? הרי סו"ס עם ישראל ניגשו למשה רבינו ובקשו רשות... "נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ..." ומשה רבינו היה בסה"כ צריך לענות להם: לא!!! לא וזהו!!! שאלתם שאלה?? קבלתם תשובה!! שאלתם האם לשלוח מרגלים?? התשובה היא לא וזהו... למה?? ככה!! כי כך משה רבינו החליט... לא חסרים פעמים שמשה רבינו דפק על השלחן ואמר את המילה האחרונה ואף אחד לא התווכח... אז למה פה פתאום משה רבינו מתנהל בצורה ממלכתית... כמו שמפורש ברש"י בדברים (ד"ה ויטב בעיני הדבר) "אם אני הודיתי לדבריהם שמא תחזרו בכם כשתראו שאיני מעכב..." ממתי משה רבינו נותן לעם לומר את דברו... אף פעם לא ראינו כזה דבר בהנהגה של תורה?? (הרי בדיוק אותו סיפור קרה בחטא העגל עם אהרן... ומשה רבינו טוען לאהרן: מה עשה לך העם הזה כי הבאת עליו חטאה גדולה... ועכשיו השאלה כביכול מופנית למשה: מה כבר עשה העם הזה שמשה רבינו מאפשר לזה דבר לקרות??? הם בסך הכל ביקשו יפה... וכל מה שצריך זה רק להגיד לא וזהו...) ואתה יודע מה... הקב"ה בכבודו ובעצמו... הרי הקב"ה אומר למשה "שלח לך אנשים" ורש"י אומר: "שלח לך... לדעתך, אני איני מצווה לך, אם תרצה שלח..." למה?? למה הקב"ה ככה מאפשר לזה לקרות... שהקב"ה יגיד למשה חד משמעית... תגיד להם שלא וזהו?? חסרים מקומות שה' יורד בעמוד ענן ואומר סטופ... וזוהי נגמר הסיפור?? הנה... קח לדוגמא את המעפילים... הקב"ה אומר למשה: תגיד להם שלא יעפילו... ומשה רבינו מזהיר אותם והם לא שומעים בקולו... ואז הכנעני יוצא ומכה אותם נקודתית וזוהי נגמר הסיפור... מה היה חסר שבמרגלים הסיפור יראה אותו דבר... תאר לעצמך שיש כמה אנשים שרוצים לשלוח מרגלים... משה מזהיר אותם בשם ה' שלא יעזו ללכת... ואז היו כמה סוררים שהיו בכל זאת יוצאים לרגל את הארץ והם היו מתים במגיפה וכל כלל ישראל היו ממשיכים הלאה בשלום ובשלווה...

בקיצור: לאורך כל הדרך... בחטא המרגלים רואים כביכול מין נימה ממלכתית דיפלומטית שלא מצינו בשאר מקומות בתורה!! שברגע שעם ישראל רוצים לשלוח מרגלים... פתאום משה רבינו לא מביע דעה... הקב"ה גם לא אומר מה רצונו יתברך... הכל נעשה בצורה של הסכמה שבשתיקה... למה?? מה קרה שהכל פתאום נהיה נימוסי כזה... דיפלומטי כזה??

כתוב כאן יסוד כללי שחובתנו לדעת אותו:

דור המדבר היה דור שהיו רגילים לדבר ה'... הקב"ה דיבר איתם!! ודיבר איתם הרבה!!! כל התורה מלאה ב-וידבר ה' אל משה לאמר... הם כבר התרגלו שאם ה' רוצה משהו אז הוא מדבר... ובאותה מידה אם יש משהו שאני רוצה וה' לא רוצה... ה' יודע' לדבר! ה' מקסימום יגיד לי כן או לא... ואז!!!! מגיע לפתע שלב שעם ישראל עומדים להיכנס לארץ ישראל... ופה משום מה אנחנו לא כ"כ סומכים על הקב"ה... אמנם הספקנו לצבור איתו שנה שלימה... שנה ראשונה של חיי נישואין שכל כולה 'יסובבה' ו'יבוננה' יצרנהו כאישון עינו כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף... ה' כבר הראה לנו מסירות ונאמנות אין קץ... אבל כעת שהגיע הזמן לממש את ההבטחה של ארץ זבת חלב ודבש... אפפפסס... כאן אנחנו לא לגמרי לגמרי סומכים עליו!!! לכן אנחנו ניגשים למשה רבינו עם בקשה רשמית: אנחנו מעוניינים שיהיה פה שקיפות מלאה... אנחנו רוצים לעשות בדיקת עומק ולשלוח נציגים מכל הנוגעים בדבר... כל שבט ישלח נציג שנאמן עליו... כדי שנהיה רגועים... כדי ש... ש... שזה לא יהיה פה חתול בשק...

אל תשכח שסוף סוף הקב"ה הוא עדיין הצד של החתן... ואילו אנחנו הכלה... עם כל הכבוד לחתן שהתחייב בכזו נדיבות... אבל זה עדיין לא לגמרי אמין... כי כידוע: צריך משהו מהצד של הכלה... משהו שאנחנו סומכים עליו!! שהוא ילך עם המסמכים ויודא שזה באמת כמו שהחתן הבטיח... בקיצור: בשורה תחתונה: עם ישראל ניגשים לקב"ה... והם מודיעים באופן רשמי: אנחנו לא סומכים עליך!! נו... אז על מי אתם כן סומכים?? על שמוע בן זכור... על נחבי בן ופסי... על גאואל בן מכי... עליהם אנחנו סומכים!!! אבל עליך הרבש"ע? אפפפסס... אנחנו לא לגמרי נותנים אימון... אנחנו מעדיפים שיהיה פה שקיפות מלאה... למען 'טוהר' ההסכמים וניגודי העניינים... (ועוד כמה מילים יפות כאלו שמוכרות לנו ממחזות של אי אימון טוטאלי בין הנוגעים בדבר) עכשיו: תחשוב לרגע: הקב"ה מקבל כזו בקשה!!! וממתי? ממי מגיע כזו בקשה?? מהכלה שלנו!! אחרי שנה ראשונה שלימה של נאמנות יומיומית! בקיצור: תנסה לדמיין חתן וכלה שבסוף שנה ראשונה... פתאום הכלה חוזרת למחברות של השידוכים... מה יש? אני רוצה שוב לברר...

המשך בעמוד 6 בגיליון זה...

הרהורים למרגלות גבעת הישיבה...

פוניבז'...

נמצאים אנו בתום ימי השבעה על רשכבה"ג מרן ר' גרשון זיע"א... בימים אלו מרבים בכל תפוצות ישראל בהספדים... ניתן לפתוח כל מיני נקודות... הרבה נקודות אור שמרן זיע"א הקרין בעצם הופעתו... אבל תרשה לי קורא יקר... ברשותך... כמו חברים... אם רק תסכים... בא נוריד כפפות וניגש יש ללב העניין!!! כשאני אומר 'ישר ללב העניין' אני לא מתכוין בייחס לגדלותו של מרן זיע"א... אלא בייחס למה שאנחנו בעיקר פגשנו... אנחנו- אני מתכוין לאנשים כמוני... אלו שלא זכו ללמוד בישיבת פוניבז'... ולא זכינו להכיר את מרן זיע"א ממקום של ראש הישיבה... תרשה לי לשתף אותך בזוית אישית משלי... כאחד שנולדתי ומתגורר אי שם בפריפריה... הרחק הרחק מגבעת הישיבה פוניבז'...

אני רוצה להקדים בוורט קצר ואז ניגש לנקודה...

המדרש אומר: **שדורו של דוד** שהיו כולם צדיקים... היו יוצאים למלחמה ונופלים כי היה בהם לשה"ר... לעומת זאת **דודו של אחאב** שהיו עובדי ע"ז היו יוצאים למלחמה ונוצחים... למה??? כי לא היה בהם דילטוריה... כתוב כאן: שמבחינה מסוימת, אפילו דוד שיש בו ע"ז... ברגע שיש בו שלום ואחוה ואין בו לשה"ר... הרי יש לו **יתרון עוד יותר** מדורו של דוד שאמנם כולם צדיקים אבל יש בו דילטוריה... זה מה שכתוב! לא אני אמרתי...

אבל כאן השאלה מתבקשת מאליה: היא גופא!! אם דודו של דוד הם באמת צדיקים... אז למה בנושא של דילטוריה הם נמצאים בשפל עוד יותר נמוך מדורו של אחאב? אם בכל ערך רוחני אחר הם אוחזים עשר מדרגות יותר גבוה מדורו של אחאב... אז מה יש בדילטוריה היה להם 'חור'??? (הייתי מוסיף ושואל: ממ"ז: אם היה בהם דילטוריה אז למה הם נקראים צדיקים??)

והתשובה כמעט מפורשת מאליה:

בדורו של אחאב זה לא חכמה... מאוד קל להם לחיות באהבה ואחוה בלי דילטוריה... ולמה??? כי ברגע שעובדים ע"ז... המשמעות היא שלכל אחד יש ה'נגחא' שלו בסלון... ואת הפסל שלו במרפסת שאיתו הוא מתייחד ואף אחד לא מתערב לו... ממילא אנשים כאלו בכלל לא פוגשים אחד את השני... בכזה דור אין דילטוריה כי אין להם נקודות חיכוך!! אין להם על מה לריב. זה כמו שהחילונים אומרים: 'איש באמונתו יחיה'...

אבל בזמן דוד המלך... דווקא בגלל שזה דוד דעה ש'וינהו כל ישראל אחריה', והיו אריות בתורה וכולם חותרים לאמיתיה של תורה וחותרים לה' אלוקינו ה' אחד... כאן מקובלנו שברגע שכל צירי התנועה מתנקזים לכביש אחד... נוצר עומס תנועה שנקרא 'צוואר בקבוק'... ברגע שיש שפיץ אחד של פירמידה שכולם חותרים לאותו שפיץ... כאן מתחילים המאבקים הבלתי פוסקים... לכן בדורו של דוד... דווקא בגלל שהם היו כ"כ צדיקים... לכן היה להם התחככות יומיומית מול דילטוריה... (זה בדיוק כמו ההבדל בין בנין רב קומות ברמת גן לבנין שגרתי בבני ברק... בנין רב קומות ברמת גן... כל אחד יושב בספה מול הטלוויזיה ואין לו הזדמנות לפגוש את השכן שלו משום כיוון... בלאו הכי אין אפשרות לעשות תוספת בניה כי המגדל בנוי סימטרי... בחדר מדרגות אתה לא פוגש את השכן כי יש מעלית... וגם בכניסה לבנין אתה לא פוגש אותו כי הוא ירד ישר לחניה והוא כבר יוצא עם הרכב לשדה תעופה... ממילא מה הפלא שברמת גן כולם חיים בשלום... ושלווה בחוה... לעומת זאת בבני ברק יש מסתמא הרבה דיני תורה... למה?? כי כולם צריכים להוציא מרפסת סוכה... וכולם אהובים וכולם ברורים וכולם רוצים לפתוח פיהם בהשקפה משלהם בעיתון יומי שמייצג את ההשקפה שלהם... ממילא ברגע שכולם חרדים וכולם חותרים לאותו מקום וכולם נפגשים בשטיבלאך ובמקווה וכולם אוכלים כשר ולכולם יש סידור... ממילא כאן מתחילה החביץ נפץ לבעבע... זה כשרות שלי וזה שלי... זה הנוסח שלי והנוסח שלך... זו השיטה שלי וזו השיטה שלך.)

ההמשך בעמוד 3-4 בגיליון זה...

לא בושה להיות שלעפער... זו הקהילה הכי גדולה בעולם...

זה היה מחזה מעורר רחמים לראות את המרגלים סוחבים כזה משא כבד... רק לאחרונה למדנו במסכת סוטה עד כמה זה היה כבד... רק לסחוב את אשכול ענבים הבודד הזה מדובר היה בלוגיסטיקה שלמה... "טורטני וטורטני דטורטני..." היה צריך מוט מיוחד שמתפצל לשמונה... כי זה היה משוי ח' אנשים!!! ומדובר היה במרחקים עצומים... אחד עשר יום מחורב עד קדש ברנע... אתה יודע מה זה לסחוב כזה כובד אדיר במשך אחד עשר יום??

ותחשוב!!! שלצידי המרגלים... פוסעים להם מעדנות שני אנשים **שלא נוקפים אצבע!!!** הם מתהלכים להם בקלילות ובידים ריקות... לא עוזרים... לא שותפים בנטל... הם רואים כמו עיניהם איך החברים שלהם כורעים תחת הנטל... מזיעים... כורעים תחת המשא ו... והם מתעלמים!!! לא רואים לנכון לזרז להם... **תחשוב**

איזה חוסר רגישות...

תחשוב שאתה עומד מהצד ורואה עשרה אנשים מתנשמים ומתנשפים וכורעים תחת מטען חורג... ואילו יהושע וכל המלכים לצידם עקב בצד גודל בידים שלובות בחוסר רגישות. נותנים להם להזיע... איך?? איך אפשר?? מה עם לא תוכל להתעלם? בין אדם לחבירו...

אז זהו!!! תחשוב כמה תעצומות נפש נדרש מיהושע וכלב לעמוד בניסיון, לא רק מול המידות רעות שלהם... אלא גם מול המידות טובות שלהם!!! אתה יודע מה זה בשביל בעל מידות שתמיד נושא בעול עם חבירו... לעמוד מהצד ולראות איך השני סוחב ועובד קשה וכורע תחת משאו... ואני עומד מהצד כי בחרתי הפעם להיות פרזיט??

זה לא צחוק!!! זה היה קשה!!! כמה שכלב ויהושע ידעו והבינו שיש פה דיבה רעה... עדיין הדיבה רעה הייתה בדקויות עדינות (עכ"פ בשלב זה...) ואילו ההתנערות והחוסר רגישות כביכול של יהושע וכלב זה היה ממש בוטה וגס!!! רחמנות... קצת שתפות בנטל... כן... יהושע וכלב לימדו אותנו שצריך לעמוד גם בניסיונות כאלו!!! לפעמים צריך לבחור בפלך העצלנות... ההשתמטות... ההתנערות... חיצונית זה נראה ממש ממש לא טוב... אבל אין בריחה!!! כשאני יודע שמתנהל כאן מהלך שהוא נגד רצוני יתברך בצורה מובהקת... אני לא אשתף פעולה גם אם זה יראה לא מספיק צדיקי...

אבל אל תדאג... יהושע וכלב דווקא הסתדרו איכשהו... מה שבטוח: לא ידוע לנו שהתנהלו ויכוחים בין יהושע וכלב לבין המרגלים... כלומר: המרגלים לא ידעו באמת מה הסיבה שיהושע וכלב לא שותפים בנטל... אז מה כן???

יהושע בן נון פתאום נזכר שהוא איש מאוד חשוב שלא נאה לו לסחוב באמצע הרוחב... מעניין... עד היום יהושע היה זה שמסדר את הספסלים בבית המדרש... ולא ידוע לנו שהוא חיפש כבוד... הוא תמיד נקרא 'נער משה'... פתאום הוא נזכר ללבוש פראק... נו... מה לעשות... יש תמיד את היום הראשון!!! טוב... אבל ליהושע לפחות יש תירוץ... אבל מה עם כלב בן יפונה?? אז כלב סתם ככה נהיה מוזר לאחרונה... כלב פתאום נהיה חסיד של קברי צדיקים... אנחנו קמים בבוקר... מתחילים לדבר לאן הולכים היום (במילים אחרות: איך בדיק בונים תכנית הסברה שלא כדאי להגיע לכאן...) ופתאום כלב נעלם... איפה הוא? בקברי צדיקים!!! וגם כעת שאנחנו סוחבים... כלב נהיה 'צדיק וקר ל' כזה... הסוג הצנוע הזה שמהלך בחשש... ואתה רק נותן לו 'הגבהה' הוא כמעט משתטח על הריצפה... כלב מפחד להחזיק... זה כבד לו... הוא פתאום לא מבין עניין... תכלס... המרגלים מידי פעם פוזלים לכיוון של כלב ויהושע... משהו קרה להם לאחרונה... משהו נהיה מוזר אצלם...

בקיצור: כלב ויהושע מחייבים את כל אחד ואחד מאיתנו שצריך איכשהו להתנער בשב ואל תעשה מכל מיני בקשות ושותפויות למיניהם שאנחנו יודעים שזה לא רצון ה'... צריך לדעת לפעמים להיות פרזיט!! גם ראש קטן זה דבר שצריך אותו לפעמים... צריך לדעת איפה להשתמש בתירוצים המאוד מוכרים של כל העצלנים והמשתמטים למיניהם...

כן... לפעמים צריך את זה!! שיהיה מוכן לעת מצא!!!

שתבין: לפעמים נדרש מיהודי לקום בעזות דקדושה ולפעול בנושאים לא הכי פופולריים... ועל זה נאמר "הוי עז כנמר" שלא יבוש מפני המלעיגים עליו בעבודת הבורא... **זה דבר קשה!! זה כבר ניסיון לא פשוט!!** והלוואי ונזכה לעמוד בו... אז זהו!! שאנחנו כעת מדברים על ניסיון הרבה יותר קל ופשוט... על כל מיני סיטואציות בחיים שאתה מבין שכעת רצון ה' זה לא לקום ותעשה מעשה... אלא אדרבה... שב בצד ואל תעשה כלום... שב בצד ואל תשתף פעולה... תתחמק שוב ושוב כדי להרויח עוד זמן... כאן כבר לא צריך להיות 'עז כנמר'... כאן צריך לבחור בפלך העצלנות והישנוניות והחולמנות... פה אתה יכול להרגיש בבית!!! אתה לא צריך להסמיק... פה אתה נמצא בחברה מאוד מאוד ומוכרת... כשרוצים ממך שתקום ותעשה משהו שהוא נגד רצוני יתברך... פה אתה צריך בסה"כ להיות שלעפער... שלעפער זה משהו מוכר שמעוגן בחוק... יש בלי סוף שלעפערס... יש מלא עצלנים... אז היום בחרת להיות עצלן... תרגיש נוח!! אתה ממש לא מוזר... (עד היום היית מוזר) זה כמו שכתוב בגמ' בפסחים, שיש הנהגות מסוימות ששייכות לתלמידי חכמים ואסור לסתם ע"ה לנהוג כמו ת"ח... סתם יהודי פשוט שרוצה לנהוג כמו ת"ח זה יוהרא ולא מאפשרים לו... אבל!! בערב פסח מנהג ת"ח להתבטל ולא לעשות מלאכה... **ופה לשם שינוי חז"ל מתיירים לכולם לנהוג כמו ת"ח**... למה?? כי הפעם המנהג הוא **להתבטל!!!** ובשביל להתבטל לא צריך להיות ת"ח... יש הרבה אנשים שחתמו אבטלה גם בלי להיות ת"ח כך שזה לא יוהרא להתבטל... אל תרגיש חשוש שאתה מתבטל... אתה בסה"כ נראה כמו עוד אחד מרבבות הבטלים... על אותו משקל: מילא כשיש ניסיון קשה ונדרש ממך לקום וללכת נגד הזרם... פה זה ניסיון קשה... אבל אם שמת לב: ברוב הפעמים הניסיון שלנו הוא בעיקר בשב ואל תעשה... אל תשתף פעולה... תמרח... תדחה... אל תזדום... תחלום... פה אתה יכול להרגיש נוח!!! אתה בסה"כ צריך להצטרף לרשימה הארוכה של הבטלים והדחיניים... שיהיה ברור: כלב ויהושע... כמה שהיה להם קשה להתנער מעצת המרגלים... הקושי שלהם היה בעיקר בינם לבין עצמם... כי מול המרגלים הם איכשהו הסתדרו... הם בסה"כ בחרו להצטרף לרשימת העצלנים... או החשובים... זה נורמלי... זה מוכר... להיות שלעפער זו הקהילה הכי גדולה בעולם... תפסיק להסמיק... תפסיק להרגיש מוזר... חוסר היענות וחוסר עניין זו התגובה הנורמלית של רוב האנשים הלא יוצאים... ואתה היום מצטרף לרשימה הזו במקום הנכון... חבל שלא הבאתי דוגמאות... אבל אולי עדיף שכך... תבנה אתה לעצמך את הדוגמאות העסיסיות המוכרות לך בק"מ הקרוב אליך במשפחה ובקהילה.

הרהורים למרגלות האדם השלם בקדושת יוצרו..

(המשך מעמוד ו-1) זאת אומרת: הדילטוריה שבדורו של דוד... זה לא היה מחדל!! אלא סוג של התחככות הכרחית ובלתי נמנעת בעוקבות העוצמות הרוחניות שאפיינו את הדור המושלם הזה... עד כאן ברור??

קעת ברשותך... אני רוצה לתרגם את זה למושגים שלנו..

אם עד כה דיברנו על הבדלי דורות!!! (הבדל בין דורו של דוד לדורו של אחאב...) כמדומני שבדורו לא צריך להגיע להבדלי דורות... כי ניתן לפגוש את זה גם בהבדלי **מחזות**!! אני גר בחיפה!! אני מרגיש בחיפה מבחינה מסוימת בחינת דורו של אחאב... חלילה וחס!! זה לא שמישהו פה ח"ו עובד ע"ז... אבל מהזית של השקט והשלווה שכל אחד חי את החיים שלו... בפריפריה בנקודה הזו כמעט ואין דילטוריה... לא כ"כ בגלל שאנחנו בעלי מידות אלא בגלל שאין לי כמעט עם מי לריב... בכל בנין ממוצע אצלנו יש חסיד אחד, ספרדי אחד, ליטאי אחד, רוסי אחד וערבי אחד, (ואם אתה מאוד רוצה אז עוד כמה חתולים וחזירי בר... זה כבר בשביל ה'בר') נו... עם מי אתה בדיוק רוצה לריב?? ממילא הרבה יותר קל לנו לחיות באהבה ואחוה ושלווה ורעות **ויש לנו את זה!!!** כן... אי אפשר לקחת לנו את זה... הכתובת למידות טובות ואהבת ישראל זה הפריפריה!!!

אבל!!! כאן מגיע האבל הגדול! יש לזה מחיר...

אנחנו מפסידים את **דורו של דוד**... כל אחד שחי בפריפריה מרגיש ביום יום שחסר לו את העוצמות הגרעיניות של בני ברק... של גבעת הישיבה... של החתירה לשלימות בלתי מתפשרת... התחרות... האריות בתורה... מי שגר בפריפריה הוא בקבוצת סיכון מסוימת לבינוניות!!! כי מה לעשות... ב"ה הכל רגוע... אף אחד לא נושף לך בעורף... אם אתה לא תצית את עצמך כל פעם מחדש... אם לא תתדלק את עצמך במחייבים אישיים שיבעירו אותך... אתה עלול להירדם בשמירה... זו הקבוצת סיכון שלנו!! אז מצד אחד יש לנו את היתרונות של בחינת דורו של אחאב!!! (מאז שמרן ר' חיים קנייבסקי נפטר... מאז כשבבני ברק לא נופלים טילים זה בגללנו... סו"ס יוצאין למלחמה ונוצחין' זה נאמר על בחינת דורו של אחאב שיש ביניהם אהבה ואחוה)

וכעת נעבור אליכם!!! כן... עד כאן מסתמא היה לך נחמד לקרא... קעת בא נראה אותך... נראה אם אתם מסוגל לבלוע את הגלולה הזו... אתם בחינת דורו של דוד... אתם שגרים שם במרכזים החרדיים... בחביות נפץ המבעבעות... אתם באמת זוכים לאנרגיות של שאיפות בעבודת ה'... אין אצלכם אופציה של בינוניות... אתם בעל כרחכם הולכים על כל הקופה... (איך מישהו הגדיר ל?? מי שאי פעם דרך על מפתן ישיבת פוניבז'... הוא כבר אף פעם לא יהיה מרוצה מעצמו... הוא תמיד ישאף יותר ויותר בכל תחום בעבודת ה') ויש לכם את זה!!! מה שנכון

נכון!! **אבל הההלו... מותר לכם לדעת שיש לזה מחיר!!** וזה מחיר הכרחי!!! מחיר של התחככות יומיומית מול שחיקת המידות!!! אין ברירה... זה לא פשלה... זו התמודדות!!! (אל תשכח שבמקומות כ"כ גדולים... כל אחד מוכרח מרפקים בשביל לשרוד... כל אחד צריך להפעיל חישון מצוקה של 'אדם קרוב אצל עצמו' ולדהור עם זה קדימה... ומידי פעם אתה עלול בטעות להעיף מישהו לצידי הדרכים...) זה לא סוד שלאורך השנים בגבעת ישיבת פוניבז'... יש תסיסה והרבה בלגן יצא משם... (עכ"פ איך שזה נשמע מרחוק) אחד כמוני שעומד שנים מהצד ולא רואה את כל התמונה... אני מצידי ראיתי פה מחדל... במשך שנים לא הבנתי מה הסיפור... יש בלגן בפוניבז'?? אז תלכו משם!!! כמו שאם יש פקק בכביש החוף... אז נוסעים בדרכים חילופיות... אז תלכו לריכוזי תורה אחרים... מה אתם עדיין מחפשים שם?? **עז שקלטתי שלא!!** הבלגן שם זה לא בעיה!!! הוא בסה"כ מצביע על תופעת לוואי שמאפיינת את בחינת דורו של דוד... דווקא בגלל שיש שם כאלו עוצמות של חתירה לשלימות ולפסגות בעבודת ה'... לכן העסק שם מבעבע כל הזמן...

והאמת היא שדוד יום אחד רצה לעזוב את פוניבז'... ד"ר... כמה אפשר... (יש כמה פרקים בתהלים על הנושא הזה...) דוד המלך אומר לה': **"נפשי בתוך לבאים"** זה אבנר ועמשא שהיו לבאים ואריות בתורה, **"אשכבה לוהטים"** זה דואג ואחיתופל שהיו להוטים אחר לשה"ר...

מה כתוב כאן?? מצד אחד אני שמח להיות כאן... אני זוכה לדבר בלימוד עם לביאות... עם אבנר ועמשא שהם אריות בתורה... אבל מצד שני יש לזה מחיר... כי ברגע שאתה **"בתוך לבאים"** אז במקביל יש פה גם **"אשכבה לוהטים"**. יש לך גם את האלו שלהוטים אחרי לשה"ר... יש לך את האלו שלוקחים את העוצמות האלו ל'ערפיהו כמטר'... זה הולך ביחד!! כשהעסק חי ורוחש... הוא רוחש לכל הכיוונים... עד שיום אחד דוד המלך נשבר... ד"ר... אני עוזב את פוניבז'... נכון... אמנם אני אפסיד את ה'בתוך לבאים'... אני אפסיד חברויות ונפלאות כמו אבנר בן נר שהוא גבור עצום בתורה... אני אפסיד את החרבות שעמשא מידי פעם נועץ בביהמ"ד במלחמתה של תורה... אבל מה אפשר לעשות... "כי ראיתי חמס וריב בעיר, הוות בקרבה, ולא ימיש מרחובה תוך ומרמה...", דוד מגיע למסקנה שהמחיר של המחלוקת והרחש בחש הוא כ"כ יקר... ש-די... זה כבר לא שווה לי... דוד כבר מתחיל להתרפק על העבר... פעם הייתי חי בפריפריה... הגעתי מהמדבר... שם הייתי רועה צאן עם חליל ותרמיל. הייתי גר באופקים או בחיפה... ושם היה שקט... לא היה שם 'חמס וריב בעיר'... אף אחד לא חיפש לבלוע את השני... כולם אהובים כולם ברורים... דוד כבר מתחיל לדמיון בערגה את הדרך חזור לעפולה או כרמיאל או חצור... "מי יתן לי אבר כיונה אעופה אשכונה, הנה ארחיק נדוד אלן במדבר סלה, אחישה מפלט לי מרוח סועה מסער", ד"ר... שקט... אני אמנם אפסיד את הפייער של התורה... אבל לפחות לחזור לאי שקט של אהבה ושלווה ורעות... **נו... והקב"ה קיבל את משאלת הלב של דוד???**

הקב"ה נתן לדוד לעזוב את גבעת הישיבה?? **לא!!! ממש לא!!!!**

הקב"ה אמר לדוד: **אתה תשאר פה!!!** בגבעת הישיבה... ואתה תוכיח לכולם שאפשר לחיות בדורו של **דוד** ולהיות עם מידות טובות כמו בדורו של אחאב... אתה תוכיח לכולם שגם בתוך גבעת הישיבה... מי יגור באהלך ומי ישכון בהר קדשך **הולך תמים ופועל צדק דובר אמת בלבבו לא רגל על לשונו ולא עשה לרעהו רעה וחרפה לא נשא על קרבו**, נבזה בעיניו נמאס... ה' רצה שדוד המלך לא יברח!! דוד המלך ישאר במרכז העצבים ויוכיח לכל ש-מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו נקי כפיים ובר לבב... זה דור דורשיו!!! אתה לך בתם לבבי בקרב ביתי...

ניתן לומר: שזו אחת הנקודות שהנחיל לנו מרן ר' גרשון זיע"א!!

כל פעם שהעיניים שלנו היו נשואות לגבעת הישיבה... ישיבת פוניבז'... תמיד בלטה דמותו של מרן זיע"א שהוכיח **שאפשר! אפשר לקיים שניהם!**

תבין: כל הדרך החיים והשפראך שמרן ר' גרשון זיע"א הנחיל בעצם הופעתו... לי באופן אישי זה מאוד הזכיר את הסגנון המוכר לי מהפריפריה... הוא דיבר כל הזמן על מידות... ולחשוב רק טוב על השני... ר' גרשון כל הזמן זעק שכל אחד צריך ללמוד לפי הסגנון שלו ולא צריך להיות תחרות... בקיצור: יש לכל אחד את המקום שלו... לא הכל חותר למקום אחד... כל השפראך הזה מאוד התאים לי על חיפה... ולכן כל הזמן התפלאתי מה מרן זיע"א ממשיך להיות שם בפוניבז'... מילא אם היה מדובר במישהו שלא יודע שאפשר להישאר יהודי מחוץ לגבולות ב"ב נו... אבל מרן ר' גרשון... אביו היה הרב של רמת השרון והשווער שלו היה רב של פרדס חנה. אז הוא ידע שיש משהו חוץ מפוניבז'... אז למה הוא ממשיך להיות שם?? שיבא אלינו לחיפה ולכיוצ"ב... אבל לא!! הוא לא עזב את הגבעה... ולמה לא??

הוא נשאר שם כדי להוכיח שאפשר!! אפשר לקיים שניהם!!!

אפשר לחיות בדורו של **דוד** ולהיות הולך תמים ופועל צדק דובר אמת בלבבו... הוא נשאר שם בשביל להכריז את זה בעצם הופעתו ואישיותו **והוא הנחיל את זה!!** רבותי: אם הלל מחייב את העניים ור' אלעזר בן חרסום מחייב את העשרים, אז מרן ר' גרשון מחייב את פוניבז'... אם פעם כולם חשבו שכל פוניבז' צריך לקבל החלטה!! או דורו של דוד או דורו של אחאב... אם אתה רוצה להישאר בפוניבז' **'בתוך לבאים'**, אוטומטית זה אומר שאתה נשחק מבחינת ה'**אשכבה לוהטים**'... בדיוק בשביל זה ר' גרשון נשאר שם בישיבה!!!! ובמשך 85 שנה לא עזב את הגבעה, ושם צמח לנו אדם גדול שהוכיח לנו ש"מי יעלה בהר ה' ומי יקום בגבעת פוניבז' נקי כפיים ובר לבב וגו'..." מרן ר' גרשון הוכיח שאפשר לקיים שניהם!!! גם להישאר עם כל השאיפות בתוך לבאים... ובכל זאת!!! לשמור על כבודו של כל יהודי... ולהיזהר בכבוד הבריות...

אתה יודע מה זה לשמוע את גדול הדור מדבר בתוכי ישיבת פוניבז' בערב בחירות... ועל מה הוא בוחר

שהמהלכים משתנים כל הזמן לפי הנתונים... ככה גם בלימוד... בסופו של דבר אתה צריך לעמוד מול עצמך לראות מה מתאים לך... למה אתה מתחבר... ולהשקיע שם...

אבל כמוכן!!! שכאן מוכרחים להסתייג: אם אני צודק שלימוד זה כמו עסקים ובעסקים עושים לפי מה שהולך... אז מה תגיד על אלו שהגיעו למסקנה שלומדים רק ארבע דפים בזמן חורף?? מה אתה רוצה מהם... הרי הם הגיעו למסקנה שזה מה שהולך?? **התשובה היא פשוטה:**

גם איש העסקים שעושה לפי מה שהולך... אבל לפני כן!!! הכל אצלו התחיל מנקודת הנחה בסיסית שעומדת לאיש עסקים כל הזמן מול העיניים **אני בסוף רוצה להרויח!!!** אני פה בשביל להיות מיליונר!! עכשיו: איך?? איך בדיוק נהיים מיליונרים? פה יש מקום לרפורמות... פה צריך להריח את השוק... לנשום את האווירה הנושבת ולפי זה לזהות איך אני מצליח לגרוף הון בצורה הכי יעילה... רק ב-**איך!!!** בזה איש העסקים מוכן להיות פתוח לכל כיוון... אבל **מה??** מה הוא רוצה בסוף... לאן הוא חותר?? בזה אין שניונים... הוא תמיד רצה להיות מיליונר ותמיד ירצה... כל השינויים זה בטקטיקה... איך... **הבנת את הרעיון??**

על אותו משקל: אנחנו נכנסים לעסק התורה עם מטרה אחת ברורה: אני רוצה להיות תלמיד חכם!! זו החתירה!! נקודה!! עכשיו איך?? ב-איך... פה צריך להיות ראש גדול... פה מרן חכם שלום כהן נושם את האווירה בישיבות הספרדיות ומבין שהדור צריך לומד'ס... ומרן ר' גרשון ממשיך את השטח ומבין שצריך למתן ולעודד בקיאות... בסופו של דבר הצד השווה שבשניהם: שבסוף התורה צריך להיות עירני לתכונות שלי ולמשיכה הטבעית שלי ולהתאים לעצמי את הכלים שהכי מתאימים לי איך אני יוכל לצמוח הכי תלמיד חכם... את זה לימד אותנו מרן ר' גרשון והקו חשיבה הזה לא פסק מפיו כל הזמן!! שלא תבין לא נכון... הוא הבין טוב מאוד שמאוד מעט מקשיבים לו בעניין זה... אבל דווקא בגלל זה הוא חזר על זה ושינן את זה אינספור פעמים כדי לאפשר למי שבאמת באמת רוצה לצמוח בתורה (ולא לצמוח בתחרות החברתית) שהוא לפחות ידע שזו הדרך והכי הכי חשוב: שיקבל על זה גיבוי מלא מגדול הדור ורב החובל של הספינה... יתן ה' ויגדור פרצותנו... ומיתת צדיקים ששקולה כנגד חורבן בית המקדש, תכפר על עוונותינו,

והאדם השלם בברירה זה מי שהצליח לתפוס בעדשה של עבודת ה' שלו את הראש והעקב ביחד!!! מצד אחד לשיא גז... לפתוח ראש גדול... ולהמריא לשאיפות בגבהים... ותוך כדי לשמור קשר עין עם מגדל הפיקוח של המידות והמצוות שאדם דש בעקביו... ולזהות איפה היצה"ר שם לך רגל... לשים לב לגגיות ומידות רעות שלא שוקטות לרגע... ולהיות אדם שמשאו ומתנו בנחת עם הבריות, והבריות אומרות עליו פלוני שלמד תורה, ראו כמה נאים דרכיו... מי יתן לנו תמורתנו...

נקודה אחרת לגמרי למחשבה:

בשנה האחרונה נסתלקו מאיתנו שני 'מרן ראש הישיבה'

מרן חכם שלום כהן זיע"א ומרן ר' גרשון זיע"א... התעוררתי לחשוב: שיש מכנה משותף מסוים מאוד מעניין בין שני גדולי הדור אלו... תנחש מה?? **ששניהם עשו מהפך בשיטת הלימוד האישית שלהם לפי צורך השעה!!!** ובצורה קיצונית לשני הצדדים... מצד אחד מרן חכם שלום הגיע מתוך ישיבת פורת יוסף... שהיא הייתה כור ההיתוך של שיטת הלימוד הספרדית הפשטנית שנצמדת לדיוק ברש"י ותוס' עם פירוש המהרש"א... ולמרות שמרן חכם שלום גדל וצמח שם... בכל זאת הוא ראה שהדור הצעיר צריך משהו אחר... משהו יותר עסיסי... יותר לומד'ס... יותר מצב ויותר קבעץ'... והוא עשה שינוי חד מכל דרך הלימוד שעליה הוא גדל והתחיל למסור שיעורים בסגנון הלומד'ס האשכנזי הישיבתי... **לעומת זאת מרן ר' גרשון הגיע מפוניבז' כור ההיתוך של הלומד'ס הליטאית... ובכל זאת ר' גרשון ראה שהלומד'ס הישיבתי היותר מידי כבדה גובה מחיר משלה לדור הצעיר... וגם הוא עשה שינוי חד מכל סגנון הלימוד שעליה גדל והוא חיוך והדריך והיתווה שצריך ללמוד גמ' רש"י ותוס' ולהמשיך הלאה... **הנה לך מכנה משותף קוטבי בין שני גדולי עולם שהסתלקו מאיתנו בשנה זו!!!** בשניה הראשונה זה יכול להישמע לך כחילוקי דעות... (שהרי בשורה התחתונה זה בחר בלומד'ס וזה בבקיאות) אבל עם קצת ירידה לשורש העניין אתה קולט שבעומק הדברים הם הגיעו לאותו מסקנה... ש... מה היא? **שבסופו של יום עסק התורה הוא עסק!!!** **עסק לכל דבר!!** ובעסק אין לך את הלוקסוס להיות עקרוני ושמרן ולהיצמד לקו מסוים שעליו גדלנו וללכת איתו עד הסוף!! אין כזה דבר!!! בעסק אין כללים!!! עסק הוא דינמי... בעסקים אתה חייב להיות עירני ולבדוק כל הזמן מה הולך... מה מקדם את העסק יותר... עסק זה משהו שמוכרח להיות תוסס... ברגע שהעסק נהיה מידי מקובע שאתה מוכרח להיצמד היום למה שעשית אתמול... אתה עלול לאבד את הרלוונטיות... ממילא חכם שלום כהן עמד מול שיטת הלימוד הספרדית המאוד ישרה וראה שכיום זה פחות עובד... אז אין ברירה... צריך להיכנע ללומד'ס... ואילו מרן ר' גרשון שהגיע עמוק מתוך הלומד'ס פגש את עלויות הריבית והמחירים האחרים שהלומד'ס גובה והוא הגיע למסקנה הפוכה... **הצד השווה שבשניהם שבלימוד אסור להיתקע בשום דבר!!** אל תצמד לשום כלל ברזל שגידי לך זה!!! הנה... זה הדרך ותו לא... עצם הגישה שיש דרך מסוימת אחת בלימוד זה כבר לא נכון... זה כמו שבנדל"ן לא יכול להיות שיטה מסוימת... כי זה כמו שח מט**

לדבר?? שלא להיכשל במחשבה רעה על יהודי... **אפילו לא בהרהור!!!** שמעת? אפילו לא בהרהור... מילא משפטים כאלו נאמרים בפריפריה... נו... בסיידר... זה החלק החזק שלנו!! אבל פה זה הרי מרכז העצבים... פה כל מי שרוצה לתלות מודעה... זה אפשרי רק אם הוא יתלה אותה על המודעה של השני... (לא שככה עושים... אבל אין אופציה אחרת...) ופה!!! פה עמד ר' גרשון ואמר: רבותי... ללמוד מוסר... לחשוב טוב על השני... מתי? ביום הבחירות!!!

מרן ר' גרשון מחייב את יושבי הגבעות... גבעת פוניבז... גבעת מרדכי... גבעת רוקח... וכל שאר הגבעות הנשאות... אנחנו צריכים לזכור ולבכות שהיה בינינו אדם גדול שהוכיח **שאפשר לקיים שניהם!!!**

אנחנו בפריפריה... נעשה את העבודה ההפוכה... אנחנו נמשיך לשבת פה בשקט... אנחנו מוותרים על התענוג להיות בפוניבז ולעבוד על המידות... אנחנו נשב פה באופקים, בחיפה, ברכסים, בצפת, בעפולה, בכרמיאל, בעמנואל ובנתיבות ובדימונה... ואנחנו נוכיח שאפשר לפתח שאיפות ועוצמות רוחניות בלי צורך בפוניבז... העבודה שלנו לא פחות קשה!! אנחנו עובדים קשה... ואנחנו נצליח!!! אנחנו לא ניתן לכם להמשיך לדמיין שהתורה ניתנה רק על גבעת פוניבז... לא... תשכחו מזה... (על זה כבר התבטא רבי עקיבא: "גדים שהנחת נעשו תישים בעלי קרניים) רק מה?? אצלנו השאיפות אצלנו באמת לא מגיעות בקלות כמו אצלכם... ולכם יש את ההתמודדות שלכם מול המידות שעלולות להישחק יותר במהירות... ומרן ר' גרשון זיע"א עכ"פ הוכיח לכם שאפשר!!!

עכשיו בינינו... כל אחד צריך לעשות את החשבון נפש האישי שלו... מה יותר מסובך לי?? האם לפתח שאיפות... או לשמור על שחיקת המידות??

אם תבא ותשאל אותי כמו חבר מה עדיף... אני אענה לך מהרהורי לבי... בא... בא אלינו... יותר קל לפתח שאיפות... מאשר לייצר בלמים של מידות... אבל!!! כאן זכותך להגיד קים לי!!! קים לי כר' גרשון!! ר' גרשון נשאר בתוך העוצמה והצליח לקיים שניהם... גם אני אצליח... אדרבה... זכותיה דר' גרשון יגן עלינו ותזכה... תעשה וגם תוכל...

מה שבטוח: זו התמודדות שכולנו מתמודדים בה!!!

התמרן בין הראש ל-... עקב!!! זה אחת הבעיות של כל הצלמים בחתונות... שכשהחתן בא לשבור את הכוס בחופה... הם רוצים לתפוס מצד אחד את הרגל של החתן איך שהיא שוברת את הכוס... ותוך כדי לתפוס גם הפנים שלו... ובדרך כלל זה לא הולך!! כי העדשה של המצלמה מתקשה לתפוס גם ראש וגם עקב ביחד... זה בדיוק הסיפור

ברגע שהראש מזדקר גבוה גבוה בשאיפות ובחתירה לשלמות... יש לו נטיה לאבד קשר עין עם העקב והמושגים הבסיסיים שאדם דש בעקביו... לעומת זאת מי שהראש שלו יותר מידי נמצא בעקב... הוא עלול למצא את עצמו חסר מעוף ולא מודע שאפשר להרים ראש לגובה...



הענווה שליוותה אותי באוטובוס חזור

מההלוויה...

לפני קצת יותר משנה חזרנו מהלוויה של ר' חיים... חזרנו נרעשים! כולם דיברו על הגדלות העצומה בתורה... וזה הכניס את כולנו לשאיפות ולמושגים בעמל התורה... אבל כעת... כשחזרתי מהלוויה של מרן ר' גרשון... קצת התקשיתי להרגיש פה משהו שקשור אלי... (אגב: זה לא שבאים ללוויה בשביל לקחת משהו... לוויה זה לא סדר מוסר... באנו לכבוד התורה... אני מדבר כעת רק סתם בהרגשה...) דיברו בהלוויה הרבה על ענווה ועל ויתור ועל מידות... נו... זה כבר נדוש מידי בשבילי... מה יש לי לעשות עם ענווה... מידות... איפה זה פוגש אותי בחיים... מיצינו כבר את הנושא... ואז רציתי לחזור הביתה והתחלתי להסתבך איפה האוטובוס חזור... הלכתי הלך חזר ולא מצאתי... ואני שואל אנשים ואף אחד לא יודע לענות... הכל בלגן... אין סדר... אין שילוט... גם הרמקולים בלוויה לא עבדו ולא ידעת מה... מי... איפה... כלום...

וזה מאוד הרגז אותי!!! איפה אתם הבני ברקים...? למה שום דבר לא דופק פה? איפה האוטובוסים...? ולמה אנשים צריכים ללכת 40 דקות ברגל? זה הרגז אותי... הייתי מוכרח לפרוק את זה על מישהו... לא הייתה ברירה... התקשרתי לחבר שלי הבני ברק... נפלתי עליו... תגיד לי: למה שום דבר לא מאורגן...? למה הרמקולים לא עבדו? ומה עם האוטובוסים...? ולמה אין סדר...? זהו... גמרתי להוציא את הקיטור... סו"ס נרגעתי... האוטובוס יצא לדרך... ואז היה לי קצת זמן עם עצמי... ופתאום חשבתי לעצמי...

רגע רגע רגע רגע... שמת לב מה קרה פה???

אני עצבני!!! למה?? בתור מה אני מתעצבן? משהו בכלל התחייב לי? מהשווה? עיריית בני ברק ישבה איתי וחתמה איתי איזה חוזה והיא פתאום הפירה את ההסכם?? בתור מה אני מתעצבן? מי פה בדיוק לא עמד בהתחייבויות?? אה... תנחש מה התשובה??

כולם חייבים לי!!! שמעתי? **כולם כולם חייבים לי!!!** במילה אחת קוראים לזה **גאוונה!!!** כולם עובדים אצלי... כולם צריכים לשרת אותי... המדינה... אגד... עיריית בני ברק... צוות הגברה... המשטרה... כככולם חייבים לי... וכידוע: הכעס הוא האיינקל של הגאוונה... ברגע שכולם חייבים לי אז אני כועס על כולם... רגע... וכעצם מי אמר שאפשר? אתה כועס שלא התארגנו ללוויה? מי אמר שאפשר בעיתוי של כמה שעות של אמצע יום שגרתי בגוש דן... שבאופן פתאומי נוחתת בשורה קשה על העיר... איך אתה רוצה שבני ברק הצפופה פתאום תתפנה ותערך לקליטה של כמה מאות אלפי איש?? מי אמר שאפשר? מה התשובה?? לא יודע... זה לא מעניין אותי... אני הגעתי לכאן!!! ולאיפה שאני מגיע הכל צריך לדפוק!!! אז הנה אמרתי לעצמי... חזרת הרגע מההלוויה של מרן ר' גרשון זצ"ל... קדימה - **ענווה!!!** עכשיו כל הדרך תכניס לעצמך לראש: אף אחד לא חייב לך כלום... תפסיק להתלונן כל היום... תגיד תודה שהאוטובוס בכלל הגיע... (ואז במבט לאחור פתאום קלטתי שסתם התלוננתי... דווקא הכל היה ממש מאורגן פיקס... תוך דקות ספורות עליתי לאוטובוס והכל דווקא הלך... רק מה? בשביל הגאוונה שלי גם זה לא היה מספיק... נו... אז מה יהיה איתי???) **על זה היה דוה ליכנו!!!** על גדול בישראל שהיה פה בינינו שהיה עניו שבענוים... שיש לנו הרבה מה ללמוד ממנו... ואם חשבתי שאין לי מה לעשות עם זה... אז כבר בדרך חזור פגשתי הלכה למעשה מה יש לי ללמוד מענוונותו של אותו אדם גדול... ש-אוי מי יתן לנו תמורתנו...

אבל המסרד הוא שארץ לי זמן להבין מה זה קשור אלי!!! למרבה האבסורד דווקא הגדלות העצומה של מרן ר' חיים... לא בטוח שהיא כ"כ נוגעת אלינו... סו"ס הוא היה יחיד בדורו!!! אבל הגאוונה שלי היא לא יחיד בדורו... היא שייכת לכל יחיד ויחיד... ודווקא זה בורח לנו מבין האצבעות... דווקא זה נדוש... הגיע הזמן לאמץ את הדרשה הקבועה של מרן זצ"ל... ללמוד מוסר... אחרת אנחנו נראה כמו גורילה... ראה הוזהרת... רק זה חסר לנו להמשיך להתעצבן ככה גם בגיל ששים...

ברוכים הבאים לקיץ... נשמעה קריאת הצהלה מראש התאנה...

יענקי התעורר עם כל המרץ... אמא הזכירה לו... אתה יודע יענקי... אתמול הכרזנו באופן רשמי שהתחילה עונת הקיץ!!! אוהו... יענקי קם עם כל המרץ... התלבש בזריזות ורץ מהר לטפס על עץ התאנה...

כן... שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה... כבר תקופה ארוכה שיענקי מטפס כל בוקר וכל צהרים על עץ התאנה לבדוק האם כבר הגיע הקיץ... למי שלא יודע... קיץ זה לא שם עונה אלא שם של קיץ!! הקיץ של התאנים נקרא קיץ... רק כמו שה'שקדיה פורחת' זה סימן לבא האביב כך התאנה שהגיע זמן קיצתה זו הוכחה שהשמש כבר חזקה וקופחת בראש האילנות... תכלס... כל בוקר וכל צהרים מחדש... כשיענקי מטפס למחנה שלו בראש התאנה... (לפעמים הוא אפילו מתפלל שם שמו"ע... זה האילן היחיד שמתור להתפלל עליו שמו"ע כי ענפיו רחבים) הוא שוב ושוב בודק האם התאנים כבר מבושלות... כבר מחדש ניסן הוא התחיל לבדוק אבל אז התאנה הייתה בכלל פגה... בחודש אייר זה כבר היה יותר מבושל אבל זה עדיין היה בוחל... וככה כל יום ויום שוב יענקי עולה ובודק... כל פעם מחדש הוא קוטף ומנסה לנגוס ו... אך... זה לא! לא מבושל... כל יום מחדש יענקי לא מוותר!!! הוא קוטף... מנסה לאכול... רואה שזה לא מבושל... ואז... מה עושים?? מה... זורקים לפח?? חס ושלום!! זה לא כמו הדור שלנו שאם הלחם קצת קשה כבר לא אוכלים... בשביל זה יענקי הלך לרפת וביקש מפיביש שיתן לו קצת תבן... וכל תאנה פגה שיענקי קטף והיא לא מבושלת... יענקי מכניס אותה ומטמין אותה בתוך התבן והתבן איכשהו מבשל אותה... ובדרך כלל הוא מוציא אותם משם לקראת שבת קודש ואז התאנים איכשהו מבושלות... **אגב: אולי לא הבנת**... אתה בטח חושב שיענקי הוא סתם כפייתי... כל רגע מחדש ללכת ולבדק האם התאנה הבשילה... אז זהו שלא... זה לא סתם שגעון... כי התאנים... אחרי שכבר סו"ס הגיע העונה שלהם... הם באמת נהפכים להיות כמו לחמניה קפואה שהכנסת אותה למקרור שזה רררר... מכיר את זה שאתה מכניס משהו למקרור וכל עשרים שניות אתה פותח לראות האם זה כבר מוכן?? אז זהו שככה זה בתאנים!! ברגע שהם כבר מבושלים... אז השמש נהפכת להיות אצלם כמו מקרורגל... ויענקי לפעמים מגיע בבוקר ומתאכזב לראות שהפעם משום מה... אין תאנה אחת מוכנה... הוא הולך לחידר טיפ טיפה מאוכזב... לבנתיים השמש זרחה... שלוימי הגיע לכיתה וטען שמאוד חם הבוקר... ויענקי ענה לו... טוב מאוד... ביקשתי מה' שיפעיל את המקרורגל... לבנתיים הגיע ההפסקה... ויענקי מבקש מהרבה... אני רוצה ללכת שוב לעץ התאנה לבדוק האם יש חידושים... והופ... יש פה כמה וכמה תאנים מוכנות!! כן... ככה זה... (אוי... איזה כיף היה להם... הרי גם אנחנו כל רבע שעה פותחים את המקרר לראות אולי יש התפתחויות חדשות) ותכלס... לא ידוע לי שקרה משהו... אבל בזמנם היה סיבה טובה לבדוק שוב ושוב... לכן יענקי לא לגמרי טועה שכל כמה שעות הוא שוב ושוב בודק... כי סו"ס ככה זה אמור להיראות ברגע שהתאנים מוכנות... (רק עכשיו הם עדיין לא מבושלות... זה כמו לחם שעדיין לא אפוי... לא רק קפוא) אגב: וזו הסיבה שלעץ התאנה אין מצוות לקט שכחה ופאה כי רק קיץ של **שליקטות כאחת**... רק הוא חייב במתנות עניים... אבל התאנים שהלקיטה שלהם היא פה אחד... פה שנים... כל בוקר מחדש יענקי מגיע ובודק מה הסחורה היום... לכה קיץ אין מתנות עניים לצערנו... (אל תדאג: יענקי מכבד לכל הילדים העניים של החידר... אבל זה לא בתורת מתנות עניים... כך שהוא חייב להפריש לפני כן תרומות ומעשרות... אם זה היה מתנות עניים לא היה צריך)

ואל תשאל... השנה זה עוד צחוק ילדים... אל תשכח ששנה שעברה הייתה שנת שמיתה!!! ובשנת שמיתה אתה לא יכול לשחק עם פירות שביעית... אתה לא יכול לקטוף עוד תאנה ועוד תאנה ואז יתברר שהיא בכלל פגה!! כי ברגע שאתה קוטף תאנה ומתברר שהיא פגה... זה אומר שאתה מפסיד פירות שביעית... אבל מה אתה חושב... יש יצר הרע גדול!!! סו"ס אתה רואה תאנים מול העיניים שלך... ואתה מאוד מקווה 'בשבילם' שהם מבושלים... ותכלס לא... עוברים שעתיים ושוב נראה לך שכנראה זה קרה עכשיו... ואסור לך סתם לנסות שוב ושוב!! סו"ס אמא אמרה שבשלב זה אין סיבה שהתאנים יבשילו כי עדיין לא הגיע ט"ו בסיון, אז מה אתה כל פעם מחדש בודק... זה כל פעם מחדש להשחית תאנים שיכולים להמשיך לגדול על העץ ולהיות תאנים משובחות... ובמקום זה אתה פשוט 'גודע אותם באיבם' ומפסיד אותם...

וזה אחד מהניסיונות הקשים בתקופה של סוף האביב... לא לקטוף סתם... וכאן כמוזבן יש את האלו שמתחכמים... יש את אלו שאומרים... אל תדאג... אני אקטוף... ומקסימום אם התאנה תהיה פגה או בוחל אז אני אוכל אותם כי אני אוהב את זה ככה... אבל גם זה אסור!! אסור לאכול פירות שביעית שלא כדרך אכילתם... בקיצור: היה פה על זה בלגן... היו ילדים שהתחמו... ויש פה שכנה... ילדה דווקא צדיקה ויראת שמים שעשתה בת מצווה לפני חודשיים והזכירה אותה שלא תאכל פגי שביעית... אבל היא כנראה לא עמדה בזה... (כי יש להם בחצר עץ תאנה מאוד מאוד משובר... מהסוג של בנות שוח... והרי ביכורי התאנה זה היצר הכי גדול 'בכירה בטרם קיץ... אשר יראה הרואה אותה, בעודה בכפי יבלענה... אי אפשר לתאר את עוצמת הפיתוי) והיא המשיכה ללקט תאנים פגות בתואנה שזה בסדר... ואחרי שהתרו בה היא התחייבה עונש בבי"ד... בקיצור: בשנה שעברה זה היה ניסיון!! לעמוד מהצד ולתת לתאנה להתבשל כל צורכה ורק כשבטוח בטוח היא התבשלה אז כל הילדים קיבלו רשות לטפס על העץ ולאכול כדין הפקר... אבל השנה יענקי מרשה לעצמו... וכבר חודש ימים שכל יום מחדש הוא קוטף... בודק... מתאכזב... ואז שם בהטמנה של התבן וזה מתבשל בתבן ואז אפשר לאכול אותו... אגב: אם כבר הגענו לכאן... בשבת האחרונה יענקי שח... שכח להוציא אותם מהתבן... אוי... התבן הוא הרי מוקצה... ואין נוכל להוציא את התאנים מתוך התבן?? אבא הלך עם יענקי ללמוד בשבת לפנות בוקר... הם כמוזבן התחילו ללמוד סוגיית מוקצה... (שהרי כל השם מוקצה הוא זכויות יוצרים של התאנים... 'מוקצה' זה הכינוי של המרפסת הפתוחה שבו מייבשים את התאנים... סוגיית 'מוקצה' מאוד רלוונטית לתאנים... אמנם לא בשלב המוקדם הזה... אלא בשלב של היבוש והדבילה וכ'...) ואז הם הגיעו לפרק כל הכלים ששם כתוב שפגה שטמנה בתבן תוחבים בכוש או בכרכר והם מנערות מאליהם... קדימה... יענקי רץ הבייתה... ביקש ממנה איזה שפוד (אם היה יום חול הוא היה לוקח עפרון) תחב עמוק בתבן והופ... התאנה יצאה...

עכ"פ נחזור לאן שהתחלנו... הבוקר יענקי קם עם המון מרץ... רץ מהר לעץ התאנה... ואכן כן!!! ארבעה תאנים מבושלות כהוגן חיכו לו כמו סנוויץ' מהשמים... יענקי קצת נדרך... זה פעם ראשונה בעונה הזו שהוא מחזיק בידים שלו יותר מתאנה אחת מבושלת לגמרי בידים ש... ש... שזה אומר שהתחייבתי בתרומות ומעשרות!! כל זמן שמדובר בתאנה אחת זה עדיין אכילת עראי ופטור מן המעשר... אבל שני תאנים ואילך זה כבר מתחייב... העסק מתחיל להיות רציני... היות והתאנים לא רטובות ולא מוכשרות לקבל טומאה אז יענקי לעת עתה לא צריך לטבול במקווה לפני שהוא קוטף אותם... אבל לפעמים כן!! כי לפעמים יורד טל על התאנה וכשיענקי קוטף הוא שמח ב-טל הזה... הטל הזה נעים לו... ה' כביכול שוטף לי את התאנה... ברגע שזה ככה יש פה ביני יתן' ואז ברגע שיענקי יקטוף אותה היא תוכשר לקבל טומאה ואז יענקי לא לוקח סיכונים... או שהוא נזהר מראש מהיסח הדעת מטומאה או שהוא רץ מהר למעין הסמוך וטובל ואז הוא מלקט... רץ לחידר... ונותן אחד מארבעים לבנימין הכהן, ואחד מעשרה לשלומי הלוי, ומחלל את המעשר שני... אשרי העם שככה לו...

למה משה לא ניסה למנוע את חטא המרגלים??

(המשך -) מצטער בעלי היקר... אני פשוט לא לגמרי סומכת עליך... אני מעדיפה לשלוח לברר עליך שוב... תחשוב איזו בגידה יש כאן!!! נו... ועכשיו: מה אתה רוצה שהקב"ה יגיד? לא!! אל תבררו עלי... אל תעיזו לא לסמוך עלי... תסמכו עלי ו... וזהו? !? שייך להגיב בכזו צורה?? זה... זה... זה לא שייך!! אין פה מה לסרב!! אין טעם לסרב... לסרב לכזו בקשה זה רק יותר גרוע... לסרב זה רק לחזק את החשש יותר ויותר... הנה... אתה רואה... לא רק שחשנו מהקב"ה... אלא הוא גם חושש שאנחנו 'נעלה עליו' ולכן הוא לא מסכים... ולכן משה רבינו לא מתנגד... הוא מיד מאפשר להם שקיפות מלאה... מתוך תקווה שהם מעצמם ירדו מזה) כאן אין ברירה אלא לשותק... משה רבינו 'זורם' עם הבקשה הקטרנית... גם הקב"ה לא מתערב... אם אתם לא סומכים עלי... אז לכו... תבדקו אותי...

וכעת בינינו... בשקט בשקט... מה היה חסר שם כמו אור לנישמה??

היה חסר שם יהודי פשוט!!! **אחד ויחיד!!!** שיקום מתוך העדה... ויצעק: חברה... דחילאק... מה קרה לכם?? נפלתם על הראש?? אתם לא סומכים על הקב"ה?? הרי הוא הוציא אותנו ממצרים ונשא אותנו על כנפי נשרים והביא אותנו אליו... כמה הוא סבל אותנו כאשר ישא האומן את היונק והתמסר אליו באהבה וללא תנאים... ואם הוא הבטיח לנו ארץ טובה... אז מה... לא נסמוך עליו?? בטח שנסמוך עליו!!!

איש אחד מתוך העדה היה חסר לנו!!! (במקרה הנוכחי פנחס לא היה יכול לקום ולזעוק כי הוא משפט לוי ולא קיבל חלק בארץ... זה פה הוא לא רלוונטי) הקב"ה חיכה בביליון עיניים למישהו שיהיה מסוגל להגיד **את מה שהקב"ה כביכול לא יכול להגיד!!!** הקב"ה לא יכול להגיד תסמכו עלי... אבל אני ואתה יכולים להגיד את זה... **ואני אגלה לך סוד:** מסתמא היו כמה יהודים שהם באמת ככה חשבו... מסתמא היה יהודי אחד שבאמת טען בתוקף: מה העניין לשלוח מרגלים... למה אי אפשר לסמוך על הקב"ה... אתה יודע מה הייתה התגובה של עם ישראל?? הוציאו עליו פשקוילים!!! ולמה?? כי מה אתה מתווכח... הרי משה רבינו בכבודו ובעצמו הסכים אינתו לשלוח מרגלים... הקב"ה בעצמו נוקב את שמות המרגלים... ה' בעצמו מצווה את משה 'שלח לך אנשים' ואתה קם ומערער על התורה הקדושה?? אתה מנסה להיות חכם יותר ממשה רבינו?? **ומה התשובה??**

לא רבות!!! אני לא חכם יותר ממשה רבינו... אבל יש דברים שיכולים להגיע רק מלמטה!!! גם כשהקב"ה מאשר לשלוח מרגלים וגם כשמשה רבינו 'זורם' עם ההצעה... זה לא סתירה שיש מקומות שאנחנו צריכים לקום על שני רגלינו האחוריות ולהכריז: לא!!! לא צריך... נעשה ונשמע... אל תשכח שאנחנו!!! אנחנו בעצמנו שלפני שנה הקב"ה ניגש והציע לנו: אתם רוצים לדעת מה כתוב בתורה? ואמרנו לו: **לא!!!** לא רוצים!! פרנציפ לא רוצים!! מוותרים על השקיפות... נעשה ונשמע!!! והקב"ה שמח שהבנו עניין!! כי הוא יתברך מצידו היה צריך להציע מספרי טלפונים לבירורים... הוא מצידו יתברך אמר להגיש כביכול 'קורות חיים'... תבדקו אותי... תעשו 'שיעורי בית'... תעשו עלי בירורים שתי וערב האם אני מתאים לכם או לא... **אבל אנחנו לא!!! לא רצינו!! פרנציפ לא רצינו!!!** אמרנו לקב"ה אפילו שאתה ית' מצידך מאפשר שקיפות מלאה... אפילו שאתה ית' מצידך מאפשר לנו לגשת במהלך של כבדו וחשדה... אבל אנחנו מסרבים!!! כי יש לנו כבר רקע מקדים איתך... אתה כבר נשאת אותנו על כנפי נשרים והראת והפגנת לנו נאמנות עד כה... וכעת האימון זה כבר עניין שלנו!! זה שאתה יתברך מצידך אמור לאפשר לנו לגשת באי אימון... זה מצידך... אבל אנחנו מצידנו... זכותנו לסרב ולהגיד לא!!! סומכים עליך ומעוניינים דוקא בנעשה ונשמע...

כזה סוג של משפט 'נעשה ונשמע', **דבר כזה יכול להגיע רק מלמטה!!!**

נעשה ונשמע זה משפט עוצמתי שיכול להגיע רק מצד הכלה!! אם החתן יבא ויבקש: תקבלו את התורה שלי אבל אל תבדקו אותי... אל תשאלו שאלות... זה לא נשמע טוב... זה נשמע מחשיד ובצדק!!! מה קרה?? אי אפשר לפרט...?? מה... זה חתול בשק?? הקב"ה מצידו מאפשר שיבדקו אותו... והאומות באמת מממשים את השקיפות ומגיעים למסקנה שזה לא מתאים להם... ורק כשמגיעה הכלה האמיתית והראויה באמת... היא זו שיודעת לקלוט ישר ללב של הנקודה ואומרת לא רוצה!!! לא רוצה לברר עליך!!! אני סומכת עליך!!! (והקב"ה כ"כ מתרגש מעצם צורת התגובה... שרק על זה לבד הוא נוטל לכל אחד מעם ישראל שתי נשיקות במדמד שתי כתר... אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע...)

זו ה נ ק ד ה הנפלאה ביותר שקרתה במעמד הר סיני!!!

ובדיקת אותה נקודה בחטא המרגלים אבל ה ה י פ ר!!!

בחטא המרגלים הכלה לפתע ניגשה לחתן ואמרה לו: נכון... תורה קבלתי ממך בעצימת עיניים... אבל כעת לקראת הכניסה לארץ ישראל אני רוצה להיות יותר 'סודית'... אני מעוניינת בשקיפות מלאה... בדיקת עומק עם משקיפים מכל הנוגעים בדבר... **ואבא שבשמים שואל בכאב: מה קרה??** מה מצאו אבותיכם בי עוול?? לאיפה האימון נעלם?? איזו הבטחה לא קיימתי בשנה הראשונה שכבר איבדתם בי אימון??

הקב"ה שואל **ב ב ב ב** אבל לא אומר!!! על זה נאמר: **'ליבא לפומיה לא גליא' הלב לא מגלה ל- פתה!!!** זה מסוג הדברים שאי אפשר לבקש אותם... אם את לא סומכת עלי ורוצה לשלוח מיופי כח מצידך ולעשות עלי בירורים... אני לא אגיד לך לא... בבקשה... שלח לך אנשים ויתורו...

(על זה נאמר: **וילטן ויבואו** ו'חז'ל דורשים שחטא המרגלים התחיל כבר ממותי שהרגלים יצאו לרגל... אז קרה הכל!! לא כמו שאנחנו במינים... אנחנו מצידנו חושבים שחטא המרגלים קרה ביום שהם חזרו והוציאו דיבה ועם ישראל כבו... אבל לא!! ממש לא... הסיפור האמיתי קרה בעצם הבגידה הזו שבכלל שלחנו אותם... עצם החוסר אימון... שם קרה הסדק הרחב והצורב והמרדם ביותר במערכת היחסים בין קב"ה לנכנסת ישראל שהביא עליו כביה לדורות עד עצם היום הזה!!!)

זו הסיבה שבחטא המרגלים הכל נעשה כביכול בצורה דיפלומטית... עם ישראל רוצים לשלוח מרגלים והקב"ה לא מתנגד... משה רבינו גם לא מתערב... מה קרה?? ישנם דברים שלא יכולים להגיע מלמעלה!! **וזה יסוד קריטי ומהותי בפרט לדור שלנו... הדור שלפני הגאולה: מלמטה... לא מלמעלה!** **וזה יסוד קריטי ומהותי בפרט לדור שלנו... הדור שלפני הגאולה:** צריך לקחת בחשבון שדווקא הנקודות הכי עדינות וקריטיות בעבודת ה'... זה מסוג הדברים שהקב"ה מצידו לא יבקש... והוא מצפה מאיתנו שנבין לבד... אל תצפה שזה יהיה כתוב ואל תצפה שזה יגיע מלמעלה... אל תצפה מבורא עולם שיקבש ממך תסמוך עלי!! אין כזה דבר!!! כי זה מסוג הדברים שזה יכול להגיע רק ממך... קח בחשבון שהקב"ה רוצה שנהאב אימון בכל מצב... אבל הוא לעולם לא יגיד את זה במפורש!!! אדרבה... אם תפתח את

התורה... התורה דווקא מלאה בהבטחות ונכונות מצידו של החתן... שמי שיעשה רצונו יתברך יהיה לו רק כל טוב וטוב... ואז!!! לפתע מגיע הרגע ש... שכבר עשית הכל למענו יתברך... התגברת... עמדת בניסיון... ואפילו שילמת מחיר אישי יקר למענו יתברך... כל אחד מאיתנו בסיטואציות האישיות שלו... ו... וציפית לפידבק... נורמלי!! (כל אחד מאיתנו רוצה פידבק... בפרט אם הקב"ה הבטיח...) ותכל'ס מה לעשות שהקב"ה לא עמד בצציפות... העניינים לא הסתדרו כמו שחלמת (שאני בטוח... שאם עשית מה ש'ה' רוצה אני לא אפסיד מזה... אני רק ארויח... והקב"ה יסדר אותי בכפלי כפלים... ותכל'ס זה עדיין לא קורה... עכ"פ לא בשלב זה) והופה!! מה קורה בורא עולם?? מה עם ה'עמידה בלוח זמנים'?? מה עם כל ההבטחות שהבטחת למי שעושה את רצונך?? ואז מתחיל הסבב... אתה מתחיל גם ללכת לצדיקים... וכל הצדיקים ללא יוצא מן הכלל ירעפו עליך ברכות וישועות... ה' יעזור... הכל יסתדר... **והש משפט אחד ויחיד שאף צדיק בעולם לא יגיד לך... ואסור לו להגיד לך!!!!** תן ניהוש איזה משפט אף צדיק לא ילחוש לך באוזן ואל תצפה שזה יקרה...??

תמים תהיה עם ה' אלוךך... ה' אומר לך: תמליך אותי!! תסכים להיות איתי בכל מצב גם אם אני לא עומד בצציפות... בני היקר: אני מחפש שידוך!!! אני מחפש בביליון עיניים כלה אחד... שלא תעמוד לי עם יד על המותן ותבדוק אותי... לא אחת כזו שכל הזמן תערער על האימון בי... האם אתה מוכן להיות הכלה הנאמנת שלי שמוכנה לתת בי אימון בכל מצב... גם כשאני כביכול לא מספק את הסחורה??

את המשפט הזה הקב"ה לא אומר!!! לא הקב"ה אומר... ובודאי לא הצדיקים... המשפט הזה לא יכול אף פעם להגיע ממישהו שמייעץ את הרבש"ע... (האחרון שאמר את המשפט הזה היה יעקב אבינו שאמר לרחל: התחת אלוךים אני, והוא נתבע: כך עונים את המנוקות...? הצדיק צריך להגיד דבר איינשטער לפניך... ואמ"ל...) אבל הקב"ה כן מבקש את זה... אבל בלי מילים!!! הקב"ה אף פעם לא יגיד את זה במילים... כי זה משהו שחייב להגיע מצידך... ואם זה לא יגיע מצידך... אז הוא לא אמר כלום... זכותך לקחת את המאמר הזה ולקרוע אותו לגזרים... כי זה לא כתוב...

על זה נאמר: דודי שלח ידו מן החור ומעי עמו עליו... יש שדרים עמומים שהקב"ה שולח אותם היישר לתוך המעינים... זו תחושת בטן עמומה שמי שאוהב את ה' אמור יום אחד להבין אותה לבד... שאברהם אבינו היה הראשון שזיהה אותה... במשך עשרים דורות לאחר בריאת העולם כולם ניסו להבין מה רוצה הבוס הגדול הזה מהעולם שלו... ואברהם היה הראשון שזיהה שהבירה דולקת ובעל הבירה רוצה משהו **מעבר**... בעל הבירה רוצה שידוך!! אבא שבשמים רוצה מישהי שתתן בו אימון!! שתהיה מוכנה ללכת איתו בכל מצב ושהוא "ימצא לבבה נאמן לפניו"... אברהם הבין ש'ה' מחפש כלה אחת שתהיה מוכנה לסמוך עליו לגמרי לגמרי!! **ולא קבלנו על זה חינוך!!!!** ושום צדיק לא יגיד לך את זה!!!

קוראים לזה 'תורת האבות'!! קוראים לזה 'ספר הברית'... זה השלב של טרום מתן תורה... של אותם אבות שהכל אצלם מגיע מלמטה!! אבל מהיום שניתנה תורה ומשה רבינו נכנס לתמונה... מכאן ואילך משה רבינו הוא המייצג של הקב"ה... כמו שהקב"ה לא יכול לבקש שיאהבו אותו... ככה העומד מצד החתן לאורך כל הדורות לא יכול לבקש כזה דבר... הצדיק ייעץ ברכות... יבטיח... יתפלל... ירעי... יבך מעומק לב וזכותך להישאר שם עד זקנה ושיבה... אבל אם אתה מסתכל ימינה ושמאלה וקולט שהההלו... הבירה דולקת... בעל הבירה רוצה משהו... משהו מפריע לו... משהו כביכול חסר לו... כאן ניתן לזהות שאבא שבשמים רוצה נאמנות!! אבא שבשמים רוצה גם!! גם שתהיה איתו!!

ואל תצפה שמישהו יגיד לך את זה... מאותה סיבה שהקב"ה ומשה רבינו לא יתנגדו לשלוח מרגלים... הקב"ה אף פעם לא יגיד לעם ישראל תסמכו עלי ותאמינו לי... זה משהו שיכול להגיע רק מצידנו!! כמו שקבלת התורה זה משהו שיכל להגיע רק מצידנו... ככה כל יום ויום מחדש לישא עיניים נאמנות לה' ולהגיד לו: אבא... תהיה רגוע... אני איתך!! אני לא בורח... מה שיהיה ומה שלא יהיה... אני נאמן אליך!! זה משהו ש'ה' מחכה לו כמו... כמו להבדיל רווק שמחכה לבנות בית!!! אבל להגיד את זה ה' לא יגיד את זה לעולם... במקרה... במקרה זה קשור לנו מידי בוקר על היד ועל הראש ועל המזווה ואנחנו אומרים את זה פעמיים ביום... אבל זה רק פסוק אחד... אז אנחנו לא שמים לב אחד...

ואהבת את ה' אלוךך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך... זה מאוד קצת מילים... אפשר מאוד בקלות לדפדף הלאה לפסוקים הבאים... אבל משום מה הקב"ה התעקש שעל הפסוקים הנדושים האלו אנחנו נחזור פעמיים ביום... נקשור אותם על הלב ועל המוח ונפגוש אותם בכל דלת בבית ו... ואני לא צריך להגיד לך... שאחרי כל זה אנחנו כמעט ולא שמים לב מה כתוב שם... אנחנו לא קולטים ש'ה' מזמין אהבה!! ה' מבקש: תסכים לאהוב אותי ולהיות נאמן אלי בכל מידה ומידה שאני מודד לך... אבל אתה לא חייב... אהבה זה דבר שאי אפשר לגמרי לחייב!!!

זכותו של יהודי לא לתת אימון בה'... אבל גם זכותו של הקב"ה לבחור מי הכלה שנעיים לו במחיצתה... וכשמגיע רגע האמת והגיע הזמן 'לכנס' את הכלה לארץ ישראל... כאן לפתע החתן מפתיע ואומר: תודה... אני מוותר!! במדבר הזה יתמו ושם ימותו... כלה כזו אני לא צריך בחדר יחוד... וזה לא מגיע ממקום של עונש... אלא ממקום של חוסר עניין! חתן שהכלה שלו ממשיכה לברר עליו אחרי שנה ראשונה, היא לא רלוונטית...

סליחה על הפלישה... את הסוגיות המהותיות אני בדרך כלל לא פותח בגיליון אז נדברו... כי אז נדברו זה עלון שמוקדש לדברים שגרתיים שהקב"ה כן מדבר עליהם בפירוש... מי שמתעניין מזהה את הקושת דברי אמת שנכתב במאמר הזה מוזמן לפגוש את זה באופן ממוקד בגיליון שלהבת וספר 'ואהבת' (שיצא א"ה במהדורה חדשה בקרוב) שזה כל עניינו... אבל גם באז נדברו מותר לכתוב מה זה חטא המרגלים... סו"ס זה כתוב בתורה... מותר לנו לדעת שפרשת שלח זה לא מקום לורטים לפרשת שבוע!! קרה פה משהו נורא נורא רציני... ואנחנו מוכרחים להבין מה... מה הנקודה... ודו"ק.

ברומז של עולם

גליון היוצא מבית ועד של חכמים העוסקים בענייני תפילה | גליון לג

מקורי התפילה • טעמי התפילה • מסורת התפילה • ביאורי התפילה • עבודת התפילה • תפילה מהלכתה

קריאת שמע על המטה חלק ב'	וידי	הריני מוחל	ברכת המפיל	סיון תשפ"ג
עבר כל יומא לריד למדקדק גופיה מה דעבד בההוא יומא ואי לריד יעשה מיד תשובה עליו קודם שישן, [זוהר חדש נח דף לז ע"א]	[ההוא בר נש דליתרחש ליה תרי ניסין] ח"ל ההוא בר נש כל יומא לל אשלים לי בר נש בישא בעלמא דלא אחפייסנא בהדיה ומחילנא ליה, ותו אי לא יכילנא לאתפייסא בהדיה לא סליקנא לערסי עד דמחילנא ליה ולכל אינון דמנערו לי ולא חייסנא כל יומא להוא בישא דאשלים לי, [זוהר מקץ דף רא ע"ב]	הנכנס לישן על מטתו אומר משמע ישראל עד והיה אם שמוע ואומר כרוך המפיל חבלי שינה בל"ה המאיר לעולם כולו בכבודו, [זכרכות ס:]		

מקורי וביאורי התפילה

הרב מרדכי פוטאש שליט"א בעמח"ס ברומז של עולם

וידי קודם השינה

ענין הוידי מובא במג"א (סי' רל"ט ססק"ז) והביאו המ"ב (שם סק"ט) וז"ל "כתבו הספרים שבליילה קודם השינה נכון לאדם שיפושש במעשיו שעשה כל היום ואם ימצא שעשה עבירה יתודה עליה, ויקבל על עצמו שלא לעשותה עוד, ובפרט בעונות המצוים כגון חניפות שקרים ליצנות לשון הרע וכן עון ביטול תורה, צריכים בדיקה ביותר", ע"כ.

וכתב השל"ה הק' דיש ד' זמנים של תשובה, [א] בסוף ביום, [ב] בסוף השבוע בע"ש, [ג] בסוף החדש ביו"כ קטן, [ד] ובסוף השנה. וכל שמקדים את תשובתו היא נתקבלה לפני ה' יותר בקלות. והתשובה בסוף היום מעולה שבכולן מפני שעדיין לא נרשם למעלה כלל, [הובא בח"ח זכר למרים פכ"ה].

רבש"ע הריני מוחל

כתב המשנה ברורה (רלט ס"ק ט') "גם ראוי למחול לכל מי שחטא כנגדו וציערו ובזכות זה האדם מאריך ימים [מגילה כ"ח ע"א]".

וז"ל הגמ' שם "שאלו תלמידיו את רבי נחוניא בן הקנה, במה הארכת ימים, א"ל לא עלתה עמי קללת חבירי על מטתי". ופ' בס' ראש יוסף (לבעל הפרי מגדים) "קללת" לשון זלזול (ע' בראשית ט"ז ד'), ור"ל שלא עלתה הקלות בכבודו עמו כשהלך לישון, אלא מחל לו קודם.

והמהרש"א דקדק דלא מחלו מיד, אלא המתין עד לערב דכל היום היה ממתין שיבא חבירו לפייסו, ועד"ז אמר דוד (תהילים ד') עד מה כבודי לכלימה וגוי שמכלימים אותי כל היום ומסיים בענין בשלום יחידו אשכבה ואישן וגוי שאני מוחל לו, ע"כ. וכ"כ הראש יוסף שם "דהמתין עד הלילה אולי יפייסו חבירו לזכותו במצוה או ת"ח צריך להיות נוקם ונוטר שלא לזלזל בכבודו".

אמנם כ"ז להמתין עד הלילה, אבל יותר מזה היה נזהר לא היה ממתין, וביאר הראש יוסף הטעם ע"פ מה דאיתא בשבת (קמ"ט ד') כי מי שנענש חבירו על ידו אין מכניסין אותו במחיצה של הקדוש ברוך הוא ובלילה הנשמה הולכת למעלה ליתן דין וחשבון, וגם שומעת כמה דברים מחודשים למאן דזכי, א"כ אם אין מוחל הי' חבירו נענש, ורנבה"ק רצה למנוע מעצמו עונש זה, ולכן מחל לכאוי"א לפי שינתו.

אמנם בפשטות משמע דהמעלה שלו הוא מה שהמוחל מרחם על החוטא כנגדו ואינו רוצה שיענש בעת שנשמתו עולה למעלה בלילה, ולכן מוחל לו לפני שישן בחוטא, ועיי' זוכה המוחל לאורך ימים כיון דמתמיד מותר על עלבונו ומרחם על החוטא שלא יענש על ידו, וכן משמע מסתימת דברי המ"ב.

ולא יענש שום אדם בסיבתי

והגמ' שם מביא הנהגה טובה על מר זוטרא שלפני שעלה על מטתו, "אמר, שרא ליה (י"ג מארי) לכל מאן דצערן ליי". ר"ל, שהקב"ה ימחול לכל מי שציער אותי, וכעין לשון התפלה המובאת בסידורים (ומקורו בס' שערי ציון ע"פ האריז"ל) "ולא יענש שום אדם בסיבתי". וע' בלשונות של התפלה הזאת, שמפרט פירוט רב על כל האפשרויות של פגיעות שיכולות לבוא בין אדם לחבירו, ושהמתפלל מוחל על כולם ומבקש מהקב"ה שלא יענשו כלל עבורם. וזו היא מדת רחמים עמוקה.

פניני התפילה

תשובה לפני השינה

אף על פי שקריאת שמע להגן היא, ג"כ מצוה לקבל עליו עול מלכות שמים סמוך למטתו. והטעם משום דשינה א' מס' במיתה וקודם שיפטר מן העולם ראוי לו לקבל עול מלכות שמים עליו ואהבתו ויראתו ועל ענין זה נוהגים לומר וידי ש"מ. ויפה הם עושים כי אין האדם יודע את עתו וכמה אנשים ראינו שישכבו על מטתם ולא קמו ממנה ומה תהיה מן הנשמה ההולכת כך פתאום לפני אדוניה ולא הביאה דבר מה בידה. וע"כ ראוי להתודות וידי כללי ופרטי מכל מה שעבר אותו היום וישאל מחילה מכל מי שציער אותו או דבר כנגדו ואם אחרים ציערו אותו ודברו כנגדו ימחול להם מחילה גמורה מלב ומנפש מחילה החלטית. וכן מצינו חסידים הראשונים שהיו עושים כן קודם שישכבו על מטתם ואומרים שרי ליה מריה לפלוני שעשה לי כך וכך, וכן ראוי לכל בעל נפש וזרע הקדש לעשות. ואף על פי שהחטא הוא גדול שהלכין פניו ברבים אפ"ה יעבור על פשע כמו שמצינו בהקב"ה רם על כל רמים שעובר על כל פשענו כמה וכמה פעמים ואינו מבקש אחריו ואיך אנחנו יתושים אפלים שפלים מבקשים אחר אנשים אחים כולנו בני איש א' ואולי גדולים וטובים ממנו להנקם על פשעיהם ולנטור איבה חלילה חלילה לזרע אברהם אב הרחמים לעשות כדבר הזה. וכן דהע"ה ביושר דרכו היה משבח עצמו על המדה הגדולה הזאת ואמר אם גמלתי שולמי רע וכי'.

סדר היום סדר ק"ש על מטתו

הכון לקראת אלוקיך ישראל, בכל לילה בלכתך לישון. וזכור כי היא מיתה הקטנה מזכירך המיתה הגדולה האמיתית, והסתכל בכל המעשים שעשית באותו יום. ואם יש בהם רעים התודה עליהם, שכן דרך המומתין, מתוודים. ותקבל עליך עול מלכות שמים בקרית שמע שעל המטה להעלות נשמתך באחד.

ואח"כ הפקד רוחך בידו יתברך בפסוק 'בידך אפקיד רוחי', כענין המיתה האמתית שנאמר בה (קהלת י"ב י') 'זההוה תשוב אל האלוקים וגו'". אמנם, עתה המיתה הקטנה תנה לו בתורה פקדון להחזירה לך חדשים לבקרים לפגרים מתים. ושכב באימה ובראה, כי הנה רוחך עולה לתן דין וחשבון ליוצרך, על כל מעשיך ודבורך ומחשבתך ביום ההוא. ולכן אל תפנה לבך בדבור או בהרהורים בטלים עד אשר תישן ותרדם בפחד הנזכר.

שערי קדושה (ח"א ש"ו)

ביאורי התפילה - ברכת המפיל

התעוררות התפילה

ברכת המפיל

הרב מרדכי פוטאש שליט"א

כוונת ברכת השינה

ברכה זו נחשבת מהמאה ברכות שתקנו לכל אחד ואחד לברך כל יום, וכמבואר ברמב"ם ובמ"ב (סי' מ"ו סק' י"ד), ולכן אין לזלזל ח"ו כלל בברכה זו. וכתב האבודרהם "אנו מברכין על השינה מפני שהיא מצרכי בני אדם כדאמרי בביר (פ"ט ו) אמר רבי שמעון בן אלעזר והנה טוב מאד זו שינה. וכי יש שינה טובה מאד לא כן תנינ' יין ושינה לרשעים הנאה להם והנאה לעולם אלא מתוך שאדם ישן קימעה עומד ויגע בתורה." וכתב רבנו מנוח "שברכה זו היא הודאה לשם שאע"פ שסבות השינה ידועות, לפעמים יתקבצו רוב הסבות באדם ולא יוכל לישן לפני שהבורא יתברך אדון הכוחות והכחות. ולכן משבחים ג"כ על מה ש'מאיר לאשון בת עין' כי כאשר השי"ת סיבת השינה כן הוא סיבת התעוררה." ויש להתבונן בה היטב, על הטובה הגדול של השינה שנשפעות מאת הקב"ה בעצמו, דאיתא בשו"ט (תהי" כ"ה ב') שנפשו של אדם יגיעה עליו ושחוקה, וכשהוא ישן הוא יגע ומשלים נפשו ונפקדת ביד הקב"ה, ולשחרית היא חוזרת לגופו בריאה חדשה, וא"י לאדם לחיות ולתקפד כראוי בלי שינה שצריכה לו, ולכן יש להודות לו ית' ולברך בכל לב על הטובה הגדולה הזאת.

והאר עיני פן אישן המות

ומסיימים, והאר עיני פן אישן המות, דתמיד תקנו לחתום מעין הפתיחה, והרי הברכה פתחה בענין העינים, והא דמבקשין 'פן אישן המות', פי' המהרש"א ע"פ מה דאיתא בגמ' (ברכות נז:) ששינה נחשבת כאחד מס' במיתה הסופית. ונדר"ל דלכן יש לבקש שאזכה לקום ממיתה זו ושלא תבואני במות סופית ח"ו, דהרי צריך האדם לעורר רחמים על עצמו תמיד, כי אין שום דבר מונח בידו ובכחו כלל, וכ"ש עצם החיים שעליו אמרו (ילק"ש תהלים קי"ג) "על כל נשימה תהלל קה".

המאיר לעולם כלו בכבודו

ובחתימת הברכה משבחים הבורא ית' בא"י המאיר לעולם כולו בכבודו. ויש לתמוה על חתימה זו, דלא הוי מענין הברכה של השינה. ואולי, כיון דבליילה שורה חשך בעולם ולא רואים גילוי אלקות כבבקר שעליו תקנו לברך המאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים וכו', לכן צריכים להזכיר ולשבחו ית' דמ"מ דבאמת גם בליילה כבודו מאיר את כל העולם כולו באור מדת חסדו, והמתבונן בזה היטב יוכל להבחין באורו הגדול ית' גם בליילה.

פרנץ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶּךָ הַעֲוֹלָם, הַמְּפִיל - פי' הגר"א (אמרי נועם ס:) דאכילה ושתיה לא בא לאדם ממילא אלא הוא צריך לעשות מעשה לאכול ולשתות, אבל השינה בא לאדם ממילא. וזהו לטובתו שאם לא היה האדם ישן מיד היה כלה. וכ' בספר המכתם (ברכות ס:) דהטעם דאשר יצר וברכת המפיל תקנו חז"ל במטבע ארוך ופותחת וחותמת בברוך, שבשניהם הם דברים הכרחיים לגוף שא"א לחיות בלחלו, הוצאת הפסולת "א"א להתקיים וכו'", וה"נ "חוק קבוע לגוף לפי טבעו ומנוחה ומרגוע מייגעו, מלבד התועלת המגיע בו מעכול מזונו, כמו שהכין הבורא יתעלה". חֲבִלִּי שֶׁנָּה עַל עֵינַי - פי' האבודרהם [א] 'חבלים' פי' חלקים, ור"ל חלקים מחלקי השינה, ומלישנא דקרא (תהלים טז, ו) "חבלים נפלו לי בנעמיים", וכתוב בתורה אברך את ה' אשר יעצני אף לילות יסרוני כליותי (אבודרהם). וכפשוטו הכוונה לחלקים של השינה עצמה, [ואמרו חכמי הגוף שהשינה מורכבת מה' שלבים, שלכל אחד יש חשיבות משלו ועוזר לבריאות הגוף. במשך שינת הלילה עוברים 4-6 מחזורים של 5 שלבים אלו, אורכו של מחזור שינה שלם הוא כ-110-90 דקות]. אולם רבנו מנוח ביאר דקאי על החלקים של סיבות השינה וז"ל "כי סבות השינה רבות בסבת אד עולה מבשול המאכלים אל המוח ולקרירות המוח יתעבה שם ויסגור מקורות העינים והחושים, או בסבת המוח שיהיה עבה וקר יותר מדאי ומרוב היגיעה, ותהיה ג"כ השינה מפני הרעב, וכן מפני קרירות הזמן, וכן מפני חולשת החום הטבעי". והעיון תפלה (אוצה"ת) הק' ע"ז דהר"ל לניקוד חֲבִלִּי בפתח. ב] האבודרהם הביא "מ חבלי שנה כמו (הושע יג, ג) חבלי יולדה, שכשאדם עומד זמן רב ואינו ישן חבלי שינה וצירים או חזון אותו. וע"ז נופל לשון 'המפיל' דהיינו בע"כ, כדאמרינן בגדרים (טו). הנשבע שלא יישן לג' ימים מכין אותו לאלתר, דא"א שלא ישן ג' ימים. ג] הר"י בר יקר הוסיף עוד פשט כע"ז, כמו חילות וגודים הרודפים האדם, כך חילות השינה וכן "אפפוני חבלי מות". ונתנומה על עפעפי. ע' מש"כ בברכת המעביר שנה, בביאור הב' דברים שנה ונתנומה. ויְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲבוֹתֵי - השלמי צבור (סי' מ"ו) העיר על הנוסח בלשון יחיד, מ"ש מ"הר"צ שתרל"גלו בתורתך וכו' בבוקר דאומרים בלשון רבים כדי להשתתף עם הציבור. וכתב הש"צ דמצא באמת כאן נוסח לשון רבים בספרים המדוקדקים. [וע' בגליון ל"א מה שהארכנו בזה]. שְׁתַּשְׁפִּיכֵנִי לְשֵׁלֶם - ע"ש (תהלים ד, ט) "בשלום יחדיו אשכבה ואישן" (אבודרהם). וְתַעֲמִידֵנִי לְשֵׁלֶם - מילים אלו ליתא בגמ' (ברכות ס, ב), אבל הובאו בטור [וכ' נוסח ספרד] וְתַעֲמִידֵנִי לְחַיִּים [טובים] וְלְשֵׁלֶם, וכ"ה באבודרהם, וביאר, דב' לשונות אלו כולל שמירת הנשמה והגוף, אמר לְחַיִּים על הנשמה שכשאדם הולך לישן הרי הוא כמת ומפקיד נשמתו ביד הקב"ה ומחזירה לו בבקר והרי כאלו החייהו (ב"ר ע"ח ס"א). ואמר לְשֵׁלֶם על הגוף שבלילה ימצאו נוקים ופגעים רעים יותר מביום והוא מתפלל שיעמידנו שלם בגופו. [וְתֵן חֲלָקִי בְּתוֹרָתְךָ - ע' למטה. נוסח זה עד 'ואל יבהלוני וכו' הוא בגמ' לפנינו, אבל כתב הטור שהוא הוספת רב עמרם גאון, וליתא בכמה ראשונים. וְתֵן חֲלָקִי לְדַבֵּר מִצְוָה - הק' הר"י בן יקר דלשון "תרגיליני" מורה על רבוי מצוות וא"כ למה אומרים "דבר מצוה" בלשון יחיד, דיותר ראוי לומר לדבר 'מצוות'. ות' ע"פ המדרש רבה (חיי שרה ס"ג א') "בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידך, ר"י אומר אם בא עני אצלך בשחרית תן לו, בערבית תן לו, שאין אתה יודע איזה מהן הקב"ה כותב עליך הזה או זה ואם שניהם כאחד טובים". והיינו שלא יאמר האדם שכבר יצא יד"ח במצוה זו פעם אחת היום, אלא יחזור ויעשה מצוה אחת הרבה פעמים שאין אתה יודע וכו'. וְאֵל תִּרְגְּלֵנִי לְדַבֵּר עֲבָרָה - גם הכא ביאר הר"י בר יקר הלשון יחיד "לפי שיש לדאוג יותר שלא יתרגל לעבירה אחת ח"ו מלהתרגל בעבירות שונות פעם אחת, שאם עושה עבירה מסוימת כמה פעמים אז נעשית לו כהיתר כדאמרינן ביומא (פו, פו). "כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר, ואין יוה"כ מכפר". וְאֵל תִּבְּיֵאנִי לֹא לִידֵי חֶטָּא וכו', וְאֵל יִבְהַלֵּנִי רָעִיוֹנִי וְחֲלוּמוֹת רָעִים וְהִרְהוּרִים רָעִים - כלומר שלא אבא לידי הרהורי עבירה אפילו בחלום, (אבודרהם). והוסיף רבנו מנוח דאמרינן (ברכות נה:) דאין מראים לו לאדם אלא מהרהורי לבו. [וע' ברוקח בברכת מודים שביאר ענין זה "כי בכל לילה נותנים לך יצירותיך נשמתם ואז אומרת לך כל פעולותי אשר פעל, וחולם מה שהירהר ביום, להודיע לבני האדם כי הוא בוחן כליות וחוקר עשתנות הלב]. א"נ כשיקץ באמצע הלילה לא יבהילו הרהורי עבירה. וְתֵהָא מְטָתִי שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ - פרש"י (ברכות ס:) שלא יהא פסול ורשע בורעי. וכתב המטה אפרים (תרי"ט ל"ג) שיחשב שמתחנן על בנוי שיהי' יראי השם ובעלי מדות טובות עוסקים בתורה ובמצוות לשמה כי אז הוא באמת מטתו שלימה. וזה כעין בקשת יעקב אבינו (בראשית כ"ח כ"א) אם יהיה אלקים עמדי וכו' והיה ה' לי לאלקים, פרש"י, שיחול שמו עליו מתחלה ועד סוף, שלא ימצא פסול בורעי, ע"כ. וְהָאֵר עֵינַי פֶּן אֵישָׁן הַמָּוֶת, כלומר שתחזיר בי נשמתו ולא תהא שנותי שינת עולם, (אבודרהם). כִּי אַתָּה הַמְּאִיר לְאִישׁוֹן בֵּת עֵינַי - ר"ל שכשהאדם חפץ מאד לישן מחשיך אישון בת עינו. וכשיישן הרבה ומקיץ מאיר אישון בת עינו (אבודרהם). וע"י שינה נתחזק מאור העין (פמ"ג א"א רל"ט ג'). ויש ב' פירושים במלת "אישון". א] השחור שבעין שהאור תלוי בו ועל שם שחורריתו הוא קרוי אישון לשון חשך, (רש"י תהילים י"ז ח'). ב] נקרא אישון לפי שנראית בו צורת איש, והוא ו'הנו"ן להקטין, לפי שהצורה היא קטנה, (רד"ק שם, ורבנו מנוח). פֶּרְנָץ אַתָּה ה' הַמְּאִיר לְעוֹלָם כָּל - שמעמידם ממסתם לאור יום ללכת אל עסקיהם. (אבודרהם). בְּכַבּוּדוֹ - כתב העיון תפלה שהוא ע"ש הכתוב (יחזקאל מ"ג ב') "והארץ האירה מכבודו". ולפ"ז הכוונה הוא דכבוד הקב"ה מאיר בארץ, ו'בכבודו' היינו 'עם כבודו'. וחתימת ברכה זו צ"ב, דאינו מענינו של ברכה, והמהרש"א הרגיש בזה וכתב "ולפי שאין הנאה במאור עינים בחושך לילה מסיים ביה בא"י המאיר לעולם כו". וכפשוטו צ"ל [לפי הנוסח בגמ' לפנינו (ג"ס)] שהוא חתימה על חלק שני של הברכה שהוא חלק הבקשות, ומיים ביה "והאר עיני פן אישן המות", וע"י קאי החתימה שהוא ג"כ מענין הארה, שהקב"ה יאיר עיניו ע"י מה שמאיר אור בכל העולם.

ותן חלקי בתורתך - הצ"ח הקשה למה אנו מתפללים ע"ז עכשיו לשחולכין לישן ולא חולכין ללמוד. ויש ליישב בכמה דרכים.

ע"ד המוסר הצ"ח תירץ משום דכתיב והגית בו יומם ולילה (יהושע א, ח'), והחייב על האדם לעסוק בתורה ובמצוות תמיד בכל עת, ובשעת שינה האדם בטל מתורה ומצוות, אלא שהוא דבר הכרחי להאדם מצד שהוא אדם, לכן שלא יוחשב כאילו הוא פורק מרצונו על התורה מעליו, ולכן מתפלל אז באותה שעה ותן חלקנו בתורתך וכו'.

ע"ד הקבלה העיני שמואל ת' דהדרב ידוע דבזמן השינה הנשמה עולה למעלה, ואם זכתה מכניסין אותה לשיבה של מעלה ולומדין תורה עמה, ואם לא זכתה דוחין אותה לבר והשדין מטעין אותה בדברי שוא, וזה שאנו מבקשין בעת שהולכין לישן וכו'. ובאמת גילה לנו הגר"א שזהו כל תכלית השינה, כמש"כ בהקדמת ר' חיים וואלינר לפירוש הגר"א לספרא דצניעותא "ומרגלא בפומיה [דהגר"א] היה, דכל ענין השינה לא בראו ית"ש רק לזה התכלית, שכל מה שלא תהיה

ביכלתו של האדם להשיג בעוד הנשמה מחוברת בגוף, גם אחר כל היגיעה והעמל מצד הגוף, שהוא מסך המבדיל, מגלין לו בשינה שהיא מופשטת או מן הגוף, ולבושת בלבוש העליון הנקרא חלוקת דרבנן. וכ"כ הגר"א במשלי (י"ט כ"ג) "והענין שנתן הקב"ה לאדם בטבעו שיישן, כדי שתעלה נשמתו לשיבה של מעלה, ושם מגלין לה רזי תורה, מה שא"א לאדם ללמוד בשבעין שנה לומד שם בשעה אחת, וכו'". ע"ד הרמז יל"פ ע"פ מש"כ ר' אברהם אחי הגר"א במעלות התורה "גם פי' ובשכבך, כשאתה שוכב על מטתך, תהא מחשבתך משוטטת בתורה. והשינה נקראת נפילה, כמש"כ "ויפל ד' תרדמה" (בראשית ב, כא), וכמש"כ "תרדמה נפלה על אברם" (שם טו, יב). וע"י התורה שיחשוב על משכבו ומטתו או תהפך הנפילה לקימה. וכאיתא בגמ' (ברכות יד) כל המשביע עצמו מדברי תורה ולן אין מבשרין אותו בשורות רעות". ועפ"ז יל"פ להפליא המשך הברכה שְׁתַּשְׁפִּיכֵנִי לְשֵׁלֶם, וְתַעֲמִידֵנִי לְחַיִּים טוֹבִים וְלְשֵׁלֶם, וְתֵן חֲלָקִי בְּתוֹרָתְךָ שהכוונה הוא דהשכיבה בעצמה יפהוף להעמדה ע"י התורה - שהולך לישן עם מחשבות המשוטטות בתורה.

האם חיישינן שמא לא יישן

איתא בגמ' (ברכות ס:) "הנכנס לישן על מטתו אומר משמע ישראל עד והיה אם שמוע, ואומר ברוך המפיל חבלי שינה על עיני ותנומה על עפעפי ומאיר לאישון בת עין. יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתשכיבני לשלום וכו' בא"ה המאיר לעולם כולו בכבודו". ויש ב' נידונים בדברי הפוסקים בענין ברכה זו. א] האם יש חשש ברכה לבטלה באופן שחושש שמא לא יוכל לישן. ב] האם יש לחשוש להפסק בין הברכה להשינה.

הפוסקים [שכנה"ג וא"ר (סי' רל"ט)] מביאים קושית הברכת אברהם (דורו של הבית יוסף, ח"ד סי' קס"ו) מדברי התוס' והרא"ש בברכות (יא:) שהקשו למה לא תיקנו ברכת לישב בסוכה לפני השינה. וכתבו ב' תירוצים א' ר"ת תירץ דברכת לישב על האכילה פוטרנו. ב' הר"י תי' דחיישינן שמא לא יוכל לישן. והקשה הברכת אברהם על תי' השני, דאיכא היכי תיקנו ברכת המפיל, הא איכא למיחש שמא לא יישן. והברכת אברהם כתב ע"ז ב' תירוצים. (וכדאי להעתיק כל לשונו במילואו כדי להבין היטיב כוונת דבריו).

א] ברכת המפיל היא ברכת הודאה על טבע השינה ההכרחית לקיום האדם, דא"א שלא יישן ג' ימים, איכא זאת הברכה תתקיים עכ"פ תוך זמנה שהיא ג' ימים, [ולא יחזור ויברך אותה פעם שנית], אבל בברכת לישב בסוכה שמא יהיה מצטער ולא יוכל לישן כלל בסוכה וישן חוץ לסוכה כדין מצטער פטור מן הסוכה, והו"ל ברכת לישב בסוכה ברכה לבטלה. [וכ"כ הראב"ד (הובא בספר הבתים)] דמה"ט אינו מברך על שינת יום "לפי שאינו מברך אלא על מנהג העולם ועל סדורו".

ב] יש לחלק בין ברכת המצות כברכת לישב בסוכה לברכת השבח כברכת המפיל, דברכת השבח יכול לברך אותה על מנהגו של עולם כברכת הנותן לשכוי בינה אפילו לא שמע קול תרנגול (כמש"כ הר"ן בשם הרמב"ן בפ"ק דפסחים), אבל ברכת המצות לא יכול לברכן אם לא יעשה אז המצות, ומש"ה חיישינן שמא לא יישן. וכמו"כ כתב המעשה רוקח דהברכה לא נתקנה על השינה אלא הוא ברכת השבח והודאה על ענין השינה, ולכן אין מקפידים לברך דוקא סמוך לשינה. [וכע"ז כתב העלת תמיד. וכ"כ הא"ר ופמ"ג (סי' רל"ט א"א סק"ג) וז"ל "ברכת המפיל, אע"ג דבסוכה אין מברכין דשמא לא יישן, כאן מברך על מנהגו של עולם כמו הנותן לשכוי בינה".

ג] ובאמת הגר"א בביאורו להל' בדיקת חמץ ביאר המחלוקת אם מניחין פתיתין לפני הבדיקה דשמא לא ימצא חמץ, דתלוי במחלוקת ר"י ור"ת אם חיישינן שמא לא יישן. ומברכת המפיל יש ראייה לר"ת. וביאר הדמשק אליעזר כוונתו, דיש מחלוקת יסודית בכל ברכה על דבר שאינו בידו כגון שינה,

דלר"ת נתקן האי ברכה על 'הולך לישן' אף שאינו יודע אם יישן. וכן לענין חמץ מברך אע"פ שאינו יודע אם ימצא חמץ. והר"י חולק דהברכה הוא על עצם השינה או ביעור חמץ, ואם לא נתקיים לבסוף הוי ברכה לבטלה.

היוצא מזה ג' דרכים בגדר חיוב הברכה. א] לר"ת ס"ל דהברכה נתקן על הולך לישן. ב] ולר"י צ"ל דשאני ברכת המפיל דישן לבסוף. ג] הוי ברכה על מנהגו של עולם.

דעות הפוסקים למעשה בגדר ברכת המפיל

דעת החיי אדם

והנה ברכת המפיל הוא הראשונה בסדרה של כל ברכות השחר המוזכרים בסוגיא דברכות (ס:). והנה לדעת הרמב"ם דאין לברך שום אחד מברכות השחר אלא א"כ נהנה, כפשוטו ה"ה לברכת המפיל, דהביא ברכת המפיל יחד עם שאר ברכת השחר, ומשמע דאין לחלק ביניהם. וצ"ל כתי' קמא דהברכת אברהם דלא דמי לסוכה, דהכא לבסוף יישן. או דס"ל כר"ת דלא חיישינן שמא לא יישן וכמו שביאר הגר"א בדעתו.

אולם לפי מה שכתב הרמ"א דנוהגין כשיטת הרמב"ן והר"ן לברך כל ברכות השחר על מנהגו של עולם ואפילו לא נהנה כלל. ולכן כתב הח"א (כלל ל"ה) דה"ה לענין ברכת המפיל דאע"ג דנראה שהוא ברכות הנהנין יש לברכה בכל ענין לפני שינתו בלילה ואין לחשוש שמא לא יישן דהרי יוכל לברך על מנהגו של עולם, [כתי' ב' דהברכת אברהם], (ולענין שינת יום יבואר לקמן).

דעת הביאור הלכה

אמנם הביה"ל חולק על הח"א, דגם לפי מה דנוהגין לברך כל הברכות על מנהגו של עולם, הרי חוששין לדעת הא"ר שלא לברך המעביר שינה ואלקי נשמה בלי שינה, ומשום דנאמרו בלשון יחיד, והינן הנוסח הוא "על עיני וכו'". ועפ"ז כתב "ועכ"פ נ"ל דאם מסתפק שמא לא יוכל אח"כ לישן בודאי אין כדאי לכתחלה לברך".

דין הפסק בין ברכת המפיל להשינה

הנה עד השתא דברנו לענין חשש שמא לא יישן. ועדיין יש עוד נידון, אם נימא דאין אנו מברכין על מנהגו של עולם האם יש להקפיד שלא להפסיק בין הברכה לשינה.

והנה בסדר ק"ש על המטה יש ג' דיעות. א] בגמ' לפנינו "הנכנס לישן על מטתו אומר משמע ישראל עד והיה אם שמוע. ואומר ברוך המפיל וכו'". וכן הוא הסדר ברבנו ירוחם טור ושו"ע. אך משמע מסדר הטש"ע דעכ"פ שאר פסוקי דרחמי יש לקרוא אח"כ. ב] אולם המ"ב מביא דעת השל"ה [הובא בא"ר] לברך באחרונה וז"ל "כי איך יפסיק בין ברכת המפיל שהיא ברכת השינה לשינה. וכבר ידוע שאסור להפסיק בין הברכה לבין הענין שמברך עליו, ואע"ג

דשינה אין בידו ולפעמים מפסיק הרבה בעל כרחו בין הברכה לשינה, זו אינה כלום, דאונס פטריה רחמנא, ואין מחויב לתקן אלא דבר שתלוי בו". ג] דעת הרמב"ם (תפלה פ"ד ה"א) דמקדימין המפיל לק"ש, וכ"כ האבודרהם בשם רב האי והכלבו. וע' בכנסת הגדולה דהוכיח מהכלבו דליכא דין הפסק מחמת המפיל, דהרי הקדים המפיל לשמע, ואפ"ה כתב דאין לדבר ולאכול אחר ק"ש משום דכתיב אמרו בלבבכם, והובא ברמ"א לדינא. ומוכח דכל האיסור הפסק הוא רק משום ק"ש, אבל משום המפיל דאמרו קודם לכן ליכא איסור הפסק, ע"ש.

והנה בדעת הכלבו יתכן דס"ל דמברכין על מנהגו של עולם, אבל לדעת הרמב"ם בעצמו תמוה, דהרי הרמב"ם חולק על כל ענין זה לברך על מנהגו של עולם, ואוסר לברך ברכות השחר אם לא עשה אותה פעולת הנאה. וכמו ברכות הנהנין דאין לברך בלי הנאה, והרי ברכת המפיל נשנה יחד עמהם, ואפ"ה היפך הרמב"ם הסדר שהוא לפנינו בגמ' לברך המפיל אחר שינה, וס"ל דיש לברך המפיל ואח"כ לקרות ק"ש, וצ"ע למה אין ק"ש הפסק בין המפיל לשינה. וכבר הבאנו (בגליון ל"ב) דברי המג"א דס"ל להר"ם דהוא משום שמירה, ולכן לא חשיב הפסק. והערוך השולחן הוסיף ביאור וז"ל "והנה זהו וודאי דאין הכוונה שאחר ברכת המפיל אין הפסק עד השינה כמו בכל הברכות שאסור להפסיק בין נט"י להמוציא וכיוצא בכו' ואף דשמע והפוסקים הם משום שמירה, מ"מ אי ס"ד דאסור להפסיק מאי מהני שהם משום שמירה. אלא וודאי דכאן לא הוי ההפסק איסור כבכל הברכות, והטעם דהא שינה אינה ביד האדם, והסברא זו כתבו בסוכה (פ"ד) הרא"ש והמרדכי דלכן אין מברכין על שינת סוכה ע"ש, וברכה זו היא חיובית על ענין השינה של האדם, ולזה אומר שיראה לקרבה להשינה בכל היכולת", עכ"ל.

אולם מדברי המ"ב (סק"ד) משמע שחולק על זה וס"ל דליכא היתר להפסיק אפילו לדבר נחוץ כי יפסיק בין המפיל להשינה, ומשמע דאיכא דין הפסק בהמפיל, ורק לענין ק"ש עצמו והפוסקים יש היתר משום שמירה. וכ"ז לדרכו אזיל שהשיג על הח"א דאינו ברכה על מנהגו של עולם, אלא על השינה שלו, וכמו דחשש שמא לא יישן, הי"נ חשש להפסק.

דעת הסדר היום סמיכות המפיל להשינה

והנה המג"א (סק"ג) הביא דברי הסדר היום [והובא במ"ב סק"ג] "לא יקרא ק"ש כשיכנס לישן אלא כשרואה שהשינה באה עליו, והביא הכנה"ג דחולק ע"ז "שיש לקרות מיד שמא יחטפנו שינה אח"כ ולא יקרא ואין לחוש משום הפסק אלא כשעושה ד"א בינתים אבל מה שיושב ודומם לא מקרי הפסק אף ששהה איזה זמן קודם שיישן". וע' בסדר היום בפנים דמבואר טעם הדבר וז"ל "דלא יקרא קריאת

והינן צריך לברך כל לילה אע"פ שאין כוונתו לישן.

ד יתכן דס"ל דגם לתי' ברכת אברהם דלכסוף מוכרח לישן ולא יהיה ברכה לבטלה, בודאי לא יעשה כן לכתחילה. אולם בלא"ה משמע מהמ"ב דיש גם חשש הפסק, וע"ז לא יועיל תי' הברכת אברהם. ואולי גם לפי הגר"א דלר"ת לא חיישינן שמא לא יישן כיון דאינו בידו, יתכן דהיכא דיש חשש גדול שלא יישן באמת אין לברך, ורק בסתמא אמרינן דיכול לברך, וצ"ע. וע' במחזה אליהו משי"כ בזה.

ה יש לצייין דבאמת יש עוד סיבה שלא להפסיק אחר המפיל. לפי דעת הראב"ד [הובא באבודרהם ותוס' הרא"ש] ועוד ראשונים דהטעם דברכת אלקי נשמה אינו מתחיל בברוך דהוי ברכה הסמוכה לברכת המפיל, [ע' בגליון ח' משי"כ בזה], ולפי"ז אין להפסיק ביניהם כמש"כ הראשונים דמה"ט אין להפסיק באמצע פסוקי דזמרא, [וכן מבואר מקושית האבודרהם על הראב"ד, ע"ש]. אולם למעשה אין

א וכן מתבאר מדברי האשל אברהם (בוטשאטש, סי' רל"ט) דאף אם נימא דהברכה לא ניתקנה על מנהגו של עולם, מ"מ הברכה ניתקנה על ההכנה לשינה, ולכן אם הכין עצמו לשינה ולבסוף לא נרדם, אין זה ברכה לבטלה. שכתב וז"ל "משא"כ כשהיה זמן לשינה ולא הגיעה עליו, וכי כשאנו יכול לישן אח"כ כלל תהיה הברכה לבטלה, והרי רוב העולם מברכים גם כשאין ודאי שיוכלו לישן או, אלא שהברכה נתקנה על ההכנה לשינה".

ב וגם לדעת התוס' והרא"ש דהברכות שתיקנו משום הנאתו אין לברכה בלי הנאה, כיון שלא נמנו ברכת המפיל לאחד מברכות אלו, מבואר דנכלל ברכה זו בברכה שתיקנו על מנהגו של עולם.

ג ולכאז"צ, דאם נימא דהברכה היא על מנהגו של עולם, איכא אמאי מי שאין כוונתו לישן בלילה לא מברך ברכה זו, דמאי שנא מברכות השחר שמברכים על מנהגו של עולם כל יום אפילו לא נתחייב,

עומק התפילה - ברכת המפיל

הרב אוריאל שונברג שליט"א מח"ס אור צפון

חבלי שינה

הלשון "חבלי שינה" מוסב על ההגבלות שנופלות על האדם כאשר הוא ישן, והן נחשבות כחבלים שמעצרים ומגבילים את האדם, וכפי שמצינו שבבוקר מברכים "מתיר אסורים". אמנם האבודרהם מוסיף ד"חבלי שינה" הוא מלשון "חבלים נפלו לי בנעימים" (תהלים טז, 1), דהיינו שהחלק שנפל בגורלי הוא טוב ונעים, ולעניינו, "חבלי שינה", פירושו ההגבלות שנופלות על האדם בזמן השינה הן מתגלות לבסוף כחלק טוב [כמו שכתוב "הנה טוב מאד", זו שינה], שהרי מתוך שאדם ישן קצת הוא עומד ויגע בתורה הרבה, עכ"ל. [הטעם שנחלה נקראת "חבלים" הוא מפני שנחלה בדרך כלל היא חלק מוגבל ומסוים, שנמדד על ידי חבל ובדומה לזה מצאנו שחבילה היא קבוצת פרטים שנאספו על ידי חבל].

גם הלשון של "המפיל", מבוססת על הפסוק שהבאנו לעיל "חבלים נפלו לי בנעימים", ענינו של "נפילת" גורל או נחלה ["הפיל פור הוא הגורל"] הוא הנהגה שמעל לבחירתנו השייכת לשורש נשמטנו, והיא מורידה את חלקנו לתוך עוה"ז. כמו כן השינה אינה תלויה בבחירתנו, אלא היא מגיעה מלמעלה משורש נשמטנו ונופלת עלינו.

שינה על עיני

נוסח הברכה הוא "המפיל חבלי שינה על עיני" - עיניים דוקא. והטעם שחז"ל תלו את השינה בעיניים אינו רק בגלל שסוגרים

את העיניים בשעת השינה, אלא שהשינה קשורה לעיניים בעצם, שהרי כוחן של העיניים הוא כח ההשגחה והשליטה על מצבנו. ולכן במשך היום קִשְׁשָׁל האדם ונשמטו שולטים, הם מאירים את עיני האדם להשגיח על עצמו ועל סביבותיו [גם עור יש לו את היכולת להשגיח ולשלוט על עצמו ועל סביבותיו מכח עין השכל]. משא"כ בזמן שינה, כאשר שליטת השכל והנשמה מסתלקים, לא רק שהאדם אינו יכול לראות מכח עיניו, אלא שהאדם אינו יכול להשגיח ולשלוט על עצמו, על מעשיו, ועל כל מה שסביבו לו.

ההבדל בין "שינה על עיני" ל"תנומה על עפעפי" הוא שבמצב של "שינה על עיני" האדם עדיין שומע מה שמדברים ואפילו יכול לענות לדברים שלא צריכים סברא, משא"כ במצב של "תנומה על עפעפי" האדם ישן עמוק ואינו מגיב לדברים שסביבו (תענית יב. יב.).

יהי רצון וכו' שתשכיבני לשלום וכו'

בזמן שינה, כשמתמעטת הארת הנשמה, האדם נמצא בסכנה מכוחות הטומאה שמתגברים בלילה, ועל זה אנו מבקשים [לפי נוסח אשכנז] שבע בקשות שונות, שלא ישלטו כוחות הרע על הגוף, והן: שתשכיבני לשלום, ותעמידני לשלום, ואל יבולוני רעיוני, וחלומות רעים, והרהורים רעים, ותהי מטתי שלמה לפניך, והאיר עיני פני אישן המות.

כי אתה המאיר לאישון בת עין

בפשטות, מילים אלו הן ההמשך לבקשה האחרונה שמבקשים "והאיר עיני פני אישן המות, כי אתה המאיר לאישון בת עין". דהיינו, אנו יכולים לבקש "האר עיני" כי אתה הוא

ש"מאיר לאישון בת עין".

אמנם יש לבאר עוד שהמילים "כי אתה המאיר לאישון בת עין" חוזרות על כל הבקשות, והוא נתינת טעם וסיבה שאנו מבקשים את כל הבקשות האלו. הביאור בזה הוא שכל זמן שהאדם ישן הקב"ה מאיר את אישון בת עינו (כמבואר בשער הכוונות) כדי שהוא לא ישן שינת המוות, שהרי האישון בת עין [השחור שבעין שבו רואים ציור של איש קטן, ועל שם זה נקרא אישון] הוא הכולל את כל הגוף (כמבואר בשער הכוונות הנ"ל, דוגמה לכך שהעיניים כוללות את כל הגוף מצינו במה שאמרנו חז"ל (תענית כד.) כלה, כל זמן שעיניה יפות, אין כל גופה צריך בדיקה], ודרכו הקב"ה מאיר ומשפיע חיים בזמן השינה כדי להחיות את האדם ולשמור עליו מכל המזיקים ששולטים בלילה ולהכניס למחרת, ובגלל זה אנו יכולים לבקש "שתשכיבני לשלום ותעמידני לשלום וכו'" כי אתה הוא זה ששומר ומחיה אותי בתמידות מכח הארת האישון בת עין.

בנוסח ספרד [וכפי נוסח הגמרא שלפנינו] המילים "המאיר לאישון בת עין" נתקנו לפי הבקשות שבברכה ולא אחריו כבנוסח אשכנז, אמנם גם כך הביאור הוא, שבגלל שהקב"ה "מאיר לאישון בת עין" יכולים לבקש, "יהי רצון וכו'", וכמו שכתבנו.

בא"ה המאיר לעולם כולו בכבודו

בחתומת הברכה אנו מברכים לא רק על שהוא מאיר לאישון בת עין, אלא שהוא מאיר לעולם, ולא רק לעולם אלא "לעולם כולו" הכולל גם עיני לילה, חשך, והסתרה, הכל מצטרף לגלוי של "בכבודו", בתורת חשך סיבת האור.

המשך מעמוד ג'

שמע כשיכנס לישן אלא כשרואה שהשינה באת עליו ועפעפי עיניו נאחזות לישן, כי איך יברך המפיל חבלי שינה והשינה עדיין לא באה אלא שהוא מכין לה מקום שתבא, ודאי ברכה לבטלה היא. וכוונתו מבואר דטענתו הוא מלשון הברכה "המפיל חבלי שינה", דהמשמעות הוא דמברך על השינה שהקב"ה כבר התחיל להפיל עליו, ואינו מברך רק על להבא. אולם הכנסת הגדולה השיג עליו, וז"ל "ומש"כ בעל סדר היום שהיא ברכה לבטלה, לא דיבר נכונה, שאינו מברך עתה, כלומר אינו אומר המפיל עתה חבלי שינה, אלא המפיל חבלי שינה על עיני, והוא על השינה שעתידי לישן, דומיא דהנותן לשכוי בינה, שאע"פ דלא שמע קול תרנגולא, וכן כל שאר ברכות השחר אומרים אותם, שהן על סדור העולם והנהגתו, ה"נ מברך על מה שעתידי לישן. ועוד האריך להוכיח דליכא חשש הפסק [והבאנו דבריו למעלה].

המתבאר מדבריהם דהנידון בסמיכות הברכה לשינה הוא לא משום הפסק, אלא דפליגי ביסוד חיוב הברכה, האם הברכה ניתקנה כשמתחיל לירדם, או שהברכה ניתקנה על השינה שהולך לישן.

לדינא

סדר ק"ש על המטה - המ"ב (סק"ב) הביא ג' דיעות בסדר אמירת ק"ש והמפיל. א] לברך המפיל ואח"כ שמע. ב] לקרות שמע ואח"כ לברך המפיל ואח"כ אומרים כל פסוקי שמירה. ג] אין לברך המפיל עד אחר כל הפסוקי שמירה. ומסיים, "ונראה דלמעשה

אנו חוששין לזה, דהרי אין אנו מקפידין בהפסק בין השינה לאלקי נשמה.

ו צ"ע על המנ"א ששבח השנה הראשון של הכנסת הגדולה, שהוא השנה על טעמו של הסדה"י, והביא רק השנה השני, דלכאורה אין ענין למש"כ הסדר היום אלא הוסיף הכנה"ג להוכיח עיקר הדין דאפילו מטעם הפסק בין ברכה לשינה אין חשש.

ז [נדלך דברי הביאור] דאין מברכין על מנהגו של עולם, בניו על דעת יחיד לענין המעביר שנה, והוא חידוש גדול כמו שהאריך הע"ת שם, וא"כ בודאי הוא רק לחומרא לענין לצאת ברכות אלו מהשני, או שלא להפסיק אחר המפיל לכתחילה, אבל עבר והפסיק אפילו שלא לצורך, בודאי אין לחזור ולברך, אלא סומכין על מה שביקר על מנהגו של עולם. וכ"כ הגר"ח"ק (שם).

ח וילה"ע לפמשי"כ דלא נתקנה על מנהגו של עולם, ולפי מה שבארנו שם דודאי נתקנה על מנהגו של עולם אלא דסו"ס אם לא יישן יצא שקר מפיו, ה"נ י"ל כן ומש"ה אין לברך שנית, אף אם יש עוד מחייב, דלא חייבו יותר ממנהגו של עולם.

ט אולם ע"פ סוד יש מהספרדים שמקפידים לברך לפני חצות, ע"י שו"ת רב פעלים (ח"א סוד ישרים סי' י"ד) ע"פ דרכו של הר"ש דחצות לילה הוא תחילת היום, והיה נוהג לברך כל ברכות השחר בשעת

יתנהג האדם כפי טבעו דהיינו אם טבעו להרדם באמצע ק"ש טוב יותר שיקדים ברכת המפיל מה דאפשר ואם אין טבעו לזה טוב יותר לאחר ברכת המפיל עד לבסוף.

הפסק אחר ק"ש [לפני המפיל] כתב הרמ"א ויקרא קריאת שמע סמוך למטתו, ואין אוכלים ושותים ולא מדברים אחר קריאת שמע שעל מטתו, אלא יישן מיד, שנאמר "אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה". וכתב המ"ב (סק"ד) "ואם תאב לשתות או לדבר איזה ענין נחוץ נראה שמותר אך יחזור ויקרא פרשת שמע.

הפסק אחר המפיל - דעת השל"ה והמ"ב לחשוש להפסק אחר ברכת המפיל. אולם מדעת שאר פוסקים מבואר דלא חששו לזה, כל דליכא חשש שמא לא יישן כלל. **הפסק במקום הצורך -** דנו הפוסקים בכמה שאלות של הפסק לצורך אחר המפיל, כגון אשר יצר ומעריב וקידוש לבנה וספירת העומר, וע"י בכמה שאלות להגר"ח"ק זצ"ל בסוף ספר אשי ישראל, [ועיי"ש שהחזו"א אסר לו לברך אשר יצר, אולם ע"י שו"ת התעוררות תשובה (סי' קי"ד) ובבאר משה (ח"א סי' ס"ג) דפשיטא להו שצריך לברך אשר יצר לאחר ברכת המפיל. וע"ע בתשובות והנהגות (ח"ב סי' קל"א) מה שהאריך בזה]. וע"ע בספר מקור חיים שכתב דצריך לספור ספירת העומר לאחר ברכת המפיל. **אם נרדם אפילו משהו** אמר הגר"ח"ק זצ"ל (א"י שם) דאח"כ מותר לדבר. **עבר והפסיק - פשוט דאין לחזור ולברך**, דכל דברי

המ"ב שאסור להפסיק הוא רק חומרא מספק.¹ **ניעור באמצע הלילה ובא לחזור ולישן -** המנ"א [סי' ו'] הביא בשם הסדר היום דבכה"ג יברך המפיל ואלקי בלי שם ומלכות. והמחצית השקל לומד דהכוונה לברך ברכת המפיל פעם שנית לפני שינתו השנית. אולם השע"ת כתב דט"ס הוא וצ"ל המעביר שינה, וכ"כ המ"ב בשמו. ומשמע דהמ"ב לא חשש לברך המפיל עוד פעם כלל.² **ברכה סמוך לעמוד השחר -** כתב הביה"ל זצ"ל "נסתפקתי אם הוא עדיין קודם עמה"ש בעת ברכת המפיל אך הוא משער שעד שיישן יעלה עה"ש אי אזלינן בתר עת הברכה שהוא עדיין לילה, או בתר שינה שיהיה ביום, ועל שינת היום לא נתקנה הברכה כמ"ש הפוסקים, אבל אחר שעלה עה"ש לא מסתפק לי כלל דאף דאיכא אינשי דגנו בההיא שעתא עד הנץ החמה ועדיין זמן שכיבה הוא ע"פ הדחק כדאיתא בברכות ט', מ"מ לענין ברכת המפיל נראה דעבר זמן שהרי אינו יכול לומר השכיבנו אחר עה"ש כדאיתא שם בגמ', וממילא בעינינו ג"כ אינו יכול לומר שתשכיבני לשלום, שאין עוד הזמן של תחלת שכיבה אלא סוף שכיבה כפירש"י שם. ומדברי הביה"ל מתבאר דפשיטא ליה שיכול לברך ברכת המפיל לאחר חצות הלילה. וע"י בהערה.³ **שינה ביום -** כתב הח"א כמה טעמים שלא לברך ביום. וקודם שישן ביום יאמר ויהי נועם כו', והובא במ"ב [סק"ח]. אפילו לא יישן בלילה לפני זה, כמו שמבואר בדברי הביאור הלכה, [שם]. ובביאורו "בית ד" כ"כ לדינא דמבואר

חצות, אפילו עדיין לא הלך לישן. אולם כתב ע"ז הברכי יוסף (שם) בשם המהר"י באסן (שו"ת לחמי תורה סי' כ"א) וז"ל "יש מי שרצה לומר דע"פ הסוד אין לברך המפיל אם היה ער עד אחר חצות ואז הולך לשכב. ואין כן האמת, אלא צריך לברכה בכל זמן שהלך בלילה לישן.

י וכתב הח"א ג' טעמים א] בשלמא בלילה נתקנה על מנהגו של עולם, אבל ביום אין לברך אלא על השינה וחיישנין שמא לא יוכל לישן. ב] ועוד כיון דאסור לישן ביום כדאיתא בשי"ע סימן ד', אם כן לא ישייך לתקן ברכה על זה, ואפילו למי שצריך לישן כדאיתא בשי"ע סי' ר"א, מכל מקום לא פלוג. ג] ועוד דלא ישייך לומר המפיל חבלי שינה כו', דדוקא בלילה דאיכא לשינתא, משא"כ ביום שאדם מגרר בעצמו השינה.

אולם כבר קדמו הראשונים בנידון זה. ע' במאירי (ברכות ס' ע"ב) שהביא ב' דעות בזה, והובא המחלוקת בספר הבתים, והביא שדעת הראב"ד דאין לברך על שינת היום, ואפילו ישן ביום כעין שינת לילה אינו מברך, לפי שאינו מברך אלא על מנהג העולם ועל סדורו. ומדייק ג"כ מלשון הרמב"ם "כשנכנס אדם למטתו לישן יבליהו וכו'. [אך הרמב"ם חולק על השיטות דנתקנו הברכות על מנהגו של עולם, וצ"ל אחד מטעמים אחרים של הח"א].

סוברים דפריקה בחינם ממש, ועל טעינה נוטל שכר כפועל בטל, כדרך שהמשיב אבידה נוטל שכר על טרחתו באבידה כפועל בטל. וההבדל ביניהם, דבכל מצוות שבין אדם לחבירו, רשאי אדם לדרוש שכר כפועל בטל, וטעינה הרי היא ככל מצוה שבין לחבירו שנוטלים עליה שכר. אבל חיוב פריקה הוא גם מצד צער בעלי חיים, שהיא מצוה שבין אדם למקום, ואין נוטלים עליה שכר.

ויש שחלקו וסברו דעל פריקה נוטל שכר כפועל בטל, ואילו על טעינה נוטל שכר מלא על עבודתו וכ"פ הרמ"א (חו"מ רעב ו). ושיטתם טעונה הסבר, דמהכ"ת לחייבו בכך, ומדוע אינו מחויב מצד חסד וליטול כפועל בטל לכל היותר. וחזינן דמצוות פריקה וטעינה אינן שייכות למצוות חסד אלא הן מצוות בפני עצמן.

זקן ואינה לפי כבודו

הקשה הרמב"ן (ב"מ לג.) על הא דמבואר בגמ' (שם ל:) דזקן ואינה לפי כבודו פטור מפריקה וטעינה כמו שפטור מהשבת אבידה וכל שאר המצוות שבין לחבירו, ולמ"ד צער בעלי חיים דאורייתא אמאי פטור מפריקה, הא איכא צער בעלי חיים במצוות פריקה שהבהמה רובצת תחת משאה ומצטערת וצריכה שיפרקו ממנה את המשא, וזקן ואינה לפי כבודו אינו פטור ממצוות שבין אדם למקום ומחויב גם בצער בעלי חיים.

ומלבד זאת, יש סוגיה נרחבת בגמ' שם שדנה אי צער בעלי חיים אם הוא מדאורייתא או מדרבנן, ולהצד דצעב"ח דאורייתא נאמרו בראשונים ובאחרונים כמה מקורות לחיוב זה בתורה. רש"י (שבת קכח:) מפרש דהמקור למצוות עשה זו ממצוות פריקה שצויתה תורה להקפיד על צער הבהמה. השיטמ"ק (ב"מ לב:) כתב שהיא הלכה למשה מסיני. בהגהות חת"ם סופר למד מהפסוק "ורחמיו על כל מעשיו" (תהילים קמה ט). ובספר חסידים (תרוסו וכן במו"נ ח"ג פ"ז) הביא מקור מתוכחת המלאך לבלעם אחר שהיכה את אתונו - "על מה הכית את אתונך זה שלוש רגלים", דנשמע שלא נהג כשורה בהכאתו.

ונתווכחו הראשונים בגדר 'זקן ואינה לפי כבודו' במצוות פריקה. לדעת הרמב"ן פטור זה לתלמיד חכם בלבד, ומפרש הטעם דאיכא מצוות עשה בכבודו של תלמיד חכם שהוא כבוד תורה, ועשה דכבוד תורה עדיף מעשה דצער בע"ח.

והר"ן כתב (ב"מ שם) דלשיטת הרמב"ן דפטור זקן ואינה לפי כבודו מכוון לתלמיד חכם א"ש דעשה דכבוד תורה עדיף, אבל יש חולקים דס"ל דכל אדם שלפי כבודו אינו ראוי שיעשה מלאכה זו, פטור ממצוות פריקה וכדאמרי' בגמ' (ב"מ לב:) "כל שבשלו פורק וטוען בשל חבירו נמי פורק וטוען". ולשיטתם יקשה דכיון דליכא עשה דכבוד תורה בפטור זקן ואינה לפי כבודו, אמאי ידחה כבודו של אדם עשה

נצטוינו בשתי מצוות שהן סוגיה אחת - פריקה וטעינה. מצוות פריקה נאמרה בפרשת משפטים "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו עזוב תעזוב עימו" (שמות כג ה), והיא מצוה להוריד המשא מעל הבהמה שנתייגעה במשאה בדרך. מצוות טעינה נאמרה בפרשת כי תצא "לא תראה את חמור אחיך או שורו נופלים בדרך והתעלמת מהם הקם תקים עימו" (דברים כב ד), שהיא מצוה להקים ולהטעין את המשא על גבי הבהמה אחר שנתפרקה ממנו.

טעינה דווקא אחר פריקה

הרמב"ם בסה"מ ובהלכות (פי"ג מהלכות רוצח ושמירת נפש) וכן בשו"ע (חו"מ רעב) הוזכרו מצוות פריקה וטעינה יחד, ותלה הרמב"ם את מצוות טעינה במצוות פריקה. וז"ל הרמב"ם "מי שפגע בחבירו בדרך ובהמתו רובצת תחת משאה, בין שהיה עליה משא הראוי לה בין שהיה עליה יתר ממשאה, הרי זה מצוה לפרוק מעליה וזו מצוות עשה וכו' ולא יפרוק ויניחנו נבהל וילך, אלא יקים עמו ויחזור ויטעון משאו עליה". וצריך עיון מפני מה העמיד הרמב"ם את מצוות טעינה דווקא לאחר שנתפרקה הבהמה ממשאה, דמשמע מדבריו דאם ימצא אדם שבא להטעין תחילה את חמורו במשא בלא שנפלה הבהמה ורובצה תחת משאה, אין אנו מצווים להקים עימו את המשא. וצ"ב מפני מה בכה"ג אין מצוה לסייע בעדו.

פריקה וטעינה באדם

והנה הזכיר הכתוב מצוות אלו בשור ובחמור, וילפ' בגמ' (ב"ק נד:) בגזירה שוה 'חמור חמור משבת' דה"ה לכל בעלי חיים. ויש לדון אי איכא מצוות פריקה וטעינה גם באדם הנושא משא ונופל תחת משאו. ובשיטמ"ק (שם) הביא את שיטת רבינו פרץ דכמו שאמרו בגמ' דהאיסור לחרוש ולמשוך בשור ובחמור יחדיו לא שייך באדם וחמור יחד, דכתיב "למען ינוח עבדך ואמתך כמוך" - להנחה הקשתיו ולא לדבר אחר. ה"ה דלא הוקש האדם לבהמה לענין מצוות פריקה וטעינה, ואינו חייב אלא מדרבנן. וצ"ב מדוע אין מצוה לסייע בפריקה וטעינה לאדם, דאם על הבהמה הקפידה תורה, כ"ש על צער האדם כשאר מצוות חסד וצדקה שמחויבים בהם כלפי אדם.

אולם הרשב"א (שו"ת ח"א רנב) נקט בפשיטות דאף באדם יש מצוות פריקה וטעינה, דהטעמים שהובאו בגמ' (ב"מ לב:) למצוות פריקה וטעינה משום צערא דישאל ומשום חסרון כיס שייכים אף באדם, וכל שכן דחסרון דגופא חמיר טפי.

פריקה בחינם וטעינה בשכר

אמרי' בגמ' דשאני פריקה מטעינה, דפריקה בחינם וטעינה בשכר, ונחלקו הראשונים מהו השכר המחויב ליתן עבור טעינה. יש

דצער בעלי חיים. ומפרש הר"ן דכיון דצער בעלי חיים נדחה לתשמישן של בני אדם כ"ש שנדחה לכבודם בשב ואל תעשה דגדול כבוד הבריות. וכעין זה כתבו בתוס' (שם לב:) דהא דמצינו דמעקרין את הבהמות לכבוד המלכים ולא אסרינן מצד צער בעלי חיים, מפני שכבוד המלך עדיף וכמו שנדחה איסור בל תשחית מפני כבוד המלכות, דכבוד המלכות הוא צורך וכל דבר בשביל המלכות אינו נחשב כהשחתה. וה"נ י"ל לענין זקן ואינה לפי כבודו דפטור מפריקה, דהבהמה עומדת לשימוש האדם וכבודו הוא צורכו.

ולפי זה העלה המנחת חינוך (מצוה פ) דאפשר דבזה פליגי הראשונים אם פריקה בחינם ממש, או שרשאי ליטול שכר כפועל בטל, דאי נימא דהבהמה עומדת לצורכו של אדם ולשימושו ורשאי אף לצערה לשם כך, מותר לו ליטול שכר על הפריקה, אלא דאי נימא הכי תקשה שיטת רש"י שהעמיד את מצות פריקה כמקור לאיסור צער בעלי חיים, דלהנ"ל בכל מקום דאיכא צער בעלי חיים יהא מותר ליטול שכר.

חיוב התשלום על פריקה מצד קנס

ובגמ' מבואר דבמקום דאין מצות פריקה אלא מצות צעב"ח בלבד כגון בבהמת עכו"ם, צריך לפרוק אבל אינו עושה אלא בשכר. וצ"ב מדוע המצוה שלו לפרוק מצד צעב"ח מחייבת את בעל הבהמה ליתן שכר. ומפרש הר"ן דכיון שהבעלים עומד עם הבהמה, ואף הוא מחויב לפרוק את הבהמה מצד צעב"ח, ואינו מקיים את מצותו, קנסא הוא דקניס רחמנא לבעלים שיתן את שכרו של מי שבא לפרוק. וכה"ג אמרי' התם דאם ישב בעל הבהמה ואמר לו הואיל ועליך מצוה לפרוק - פרוק, פטור, ומוקמינן בגמ' דאם צעב"ח דאורייתא, מחויב לפרוק מחמת צער הבהמה, אלא דפטור מלפרוק בחינם ומחויב לפרוק בשכר. והיינו טעמא דקנסא הוא דקניס רחמנא דהוא מריה ולא עביד בהדיה. וחזינן דאיכא חיובא על בעה"ב לפרוק ומחמתו הוא משלם את הקנס למי שבא לסייעו בפריקה.

מצוות פריקה וטעינה אין בגדרי גמילות חסדים

והנראה לפרש בהקדם מפני מה אינו מחויב לפרוק מצד מצות גמילות חסדים.

דהנה הרמב"ם לא סידר את הלכות פריקה וטעינה עם הלכות אבידה ושאר מצוות שבין אדם לחבירו אלא סידרם בתוך הלכות רוצח ושמירת נפש. והמכוון בזה, דמצות פריקה וטעינה אין שייכות כלל למצוות שבין אדם לחבירו, אע"פ שיש בהם חסד. והסיבה לכך שכל מלאכה שאדם רגיל לעשות לחבירו בשכר, אין חיוב לעשותה למי שזקוק לכך בחינם מצד מצות חסד. דלכל פעולה של פועל או בעל מלאכה יש שכר, ועל זה אמרה תורה 'ואספת דגנך' דאדם עוסק במלאכתו ומקבל עליה שכר, ואינו מחויב לעשות בחינם כלל. וכשם שאדם אינו מחויב ליתן את ממונו לאחר הנצרך לו, גם כשאינו משתמש בו, כך אינו מחויב לסייע לו בגופו.

וה"נ הטענת חמור או שאר בהמה היא מלאכה שנוטלים עליה שכר,

ואין מקום לחייב אדם לעשותה בלי שכר. ואהכי ס"ל לרבינו פרץ דבאדם ליכא מצות טעינה, ואין מקום לשאול אמאי אינו מחויב לעשות חסד עם רעהו, דאין חיוב חסד במקום שעושה מלאכה. ומ"מ ציותה תורה במצות טעינה, לבוא ולסייע לחבירו לטעון את בהמתו, ונחלקו הראשונים אם על הפריקה נוטל שכר כפועל בטל ועל טעינה נוטל שכר מלא וכן פסק הרמ"א, או דאת הפריקה עושה בחינם ועל הטעינה נוטל שכר כפועל בטל.

ענין צעב"ח בפריקה וטעינה

ואף החיוב מצד צער בעלי חיים אינה מצוה המחייבת כשאר מצוות שבין אדם למקום, דמצד החיוב לסייע לבע"ח ולמנוע את צערו, האדם אינו נדרש לבטל את צרכיו וממילא אינו מחויב לעשות בחינם. משל למה"ד לאדם שיש ברשותו לול תרנגולים, והלול נתפרק והתרנגולים נתפזרו והם בצער, ובעה"ב שזכר פוכל שיבנה את הלול, פשיטא דאין הפועל מחויב לעשות בחינם אע"פ שכעת מונע צער בע"ח של התרנגולים המפוזרים. אמנם הגמ' הביאה דבפריקה עדיפה וקודמת לטעינה בדרך כלל משום דאיכא צעב"ח בפריקה, והעמידה את הפריקה כחמורה מטעינה אבל צעב"ח אינו מחייב מצד עצמו לפרוק בהמות, אלא אם כן נותנים שכר על הפריקה.

ומש"ה כתב הר"ן דקנסו חכמים את בעל הבהמה לשלם את שכרו של מי שבא לפרוק עימו, דמלכתחילה אינו מחויב לעשות בחינם. רק מחמת דבעל הבהמה בעצמו אינו פורק עימו הגם שעליו מוטל החיוב של מניעת צעב"ח מלכתחילה, קנסו את הבעלים שישלם למי שבא לסייע לו.

והטעם שסידר הרמב"ם את הלכות פריקה וטעינה בתוך הלכות רוצח ושמירת נפש, אינה מצד שייכותן להלכות רציחה. אלא דודאי מצוה זו שייכת לעניני נזיקין ומ"מ אינה ענין להלכות גזילה ואבידה. דאע"פ שהזקן ואינה לפי כבודו פטור מפריקה כשם שפטור מאבידה, אינם הלכה אחת, אלא הפטור בשניהם שווה, וברמב"ן מבואר דכל ההלכות שאדם פטור מלהיטמא וכיו"ב בשביל השבת אבידה, נלמדות מפטור זקן ואינה לפי כבודו, והטעם דנאמר בזה שאדם לא מחויב להפסיד משלו בשביל אבידה, וה"נ בפריקה אינו מחויב כשמפסיד משלו. וסידר הרמב"ם את הלכות פריקה וטעינה בסוף הלכות רוצח שהן ההלכות האחרונות בספר נזיקין שבספר היד החזקה, דאין בהם אריכות לחלקם להלכה בפני עצמה.

ואחר שנתבאר דמצוות פריקה וטעינה אין כשאר גמילות חסדים, מובן דגדריהם שונים, ומשום איזה טעם תליא טעינה בפריקה. ואין מקום לשאול מדוע מצוה לסייע בטעינה שאחר פריקה ולא בטעינה סתם, דאין זה סיוע גרידה אלא מצוה מסוימת של פריקה וטעינה.

נומא - מצוות פריקה וטעינה הם חובות מסוימות לסייע לאדם במצבים מסוימים, ואינם מצוות של חסד אלא חיוב לעשות למען חבירו, ולפיכך אין האדם מחויב לעשותן אלא בשכר או עכ"פ כפועל בטל. ואף מצד צעב"ח אין חיוב להפסיד בשביל המצוה, אלא במקום שיכול לעשות בלא הפסד.

עטרת השבת

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

לגורר הסיר על הבלעך כשלא מבושל לגמרי אי חייב משום מבשל

תבשיל שאינו מבושל כל צרכו במקרב למקום יותר חם חייב משום מבשל

קדירה העומדת על הבלעך או פלטה חשמלית והניחו בערב שבת תבשיל שאינו מבושל כל צרכו [לדעת הרמב"ם, ולשאר ראשונים קודם למאכב"ד] או כגון עצמות של הטשולנט אי נקטינן שיש בהו בישול, הרי לקרב יותר סמוך לאש פשיטא שיש בזה חיוב תורה דממהר בישולו יעויין שו"ע סי' רנ"ד ס"ד וכמגיס בשבת דכתבו הרשב"א ביצה ל"ד והרא"ש בפרק כירה דחייב משום דממהר בישולו, וע"ע ביאור הלכה סי' רנ"ז ס"ד ד"ה גורם בשם הבית מאיר, והריטב"א בשבועות דף י"ח נסתפק בזה האם בשבת חייבים על קירוב בישולו כדרך שמצינו בשבועות לענין זר דמהפך בצינורא בהקטרת האיברים ע"ג המזבח דחייב עלה משום זרות או שדין קירוב עבודה הוא דין מסוים בעבודה ולא לענין מלאכת שבת, והעירו האחרונים מה נסתפק בזה הריטב"א הרי מגיס חייב כהברייתא בביצה ל"ד, וא"כ מוכרע דאף בשבת חייב משום ממהר בישולו, ויבואר לקמן בעזה"י.

אף להרחיק יש לחייב משום מבשל

והנראה לדון דאף להרחיק למקום חדש שלא היה מונח קודם ואינו מושפע כעת ממקום הקודם שיש בזה משום מבשל בשבת, והיינו הרי בתבשיל שאינו מבושל עדיין, אם יגביה הקדירה מהאש ושוב יניח באותו מקום בשבת הרי חייב מהתורה משום מבשל שהרי עתה מתבשל מכח הגברא דהניח בשבת, ומעתה יש לדון אף דלא הגביה הקדירה אלא גרר ממקור האש על הבלעך או הפלטה, הרי כעת הניח במקום חדש ומתבשל במקום החדש מכח הגברא שהעמידו במקום החדש דהוא מתבשל מכח הברזל הלוהט כנגדו, והאש מתחת לבלעך הוא גורם דכל הבלעך לוהט וכל מקום בבלעך מתבשל כנגדו וזהו תולדת אש דע"י האש הרי כל מקום ומקום בברזל לוהט ומבשל כנגדו את הקדירה, והיינו ע"ד משל אש ארוכה מגיע מצד אחד של החדר לצדו השני וגרר את הקדירה מקצה האחד לקצה השנית ועתה מתבשל מכח הלהבה שכנגדו בלא שייכות למקום שעמד שם בתחילה, נמצא דכעת מתבשל במקום החדש מחמת הגברא שהניח שם בשבת וזהו העמדת קדירה בשבת ואין בין גורר הקדירה למקום חדש לבין להגביה ושוב להניח ולא מידי, דבשניהם נעקר ממקום הקודם והונח עתה במקום חדש, ופשוט.

גרר הקדירה במקצת ועדיין חלק מהקדירה במקומו הראשון

וכל זה כשגורר למקום חדש על הבלעך או הפלטה שאינו מושפע מחום המקום הראשון באופן זה נראה פשוט דיש בזה משום מבשל ד"ת דכעת מתבשל מחמת הגברא דהניח במקום החדש וכמ"ל, אכן באופן שהזיז הסיר במקצת ממקומו הקודם והיינו מקצתו עדיין על מקומו הראשון ומקצתו במקום חדש, הרי בזה כיון שעדיין מתבשל בצירוף מקום שעמד קודם נמצא דהגברא העמיד מקצתו על מקום חדש ויש בזה גורם גם מחמת המקום הקודם שעמד שם, באופן זה עשיית הגברא נדון כשנים שעשו דהוא שותף במלאכת בישול, דהבישול נעשה מכח

תרתי חדא מאי דמונח מבעוד יום ועוד מחמת המקום החדש ואף דזהו אותו הגברא מ"מ הרי חלק מעשייתו נעשה בערב שבת וחלק בשבת נמצא דאין העשיה בשבת בשלמות כי אם ההשתתפות בבישול וזהו בכלל שנים שעשו כל השתתפות עם גורם אחר יעוון תוס' פרק המצניע דדנו דחי נושא את עצמו מדין שנים שעשו והיינו השתתפות האדם עם הבהמה, כמו"כ בנידון דידן יש כאן השתתפות במעשיו דערב שבת למאי דהניח בשבת ויחדיו הרי הם גורמים להבישול, ובזה ק"ל דאין בזה איסור ד"ת כי אם איסור דרבנן, וכמדומה העולם אינו מודע לכך לא באופן הראשון דגרר הקדירה למקום חדש שאינו מושפע מהמקום הקודם דיש בזה איסור ד"ת ולא בגרירה מקצתו דיש בזה לכה"פ איסורא דרבנן, וכל זה בגוונא דנאסר לעקור הקדירה ולהניחה חזרה בדבר שלא נתבשל לגמרי, וכמש"נ.

חידוש הגרש"ז זצ"ל בדיון מלאכת מחשבת

ובספר מנחת שלמה ח"א סי' צ"א אות י' דן הגרש"ז בהנ"ל ויצא לחדש יסוד גדול בדיון מלאכת מחשבת דכל שע"י מעשיו רק מחליף ממצב שאף בלעדי מעשיו היה נעשה מלאכה ורק הגברא ע"י מעשיו ניתק מהמעשה הקודם וכעת המלאכה נעשית מכח הגברא י"ל דחסר במלאכת מחשבת.

ורצה להוכיח גוף היסוד מדברי הגרע"א ריש סי' שי"ח בשם הריטב"א בשבועות דף י"ח וז"ל, 'וקצת ראייה לכך ממ"ש הגרע"א ריש סי' שי"ח בשם הריטב"א לענין היפך בגחלים, דאפשר דחייב מפני שמתבשל במוקדם, ולא הזכיר כלל לחוש שע"י ההיפוך משכחת שהתבשיל מתבשל כעת מגחלת של האדם, ולא מהאש שהיתה קודם (ע"ש בריטב"א שכתוב: היפוך הבשר, אבל הרע"א כתב: גחלים). וחושבני ש**נשמע מזה** דעל אותה האש שהקדירה עומדת עליה מותר לשנותה ממקום למקום ללא שום הפסק כלל וכלל וגם אינו מקדים או מאחר בכך את הבישול, ולכן נראה, שאף אם התאורה והתנורים החשמליים הסמוכים למעלית ניזונים מזרם של המעלית במקום הזרם שמקבלים כרגיל מהרשת, ג"כ אין בזה איסור תורה, כיון שהחילוף נעשה ללא שום הפסק באמצע, דמסתבר שהיפוך הגחלים שעושה ממש בידים חמור יותר מירידת המעלית לאחר שכוח החשמל משחרר את בלם העצירה והכל נעשה מאליו רק ע"י הכובד שלהם.

והנה הגרש"ז יצא לחדש יסוד גדול בדיון מלאכת מחשבת, היכא דאותו מלאכה נעשית אף לולי הגברא ורק הגברא ע"י עשייתו החליף למצב שהוא העושה, ככה"ג נדון דלא אהני מעשיו של האדם, וזהו חסרון במלאכת מחשבת.

ואף לפ"ז זהו רק לענין מלאכת שבת דכתיב ב' מלאכת מחשבת, אולם לענין בישול בשר וחלב הרי פשיטא דאף להגרש"ז ע"י גרירת הקדירה דבשר וחלב ממקום למקום ע"ג האש הרי חייב משום בשר וחלב דהרי יש בזה בישול בשר וחלב במקומו החדש מכח הגברא ולא בעי בזה מלאכת מחשבת, וכל דברי הגרש"ז פטור מסוים בדיון מלאכת מחשבת. א

(א) ויל"ע דבפשוטו כל היכא דפטרינן משום 'מלאכת מחשבת' אכתי מדרבנן נאסר יעוין תוס' יומא דף ל"ד ע"ב ככל פטורי מלאכת מחשבת, וא"כ יש מקום עדיין לאסור מדרבנן, וצ"ע.

יסוד הגרש"ז צ"ל רק באופן דאינו ממנהר או מאחר בישולו

והנה אף לדעת הגרש"ז כל היתרו כמש"כ 'וחושבני שנשמע מזה דעל אותה האש שהקדירה עומדת עליה מותר לשנותה ממקום למקום ללא שום הפסק כלל וכלל וגם אינו מקדים או מאחר בכך את הבישול'. הרי דכתב דהיתרו רק אי אינו מקדים או 'מאחר' בכך את הבישול, והיינו משום דאם יש שינוי כל שהוא ע"י גרירת הקדירה נמצא דאינו רק מחליף ממה דהולך ומתבשל בלא מעשיו למאי דמתבשל מכח מעשיו, אלא נדון בזה כדבר חדש ואינו רק מחליף מצב, ובזה כבר יש לחייב מכח מעשיו משום דחידש מצב חדש, אשר לפ"ז אף לדעת הגרש"ז להרחיק הקדירה למקום שפחות חם הרי מאחר בישולו וחייב אף בגרירת הקדירה, וכל דבריו בזה רק באופן דגורר על אותו האש ואין שינוי כלל לא במה שממנהר או במה שמאחר בישולו. והנה בדרך כלל לעולם יש שינוי במהירות או איחור הבישול, ומשכחת בלא שינוי כלל על גחלים או אש ממש אכן בבלעך או פלטה הרי יש מקומות יותר ופחות חמים, וממילא לעולם בהזזתו את הקדירה הרי יש בזה שינוי בזמן בישולו, ושוב לא נכלל בחידושו דהגרש"ז דלהחליף ממצב למצב חסר במלאכת מחשבת אסרה תורה, וא"כ אף לדידה כל הזהה דמאחרת בישולו נכלל באיסור בישול.

פליאה עצומה על ראית הגרש"ז צ"ל

והנראה לדון טובא בדברי הגרש"ז צ"ל, הרי ע"י היפוך הגחלים הרי ודאי נשאר עדיין גחלים קודמות ורק ע"י היפוך העלה עוד גחלים בוערות, ובזה אי נדון מחמת דהביא כעת אש חדשה דמחמת זה מתבשל הרי אין בזה כי זהו גורם וכשנים שעשו ואין בזה חיובא, דנהי דהעלה עוד גחלים בוערות הרי קיים עוד גחלים כבר קודם שהם מצטרפות לבישול, ורק נדון הריטב"א דיש לחייב חטאת מחמת דממנהר בישולו, וזהו אך משום מיהור הבישול, וליכא לאתויי עלה משום דהניח במקום חדש דמחמתו מתבשל משום דעדיין קיים הגחלים שהיו שם מקודם ולא סילק לגמרי הקודמים אלא הוסף יותר, וכמש"נ.

מוסיף שמן שבנר אי יש לחייב משום בילה בלח דכעת דולק מחמת שמן ידיה

ובזה נדחה ראית הגרש"ז שם ממוסיף שמן שבנר דכתב הרא"ש בפ"ב דביצה, דטעמא דחייב הוא רק מפני שמאריך זמן ההבערה, אע"ג דיש בילה בלח והפתילה שואבת תיכף גם מהשמן הנוסף. ומזה הוכיח הגרש"ז דע"כ כיון דאף בלא מעשיו דולק הנר ורק במעשיו החליף מהמצב הקודם למה שנעשה ע"י, אין בזה מלאכת מחשבת.

ולפמש"כ הרי אין שמן ידיה לבד דולק כי אם גם שמן ידיה וכמש"כ הגרש"ז עצמו, ובזה אין כאן כי אם זהו גורם, וממילא אין לחייב משום הבערה בשמן ידיה בלבד משום שיש עוד גורם וזהו כאופן דהזיז בשבת הקדירה במקצת ונשאר חלק על מקומו הקודם וחלק על מקום החדש כנתבאר דזהו גורם וכדברי הריטב"א בהיפוך הגחלים דאין לחייב משום דלא נעשה ע"י בלבד דהרי עדיין קיים מהגחלים הקודמים וכמש"נ, ולזה אתי עלה הרא"ש לחיובא רק משום דמאריך זמן הדלקתו.

להוסיף מים בבגד שכבר שרוי במים

עוד הוכיח שם הגרש"ז 'ממש"כ המ"ב סי' ש"ב סקנ"ה דצריך ליזהר שלא לשפוך מים לתוך כלי ששרוי בו בגד מלוכלך משום דשרייתו זהו כיבוסו 'אם לא שהמי משרה עולים עולים מכבר למעלה על הבגדים מסתברא דמותר', הרי חזינו שאינו חושש לזה שהמים הנוספים ג"כ משתתפים בכיבוס, והיינו מפני שבהוספת המים אין הוא מחדש שום דבר הואיל והכיבוס בלא"ה הרי נעשה ע"י המים הקודמים. עכ"ל.

והנראה בזה כיון דאינו מכבס בידים כי אם דאתינן עלה מכח דנתחדש שרייתו זהו כיבוסו, בזה נראה דבשלמא היכא דהגברא מחדש כל עיקר השרייתו, בזה נתחדש דזהו כיבוסו, אכן באופן דהוסיף מים בגוונא דכבר הבגד שרוי ועומד בזה מסתברא דאין בהוספת מים חידוש דשריה ככיבוס, משום דלא חידש השריה, וממילא אין זה שייך להאי כללא דמלאכת מחשבת.

הדרין לפשטא דמילתא דהגורר הקדירה למקום חדש חייב משום מבשל

ומעתה נראה, כיון דכל עיקר ראיתו דהגרש"ז זהו מדברי הריטב"א, ולהמבואר אף דמוכח מדברי הריטב"א לאופן מסוים והיינו היכא דקיים גחלים הקודמות דבזה אין בהבאת גחלים נוספות משום מבשל כי אם לענין ממנהר בישולו, וכמש"כ לעיל דבאופן זה זהו כשנים שעשו דהרי כבר אותם גחלים כבר קיימות ורק הוסיף עוד גחלים ואין בזה מעשה בישול מחדש רק מכח מעשיו בלבד כי אם בצירוף הקיים, אכן לענין לחייב משום שהביא הקדירה למקום חדש דאינו מושפע כלל ממקומו הקודם אין ראיה מדברי הריטב"א, ושוב הדרין לפשטות הדברים דיש בזה מבשל ד"ת, ונקטינן דהכלל בזה, כל דגרר למקום חדש על הבלעך או פלטה למקום חדש שאינו מושפע כלל מהמקום שהיה שם מערב שבת כי אם דמתבשל מחמת הברזל הלוהט כנגדו הרי יש בזה חיוב ד"ת דמבשל, ובאופן דהזיז הקדירה במקצת ועדיין חלק הקדירה נשארת על מקומה הקודם, הרי זה בכלל זהו גורם ואין בזה איסור תורה כי אם דאתינן עלה כשנים שעשו שאין בזה כי אם איסור דרבנן, וכמש"נ.

שיטת הריטב"א בשבועות דיש חיוב מיוחד בהגסה ולא מטעם ממנהר בישולו

בעיקר דברי הריטב"א בשבועות דנסתפק האם חייבים על קירוב מלאכה בשבת או דילמא זהו דין מסוים לענין לחייב משום זרות דנתחדש בזה דקירוב עבודת עבודה, והזכרנו דהעירו האחרונים הרי מוכרע הדבר מכל מגיס דחייב השני משום מבשל והיינו ממנהר בישולו. יעויין אגלי טל זורע ואבי עזרי פ"ט משבת.

אשר נראה בדעת הריטב"א דקסבר דמגיס שאני ואין חיובו משום ממנהר בישולו כמש"כ הרשב"א ורא"ש, כי אם משום דזהו מצרכי הבשול וכיסוד הרמב"ם פ"ג ה"א ובפ"ט ה"ד ובהלכה י"א כתב לענין מלאכת מלבן 'המכבס בגדים הרי זה תולדת מלבן וחייב והסוחט את הבגד עד שיוציא המים שבו הרי זה מכבס וחייב שהסחיטה מצרכי הכיבוס היא כמו שההגסה מצרכי הבישול', ועד"ז כתב הרמב"ם פ"י ה"ט 'המותח חוט תפירה בשבת חייב מפני שהוא מצרכי התפירה, והיינו אך דרך הכין החוט ולא תפר נכלל במלאכת תפירה ועמד בזה החיי אדם, ועד"ז כתב הרדב"ז סי' אלף תרי"א בביאור שיטת הרמב"ם פ"ח השורה חטיין במים הרי זה תולדת זורע, והדבר תמוה דהרי לא זרע אלא רק הכין לזריעה, ומכ"ז מבואר דילפי' בל"ט מלאכות לא רק גוף המלאכה אלא אף הנלוו אליו לגופא של מלאכה, והרי זה בכלל המלאכה עצמה וכלשון הרמב"ם דהוא מצרכי המלאכה, ואי"ה בל"ג נאריך בהזדמנות ביסוד גדול זה, עכ"פ מה שנוגע לעניננו זהו דהא דחייב בהגסה י"ל דאינו נגמר במאי דמקרב בישולו כי אם מעשה הגסה היא מצרכי הבישול וזהו מעשה מסוים דקעביד בתבשיל, ואינו ראיה לחייב משום ממנהר בישולו, ומפורסם שיטת הכל בו דיש לחייב משום מגיס אף לאחר דנתבשל כל צרכו בעודו על האש, אשר מבואר מזה דהוא חיוב נוסף משום 'צרכי הבישול' וע"ע רשב"א שבת י"ח, והדברים עתיקין, ומיושב היטב שיטת הריטב"א בשבועות דאף דחייב המגיס מ"מ לא הוכרע מזה הנדון האם לענין מלאכת שבת יש לחייב את המקרב המלאכה כעשיית מלאכה, וכמש"נ.

נידונים מעשיים בהלכות טהרת כהנים^[ה]

ע"פ הספר "משמרת הכהנים" הלכות טהרת כהנים
מאת הגאון רבי ישראל כהן שליט"א

נערך ע"י הרה"ג י. מנדלזון

צורת יציאת הכהן מבית החולים כששומע שיש טומאה

שאלה. כהן שנודע לו שיש טומאה במקום שנמצא שם כגון בבית החולים, ויש לפניו ב' אפשרויות יציאה ממקום הטומאה, אפשרות א' דרך היציאה של הבית חולים, אפשרות ב': לצאת למרפסת שאינה מקורה וכן להסגר בחדר שירותים שיכול להסגר שם, האם רשאי לצאת דרך היציאה הרגילה אף שהיא יותר ארוכה או שמחוייב ללכת למקום שבו ימעט בטומאה בהליכתו כמרפסת או שירותים אף שאינם דרך יציאה כלל? ואם יש כזה חיוב למעט בטומאה בדרך השניה אף שיתכן שישאר שם זמן מרובה עד לפינוי הטומאה?

הדברים כששהה לוקה הכהן מהתורה¹. [וכ"מ בדברי הב"י יו"ד (סי' שעא) מדברי מהכל בו שדן רק מצד שאין בו מעשה, וקושית הברכ"י (סי' שעב) בשם מהר"י הלוי פולאקו]

יציאה בדרך ארוכה ודרך קצרה

עוד מבואר במתני' שבועות שם: הנכנס במקדש ונטמא, ויש לפניו ב' דרכי יציאה, האחת דרך ארוכה והאחת דרך קצרה, מחוייב לצאת בדרך הקצרה, וז"ל הרמב"ם (ביאמ"ק סוף"ג): נכנס למקדש ונטמא שם אחר שנכנס אפילו טימא עצמו שם במזיד ימהר ויבהל ויצא בדרך קצרה. ואסור לו לשהות או להשתחוות או לצאת בדרך ארוכה, ואם שהה או שיצא בארוכה אף על פי שלא שהה או שהחזיר פניו להיכל והשתחוה אף על פי שלא שהה חייב כרת, ואם היה שוגג מביא קרבן. וכו'. ואי זו היא דרך ארוכה כל שאפשר לו לצאת מן המקדש בדרך קצרה ממנה, יצא בקצרה אף על פי שלא רץ אלא הלך עקב בצד גודל אפילו כל היום פטור, יצא בארוכה אע"פ שרץ ודחק עצמו בכל כחו ונמצא שיעור זמן שהלך בו הארוכה פחות משיעור הזמן שמהלך כל אדם בקצרה הואיל ויצא בארוכה חייב, יצא בקצרה והלך מעט ועמד ושהה מעט עד שנצטרף מכל ההשיות כדי השתחויה במזיד אינו לוקה בשוגג אינו מביא קרבן

תשובה. אין מקום לשאלה כאשר נצרך הכהן נכנס לצורך חולה באופן שהותר לו, וכפ' שנתבאר פרטי הדינים בספר פרק י"ט דין חולה שיש בו סכנה ופרק כ' דין חולה שאין בו סכנה², דאם צורך זה קיים גם בשעה שיש טומאה הרי אף בזה שרי, וכל הנידון הוא כאשר בשעה זו אין בו נצרכות לחולה³.

איסור לכהן לשהות בטומאה

מתני' שבועות (יז): איזהו מצות עשה שבמקדש שחייבין עליו שאם שהה במקדש בטומאה כדי שיעור השתחויה, ואם לא שהה פטור. ושיעור השתחויה מבואר שם (ט"ז): שהוא כדי קריאת ו'יכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו'. ובגמ' (ז): בעי רב אשי נזיר בקבר בעי שהייה למלקות או אינו צריך, בפנים גמירי שהייה בחוץ לא גמירי שהייה, או דלמא באונס גמירי שהייה לא שנא בפנים ול"ש בחוץ, תיקון. (ועי' תוס' שם). וברמב"ם נזירות (פ"ה ה"ט) פסק לקולא שבלא שהה אינו לוקה, וז"ל: נכנס לאהל המת או לבית הקברות בשגגה, ואחר שנודע לו התרו בו ולא קפץ ויצא אלא עמד שם הרי זה לוקה, והוא שישא שם כדי השתחויה כמו טמא שנכנס למקדש. וכ"כ בהל' טומאת כהנים (אבל פ"ג ה"ד). ובפשוט

(א) בכמה מקומות בספר דן הגהמ"ח לענין החולה: א, חולה שיכול לצאת למרפסת הבית חולים אם איכא חיוב לעשות כן, ב'. ברמת החובה לסגור את דלת חדרו כדי שלא תכנס הטומאה. ואי"ה עוד נרחיב בזה.

(ב) ומה שנתבאר שם שאף לצורך רמת טיפול של החולה מותר לכהן להכנס דהינו שע"י שהרופאים וצוות הבית חולים רואים שיש עם החולה קרובי משפחה מקבל החולה טיפול יותר ראוי, הנה הכא יהיה תלוי אם בשעת הטומאה איכא לצורך זה, והכל לפי הענין.

(ג) עי' שו"ת שאג"א (חדשות סי' יב) שדן אם לוקה מה"ת גם באופן שבכניסתו לא היתה שם כלל טומאה ורק לאח"כ מת שם מת, ומדברי התורה"ד (המובא ברמ"א סי' שעב, ובב"י סי' שעא) דכהן הישן ערום ויש שם מת ונודע לו ויצא אפי' ערום (ושם בש"ך שהוא איסור תורה), נראה בפשטות דאיירי אף בנכנס שם בשעה שעדיין לא מת ואח"כ מת. וע"ע מ"ש בזה הגהמ"ח שליט"א, ושם בדין שהייה במגע.

לחלק בזה אלא בכל אפשרות ועצה שיש לכהן למנוע את עצמו מן הטומאה מחוייב בזה, וכן הדברים מפורשים בדברי המר ואהלות (אות כא) שכתב שהכהן מחוייב להכנס לחדר פנימי או מקום שאינו מקב"ט אם החדר הפנימי יותר קרוב לו מהדרך יציאה לחוץ, בוודאי מחוייב להכנס לחדר שהיא הדרך הקצרה ולא לצאת החוצה שהיא הדרך הארוכה, אולם כל זה אם יודע שיכול לשהות שם זמן עד אחר שיוצאו המת, אבל אם לא יכול לשהות שם זמן ממושך ויצטרך לצאת מחמת פיקו"נ אין לו להכניס עצמו לכך [נראה כוונתו, שאם יהיה מוכרח אח"כ לצאת הרי עביד מעשה של טומאה בידים וכמכניס עצמו לאונס], וציין לש"ך יו"ד סו"ס רסו שדן למול מילה שלא בזמנה ביום ה' אם יצטרכו לעשות חילול שבת ביום ג' שהוא שבת (וצ"ע כוונתו שהש"ך שם פליג ע"ד התשב"ץ, ועי' מ"ש פט"ז ס"ק קג) ולשו"ת רעק"א (מהדו"ק ס"י רכא) ועדות ביהוסף (יו"ד ס"ה) עי"ש. עכת"ד. וכן דעת הגר"א גרבוז והגר"י פישוהוף שליט"א^ד וכן הורה למעשה הגר"ד נתן הכהן קופשיץ שליט"א, ומ"מ אכתי יש לדון כנ"ל במקום שהוא טירחא גדולה כמרפסת בחום וקור או שרותים לזמן ממושך שיתכן שזה אינו בכלל דרך קצרה וכנ"ל.

העולה לדינא: א. אסור לכהן מן התורה לשהות במקום הטומאה, ואף כאשר כניסתו היתה בהיתר. ב. חיב הכהן לצאת בדרך הקצרה ולא בדרך הארוכה. ג. ה"ה בכל טצדקי שיש לכהן לעשות מחוייב לעשות ולצאת ממקום הטומאה, ולכן יש לו לצאת למרפסת וכדו' כדי להפחית את הטומאה.

מפני שהדבר ספק, אבל מכין אותו מכת מרדות. עכ"ל. ונראה ללמוד שה"ה הכא בטומאת נזיר וכהן וכשם שלמדו לעיקר הדין משם כנ"ל. וכן נראה בפשטות דברי הנקוה"כ (ע"ד הט"ז יו"ד ס"י שעא סק"י)^ז.

מה נחשב דרך קצרה

והרב מחבר ספר משמרת הכהנים חקר בגדר חיוב דרך קצרה, וז"ל: יש לדון בעיקר חיוב יציאה בדרך קצרה האם הוא דווקא שגם הוא כהלשון דרך יציאה, או אף כל טצדקי שיכול לעשות למנוע עצמו מהטומאה גם בזה מחוייב ונכלל בדין דרך קצרה.

והגר"ר שלום יוסף גלבר שליט"א כתב ע"ד: וכן נראה להסתפק לענין שאלה במעשה בכהן שהיה אביו בטיפול נמרץ ומת אדם אחר באותו חדר, והיה לאותו חדר מרפסת שאינה מקורה, ולכא' חייב היה לצאת בדרך הקצרה (גב. כאשר אין החולה צריך לו כרגע, ועי' מ"ש בסוף פכ"ב לענין חזרתו) הינו לאותה מרפסת ולא לצאת למסדרון, אלא דיל"ע מה הדין באופן שהקור גדול או החום גדול וקשה מאד לשבת במרפסת זו כמה שעות [משא"כ באם יצא מהבנין יכול לילך לבית אחר] האם עדין מחוייב לצאת למרפסת, ותליא בהנ"ל עכ"ד.

אולם הגר"ב שרייבר שליט"א השיב: לכא' נראה כצד הראשון שעיקר חיוב הנאמר בדרך קצרה, הוא דווקא באופן שהוא 'דרך' דיקא, אבל דבר שאינו דרך אין הכהן מחוייב בזה [ואפשר שמ"מ יעשה כן כדי שלא יהיה בטומאה, אך אינו מחוייב מדין דרך קצרה], ולכן חדר שרותים א"צ להכנס [אך ביציאה למרפסת נראה שמחוייב] וכעין שיש לומר שאין הכהן מחוייב להכנס לצמיד פתיל מדין דרך קצרה [משא"כ לענין יצאתו למרפסת].

והגהמ"ח כתב: הנה מצד פשטות הדברים נראה שאין

ד) והגר"י פישוהוף הוסיף: יש להסתפק בדין שהי"ה בכל הדינים שהוזכרו גבי שהיית טמא במקדש כגון הא דעקב בצד גודל (עי' שבועות יז.) ועוד, האם גם הם נלמדים לענין טומאת כהנים, ד"ל שלא ילפי' לענין זה ומשום שגדרי השהיה חלוקים מהכא להתם, וכל מה שמצינו שדימה הרמב"ם את דיניהם היינו רק לענין השיעור שהייה, וצ"ע. עכ"ד.

וכתב הגהמ"ח ע"ד: נראה שמ"מ אף לענין טומאת מקדש היוצא עקב בצד גודל הוא רק פטור ולא היתר, וכן נראה פשטות הלשון 'פטור', וכן לשון הרמב"ם הנ"ל 'מהר ויבהל לצאת'.

עוד דן הגהמ"ח באיסור טומאה דרבנן ויכול לילך לקצרה אם גם מחוייב, ומצוי הוא בכהן הנמצא בחדר מדרגות של בנין ויש מת באחד מהבתים ודלת הבית סגור, שהחדר מדרגות הוא סוטל"צ, ויש לפניו ב' דרכים או לצאת מהבנין או שיחזור לביתו ויצא למרפסת או יסגור דלתו כל הזמן, וצ"ע.

ה) באמת נידון זה תליא גם במה שנסתפק הגר"י פישוהוף המובא בס"ק הקודם. אם כלל למדים גם לענין כהן קולת עקב בצד גודל, שבזה טפי מוכח שהוא ענין דרך יציאה, ועי'.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

עומק הפשט

בירורי הלכה ופסקי דין אקטואליים, מפי גדולי ופוסקי הדור שליט"א

גיליון מס' 398

בס"ד, יום ג' פרשת שלח, י"ז סיון תשפ"ג

דבר העורך

אבי אבי רכב ישראל ופרשיו



רבבות אלפי ישראל עטופים כאבל בימים אלו על פטירתו של מרן ראש ישיבת פוניבז' הגאון הגדול רבי ירחמיאל גרשון אדלשטיין זצוקל"ה שעלה בסערה השמימה מתוך עסק התורה בעומק העיון ביום י"ז סיון תשפ"ג, וכידוע כל ימיו עסק בהדרכת אלפי התלמידים ללמוד תורה כראוי.

ונצטט מדבריו כמה נקודות הקשורות לגיליון הנוכחי.

כתוב בגמ' ליגמר והדר ליסבר, רוב היום צריך להיות למיגמר ללמוד ולחזור, ההבנה זה דבר גדול מאוד, אבל היסוד של ההבנה הוא על ידי הידיעות, ואם יתחיל למיטבר לפני הלמיגמר ההבנה לא תהיה ישרה, ולכן צריך להקדים את הלמיגמר. וכימינו השתכשו דרכי הלימוד, שכבר מגיל צעיר מתחילים יותר מדאי עם ההבנה, וזה דבר שמאוד מזיק (דרכה של תורה עמוד עא).

לימוד בהבנה בערך, אינו לימוד כלל, וכן העיסוק בדברים של בערך, מרגילים את הלומד לומר סברות שהוא עצמו לא מכין, ולכן רק אחרי שנתגדל בתורה ראוי להתעסק בדברים עמוקים, שהם כבר בהשגתו (דעת מבינים עמוד לט).

לומד צעיר, אם מעמיק יותר מידי בלי ביקורת של בר סמכא, שכלו מתעקם בלי שמרגיש, וזה דבר נורא שיש בעלי כשרון שכלל שהם יותר מתעמקים הם יותר מתעקמים, וכך הם מתבזבזים. והיו כמה אברכים שהרגישו כך על עצמם, ובאו לתקן את שכלם על ידי שמיעת שיעורים, אבל כמה שיותר מוקדם זה יותר כדאי, ואחר כך זה קשה (דעת מבינים עמוד כד-כה).

יהי רצון שנזכה ללכת בדרכיו, להשיג מקצת ממעלותיו, ולראות בקיום הכתוב (מלאכי פרק ג פסוק כד) וְהָשִׁיב לָב אֲבוֹתָ עַל בְּנֵים וְלֵב בְּנֵים עַל אֲבוֹתָם, כאשר יקיצו וירגשו שוכני עפר, בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

נושא הגיליון

'מצות הבנת התורה'

להבין אמרי בינה

תקציר: סדרת הגיליונות בנושא מצות תלמוד תורה; החלק הראשון: ללמד את בנו תורה. גיליון 392 - 'גדר חיוב האב ללמד את בנו תורה'. גיליון 393 - 'בן חמש שנים למקרא'. גיליון 394 - 'מנהג תלמודי התורה בזמננו'. גיליון 395 - 'פולמוס החיידרים בזמננו'.

החלק השני: ללמוד בעצמו תורה. גיליון 396 'מצות תלמוד תורה'. גיליון 397 'מצות ידיעת התורה'. הגיליון הנוכחי 398 מצות הבנת התורה.

1. להבין ולהשכיל

מצות תלמוד תורה היא להבין ולהשכיל, ומבואר בגמ' שההבנה נעשית במספר שלבים, השלב ראשון הוא 'ליגמר'

מסכד גדול

במלאת השבעה להסתלקותו לגבי מרומים של
מרן ראש הישיבה
רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין זצוקל"ה

עצרת הסכד גדול

להעלות את זכרו הנטהר בדברי חיוק והתעוררות

ישאו רבנים
הגאון הגדול ר' גבריאל יוסף לוי שליט"א
ראש ישיבת בער התנין
הגאון הגדול ר' יהושע מישקובסקי שליט"א
ראש ישיבת אומ"ץ נטח
ביום חמישי פרשת שלח - י"ז סיון תשפ"ג
בבית הכנסת פישק קרלין
רחוב חסידי קרלין 1 שכונת בית ישראל ירושלים 3000 - 2000 בארצות



ובל בית ישראל יבנו את השריפה אשר שרף ד'

ליסבר', ויש שפירשו (הובא להלן) שהגמ' בע"ז מדברת רק כשאנו יכול להבין ואז לפחות שיגרוס בלי להבין. ואילו הגמ' בשבת מדברת שיכול להבין, ולכן שילמוד בהבנה בסיסית. ואח"כ ליסבר בהבנה עמוקה].

אמירה בהבנה בסיסית: יש לציין שישנו פירוש אחר בגמ' דלא כרש"י, כמבואר במהרש"א (חידושי אגדות) ובעץ יוסף (על עין יעקב) בשם הגר"א, שבאמת צריך להבין מה שלומד, וכוונת הגמ' שילמד למרות שקשה לו ממקום אחר, אבל את פירוש הסוגיא הבין היטב. ולפי דבריהם, אין ראייה מהגמ' שיש תועלת בלימוד בלי הבנה כלל. אולם רואים במהרש"א שהבין בכוונת רש"י שיש ענין לגרוס אפילו שאינו מבין כלום.

4. פולמוס גדולי הפוסקים

נחלקו גדולי האחרונים, האם הלומד תורה בלי הבנה לימודו נחשב כלימוד, או שאי ההבנה גורמת שאינו מקיים מצות תלמוד תורה, כלומר שהשאלה היא בגדרי ההלכה, האם מקיים בכך מצות תלמוד תורה, או דלמא הוא רק שלב מקדים ללימוד, ואינו בגדר לימוד התורה. ויש במחלוקת זו כמה נפק"מ.

א. בדברי תורה שאומרים אחרי ברכת התורה בבוקר בשביל שיהיה עובר לעשייתו, האם צריך להבין את המילים שאומר, או שמספיק לומר בלי להבין. ב. לומד בלי הבנה כגון סופר סת"ם, האם צריך לברך ברכות התורה. ג. בכור שצריך לצום בערב פסח, וסיים מסכת בלי להבין, האם מותר לו לאכול. וכן בתשעת הימים האם מותר לאכול בשר בסיום מסכת בלי להבין. ד. שנים מקרא ואחד תרגום, האם מקיים תקנת חז"ל בקריאת הפרשה בלי להבין. ה. קביעות עיתים לתורה, אם מקיים על ידי לימוד בלי הבנה.

עוד צריך לבאר, האם כל חלקי התורה שווים לענין הלומד בלי הבנה, או שיש הבדל בענין הבנת הלימוד, בין לימוד תורה, נביאים וכתובים, תורה שבעל פה, גמרא, זוהר, תהלים, קריאת התורה בבית הכנסת, אמירת שנים מקרא ואחד תרגום? בין קורא בלשון הקודש לשאר לשונות? בין יכול להבין לאינו יכול להבין? ואם כן ממה נובע ההבדלים?

5. בלי הבנה אינו לימוד

שכר הליכה בידו: מבואר בגמ' (ברכות דף ו:): אמר רבי זירא אגרא דפרקא דהטא. ופירש רש"י (ד"ה אגרא דפירקא) עיקר קיבול שכר הבריות הרצים לשמוע דרשה מפי חכם היא שכר המרוצה, שהרי רובם אינם מבינים להעמיד גירסא ולומר שמועה מפי רבן לאחר זמן, שיקבלו שכר לימוד. רואים מרש"י ש"לימוד" פירושו שלאחר הקריאה יודעים מה שקראו, אבל לימוד שמתחילה ידוע שאחר כך לא ידע מה שלמד, לא נחשב לימוד, ולכן עיקר השכר הוא על שבא לשמוע את הדרשה, ולא על הלימוד עצמו.

מבואר במשנה (אבות פרק ה משנה יד) ארבע מידות בהולכי לבית המדרש, הולך ואינו עושה שכר הליכה בידו. ופירש ר' עובדיה מברטנורא (וראה תוס' יו"ט שם) הלומד ואינו מבין שכר הליכה בידו. דין זה נפסק ברמ"א (סימן קנה

= הבנה בסיסית, השלב שני הוא 'ליסבר' = הבנה לעומק. גם אדם שלא מבין, עליו ללמוד לפחות את השלב המקדים של גירסה = בלי הבנה, ויש מפרשים בהבנה בסיסית.

כעין זה מצינו בלימוד תורה לבנו שיש 3 שלבים מקבילים. השלב הראשון הוא לימוד המקרא והמשנה, למרות שעדיין לא מבין לעומק, והשלב השני הוא לימוד הגמרא, שהוא לימוד בעומק, ויש שלב מקדים לפני שנכנס למלמד תינוקות, בו מלמדים את הילד פסוקים כמו תורה צוה, אפילו שאינו מבין את המשמעות של הפסוקים.

2. ליגמר והדר ליסבר

בהבנה: מבואר בגמ' (שבת דף סג.) ליגמר איניש, והדר ליסבר, ופירש רש"י לגרוס שמעתא מרבו, ואף על גב דלא ידע לכולהו טעמיה. כלומר שהשלב הראשון הוא ההבנה הבסיסית 'ליגמר איניש', ואחר כך צריך להגיע לשלב הבא של 'והדר ליסבר'.

כעין זה מבואר בגמ' (עבודה זרה דף יט.) אמר רבא לעולם ילמד אדם תורה ואחר כך יהגה, שנאמר (תהלים פרק א פסוק ב) בְּתוֹרַת ה', וְהָדָר וּבְתוֹרַתוֹ יִהְיֶה. ופירש רש"י (שם) שילמד מרבו את גירסת התלמוד ופירושה, עד שתהיה שגורה בפיו, ואחר כך יעיין לדמות מילתא למילתא להקשות ולתרג'.
ומבאר המהר"ל (ביאורי אגדות ע"ז שם) את כוונת הגמ',

שלא ילמד קצת תורה ויעיין כל הזמן במה שלמד, אלא ילמד תורה עד ששגורה לו בפה, ואחר כך יעיין, כי כל זמן שאין לו ידיעת התורה, לא יוכל עדיין לקנות את עיון התורה. וביאר המהרש"א (חידושי אגדות ע"ז שם) שבתחילה התורה שלומד היא תורת ד', ושוכחה ואינו קונה אותה קנין בנפשו, ובסוף נעשית תורתו כאשר הוגה בה ושגורה בפיו, ונעשית קנין בנפשו ואינו שוכחה.

3. מעלת הגירסה

חיבור לתורה: מבואר בגמ' (עבודה זרה דף יט.) אמר רבא לעולם ליגריס איניש, ואפילו ששוכח ואפילו שלא יודע מאי קאמר, שנאמר (תהלים פרק קיט פסוק ב) גִּרְסָה נִפְשִׁי לְתַאֲכָה, ומקור הדבר מכך שכתוב 'גרסה' ולא כתוב 'טחנה'. ומפרש רש"י אפילו שרבו לא יודע לפרש לו כלום. ומבאר המהר"ל (ביאורי אגדות עבודה זרה דף יט.) ועוד מקומות בספרי המהר"ל את הטעם, משום שסוף סוף הוא מתחבר לתורה, ויש לו דיבוק לתורה על ידי הדיבור, ושם בעל תורה עליו, אך בשומע לבד לא, רק אם הוא מבין. וכן כתב בדרך חיים (אבות פרק ה משנה יד), שהקורא בפיו גם בלי הבנה נחשב לימוד, אבל אם רק שומע ואינו מבין לא נחשב לימוד.

[לכאורה הגמ' בע"ז סותרת לגמ' בברכות 'אגרא דפרקא דהטא' (מובא להלן), ולפי דברי המהר"ל והדרך חיים אפשר ליישב, שאם אומר בפיו יש בזה ענין אפילו שאינו מבין כמבואר בגמ' בע"ז, אבל בשמיעה בלי הבנה אינו לימוד כמבואר בגמ' בברכות.

לכאורה הגמ' בע"ז סותרת את הגמ' בשבת 'ליגמר והדר

האגדה (ש"ס) תנ"ך

כת התורה: כתוב בזוהר הקדוש (פרשת וישב דף קפה), הובא בספר אוצר יד החיים (אות רסט), שכל דברי התורה שלא יכול היה להשיגם כראוי, והשתדל בהם, טולם נכנסים למעין מתוקנים והתורה תדבר בו, זהו שכתוב (משלי פרק ו פסוק כב) וְהַקִּיצוֹת הֵיאָה תְּשִׁיחָהּ.

כתב בספר חסידים (סימן תתשס"ד) אדם שטורח בעולם הזה להבין את התורה, למרות שאין לו לב עתה, יהיה לו לב במתיבתא דרביעא. וכן כתב הצ"ח (בהקדמה) לגבי אנדרות הש"ס למרות שאין בידינו להבין עומק כוונתם, יש תועלת בלימודו שיזכה ללמוד ולהבין לעתיד לבוא. כעין זה מבואר במעבר יבוק (מאמר ג שפתי רגנות פרק כה, פרק לא) כל מי שטורח ולא הבין, יזכה להבין בגן עדן, ופירש בכך את מאמר חז"ל 'ליגמר' בעולם הזה.

והדר 'ליסבר' בעולם הבא. ותיקון גדול לעם הארץ לקרות בכל יום פרשת השבוע או תציה, ובזה יזכה להגות בה גם בגן עדן. חידוש בשו"ע הרב (הלכות תלמוד תורה פרק ב סעיפים יב יג) ומכל מקום צריך האדם לעסוק בכל התורה גם בדברים שלא יוכל להבין, ולעתיד לבא יזכה להבין ולהשיג כל התורה שעסק בה בעולם הזה ולא השיגה מקוצר דעתו.

מבואר בדברי החיד"א בספרו מורה באצבע (סימן ב אות מג-מד) בלימוד משניות ישתדל להבין פירוש המילים אף שלא יבין פירוש הענין באמת, כי יש מי שכתב שבלי הבנה אינו נחשב לימוד כלל. אבל לימוד ספר הזוהר מרומם על כל לימוד, שאפילו אינו מבין מה שהוא אומר, הוא תיקון גדול. ובהערות שם (הוצאת אהבת שלום אות יט כ) האריך לבאר ענין זה, וכתב בשו"ת חיים שאל (חלק א סימן עה) בשם האריז"ל שציוה לאדם ששב בתשובה, ללמוד 5 דפים של זהר בכל יום, אפילו שאינו מבין.

שכרו איתו: כתוב בזוהר הקדוש (פרשת קדושים דף פה:) מי שתשוקתו לעסוק בתורה, ואינו מוצא רב שילמדנו, ולומד כאהבת התורה בגמגום בלא ידיעה, כל דיבור ודיבור עולה למעלה, והקב"ה שמח באותו דיבור ומקבל אותו, ועושה מהם אילנות גדולים. וזהו שכתוב (משלי ה) בְּאַהֲבָתָהּ תִּשְׁגָּה תְּמִיד.

ומסופר בספר רחמי האב (ערך לימוד) על סנדלר אחד שלא ידע ללמוד, וגמר כל שנה את הש"ס באמירה בעלמא, והיה צלם אלוקים על פניו כאחד הגדולים.



ללמוד הפירוש, ושונה מתפילה שמועיל גם בלי הבנה, כי הקב"ה מבין כוונתו.

6. גם בלי הבנה נחשב לימוד

סגולת התורה: לדעת הרמח"ל (בסוף מאמר דרך עץ חיים, הודפס לאחר המסילת ישרים), מקיימים מצות תלמוד תורה גם בלי הבנה. והרחיב בזה בספרו דרך ה' (חלק א פרק ד וחלק ד פרק ב) וחילק בין תורה שכתב לבין תורה שבעל פה. ודייק כן הרמח"ל בדרך עץ חיים מלשון הפסוק (יהושע פרק א פסוק ח) וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה, ולא כתוב 'והבנת' בו יומם ולילה, מוכח שהקריאה אפילו בלא הבנה נחשבת לימוד. (מקורות נוספים לכך הובאו בספר בתורתו יהגה חלק א עמוד קכט הערה 8).

וכעין זה כתב במקור חיים (לבעל החוות יאיר) שקדושת הלשון משוי רחישת שפתיו לימוד, ועל כן גם עמי הארץ יש להם שכל בעמלם.

וכן בספר בינת יששכר בשם אביו (הובא במראית העין), חולק על המג"א וסובר שמקיים מצות תלמוד תורה אפילו בלימוד בלי הבנה, ומוכיח כדבריו, שהרי רבא אומר בגמ' בעבודה זרה שצריך לגרוס אפילו בלי הבנה, משמע שמקיים מצות תלמוד תורה.

וכתב החיד"א (מראית העין ע"ז דף יט.) ליישב שלא יהיה קושיא מהגמ' על המגן אברהם, שכן דברי רבא לגרוס אפילו שלא יודע מאי קאמר, נאמר רק במי שאין בידו להבין, אך אם יכול להבין ואינו מבין, אינו מקיים מצות תלמוד תורה, כפי שפסק המגן אברהם. ומוסיף שאם מבין פירוש התיבות

סעיף א) מי שאינו יודע ללמוד, ילך לבית המדרש ושכר הליכה בידו.

וכתב המשנ"ב (סימן קנה ס"ק ו, ס"ק ט) שאפילו אם אינו מבין מה שלומדים, מכל מקום העכבה בביהמ"ד מצוה היא. ואם אינו מבין בהלכות, ילמוד כל מה שיודע, ובזמננו יכול ללמוד בספרים שתורגמו ללשון אשכנז. וכן כתב בחפץ חיים (פתיחה עשין סעיף יב) שכל אדם יכול לקיים מצות תלמוד תורה, הלמדן לפי למדנותו, ומי שאינו למדן יכול ללמוד ספרים שתורגמו ללשון אשכנז. פשטות דבריהם, שבלי הבנת הלימוד אינו מקיים מצות תלמוד תורה.

וכך כותב הגר"ח הלוי מבריסק זצ"ל (חידושי הגר"ח הוספות נספחים, במכתב הסכמה מתאריך טו אדר א תרע לספר "דרך החינוך" ביאליסטוק תר"ע, בעניני לימוד תורה שבכתב לתשב"ר) ויסוד הלימוד הוא שיבין וידע מתוך התורה את האמור בה, בפשט הברור המתאים עם ההלכה, ואשר ישאלו לו בעל פה ידע שהוא זה האמור בתורה, וכמובן שכל לימוד בלא ידיעה והבנה אינו לימוד.

נפסק בשו"ע (סימן נ סעיף א) שקבעו לומר אחר פרשת התמיד, איזהו מקומן, וברייתא דר' ישמעאל, כדי שיזכה כל אדם ללמוד בכל יום מקרא (יברכך), משנה (איזהו מקומן), וגמרא (ברייתא דר' ישמעאל הנחשב כמו גמרא שהמדרש כגמ'). וכתבו המגן אברהם (ס"ק ב) והפמ"ג (ס"ק ב) והשו"ע הרב (סעיף ב) והמשנ"ב (ס"ק ב) שאינו נחשב לימוד המשנה והברייתא כי אם כשמבין, אבל אם אומר המשנה והברייתא ואינו מבין אינו נקרא לימוד, ולכן צריכים

יעסוק בו יומם ולילה, שכרו איתו ופעולתו לפניו. והוסיף שיש סגולה מיוחדת בקריאת התורה, והוא הדין בקריאת נביאים וכתובים. אפילו בלא הכנה - וכל שכן שיש מעלה בהכנה והשגת תעלומתה, והשגות אלו הם דוקא בקריאה בלשון הקודש ולא בלשון אחר.

ולדעת המהרי"ל דיסקין זצ"ל (מובא בספר תורתו יהנה חלק א עמוד קכז), והג"ר אריה צבי פרומר הי"ד (שיח השדה שער ברכת השם סימן א, וראה שו"ת ארץ צבי סימן כ), רק בתורה שבכתב יש את הענין שנחשב לימוד גם בלי הכנה, אבל בנביאים וכתובים וכל שכן בתורה שבעל פה, לא נחשב לימוד בלי להבין. וביאר הג"ר אריה צבי פרומר (שם), בחמשה חומשי תורה עצם המילות יש בהם קדושה, אבל בתורה שבעל פה עיקרו ביאור לתורה שבכתב, וכשאינו מבין הפירוש אינו לימוד.

ביאור החילוק בין תורה לנ"ך, ביאר הג"ר יעקב קמיניצקי זצ"ל (אמת ליעקב על התורה עמוד ט מבוא ללימוד המקרא), שבתורה לשון הפסוקים ניתנו מסיני כמות שהן ממש, ולכן מקיים המצוה על ידי מקרא בלבד, אפילו שאינו מבין. אבל בנביאים שהלשון הוא מדברי הנביא, רק כאשר הוא מבין את הדברים הוא מקיים מצות תלמוד תורה. ולכן רק חומש מכונה 'מקרא' שכן בקריאתה אפילו בלי הכנה מקיים מצות תלמוד תורה.

יש לציין, שהן לפי דברי הפוסקים שמעכב ההכנה, והן לפי דברי הפוסקים שלא מעכב ההכנה, מכך שלא חילקו בין מקרא לשאר לימודים, משמע שסוברים שאין הבדל ביניהם.

8. ברכות התורה

רק במבין: מבואר במג"א (סימן מז ס"ק א) ובט"ז (ס"ק ב) ובמשנ"ב (ס"ק ד) שסופר המעתיק ואינו מבקש להבין, לא צריך לברך על כך ברכות התורה, מכיון שאין זה לימוד. וכתב באשל אברהם (בוטשאטש סימן מז סעיף א) שגם בלימוד מקרא מעכב ההכנה, כדי שיחשב לימוד התורה. ולכן קבעו לומר תיכף לאחר ברכת התורה את הפסוקים

המונה מכיתה בחידור 'עין חיים' ירושלים באדיבות מכון 'לוי' חן המלמד - הג"ר זונדל קרויזר זצ"ל. עומד ליד הדלת - הג"ר משה אהרן שטרן זצ"ל. מתחופף לילד עם הזקן השחור - הג"ר אשר ליכטנשטיין זצ"ל



אפילו שאינו מבין הפירוש האמיתי כפי שפירשו המפרשים, נחשב לימוד.

לדעת הג"ר עקיבה יוסף שלזינגר זצ"ל (שו"ת רבי עקיבה יוסף חלק ב סימן מ), בלימוד בלא הכנה למרות שאינו מקיים מצות תלמוד תורה הנלמד מהפסוק (דברים פרק ה פסוק א) ולמדתם אתם, מכל מקום מקיים בזה מצות (דברים פרק ו פסוק ז) וְדַבַּרְתָּ בָּם ולא בדברים בטלים. וכלפי זוהר כתוב מפורש שיקרא אפילו בלי להבין, והוא הדין בדברי תורה, ופוק חזי מאי עמא דבר, ויישב בכך את הקושיא על המגן אברהם מהגמ' של גירסה בלי הכנה, וכתב המגיה (שם אות א) שלפי דבריו, גם בלימוד בלי הכנה יכול לברך ברכות התורה.

כוונה כללית: יתכן לחדש, שאפילו לשיטות שנחשב לימוד גם בלי הכנה כלל, מכל מקום צריך לדעת שאומר כעת דברי לימוד בנושא מסוים, ובלי זה אינו נחשב לימוד, וכלשון השל"ה (המובא לעיל) כאשר מצטט את דברי כד הקמח, הוסיף בלשונו "ובלבד שידע שהוא קורא", ובתשובות והנהגות (כרך ו סימן יא) מסתפק האם שייך דין מתעסק בלימוד התורה, והעמיד בזה מחלוקת בין השו"ע והרמ"א לגבי מתעסק האם יצא ידי מצות תלמוד תורה.

7. תורה שבכתב

נחשב לימוד: כתב בשו"ע הרב (הלכות תלמוד תורה פרק ב סעיפים יב יג) שבתורה שבעל פה הלומד בלי הכנה אינו נחשב לימוד, אבל בתורה שבכתב אם מוציא בשפתיו, גם בלי הבנת פירוש המילות נחשב ללימוד ומקיים מצות 'ולמדתם', ולכן כל עם הארץ מברך ברכת התורה בשחרית לפני הפסוקים, וכן כשעולה לספר תורה,

[משמעות לשונו, שרק אם מוציא בשפתיו נחשב לימוד גם בלי הכנה, אבל בהרהור לא נחשב לימוד בלי הכנה. ועוד מפורש שם בקטע הקודם, שצריך ליזהר להוציא בשפתיו ולהשמיע לאוזניו, ואם יכול להוציא בשפתיו ורק מהרהר אינו מקיים בזה מצות ולמדתם אותם, כמו כל המצוות התלויות בדיבור שאינו יוצא ידי חובתו בהרהור].

סוד ההשפעה: על זה הדרך, כתב עוד השו"ע הרב בספרו ליקוטי תורה (פרשת ויקרא דף ה), שלימוד המקרא שהוא החכמה עצמה, ממשיך אור גם בלימוד של עם הארץ שאינו מבין הלימוד, וכן לימוד אגדות שרובם על הפסוקים ומעט מוסר, ואינם מושגים, ולכן בכלל מקרא יחשב. וכן בלימוד הזוהר ממשיך אור אפילו בלי להבין, כיון שמדרש הזוהר נקבע על פסוקי התורה, ועוד שבלאו הכי אינו משיג את המהות אלא את ההשתלשלות. אבל בתורה שבעל פה שנתלבשה בחכמה, אם אינו מבין אינו ממשיך.

והשל"ה (חלק א בית אחרון דף י), מסכת שבועות פרק תורה אור אותיות קעז-קעח) מביא את דברי רבינו בחיי (כד הקמח מערכת תורה עמוד תכח), שהקורא בתורה אפילו בלי להבין נחשב לימוד. ומוסיף השל"ה לדייק מלשון הפסוק 'ובתורתו יהגה' שלא כתוב 'בתורה' אלא בתורתו, כפי שיעור ידיעתו, כי גם מי שלא יודע לחבר התיבות, אם

הגדה של פסח עמוד 20), אי אפשר לעשות סיום מסכת על קריאת הגמ' בלי הבנה, ורק אם מבין את הגמ', יכול לעשות סיום מסכת, אפילו שלא למד רש"י ותוס'.

וכתב הגר"צ אבא שאול זצ"ל (אור לציון פרק יב הערה א ד"ה ומי), וכעין זה בהליכות שלמה (פרק ח סעיף ב), שאם למד כסדר את המסכת, אף אם השמיט כמה מילים או שורה באיזה מקום, או קראם בהרהור, רשאי לעשות סיום, ולדבריהם מסתבר, שאם לא הבין שורה אחת, יכול לעשות סיום.

גם בלי הבנה: מאידך לדעת שו"ת אפרקסתא דעניא (חלק א סימן קנד) אפשר לעשות סיום מסכת אפילו כשאנו מבין, כיון שהלימוד פועל גדולות ונצורות בהשפעת העולמות, ובוודאי עושה שמחה למסיים.

11. שיטת הגר"ח קניבסקי

להלכה נקט החזו"א כפי שהעיד בשמו הגר"ח קניבסקי זצ"ל (שער המועדים ספטימוס על הלכות פסח פרק יז הערה לג עמוד רז-רז) שנוקטים להלכה כדעת הרמח"ל שמקיים מצות תלמוד תורה אפילו כשאנו מבין, ולפי זה הורה הגר"ח כמה הוראות למעשה.

א. בכור שאין לו סיום, רשאי לעשות סיום על מסכת הוריות שלמד בשעה אחת בלי הבנה, ולאכול בערב פסח, וגם לרברי המגן אברהם שלימוד בלי הבנה אינו נחשב לימוד, בכל זאת קיים מצות קריאה (שער המועדים שם). ב. העיד הגר"ח בשם החזו"א שאם בירך ברכת התורה ולא כיון פירוש התיבות של יברך ואלו דברים, יצא ידי חובת הברכה, ולא רק על הפסוקים, אלא גם על אמירת המשנה של 'אלו דברים', והוסיף הגר"ח שאפילו לשיטת המגן אברהם שאינו מקיים מצות תלמוד תורה בלי הבנה, מכל מקום ברכה שאני.

ויתכן לפרש כוונתו לפי דברי הגרי"ז (הלכות ברכות פרק יא הלכה טז) בשם הגר"ח שברכת התורה אינו על קיום המצוה של תלמוד תורה אלא הוא דין בפני עצמו שתורה צריכה ברכה ולכן גם נשים שפטורות מתלמוד תורה מברכות ברכת התורה, ולפי דבריו אפשר להבין שגם בלימוד בלי הבנה שאינו מקיים מצוה לשיטת המג"א יכול לברך (קונטרס מים זכים סימן ב).

ג. יש ענין שילד ישנן משניות בעל פה אפילו שאינו מבין מה שקורא, כמבואר בגמ' ליגרס איניש ואע"ג דלא ידע מאי קאמר (דברי שי"ח עמוד תקסג).

ד. אמר שנים מקרא ואחד תרגום, ולא חשב על מה שאמר יצא ידי חובתו, ואפילו שאינו נחשב לימוד מכל מקום הרי אמר כפי שתיקנו חז"ל, ואפילו כאשר מבין פירוש רש"י יותר מתרגום, ואין יכול להספיק את שניהם, יעדיף לקרוא תרגום כתקנת חכמים (דרך שיחה חלק א עמוד ב).

תודה מיוחדת: יישר כח להג"ר דוד פלק שליט"א מחבר ספר בתורתו יהגה, שמשם בסיס המאמר הנוכחי (חלק א עמוד קכה סעיף ב, מילואים סימן יב עמוד שצא).

של ברכת כהנים, שפסוקים אלו כולם מבינים.

וכתב בערוך השולחן (סימן מז סעיף יד) הטעם שקבעו בברכת התורה, בקשות שיתן לנו חכמה ובינה ומתיקות ולב טהור לשמה, כי מצות תלמוד תורה יסודה בלב ובמח, ואם לא יבין מה שלומד אין לימודו כלום. טעם הדבר מדוע הבנת התורה מעכבת ואינו יכול לברך עליה, ביאר הג"ר ישראל דוד הארפענס שליט"א (במאמר נפלא שכתב על הנושא, קול התורה קובץ ס עמוד קסד), שעיקר הלימוד כדי שיביאנו לידי מעשה, וכשאנו מבין מה שלומד אינו יכול לקיימו.

כל לימוד: מאידך לדעת המהרי"ל (שו"ת מהרי"ל החדשות סימן מה), והמהר"ל (גבורות ה' פרק סב), מקיים מצות תלמוד תורה בקריאה אפילו בלי הבנה, ויכול לברך עליו ברכת התורה.

ונפק"מ לאדם שלא כיון להבין את פירוש הפסוקים שאומרים תכף לאחר ברכות התורה, כדי שיהיה עוכר לעשייתו, ותלוי במחלוקת האם מקיים מצות תלמוד תורה בלי הבנה, ויתכן שלפחות צריך לדעת שאומר פסוקים של לימוד.

9. שנים מקרא ואחד תרגום

הבנה מעכבת: לדעת שו"ת הרדב"ז (חלק ג סימן תתסז) הקורא שנים מקרא ואחד תרגום ואינו מבין מה שקורא, לא קיים את המצוה. וז"ל הלבוש (אורח חיים סימן רפה סעיף א) חייבו חז"ל על כל אדם מישראל שישלים הפרשה בכל שבוע עם הציבור שנים מקרא ואחד תרגום, כדי שיהא בקי בתורה.

וכתב החפץ חיים (ליקוטי אמרים סימן ה) צריך כל איש ישראל לידע בכל שבת הסדרא ופירושה לפי כח שכלו, ומה שנהגו בכל ישראל לקרות שנים מקרא ואחד תרגום, היינו משום שעל ידי זה יתבונן בהמקרא ויתן לב להבין, אבל אם לא השיג ידיעה על ידי זה, מחוייב להתבונן ולדעת, ואז יהיה נחשב לו שלמד מקרא, כי בלאו הכי, אם לא הבין מה שאמר ומה שלמד, לא נחשב ללימוד כלל.

הבנה אינה מעכבת: מאידך לדעת הגר"נ קרליץ זצ"ל (חוט שני שבת חלק ד עמוד קטו) אם אינו מבין את המקרא יצא ידי חובה, ואם אינו מבין את התרגום יתכן שלא יצא. ולדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (שעורי מרן הגריש"א ברכות דף ח, עמוד מ הערה פד) המבין את התרגום ואינו מכונן למה שקורא, יצא ידי חובה, ואינו כשאר תורה שבעל פה שאם אינו מכונן למה שקורא אינו מקיים מצות תלמוד תורה.

10. סיום מסכת

רק בהבנה: בערב פסח יש תענית בכורות, והמנהג שאם עושה סיום מותר לאכול, ולדעת שו"ת פרי השדה (חלק ב סימן צב, חלק ג סימן צא) והגרי"י קניבסקי זצ"ל (ארחות רבינו חלק ב עמוד נז אות ח, ערב ראש השנה אות ט), והגרי"ש אלישיב זצ"ל (אשרי האיש חלק ג פרק נד אות י,



משיב כהלכה

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. הבנת הלימוד: מצות תלמוד תורה היא להבין ולהשכיל, תחילה צריך למיגמר שהתורה תהיה שגורה בפיו בהבנה בסיסית, ואחר כך ליסבר בהבנה עמוקה.
- ב. פולמוס: אם מבין הבנה בסיסית ודאי שנחשב לימוד, ונחלקו גדולי עולם, כאשר לומד בלי הבנה כלל, האם נחשב לימוד או לא, ונפק"מ האם קיים מצות תלמוד תורה, האם יכול לברך ברכת התורה, קריאת שמו"ת אם חייב להבין את הפסוקים שקורא, אם יכול לעשות סיום על מסכת לימוד בלי הבנה, ועוד.
- ג. אינו לימוד: יש אומרים שבלי הבנה לא נחשב לימוד כלל, ומקבל שכר רק על ההליכה והשהיה בבית המדרש, כי הלימוד בלי הבנה לא מביאו לידי מעשה, ויש אומרים שאסילו בלימוד המקרא ההבנה מעכבת.
- ד. נחשב לימוד: יש אומרים שנחשב לימוד גם בלי הבנה, ונאמרו השיטות הבאות: בתורה שבכתב נחשב לימוד בלי הבנה בתורה שבעל פה לא נחשב לימוד בלי הבנה, גם בג"ך נחשב לימוד בלי הבנה, בכל התורה נחשב לימוד בלי הבנה, דוקא בלשון הקודש נחשב לימוד בלי הבנה, רק כשאנו יכול להבין נחשב לימוד בלי הבנה, אם אינו מבין מקיים רק 'ודברת בם' ולא 'ולמדתם'.

ההגרלה השבוע על 100 שקל מזומן
הזוכה בהגרלת גיליון 397 בסך 100 שקל מזומן
האברך המופלג הג"ר מנחם מרדכי קניג שליט"א
כולל 'אש דת למו' בית שמש

שאלה: מה הורו גדולי ישראל בפולמוס שיטות הלימוד בהבנת התורה?

מה נשתנה דורות האחרונים מדורות הראשונים לגבי צורת הלימוד? מהי שיטת החילוקים, שיטת הפלפול, שיטת בריסק, שיטת הלשיטת, שיטת ההגיון?
מה הייתה שיטת התתם סופר, הגר"ח מבריסק, הג"ר שמעון שקופ, הג"ר אלחנן וסרמן הג"ר ברוך בער ליכוביץ?

מקורות: יחלק שלל (חלק 1 עמוד 10); חידושי הגר"ט (בהקדמה); מכתב מאליהו (חלק 2 עמוד 55 עמוד 220, חלק 2 עמוד 223); אור אלחנן (חלק 4 עמוד 10); מפייהם (עמוד 293); אבן האזל (הקדמה לקנין); אהל תורה (חלק 4 בפתיחה); כאיל תערוג (עמוד 10); מפייהם (עמוד 293); שיעורי דעת (עמוד 10).

במדור זה מופיעה שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה על השאלה נכנס להגרלה, ההגרלה על דעת רבני המפעל, התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.
כדי להשיב ולהכנס להגרלה, מספיק לעיין במראה מקום אחד! נא לשלוח את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה), בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שולוח 4
2. בעמדות 'גדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' - 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת נזיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 02-5377085-1532
5. במייל 5047867@gmail.com

הגיליון הוקדש לע"נ הג"ר חיים ישראל ב"ר יואל יעקב זצ"ל ואשתו הרבנית הצדקנית מרת מלכה ב"ר יצחק זאב ע"ה ת.נ.צ.ב.ה.

עדכוני הלכה

תורה בכל מצב

כתוב ברמב"ם (הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה ח) כל איש מושרא חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כחו אפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזר על הפתחים ואפילו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה.

מדריך הג"ר אליהו נחום קירשנבום שליט"א (ונוהג לאומרו בשמחת שבע ברכות) שהרמב"ם מונה את כל סוגי המצבים בסדר עולה לפי דרגות הקושי, שאדם מחויב ללמוד תורה בכל מצב, ומסיים בסוף 'ואפילו בעל אשה ובנים', מוכח מדברי הרמב"ם שהאתגר הכי גדול בעסק התורה, הוא עול אשה ובנים.

נושא הגיליון הבא:

'פולמוס שיטות הלימוד'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

הגיליון הוקדש לעילוי נשמת מרן ראש הישיבה הגאון הגדול רבי ירחמיאל גרשון בהג"ר צבי יהודה ארלשטיין זצוק"ל נלב"ע י' סיון תשפ"ג
וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ד'

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

גיליון שבועי עומק הפשט
שיעורים וזמי עיון
בית הוראה טלפוני
בדורי הלכה אקטואליים
קו סידע הלכתי
חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

פקס: 02-6507823 לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

מספד גדול

במלאת השבעה להסתלקותו לגנזי מרומים של
מרן ראש הישיבה
רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין זצוקל"ה

תתקיים אי"ה

עצרת הספד גדול

להעלות את זכרו הטהור בדברי חיזוק והתעוררות

ישאו דברים

הגאון הגדול ר' גבריאל יוסף לוי שליט"א
ראש ישיבת באר התורה

הגאון הגדול ר' יהושע מישקובסקי שליט"א
ראש ישיבת אמרי משה

ביום חמישי פרשת שלח - י"ט סיון תשפ"ג

בבית הכנסת פינסק קרלין

רחוב חסידי קרלין 1 שכונת בית ישראל ירושלים 3:00 - 2:00 בצהריים



וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ד'

פניני הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 239

פרשת שלח

תשפ"ג

בירור במעשה רב דרבינו הגדול זי"ע בענין ברכה בעירוב תבשילין ♦ הרב אברהם זנגר
בד' מרן הגרי"ג אדלשטיין זצוק"ל אם סעודת חול מועלת לקב"ס ♦ הרב חיים הלפרט
תפלת הדרך למי שנמלך להוסיף דרך ארוכה יותר או יעד נסיעה חדש ♦ הרב אורי יצחקי
בדברי מרן הגרי"ג אדלשטיין זצ"ל בגדר ספק מצוות דרבנן לקולא ♦ הרב אליסף פרלמן
העביר את כוס הקידוש שישתה אותה אחד המסובים ונשפכה בדרך ♦ הרב זאב פראנק
קטן שהגדיל ועבר את קו התאריך [מילתא חדתא מכבשונו של מרן זי"ע] ♦ הרב אברהם זנגר
ש"ץ כהן שחתם ברכת שים שלום 'המברך את עמו ישראל באהבה' ♦ הרב מאיר קאופמן

הרב אברהם זנגר

בירור במעשה רב דרבינו הגדול זי"ע בענין ברכה לבטלה בעירוב תבשילין

נתפרסם על רבינו הגדול מרן הגרי"ג אדלשטיין זצוק"ל שהניח עירוב תבשילין בשנה זו בברכה בערב חג השבועות, ובליל יו"ט עבר התקף לב והובא לבית החולים, ובבוקר מתוך תשישות נוראה ביקש לעשות מלאכה לצורך שבת, והביאו לו בננה לקלף (מלאכת בורר) ולא הסתפק בזה כי כידוע שיש בזה פלוגתא אם ברירה היא מן המלאכות האסורות ביו"ט, ולכן הביאו לו תבשיל הנקרא 'מנה חמה' ובישלו. וכנראה ביקש לעשות כן משום חשש ברכה לבטלה על העירוב תבשילין.

יסוד הנידון בזה הוא לפ"מ שנקטו רוב הפוסקים דאורח הסועד את סעודותיו אצל בעה"ב וישן בביתו, אע"פ שאינו טפל לעירובו של בעה"ב, מ"מ הואיל ואינו עומד לעשות מלאכה ביו"ט אינו יכול לברך על העירוב [אבל אם הוא מדליק נרות יו"ט עליו להניח עירוב בלא ברכה כי השו"ע הביא ב' דעות אם הדלקת נרות צריכה עירוב תבשילין], וכן הורה החזו"א זצ"ל להגר"ח קנייבסקי זצ"ל בהיותו אברך צעיר וסעד את סעודותיו בבית אביו הקה"י (שער המועדים על הלכות יום טוב, וכן מבואר במאמר סי' תקכ"ז סק"ח). ומעתה יש להסתפק אם בעה"ב שהניח עירוב תבשילין והפך להיות אורח ברכתו לבטלה.

והנה שאלה זו לא נמצאת להדיא בפוסקים ובספרי זמנינו, אולם רבים דנו אודות שאלה דומה, בנאכל או נאבד העירוב לאחר הנחתו, האם ברכתו לבטלה. אכן ברא כרעיה דאבוה הגאון הגדול רבי ישראל אדלשטיין שליט"א דן בשאלה זו (בגליון אהלי זרעים 70 ערב חג השבועות תשפ"ג) וכתב לדמות בין הנידונים, דאם בנאכל העירוב ברכתו לבטלה, ה"ה בנמלך מלבשל ברכתו לבטלה.

אך לפו"ר נראה דהדברים מחודשים טובא, ולולי דבריו היה נראה לחלק טובא ביניהם, דבנאכל העירוב ברכתו לבטלה מפני שאין כאן עירוב, אבל מי שאין דעתו לבשל דברו לבטלה היינו משום שלא תקנו לו מצות עירוב, ואין המכוון דכיון שלא תקנו לו מצות עירוב לא חל העירוב, דזה ודאי דהעירוב חל בכל גווני ומתיר לו לבשל, ואם ימלך אח"כ ויחליט לבשל יוכל לבשל מכח העירוב, [וכ"כ הגרשז"א זצ"ל במנחת שלמה תניא סי' נ"ח סק"ב], אלא דכיון שאין לו צורך בדבר אינו מצווה לעשותו, והרי זה כמו לד' האחרונים דהשוחרט לכלבים אינו מברך אע"פ שהשחיטה התירה את הבשר באכילה, דכיון שאין כאן חובת גברא לשחוט או להניח עירוב, והברכה היא רק על עשיית המתיר, לא תקנו לברך למי שאין לו

צורך בהיתר זה. ולכן נקטו פוסקי זמנינו בפשיטות, דמי שיש לו צד ספק שמא יצטרך לבשל יכול לברך ואין כאן חשש ספק ברכה לבטלה, כי כל היכא דיש לו צד שיצטרך לבשל הרי הוא בכלל התקנה, ועצם הברכה היא ודאית, כי הברכה חלה על עשיית ההיתר של העירוב שהוא נעשה בתורת ודאי, [עי' ספר חוט שני יו"ט עמ' ק"ג], וא"כ כל היכא דבשעת הנחת העירוב היה דעתו לבשל והיה מוטל עליו להניח עירוב וקיים התקנה כדון, מסתבר דאף אם נמלך מלבשל אין ברכתו לבטלה מאחר ועצם העירוב קיים ומותר לו לבשל ביו"ט מכח העירוב, וע"ז חלה הברכה.

והנה רבים תמהו ע"ד מרן זי"ע מטעם אחר, דאף לענין נאכל העירוב מסתבר דאם נאכל ביו"ט אין ברכתו לבטלה, כי כבר חל ההיתר בכניסת יו"ט והעירוב התיר לו לבשל ביו"ט, ואי"ז תלוי אם השתמש בפועל בהיתר זה ובישל ביו"ט, ורק אם נאכל העירוב בערב יו"ט י"ל דברכתו לבטלה כי לא חל עדיין ההיתר לבשל מכח העירוב, וכ"כ הגרשז"א זצ"ל (שלחן שלמה סי' תקכ"ז הערה ה') ובספר אגרות ורשימות קה"י (ח"ב עמ' קמ"ח) בשם הגר"ח זצ"ל דתלוי אם נאכל העירוב בערב יו"ט או ביו"ט, וכ"כ הג"ר ישראל אדלשטיין שליט"א (שם) לגבי ב' הנידונים הנ"ל (נאכל העירוב או נמלך מלבשל), דיש לחלק אם אירע כן בערב יו"ט או ביו"ט וכאמור, וא"כ בעובדא דמרן זי"ע הרי היה זה ביו"ט ולמה חשש בזה לברכה לבטלה.

[והנה רבים כתבו דהטעם דאם נאכל העירוב ביו"ט אין ברכתו לבטלה, הוא משום דברי הריטב"א הנודעים (חולין קו), הובאו בשערי תשובה סי' קנ"ח סק"א) דמי שנטל ידיו לאכילת פת ובירך ענט"י ואח"כ נמלך מלאכול אין ברכתו לבטלה כי הברכה חלה על הנטילה (עי' שלמי תודה יו"ט סי' ל"ד סק"א וסי' ל"ו סק"א, מנחת שלמה ביצה עמ' קע"ג, ועוד רבים), אך לכא' א"צ לזה, דכאן כל התקנה הוא להניח עירוב כדי שיוכל לבשל אם יצטרך, וכמו ברכת ביעור חמץ בבדיקת חמץ דלד' הרבה פוסקים נתקן על הספק כדי שיבער אם ימצא חמץ, (וכ"כ בספר הלכות חג בחג יו"ט פ"ח הערה 22 וספר נטעי גבריאל יו"ט ח"ב פרק פ"א ס"ז)].

אמנם בספר עירוב תבשילין הערוך (סי' כ' סקנ"ב) הביא משו"ת באר חיים מרדכי (להגר"ח"מ רולר זצ"ל מגדולי רומניה) שנקט בפשיטות דגם אם נאכל העירוב ביו"ט קודם שהתחיל לבשל ברכתו לבטלה, והאריך לבאר דקיום המצוה הוא רק כשהתחיל לבשל מחמת העירוב. וכ"כ בגליון שיעורי הגר"נ בנצל שליט"א (פ' בהעלותך תשפ"ג) בביאור חששו של מרן זי"ע, וביאר דעירוב תבשילין אינו חלות היתר שחל בכניסת היו"ט (כמו עירוב חצירות ועירוב תחומין), דהא אם נאכל העירוב ביו"ט נפסק ההיתר, אלא ההיתר הוא רק בשעת הבישול, דאם יש אז עירוב נחשב כהמשך הבישול ולא התחלת הבישול, ולכן י"ל דאם נאכל העירוב קודם שהתחיל לבשל ברכתו לבטלה.

כיון דאין כאן לא י"ט ולא תוספת י"ט, ורק לקידוש במקום סעודה סגי בסעודת חול, אבל פשיטא שא"א לאכול מצה עד הלילה.

שי' תוס' דסעודת חול אינה מועלת לקב"ס

ולפ"ז העיר מרן זצ"ל על הוכחת תוס' שלמדו מקב"ס לאכילת מצה, ומדוע מיאנו ללמוד כהרמב"ם. וכתב שיש להוכיח מתוס' שסוברים דסעודת חול אינה מועלת לקב"ס, ולהכי כתבו דממה שמועלת הסעודה מבעו"י לקב"ס, יש ללמוד דחל תוספת שבת, ויוצא יד"ח סעודת שבת, ורק מש"ה מועלת סעודה זו לדין קב"ס, וה"ה דהיה אפשר לאכול מצה בתוספת י"ט בלי ההיקש לפסח.

שורש פלוגתתם תליא במקור דין קב"ס

בשורש פלוגתתם באר מרן זצ"ל שנחלקו במקור דין קידוש במק"ס, דהרשב"ם בדף ק"א ע"א כתב ב' באורים. א. "אין קידוש אלא במקום סעודה דכתיב וקראת לשבת עונג במקום שאתה קורא לשבת כלומר קרייה דקידוש שם תהא עונג ומדרש הוא". ב. "אי נמי סברא היא מדאיקבע קידוש על היין כדתניא לקמן זוכרהו על היין מסתמא על היין שבשעת סעודה הוקבע דחשיב".

ובאר מרן זצ"ל דהרמב"ם סובר כפירוש ב' ברשב"ם, דקב"ס הוא חשיבות בקידוש ע"י היין שבסעודה, ולזה סגי אף ביין שבתוך סעודת חול, דכמו שאת גוף הקידוש אפשר לעשות קודם כניסת השבת כמבואר ברמב"ם, כך את היין והסעודה שנועדו להחשיב הקידוש, אפשר לעשותם בלי שחל בהם שם 'סעודת שבת'.

ועפ"ז יש להוסיף עוד, דלכאורה תיקשי בדעת הרמב"ם איך מותר לקבוע סעודת חול שאינו רגיל בה בחול קודם השבת, הא אסור לקבוע בע"ש סעודה שאינו רגיל בה כמבואר בס' רמ"ט ס"ב. ולהנ"ל מיושב היטב, דכמו שזמן הקידוש הוא קודם כניסת השבת, כך זמן הסעודה שמחמת חשיבות הקידוש הוא קודם השבת. אולם תוס' בדף ק"א כתבו כפי' א' ברשב"ם, דבעינן קב"ס "משום דכתיב וקראת לשבת עונג כלומר במקום קריאת קידוש שם תהא עונג", ולשיטתם א"ש שהוכיחו מהא דחשיב קב"ס דע"כ הוא סעודת שבת, והוא מדינא דמוסיפין מחול על הקודש כמש"כ הרא"ש ושאר, דהיות והיו דין במקום העונג, בעינן עונג שיש בו קיום סעודת שבת, דאי הוי סעודת חול לא היה מועיל אף לקב"ס, ולשיטתם כתבו דאף מצה היה ראוי לאכול מבעו"י אילולי ההיקש לפסח.

בד' התו"ש דלהרמב"ם לא יצא י"ח סעודת שבת

וכתב מרן זצ"ל שיש נ"מ לדינא בין הרמב"ם לרא"ש ותוס', דהתו"ש כתב [בס' רס"ז] שלשיטת הרמב"ם לא יוצא יד"ח סעודת שבת במה שאוכל מבעו"י, וסעודתו מבעו"י מועלת רק לקב"ס, אבל לשיטת הרא"ש ותוס' אינו דין מסוים בקב"ס, אלא הוי סעודת שבת אף לענין שיוצא בה יד"ח סעודת שבת.

בד' המ"ב דראוי לאכול כזית משתחשך

והנה השו"ע בס' רס"ז כתב מקדימין להתפלל ערבית יותר מבימות החול, ובפלג המנחה יכול להדליק ולקבל שבת בתפלת ערבית ולאכול מיד. וכתב המ"ב סק"ה, "הטעם דכיון דקבל עליו שבת והוסיף מחול על הקודש נחשב כשבת לענין זה דיכול לקדש ולאכול מיד ויכול לגמור סעודתו מבעו"י". והוסיף המ"ב, "ויש חולקין וסוברין שיזהר למשוך סעודתו עד הלילה ויאכל כזית בלילה וטעמם דכיון דהג' סעודות ילפינן ממה דכתיב אכלוהו היום כי שבת היום לה' וגו' בעינן שיקיים אותם ביום שבת עצמו ולכתחלה נכון לחוש לדבריהם". וכל דבריו נאמרו בשיטת הרא"ש ותוס', אולם לשי' הרמב"ם חייב מדינא לאכול כזית בלילה כיון דליכא תוספת שבת וכמש"כ התו"ש.

בד' הרי"ף דמהני קידוש אחר סעודת חול דע"ש

והוסיף מרן זצ"ל שאף ברי"ף ובר"ן מבואר כהרמב"ם שסעודת חול מועלת לקב"ס, דהרי"ף בערבי פסחים [כ: בדה"ר] פסק לדינא "דהיכא דגמור סעודתיהו מקמי דקדיש יומא ואדמשו ידיהו קדיש יומא מקדימין ומברכינן ברכת המזון על כוס ראשון ואחר כך אומר קידוש היום על כוס שני כרבי יוסי", וכתב שם הר"ן "ואף על פי שאינו אוכל כלום לאחר קדוש, כיון שגמרו שם סעודתם מקום סעודה מקרי". ומבואר מדבריהם דאע"פ שגמר הסעודה קודם שקידש היום דהוי סעודת חול, מ"מ מועלת לקב"ס, וזה כשיטת הרמב"ם שסעודת חול מועלת לקב"ס. והובאה שיטתו ברמ"א בס' רע"א ס"ו בשם י"א. וכך מבואר במג"א בס' רע"ד סק"ב שכתב שלהרי"ף והר"ן הנ"ל, בסעודה שאכל קודם הקידוש אינו יוצא יד"ח סעודת שבת, וחייב לאכול סעודה נוספת לצאת יד"ח סעודת שבת, ומדבריהם למד דאפשר לאכול ג"ס ביום [כיון דבסתמא כבר לא אוכל בלילה]. ומבואר שנקט בשיטתם דסעודת חול מועלת לקב"ס.

אולם דבריהם צ"ע רב, דא"כ מי שהניח עירוב תבשילין ולבסוף אינו זקוק לבשל ג"כ נימא דברכתו לבטלה למפרע, וזה ודאי אינו, דהא זהו גופא התקנה להניח עירוב כדי שיוכל לבשל אם יצטרך, וכן נקטו פוסקי זמנינו דהמסופק אם יצטרך לבשל יניח עירוב בברכה אע"פ שיש ספק אם יבשל, וגם בספר עירוב תבשילין הערוך (סי' ב' ס"ה) כתב כן דהמסופק אם יבשל יכול להניח בברכה, וביאר דא"ז ברכה לבטלה גם אם לבסוף לא יעשה שום מלאכה, וא"כ ה"ה אם נאכל העירוב ביו"ט אין ברכתו לבטלה, ומאי שנא, וכ"כ בשו"ת תשובה מאהבה (ח"ב סי' רע"ג) דאם לבסוף אינו זקוק לבשל יכול לאכול את העירוב ביו"ט לכתחילה.

שוב שמעתי מחתנא דבי נשיאה הגרא"ש אדלר שליט"א דמרן זי"ע היה סבור כבר בכניסת היר"ט שכנראה לא ישאר בביתו, ולכן חשש לברכה לבטלה. [ועדיין צ"ב דסו"ס אם היה לו צד ספק בדבר לא הוי ברכה לבטלה וכו'].

הרב חיים הלפרט

בד' מרן הגרי"ג אדלשטין זצוק"ל אם סעודת חול מהני לקביעות סעודה

בספר הערות ובאורים על סדר הרמב"ם למרן הגרי"ג אדלשטין זצוק"ל עמ' ל' כתב שנחלקו תוס' והרמב"ם אם סעודת חול מועלת לקידוש במקום סעודה, ויש מזה נ"מ לדינא בכמה אופנים כפי שיתבאר להלן.

בד' התוס' דאפשר לאכול סעודת שבת מבעו"י

הרא"ש ותוס' בפסחים דף צ"ט ע"ב כתבו שאפשר לקדש ולאכול סעודת שבת בפלג המנחה, וכך פסק השו"ע בס' רס"ז, ובאר הרא"ש ושאר [שם] דהוא משום שמוסיפין מחול על הקודש, ואף הוסיפו שעפ"ז היה ראוי להתיר לאכול מצה מבעוד יום [אילולי הגזה"כ דאיתקש מצה לפסח], ובאר"ז הלכות ע"ש סי' י"ד באר דממה שיוצאים יד"ח סעודת שבת מבעוד יום יש להוכיח דתוספת שבת דאורי', וכך מתפרשים דברי הרא"ש ותוס' שלמדו מהאי דינא שאף מצה היה ראוי לאכול מבעוד יום והיינו מדין תוספת י"ט.

יד' הרמב"ם דאין תוספת שבת ומ"מ מקדש מבעו"י

וכתב מרן זצוק"ל שהרמב"ם חולק על תוס' והרא"ש, דהא שי' הרמב"ם דרך ביר"כ איכא דין תוספת ולא בשבת, כמש"כ בשיטתו המ"מ פ"א משביתת עשור ה"ו, והכס"מ פ"ה משבת ה"ג הוסיף דלהרמב"ם אף מדרבנן ליכא תוספת שבת [דלא כהבה"ל בס' רס"א שכתב שיש איסור דרבנן], ומה שאפשר לקדש מבעו"י כמבואר בברכות דף כ"ז ע"ב, הוא משום שזמן קידוש הוא אף קודם השבת כמש"כ הרמב"ם פכ"ט ה"א, "שמצות זכירה לאמרה בין בשעת כניסתו ויציאתו בין קודם לשעה זו במעט". [וקודם יציאתו הוא להדיא בברכות כ"ז ע"ב, ולהרמב"ם דהבדלה מדין קידוש יש ללמוד מהבדלה אף לקידוש שאפשר לקדש קודם השבת], ומבואר שפיר שהרמב"ם לשיטתו שאין תוספת שבת הוצרך לחדש דזמן קידוש הוא אף קודם כניסת שבת.

בהא דמתפלל תפלת שבת מבעו"י לד' הרמב"ם

ובשיעורי מרן הגרי"ג זצ"ל בפסחים דף צ"ט ע"ב הוסיף להעיר דאכתי יל"ע בהא דמתפלל תפלת ערבית של שבת בפלג המנחה אע"פ שעדיין לא חלה שבת, דלכאורה פלה"מ מהני רק לעצם תפלת ערבית, ולא לתפלת שבת דבעי לכל הפחות דין תוספת שבת. ובאר מרן הגרי"ג זצ"ל דהרמב"ם הסביר את שיטתו בפ"ג מתפלה ה"ז, "לפי שתפלת ערבית רשות אין מדקדקין בזמנה", והיינו דמדינא באמת א"א להתפלל כיון דאינו מן 'תפלת שבת', רק שאין מדקדקין בזמנה, לפי שתפלת ערבית רשות.

מהרמב"ם מוכח דסעודת חול מועלת לקב"ס

אלא דאכתי תיקשי דהתינח קידוש ותפלה דאפשר לעשותם מבעו"י אע"פ שליכא תוספת שבת, וכנ"ל, אבל הסעודה שאוכל אחר הקידוש קודם השבת, הא אינה סעודת שבת, כיון דליכא תוספת שבת, והיכי נפיק בה יד"ח קידוש במקום סעודה [וע"כ חייב לאוכלה דאל"כ ליכא קב"ס]. וכתב מרן זצ"ל דמוכח מהרמב"ם שאף סעודת חול מועלת לקב"ס.

לשי' הרמב"ם אין לדמות מצה לשבת

ולפ"ז פשוט שלשיטת הרמב"ם אין צד שאפשר לאכול מצה מבעו"י,

יצא בה יד"ח סעודת שבת ולהכי מזכיר רצה. אבל הר"ף כתב שאע"פ שגמר סעודתו קודם חשיכה, מועלת סעודתו לקב"ס, ולהכי כתב המג"א שלא יצא בסעודה זו יד"ח סעודת שבת וחייב לקיימה בשבת, ומוכרח דש"י הר"ף והר"ן דסעודת חול מועלת לקב"ס.

שור"מ שכ"כ בשיעורי הגר"ג [פסחים צ"ט ע"ב] שלא רק שלא סתרו משנתם, אלא כל דבריהם לשיטתם דלקב"ס בעי 'סעודת שבת' ולהכי הצריכו שימשיך הסעודה גם בלילה. ובשיעורי הגר"ג דף ק' [עמ' שמ"ו] הוסיף לבאר הא דמועיל מה שממשיך סעודתו בלילה, דהוא ע"פ מה שמבואר בדף ק"ה דשבת קובעת לקידוש, דכל מה שאוכל בשבת אף בלי קידוש הוי סעודת שבת, ואעפ"כ לכתחלה בעי קידוש קודם הסעודה, אבל כשהתחיל מבעוד יום ונמשכת הסעודה אף בלילה מותר לכתחלה לקדש בגמר הסעודה.

ב' נ"מ בין הר"ף לתוס'

ויש ב' נ"מ בפלוגתתם. א. אם צריך לאכול סעודה נוספת לשבת, דהמג"א כתב בדעת הר"ן דצריך לאכול סעודה נוספת ומזה הוכיח דאפשר לעשות ג"ס ביום [דלא משמע שעשו סעודה נוספת בלילה], אבל לש"י תוס' א"א להוכיח דאפשר לעשות ג"ס ביום, דבאמת יצא יד"ח סעודת שבת בסעודת חול שהמשיכה בלילה. ב. לש"י תוס' צריך שימשיך לאכול בלילה כדי שתהיה סעודת שבת, אבל בלא"ה ל"ח קב"ס, אבל לש"י הר"ף והר"ן אף סעודת חול מועלת לקב"ס, ואי"צ להמשיך לאכול בלילה.

ולפ"ז פשוט שאין סתירה בתוס', דאדרבה כל דבריהם בדף ק' הוא לשיטתם בדף צ"ט ע"ב דסעודת חול אינה מועלת לקב"ס. [ולפ"ז יש להעיר בדברי השעה"צ בס"י רע"א סקל"ט שהשווה את הר"ף והר"ן עם התוס' בדף ק', דהן אמת שכולהו סברי דיוצא יד"ח קב"ס אף כשאינו אוכל אחר הקידוש, מ"מ יש ביניהם ב' נ"מ. א. אם צריך להמשיך הסעודה בלילה. ב. אם יצא יד"ח סעודת שבת, וצ"ע].

תמיהה בשיטת הר"ף

אולם אכתי צ"ע איך ליישב הסתירה בר"ף, דמחד גיסא כתב, 'אין קדוש אלא במקום סעודה מ"ט דכת' וקראת לשבת ענג במקום שקראת שם תהא עונג', ומאיידך גיסא כתב המג"א בשיטתו דסעודת חול מועלת לקב"ס.

בגדר הילפותא 'וקראת לשבת עונג'

ונ"ל בהקדם מה שיש לדקדק שנחלקו הר"ף והרא"ש בגדר הילפותא ד'וקראת לשבת עונג', דהרא"ש בפסחים פ"י ס"ה כתב, "אין קידוש אלא במקום סעודה דכתב וקראת לשבת עונג במקום עונג שם תהא קריאה", אולם הר"ף כתב "אין קדוש אלא במקום סעודה מ"ט דכת' וקראת לשבת ענג במקום שקראת שם תהא עונג", ומבואר שהרא"ש למד דהוי דין בעונג שבמקום העונג שם תהא קריאה, אולם הר"ף למד איפכא דהוי דין בקריאה שבמקום הקריאה יהיה עונג. ועי' בבה"ל בס"י רע"ג על מה שהובא השר"ע את ש"י הגאונים דקב"ס מהני אף על יין, דכתב הבה"ל "ובספר מעשה רב כתב שהגרא"א אף בקידוש היום לא היה מקדש אלא במקום סעודה גמורה ולא מיני תרגימא או יין". וחידוש הגר"א א"ש לש"י הרא"ש דיש דין בסעודת השבת שיהיה בה קידוש, ולהכי בעי סעודה גמורה.

ועפ"ז יש לבאר פלוגתתם אם סעודת חול מהני לקב"ס, דהרא"ש סובר דהוי דין בעונג, ולהכי בעי סעודת שבת, וסעודת חול אינה מועלת לקב"ס, אבל הר"ף סובר דהוי דין בקריאה שבמקום הקריאה יהיה עונג, ולזה סגי אף בסעודת חול. אולם בתוס' מבואר מחד גיסא דהוא דין בקריאה, ומ"מ סעודת חול אינה מועלת לקב"ס.

הרב אורי יצחקי

תפלת הדרך למי שנמלך להוסיף דרך ארוכה יותר או יעד נסיעה חדש

א. מעשה שאירע ביום הלויית מרן ראש הישיבה זצ"ל שאברכים יצאו מביתם באופקים לכולל בבאר שבע, ובירכו תפלת הדרך ע"מ לחזור לעירם באותו היום כמו שנוהגים בכל יום, ובדרכם לכולל שמעו את הבשורה המרה והחליטו שלאחר סיום הסדר בצהרים במקום לחזור לעירם יצאו לבני ברק להשתתף בלוייה, ושאלו אם צריכים לומר תפלת הדרך פעם שניה. וננסה לברר דין זה במקורו.

ב. הנה מקור הדין בשור"ע סימן ק"י ס"ה: אין לומר אותה אלא פעם אחת ביום, אפי' אם ינוח בעיר באמצע היום, אבל אם דעתו ללון

[ודע, דאע"פ ששיטתם הובאה להלכה, אין הכרח שאף במקדש מבעור"י אינו יוצא יד"ח סעודת שבת כהרמב"ם, דאפשר שבזה פליג הר"ף על הרמב"ם וסובר דאיכא תוספת שבת. וכך מוכח מהמ"ב בס"י רס"ז סק"ה שפסק דמדינא יוצא בסעודה הנאכלת בתוספת שבת, אע"פ ששיטת הר"ף והר"ן הובאה להלכה].

בש"י הרא"ש דסעודת חול אינה מועלת לקב"ס

אולם הרא"ש חולק על הר"ף, וז"ל, "דסעודה שאכל אינה מועלת להחשיב קידוש במקום סעודה". ובאר הגר"ז בס"י רע"א סט"ו דהרא"ש סובר דסעודת חול אינה מועלת לקב"ס, ועפ"ז כתב דאם אכל סעודה בשבת עצמה ושכח לקדש אף להרא"ש יכול לקדש אחר הסעודה והוי קב"ס גם אם לא יאכל עוד, "דכיון שאכל הסעודה משחשכה אחר שנכנס השבת הרי היא נקראת סעודת שבת וכשמקדש אחריה הרי קידש במקום סעודת שבת".

ומבואר שנחלקו אם סעודת חול מועלת לקב"ס, דהר"ף והר"ן סוברים שאף סעודת חול מועלת לקב"ס כשיטת הרמב"ם, והרא"ש סובר דסעודת חול אינה מועלת לקב"ס. והובאו ב' הדיעות ברמ"א בס"י רע"א ס"ו, וכן במ"ב סקל"ב שכתב "ד"א כיון שאכל בתחלה הוי קידוש במקום סעודה ושוב א"צ לאכול וי"א דאינו נחשב למקום סעודה כיון שהיתה של חול וצריך עתה בשבת לאכול עכ"פ מעט".

אולם לפי כ"ז יש לתמוה בדברי הר"ף ותוס' כפי שיתבאר להלן.

תמיהות בשיטת הר"ף ותוס'

א. מרן זצ"ל כתב דפלו' הראשונים אם סעודת חול מועלת לקב"ס תליא בב' פירושי הרשב"א במקור דין קב"ס. וקשה דלפ"ז דברי הר"ף סתרי אהדדי, דמחד גיסא כתב הר"ף [כ' ע"א] "אין קדוש אלא במקום סעודה מ"ט דכת' וקראת לשבת ענג במקום שקראת שם תהא עונג", ומאיידך גיסא כתב דסעודת חול מועלת לקב"ס.

ב. אף בשיטת תוס' יש לתמוה, דאף תוס' ק' ע"א כתבו שהסעודה שאכל קודם הקידוש מועלת לקב"ס, ובשעה"צ בס"י רע"א סקל"ט ציין דשיטת הר"ן בר"ף, והתוס' בדף ק' בחדא שיטה, וסותר לתוס' בדף צ"ט ע"ב. שור"מ שמרן זצ"ל בסוף דבריו רמז לתמיהות הנ"ל. ותחילה ניישב התמיהה השניה, דנראה שיש ב' דרכים בישוב הסתירה בתוס'.

א. בעיקר מש"כ מרן זצ"ל דמתוס' בדף צ"ט ע"ב מוכח שסעודת חול אינה מועלת לקב"ס, יל"ד דאפשר לפרש ראייתם באופ"א, ד"ל שתוס' חולקים על מה שחידש הרמב"ם שזמן קידוש הוא אף קודם כניסת שבת, וסוברים דזמן הקידוש הוא רק בשבת עצמה [וחלוק מהבדלה דאפשר לעשותה בשבת עצמה כמבואר בגמ', ועי' במש"כ מרן זצ"ל בבאור החילוק], ולפ"ז מבוארת ראייתם באופ"א, דממה שאפשר לקדש מבעור"י יש להוכיח דחל תוספת שבת, ולהכי יוצא יד"ח סעודת שבת, דאע"פ שמצד הקב"ס אף סעודת חול מועלת כדמוכח במש"כ בדף ק', מ"מ ממה שאפשר לקדש מבעור"י מוכח דחל תוספת שבת ויוצא יד"ח סעודת שבת, וה"ה דיוצא יד"ח מצה [אילולי הילפותא מפסח]. אולם מרן זצ"ל נקט שהוכחת תוס' ממה שסעודתו מועלת לקב"ס, דמזה הוכיח ששיטת תוס' דסעודת חול אינה מועלת לקב"ס, ולפ"ז צ"ע איך ליישב הסתירה בתוס'.

ב. אכן י"ל שתוס' בדף ק' ע"א לא רק שלא סותרים ליסוד מרן זצ"ל בתוס' בדף צ"ט ע"ב, שקב"ס בעי סעודת שבת, אלא אף מדבריהם בדף ק' מוכח דלקב"ס בעי סעודת שבת, דבאמת יש לדקדק דאע"פ שהר"ף והר"ן ותוס' חולקים על הרא"ש שכתב דצריך לאכול אחרי הקידוש, וסברי הראשונים הנ"ל דחשיב קב"ס ע"י מה שאכל קודם הקידוש, מ"מ חלוקים הם בשורש הדבר, כפי שיתבאר להלן.

בפלו' הר"ף ותוס' בדין סעודה קודם הקידוש

הר"ף כתב דאע"פ שגמר סעודתו קודם שקידש היום, אפי' חשיב קב"ס במה שמקדש על סעודת החול, וכמו שבאר הר"ן "ואף על פי שאינו אוכל כלום לאחר קדוש, כיון שגמרו שם סעודתם מקום סעודה מקרי". אולם תוס' כתבו אהא דמהני קידוש בלי סעודה אחרי הקידוש "וגומר כל הסעודה ומבדך ברהמ"ז ואח"כ מקדש". ומבואר מדבריהם שצריך להמשיך את סעודת החול בלילה. וכך מפורש בהמשך דבריהם שכתבו דיוצא בה יד"ח סעודת שבת, דז"ל, "וא"ת ואיך יעשו קידוש בלא סעודה הלא אין קידוש אלא במקום סעודה וי"ל דחשיב קידוש במקום סעודה כיון שמיד אחר הסעודה עושה קידוש ואותה סעודה עולה לו לסעודת שבת כדמוכח בתוספתא דקתני במילתיה דרבי יוסי ומזכיר של שבת בברהמ"ז".

ומבואר בתוס' ב' חידושים. א. דסעודה זו עולה לסעודת שבת. ב. מזכיר רצה בסעודתו [ועי' ברא"ש שכתב דהטעם שמזכיר רצה הוא מטעם דאזלי בתר זמן הזכרתו]. ומבואר מדבריהם דסעודת חול אינה מועלת לקב"ס, דהא כתבו שצריך להמשיך סעודת החול בלילה, ומה"ט

לילך בדרך אחרת לגמרי כנידו"ד י"ל דיחשב כנמלך גם להכלבו, דהוא דרך חדשה שעוד לא בירך עליה, וצ"ע. (ש"ר מעין סברא זו ממש בספר אהלך באמיתך להג"ר ב שטון צ"ל באות ס"א, והיא סברא מוכרחת בדעת הגאון ממונקאטש בנימוקי אורח חיים [שיובא לקמן בסמוך] וכמו שנבאר א"ה בסמוך).

ו. הנה בהרבה ספרים הביאו את מש"כ בנימוקי אורח חיים בסעיף זה בדדידה היה מעשה ממש כספק דידן, ובאו שם כמעט כל צדדי הספק, והוא שיצא לעיר אחת ע"מ להמשיך ממנה למחוז חפצו, וכיון שאיחר את הרכבת חזר לביתו והשתתה איזה זמן והתפלל בצבור בביתו וגם אכל סעודת הצהרים, ובאותו היום שוב יצא לילך למחוז חפצו בדרך אחרת, והסתפק אם צריכים להתפלל עוד הפעם תפלת הדרך בברכה כיון דהיה נמלך לשוב לביתו וכן עשה, או דילמא שכוין שבחזירתו לביתו היה רק נמלך מדרך הראשונה אבל מטרת נסיעתו היה עדיין כבתחילה, רק המתין בביתו כדי לנסוע באותו היום, ואם כן הוי חזירתו לביתו לא עדיף כמו עומד בעיר אחרת ביום שגם אם ינוח בעיר אחרת על כמה שעות אין צריך לברך עוד הפעם תפלת הדרך.

וכתב עוד לבאר את צדדי הספק, הגם שיש לומר דשאני ביתו דהוי כמו הפסק הנסיעה וחזרה לגמרי, זה אינו כיון דעדיין עומד גם בביתו באמצע נסיעתו באותו יום כנזכר לעיל, וגם אין לחלק כיון שנסיעתו אחר כך בדרך אחרת - זה אינו גם כן חילוק המוכרח, דאטו אם יטה אחד מן הדרך באמצע כמה פרסאות מפני המים או לקול דרכים ונוסע דרך עיר אחרת יצטרך לברך תפילת הדרך עוד הפעם, על כן גם זה כן. ומסיק שם - עם כל זה מפני הספק אמרתי תפילת הדרך אך הרהרתי השם כמו שכתבתי כמה פעמים שזהו דרך נכונה, עכ"ד (כמעט מילה במילה אלא שהשמטתי את שמות המקומות ושיניתי את סגנון המדבר מגוף ראשון לסתתר).

ז. הנה בספר אהלך באמיתך באות ס"ב תמה על הגאון צ"ל אמאי לא בירך בלא שו"מ כבר בחזירתו לביתו, ואמאי השתתה עד שיצא שוב מביתו למחוז חפצו בדרך אחרת, וכתב שם שיותר נכון היה לברך כבר בתחילת חזרתו לביתו ויפטור בזה גם את הדרך הבאה שיצא אליה אחר מנוחתו בביתו באותו היום.

ופשוט בדעת הגאון צ"ל שס"ל כסברא שכתבנו לעיל באות ה' דכל באותה הדרך כלול בברכה הראשונה לא שנא בהליכתו לא שנא בחזירתו, ותמוה על הגר"ב צ"ל שלא נחת לזה אחר שהוא עצמו כתב סברא זו בהערה ס"א.

ח. הנה המעיין בגוף העובדא ימצא שהגאון עשה עיקר ממה שבכל מהלך נסיעותיו וחנייתו לא הסיח דעתו מלילך למחוז חפצו הראשון, ולא השתנה רק מסלול הנסיעה ולא מטרתה, ומשמע מזה שאם היה נמלך לגמרי מלנסוע למחוז חפצו הראשון והיה מחליט באמצע נסיעתו לילך למקום אחר לגמרי היה פשוט בעיניו שצריך לחזור ולברך, ומוכח מזה דהיסח הדעת שייך גם במטרת מהלך הנסיעה ולא רק אם נמלך לגמרי שלא ליסע כלל. (וכן ראיתי בספר פסקי תשובות בסימן ק"י אות ה' עיי"ש).

ט. הנה עובדא דידן לכאורה דמי לעובדא דהגאון בעל נימוקי אורח חיים במה שגם כשנמלכו ליסע לב"ב לא נשתנתה תכלית נסיעתם, שהרי אותם האברכים כשיצאו מביתם היה ע"מ לחזור לביתם בסוף היום, וא"כ גם בנסיעתם לב"ב לא נתבטלה כוונתם הראשונה אלא שהוסיפו דרך חדשה מהכולל לב"ב ומשם חזרו לביתם כמו שהתכוונו בתחילה, וא"כ הפסק בזה צ"ל כמו שעשה מעשה בעצמו לברך בלא שו"מ ולהרהר השם במחשבתו. וכן הורתי להם לעשות.

שוב עיינתי בדברי המחברים בני זמננו וראיתי שהאריכו בכמה צדדים בהלכה זו ורוב הצדדים הובאו בדברינו, למעט מה שרצו לדמות דיני נמלך בתפלה"ד לדיני נמלך בברכות הנהנין, ובאמת יש לפלפל הרבה בדמיון זה, אך הוראה יראה שמסקנת כמעט כולם כמש"כ לחזור ולברך בלא שו"מ, אלא שאנחנו הלכנו בעקבות דברי התה"ד והגאון ממונקאטש צ"ל בעל נימוקי אורח חיים, והראנו איך יוצא דין זה מתוך דבריהם.

י. אך עתה שבתי והתבוננתי דלכאורה יש לפקפק על מה שהעלנו לפי דברי הנימוקי אורח חיים, כיון שהמתבונן ימצא חילוק בין עובדא דידיה לעובדא דידן, דבעובדא דהגאון ממונקאטש צ"ל באמת לא נשתנה יעד נסיעתו בכל היום, וכל מה ששינה מסלולי נסיעתו הוא רק מחמת אילוף הדרכים, וכל מגמתו היתה כל העת להגיע למחוז חפצו הראשון, משא"כ בעובדא דידן הרי נוסף כאן יעד נסיעה חדש שאין לו שום שייכות וקשר עם התכלית והיעד הראשון, ואע"פ שבסופו של יום מעותדים היו לחזור לביתם כמחשבתם הראשונה, אך כל הנסיעה לב"ב נחשבת לכאורה כדרך חדשה, וממילא גם חזרתם מב"ב לעירם היא דרך חדשה, וא"כ הם כנמלכים על עיקר נסיעתם והיו צריכים לברך בשו"מ, וצ"ע.

בעיר ואחר כך נמלך ויצא ממנה לעבור חוצה לה או לשוב לביתו, צריך לחזור ולהתפלל אותה פעם אחרת, ע"כ, ומבואר מזה שכל שלא נמלך אינו חוזר מברך באותו היום, ואם נמלך חוזר ומברך אפילו באותו היום שבידך כבר, ונמלך הכונה שהחליט בדעתו ללון בעיר שבא אליה, וה"ה שהחליט להישאר עד למחר בעיר זו, ואח"כ שינה דעתו להמשיך לילך באותו היום.

והשתא יש להסתפק בנידו"ד, אם מה שנמלך לשנות את דרכו דמי לנמלך דהשו"ע כיון דלא היתה דעתו לילך בדרך זו אלא לשוב לביתו, או דילמא לא חשיב נמלך רק מה שהחליט בדעתו שלא להמשיך בדרך כלל אלא להישאר בעיר שבא שמה, אבל שינוי מסלול לא חשיב נמלך להצריך ברכה נוספת כי הכל בכלל הדרך שבידך עליה כבר.

ג. ובהשקפה הראשונה היה נראה דא"צ לחזור ולברך, דהגע בנפשך אם החליט בבוקר לילך בדרך אחת קצרה, וכשהתחיל בדרכו התברר שיש עיכובים בדרך המלך והיה צריך לאריך דרכו לאותו יעד, אטו נימא דיצטרך לחזור ולברך, לכאורה פשיטא שלא, דאם תאמר שיחזור ויברך מה שיעור תתן לדבר, דא"ל לומר שכל עקיפה ושינוי קטן במסלול יחשב נמלך, וע"כ דלא חשיב נמלך רק אם החליט בדעתו שלא להמשיך כלל בנסיעתו אבל נמלך על המסלול והדרך אינו נחשב נמלך, והטעם ע"כ משום דכל מה שהולך באותו היום נחשב דרך אחת וממילא הוא בכלל הברכה הראשונה, וא"כ בנידו"ד לא יצטרך לחזור ולברך.

אך יש לדחות בקל, דכל שמשנה מסלול מחמת שכן דרך העולם שבוחרים מסלול הנוח להם בשעת הליכתם ונסיעתם, אע"פ שפעמים משתנה קצת מחמת עיכובי הדרך, פעמים מאריכים קצת את המסלול ופעמים מקצרים, כל כה"ג ודאי לא חשיב נמלך, דכיון דכן הוא הרגילות הכל כלול בדעתו בעת הברכה (וכמוש"כ בספר כף החיים סקמ"ח דהעיקר תלוי דעתו בשעה שבידך), וכאילו כיוון בדעתו על כל האפשרויות הללו, ואפילו אם נאלץ בפעם הזאת לילך במסלול שבדרך כלל אינו הולך בו בהליכה או נסיעה רגילה, או שסוטה קצת מדרכו מחמת שנתבקש להביא דבר מה לחברו וכה"ג, אכתי אמדינן דעתו בעת הברכה דאם יתרמי ליה שייצטרך לילך דרך שם יעשה כן והכל כלול בדעתו, אבל בנדו"ד דאין שום רגילות שחבורת אברכים הנוסעת לעיר זו תשנה מסלול נסיעתה לב"ב, י"ל דכיון דלא היה בדעתם כלל מסלול זה חשיב כנמלך ויצטרכו לחזור ולברך.

ד. ולכאורה יש להביא ראיה לסברתנו הראשונה (דכל שמשנה את דרכו אפילו לא היה בכלל דעתו הראשונה כיון דלא נמלך על עיקר נסיעתו באותו היום לא חשיב נמלך להצריך ברכה), מדברי התה"ד בס"ק ב', ז"ל: נראה דאם ה' דעתו לילך הלאה ונמלך באמצע היום לשוב לביתו. א"צ לחזור ולברך. וכן מבואר דדוקא בה' דעתו ללון ואח"כ נמלך לשוב לביתו צריך לחזור ולברך. אבל בה' דעתו לילך הלאה לא, ע"כ, אשר מבואר מזה דאע"פ שמעיקרא היתה דעתו להמשיך לילך מהעיר שבא אליה לעיר אחרת, ואח"כ שינה לגמרי את מסלול הליכתו והחליט להמשיך הלאה או לחזור לעירו הראשונה ממנה יצא, דבר שלא היה כלל בדעתו בעת שבידך בראשונה, אעפ"כ אין זה נחשב נמלך להצריך ברכה נוספת, וע"כ דכל מה שהולך באותו היום כלול בברכתו הראשונה, דהכל דרך אחת.

ה. הנה התה"ד הוליד את דינו מדיוק לשון השו"ע, שכתב "אבל אם דעתו ללון בעיר ואחר כך נמלך ויצא ממנה לעבור חוצה לה או לשוב לביתו, צריך לחזור ולהתפלל אותה פעם אחרת", ע"כ, אשר מבואר דאף בגוונו שנמלך ויצא מהעיר שבא שמה לילך חוצה לה או לשוב לביתו, דוקא אם היתה דעתו ללון בעיר זו אז חשיב נמלך להצריך ברכה, משא"כ אם לא ישן משמע להדיא דא"צ לברך. והנה הטור לא כתב בזה אלא "ואצ"ל אותה אלא פעם אחת ביום אפילו אם ינוח בעיר באמצע היום", והב"י הביא שמקור דבריו בכל בו בסימן פ"ז (נו: בשם הר"מ (תשב"ץ קטן סי' רמב), וכתב הב"י שהכלבו כתב עוד (שם) "אבל אם דעתו ללון בעיר ואח"כ נמלך בו ויצא ממנה לעבור חוצה לה או לשוב לביתו צריך לחזור ולהתפלל אותה פעם אחרת", והב"י העתיק לשון זה בשו"ע בס"ה.

והנה ממש"כ בתחילה "ואח"כ נמלך בו ויצא ממנה לעבור חוצה לה" אין לדייק את דינו של התה"ד, דלא היה הכלבו יכול לכתוב דין זה רק בדעתו ללון בעיר שאמצע הדרך, אלא דיוקו ממש"כ הכלבו "או לשוב לביתו" (וכן מדיוק בתה"ד למעיין), דאי ס"ד דכל שמשנה את דרכו באופן שלא היתה דעתו מתחלה על השינוי חשוב נמלך להצריך ברכה אחרת, א"כ דין זה היה יכול להשמיענו אף בלא היתה דעתו ללון בעיר שבאמצע הדרך, וע"כ דכל כה"ג לא חשיב נמלך להצריך ברכה.

אך יש לדחות את הראיה מהתה"ד, ד"ל שכל דבריו נאמרו דוקא בנמלך לחזור לביתו דאז א"צ לחזור ולברך, דחשיב ממש אותה הדרך בעצם, דמה לי מביתו לעיר ומה לי מהעיר לביתו, אבל בנמלך

בגדר ספק מצוות דרבנן לקולא מו"מ בדברי מרן הגרי"ג אדלשטיין זצ"ל

[א] כתב מרן זצ"ל בספרו הערות וביאורים על הרמב"ם הל' ברכות, בספק מצוות דרבנן, דהנה בברכות דף ב. כתב רש"י ד"ה 'עד סוף' וכו' ובקריאת פרשה ראשונה שאדם קורא על מטתו יצא. עכ"ל, ובתוס' הקשו על זה תימא לפירושו והלא אין העולם רגילין לקרות סמוך לשכיבה אלא פרשה ראשונה (לקמן דף ס:) ואם כן שלש פרשיות היה לו לקרות. עכ"ל, והנה ברשב"א שם פי' וז"ל ולפיכך משום טורח הצבור התיירו להתפלל תפלת הערב קודם הזמן הזה וקורין את שמע בברכותיה כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה וחזקין וקורין אותה סמוך למטתן בשעת שכיבה, וכן כתב רש"י ז"ל, עכ"ל. ועיי"ש בהמשך דברי הרשב"א עפ"י הירושלמי דגם כשהיו קורין אותה בבין השמשות שהוא ספק היו חוזרין וקורין בלילה.

ומבואר דכאשר קרו אותה מספק שוב אין צריך לחזור על כל הג' פרשיות משום דתרי פרשיות האחרונות אינן מן התורה ואי"צ לחזור אלא על פרשה ראשונה שהיא מן התורה, ולזה סגי בקריאת שמע שהוא קורא על מטתו פרשה ראשונה ומיושב קושיית התוס', אמנם הקשה מרן זצ"ל דצ"ע מהא דבספק קרא ק"ש דחוזר וקורא כתבו הפוסקים דחוזר וקורא את כל הג' פרשיות, ואין אומרים ספק דרבנן לקולא אלא כיון שחייב לקרא ק"ש קורא כתקנה גם את הפרשיות דרבנן, וכן מצינו במי שספק בירך ברה"מ דחוזר ומברך כל הדי' ברכות גם ברכת הטוב והמטיב שהיא דרבנן.

ותי' מרן זצ"ל ד"ל בזה עפ"י דברי התוס' מנחות סו. דמבואר דיכול לספור ולברך בבין השמשות, וכ"כ הרא"ש סוף פסחים, ולכא"ז צ"ב הא אכתי' הוי ספק באותה שעה, אלא ביאור הדבר י"ל דמדין ספק דרבנן לקולא הוי גם ספק מצוה בדרבנן כודאי מצוה, ומשום שלא חייבוהו חז"ל לקיים מצותם דוקא באופן שיוצא בודאי ידי המצוה, אלא סגי לקיים מצותם באופן של ספק, ולכן גם אם יש ספק בזה כיון שבזה יוצא ידי חובתו שחייבוהו חז"ל מיקרי ודאי מצוה וגם חיוב הברכה על זה הוי חיוב ודאי. וא"כ י"ל דמשו"ה בקרא ק"ש בספק בין השמשות הוי ל' בקריאת פרשה ראשונה משום דבפרשה שניה כיון דהוי דרבנן נפטר בתורת ודאי כדמוכח מספיה"ע כנ"ל, ולא דמי לספק קרא ק"ש דמספק קורא גם פרשה שניה דהתם הוי ספק אם קרא כלל ומשו"ה כיון דעל כרחו קורא ק"ש פרשה ראשונה חייב לקרא כולה מספק וכן בספק ברכה"מ ל"ק לפי"ז, עכ"ד.

[ב] והנראה בביאור הדברים דעולה דהם תרי דינים בספק דרבנן לקולא, דכאשר הספק הוא באופן שעשה איזה מעשה בשביל קיום המצוה ויש צד שקיים את המצוה בהאי מעשה סגי בהכי לקרא בודאי דקיים, אבל כאשר הוי ספק אם בכלל עשה איזה מעשה של מצוה דאפשר שלא עשה מידי לא נוכל לומר על איזה מעשה שעשה דבהאי מעשה סגי להיות יוצא בודאי, ובכל אופן יש בו דין ספק דרבנן לקולא, ועל כרחך דהוא דין נוסף וענינו דמקילים בהספק אע"ג דלא שייך בו ענין הקולא בודאי. ואע"ג דגם בבין השמשות הרי על הצד שהוא יום אין כאן תורת מעשה כל עיקר דמה לי במעשה של ק"ש ביום שאין בו קיום מצוה של ק"ש של לילה, וא"כ כיצד נאמר דבהאי מעשה יצא ודאי, על זה נתחדש דגם מעיקרא התיירו רבנן להעמיד את קיום המצוה במעשה של ספק דיש בו צד קיום, וא"כ הרי זה ודאי קיום, משא"כ היכא דאפשר דלא היה כלל מעשה.

ואמנם קצת צ"ב בזה דמאחר דחזינו דבעיקר הדין דספק דרבנן לקולא אין זה הלכה של ודאי אלא גם במקום דאין שייך ענין ודאי כמו בספק קרא אמרינן דעכ"פ הקלו רבנן בספק, וא"כ מנלן דבמקום דהוא עושה מעשה ויש בו דין ספק דרבנן לקולא יש בו נמי דין נוסף שהוא דין ודאי קיום גם בספק, והרי אפשר דגם בהכי לא הקלו אלא באופן שהוא קולא מחמת הספק, וצ"ל דתוס' ס"ל דרבנן הקלו בזה גם לכתחילה לקרא בבין השמשות, ועל כרחך דבהכי הוי קולא נוספת והוא שיש בה דין ודאי.

[ג] אך יל"ע דלכא"ו יש לנו להשוות את הדין בשניהם ולומר דגם היכא דהוא ספק אם כלל קרא ואין כאן מעשה בודאי מכל מקום נאמר דשייך בה תורת ודאי, והיינו דנימא דהוא דין ודאי דאין לנו לחשוש להצד השני, וממילא הוי כמו דודאי שקיים, ואי אמרינן הכי א"כ הרי גם במקום שספק קרא לא היה לנו לומר שיחזור אח"כ על כל הפרשיות דהא בודאי לענין הדרבנן נקטינן שקרא.

והמבואר בדברי מרן זצ"ל דגדר הדין ודאי שנתנו רבנן במקום של קריאה בין השמשות אין זה בגדר של נקיטת ודאי כצד הקולא, אלא זהו דין דכיון שהוא זמן שיש בו ספק של צד קיום הרי רבנן נתנו דין ודאי דבהכי סגי לקיים את מצותם ואע"ג דלא נקטינן כצד אחד

בודאי ונשאר הדבר בספקו אם הוא יום או לילה ואין בו שום תפיסת צד אלא הספק בעינו עומד אכתי' יש כאן ודאי קיום, וזהו שביאר דאין שייך זאת בספק קרא דהא אפשר שלא היה מעשה כל עיקר ובמה נאמר דהוי ודאי קיום, ואילו מצד הספק הרי לא עקרינן לגמרי את החשש והצד שמא לא קרא וא"כ אע"ג דגם בהכי אמרינן לקולא בספק אבל לא בתורת ודאי, ובהכי הוא דאמרינן דכאשר חוזר לקרא פרשה ראשונה מדין ספק דא"ו הרי הוא חוזר לקרא כל הג' פרשיות עמה שזהו קריאה כתקנה מדרבנן.

[ד] אלא דאכתי' צ"ב דהנה גדר מה דחוזר בדאיכא חזרה על הדא' הוא משום דאמרינן דרבנן גדרו את הדא' שיהא באופן קיום הזה, וממילא חייב ביה דינא כמו בדא' להחמיר, ומעתה צ"ב דא"כ גם במקום דהוא דין ודאי אבל כל זה כאשר הוא נוגע להדין דרבנן בלבד, אבל כאשר נעשה נוגע לאופן הקיום מדא' א"כ שוב הוי דינו להחמיר, גם ביחס להקריאה דרבנן שהיא מדרבנן הקריאה כתקנה של הדא' וכיון דקריאתו כתקנה הוא בג' הפרשיות, איך נקל בו דסגי בפרשה אחת.

והנראה לבאר באחד מב' אופנים, באופן אחד י"ל דהוי כמו שנסתלק הימנו הדין דרבנן דכל שחל דין ודאי שקיימו א"כ אין מה לדון עוד הפעם דין חומרא מצד צירוף הדין דא' שספקו לחומרא שהרי בשביל להצטרף לדין הספק דא' צריך שגם בהדין דרבנן עדיין יהא לפנינו מצב של ספק ובהכי הוי דשייך לדון דין חומרא גם על הדרבנן שמצטרף להדין קיום דא' שספקו לחומרא, אבל כל שחל בו דין ודאי של קיום מדרבנן שוב אין בו שום דין קיום נוסף אפילו בתורת ספק ואין כאן ספק דרבנן שנוכל לצרפו לדין חומרא מדא'.

ובאופן אחר נראה ד"ל דלעולם גם היכא דהוא ספק אם קיים כלל הרי בעיקרו הקולא היא שאין צריך לחשוש לצד הספק והוא גם כן דין ודאי ולא שנשאר בספק אלא כיון דיש צד שקיים את המצוה שוב בודאי לא הטילו עליו חכמים לחוש לצד הספק שמא לא קיים וא"כ שוב הוי כמו דין שהוא ודאי, אך י"ל דבהא הוא דחלוק דבכאן ע"י הדין דא' הרי מתעורר צד הספק דכיון דכלפי הדא' לא נסתלק הספק הרי מתעורר הספק לחוש לצד השני וכל שמתעורר הספק שוב ליכא לעיקר הדין ודאי להקל, ושייך לתת בו דין חומרא בספק כמו בהדין דא'. אבל במקום דעיקר הקיום חל בו דין קיום א"כ אין זה גדר שאין לחוש בלבד אלא הגדר הוא שדיינינן כמו שכבר קיים את חיובו וכיון דהכי לא שייך לומר כאן דנעורר את הספק שהרי גם מעיקרא דהספק היה קיים חל בו הדין ודאי קיום שכן גדרו שחל בו דין קיום גם על הספק, וכיון שכן מה יועיל שנעורר בו דין ספק הלא עדיין יש בו ההכרעה הודאי שקיים את מצותו, וממילא בהכי הוי פטור גם כאשר חוזר לקיים את הדא'.

[ה] אלא דבעיקר הדבר יל"ע דהנה כתב המשנ"ב סי' תרנ"ב סק"ב וז"ל ואם לא נטלו עד ביה"ש ביום ראשון מחוייב אז ליטלו דספיקא דאורייתא הוא ובלי ברכה (דהברכות הם דרבנן) והאחרונים הסכימו דבשאר הימים אף שהוא דרבנן ג"כ נכון ליטלו דאין בו טרחה ורק יזהר שלא יברך אז על הנטילה עכ"ל, ומבואר דבספק במוצאי היום ביה"ש"מ הרי זה נוטל ואינו מברך, וכן הדין לגבי מגילה, ולכא"ו קשה לפי מה שביאר מרן זצ"ל הלא גדרו רבנן שיכול לצאת בודאי מחמת צד הספק, והתם הא איכא מעשה לפנינו לעשותו.

והנראה דהתם חל הספק בעיקר החיוב, וממילא הקולא דרבנן היא בעיקר החיוב דאין לפנינו עוד חיוב, אלא שהכרעה זו היא הכרעה של ספק שהרי אינה הכרעה של קיום, וממילא דהיא בספק שייך להחמיר ולעשות את המצוה הא מיהת דגם אם יעשנה כבר אין בה הכרעה ודאי שיכול לקיים את המצוה מאחר שבעיקר דינה הרי יש בה להקל שאין לו כלל חיוב, משא"כ לגבי ק"ש וספירת העומר דמייירי בתחילת בין השמשות כיון דהחיוב הוא ודאי לפנינו על כן הספק עומד על אפשרות הקיום וסגי בצד הקיום בלבד כדי לקיים את המצוה בתורת ודאי.

[ו] והנה כתב הרשב"א שם בהמשך דבריו וז"ל, ואפילו קרא אותה תוך בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה חוזר וקורא, ולא עוד אלא שביירושלמי למדו מכאן לספק קרא שהוא חוזר וקורא וכו' עכ"ל. ויש לבאר במה הסתפק הירושלמי בדין ספק קרא אם חוזר לקרות, ובפני משה על הירושלמי ביאר את הספק וז"ל מי נימא הואיל וק"ש מדאורייתא דינה כברכת המזון או דילמא מכיון שיכול לצאת י"ח בפסוק ראשון לבד אינו צריך לחזור ולקרות כולה מספק. עכ"ל, והנה לפי מה שביאר מרן זצ"ל מובן היטב הלימוד של הירושלמי, והוא בק"ו דאם בכה"ג שודאי קרא ק"ש צריך לחזור על כל הק"ש, כל שכן בספק קרא דאפשר דלא עשה מעשה כלל.

אלא דיש לבאר מהו הטעם שאכן חוזר לקרות את כל הפרשיות והרי ודאי יצא בהם ידי חובתו, ואפשר דס"ל להירושלמי דכל זה עד כמה שדנו אותו בדין דרבנן בלבד אבל כאשר חזרנו לדון על עיקר הספק דא' הרי ממילא מתעורר הספק עצמו גם על הדרבנן

גם בספר תשובות והנהגות (ח"ה סי' של"ז) כתב לעורר על מכשול גדול המצוי בכוס של ברכת נישואין, שהחתן והכלה שותים רק מעט, שאם נבוא לסמוך על צירוף טעימת אחרים, כל שלא כיוונו לצאת בברכת המברך לא מהניא טעימה דידהו כמש"כ המ"ב לענין כוס קידוש, ולכן יש לדקדק שיהא בצירוף שתיית החתן והכלה לבד שיעור מלא לוגמיו. ואילו לפי דרכו של התהל"ד, כיון שהיה צורך בברכת היין לפטור החתן והכלה במעט ששתו, לכא' אין גריעותא במה שהטעימה מלוא לוגמיו תהיה ע"י אחר שלא יצא מן המברך. רק הנראה שבעלי התשובות הג"ל תפסו בטעם האליה רבה כפשוטו, שהדין טעימת כוס הקידוש צריך שיתקיים במי ששייך לקידוש, וטעימת אחר שלא יצא בברכת המקדש כנשפך הכוס דמיא, וממילא דכל שיעור הטעימה צריך שישתה השייך לקידוש, ולא סגי במה שהמקדש טעם כל שהוא.

טעימת מי שיצא מן המקדש רק בברכת בפה"ג

ולדרך זו היה מקום לדון, דשמא רק היוצא מן המקדש בברכת הקידוש הוא ששייך לו להועיל בטעימתו, אבל בכגון שיוצא רק בברכת בפה"ג מן המקדש, הרי ברכת היין אינה מעצם הקידוש, ורק מחמת שהמקדש צריך שיטעום ואי אפשר לטעום בלא ברכה כדפירש"י בר"ה (כ"ט ב' ד"ה מהו), וא"כ היוצא מן המקדש רק בברכת היין אין לו שייכות לעצם הקידוש ונימא דשתייתו כנשפך הכוס.

אמנם לכא' יש ראייה להיפך, מהא דק"ל (רס"ט) בקידוש דביהכ"נ שאין למקדש לטעום מיין הקידוש אלא מטעימו לקטן, דאין קידוש אלא במקום סעודה, והרי גם לגבי הקטן ה"ל קידוש שלא במקום סעודה ואינו יוצא בקידוש זה, וליהוי כאחר שכתב האליה רבה שאין יוצאין בטעימתו, רק שמע מינה דסגי לן במה שיוצא מן המקדש בברכת היין, וכ"כ בהר צבי (שם) שגם באופן שאינו יוצא מן המקדש אלא בברכת בפה"ג מהניא טעימתו, ושכן מבואר מפירש"י לעירובין.

אם צריך שיהא הטועם שייך לקידוש או למקדש

ובביאור הדבר שמא י"ל, דאם אכן היה צריך שתהא לטועם שייכות עם ה'קידוש', היה ראוי להצריך שיצא מן המקדש בברכת הקידוש דוקא, אבל באמת אין צריך שיהא הטועם שייך ל'קידוש' רק ל'מקדש', ועניינו שתחילת הדין שהמקדש דוקא צריך שיטעום כדעת הגאונים (רע"א סי"ד), אלא דאנן ק"ל דטעימת כל אחד מהמסובין מועילה למקדש כאילו שתה הוא, דכיון שהיתה שתייתו מחמת ברכת המקדש מתייחסת טעימתו למקדש, ולכן כשביד לעצמו ולא יצא מן המקדש אין למקדש שייכות עם טעימתו כדי שתועיל לו, ולזה פשוט דסגי במה שיצא מן המקדש בברכת היין לחוד, דסו"ס השתיה מחמת ברכת המקדש להיקרות על שמו.

קטן שלא הגיע לחינוך בטעימת קידוש בביהכ"נ

ומה שרצינו ללמוד מקידוש דביהכ"נ דסגי במה שיוצא הטועם בברכת היין מן המקדש, לכא' יש להתבונן בזה טובא, דהנה כבר כתב המ"ב (רס"ט סק"א) דיש אומרים שיזהר ליתן רק לקטן שלא הגיע לגיל חינוך [והיא שיטת הב"ח (אות ב') מצד שבהגיע לחינוך אסור לספות לו איסור לשתות קודם קידוש במקום סעודה], אבל המג"א כתב בשם הפוסקים דאדרבה אם יתן רק לקטן שלא הגיע לחינוך יהיה ברכת המברך לבטלה, דהא לא הגיע לחנוכו בברכה, והרי קטן שלא הגיע לחינוך לאו בר חיובא הוא לא בברכת הקידוש וגם לא בברכת היין, ואפ"ה מהניא טעימה ידידיה לכ"ע, דעד כאן לא פליג המג"א אלא מצד שתהא ברכת בפה"ג לבטלה, אבל מצד דין טעימת הכוס משמע דמודה להמבואר בב"ח דלא איכפת לן במה שהשותה לא שייך בברכות הקידוש.

וכבר עמד בזה בתהל"ד (שם אות ו'), דשמע מינה דאין צריך שיהא הטועם מהיוצאין ידי חובת הקידוש, ומה שנקטו הפוסקים טעימת אחד מהמסובין הוא לאו בדוקא. אלא דלפי דרכו של התהל"ד אכן אין בזה סתירה לדין האליה רבה, שבקטן שלא הגיע לחינוך כבר הביא לעיל מינה מהגר"ז (שם) שבאמת ברכת היין היא לצורך השירה שעל היין כתקנת חכמים, ואין כאן אלא משום גנאי שנראית בברכה לבטלה, וכיון שכן דיה בטעימת קטן שלא הגיע לחינוך, משא"כ באחר המברך לעצמו דאכתי נראית ברכת המקדש לבטלה. אבל להדרך האחרת בטעם דין האליה רבה, שטעימת הכוס צריכה שתהא ע"י השייך לברכות המקדש, לזה צ"ע בקטן שלא הגיע לחינוך דלכא' כיון שאינו יוצא בקידוש וגם רשאי לשתות בלא ברכת היין, אין לו שייכות כלל לברכות המקדש, ומאי שנא מאחר המברך לעצמו ששתייתו כנשפך הכוס כמש"כ האליה רבה, וצ"ע ליישב.

דברי רבותינו ביוצא מן המקדש רק בברכת היין

ובענין זה במי שיצא בברכת היין אך לא בברכת הקידוש אם יוצאים בטעימתו יש מבוכה גדולה בדברי רבותינו, דז"ל הגר"ז (ק"צ ס"ד) גבי

בתורת תקנה כיצד לקיים את הדאורייתא וממילא דדינו לחזור ולקרות את כל הפרשיות.

אמנם כל הך ביאור אינו שייך לפי דברי הרשב"א, שהרי ביאר מתחילה את שי' רש"י, ורש"י ס"ל דסגי שיחזור על פרשה אחת, ובכל אופן הביא הרשב"א ספקו של הירושלמי, ומוכח דס"ל דהספק הוא על עיקר הפרשה הראשונה אם חוזר בה, ולכא' צ"ל דהספק של הירושלמי היה בעיקר דין ק"ש אי כשמואל דס"ל דק"ש מדרבנן או דילמא כר"א בדף כא' דס"ל דק"ש דא' ומסיק הירושלמי להלכה דק"ש דא' וחייב לחזור, ולא מיירי משאר הפרשיות שהם מדרבנן.

הרב זאב פראנק

העביר את כוס הקידוש שישתה אותה אחד המסובים ונשפכה בדרך

מעשה במי שקידש על הכוס בליל שבת, וכיון שהיין מזיקו העבירה לאחד המסובים שישתה אותה [כעיקר הדין (רע"א סי"ד) שגם טעימת אחד מהמסובין מועילה], ובדרך העברת הכוס נשפך היין מן הכוס, וכבר כתב הש"ע (שם סט"ו) שאם נשפך הכוס קודם שיטעום ממנו, יביא כוס אחר ומברך עליו בפה"ג ואין צריך לחזור ולקדש, אלא ד"ל דהיינו דוקא במקדש עצמו, אבל בזה ששותה הכוס הוא אחד המסובים, שמא לא יוכל לקיים הדין טעימה במה שיברך הוא בפה"ג וישתה כוס אחר, כמו שיבואר להלן בס"ד.

שתיית מי שלא יצא בברכת המקדש כנשפך הכוס

דהנה ז"ל המ"ב (שם סקס"ט) בטעם מה שמועילה טעימת אחד מהמסובין: דכיון שהמסובין שמעו מתחילה את הברכה והוא כיון עליהם להוציאן, מהני טעימתן לכולם, אבל אם שתה אחר שלא כיון עליו בברכה, ואותו האחר בירך מחדש, משמע שאין יוצאין בטעימתו, ודינו כאילו נשפך הכוס לקמן, ע"כ, ומקורו בשעה"צ (סק"ט) שכן משמע מאליה רבה.

ויש לעיין באיזו ברכה הדבר תלוי, אם בברכת הקידוש או בברכת היין, ונפקא מינה לנידון דידן שהשותה יצא בברכת הקידוש מפי המקדש, אבל ברכת בפה"ג שעל הכוס השניה יחזור ויברך לעצמו.

ולכא' פליגי בה רבוותא ואיכא ביניהו טובא, שבספר קצות השולחן (סי' ע"ט בדה"ש סק"ח) כתב בכוונת האליה רבה דרק אם השותה חזר וקידש לעצמו אין יוצאין בטעימתו, אבל כל שיצא השותה בברכת הקידוש מן המקדש שפיר דמי, אפילו בירך בפה"ג לעצמו, וכן נקט הגר"ז אויערבך (שש"כ פמ"ח הערה כ"ו). אבל בספר תהלה לדוד (רע"ב אות ח') נראה שביאר בטעם דין האליה רבה, כהך שיטתא שברכת היין חלק מטופס הקידוש, שכל הטעון כוס תיקנו חכמים לסדרו על ברכת בפה"ג שהיא השירה המיוחדת ליין, וצריך שיברכנה המקדש עצמו, ומשום דגנאי לכוס של ברכה שתהא ברכת היין שלא לצורך להכי צריך שיטעום הימנה המקדש או אחר כדפירש"י בעירובין (מ' ב' ד"ה ליתביה), וממילא דכל שהטועם בירך בפה"ג לעצמו ולא נפטר בברכת המקדש, אכתי נראית ברכת המקדש לבטלה, וצריך המקדש לחזור ולשתות כוס אחר בברכה. ולדרך זו הכל תלוי בברכת היין, וכל שהשותה בירך בפה"ג לעצמו, אפילו יצא ידי חובת ברכת הקידוש מן המקדש, אין יוצאין בטעימתו ודינו כנשפך הכוס, כמבואר בדברי התהל"ד (שם אות ז').

כשהמקדש טעם כל שהוא אם יוכל אחר

לשתות המלוא לוגמיו

ומאידך גיסא ישנה לכא' גם קולא גדולה לביאור התהל"ד, שהרי מצד הגנאי לכוס של ברכה סגי בטעימת כל שהוא, דתו יש צורך בברכת היין שביד המקדש, והא דק"ל (רע"א סי"ג) בקידוש שצריך לשתות מן הכוס כמלא לוגמיו, הוא דין בפני עצמו בקידוש לזכרו על שתיית יין בשיעור חשוב לכבוד היום כמו שעולה מתו"ד הגר"ז (ק"צ ס"ד), והשתא למש"כ התהל"ד בטעם האליה רבה, כל שהמקדש או אחד מהמסובים טעם כל שהוא מן הכוס, וכבר לא נראית ברכת היין שביד המקדש לבטלה, י"ל שענין הטעימה מלא לוגמיו שפיר יוכל להתקיים גם ע"י אחר.

אמנם בשו"ת הר צבי (ח"א סי' קנ"ד) הביא מאחד הרבנים שכשהיה קשה לו לשתות רוב הכוס דהבדלה, היה מזמין אחר לשתית הכוס באופן שלא יכוין לצאת בברכת היין מן המבדיל אלא יברך לעצמו, ותמה מדין הא"ר שאין יוצאין בטעימת מי שלא יצא בברכת המקדש. הרי שגם במקום שהמקדש טועם משהו מן הכוס, צריך שיתקיים דין הטעימה מלא לוגמיו רק ע"י מי שיצא בברכה מן המקדש.

ויפטר מכל המצוות שכבר נתחייב בהם¹.

אם שערות של גדלות יכולות להפוך להיות שומא

והנה בספר שבת שבתון (עמ' רפ"ז) כתב הגר"י זילברשטיין שליט"א דפשוט דאינו חוזר לקטנותו, 'שהרי יש לנו חזקה דרבא שהביא ב' שערות ונעשה גדול וגופו נהיה בָּשָׁל ואיך יחזור אח"כ לקטנות, וכי ינשרו שערותיו ע"י כך ויחזור להיות אינו בר דעת' עכ"ל.

ונראה לדחות ע"פ דברי הירושלמי הנודעים (כתובות פ"א ה"ב וסנהדרין פ"א ה"ב, הובא בב"י סי' נ"ה) שלמדו מהכתוב 'אקרא לאלוקים עליון לקל גומר עלי' דהקב"ה משנה את המציאות לפי מה שקבעו ב"ד של מטה, ועל כן קטנה שנעשתה בת ג' שנים ואח"כ נמלכו ב"ד לעבר את החודש או את השנה וחזרה להיות פחות מג' שנים בתוליה חוזרין, והיינו דאף שחזרת הבתולין הוא דבר התלוי במציאות של התפתחות הגוף בג' שנים, מ"מ הקב"ה משנה את הטבע לפי קביעת ב"ד, והש"ך (י"ד סי' קפ"ט סק"ג) ביאר עפ"י דין וסתות דתלוי לפי קביעת ב"ד, כי המציאות וטבע העולם כפוף לקביעת ב"ד, וכ"כ בשו"ת חת"ס (אר"ח סי' י"ד) לענין ב' שערות בגדול, וז"ל; 'כלל דכיל ירושלמי לאל גומר עלי ומייתי ליה ש"ך סי' קפ"ט סק"ג, והשורש דהטבע משועבדת לתורתנו הקדושה, ובתולה שנבעלה אע"פ שעפ"י טבע כבר גדלה זמן הראוי שלא יחזרו בתוליה, מ"מ כיון שעברו ב"ד החודש הטבע משועבדת לתורה והוחלש כוחה וחזרת בתוליה, וכן מי שנעשה בן י"ג שנה ויום א' עפ"י טבע חזקה שהביא ב' שערות ונמלכו ב"ד ועיברו, אפילו בדקנו ומוצאים בו שערות הרי הם שומא, ואם כבר אכל חלב ונתחייב חטאת או מלקות נפטר מחיובו ע"י עיבור ב"ד, וכן בן ט' שנים לביאה וכדומה' עכ"ל. ולפ"י י"ל גם בניד"ד דטבע גדלות הגוף משתנה לא רק ע"פ קביעת ב"ד אלא גם ע"פ כל שינוי של דיני התורה, והואיל ודינו של אדם נקבע לפי מקומו בכל רגע ורגע, משתנה גם המציאות לפי שינוי דינו, ועל כן אם חזר לימי קטנותו ינשרו שערותיו או יחזרו להיות שומא בעלמא ויחזור להיות לאו בר דעת.

קטן שהגדיל ואח"כ עיברו ב"ד את השנה אם חוזר לקטנותו למפרע או מכאן ולהבא

והנה יש שכתבו להוכיח דשייך לומר דגדול חוזר לקטנותו, מהדין הנ"ל שהזכיר החת"ס, דקטן שהגדיל בחודש אדר ואח"כ עיברו ב"ד את השנה חוזר לקטנותו, והמקור הוא משו"ת מהר"י מינץ (סי' ט') והובא בדרכי משה סי' נ"ה סק"ד) שדימה זאת לדין בת ג' דמבואר בירושלמי דאם עיברו ב"ד את השנה חוזרת לקטנותה.

אולם בספר אהלך באמיתך (לבעל שו"ת בצל החכמה סוף פכ"א) כתב לדחות דאינו דומה כלל, דשם חזר לקטנותו למפרע, דעיבור השנה הרי חל למפרע על כל החודש, ואיגלאי מילתא דמעולם לא היה גדול, אבל בניד"ד השינוי הוא רק מכאן ולהבא, וכיון שהיה גדול עד עתה לא מסתבר לומר דחוזר ונעשה קטן ונפטר מכל המצוות.

אכן מה שנקט בפשיטות דלגבי עיבור השנה חוזר לקטנותו למפרע, באמת מצאנו ברש"ש (כריתות יא.) שנסתפק בזה אם חוזר לקטנותו למפרע או רק מכאן ולהבא, ונפ"מ אם קידש אשה קודם שעיברו ב"ד את השנה, האם קידושו קיימים כיון שקידש בשעה שהיה גדול (וגם לאחר שנעשה קטן לא פקעו קידושו, דהא שייך אישות לקטן כמבואר בגמ' קידושין יט.), או שפקעו קידושו למפרע, וכן אם אכל חלב האם לוקה, וכל כיו"ב, אולם פשוט הדברים משמע כדבריו דחוזר לקטנותו למפרע, (וכן נקטו בפשיטות התומים סי' מ"ו סק"ג, קובץ שעורים ב"ב קנט. אות תקפ"ג, ועוד, וכן משמע בדברי החת"ס הנ"ל שכתב דאם נתחייב מלקות ואח"כ עיברו ב"ד את השנה נפטר מחיובו), וכן ידוע להוכיח מהא דהקשו בגמ' קידושין יט. איך משכח"ל אשת קטן, ולא תירצו דמשכח"ל באופן זה שהגדיל וקידש אשה וחזר והקטין ע"י שעיברו ב"ד את השנה.

שנת י"ג חייב בכל המצוות ואם ישתחרר יפטור, וזה לא מצינו בשום מקום עכ"ל. אמנם יש מקום לדחות ע"פ הצד באחרונים דעבד שנשתחרר לא נשאר עליו החיוב מצוות כאשה ורק ניתוסף חיוב מצוות של איש, אלא פקע ממנו לגמרי החיוב מצוות שהיה עליו מדין עבד וחל עליו חיוב מצוות מדין יהדות, ולפ"י לק"מ, דהא"נ יפטר מן המצוות שנתחייב מדין עבד ולא יתחייב עדיין במצוות מדין יהדות, וכע"ז כתב לדחות בשו"ת משנה הלכות (ח"י סי' רמ"ז). וכן דן בשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סוסי"ב) לפי הדעות דזמן גדלות של בן נח קודם לזמן גדלות של ישראל, איך הדין אם נתגייר, האם חוזר לקטנותו.

כל כוס של ברכה: ואפילו מטעים ממנו לתינוק וכו' אע"פ שהתינוק אינו מחוייב בדבר אין בכך כלום, לפי שגם על המברך לא חל החיוב כלל, שלא חייבוהו אלא לומר שירה על היין שישתה ממנו איזה אדם מישראל שיהיה שתיה שהיא חשובה הנאה לו (ואפילו תינוק בן יומו), ע"כ, ואילו גבי כוס הבדלה דביהכ"נ (רצ"ה ס"ד) כתב בזה"ל: (אבל אם משקה ממנו לתינוקות אין שום אדם יכול לצאת ידי חובתו בהבדלה זו כיון שלא שותה מהכוס אדם שיוצא ידי חובתו בהבדלה זו), ע"כ, וכבר כתב בתה"ד (רצ"ה) שהדברים סתורים וצ"ע.

ובאשל אברהם (בוטשאטש, סי' תקנ"א סי' בה"ג) כתב על כוס הבדלה דמוצ"ש חזון, שנתנה לשתות לקטן שכבר יצא ידי חובת ההבדלה ומוציאו רק בברכת היין, ואילו במקום אחר (רע"א סי' ד) למד מדין האליה רבה שטעימת מי שאינו יוצא בקידוש לא מהניא.

ובשו"ת מהר"ל דיסקין (ק"א סי' ה' אות ל"ג) כתב לדון ממה שבמוצ"ש שחל בו ליל ט"ב אינו מבדיל על הכוס, ולמה לא יבדיל מבעוד יום ויתן לתינוק לשתותו והתינוק יבדיל למחר, ומשמע שהמבדיל מבעוד יום אין יכול לשתות הכוס מי שעדיין אינו רוצה להבדיל, ומסיק דיש לדחות.

ובספר קרא עלי מועד (מילואים סי' א') הרחיב בענין זה, והביא מהגר"ח קניבסקי שהחזיר"א לא היה שותה את יין ההבדלה משום בריאות, והיה מדקדק שהשותה יהא מי שיוצא ידי חובתו בהבדלה זו, ושכן הורה הגר"ש אלישיב.

מסקנת הדברים

א] המקדש צריך שיטעום מלוא לוגמיו, ומעיקר הדין גם טעימת אחד מהמסובין מועילה, אך דוקא אם יצא בברכת המקדש, אבל מי שביד לעצמו, שתייתו כנשפך הכוס. ב] ולכא"ו הטעם שטעימת הכוס צריכה שתהא ע"י השייך לקידוש, ובתה"ד מבואר הטעם שענין הטעימה שלא תהא ברכת היין שלא לצורך, וכל שהטעום ביד לעצמו אכתי נראית ברכת המקדש לבטלה. ג] ואיכא בינייהו בכגון שהשותה יצא ידי ברכת הקידוש מן המקדש, ורק ברכת היין ביד לעצמו, דשייך לברכת הקידוש אבל מ"מ ברכת בפה"ג שביד המקדש נראית לבטלה, ובספר קצות השולחן מיקל בזה וכן דעת הגרש"ז אויערבך. ד] ומאידך יש קולא גדולה לביאור התה"ד, דכגון שהמקדש או אחד מהמסובין טעם כל שהוא מן הכוס, שכבר יש צורך בברכת היין שביד המקדש, ד"ל שדין הטעימה מלא לוגמיו יוכל להתקיים גם ע"י אחר, ובהר צבי ובתשובות והנהגות מבואר שמחמירים בזה, דכל שיעור הטעימה מלא לוגמיו צריך שישתה השייך לקידוש. ה] בדין טעימת מי שיוצא מן המקדש רק בברכת בפה"ג ולא בברכת הקידוש, יש מבוכה בדברי רבותינו כמבואר בפנים, ואין ללמוד מטעימת קטן בקידוש דביהכ"נ, דאמנם אינו יוצא בו ידי חובת קידוש במקום סעודה, אבל מדברי הפוסקים מבואר שגם קטן שלא הגיע לחינוך טעימתו טעימה, אע"פ שלא שייך גם בברכת היין, וצ"ע ליישב.

הרב אברהם זנגר

קטן שהגדיל ועבר את קו התאריך מילתא חדתא מכבשונו של רבינו הגדול מן הגרי"ג אדלשטיין זי"ע

נחלקו חכמי זמנינו בדור האחרון בדין קטן שהגדיל ובליל הבר מצוה נסע למדינה אחרת ששם עדיין לא הגיע הלילה (כגון נסע מא"י לארה"ב ששם כניסת הלילה הוא כשבע שעות לאחר כניסת הלילה בא"י) או שעבר את קו התאריך והוקדם התאריך ביום שלם (כגון שנסע מאוסטרליה לארה"ב דרך קו התאריך), האם חוזר לקטנותו, ועיקר הנידון הוא אם לאחר שהגדיל שייך לומר שיחזור לקטנותו.

¹ עבד שהגדיל קודם גיל י"ג ונשתחרר

והנה דנו האחרונים אם עבד כנעני נעשה גדול בגיל י"ג כאיש או בגיל י"ב הואיל והוקש לאשה (עי' קובץ הערות סי' י"א סק"ג ושו"ת זרע אברהם סי' ט"ו סק"ב), ובשו"ת שדה יצחק (סי' ט') לבעל השיח יצחק עמ"ס מכות האריך בראיות לכאן ולכאן, ושוב כתב בזה"ל; 'והנה אף שהראיתי פנים מסבירות ש"ל באמת דעבד זמן עונשין ידיה משנת י"ב ואילך, מ"מ אליבא דאמת נראה לענ"ד דאי אפשר לומר כן, דא"כ יהא אפשר שאחר שנתחייב אדם בכל המצוות שבתורה יפטור מזה, דבעבד בתוך

החודש ע"פ עדים קטנים שנעשים גדולים באותו יום בא' בחודש, דאף שקודם שקידשו ב"ד את החודש הרי יום זה הוא ל' בחודש הקודם ונמצא שהעדים הם קטנים, מ"מ כיון דאחר שקידשו את החודש נעשים העדים גדולים למפרע מכניסת הלילה והרי הם גדולים למפרע בין בשעת ראיית הלבנה ובין בשעת ההגדה מהני, והוא דבר פלא, איך שייך לקבל עדים דכל דין נאמנותם חל רק לאחר קבלתם (ע"י שיעורי ר' שמואל סנהדרין י: אות קמ"ג), ועוד יש להפליא, דהא גם לאחר קבלתם אין להם דין נאמנות, דהא דין גדלותם תלוי בקידוש החודש, וב"ד הם המקדשים את החודש לאחר קבלת העדים, וא"כ איך יכולים לקבלם בשעה שהם קטנים (כן תמה בספר הערות להגר"ש"א זצ"ל ר"ה כב. וע"י הגהות בשולי המנחה על המנ"ח מש"כ ליישב), אולם כתב המנ"ח דזהו רק אם ראו את הלבנה בלילה אבל אם ראו קודם הלילה לא מהני כי צריך שיהיו גדולים בשעת הראיה, וכן אם אחד מהם עבר עבירה שגדול נפסל בה לעדות באותו יום א"א לקבלו משום ממנ"פ, דאם יקבלוהו ויהא גדול למפרע הלא נפסל לעדות וא"א לקבלו, עכ"ל].

וכן משמע קצת מדברי החת"ס הנ"ל דהמציאות משתנה למפרע, וקטנה בת ג' בתוליה חוזרים למפרע, וכן קטן שהגדיל, למפרע נעשים ב' שערות ידיה שומא בעלמא, שהרי כתב לבאר עפ"י דאף אם נתחייב מלקות מקודם, אם אח"כ עיברו ב"ד את השנה הרי הוא נפטר מחיובו מחמת ששערותיו נעשות שומא, וצ"ע.

הטבע נקבע ע"פ מה שיקבעו ב"ד בעתיד

אכן הדבר אינו מובן כלל מה שייך לומר דהמציאות משתנה למפרע. ושמא הביאור בזה דמעיכא הטבע נקבע ע"פ העתיד, וכיון והקב"ה היודע עתידות עושה מעיקרא את הטבע ע"פ העתיד, וכיון שגלוי וידוע לפניו שיעברו ב"ד את השנה הרי מעיקרא השערות של הקטן גדלות שומא בעלמא, וקטנה בת ג' בתוליה חוזרין, והוא ע"ד מה שידוע בשם המהרש"ם שהוכיח יסוד דומה מהמבואר בגמ' (ברכות סג:) דבני ביתו של עובד אדום הגיתי ילדו ששה בכרס אחד בזכות שהיה ארון הברית בביתו, וקשה דהא הארון היה בביתו ג' חדשים והם ילדו בשעה שהיה הארון בביתו ובע"כ נתעברו מקודם, והוכיח מזה שביכרו ה' ע"ש העתיד (וכ"כ בספר זאת מנוחתי עמ"ס ברכות שם להגרמ"י אלטשולר חתנו של הנחלת דוד), והעלה מזה דין מחודש להלכה, דקהלה שנתנה כסף פדיון לאדמו"ר כדי שיפעל לביטול הגזירה ולבסוף נתברר שהגזירה כבר נתבטלה מקודם אינם יכולים לתבוע את הכסף בחזרה, כי יתכן שניצלו מעיקרא בזכות הצדקה שיתנו אח"כ (הובא בדרשת נכדו הגר"ש שבדרון זצ"ל בספר להגיד (במדבר עמ' 62) ורבים האריכו בראיות וסתירות לסיוד זה, וע"י בספר בני ראם סי' נ' וחשוקי חמד פסחים נ:).

משכח"ל פרה בת שנים מעוברת

ועד"ז שמעתי להוכיח בשם הגרש"מ דיסקין זצ"ל בעל משאת המלך (גיסו של מרן הגר"ג זצ"ל) מקושיית הר"ש (רפ"ב דפרה) אהא דתנן ר"א אומר פרת חטאת המעוברת כשרה, והקשה הר"ש דהא פרת חטאת היא בת שנים ואין פרה מתעברת קודם שלש, וצ"ע דהא משכח"ל בפרה שנעשית בת שלש באדר ואח"כ עיברו ב"ד את השנה והרי היא בת שנים, ובע"כ דבכה"ג הקב"ה עושה מעיקרא שלא תתעבר הפרה מחמת העתיד, ודפח"ח.

דעות האחרונים דדינים משתנים למפרע אבל מציאות אינה משתנה למפרע

מאידך גיסא מצאתי ג' אחרונים שנקטו בפשיטות דאין המציאות

"ג מגיע לאותו אחוז מסויים של שלימות השכל שלו וכו', ונתבאר מזה שלא נמסרה ההלכה לפי מדת השכל שבהגיע אדם למדת חכמה כזאת וכזאת נעשה גדול, אלא דצריך שיגיע לחלק מסויים של דעת ביחס לשלימות השכל והדעת שיהא לו בגמר התפתחותו והתבגרותו לכל חד כדאית ליה, ומשהגיע להתפתחות אחוז מסויים משלימות שכלו אז נעשה גדול, ולפי קביעת חז"ל בדורות האחרונים זה בין י"ג שנה, ולפ"ז אף אם נמצא איזה קטן פחות מבין י"ג שהוא בעל שכל נפלא וחריף, מ"מ לפי עוצם שכלו ומוחו הרי שבגמר התבגרותו יתעלה לחריפות יתר משאר בני אדם, ונמצא שעדיין לא הגיע עכשיו לאותו חלק מסויים של שלימות השכל שלו לפי מדריגתו, ולכן עדיין קטן הוא, כי דנים בזה בכל אדם לפי מה שעתידי להיות בשלימות שכלו, וכעין כל הגדול מתבירו יצרו גדול הימנו, דכשמיגיע לחלק מסויים של חכמה לפי מדריגתו אז נעשה גדול" עכ"ל.

אם ע"י עיבור השנה משתנה המציאות למפרע

אלא דבאמת דבר זה צ"ע, איך שייך לומר דחוזר לקטנותו למפרע, והלא גדלות תלויה במציאות של הבאת ב' שערות, ובשלמא דינים יכולים להשתנות למפרע, כמו בהתרת נדרים וכיו"ב, אבל לענין דין התלוי במציאות, הרי לא שייך לשנות את המציאות למפרע, וכיון שהביא ב' שערות ונעשה גדול, איך תפקע גדלותו למפרע ע"י שעיברו ב"ד את השנה.

פלוגתת הראשונים אם גדלות תלויה גם בשנים או רק בסימנים

והנה ידועים דברי הגר"ח (פ"ב מאישות ה"ט) והגר"ז (תמורה ב:) שביארו דנחלקו תוס' והרמב"ם בדין שנים וסימנים לגדלות, אם נאמרו בזה ב' תנאים לגדלות, י"ג שנים וכן ב' שערות, או דהגדלות תלויה רק בב' שערות, אלא דבעינן י"ג שנים מפני שקודם י"ג שנים השערות הם שומא בעלמא ע"ש בדבריהם, ולפ"ד הרמב"ם דצריך ב' תנאים בזה ניחא, דהתנאי של שנים הוא דין ולא מציאות, ולכן אע"פ שהמציאות שהיו לו ב' שערות אינה יכולה להשתנות למפרע, מ"מ הדין של י"ג שנים משתנה למפרע ולכן פקעה גדלותו למפרע, אבל לפ"ד התוס' צ"ע. [וע"ע בתוס' סנהדרין סט. שחידש חידוש גדול 'דאע"פ שבדורות האחרונים נתנו חכמים סימן להבאת שערות לקטנה בת י"ב שנה ויום אחד ולקטן בן י"ג שנה ויום אחד, בדורות הראשונים שהיו ממהרים להביא שערות היה זמן גדלות מקודם הרבה", וזה כדברי הגר"ח בד' תוס' דהגדלות תלויה רק בשערות ולא בשנים].

שנים וסימנים הם סיבה או סימן

ובאמת גם לפ"ד הרמב"ם צ"ע, שהרי ידוע לחקור אם שנים וסימנים הם סיבה או סימן, ובשו"ת מהר"ט (סי' נ"א) נקט לדבר פשוט דשנים וסימנים אינה סיבת הגדלות אלא רק סימן וראיה לגדלות, והביא כמה ראיות לדבריו, וכן משמע בשו"ת מהר"ל (סי' נ"א), ולפ"ז אין הגדלות תלויה בשנים וסימנים כלל אלא בהתפתחות הגוף, והדק"ל דדבר זה אינו דין כי אם מציאות, ואיך יתכן שהמציאות תשתנה למפרע.

ראיית רבינו מרן הגר"ג אדלשטיין זי"ע דגם המציאות יכולה להשתנות למפרע

אכן רבינו הגדול מרן הגר"ג אדלשטיין זי"ע הביא ראיה מדברי המנ"ח (מצוה ד' אות י"ד) דגם המציאות משתנה למפרע, דהמנ"ח נקט בפשיטות דב"ד המקדשים את החודש באמצע היום, כיון שקידוש החודש חל למפרע מתחילת היום (לגבי כל דיני היום והקרבנות), על כן קטן הנעשה גדול בא' בחודש באותו היום, הרי זה נעשה גדול למפרע מתחילת היום לכל דיניו, ואם העיד עדות בתחילת היום עדותו מתקבלת למפרע, וכן אם עבר עבירה בתחילת היום שגדול נפסל בה לעדות, הרי הוא נפסל לעדות למפרע, עכ"ל. וצ"ע דהא כו"ע מודו דגדלות תלויה בב' שערות, ואיך יגדלו להם ב' שערות למפרע מתחילת הלילה ע"י קידוש החודש, ואם היו להם ב' שערות בתחילת הלילה הרי הם היו שומא, ובע"כ דהמציאות משתנה למפרע, ונהפכים השערות למפרע משומא לסימן גדלות. [שיעורי ר' גרשון סנהדרין יג].

חידושו של המנ"ח דאפשר לקדש החודש ע"פ עדים שיהיו גדולים לאחר קידוש החודש

[המנ"ח שם חידש ע"פ דבריו חידוש מופלא, דב"ד יכולים לקדש

² וכן מבואר בשטמ"ק (ב"ק קט:) בשם הרא"ש. ובשו"ת דברי יציב (ח"מ סי' מ"ז) ביאר דא"ז סתירה לדברי הרא"ש (שו"ת הרא"ש כלל ט"ז) ודעימיה שכתבו דזמן גדלות של י"ג שנה הוא מהלל"מ, ד"ל דבהלל"מ נמסר דשיעור הגדלות היינו כשיגיע לדרגה מסויימת של שכל ודעת, וכפי שהיה לאותם בני דורות הראשונים כשהיו בני ח', ונמסר לחכמים לשער הגדר בזה לדורות האחרונים, והם קבעו לבן י"ג שנה שאז מגיע לדרגת דעת כזו עכ"ל.

וכתב עוד דבר חידוש בזה, וז"ל; 'ויש להוסיף עוד שבענין זה דור דור ודורשיו, ובדורות הראשונים שהיו בעלי דעת והשגה יתירה כשהיו בני ח' הגיעו כבר לשלב מסוים בהתפתחות שכלם ומוחם, ונמסר מהלל"מ ששיעור הגדלות הוא כשמיגיע לחלק כך וכך של כללות ושלימות שכלו ודעתו, וחכמים ברוח קדשם ובינתם שיערו בדורות האחרונים שבבן

את השנה עדותו בטלה, וכן קטנה בת ג' שקידשה אביה ונבעלה לאחר ואח"כ עיברו ב"ד את השנה פטור ממיתה, ונראה דכ"ז דלא כהחזו"א. ובספר תאריך ישראל שם דקדק מל' הירושלמי בנדרים שם כד' החזו"א, דז"ל הירושלמי 'בת שלש שנים ויום אחד בא עליה הרי זה בסקילה, נמלכו בית דין לעברו ובא עליה אינו בסקילה', ואם נפטר למפרע מסקילה הול"ל 'נמלכו ב"ד לעברו אינו בסקילה' והכוונה על זה שבא עליה מקודם, ומהא דאמרו 'בא עליה אינו בסקילה' משמע דרק מי שבא עליה מכאן ואילך אינו בסקילה.

לחלק בין הגדיל ואח"כ נתעברה השנה לבין הגדיל ועבר את קו התאריך

נסיים בדין קטן שהגדיל ובלייל הבר מצוה נסע למדינה אחרת ששם עדיין לא הגיע הלילה, דבפתח דברינו כתבנו דעיקר הנידון הוא אם לאחר שהגדיל שייך לומר שיחזור לקטנותו ויפטר מכל המצוות שכבר נתחייב בהם, ובוזה הרחבנו לדון אם יש ראייה מקטן שהגדיל ועיברו ב"ד את השנה דחזור לקטנותו, וזה תלוי אם שם חוזר לקטנותו למפרע או מכאן ולהבא. אך מ"מ גם אם שם חוזר לקטנותו מכאן ולהבא, וא"כ מוכח דשייך לומר דגדול חוזר לקטנותו, מ"מ אין הכרח דגם בניד"ד חוזר לקטנותו, דשאני התם שאירע שינוי אמיתי בכל העולם, אבל בניד"ד לא אירע שום שינוי בעולם, אלא רק באדם זה מחמת שינוי מקומו, ובכה"ג י"ל דאינו חוזר לקטנותו, וכן הביא בספר תאריך ישראל (סי' י"ב) דעת רבים מפוסקי זמנינו דאינו חוזר לקטנותו.

הרב מאיר קאופמן

ש"ץ כהן שחתם ברכת שים שלום 'המברך את עמו ישראל באהבה'

דיני עקירת רגליים והיסח הדעת באמצע מצוה

מעשה בכהן ששימש כש"ץ, ובסוף ברכת שים שלום, במקום לומר 'המברך את עמו ישראל בשלום' סיים כהרגלו 'את עמו ישראל באהבה' והתחיל לומר קדיש, ולאחר כדי דיבור החזירו אותו. והנה בפשוטו הרי זה מעכב, ויש לדון אם נחשב שעקר רגליו וחוזר לראש, או נחשב שאוחז בסוף ברכת שים שלום כיון שחתם שלא כהוגן ועליו לחתום שוב כהוגן, או דנחשב כטעה בג' אחרונות וחוזר לברכת רצה.

אכל פת ובירך על המחיה והלך למקום אחר

וכן יש לדון בדבר המצוי, במי שאכל פת והיה סבור שאכל מזונות ובירך על המחיה ונזכר לאחר שעקר ממקומו והלך למקום אחר, דהנה בפשוטו יצא יד"ח ברכה ראשונה של ברהמ"ז בברכת על המחיה, וחסר לו רק את שאר הברכות, אך יש לדון דכיון שעקר רגליו נחשב שגמר את ברהמ"ז ועליו להתחיל מראש. [ואין לומר דכל ברכה נידונית בפני עצמה, בדודאי ברהמ"ז נחשבת חפצא אחת של ד' ברכות עכ"פ מדרבנן, כדחזינן דאם שכח רצה חוזר לראש ולא אמרינן דיחזור רק לברכת רחם, ומש"כ הביה"ל סי' קפ"ג ס"ו דלפי הדעות דאין הברכות מעכבות זא"ז לא חשיבי כחפצא אחת של ברהמ"ז ע"ש, לולי דבריו היה נראה דגם לדבריהם הוי חפצא אחת של ברהמ"ז, אלא דס"ל לדעות אלו דגם אם אינו יודע לברך את כל ברהמ"ז יכול לברך חלק מהברכות, אבל ודאי שיש תקנה מדרבנן של ברהמ"ז כחפצא אחת].

ביום ל' ולא ביום ל"א שכבר קדשוהו שמים, אלמא דביום ל' לא נתקדש עד שיקדשו וכו' וע"ז כותב מרן לדחות' וכו' בדודאי מתקדש למפרע וחייב חטאת כבר מהלילה, וקידוש שמים הוא רק מה שב"ד של מעלה קובעים טבעו של עולם ע"פ ב"ד של מטה.

מה שהזכרנו ד' החזו"א ולא ד' המגן גבורים והקובץ שעורים, היינו משום דהמגן גבורים שם רצה להוכיח מזה דלא כד' המהרי" מינץ, דקטן שהגדיל ואח"כ עיברו ב"ד את השנה לא פקעה גדלותו, והקובץ שעורים כתב להדיא דחוזר לקטנותו למפרע, ורק לגבי מציאות ס"ל דאינו משתנה למפרע, ובע"כ דנקט דגדלות אינה תלויה במציאות, וזה צ"ע כמש"כ לעיל.

משתנה למפרע ע"י עיבור השנה, אלא רק דינים משתנים למפרע; א. בספר מגן גיבורים (שלטי הגיבורים סי' נ"ה סק"ה) הקשה על המבואר בגמ' (כתובות לט.) דאין היכ"ת שקטנה תהא מעוברת, וקשה דהא משכח"ל שנעשית בת י"ב באדר ונתעברה ואח"כ עיברו ב"ד את השנה וחזרה לקטנותה, והוסיף 'ודוחק לומר דכיון דהוה למפרע קטנה בשעת היריון וממילא אינה יכולה להיות מעוברת', כלומר דדוחק לומר שהמציאות משתנה למפרע, וסיים 'והיא קושיא נפלאה'. אמנם להאמור י"ל דזהו באמת הישוב על קושיא זו, דהמציאות משתנה למפרע מפני שמעיקרא אינה מתעברת מחמת העתיד.

ב. בקובץ שעורים (ב"ב קנט. אות תקפ"ג) הקשה מ"ט צריך ילפותא דקטן פסול לעדות, תיפו"ל דבלא"ה אין נאמנות לקטן אפי' לגבי איסורים שכל הפסולים נאמנים בו לפי שאינו בן דעת, ותי' דנפ"מ אם נעשה בן י"ג בחודש אדר והעיד ואח"כ עיברו ב"ד את השנה ונעשה קטן למפרע, דלענין איסורים אפשר דנאמן ולא בטלה עדותו למפרע כיון שהיה בן דעת באותה שעה, אבל לענין ממונ הרי הוא פסול למפרע מגזא"כ, עכ"ת. כלומר דהדין משתנה למפרע דנעשה פסול לעדות, אבל המציאות שהיה בן דעת בשעת העדות אינה משתנה למפרע, ולכן לגבי איסורים דכל הפסולים כשרים ותלוי רק אם היה בן דעת באותה שעה הרי זה נאמן.

ספק החזו"א אם הבא על בת ג' קודם שקידשו ב"ד את החודש חייב חטאת

ג. ז"ל החזו"א (קובץ אגרות ח"א סי' ר"ז); 'אמרו בירושלמי פ"ו דנדרים ה"ח דב"ד שלמעלה קובעים טבעו של עולם ע"פ ב"ד שלמטה כדכתיב אקרא וגו' ומבואר שם דנולדה א' ניסן ונעשית ג' שנה בל' אדר וקידשו ב"ד את יום ל' והרי הוא א' ניסן והרי היא בת ג' שנים ויום אחד הבא עליה בסקילה, עיברו ב"ד החודש הרי זה פטור וכו' והיינו דאמרו (תוס' סנהדרין י:) דביום ל' ב"ד שלמעלה ממתינין לב"ד שלמטה לדעת לגזור את טבע העולם על פיהם וכו', ואין ספק שהבא עליה בלילה של יום ל' וקידשו ב"ד יום ל' הרי הוא בחטאת, דלענין מציאות הלילה אחר היום, [זה אם ג' שנים ויום אחד הוא בכלל שיעורין ותלוי בשנים ולא בתכונתה, ואמנם אם ב' תכונות הן אינו חייב אא"כ נכנסה לתכונת ביאה קודם שבעל] וכו' עכ"ל.

ביאור דברי החזו"א נראה, דפשיט"ל דרק הדין משתנה למפרע ולא המציאות, ומה שאמרו בירושלמי דהמציאות דאין בתוליה חוזרין תלוי בקידוש החודש של ב"ד, היינו רק מכאן ולהבא ולא למפרע מתחילת היום, ונסתפק החזו"א אם הדין דקטנה פחות מג' שנים לאו בת ביאה היא תלוי במציאות בהא דבתוליה חוזרים, או אינו תלוי במציאות אלא רק במה שהיא בת ג' שנים (ועי' בהערה³), ונפ"מ אם הבא עליה בליל ל' קודם שקידשו ב"ד את החודש חייב חטאת, דאם הוא תלוי במציאות אינו חייב חטאת, כי המציאות דאין בתוליה חוזרין אירעה רק משעת הקידוש ואילך, אבל אם הוא תלוי בדין שהיא בת ג' שנים הרי היא בת ג' שנים למפרע מהלילה ולכן חייב חטאת⁴.

ולפ"ד החזו"א נראה לפו"ר דבע"כ ס"ל לגבי עיבור השנה כצד הא' בספיקו של הרש"ש, דחוזר לקטנותו מכאן ולהבא ולא למפרע כיון שהגדלות תלויה במציאות ואין המציאות משתנה למפרע, וא"כ חוזרת הראיה למקומה, דגם קטן שהגדיל ונתחייב בכל המצוות יתכן שפוקעת ממנו גדלותו וחוזר לקטנותו, וא"כ ה"ה קטן שהגדיל ובלייל הבר מצוה נסע למדינה אחרת ששם עדיין לא הגיע הלילה, הרי זה חוזר לקטנותו⁵.

[והנה בספר תאריך ישראל (עמ' שפ"ט) הביא מכתב הגר"ח קנייבסקי זצ"ל לגבי עיבור שנה, דקטן שהגדיל וכן קטנה בת ג' חוזרין לקטנותו למפרע, ונפ"מ דאם העיד הקטן ואח"כ עיברו ב"ד

³ מל' רש"י (סנהדרין נה:) 'קים להו לרבנן דשוב אין בתוליה חוזרין ומאז היא ראויה לביאה' משמע דתלוי בהא דאין בתוליה חוזרין, אולם ל' שו"ת הרא"ש (כלל ס"ז) 'וששאלת מאין לנו דבן י"ג שנה ויום אחד הוא בר עונשין אבל פחות מכן לא, דע כי הלל"מ הוא והוא בכלל שיעורין חציצין ומחיצין שהן הלל"מ וכו' וכן היא דבת שלש ביאתה ביאה פחות מכן לא וכו' כל אלו הלל"מ הן, ומפשטות לשונו משמע דתלוי רק בג' שנים מהלל"מ, [ואינו מוכרח].

⁴ בהקדמת ספר תשובות וכתבים חזו"א כתב הגר"ח קנייבסקי זצ"ל לבאר דברי החזו"א הנ"ל, וז"ל: 'כפי הנראה שהשואל רצה להוכיח שאין חל ר"ח למפרע כשמקדשין ביום, וראייתו ממה שצריך לקדש

אמר חצי הלל בחנוכה ונזכר לאחר זמן

וכן יש לדון בכמה מצוות, כגון מי שאמר חצי הלל בחנוכה ועקר רגליו ונתברר לו שצריך לומר הלל שלם, האם עליו לחזור לראש, וכן יש להסתפק בק"ש ובמגילה וכן בברכת כהנים בדילג תיבה והזכירו לו לאחר שעקר רגליו, ושורש הספק בק"ש הוא אם נחשב שהוא עדיין באמצע המצוה ויכול להשלים, או דכיון שעקר רגליו הרי זה נחשב סיום המצוה ועליו לחזור לראש, ונבאר הדברים.

בדין טעות בשמונה עשרה

מבואר בגמ' ברכות כט: דמי ששכח יעלה ויבוא חוזר לרצה ואם עקר רגליו חוזר לתחילת התפלה, ועי' רא"ש פ"ז דברכות דלפי הדעות דמי ששכח 'וכתוב' 'לחיים' חוזר לראש, אם גמר ברכת מודים חוזר לרצה, וכן בשכח משיב הרוח חוזר לתחילת הברכה, ואם סיים הברכה חוזר לראש, כי ג' הברכות כברכה אחת הן, וכן אם טעה ואמר בעש"ת הקל הקדוש חוזר לראש.

ויש בזה דבר חידוש, דהיה מקום לומר דכל שלא אמר הברכה כדינה הרי זה כאילו לא בירך וממילא נחשב כאוחר בברכה שטעה בה, וכן לגבי עקר רגליו נחשב כאילו הוא באמצע התפלה, אולם בדברי הרא"ש מבואר דנחשב שגמר הברכה או התפלה בטעות וחוזר לראש, ובפשוטו לפ"ז גם במקרה שפתחנו בו שסיים 'באהבה' יחזור לראש, ואם לא עקר רגליו חוזר לרצה.

אולם יש מקום לחלק דדוקא בדוגמאות אלו שרק החסיר הזכרה ויש כאן חפצא של ברכה אלא שהיה כאן קלקול, וכן אם גמר התפלה נחשב שסיים, אבל אם סיים באופן דנחשב שלא אמר הברכה כלל י"ל דנחשב שהוא עדיין באמצע התפלה וחוזר לברכה שחיסר.

חתם ברכת אתה קדוש בחונן הדעת

ועיין מהרש"ם ח"ד סי' קמ"ח שהביא כן בשם השו"מ מהדו"ק ח"ג סוס"י קמ"א, דאם דילג ברכת אתה קדוש ואמר אתה חונן או שחתם ברכת אתה קדוש בחונן הדעת אינו חוזר לראש אלא נחשב שאוחר בברכת אתה קדוש וחוזר לאתה קדוש, וכן אם סיים התפלה אינו חוזר לראש.

אמנם הדברים תמוהים כמו שרמזו המהרש"ם שם, דהנה מבואר בגמ' ברכות לד. ונפסק בשו"ע סי' קכ"ו דטעה בג' ראשונות חוזר לראש, באחרונות חוזר לראש האחרונות, באמצעיות רב הונא אומר חוזר לאתה חונן ורב אסי אומר אמצעיות אין להם סדר, וביארו הראשונים דאמצעיות הכוונה שדילג ברכה אחת ולחד מ"ד חוזר לאתה חונן ולחד מ"ד חוזר לברכה שחיסר וכן קי"ל. ומפורש בראשונים דאע"פ שדילג ברכה ס"ל לרב הונא דחוזר לאתה חונן ולא אומרים שהוא אוחר בברכה שדילג, וזהו ג"כ הציור בג' ראשונות ובג' אחרונות שדילג ברכה, וכ"ה במאירי, הרי להדיא דאם דילג ברכה ואמר ברכה אחרת נחשב שקלקל הברכות הראשונות והאמצעיות והאחרונות ולכן חוזר לתחילתם, ועי' רמ"א סי' קי"ד שכתב טעה בג' ראשונות חוזר לראש, וכתב המ"ב סקל"ד בשם המג"א דהכונה שטעה בחתימתן שחתם בברכה אחרת, וזה שלא כד' השו"מ.

והנה מבואר בגמ' ברכות כט: דאם שכח יעלה ויבוא וסיים התפלה חוזר לראש, ואם רגליו לומר תחנונים לאחר תפילתו אם עקר רגליו חוזר לראש, ועי' מ"ב ק"ז סק"ח וכן הוא ברא"ה שם דה"ה אם לא עקר רגליו אלא סיים באמירת תחנונים הרי זה כאילו עקר רגליו וחוזר לראש (וכן הוא בירושלמי פ"ה ה"ג), ויש לדון האם דין זה הוא רק בחיסור הזכרה שיש לתפילתו שם תפלה אבל אם דילג ברכה שאין לתפילתו שם תפלה, אולי בכה"ג לא שייך לומר דסיים התפלה וממילא חוזר לברכה שדילג, ואם זה בג' אחרונות חוזר לתחילת ג' אחרונות, דאף שהוכחנו דאמירה שלא כדן הרי זה מחשיב את הג' ראשונות או אחרונות כמקולקלות, אבל יתכן שביחס לעיקר התפלה שהוא אוחר אוחר בה אין חסרון.

והנה מסברא פשוטה היה נראה דכשם שאם חיסר הזכרה ונזכר קודם שעקר רגליו הרי זה נחשב שהוא עדיין באמצע התפלה מכח חיוב ההזכרה שיש לו ואעפ"כ מבואר דכל שעקר רגליו הרי זה נחשב כסיים תפלתו, ה"ה אם סיים שלא כדן, וכן מפורש בט"ז סי' ק"ד ובגר"ז שם, ועי' דעת תורה למהרש"ם סי' קי"ט שהביא כן להדיא מהבה"ג הל' ברכות עמ' נ"א, וז"ל, וכי קאמרינן הכא חוזר לעבודה והתם טעה בג' ראשונות חוזר לראש באמצעיות חוזר

למקום שטעה באחרונות חוזר לעבודה הני מיליה דלא עקר וסיים כרעיה אבל עקר כרעיה ונזכר שטעה באמצעיות נמי חוזר לראש עכ"ל, כלומר דבגמ' הרי הטעות היא שדילג ברכה, וכן הוא בבה"ג שם, ולמד מזה דכשם שביעלה ויבוא חוזר לראש ה"ה בטעה ודילג ברכה. והנה לפ"ז לכאורה במקרה שפתחנו בו שסיים 'המברך את עמו ישראל באהבה' והתחיל קדיש מסתבר דחשיב כעקירת רגלים, כי הקדיש אינו מדין תחנונים אחר תפילתו וא"כ צריך לחזור לראש. [ושאלתי שאלה זו את הגריש"א זצ"ל ע"י נכדו הרה"ג ר' משה הילדסהיימר שליט"א, והשיב שחזרת הש"ץ כל שגמרו אין חוזרים, וצ"ע דבשו"ע קכ"ו ס"ג מבואר שחוזרים, ואולי נקט דבזה"ז שמצוי שאין י' שומעים משתנה הדין, וצ"ע].

בדין עקר רגליו בשאר מצוות

והנה נסתפקנו לעיל אם גם בשאר דיני התורה יש דין עקירת רגליים, כגון לגבי ברהמ"ז והלל ק"ש ומגילה, ויסוד הספק דהנה יסוד הדין דבתפילה אם עקר רגליו חוזר לראש הוא משום שכל התפלה צריכה להאמר כחפצא אחת, ולכן אם עקר רגליו א"א לצרף את ב' חלקי התפלה זל"ז, אך לגבי שאר דיני התורה יש לדון אם צריך להאמר כדבר אחד, דיתכן דשם יסוד הדין הוא שיבדק ד' ברכות בברהמ"ז או שיקרא כל המגילה, אבל אין דין כלל שיאמר כדבר אחד.

והנה מבואר בגמ' ר"ה לד: דנחלקו אמוראים אם בשהה כדי לגמור את כולה בהלל ומגילה וק"ש חוזר לראש, ושיטת תוס' דאם שהה באונס חוזר לראש, ויסודו הוא מפני שהשיהוי מחלק את ב' החלקים לב' אמירות, ומבואר א"כ דגם בשאר דיני אמירה יש דין שזה יאמר כחפצא אחת. [וכן מבואר במ"ב קפ"ג סק"ה בשם המג"א דאם שח בין ברכה לברכה במזיד בברהמ"ז חוזר לראש].

והנה דעת הר"ף דלהלכה קי"ל דדין זה הוא רק בתפלה, ויתכן לדון דהטעם הוא משום דבשאר דוכתי אין דין שזה יעשה כחפצא אחת, אבל יותר מסתבר דגם הוא ס"ל דצריך שיחשב כחפצא אחת, אלא דס"ל דהא דשהה כדי לגמור את כולה מחלק את תפלתו לב' חלקים, הלכה זו היא רק בתפלה שהוא דין עומד לפני המלך ודינו שלא יהיה בו שום הפסק. ולפי"ז בעקר רגליו שעניינו סיום האמירה, אין חילוק בין תפלה לשאר מילי. אולם יש מקום לחלק דרך לגבי תפלה שהוא עומד לפני המלך חשיב גמר הדבר ע"י עקירת רגליים משא"כ בשאר מצוות.

והנה מבואר בגמ' ברכות מט: ונפסק בשו"ע קפ"ח ס"ו דאם שכח רצה בשבת, אם לא התחיל הטוב והמטיב אומר ברכה במקומו, אבל אם התחיל הטוב והמטיב חוזר לראש, ורש"י ביאר דהכונה שחוזר לראש ברהמ"ז משום דהוי כעקר רגליו בתפלה דחוזר לראש כיון שברכת הטוב והמטיב אינה אלא מדרבנן, ובחידושי הרא"ה הוסיף שהרי משום כך אומרים אמן אחרי ברכה שלישית כדי להראות שכאן נגמר עיקר ברהמ"ז, אמנם עי' תר"י ורשב"א שחלקו ונקטו דחוזר לברכת רחם משום דלא חשיב כעקר רגליו, ועי' רשב"א שהקשה דאם דנים הברכות דאורייתא בפנ"ע, א"כ גם אם לא התחיל הטוב והמטיב יחזור לראש שהרי הסיח דעתו כבר מברהמ"ז וכמו בגמר תפלתו, ועיין רא"ש ותוס' הרא"ש שכתבו לחדש דכל ג' ברכות הראשונות הם כדבר אחד כמו ג' ברכות ראשונות או אחרונות שבתפלה. והנה בלשון התר"י ותוס' הרא"ש מפורש דאם היה גומר הטוב והמטיב שם פשוט למה חוזר לראש, ורק בלא סיים ברהמ"ז הוצרך לבאר למה חוזר לראש, ומשמע דאע"פ שלדבריהם אין מקור בגמ' דחוזר לראש, מ"מ כל שסיימו ברהמ"ז הוא ודאי כמו עקירת רגלים וחוזר לראש, וגם לשיטת רש"י הרי מבואר בגמ' דשייך בברהמ"ז דין עקירת רגלים, דמשום כך אפי' אם רק התחיל הטוב והמטיב חוזר לראש.

והנה היה מקום לומר דזהו רק כלפי הזכרה כיון שיש לזה שם ברהמ"ז אבל אם דילג ברכה או שאמר ברכה שלא כדן לא שייך בזה עקירת רגליים, אולם הלא הבאנו דברי בה"ג שלמד מדין הזכרה לדין דילג ברכה וא"כ גם כאן יש ללמוד זה מזה.

והנה עי' נהר שלום ופמ"ג על המג"א קפ"ח סק"ח דאם לא אמר מלכות בית דוד בברכת רחם והתחיל הטוב והמטיב או גמר ברהמ"ז בודאי חוזר לראש משום דחשיב כעקר רגליו, והנה הזכרת מלכות בית דוד מעכבת בברכה ואעפ"כ מבואר דנחשב עקירה וחוזר לראש, [והבה"ל שדן לחלוק ע"ז מצד דלא חשיב כברכה אחת, כונתו כגון שלא התחיל הטוב והמטיב, וכמו לגבי רצה, או כגון שחייב בברכת אשר נתן, ודו"ק].

החילוק בין שמע תשע תקיעות ביום לחיסור תיבה בקריאת המגילה

לקרוא א"צ לחזור ולברך כמו מי שסח באמצע מצוה, ועי' מ"ב סק"ז דאם הסיח דעתו מלקרוא נחלקו האחרונים האם צריך לחזור ולברך לפניו, וספק ברכות להקל, ועי' שעה"צ שהקשה מהמבואר בסי' קל"ז סק"ז דאם קראו שני פסוקים בתורה וביד ברכה לאחריה צריך לחזור ולברך ברכה לפניו, ומבואר דעי' שמברך לאחריה הרי זה היסח דעת גמור, ומבואר כאן חידוש גדול שיש אחרונים דס"ל שבאמצע מצוה לא חשיב היסח הדעת אפי' ע"י דיבור אלא ע"י ברכה לאחריה, [והאריך בזה המאמר מרדכי שם], וע"ש סי' קל"ז ס"ח דאם באמצע פרשת פרה גמר קריאתו צריך לחזור לראש, וכתב המ"ב דאם רק גלל הס"ת זה לא נחשב שגמר, ורק אם ביד חשיב גמר וצריך לחזור ולברך ולקרוא מתחילה, ומבואר כנ"ל דרך ברכה מחשיב כגמור ולפ"ז יתכן להבין ד' הברכי יוסף הנ"ל. [ויש לדון דכאן יש סברא מיוחדת דכיון שתיקנו ברכה לאחריה נתחדש בזה דכל שלא בירכו לא היה גמור, ואינו מסתבר]. ויש לדון האם גם בשינה מקומו ונתנתק לגמרי מהקריאה ג"כ לא יחשב גמור ורק ע"י ברכה, וצ"ע.

והנה מבואר דבבירך לאחריה צריך לחזור ולקרוא ג' פסוקים, ומבואר דלא מצטרף מה שקרא קודם, ובפשוטו מבואר דשייך עקירת רגלים ע"י המעשה ברכה שלאחריה, אמנם אי"ז מוסכם באחרונים שם, וכן בא"ר כתב מצד שהברכה הראשונה נתבטלה וממילא הפסוקים היו ללא ברכה ע"ש.

הוראת הגר"מ אטיק בבירך על המחיה על אכילת פת והסיח דעתו

ושמעתי מהגר"נ קופשיץ שליט"א אודות מעשה באברך שטעה ובירך על המחיה במקום ברהמ"ז וכבר הגיע לשיבת מיר כדי ללמוד ובא ושאל את הגר"מ אטיק זצ"ל והורה שימשיך מנוחה לך, והקשה לו הגר"נ דהרי במגילה חזינו במ"ב דחוזר ומברך ובהכרח משום דחשיב עקירת רגלים, והשיב דשם אמר ברכה לאחריה וזה נחשב מעשה עקירה אבל לא מה שדיבר והלך למקום אחר, עכ"ד. וזה כנ"ל דסתם היסח הדעת לא חשיב עקירת רגלים אלא רק ברכה לאחריה. אמנם צ"ע שהברכה שם היא רק מנהג, אולם יש לדון דכל שהלך למקום אחר יש בזה יותר מהיסח הדעת ע"י ברכה.

עקירת רגלים באמצע קריאת התורה

בשו"ע קל"ז ס"ג מבואר דאם דילגו פסוק בקריאת התורה בשבת אפילו אם כבר החזירו את הס"ת יוצאו ס"ת ויקראו פסוק זה עם עוד ב' פסוקים אחרים. והנה בפשוטו ודאי דמה שסגרו הס"ת והתפללו מוסף אין לך עקירת רגלים גדולה מזו, והרי אין קריאת התורה פחות מעשרה פסוקים וא"כ היה צריך לחזור ולקרוא עשרה פסוקים עם ג' עליות.

אמנם יש מקום לומר דקריה"ת אין דין שתהיה חפצא אחת אלא זה יכול להעשות בדרך של כמה חלקים ולכן אין בזה חסרון של עקירת רגלים, ולפ"ז גם אם יהיה שהה כדי לגמור את כולה באונס בין גברא לגברא אין בזה חסרון גם לפי הדעות דמעכב, אמנם עי' שו"ת מהר"ם מינץ סי' פ"ה [הובא בבה"ל סי' ק"מ ובמג"א שם] דדן בשהו בין עליה לעליה שיצטרכו לחזור לתחילת קריה"ת וכתב להקל רק מצד דק"ל דאין חוזר לראש, ומבואר שנקט לדבר פשוט דקריה"ת צריך להעשות כחפצא אחת. ולפ"ז צ"ע למה מה שהתפללו מוסף אינו נחשב עקירת רגלים, ובע"כ נראה מזה כנ"ל, דכל שלא התחיל הברכה שלאחריה אי"ז בגדר עקירת רגלים בשאר דיני התורה, וצ"ע. ואולי יש לדחות דכיון שמותר מעיקר הדין לדבר בין גברא לגברא לא שייך לחלקו לחפצא אחר ע"י פעולות או מעשים, ורק שהה כדי לגמור את כולה שזה הפסק בעצם. וצ"ע.

עקירת רגלים בד' מינים

עי' סי' תרנ"א במג"א שהביא מהראשונים דאם לקח ד' מינים ואח"כ ראה דאין שם ערבה חוזר ולוקח הערבה ומברך על נטילת ערבה. וצ"ע למה מה שחשב שגמר המצוה לא הוי כמו עקירת רגלים ויצטרך לחזור ולקח הכל. ושמא ל"ל דשם זה ד' מעשים, אמנם לד' ר"ת דהכל צריך להיות לפניו משמע שזה מעשה אחד, ואולי רק בדבר של דיבור שייך עקירת רגלים שזה מחלק אבל לא דבר שזה במעשה, [ונפק"מ באכל פחות מכזית מצה והיה בטוח שאכל כשיעור ולבסוף התברר שלא אכל כשיעור. אך שמא עניני אכילה הם מציאות של אכילה ולא תליא בדעתו כלל], ויתכן עוד דשם הרי עמד לקחת להלל ולנענע שזה המשך המצוה א"כ לא הסיח דעתו מהמצוה, וצ"ע בכל זה.

בבה"ל סי' תר"צ ס"ד דן בדילג תיבה וגמר המגילה האם חוזר ומברך, וכן בסי' תכ"ב בבה"ל דן לגבי קריאת ההלל בדילג תיבה בימים שגומרים בהם את ההלל, והנה כל שלא גמר את ההלל והמגילה בודאי א"צ לברך שנית, שהרי לא הסיח דעתו, ובהכרח כונתו כגון שגמר לגמרי והסיח דעתו מקריאת המגילה והתברר לו שחיסר תיבה, ובכה"ג צריך לחזור ולברך, ואע"פ שהשומע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא, שם מתחילה דעתו לתקוע בהפסקים, אבל כאן שחשב שגמר הוי היסח הדעת גמור, ולהנ"ל נמצא דכה"ג יש לו לחזור לראש, וסתימת המ"ב שלא הדגיש שכה"ג חוזר לראש משמע דא"צ לחזור לראש. ומהגר"נ קופשיץ שליט"א שמעתי דאדרבא כל הטעם דצריך לחזור ולברך הוא מפני שצריך לחזור לראש, אבל בלא זה גם א"צ לחזור ולברך, וצ"ע.

ועי' מ"ב סי' ס"ד סק"ו דאם דילג פסוק בק"ש אפי' בפרק שני חוזר למקום שפסק, והנה דעת הבה"ל סי' ס"ד דפרשיות ק"ש אין מעכבות זא"ז, דהיינו שכל פרשה יש לה דין אמירה בפני עצמה, וא"כ לכא' כל שגמר הפרשה הרי זה כמו עקירת רגלים.

ויתכן דכיון שיש דין לכתחילה לאומרם יחד זה גופא סיבה שלא נחשב עקירת רגלים, וכמו אמירת תחנונים אחר התפילה, אמנם עי' מאירי טו: שכתב דגם אם גמר ק"ש חוזר למקום שפסק, ואולי יש לדחוק בדבריו דעדיין הוא בברכות ק"ש וכיון שלכתחילה יש דין לאומרם יחד זהו ג"כ סיבה שלא יחשב עקירת רגלים, [וכמו לגבי שהה לגמור את כולה שהבה"ל סי' ס"ה כתב דמצטרף].

חלוק דין עקירת רגלים בתפלה משאר מצוות מפני שהוא עומד לפני המלך

והנה מסברא אם יש דין עקירת רגלים, כל שהסיח דעתו מהדבר הרי זה כמו עקירת רגלים וכמו לגבי תפלה, וכן נקט הרשב"א ברכות מט: מסברא וכו', ולכן תמה דגם בלי שהתחיל הטוב והמטיב צריך להיות שחוזר לראש וכו', אמנם אנן ק"ל כרש"י [אמנם הוא רק מחמת צירוף לד' הרא"ש, ולפ"ז אין ראייה להקל דלא כהרשב"א בפרט זה, וצ"ע]. ומבואר דמה שהסיח דעתו מברהמ"ז אי"ז מספיק אלא רק אם התחיל ברכה אחרת, ויתכן דזהו מצד שזה עצמו דעדיין הוא עומד לומר הטוב והמטיב עדיף, ולא מסתבר.

ולכא' בהכרח מבואר דחלוק דין עקירת רגלים בתפילה משאר דברים, שכשהוא עומד לפני המלך והסיח דעתו מהדבר הרי זה מחלק את אמירתו לב' חלקים, אבל בדבר שאינו בדרגת עומד לפני המלך צריך דוקא עשיה שמראה שהוא גמר התפילה, כגון שהתחיל הטוב והמטיב. והנה לפ"ז צ"ב מה הם הגדרים שיחשב עקירת רגלים. ומסתבר דאם עקר ממקומו או דיבר עם חברו שזה ממש עקירת רגלים, ורק מה שהסיח דעתו אי"ז בגדר גמור. ולפ"ז גם במגילה והלל רק אם אמר הברכה שאחרי או שסח, בזה צריך לחזור לתחילה, אבל אם גמר ועומד עדיין במקומו אע"פ שהסיח דעתו לא חשיב עקירת רגלים, ובכה"ג אינו חוזר לראש. ויתכן שגם כה"ג צריך לחזור ולברך על המגילה, שזה נחשב היסח הדעת מהברכה, ועי' להלן.

הסיח דעת קודם ברכה שלאחריה כגון ישתבח

יש לדון במי שהיה באמצע פסוקי דזמרא וענה ברכו ולא שם לב והתחיל ברכת יוצר אור ושוב נזכר שהוא באמצע פסוד"ז. והנה זה ודאי דעליו לגמור ברכת יוצר אור, אמנם יש לדון האם יכול לומר עוד קצת פסוד"ז ולומר ישתבח, והנה הברכה שאחריה בודאי צריכה להאמר בתורת חלק מהפסוד"ז, ואם שייך ענין עקירת רגלים בשאר מצות יש לדון דהוי כעקירת רגלים [אם לא דנימא שכאן זה בטעות, אמנם בפשוטו היסח הדעת בטעות הוי היסח הדעת], ועי' ברכי יוסף סי' רפ"ב בסופו שכתב דאם שכחו לברך לאחר קריאת התורה ואמרו קדיש שיברך אח"כ, ולכא' אין לך עקירת רגלים גדולה מזו, ואולי שם שעומד להיות שישם לב ויברך אי"ז נחשב עקירת רגלים, ויתכן דשם ידע שצריך לברך רק בטעות אמר קדיש קודם, וצ"ע. [ועי' אשי ישראל פט"ז הערה ק"ד שהביא דעת הגרש"א שלא יאמר ישתבח ודעת הגר"ח ק דיאמר ישתבח].

והנה עי' שו"ע סי' ק"מ ס"ב דאם קרא בתורה וסח, אם ממשיכים

תוספת שבת

זמני הדלק"נ שבת מוקדם פרשת שלח

ירושלים: 7:08 מוקדם: 6:58

בני ברק: 7:24 מוקדם: 7:14

מודיעין עילית: 7:18 מוקדם: 7:08

חיפה: 7:18 מוקדם: 7:08

טבריה: 7:15 מוקדם: 7:05

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

עובדות נדירות מרבן של ישראל רבינו הגדול מרן הגר"ג אדלשטיין זצוק"ל כפי שנמסרו מצאצאיו וממקורביו.

שדברים שאמר בשיחותיו הוא אחז בדברים אלו, ואכן רבינו הידר מאד בקדושת השבת, ובמכתב שהצטרף בעבר למרן רשכבה"ג הגר"ח קניבסקי זצוק"ל הוסיף: ג. א. מצטרף, ראוי שכל אחד ואחד יתחזק בעניני שמירת שב"ק, ודאי שזה ישפיע על כל הציבור שישמרו שב"ק כראוי. ידוע לי מהחזו"א זללה"ה שאמר שכאשר בני תורה מתחזקים בשמירת שב"ק זה משפיע על כל הציבור שישמרו שבת כראוי.

במשך למעלה משישים שנה התנזר לחלוטין מהדלקת האור בביתו בערבים ובלילות, זאת מפני שלפני שנים רבות הדליק בשוגג אור החשמל בחדר השירותים בליל שב"ק, ומאז גזר על עצמו לא להדליק יותר לעולם את האור בלילות של משך כל השבוע.

בעקבות הצינתור שעבר הניחו הרופאים משקולות כבדים על רגליו לבל יזוזו במשך 12 שעות שלאחר הטיפול, בהיות והטיפול נערך ביום ו' בבוקר, הגיעו הרופאים בליל שבת להסיר המשקולות, ורבינו נזעק ואמר כי משקולות אלו הינם מוקצה וחלילה מלגעת בהם, ונותר בכאביו עמהם עד צאת השבת.

סיפר תלמיד חסידי שהתארח אצלו פעם בסעודות השבת ושמע שמרן אומר שאוכל לכבוד שב"ק שכך הקפיד תמיד לומר, וחיך התלמיד ונענה

מרן ואמר לו: נראה לך שזה משהו חסידי, הרי המשנ"ב כבר אומר זאת בסי' ר"ג: וטוב שיאמר על כל דבר שקונה זהו לכבוד שבת, כי הדיבור פועל הרבה בקדושה.. פעם בשבת שהיה שבת שבע ברכות לנכדו והביאו לו דג סלומון לא הסכים לאוכלו, רק לאחר שאמרו לו שאין בזה עצמות הסכים לאכול.

ברבינו זצוק"ל נתקיים בחינת "שבת" וכמו שהספיד בלוויה רעו מרן רה"י הגרב"ד פוברסקי שליט"א שהביא הגמ' בסנהדרין לת. חצבה עמודיה שבעה אלו שבעה ימי בראשית ושואלים תוס' הרי היה ששה ימי בראשית ולא שבעה, ומתריצים שבשבת נבראה המנוחה, שזה גם בריאה, ועל המנוחה אומרים במנחה מנוחת שלום ושלוה והשקט ובטח, ואצל רב גרשון כל השבוע היה בחינת שבת, ששום דבר לא הטריד אותו והיה בבחינת מנוחה, והלואי ונזכה לזה, עכ"ל.

מרן ראש הישיבה זצוק"ל התפלל בשנים האחרונות עד הקורונה את כל תפילות השבת בישיבת "משך חכמה" הסמוכה לביתו, יצויין שמרן זצוק"ל ירד מיוחד מביתו לתפילת קבלת שבת, הנגמרת לפני השקיעה! ולאחמ"כ חזר לביתו עד לתפילת מעריב!! וחזר שוב למעריב, מרן לא חס על כוחו ובפרט שהרי אפשר לומר קבלת שבת גם בבית... וסיפר לי ראש ישיבת משך חכמה שליט"א שאפי' בשבת חוה"מ שאומרים רק מזמור שיר ליום השבת ירד מרן זצוק"ל במיוחד לאומרה בציבור וחזר לביתו... וכמו שנראה בשיחתו המצורפת בהמשך במעלת קבלת שבת עם הציבור...

יצויין שבשבת אחת אחד ביקש ברכה לרגל התחלת בניה שרוצה לעשות בביתו מרן נזעק כולו: בניה בשבת?? שיהיה לך חיים מאושרים, אבל ברכה לבניה?? ואכן ניכר שמרן נוהג בהנהגת רשב"י ונזהר מכל דיבור מיותר בשבת.. וכמו שהביא בשיחותיו.

נתקיים ברבינו דברי חז"ל הזהיר בנר הויין ליה בנין וחתנין תלמידי חכמים, שכידוע רבינו הקפיד מאד על הדלקת נרות בכל חדרי ביתו! ואפי' בשנים האחרונות הדליק בעצמו 28 נרות!! (2 נרות לנרות השבת ועוד 7 עבור ילדיו, ועוד 5 מנרות שהדליקה אשתו ע"ה שהמשיכה מנהג אמה שהתגוררה בביתה, והשאר (3 נרות בכל חדר) כי רצה שגם אם יכבה הגנרטור ישאר אור בחדרים, ואפי' באמבטיה

ובשירותים הדליק נרות!) ומיד לאחמ"כ מרן העביר הגנרטור בעצמו מידי שבוע!

מרן התחיל בהדלקת הנרות כשעה לפני השקיעה, ובירך לפני ההדלקה, ולא דיבר מאחרי הברכה שבירך לפני הדלק"נ עד לאחר העברת הגנרטור, ואף לפני שנתים שלקה בליבו והתפנה לביה"ח ביקש שיזכרו להעביר הגנרטור, וכן לפני פטירתו בערב שבועות האחרון שהיה חלש מאד, ולא העביר בעצמו לגנרטור ואחרים העבירו לו, נזכר ב-3 לפנות בוקר בביה"ח ושאל אם העבירו הגנרטור בביתו..

וכן היה זהיר וזירז הרבה בשיחותיו לקבל שבת בזמן, וכן על ניצול איכותי של ימי ששי שבת, ואפי' בימים בחנוכה שהיה מקובל לעשות לחופשה, ע"מ לאגור כוחות באמצע זמן החורף הארוך, רבינו נלחם והצליח להופכם להמשך ההתעלות, וכידוע

וכתב בספר מגיד מישרים: סימן זה יהיה בידך בחודש שתברכו ברכת הלבנה במוצאי שבת, תמצאו הצלחה וכשתתכסה ותתעלם ולא יוכלו לברך אותו החודש לא יהיה מוצלח ח"ו. (משנ"ב סוף ח"ד סי' תכ"ו סק"ד)

תמיד הסתפקתי האם הכוונה שכל אדם שלא יברך במוצ"ש לא יהיה הצלחה, (וכמו שכתב השו"ע שיש עניין לקדש דוקא במוצ"ש עם בגדי השבת), או שזה משהו כללי ורק כשאף אחד לא יוכל לקדש במוצ"ש אז לא יהיה הצלחה, ובחודש זה נפשט שכל ישראל לא קידשו במוצ"ש, שבכל הארץ היה עננים נדירים באמצע הקיץ ואיבדנו את מרן זצוק"ל, אמנם מרן עצמו בזריזותו כבר בירך ביום ד' ליל ה' אייר על הלבנה, כמנהגו להזדרז ולקדש מיד כשאפשרי, וכן נהגו גם רבותינו מרנן האילת השחר והדרך אמונה זצוק"ל וכן יבדלחט"א מרנן הגר"ד לנדו שליט"א והגר"ד פוברסקי שליט"א (ואפי' בחודש תשרי נהגו להקדים ולקדש מיד!) מוכח שסברו שהזריזים ומקדשים לא גורמים לחוסר הצלחה, ורק כשא"א לכולם לקדש כמדויק בדבריו "כשתתכסה ותתעלם ולא יוכלו".

שיחת מרן רה"י זצוק"ל במעלת קבלת שבת בציבור

ומאחר ששבת היא בת זוגם של כלל ישראל, ושבת היא מלכה, אם כן כלל ישראל הם המלך, אבל מי שאינו מחשיב את השבת ואינו מכבדה כמו מלכה, גם הוא אינו מלך, וזה תלוי בהנהגתו של כל אחד. אם הוא מכבד את השבת כראוי כמו מלכה, ומקבל את השבת בזמנה, גם הוא נחשב מלך, והמלכה היא בת זוגו.

ומסופר על הערוך השולחן, שהתארח פעם בשבת בעיר אחת, ועורר את הציבור לבוא לבית הכנסת בערב שבת בשעה מוקדמת, ולקבל שבת מוקדם, ואכן היו רבים שנשמעו לדבריו, ונתאספו בבית הכנסת לקבלת שבת בשעה מוקדמת. והיה שם רב אחד שלא ידע מזה, והגיע לבית הכנסת אחרי קבלת שבת, וחשש הערוך השולחן שמא הרגיש הרב פגיעה בכבודו, מכיוון שלא המתינו לו, ופנה אליו ואמר לו: הרי שבת זה אורח חשוב מאד שממתינים לבואו, שבת היא הכלה, בת זוגם של כלל ישראל, ולכן אי אפשר לדחות קבלת שבת בשביל כבודו של הרב. ואותו הרב היה בעל מדרגה, והתפעל מאד מהדברים, ואמר לבעלי הבתים שם שייקחו את הערוך השולחן לכהן כרב המקום. קבלת שבת בציבור - ברב עם הדרת מלך

ובאמת יש רבים מהציבור שמקבלים שבת בזמן, ובאים לקבלת שבת בזמן, כראוי לכבודה של השבת. אבל אם מקבלים שבת ביחידות ולא בציבור, חסר בכבוד השבת, ואמנם עשרה הם כבר ציבור, ולהלכה אין הבדל בין עשרה לאלף בדברים שבקדושה, אבל כבר נאמר (משלי יד, כח) "ברב עם הדרת מלך", וככל שהציבור יותר גדול, יש יותר הדרת מלך. אם יש ציבור יותר גדול בקבלת שבת, זה יותר כבוד שמים, ומי ששותף לכבוד שמים זכותו גדולה מאד. לכן כדאי לכל אחד להיות שותף בזה, ולא לפרוש מהציבור העוסקים בכבוד שמים, וזה ענין גדול וזכות עצומה מאד! (סיון תשע"ו, מתוך דרכי החיזוק)

...אבל יש כאלה שמזלזלים בכבוד שבת, ואינם מחשיבים את השבת כראוי, כגון בקבלת שבת, בדרך כלל בעלי בתים מתפללים מנחה קטנה, ובאים לבית הכנסת בערב שבת בשעה מוקדמת, וכולם יושבים במקומותיהם, ונמצאים באווירה של שבת, ומקבלים את השבת בניגון ובנעימה [גם הניגונים מעוררים קצת להרגיש את קדושת השבת], אבל בישיבות, שמתפללים מנחה כבר בצהרי היום, יש כאלה שאינם זריזים לקבל את השבת בזמנה, ודבר זה הוא זלזול בכבוד השבת. ואם היו יודעים את החשיבות של השבת, מה שאפשר לזכות בשבת, איזה עולם הבא ואיזה גן עדן, בודאי היו נזהרים יותר בכבוד השבת, להגיע בזמן לקבלת שבת, ולקבל את השבת בשמחה, כמו שמובא בגמרא (שבת קט, א) וכן נפסק בשולחן ערוך (או"ח סימן רס"ב) ילבש בגדיו הנאים וישמח בביאת שבת כיוצא לקראת המלך וכיוצא לקראת חתן וכלה דרבי חנינא מעטף וקאי בפניא דמעלי שבתא ואמר בואו ונצא לקראת שבת מלכתא רבי ינאי אומר בואי כלה בואי כלה.

וידוע שמרן הגרי"ז זצ"ל היה יושב בערב שבת מלובש ומוכן עם בגדי שבת לכבוד שבת, וממתין לביאת השבת בכבוד ראש, כמו שכתב הרמב"ם בהלכות שבת (ל, ב) "ומתעטף בציצית ויושב בכבוד ראש מייחל להקבלת פני השבת כמו שהוא יוצא לקראת המלך, וחכמים הראשונים היו מקבצין תלמידיהן בערב שבת ומתעטפים ואומרים בואו ונצא לקראת שבת המלך", ומקורו בדברי הגמרא הנ"ל.

והנה אמרו חז"ל (בראשית רבה יא, ט) ששבת היא בת זוגם של כלל ישראל, והיינו כמו שבת-זוגו של אדם נותנת לו שלמות, כמאמרם (יבמות סב, ב) אדם שאין לו אשה שרוי בלא שמחה בלא ברכה בלא טובה בלא תורה, וכשנושא אשה הרי הוא מקבל שלמות ומדרגה אחרת, כך גם שבת נותנת שלמות לאדם.

מכתב ממרנן ורבנן זצוק"ל (ד' טבת תשע"ה, מתוך הספר תוספת שבת)

כידוע שתוספת שבת דאורייתא וכמובא במשנה ברורה (סי' רס"א סק"ט), ושכר מצוה זו גדול עד מאד, ואיתא בזהר (תיקוני זוהר מ"ח) "כל המוסיף מוסיפין לו", וכמבואר בפרי מגדים (סי' רנ"ו) "כל המוסיף מחול על הקודש מוסיפין לו חיים" ותלמידי האר"י כתבו (מובא בעולת שבת אות כ"ג) בשם האר"י ז"ל שזה סגולה לבנים. וכתב במשנה ברורה (סי' רנ"ו) שכל המזרז לאחרים בתוספת שבת יזכה לבנים גדולי ישראל.

ועוד כתוב באיגרת התשובה לרבינו יונה, שזה עת רצון ומסוגל מאד שנשים יתפללו בהדלקת הנרות לזכות לבנים תלמידי חכמים וצדיקים ומאירים את העולם, ובודאי שהחיזוק במצוה רבה זו היא סגולה נפלאה לעורר רחמי שמים מרובים, ולהפקד בדבר ישועה ורחמים.

א.ל. שטינמן חיים קניבסקי י. גרשון אדלשטיין

מרן זצוק"ל בהדלקת נרות שבת



תלמד מוסר תהיה מאושר



משנת חייו של מרן הגרי"ג אדלשטיין זצוק"ל

לתרומות לעלון אפשר גם ב"נדרים פלוס" ו"קהילות" קופת "אוסף גליונות" קופת "עלון תוספת שבת" או בטלפון 037630543 שלוחה 2040.

לפרטים והנצחות או להצטרפות או לשליחת דרשות וכד' ניתן לפנות למייל a0732951324@gmail.com לשמיעת שיחות חיזוק בנושא שבת בטל: 073-2951324

הלכה | מוסר | מידות שיעורי דעה

תוכן הגיליון:

- א. לשלם על ה'שלישי' ממעשר כספים
- ב. לקנות לעצמו אתרוג ממעשר כספים
- ג. מעשר כספים זה ממון עניים או לא

הלכות צדקה

שולחן ערוך י"ד
סי' רמט ס"א
'כמה חייב ליתן וכיצד'
יתננה' ובו טז סעיפים

מעשר כספים למצוות

כתב **הרמ"א** (סי' רמט ס"א) ואין לעשות ממעשר שלו דבר מצוה, כגון נרות לבית הכנסת או שאר דבר מצוה, רק יתנו לעניים. (מהרי"ל הל' ראש השנה).

אמנם, כתב **הט"ז** (סק"א) וז"ל: ולענין לקנות מצות בבית הכנסת במעות מעשר, נ"ל דאם בשעת קניית המצות היה דעתו על זה, שרי, דהא המעות לצדקה אזיל, ואף שהוא נהנה במה שמכבד לקרות אחרים לס"ת אין זה איסור, שהרי בכל מעשר יש טובת הנאה לבעלים, מה שאין כן אם בשעת קניית המצות לא נתכוין ליתן ממעשר, ואח"כ רוצה לפרוע ממעשר הוה ליה כפרוע חובו ממעשר, כנ"ל בזה.

וכתב בדרישה בשם תשו' מהר"ר מנחם שמואל ליתן מן המעשר להיות בעל ברית או להכניס חתן לחופה, או לקנות ספרים ללמוד בהם ולהשאיל לאחרים ללמוד בהם אם לא היה יכולת בידו ולא היה עושה המצוה, עכ"ל, והוסיף הט"ז וז"ל: נראה לי דכשקונה בעדו ספר צריך לכתוב עליו שזהו מן המעשר למען ידעו בניו דבר זה ולא יחזיקוהו להם, עכ"ל.

הבאר הגולה (שם) כתב בדעת הרמ"א וז"ל: פי' שבלאו הכי מחויב על כל פנים לעשות מצוה זו ורוצה לפטור ממנה במעשר אינו רשאי אבל אי רוצה לעשות בו מצוה שאינו כבר מחויב רשאי, עכ"ל.

ולפי דבריו לא נחלקו המהרי"ל (שהובא ברמ"א), והמהר"ם (שהובא בט"ז) ומותר להשתמש בכספי מעשר עבור קיום מצוות, רק שהמהרי"ל הוסיף דאינו יכול לפטור עצמו במצוה שמחויב בה.

אבל, **החתם סופר** (שו"ת י"ד ח"ב סי' רלא) כתב הרמ"א וכו', ובבאר הגולה כתב דוקא מצוה שחייב בלאו הכי, אבל מצוה שאינו מחויב מותר ליקח ממעות מעשר, וכו', אבל במחילת כבודו שגה דבמהרי"ל (הל' ר"ה ובתשו' סי' נו) כתב להדיא הטעם משום דמעשר שייך לעניים ואין יכול ליקח נרות בית הכנסת ממעות עניים?, עכ"ל.

הפתחי תשובה (שם) הביא את דברי הרמ"א, הבאר הגולה והחתם סופר והוסיף, וז"ל: אך מ"מ אין כאן מחלוקת דמהרי"ל ורמ"א מיירי שהנהיג ג' פעמים להפריש מעשר מריוח שלו ולתתו לעניים, ושוב כל מה שיפריש הוי ממילא לעניים, ולאו כל כמיניה לקנות ממנו נר לבהכ"נ אפילו אינו מחויב בהם, אבל אם מיד בתחלת התנהגות להפריש מעשר כספים התנה שיכול לעשות ממנו דבר מצוה, מודה מהרי"ל למהר"ם, עכ"ל.

נמצא: דפסק רבינו **הרמ"א** דאין ליתן מכספי המעשר לכל דבר מצוה כגון נירות לבית הכנסת. **הבאר הגולה** מבאר דרך אם נתחייב במצוה כגון אם התחייב לנדב לבית הכנסת, אבל אם אינו מחויב מותר ליתן מכספי מעשר. הוסיף **הפתחי תשובה** דאם מתחילת הנהגתו להפריש מעשר כספים התנה שיכול לעשות בו דבר מצוה, מותר.

אמנם, **החתם סופר** כתב דכיון שמבואר להדיא במהרי"ל שהוא מקור דברי הרמ"א, שטעמו משום דמעשר שייך לעניים, ומבואר מזה דלא כהט"ז שכתב להתיר לקנות עלייה וכיוצ"ב בבית הכנסת, והביא מתשו' מהר"ם להתיר לתת לחתן או לקנות ספרים וכדו'.

לענין הלכה:

מִן הַגְרִי"ש **אלישיב** זצ"ל (קובץ תשובות ח"ג סי' קמז) כתב וז"ל: לדעת הרבה מן האחרונים ענין מעשר כספים אינו חיוב אלא מנהג ישראל, עיין פתחי תשובה (יורה דעה סימן שלא ס"ק יב), ומאידך יש מן הסוברים שמן הדין חייבים להפריש מעשר כספים, ואסמכוה אקרא "עשר תעשר את כל" לרבות שאר רווחים, כמו שמבואר בספרי, וי"א דאף בחומש חייבין.

והנה מעיקר הדין מעשר כספים דינם כמעשר עני, ששייך לעניים (עיין חתם סופר יו"ד סי' רלא) ולא כל כמיניה לתת מעשר כספים לשאר מצוות, כגון קניית ספרים להשאלים לאחרים, או לקנות מצות בבית הכנסת, ורק אם התנה מתחילת הנהגתו להפריש מעשר כספים שיהיה בידו לעשות בהם מצוות הללו וכיוצא בזה רשאי, והוא הדין אם בזמן שהתחיל להפריש את המעשר כספים אמר שיהיה בלא נדר, אם כן בידו להתנות כל פעם בזמן שהוא מפריש את המעשר כספים שיהיה בידו להשתמש בהם גם למצוות, הנ"ל. (אכן להני פוסקים הסוברים שמעשר כספים מן הדין חייב, אי אפשר לשנותו למצוות אחרות ודינם כמעשר עני לכל דבריו).

מכל מקום, גם לדעת מהר"ם (עיין ט"ז סי' רמט סק"א, ובאר הגולה, ובש"ך שם) דכל מצוה שתבא לידו כגון בעל ברית, (פירוש לקנות להיות סנדק, ובעבור זה נותן הוצאות הברית כשהאב עני, עיין ערוך השולחן), או שנותן לצרכי בית הכנסת, גם זה בכלל צדקה הוי, אף שיש לו טובת הנאה מזה, ואף גם זה כשהתנה בתחילה על זה. אבל מצוות אחרות כגון לקנות מצות עבורו, תפילין אתרוג שופר ומזוזות וכיוצא בזה אינם בכלל מעשר כספים.

אמנם מלשון הרמב"ם בפרק ז' ממתנות עניים והשו"ע סימן רמ"ט "יתן עד חומש נכסים מצוה עד המובחר. ואחד מעשרה מדה בינונית", משמע דחלוק דין מעשר מדין חומש. ולכן יכול להתנות על החומש שיהיה בידו לתת למצוות אחרות, וכן"ל, כגון צרכי בית הכנסת, כתיבת ספר תורה כשאינן להציבור ספר תורה לקרות בו, וכיוצא באלו, עכ"ל.

מאידך, כתב **הגר"נ גשטטנר** זצ"ל (שו"ת להורות נתן ח"ד סי' פב) וז"ל: הנה מצוות מעשר כספים היא ליתנו לעניים, וכמבואר ברמ"א (יו"ד רמט ס"א) בשם מהרי"ל, ולא לשאר דברי מצוה. אולם הט"ז והש"ך שם הביאו תשו' הר"ר מנחם דמותר להוציאו לכל מצוה שתבוא לידו, כגון להיות בעל ברית או להכניס חתן וכלה. וזה לכאורה סתירה להרמ"א. ועיין באר הגולה (שם) ובתשו' חת"ס (יו"ד סי' רלא) מה שרצו ליישב, והובאו בפתחי תשובה (סק"ב).

ופלא גדול על הגאונים באר הגולה והחת"ס שנתקשו בסתירה זו, ולא הרגישו כי גם הר"ר מנחם לא התיר להוציאו לבעל ברית או חתן אלא היכי שהממון אזיל לעניים, דהיינו שהבעל ברית הוא עני וכן החתן, והוא נותן מעות מעשר להעני כדי שימכור לו הסנדקאות או השושבינות. והדבר מבואר בהדיא בס' נחלת שבעה (סי' ח אות ז סק"ב) דלא התיר מהר"ם אלא כשהמעות לעניים אזיל, עיין שם. וכן יוצא בהדיא מדברי השל"ה 'בענין צדקה ומעשר' (שאחרי מסכת מגילה) עיין שם. (ובמק"א הארכתי שו"ת להורות נתן ח"א סי' מ"ד). ולפ"ז אין יוצאין ידי מצוות מעשר כספים אלא כשנותנו לעניים ולא לשאר צרכי מצוה.

אלא דמבואר באחרונים דהיכי דבשעת הפרשה התכוין להוציא המעות לכל צרכי מצוה, ולא דוקא לעניים, אז אין צריך ליתנו לעניים (עיין בתשו' שבט סופר יו"ד סי' פד, ערוגת הבושם יו"ד סי' רכ, פרי השדה ח"ג סי' קסא, ולבושי מרדכי מהדו"ק יו"ד סי' קעא). אלא שלענ"ד קרוב לומר דבכה"ג לא קיים מצוות מעשר כספים שעיקרו לעניים, עכ"ל.

וכן פסק **החפץ חיים** (אהבת חסד ח"ב פרק יט) וז"ל: 'הנה ידוע דמעות מעשר עיקרו הוא לצדקה לחלק לעניים', עכ"ל. ועוד כתב וז"ל: ודע דכתבו האחרונים דיכול להכניס חתן וכלה לחופה ממעות מעשר, אם לא היה יכולת בידו לעשות המצוה בלתי זה, וכן כה"ג לענין להיות בעל ברית ממעות מעשר, או לכתוב בהן ספרים ולהשאלים לאחרים, ומותר ללמוד בהן ג"כ בעצמו, רק שיזהר לכתוב עליהן שהם ממעות מעשר, כדי שלא יחזיקו בהן בניו אחר פטירתו בשלהן.

ויש שמפקפקין בכל זה, וכו', דלהמהרי"ל והרמ"א המעשר הוא רק לעניים לבד, ולא שאר דבר מצוה כלל, ונראה דאם ע"י שהוא בעל ברית יש טובה לאבי הבן שמטה ידו ואין לאל ידו להוציא הוצאות וכן להכנסת חתן וכלה לחופה אם מטה ידם וכה"ג לענין לקנות ספרים להשאלים לאחרים שאין ביכולתם לקנות לעצמם אין להחמיר בזה כלל דזה גופא הוא כמו צדקה. ולקנות עליות ממעות מעשר אם המעות מתחלק לעניים ג"כ אין להחמיר לכו"ע, עכ"ל.



מחשבה קצרה על הדף

הרב יחזקאל הרטמן

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

גיטין דף יא

שמות גויים

רוב ישראל שבחו"ל שמותיהן כשמות עובדי כוכבים.

בשו"ת מהרשד"ם (יו"ד סי' קצט) מוכיח מכאן ששמות גוים אינם אסורים ליהודים, וישראל שקורא עצמו בשם שמות גוים מובהקים ישראל כשר הוי.

והנה, באג"מ (או"ח ח"ד סי' סו) נשאל באדם שלאמו היה שם לא יהודי, ורוצה לקרוא לבתו על שם האם. והשיב רבי משה זצ"ל שאין בכך בעיה. והקשה שהרי מובא במדרש (ויק"ר לב, ה) שעם ישראל במצרים "לא שינו שמם"? ויישב עם חידוש גדול שדבר זה היינו דוקא קודם מתן תורה וקודם שמלו, דמה שהפריד את כלל ישראל מהגויים הוא השמות, הלבוש והלשון. אבל מעת מתן תורה ואילך אין צורך בשינויים חיצוניים אלה. וסיים דאף שמוסתבר כן מסתפינא לומר כן בלא ראיות גדולות.

ובאמת שבשו"ת מהרשד"ם מוכח כך.

ויציין עוד לדברי המהר"ל (גבורות ה' פמ"ג) שמדבר על מה שאמרו חז"ל שכלל ישראל נגאלו בזכות שלא שינו את לשונם וכו'. ומבאר המהר"ל שבמצרים לא היו ישראל אומה, ועל כן הדבר היחיד שמפריד ביניהם למצרים הוא השמות הלבושים והלשון, כי אם היו משתווים אליהם בענינים אלה, לא היו יכולים להגאל.

אבל כשעם ישראל נעשה לעם (ואף קיבלו את התורה), מכאן ואילך א"א שיהיה לישראל חיבור אל האומות.

וביאור דבר זה בעומק הוא שמעת מתן תורה ואילך מה שמגדיר את כלל ישראל כאומה היא תורתה, וזה מה שמריד בינה לבין העמים. אבל מקודם היה צריך שינויים חיצוניים כדי לשמר הגדרה זו.

דף יב

כל כבודה בת מלך פנימה

מהו דתימא כל כבודה בת מלך פנימה, קמ"ל.

וכתב החת"ס שבוודאי אמת היא שכל כבודה בת מלך פנימה (כדחזינו ביבמות דאיש דרכו לקדם ואישה אין דרכה לקדם משום כל כבודה בת מלך פנימה), אלא הקמ"ל הוא שאף שיש ענין בצניעות, אך אין חיוב מזונות על הבעל בכדי למנוע את אותו הגרעון בצניעות.

עוד כתב החת"ס פירוש אחר בשם המפרשים, שהנה המשך הפסוק הוא "ממשבצות זהב לבושה", והיינו שהפסוק בא לומר שהכבוד של בת המלך צריך להיות פנימי ולא רק חיצוני. באופן שהכבוד רק חיצוני הרי זה כמו נזם זהב באף חזיר. ולפי פירוש זה אין לפסוק זה קשר לצניעות, אלא בא לומר רק שצריך הכבוד להיות תוכו כבדו. וכתב החת"ס שאין דרך זו נכונה, וכפי שרואים בכמה מקומות שכוונת הפסוק היא על צניעות. ומוכיח את הדבר,

שאם נאמר שהוראת הפסוק היא להצריך תוכו כבדו, מה השייכות דוקא לבת מלך, כל אדם צריך להיות תוכו כבדו. אך אם זו הנהגת צניעות, הרי מובן שכל שהאשה יותר נעלית, יותר צריך לשמור על צניעותה. שכל שדבר יותר מכובד, כך הוא יותר נסתר ופנימי.

והדברים עולים בקנה אחד עם ה'דרש' בפסוק זה. לפי הדרש הפסוק קאי על ענין התורה. ומובא בחת"ס (בקטע אחר) שבוודאי שבתורה יש גם את המלבושים, אבל עיקר התורה הוא הפנימיות שלה. "כל כבודה בת מלך פנימה", שהחלק הנסתר הוא החלק הנכבד, אע"פ שיש גם את רובד הפשט בבחינת "ממשבצות זהב לבושה".

וכן ברקאנטי פרשת יתרו כתוב שא"א לכתוב את התושבע"פ משום "כל כבודה בת מלך פנימה". ובגר"א במשלי (פרק ט) מבאר על הפסוק "ישבה על פתח ביתה" דקאי על הזונה (חכמות חיצוניות), וכתב הגר"א שהתורה כל כבודה פנימה, ואדם המבקש ללמוד תורה עליו להכנס פנימה. רק החכמות החיצוניות יושבת בגילוי.

רבי אייזיק חבר מביא (ב'אור תורה' אות קכ) שיש בחינות שונות של גילוי תורה, והן כנגד ד' עולמות. משה רבינו הגיע לכל הדרגות שיש בתורה. יש בחינה גבוהה של 'עולם האצילות' והיחיד בעולם שיש לו שייכות לתורה זו היה משה רבינו. וגם הוא זכה רק לגדר 'מורשה' - מאורסה, ואילו היה מדבר אל הסלע היה זוכה לקשר נישואין בחלק זה של התורה. חלק זה נקרא "כבודה בת מלך פנימה".

נמצא שהכל עולה למקום אחד, שכל שהדבר יותר נעלה, כך הוא יותר פנימי ונסתר. בין לפי הפשט ובין לפי הדרש של הפסוק.

דף יג

עבדא בהפקרא נחא ליה

עבדא בהפקרא נחא ליה זילא ליה פריצא ליה.

המהר"ל (גור אריה בראשית פ"ב אות לו) מבאר שיש חומר וצורה. חומר הוא ממה שהכל מורכב, וכדברי הרמב"ן התחילת התורה כל דבר בעולם מורכב מחומר היולי אחיד (וכן לפי המדע המודרני החלקיקים הקטנים זהים בכל הנבראים), והחילוקים נובעים מהצורה החלוקה.

בעל צורה היינו אדם שיש לו ייחודיות ומהלך מסויים, בעל חומר הוא מי שאין לו מהלך וכל יום פועל אחרת. מו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל היה מגדיר שזה ההבדל בין צדיק לרשע. כל מה שעושה הצדיק בחייו, הוא לבוא ולחבר אותו למהלך החיים העקבי. ואילו הרשע מתעורר היום ומתאוה לדבר אחד, ומחר ירוץ אחרי דבר אחר. זהו אדם חומרי.

כל דבר שקשור לחומריות פירוש הדבר שאין לו מהלך מסודר. בעלי תאוה הם אלה שאין להם מהלך. ומבאר מהר"ל (גבורות ה' פ"ד) שעל כן נאמר על מצרים בשר חמורים בשרם, כי הם היו בעלי תאוה המהלכים אחר רצונם הרגעי. וזה שמו של בעל החיים "חמור", שאין לו ייעוד מסויים, הוא יכול לשמש למשא, לחרישה, לרכיבה, ועוד, על כן הוא מסמל את

החומרות שאין לה מהלך עקבי.

מצינו בגמ' שהעבדים נדמים לחמורים, מהפסוק: שבו לכם פה עם החמור דראי על אליעזר. ולפי כל הנ"ל הם הם דברי הגמ' כאן, שהעבד בהפקידא נחא ליה, והעיקר שיוכל למלא תאוותיו, ואין לו רצון בבת ישראל ובבני בית בישראל.

דף יד

הן אמה וכובען אמה

ר' דוסתאי הסביר את הנהגתו מול האנשים שאליהם נשלח: "אותם בני אדם הם אמה וכובעם אמה ומדברים מחציהם ושמותיהם מבוהלים". כלומר, הם אנשים מפחידים. המשיך ושאל אותו ר' אחי: האם קרובים למלכות והאם יש להם סוסים ופרדים שרצים אחריהם? השיב ר' דוסתאי שכן, ואז הצדיק ר' אחי את הנהגתו, שפחד מאותם אנשים.

וצריך להבין מה הכוונה 'הם אמה וכובעם אמה'? ומה שאלת ההמשך ששואל האם יש להם סוסים ופרדים והאם קרובים למלכות, מה הקשר לכך שהם אנשים מפחידים?

רש"י מבאר שהם אמה וכובעם אמה זהו ביטוי שנראים כאנשי מידות וגבנהים בקומה ומלבושיהן מאויימין.

אבל המהרש"א מבאר כפשוטו שהגוף שלהם בגודל של אמה והכובע בגודל של אמה והם מדברים מהאמצע כי הפה שלהם נמצא באמצע. המהרש"א שולח לגמ' במו"ק י"ח ע"א, שם כתוב שפרעה שהיה בימי משה הוא אמה וזקנו אמה ופרמשתקו (אמתו) אמה וזרת לקיים מה שנאמר ושפל אנשים יקים עליה, שהכוונה שפרעה היה אדם שפל כיוון שהוא נראה כך.

לפי המראה מקום של המהרש"א נוכל לבאר את הגמ' כאן ע"פ המפרשים במו"ק, וכדלהלן.

המהר"ל בבאר הגולה (שעוסק בביאור דברי חז"ל הנראים תמוהים), בבאר החמישי, מבאר שאין כוונת הגמ' במו"ק כפשוטו שהיה גובהו אמה, אלא שבמהות שלו היה אדם משונה ומחוץ לסדר העולם, ובני ישראל היו צריכים להיות משועבדים לאנשים שפלים כדי שליציאת מצרים תהיה יותר משמעות. ומטעם נוסף, מרוב שפרעה היה אדם שפל הוא לא פחד מהקב"ה ולא רצה להוציא את בני ישראל ממצרים.

הבן יהודה מוסיף שהתכוונו לומר במה ש"הוא אמה" שהיה ערמומי, כי אדם נמוך הוא ערמומי. ומה שפרמשתקו היה אמה וזרת הכוונה שהיה לו כוח תאוה גדול מאוד, וזה היה יותר גדול מגופו.

מעתה אולי אפשר לפרש ג"כ אצלנו בגמ' שהם אמה הכוונה אנשים משונים מכל העולם ושפלים, וכן כפי שמוסיף הבן יהודה הם היו ערמומים מאוד והמהות שלהם שהם מחוץ לסדר העולם.

ומה שכובעם נבאר ע"פ מה שכתבו המפרשים שכובע מראה על חשיבות וגם אצל הכהנים מובא שזה היה במיוחד לכבוד ולתפארת (שמות פכ"ח). ומובא בספרים שהמגבעת שחובשים על הראש היא כנגד הכתר שיש למלך. וא"כ כשר' דוסתאי אומר שיש להם כובע גדול הכוונה שיש להם כוח והשפעה גדולים מאוד וא"כ מובן גם המשך הגמ' ששואל אותו האם ההשפעה שלהם הוא גם על המלכות ועונה לו ר' דוסתאי שכן ולכן

כשראה שיכולים להזיק לו אמר לו שפיר עבדת.

דף טו

מצוה לקיים דברי המת

מסקנת הגמ' בסוף הפרק שיש מצוה לקיים דברי המת.

מצינו כמה מקורות בהגדרת המצוה ומקורה.

(א) התוס' כתובות (פו, א ד"ה פריעת) מביא שרש"י סובר שעל מצוה דרבנן אין כופין, והקשו התוס' דבגמ' בגיטין (מ, א) אמרו שכפו את היורשים לקיים את 'מצוה לקיים דברי המת', אע"פ שזו מצוה מדרבנן. נמצא דלדעת תוס' הו' מצוה דרבנן.

(ב) אחד מהיישובים על רש"י איתא בשו"ת אהל אברהם (סי' עד) שמצוה זו אינה מדרבנן בעלמא, אלא מדברי קבלה, וע"פ הפסוק בירמיה (לה, יח) שהקב"ה נותן שכר לבית הרכבים יען שקיימו מצוות אביהם יהונדב שציווה להם שלא ישתו יין הם ובניהם עד עולם, הרי שיש סמך מהמקרא לכך שמצוה לקיים דברי המת.

(ג) השואל ומשיב (תנינא ח"א סי' א) מביא שהמקור למצוה לקיים דברי המת מובא בדרשות אבן שועיב פרשת ויחי בשם הרמב"ן שיש ללמוד עשרה דברים מיעקב אבינו שציוו לקברו בא"י, אחד מהם דמצוה לקיים דברי המת.

(ד) מקור נוסף מובא בשו"ת תשב"ץ (ח"ב סי' נג), וסבירא ליה שרק בדיני ממונות יש מצוה לקיים דברי המת, ומקור לכך מדיני נחלה, כפי שאדם יכול להנחיל את בניו, כך יש מצוה לקיים את דבריו. ולפי"ז הוא מדאורייתא.

עוד נביא מה שכתוב באחרונים שמצוה לקיים דברי המת אינה מצוה בעלמא אלא זו בעלות המת שמביאה לחיוב זה. ולאמור לעיל שיש מקורות מן התורה למצוה זו, מבואר א"כ שאכן זה חלק מתוקף הבעלות של המת על נכסיו.

דף טז

רבה בר בר חנה חלש

רבב"ח חלש, ובאו לבקר את החולה. שאלוהו "שנים שהביאו גט ממדה" צריכים שיאמר בפ"נ או אין צריכין?", אמר להם שאינן צריכין, דמה אילו יאמרו בפנינו גירשה מי לא מהימן.

הבן יהודה מעיר שרואים כאן את מעלתו של השואלים ושך רבב"ח שגם כשהיה חולה לא נמנעו מלבד איתו בדברי תורה.

מוסיף ואומר שתשובתו של רבב"ח היתה מעין ק"ו: אם יכולים לומר בפנינו גירשה אז ודאי שלא צריכים לומר בפ"נ. משמיים סיבבו שיאמר דבר שהוא כעין ק"ו, משום שק"ו הוא סגולה לרפואה.

ומקור לדבר, כתב הבן יהודה, מהספר "בני יששכר", שמביא בשם המגיד ממזריטש היסוד הבא (וכן הובא בספרי חסידות נוספים כגון אור תורה, מעניין לציין שהבן איש חי שהיה בבגדד היה מודע לדברי תורה של הבני יששכר):

יש י"ג מידות שהתורה נדרשת בהן. ויש גם י"ג מידות של רחמים. מבאר המגיד ממזריטש, כנגד כל אחת ממידות הרחמים יש מידה שהתורה

ובזה מבאר החת"ס, דבני עשיו אנו יודעים שמבקשים להרגנו כמבואר בגמ' לקמן בריש הניזקין שטיטוס שילם למי שהרג יהודים, אבל הפרסים לא עשו גזירות כאלה (ואפשר להוסיף שאנו יודעים שמלך פרס היה אחשוורוש שמלך הפכפך היה), ולא היה ידוע טיב התנגדותם. וע"כ הם יותר גרועים מבני עשיו כיון שלא יודעים למה לצפות (בגדר: אין שמחה כהתרת הספיקות).

והנה ביומא (י, א) אמרינן שלעתיד לבא שתי אומות יילחמו זו עם זו - הפרסים מול הרומאים. ונחלקו השיטות אם רומי ינצחו או פרס. ומקשה הגמ' שמדוע שפרס תיפול ביד רומי הרי רומי החריבו את בהמ"ק ופרס בנו אותנו. ותיצו בגמ' דגזירת מלך היא. ומבאר הבן איש חי בספרו 'בניהו' שאמנם הפרסים בנו את בהמ"ק, אך באמת רצונם הפנימי היה להחריב, וכמו שאמרו בגמ' בר"ה שהם הכניסו עצים בחומות כדי שיוכלו לשרוף, ועל כן הם נופלים ביד רומי להורות שיש להם אותה כוונה.

והן הן דברי החתם סופר דלעיל, דפרס אע"פ שבונים את בית המקדש אבל רעתם היא בכך שכן כוונתם הרעה נעלמת ולא ידועה. דו"ק.

דף יח

לא מקדים איניש פורענותא

כתביה ואנחיה בכיסתיה וכו'. לא מקדים איניש פורענותא לנפשיה. כלומר, אדם לא יכתוב גט על הספק, מאחר ואינו רוצה בגט.

בחת"ס (אהע"ז ח"א סי' סט) מביא שאדם לא יקנה קבר בחייו לעצמו, ומשני טעמים: א' שמא ימות במקום אחר, ולא יוכלו להביאו לקבר שקנה לו בחייו אלא בטירחא גדולה, ואין ראוי להטריח אחרים. ב' אין להקדים פורענות לעצמו. ומביא ראיה מאברהם אבינו שקנה קבר במערת המכפלה רק אחרי ששרה נפטרה. מכאן שאין לקנות קבר קודם המיתה.

אולם בתשב"ץ (ח"ג סי' יג) דן בשאלה אם יש מצוה לחפור קבר עבור מת, ונקט שאין מצוה בדבר, שכן אדם יכול לכוות קבר לעצמו, והמצוה שמוטלת על אחרים היא לקבור אך לא לחפור. ומביא פסוק שאמר יעקב "בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען", הרי שיעקב חפר לעצמו קבר.

ובאמת שבדברי חז"ל יש דיוקים לכך שטוב לקנות קבר קודם המיתה. במדרש (ויק"ר ה, ה) איתא שאדם צריך שיהיה לו חלק ויתד בבית הקברות שיזכה וייקבר באותו מקום. בירושלמי במו"ק משמע שאדם יזכה להקבר במקום ששייך לו. וכן מביא בספר גשר החיים שיש מנהג שאדם יקנה קבר בחייו.

ועדיין צ"ב מה בדבר מה שאין אדם מקדים פורענות לעצמו.

ולכא' יש כאן תירוץ פשוט שמבוסס על המהרש"א סוטה דף כא, א. הגמ' שם אומרת שהתורה מגנא ומצלא, וכתב המהרש"א שהתורה מגנה מפורענות וייסורים אך לא מגינה ממיתה. ודרך אחת להבין דבריו, שפורענות היא דבר שלא אמור לקרות לאדם, אבל אדם שמת מיתה רגילה אין זו פורענות. (ורק אדם שמת קודם זמנו או שלא כדרכו הוי פורענות), הרי זהו סוף כל האדם, זה חלק ממהלך החיים. ועל כן לא שייך בזה הכלל "לא מקדים איניש פורענותא לנפשיה".

נדרשת בה, שעל ידי מידה זו מתגלה מידת הרחמים התלויה בה. אחת הדוגמאות מובאת בקדושת לוי פרשת כי תשא, שהמידה השניה במידות הרחמים (לגירסת האר"י) היא "רחום", והמידה השניה במידות שהתורה נדרשת היא "גזירה שוה", והשייכות ביניהם היא, שהרי מהו רחמים? כשהעשיר רואה עני שאין לו כדי צרכיו וחש השוואה אליו, הוא כביכול מעביר את עצמו ממקומו למקום העני, ומרגיש את צעריו ממילא מרחם עליו ונותן לו צדקה. [ומתחברים הדברים לדברי המהר"ל הידועים ש'חסד' הוא מצד הנותן, ו'רחמים' הם מצד המקבל. נמצא שהנותן מצד הרחמים צריך לחוש ולהשתוות אל מה שהמקבל צריך]. וזהו ענין "גזירה שוה" שמחברת בין שני מקומות בתורה, "ומעבירים" מקור פסוק זה למקום אחר. ע"כ גזירה שוה מעוררת את המידה שנקראת: רחום.

נשוב לדברי הבני יששכר. הוא מדבר על המידה הראשונה ב"ג מידות: "א"ל". והמידה הראשונה בדרש היא: "קל וחומר". והביאור הוא כך: היכן למדנו דין ק"ו, אצל מרים שהצטרעה והקב"ה אמר למשה "ואביה ירוק ירק בפניה הלא תכלם שבעה ימים", שאם אב כועס על בתו צריכה להתרחק ממנו שבעה ימים, ק"ו לשכינה. ומדוע דוקא כאן הובא קל וחומר? מבאר המגיד ממזריטש כיון שמושה רבינו התפלל עליה "א"ל נא רפא נא לה", הרי שהשתמש במידת א"ל, וכדי להמשיך מידה זו אמר לו הקב"ה קל וחומר.

על פי כל זה מבאר הבן יהוידע את סוגייתנו, שכשאדם חולה יש סגולה לומר ק"ו, כדי להמשיך את מידת הרחמים "א"ל", שלימדנו משה רבינו דמידה זו היא סגולה לרפואה - א"ל נא רפא נא לה.

דף יז

רומאי מעלו מפרסאי

אמרינן בסוגיא שעדיף להיות אצל הרומאים בני עשיו מאשר אצל הפרסים.

ובאמת מדוע הפרסים גרועים מבני עשיו.

מהר"ם שיף מסביר כך: אנו יודעים שהכוח של עשיו הוא "והיה כאשר תריד ופרקת עולו מעל צווארך", כלומר כאשר יעקב מחובר לתורה ומצוות אין לעשיו כוח מולו. ועל כן יותר קל להיות בגלות אצל עשיו, שכאשר ישראל מתנהגים כשוהר, אפשר להתגבר עליו. דברי המהר"ם שיף קצ"ב שהגמ' אומרת שבבל עדיפה על בני עשיו קודם שבאו החברי, ולדברי המהר"ם שיף מן הדין שעשיו יהיה עדיף מול כל האומות.

הכתב סופר מביא את דברי אביו החת"ס ומקדים הערה - מה השייכות של ענין זה כאן בסוגיא. אלא שהזכרנו שלאחר שלמדו חיישינן שמא יחזור דבר לקלוקלו. וע"ז הביאו ראיה מהסיפור שהפרסים נטלו את הנר וגרמו לחשיכה, א"כ כוח התורה יכול להתמעט, וזהו שמא יחזור דבר לקלוקלו.

החתם סופר מבאר, שהנה בהגדש"פ אומרים "שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ולבן ביקש לעקור את הכל", וקשה שאמנם לבן ביקש לעקור את הכל, אבל למעשה לא עשה כלום, ואילו פרעה גזר בפועל. ותיירץ שגזירת פרעה היתה ברורה וידועה, וכנגד זה אפשר להתמודד. אבל לבן הארמי לא היה ידוע אלו מזימות היו באמתחתו. הוא רמאי והליף משכורתו של יעקב עשרת מונים, הוא משנה את דעתו כסדר, אין לו שום מהלך קבוע. להיות במצב שחייו תלויים לו מנגד, יותר קשה מרעה ידועה.

לדעת חכמה

מבחן שבועי בדף היומי

1. באיזה אופן אין האשה מגורשת בגלל שלא נתן לה את הגט?
א' באומר הרי זה גיטך והגירך שלי.
ב' באומר הרי זה גיטך על מנת שתחזירי לי את הגייר.
ג' בכתב גט על קרן של פרה ונתן לה את הפרה.
2. באיזה אופן נחלקו אביי ורבא לענין גירושין בעציץ נקוב?
א' בכותב גט על חרס של עציץ נקוב ונתן את העציץ לאשה.
ב' בכותב על גבי עלה של עציץ נקוב.
ג' בשחעציץ שלו והגידולים של אחר.
3. מני כשר לשליחות חולכה בגט?
א' חרש שומט וקטן.
ב' נכרי.
ג' סומא בארץ ישראל.
4. האם יש הבדל לענין הפרשת מעשר, בין לוקח יין מן הכותים ללוקח מעם הארץ (רש"י)?
א' מן הכותים מעשר ודאי, אבל רוב עמי הארץ מעשרים.
ב' כשנתם חייב במעשר בודאי.
ג' בשנתם חייב במעשר מספק.

1. באיזה אופן חייב חמאת בשבת משום כותב, בכותב על גבי כתב?
א' בדיו על גבי סקרא.
ב' בדיו על גבי דיו.
ג' בסקרא על גבי דיו.
2. האם גט ושאר שטרות כשרים בכל לשון?
א' פסולים.
ב' כשרים.
ג' גט פסול ושאר שטרות כשרים.
3. גט שנכתב על עלה של זית או על איסורי הנאה, האם כשר?
א' כשר.
ב' פסול.
ג' בעלה של זית כשר ובאיסורי הנאה פסול.
4. באיזה אופן מגורשת לפי רבא בכתב לה גט ונתנו ביד עבדו וכתב לה שטר מתנה עליו?
א' בכל אופן.
ב' כשהעבד חיוב.
ג' רק כשהעבד כפוח.
5. מדוע רבנן מבשרים גט בכתב שיכול להזדיין?
א' מפני שהם סוברים כרבי אלעזר שעדיי מסירה כרת.
ב' מפני שהיוזף ניכר.
ג' מפני שעיקר הגירושין הם בדיבור והשטר הוא לראיה בעלמא.
6. מני כשר לכתובת הגט כשגדול עומד על גביו?
א' חרש שומט וקטן.
ב' נכרי.
ג' עבד.
7. האם עבד יכול להיות שליח לקבל שטר שחרור?
א' מיד רבו של חברו כן, ומיד רבו לא.
ב' מיד רבו כן ומיד רבו של חברו לא.
ג' בכל אופן אין לו לקבל שטר שחרור עבור חברו.
8. באיזה אופן האשה מביאה את גיטה ואומרת בפני נכתב ובפני נחתם?
א' כשאמר לה לא תגרשי בו אלא בבי"ד פלוני.
ב' כשאמר לה שכתגניע לשם חנינא אותו על הקרקע.
ג' כשאמר לה שתהיה שליח חולכה, וכשתגיע לשם תעשי שליח חולכה או שתבי"ד יעשה שליח חולכה.
9. גט שנכתב להתלמד, האם הוא פוסל לכהונה?
א' כן.
ב' לא.
ג' מחלוקת.
10. מדוע לרב יהודה גט לאיזה אשה שירצה אינו מועיל, אבל אפשר לשחוט פסח על מי שיעלה ראשון לירושלים?
א' מפני שבפסח תלה את הדבר במעשה ולא ברצונו.
ב' מפני שמוכר נטעו על הפסח.
ג' מפני שמוכר דווקא כשכבר עלו לירושלים לפני השחיטה.

שאלה מדברי התוס'

- מה דינו של גט שנכתב שלא ציווי הבעל ומדוע?
א' כשר, וכלבד שנכתב על ידי בני דעת.
ב' פסול, דכתיב "וכתב" ועדיך שליחות לכתובה.
ג' פסול, מפני שהגט לא נכתב לשמה.

לע"ר ישאל יוסב כ"ר יוסק אייזיק ו"ל.

ניתן לעשות את המבחנים:

בטל: 0737-289-669

בעמדות 'נדריס פלוס' (לדעת)

במייל: 7692282@gmail.com

ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:

במייל: 7692282@gmail.com

בפקס: 0799-414-144

בנקודות הפצה לאותה: 0737-289-669 שלוחה 4

מערכת המבחנים פתוחה מיום שישי בבוקר עד יום שני בלילה

הגרלות בכל שבוע:

פרס ראשון על 500 שו בחזות.

פרס שני זיכוי 400 שו בי"פה נוף.

פרס שלישי: 10 זוכים בזיכוי 120 שו בי"פה נוף

לע"ר יוסב כ"ר יוסק אייזיק ו"ל.



משנה ברורה

סימן קל"ט - סימן קמ"א סוף סעיף ב'

מי צריך לסדר את הקריאה לפני כן?

א' רק מי שקורא בתורה.
ב' מצוה מן המובחר שגם העולה לתורה יסדר את הפרשה מתחילה.
ג' רק מי שאינו יודע לקרות עם הש"ץ.

האם מותר לקרוא למותר בשמו ובשם אביו?

א' אסור בכל אופן.
ב' מותר בכל אופן.
ג' אם הורגל באותה העיר או שיש לחוש לאיבת המומר מותר.

מי שבירך לפני הקריאה אשר נתן לנו, האם חוזר ומברך לפניו אשר בחר בנו?

א' אם נזכר לפני שאמר תיבות ברוך אתה ד' (השני) חזר.
ב' אם נזכר לפני שאמר נותן התורה חזר.
ג' אם נזכר לפני שהתחילו בקריאה חזר.

לאחר הקריאה, האם יברך כשהספר תורה פתוח או גלול?

א' עדיף שהספר תורה יהיה פתוח.
ב' אחר הקריאה יגלו הספר ויברך.
ג' מה שירצה יעשה.

מי שעלה לתורה לפני שבירך ברכות התורה (שמברכים בבוקר), ובירך לפניו ולאחריה, מה יעשה עם ברכות התורה?

א' אינו צריך כבר ברכות התורה.
ב' יברך רק אשר קדשנו וזה הערב נא.
ג' יברך כדרכו.

העולה לתורה והראו לו בטעות כמה פסוקים מתחת המקום שצריך להתחיל לקרות, מה טוב לעשות?

א' לחזור ולברך ולקרות במקום שצריך.
ב' יקרא רק במקום שצריך כפי שהיה עושה אם היו מראים לו במקום הנכון.
ג' טוב שיקרא מהמקום שצריך, וימשיך עוד כמה פסוקים אחרי המקום שהראו לו.

האם מותר לעולה ולקורא להשען בזמן קריאת התורה?

א' לעולה אסור ולקורא מותר.
ב' לעולה מותר ולקורא אסור.
ג' לשניהם אסור, ואפילו סמיכה שאם ינטל אותו דבר לא יפול אסורה.

שמירת הלשון

ח"ב חתימת הספר פרק א' "ועל כן" עד סוף פרק א'

האם תפילה בציבור זה חיוב או מידת חסידות?

א' חיוב.
ב' מידת חסידות, אבל זה מועיל הרבה לקבלת התפילה.
ג' ראוי להתפלל בציבור, ואין לשער גודל השכר שיש בזה.

מתי נתקנה התקנה לקרות בתורה בימי שני וחמישי?

א' בימות משה רבינו.
ב' בימות נזרא.
ג' בימות רבי יהודה הנשיא.

שאלה לעיונא מבית: עולם התורה

238 שאלה

כתב רבינו (שמירת הלשון חתימת הספר פ"א) בענין תפילה בציבור "והעיקר בזה שיהיה לו מצוה זו בקביעות ולא יתרפה ממנה, אבל אם פעם אחת יעשנה ופעם יתרפה ממנה ח"ו הוא בכלל ואם תלכו עימי קרי' וכמו שפירש רש"י בחומש. וכן אמרו חז"ל (ברכות ו:): שכשהאדם רגיל לבוא לבית המדרש ופעם אחת לא בא הקב"ה שואל עליו". ויש לעיין דמשמע שלעשות את המצוה שלא בקביעות זה יותר גרוע מלא לעשותה כלל, ויש על זה עונש מיוחד, וצ"ב דלכאורה זה עדיף מאשר לא לעשותה כלל, גם צ"ב מהו החומרא המיוחדת לעשות מצוה רק לפעמים.

ניתן לשמוע שיעורים (בעברית ובאדיש) על פרשיות השבוע, ש"ק מועדים,

סיבות 7 דפים בשעה בגמרא וביאורי תפילה

וכן שיעורי על ספירת העומר מפילת רות והכנה לזמנ השבועות

בטל 03-6171132

כמו כן ניתן לשמוע שיעורי תמצית שבועיים בטל 0733-718-246

ניתן לעשות את המבחנים:

בטל: 0737-289-669 ☎ במחזור דברים ודרכי (נדרות) ☎ במחזור: 7692282@gmail.com

ניתן למכל את הסיכומים והמבחנים:

☎ במחיל: 7682282@gmail.com ☎ במקו: 0799-414-144 ☎ במקומות הפצה השנה: 0799-414-144-0799-414-144
מחברת המבחנים פתוחה חתום שישי בבוקר עד יום שני בבוקר | הערות בכל שבוע
על 500 ש"ח במזומן, וכן זכרי 400 ש"ח ביטוח נזק, ועוד 10 זכרים בזכרי 120 ש"ח ביטוח נזק



מבחן 3 ט"ו - כ"א סיון

חפץ חיים לאוין י"ד - עשין י"א אהבת חסד

מתחילת חלק ב' עד פרק ג' "וכן איתא בזוהר"

אהבת חסד

האם גזל זה סיבה לאבד את הממון הכשר שיש לו?
א' יפסיד רק אותו ממון.
ב' יפסיד כפול ממי שגזל.
ג' יכול לצאת נקי מנכסיו בגלל זה.

על איזה ענין בחסד כתב החפץ חיים כמעט כולם נכשלים בו?

א' שעושים חסד רק מתוך הכרח ולא מתוך אהבה.
ב' שעושים חסד רק כשמוזמן ולא בכל יום.
ג' שעושים חסד רק לחברים ולקרובים ולא לכל אדם.

מה מרויח מי שיש לו אהבה למידת החסד?

א' שהוא שמח כאשר מזדמן לו לעשות חסד ועושה אותו בשלימות.
ב' שהוא עושה את זה בצורה שהמקבל לא מתבייש, וגם מזרז אחרים לעשות חסד.
ג' שתי התשובות נכונות.

כיצד מבאר הח"ח את הפסוק "ויברא אלוקים את האדם בצלמו"?

א' שיש לו כח להשפיע טוב על הברואה ע"י קיום המצוות.
ב' שנתן בכח נפשו להתדמות לקב"ה במידותיו שהם רק להיטיב.
ג' שיש בכוחו להיות מיטיב לאחרים בלא שהוא עצמו יזדקק לעזרת אחרים.

מדוע התורה מפרטת בכמה מקומות שצריך להתחזק בעשיית חסד?

א' מפני שהעולם לא יכול להתקיים בלי חסד, מפני שהרבה אנשים ובהרבה הזדמנויות נצרכים לעזרה.
ב' מפני שבלי שיתדבק האדם במידת החסד איך יזכה להאדם להתדבק בד' בעולם הבא.
ג' שתי התשובות נכונות.

האם מצוות הלואה והכנסת אורחים שייכים גם בעשירים?

א' כן.
ב' מצות הלואה כן והכנסת אורחים לא.
ג' מצות הכנסת אורחים כן והלואה לא.

על מה מדקדקים עם האדם בדין לעתיד לבוא?

א' רק אם עשה את המצוה בכל פרטיה ודקדוקיה.
ב' גם אם עשה באהבה ויראה ושמחה.
ג' מי שעושה לפנים משורת הדין לא דנים כלל על פרטי המצוה, ויקבל שכר כאילו עשה עם כל פרטיה כדן.

חפץ חיים

מה נכלל באיסור "ולא תשא עליו חטא"?

א' המבייש חבירו אפילו במקום תוכחה ביו לבין עצמו.
ב' המבייש את חבירו ע"י שמוכיחו בפני רבים.
ג' המבייש את חבירו שלא במקום תוכחה.

על איזה איסור נאמר "וחרה אפי והרגתי אתכם"?

א' על המלבין פני חבירו ברבים.
ב' על המצער יתום או אלמנה.
ג' על המחזיק במחלוקת.

באיזה אופן המדבר לשון הרע עובר על "ואהבת לרעך כמוך"?

א' בכל אופן, שהרי לא היה רוצה שידברו כך עליו.
ב' רק המדבר על חבירו מתוך שנאה.
ג' רק כאשר מדבר על פגם משפחה של חבירו.

מה נכלל במצות עשה "ובו תדבק"?

א' להיות דבוק בקב"ה ובתורתו.
ב' להתדבק בחכמי התורה ואפילו לאכול ולשתות עמוהם כדי ללמוד ממעשיהם.
ג' להתדבק בחכמי התורה, רק בשעה שהם עוסקים בתורה.

באר מים חיים

באיזה אופן המצער את חבירו עובר על "ולא תזנו איש את עמיתו"?

א' אפילו כשמצערנו צער בעלמא.
ב' רק המבייש את חבירו.
ג' רק במלבין פני חבירו ברבים.

האם המלמד יתום תורה או אומענת מותר לו לצערם בשביל שילכו בדרך ישרה?

א' מותר כפי שנוהג בכל תלמידיו.
ב' מותר, אבל יתג בהם בנחת כבוד ורחמים.
ג' אסור בכל אופן.

השומע ננות חבירו ומוסיף על הדברים כדי שלא יחשבו שהוא לא חכם, מתי עובר על איסור חנופה?

א' בין בפני מי שדיברו עליו בין שלא בפניו.
ב' אפילו בלשון הרע אמיתי.
ג' שתי התשובות נכונות.

מהי המעלה הגדולה ביותר בצדקה?

א' להחזיק ידי ישראל שמך שלא יצטרך לבריות.
ב' מתן כסתר.
ג' כשאין הנותן יודע למי נתן.

עולם התורה

שאלה לעיונא מבית:

כתב רבינו (לאוין במ"ח ה') שמבואר בדברי הראשונים שעוברים על איסור "ולא תחללו את שם קדשי" כשעובר עבירה שאין בה תאוה והנאה גשמית, אפילו אם יש לו בזה רווח ממון. וצ"ע שכיון שיש לו בזה רווח ממון א"כ הוא עושה זאת בשביל להרויח, ולמה עובר על לאו זה, וגם צ"ב מה ההבדל בין רווח ממון לדבר שיש בו תאוה והנאה גשמית ששם אין עוברים בו על לאו זה. וצ"ע.

חשבת דרכי

נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

פרשת שלח תשפ"ג

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל לוינ' ע"ה

על ידי בבי אמיתי נתקן את הבכיה של חינוך ונזכה לעתיד האמיתי

השבועה ורבה בר בר חנה היה חכם שיכול להתיר נדר ושבועה ואילו היה אומר מופר זה היה מופר, אולם למעשה הוא עצמו לא התעורר לומר מופר לך, ואיתא התם שכשהוא הגיע לביהמ"ד וסיפר זאת טענו נגדו החכמים כיצד היה שוטה עד כדי כך שלא להגיד מופר, [כי אתאי לקמיה דרבנן, אמרו לי כל אבא חמרא, כל בר בר חנה סיכסא, היה לי לך לומר מופר לך] והוא סבר כי שמא זאת השבועה של המבול, ככתוב "כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ" ונטה לחשוב שהשכינה אינה מתכוונת להפר את אותה השבועה של "להפיל זרעם בגויים ולזרותם בארצות" אלא את שבועת המבול, ועל כך אמרו לו חכמים כי אם כן למה נאמר "אוי לי שנשבעתי", אולם לרבה בר בר חנה היה נראה שלהגיד מופר זהו ספק פיקוח נפש לכל העולם.

מבואר כי השבועה היא זאת שמחייבת את מצבנו היום, כל המשך הגלות הוא מכח השבועה ולא מכח אותה הוצאת דיבת הארץ רעה, והיא זו שקבעה את המשך מצבנו ואת הבכיה לדורות, והשבועה באה מכח הבכיה.

הקול הוא ביטוי של עצם החיים

ידוע בכמה מקומות בדברי חז"ל שיש הבדל גדול בין קול לדיבור. קול בוקע ויוצא מהחיים עצמם, זאת פעולה של חיים, כך יוצא התינוק לאויר העולם בבכי, ואם חלילה אינו בוכה מעוררים אותו מיד לבכי ומכים אותו כדי שיבכה, הוא חייב להשמיע קול. הבכי הזה של התינוק זו התגלות של קול שבא מעצם החיים. דיבור הוא תמיד פועל יוצא מהקול, כח שיועד לקבוע את צורת הדברים ולהעמידם על צורתם ומתכוונת הנכונה, כל דיבור קובע צורה והוא שייך יותר לדעת. ישנם הרבה מיני קולות שאדם משמיע והם בעצם דיבורים ולא קולות אמיתיים, אולם בעיקר הדבר הרי שבקול קשה לשקר ואילו בדיבור קשה מאד לומר אמת, כשאדם גונח ובוכה וצועק מכאב הוא משמיע קול וזה קול אמיתי, אולם כשאדם מחליט להשמיע קול הרי שהוא כולל גם את הקול הזה בכלל הדיבורים וזה חוזר להיות שקר שלפעמים הוא הרבה יותר גס מדיבור, ופשוט שאדם הרגיל להשמיע קולות מזוייפים, היינו קולות שאינם קולות של חיים באמת, אז האדם הזה הוא בחזקת שכל דבריו הם דברי שקר, אחר שהדיבור מבוסס על הקול, ואילו אדם שאינו מוציא קול מזויף הוא קרוב יותר לאמת.

בכי הוא אחד מהקולות, כלשון הכתוב "קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה", ויש משהו בקול הזה שמעורר ונוגע בעומק הלב, בנימים הפנימיים ביותר של הנשמה, וידועים דברי הגמרא בסנהדרין (ק"ד ע"ב) על הפסוק בכה תבכה בילה, "שכל הבוכה בלילה השומע קולו בוכה כנגדו. מעשה באשה אחת שכנתו של רבן גמליאל שמת בנה, והיתה בוכה עליו בלילה, שמע רבן גמליאל קולה ובכה כנגדה. עד שנשרו ריסי עיניו. למחר הכירו בו תלמידיו והוציאוה משכנתו", זה כוחו של הבכי. בספ"ק דב"ב (ט"ו ע"א) נחלקו תנאים מי כתב את שמות הפסוקים האחרונים בתורה מ"וימת שם משה" ולר"י כתבם יהושע דהיאך יכתוב משה וימת שם משה, וקאמר ליה ר"ש דאם הספר תורה חסר אין זה נקרא "לקוח את ספר התורה הזה", ולדעתו אין בתורה, תורת משה, חלקים שאינם שייכים למשה, "אלא עד כאן הקדוש ברוך הוא אומר ומשה אומר וכותב, מכאן ואילך הקדוש ברוך הוא אומר ומשה כותב בדמעי", צריך להבין מה התירוף על השאלה היאך משה חי וכותב, והלא זהו דבר בלתי אפשרי הסותר את עצמו.

ביאור הדבר, כפי שנראה בזה על פי דברי המהר"ל בגור אריה, כי מכיון שמהו רבנו כבר ביכה את עצמו, שוב אין זה שקר לכתוב שמהו מת, כלומר אחר שבכי הוא קול שנשמע מתוך אובדן, והוא בעצם לא קול של חיים אלא קול של מות, קול של משהו שנאבד ואינו ואינו קיים, לכן כשכתוב שמהו כותב בדמע, והפירוש הוא כפשוטו דהיינו משה בוכה וכותב, ממילא כשהוא בוכה וכותב הוא לא כותב שקר, כי זה נקרא שיש כאן צד מסוים שהוא כבר אינו, כשהוא כבר מבכה את עצמו הרי שהוא כבר אינו, זה כבר לא היות ולא קיום, ובוה מתורצת השאלה אפשר משה חי והוא כותב וימת שם משה.

למדנו אם כן כי בכי זה הוא קול של אובדן, זהו לא קול של חיים אלא קול של סילוק, מעתה, אותה קביעה שכביכול קבע בורא העולם באותה גזירה "אתם בכיתם בכיה של חינוך אני אקבע לכם בכיה לדורות", התביעה היא, אני מעניק לכם חיים ואתם בוכים, זה נקרא בכיה של חינוך שהיא בכיה בלי סיבה, ואם אתם הפכתם למות את החיים שאני נותן לכם הרי שלא תזכו באותם חיים, משום שהחיים האלו ניתנו כחיים, אולם אם בוכים עליהם הרי שהבכיה הזו בעצמה עניינה היפוך אותם חיים להיפך מכך,

גזר הדין נחתם על הדיבור אך השבועה היתה על הבכי

שנינו בערכין (דף ט"ו ע"א) "שכן מצינו שלא נחתם גזר דין על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע, שנאמר וינסו אותי זה עשר פעמים וגו'", עצם חיתום הדין היה על אותה לשון הרע, ועוד איתא במדרש רבה פרשת שלח "נד קציר ביום נחלה, ביום שעברתי ליתן לכם נחלת אביכם נעשיתם קלון בעולם, וכאב אנוש זה הפורענות ששלחתה ירושה לדורות, שבכו בליל ט' באב ואמר להם הקדוש ברוך הוא אתם בכיתם בכיה של חנם לפני אני אקבע לכם בכיה לדורות, ומן אותה שעה נגזרה על בית המקדש שתתחרב כדי שיגלו ישראל לבין האומות שכן הוא אומר וישא ידו להם להפיל אותם במדבר ולהפיל זרעם בגויים ולזרותם בארצות, נשיאות יד כנגד נשיאות קול", ע"כ לשון המדרש, למדנו כי כנגד "ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא", נגד אותה נשיאת קול שבני ישראל נשאו שם באותו לילה באה נשיאות יד והיא מעשה השבועה שנאמר בתהלים "וישא ידו להם וגו'", על השבועה האמורה בתורה "ויקצוף וישבע לאמר אם יראה איש באנשים האלה וגו'".

נתבאר שהדבר התחלק לשנים, עצם הדין נחתם על דיבור לשון הרע של המרגלים "מוציא דבת הארץ רעה", והשבועה באה על נשיאת הקול והבכי של כלל ישראל, אלו שקבלו את דברי המרגלים. וכך בפועל למעשה, מצבנו היום הוא תולדת שני דברים המגיעים משתי סיבות, תולדת אותו חיתום גזר דין שנחתם על לשון הרע, ותולדת השבועה של "וישא ידו" אשר באה בגלל הבכי.

אותו הבכי קובע כאן מקום לעצמו ויש לו חלק נכבד, כי אכן גזר הדין נגזר בגלל הוצאת דיבה, אבל הבכי גרם לעובדה שהדבר הזה נמשך הלאה כך שתמיד באופן קבוע אנחנו במצב של גלות, אנחנו נמצאים במצב שלא קבלנו את ארץ ישראל ואין לנו אותה. ארץ ישראל היא לא שלנו ואיננה איתנו אחר שלא זכינו בה באמת. באותו הלילה נגזרו כל הגלויות. הכונה ב"להפיל זרעם בגויים ולזרותם בארצות" היא לכל הגלויות העתידיות, שכבר היו ואשר אנחנו עדיין בהם, כל זה נגזר אז. עתה עלינו לנסות להבין מה עניינו של הבכי, אותה בכיה של חינוך אשר הביאה לכך שאותה גזירה נמשכת וכאילו נקבעה בנו, ולא כתוב כי זו בכיה אסורה אלא בכיה של חינוך, והיא זה אשר הביאה לכל זאת, מה ביאור העניין.

המרגלים הפרידו את ביאת הארץ מייציאת מצרים

שורש ועיקר חטא המרגלים היה ההפרדה בין יציאת מצרים לביאת הארץ, כי הנה אנחנו יוצאי מצרים ואנחנו חייבים לזכור זאת פעמיים בכל יום, יציאת מצרים מחייבת אותנו ברוב המצוות, והבסיס לכל התורה כולה הוא "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתי מארץ מצרים", וכדאיתא במדרש (שיר השירים רבה א' ד') בשעה שאמר הקב"ה אנכי ה' אלקיך נתקע תלמוד תורה בלבם, התחברנו לכל התורה על ידי אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים וזה היסוד והבסיס שעליו אנו עומדים, אבל באמת צריך היה להיות שיציאת מצרים לא תשאר יציאת מצרים בלבד, אלא יציאת מצרים עצמה תהיה יציאה ממצרים לארץ ישראל ותגמר בביאת הארץ, והפסדנו זאת אחר שהמרגלים הפרידו את זה, וכך היו שתי היות של כלל ישראל, ודור יוצאי מצרים ודור באי הארץ אלו שני דורות שונים, ונקטע ונקרע בנו משהו.

ומעתה ביאת הארץ איננה דבר מחויב המציאות, ויכול שנהיה בארץ אולם יכול גם שלא נהיה בארץ, ואם אנחנו יכולים שלא להיות בארץ הרי שגם כשאנחנו נמצאים בה אין זו המצאות בהחלט, יציאת מצרים היא קבועה וקיימת ועליה אנחנו חיים, אולם הארץ לא נקבעה אצלנו אף כשזכינו בה, [ובאמת אף הזמן שהיינו בה הוא קצר מאד יחסית למשך הגלות, כי בעצם זמן בית שני היה בעיקרו גלות, זאת לא היתה ביאת הארץ כראוי ואף לא ישיבת הארץ כראוי, אחר שלא היו כל יושביה עליה ואף היובל לא נהג ולרוב הראשונים גם לא נהגו שמיטות מדאורייתא, ונמצא שהזמן שהיינו בארץ כראוי היה רק משך הזמן של בית ראשון מביאת הארץ עד חורבן בית ראשון וגלות בכלל], אין לנו את הארץ, ועובדה זו שאנו גולים מדי פעם היא כפי שנאמר בפסוק "אם יראה איש באנשים האלה את הארץ וגו' וכל מנאצי לא יראה" הכונה ב"וכל מנאצי", היא שכל פעם שנתחייב מפני חטאינו נתחייב גלות ואז נגלה מהארץ לא נראה אותה, וכמו שאותו דור לא זכה להכנס לארץ כך כל מנאצי לא יזכו להכנס לארץ ולא יראה.

כל זאת נגזר עלינו באותה השבועה שבאה בגלל הבכי, עניין השבועה הוא לקבע את הדבר שיהיה קבוע וקיים. כך אנו רואים אף בגמרא בב"ב בסוגיא דרבה בר בר חנה (ע"ד ע"א) שם מספר רבה בר בר חנה שהוא הלך במדבר ושמע בת קול שאומרת אוי לי שנשבעתי ועכשיו שנשבעתי מי מפר לי, היתה כאילו בקשה מצד השכינה להפר את

אם הדבר הזה הוא עבורכם מות אז אתם לא תזכו בחיים האלה והם לא יהיו איתכם, אתם לא תחיו את החיים האלה אחר שעשיתם אותם למות.

הוצאת דיבת הארץ רעה זו תפיסה לא נכונה, זה היה הדיבור שבגללו נחתם גזר הדין, אבל הבכי ניתק אותנו מאפשרות לחיות את החיים שבבורא העולם נתן לנו, כשאנחנו מקבלים את החיים האלה באופן שהדבר הזה עצמו הוא עבורנו ההיפך מהחיים, מקבלים זאת כאילו לקחו מאיתנו את החיים ומבכים את החיים שניתנו לנו, זאת הבכיה לדורות, הדבר הזה נשאר קבוע.

התורה היא מציאות הרחמים בעולם

נקדים לבאר סוגיא יסודית, בלשון הגמרא התורה נקראת רחמנא, והנה, לכאורה התורה היא דין, וכפי שדורשת הגמרא בשבת (פ"ח ע"א) על מתן תורה "משמים השמעת דין", ובעצם הדבר הרי התורה כולה חובה דין, ומדוע קוראים לתורה רחמנא, מה הם הרחמים כאן.

עצם המושג רחמים מתייחס למי שזקוק לרחמים, וככל שהאדם יותר מסכן וזקוק לרחמים יותר מרחמים עליו, והנה אם נתבונן בעצמנו עד כמה אנו באמת מסכנים נבין עד כמה אנו ראויים לרחמים, ובאמת הקב"ה ברא אותנו עם תודעה זו אף שאנו מתעלמים מכך, והעניין בזה הוא בכך שאנחנו יודעים שחינו קצרים, אמנם יש כאלו שחושבים אותם ליותר ארוכים ומתכננים לטווח יותר ארוך, אבל סוף סוף אנחנו יצורים שחיים בלי עתיד, איננו יכולים לומר שהעתיד שלנו נמצא מחוץ כי כשיבוא מחוץ הוא יהיה הוה ומחרתים הרי שהמחר אף הוא יהיה עבר, זה לא נקרא עתיד, הטיח הוא קצר מאד והוא הולך מהר מאד לקראת סוף, בפסוק כתוב "מי גבר יחיה ולא יראה מות ימלט נפשו מיד שאול סלה" ובאמת למה לי קרא, אחר שכל אחד יודע זאת.

והנה, מתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במידת הדין וראה הקב"ה שאין העולם מתקיים, עולם של דין זה עולם בלי עתיד, בעולם של דין אדם משלם מיד, לא מאריכים לו ולא נותנים לו אפשרות לתקן, דין פועל מיד על המקום, אדם מכניס את היד לאש הוא נשרף, אדם חותך את האצבע הוא נחתך, זה הדין בלי רחמים, אולם התורה היא הדבר היחיד בעולם שנותן לנו עתיד, התורה היא חיי עולם נטע בתוכנו, זה הדבר היחיד ממש ואין בלתו, התורה היא העתיד, לכן התורה נקראת רחמנא, התורה היא הרחמנות הגדולה שכביכול בורא העולם ריחם עלינו, "עמד ושייתך עמה מידת הרחמים", בלי התורה, בלי אותם חיי עולם, אין לנו שום חיבור למימד האמיתי שנקרא עתיד, בלעדיה אנו חיים פה ואז אנו חיים בלי עתיד.

בגמרא בסנהדרין (צ"ב ע"א) דורש רבי אלעזר "כל אדם שאין בו דעה אסור לרחם עליו שנאמר כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עשהו ויצרו לא יחננו", אדם חסר דעת אסור לרחם עליו, אין אפשרות לרחם על מי שמאבד עצמו לדעת או שמאבד דעתו לדעת, אכן ודאי שהוא מסכן באמת, אבל המרחם על אדם חסר דעת ופועל למענו, דבר זה לא יתן לו עתיד, וממילא זאת לא התכלית של מידת הרחמים, מידת הרחמים עניינה שהיא נותנת עתיד, [וכך מבאר המהר"ל כי לכן המקום שנושא בקרבו את העתיד נקרא רחם, אחר שמשם יוצא העתיד של צורת אדם] וצריך כלים כדי לקלוט עתיד, ולכן אין מקום לתקן, ואף אסור לרחם, משום שעושים שימוש לא נכון במידה הזו שכל עניינה לתת עתיד, אין אפשרות לתת עתיד למי שאינו בר דעת ואין לו כלים לתפוס את המימד הזה שנקרא עתיד, ואחר שאין לו עתיד אי אפשר להפעיל אצלו את מידת הרחמים.

מידת הרחמים היא מידה עליונה ועמוקה עד מאד, מידת הרחמים היא מידה שעליה למעשה העולם עומד, זאת המידה שהיא העתיד של העולם, "ראה שאין העולם מתקיים עמד ושייתך עמה מידת הרחמים" זאת היא המידה, ולא מבזבזים אותה על מי שאין לו דעת, זה נקרא לקחת את העתיד וכאילו לפרוט אותו לפרוטות קטנות שהם בעצם לגמרי לא עתיד, העתיד במושגים שלנו זה שבוע הבא או חודש הבא או שנה הבאה, זה עתיד של חסרי דעת, העתיד האמיתי זה מה שנקרא חיי עולם נטע בתוכנו.

והנה, הגילוי של העתיד בעולם הזה הוא במתן תורה, ובמקום שבו התורה מתקיימת, בארץ ישראל, כאן נמצא העתיד. ארץ ישראל נקראת בלשון חז"ל ארץ החיים כפי שדורשת הגמרא מהכתובים, ונאמרו בה כל הלשונות שנאמרו בתורה על העולם הבא כפי שמביא הרמב"ם בהלכות תשובה פרק ח' על העולם הבא "וכמה שמות נקראו לה דרך משל, הר ה', ומקום קדשו, ודרך הקדש, וחצרות ה', ונועם ה', ואהל ה', והיכל ה', ובית ה', ושער ה', וזמנים קראו לה דרך משל לטובה ולרעה המזומנת לצדיקים סעודה, וקורין לה בכל מקום העולם הבא". המעין עולם הבא שיש לנו בעולם הזה אלו אותם חצרות ה', וכפי שאומר דוד המלך "כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבד אלהים אחרים" כי מי שיוצא מארץ ישראל לחוץ לארץ עווב את חצרות ה', וכמובן שהמדובר הוא בזמן שארץ ישראל היתה חצרות ה'.

העולם הבא נקרא העולם הבא על שם העתיד, זה נקרא חיי עולם נטע בתוכנו, לכן מהטעם הזה התורה נקראת רחמנא, אף שודאי כולה דין וחובה, ומי שלא מקיים אותה נענש באופן קשה ואין רחמים בדין, אבל עצם מתן תורה זה הרחמים, משום שזה הופך אותנו מאותם שהם היות מסכנים, אחר שככל שהתודעה חזקה יותר המסכנות חזקה יותר וככל שאדם הוא יותר בר דעת המציאות כואבת לו יותר, ומתקיים בנו כפשוטו יוסיף דעת יוסיף מכאוב, ולכן לאדם בר דעת אמיתי ככל שיהיה לו טוב כאן בעולם אין לו טעם בשום דבר כי הכל נגמר ומתפורר והולך לאבדון, ומה הטעם בכל הדברים האלה שאין להם עתיד. אולם בתורה נמצא הדבר היחיד שנותן לנו את המימד האמיתי של עתיד, זה רחמנא, אין חוץ מזה.

הבכי על החיים אינו מאפשר לקבל אותם

נחזור לענייננו, הקב"ה נותן לנו את אותם חיי עולם, שהם הסיבה האחת והיחידה שיכולה להיות לבני דעת לחיות, ואנחנו בוכים. הפירוש ב"אתם בכיתם בכיה של חינו ואני אקבע לכם בכיה לדורות" זאת לא נקמה, אלא שכשם שמי שאין בו דעת אסור לרחם עליו, וגם זאת לא נקמה חלילה אלא שאין אפשרות לרחם עליו, כך כשאין לאדם

כלים לקבל את העתיד האמיתי, לקבל את אותם חיי עולם אמיתיים, כשהדבר הזה לא קיים אין לרחמים על מה לחול. הרחמים אינם נתפסים במקום שאין כלים לקבלם, והכלים לקבל את הרחמים אלו כלי הדעת.

לשון המדרש שהבאנו בתחילה "נשיאות יד כנגד נשיאות קול", וצריך לבאר במה משתוות שתי הנשיאות האלה. נשיאות יד כביכול מלמעלה כנגד נשיאות קול מלמטה. הביאור בזה, כשכביכול בורא העולם נושא את ידיו יש כאן הפסקה בפעולה של המשך החיים. אותה נשיאות יד זו פעולה של שבועה, כפי שמצאנו רבות בתורה שבכתב לשון זו בתור שבועה כגון "הרימותי ידי", היינו, אני מוציא את ידי והדבר הזה יישאר כך אחר שאני מסלק את ידי מלפעול. אני מבטיח דבר מסוים וכשמרימים יד כך הדבר יישאר כי אני מסלק את ידי מלהמשיך את הדבר הזה, וזה הוא עניין השבועה בזה שהדבר יישאר כמו שהוא. כל זמן שהיד מטפלת בדבר מסוים הוא משתנה והולך, וכשמרימים יד הדבר אומר שכאן לא יבוא שינוי, זה פירוש הרמת יד.

הרמת קול פירושה, כי הנה על הפסוק שנאמר בבריאת האדם "ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה" מתרגם אונקלוס "והוה באנשא לרוח ממללא", כאן ניתן לנו כח הדיבור וזה נקרא נפש חיה. הרוח ממללא, הכח המדבר, זאת פעולה של חיים, פעולה של המשך. הרמת קול פירושה אין לי כאן דיבור, והכונה שאין לי כאן המשך של חיים, [וכפי שנתבאר עניינו של אותו הבכין ומעתה, כביכול אם אין לאדם כאן המשך של חיים הרי שלבורא העולם אין כאן המשך של אותו הקיום שמקיים את העולם, הידים מורמות. הקיום אחר שהקב"ה ראה שאין העולם מתקיים ועמד ושייתך אותו מידת רחמים, זה קיום של רחמים. הרחמים, זאת הפעולה שאיתה בורא העולם פועל בעולם. נשיאות יד כנגד נשיאות קול היינו, נתתי לך חיים ואתה רואה את הדבר הזה כהיפך מכך, מכח מה שנתתי לך אתה משמיע קולות של חידלון, של מות, של אין והעדר, אלה קולות הבכי, וקולות אלו הופכים את מקבל המתנה, מקבל החיים, ללא בר דעת, וממילא מידת הרחמים לא חלה עליו.

זאת השבועה, אני אקבע לכם בכיה לדורות, אנחנו עדיין הדורות שצריכים לבכות, וככל שהדורות נמשכים יותר הבכי צריך לגדול יותר, אולם לצערנו ככל שהדורות נמשכים יותר, אנו מקבעים עצמנו יותר בגן עדן של שוטים, ויותר מרבים בשמחה, עד שראוי לשאול את שאלת החכם מכל אדם לשמחה מה זו עושה, אולם אנו כנראה לא מבינים זאת.

"אני אקבע לכם בכיה לדורות" יש כאן עונש נורא ואיום, לקחו מאיתנו את מידת הרחמים. הבכיה, כפי שבארנו, הופכת דבר חי למת, קביעת בכיה לדורות פירושה שבמקום קולות של חיים נשמעים קולות של חידלון ושל מות, זו הבכיה לדורות.

הבכי האמיתי הוא שיתקן את הבכיה של חינו

ארבעה תפילות יש לנו ביום, כפי שתקנו לנו האבות ודוד המלך, ארבעת רגלי המרכבה. שלשת התפילות כידוע, והתפילה הרביעית שאותה תקן דוד המלך היא תיקון חצות, וכפי שנפסק להלכה (אור"ח סימן א' סעיף ג' ובמשנ"ב שם) ראוי לכל ירא שמים להתחבר גם לתפילה הזאת. התפילה הזו נתקנה מלכתחילה לבכות, זו תפילה שעיקרה הוא תפילה של בכי, אין עיקרה תחנונים ובקשות אלא בכי, לבכות על החורבן.

הזמן האמיתי לבכיה, זה לבכות בכיה של מי שצריך לרחם עליו, זה מה שתקן דוד המלך, שהוא שורש הגאולה בעולם, והוא יוציא את העולם מהבכיה לדורות ויביא את השמחה בחזרה לעולם. דוד המלך קבע שבבילינו לבכות בחצות, ויש בזה עניין מיוחד. כי אכן, ודאי שבכל התפילות מהראוי לבכות, ולכל מי שבוכה הרי ששערי דמעות לא ננעלו, אבל כאן נתקנה תפילה שעיקר תקנתה הוא לבכיה.

הבאנו את דברי הגמרא על "בכה תבכה בלילה" שכל הבוכה בלילה השומע קולו בוכה כנגדו. הלילה הוא זמן של לילה, זמן של העדר. בשורשים מבואר שהמילה "חושך" היא מלשון דבר מנוע כמו "ולא חשכת את בנך". בלילה מנעו מאיתנו את הקיום. מי שבוכה בלילה בוכה על ההעדר הגדול, על החושך הגדול, זה בכי אמיתי ועל דא ודאי קא בכינא. לכן כל אחד ששומע את קול הבכי של ההעדר, והרי כל אחד חי את ההעדר של הלילה, וממילא העדר מחייב בכיה. רגע השיא של החושך הוא בחצות, כי עד חצות הלילה הולך לקראת יותר ויותר חושך והעדר, אולם מחצות ואילך מתחיל תהליך הפוך לקראת אור.

זאת התקנה של דוד המלך. דוד המלך הוא התקוה והוא העתיד, הבכיה הזאת צריכה להחזיר לנו את העתיד. לקחו מאיתנו את העתיד כשבכינו בכיה של חינו, והיינו, לקחו מאיתנו את העתיד כשנתנו לנו אותו וקבלנו אותו בבכיה, אולם כיצד נתקן זאת כעת, אין נהפוך את בכיינו לבכיה אמיתית לא של חינו, זאת הבכיה שאנו בוכים על החורבן, על העובדה שאין לנו את ארץ ישראל. אז בכינו על העובדה שיש לנו את ארץ ישראל, ואילו עכשיו אנו בוכים על העובדה שאין לנו את ארץ ישראל, ואותה הבכיה צריכה להיות בזמן הנכון, אנו בוכים למה אנחנו הולכים כל כך הרבה זמן לקראת השחר, זאת הבכיה שתתקן את אותה בכיה לדורות שנקבעה עלינו אז.

כשאנחנו בוכים על שנלקח מאיתנו העתיד אז מידת הרחמים תתן לנו אותו, אולם אי אפשר לזכות בכך כשאנחנו עדיין ממשיכים לבכות את אותה בכיה של חינו, עדיין ממשיכים לבכות על כך שאיננו רוצים את העתיד האמיתי שנותנים לנו, כשאנחנו רואים בו עתיד אלא אנו רוצים עתיד אחר.

מי שרוצה את העתיד האמיתי באמת הוא זה שיחזיר את מידת הרחמים לעולם. דוד המלך שהוא העתיד שלנו, וכל עניינו להביא גאולה לעולם, הוא זה שבא לתקן את העונש שקבע לנו בכיה לדורות כדי שהדורות האלה לא ימשיכו לנצח חלילה, ואילו דוד המלך בא להביא גאולה לעולם, להביא את העתיד באמת לעולם.

מי שרוצה להצטרף לאותה ציפיה צריך להתעורר, ולפחות שכל אחד ואחד מאיתנו, נבכה פעם אחת באמת על מה שבאמת חסר לנו, על העתיד שנלקח מאיתנו, ועל כל העתידים המזויפים שנתנו לנו במקום העתיד האמיתי, עתיד שכולו מות, ובזה נוכח לגאולה במהרה בימינו.

נחל אליהו

טעות מרגלים נמצא גם אצלנו מין יצר הרע זה | עלינו להיות שמחים ומרוצים ממצבינו הרוחני

לאלוקים" על ידי המעשים שלנו, ומאידך גיסא כשחוטאים כתוב "צור ילדך תשי", שמחלישים את הכוח של מעלה.

לפי דברי ה'חפץ חיים' זה הפירוש "כי חזק הוא ממנו", כלפי מעלה, שכלפי הזכויות שלהם אז ההנהגה שהם נתנו במעשים שלהם כוח למעלה, אין מספיק כוח בהנהגה שלהם למעלה לעשות מה שהקב"ה לא יכול אם הוא רוצה אבל הוא לא רוצה בהנהגה אין את הכוח, אנחנו לא נותנים את הכוח וזה תלוי במעשים שלנו.

ו'החפץ חיים' אומר שהיצר הרע הזה נמצא אצל כל אחד מאיתנו. לכל אחד יש לו את היצר הרע הזה, [מאוד כדאי לעבור על זה החפץ חיים הוא מאוד מאריך בענין המרגלים]. אולי נרחיב קצת בענין הזה. יש פסוק נורא נוראות, לא יודע אם יש כזה פסוק נורא בכל התורה כולה. תוכחה נוראה בפרשת דברים. כתוב שם שדור המדבר 'דור דעה' אמרו תיאוריה זוועתית נוראה על הקב"ה. שכל הניסים שהוא עשה להם במצרים ובמדבר עשר מכות, חמישים, מאתיים, מאתיים וחמישים, 'מורא גדול, זה גילוי שכינה' וראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוז', מתן תורה, אתה הראת לדעת. ואשא אתכם, 'אתם ראיתם מה שעשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים'. הנהגה של ירידת המן כל יום ויום עם כל הניסים, שליו, בארה של מרים, ענני כבוד, כאשר ישא איש את בנו. כל זה בא כי הקב"ה בעצם שונא אותנו. אתם שומעים? כל ההנהגה הזאת. ועד כדי כך הוא שונא אותם יש לו תוכנית להוביל את כולם כביכול לאושוויץ ה". כיון שהתוכנית היא שבארץ ישראל יהרגו אותם. אה? איך אני מעיז לדבר ככה על דור המדבר. אני רוצה להקדים שודאי שאין לנו שום השגה בדור המדבר, שום השגה מי הם דור המדבר, אפס קצוהו, אנחנו לא משיגים את קצה אחד מאלף מהדרגה שלהם. אבל מה שאמרנו עכשיו אני לא מחדש את זה, אני אקרא לכם פסוק אולי אף פעם לא ראיתם את הפסוק הזה, כתוב בפרשת דברים [א' כ"ז] משה רבינו מוכיח אותם: "ותרגנו באוהליכם ותאמרו. מה זה ותרגנו? נרגן זה אדם מריר, לא מרוצה, מלא טענות. ומה התיאוריה שהם אמרו? בשנאת ה' אותנו הוציאו מארץ מצרים". כל האותות והמופתים זה לא באהבה, זה בא משנאה. "לתת אותנו ביד האמורי להשמידנו".

כל היציאת מצרים, תכנית להוביל את כולם לאושוויץ, כביכול. נורא נוראות! דור המדבר, כל כך הרבה ניסים וזה התוכנית? נורא נוראות! זה חטא נורא. הספורנו מאיר את עינינו, ואומר למה הם חשבו שהקב"ה שונא אותם על זה שהם עבדו עבודה זרה במצרים. החפץ חיים אומר שהם חשבו בגלל העגל, בגלל עוון המתאווים. בגלל שעבדו עבודה זרה במצרים. רואים את 'הספורנו' אז הכל מתהפך, אנחנו חשבנו שהם כאלה רשעים גדולים, בעצם לכאורה הם צדיקים. הקב"ה עשה להם כאלה מופתים והם כל הזמן מרגישים "וחטאתי לנגדי תמיד" [תהלים נ"א ה'], זה מעלה של דוד המלך. דוד המלך מעיד על עצמו וחסאתי נגדי תמיד, הם היו במעלה של דוד המלך. "מכסה פשעיו לא יצליח מודה ועוזב ירוחם" [משלי כ"ח י"ג]. שלמה המלך ממשיך את האדם שחוטא וממשיך את החיים כאילו לא קרה כלום, אכלה ומחתה, כמו אישה שמזנה אכלה ומחתה פיה ואמרה לא טעמתי אוון. אז הם היו בכזאת דרגה שאחרי כל הניסים הם כל הזמן מרגישים וחסאתי נגדי תמיד. הספורנו אומר מחמת העבודה זרה במצרים, ו'החפץ חיים' אומר מחמת חטא העגל ומוסיף שאפילו

בענין חטא המרגלים, נתחיל עם דברי ה'חפץ חיים' בשמירת הלשון [חלק ב' ע"ס הפרשיות], בפרשת המרגלים הוא שואל קושיה עצומה: איך יכול להיות שכתוב "ובדבר הזה אינכם מאמינים בה" אלוקים" [דברים א' ל"ב] "כי לא האמינו באלוקים ולא יבטחו בישועתו" [תהלים ע"ח כ"ב], חז"ל מבארים את הפסוק "כי חזק הוא ממנו" [שלח י"ג ל"א], כביכול כלפי מעלה אמרו אין בעל הבית יכול להוציא את כליו [ערכין ט"ז].

מה הם חשבו אחרי שהם ראו כל כך הרבה ניסים במצרים על הים דם, צפרדע וכינים, מאתיים חמישים מכות. מה שראתה שפחה על הים וכו', יום יום מן, שליו, ענני כבוד. הקב"ה מוכיח אותם שאתם רואים את ההנהגה במדבר אשר ראית "אשר נשאך ה' אלוקיך כאשר ישא איש את בנו" וכל הדרך אשר הלכתם אל המקום ובדבר הזה אינכם מאמינים בה' אלוקים [דברים א' ל"א]. פלא עצום.

הדברים צריכים ביאור, הרי מדובר בדור דעה, אפילו הטיפש הכי גדול, הכופר הכי גדול לא היה מגיע לכזאת עקמומיות. רואים בעיניים! מה רש"י אומר? שהם אמרו שאומות העולם גידו שהקב"ה נגד מצרים הוא יכול, נגד שלושים ואחד מלכים ענקיים הוא לא יכול. על אומות העולם אני לא שואל שאלות, אבל אם הקב"ה היה נלחם 'בנשק קונבנציונלי' עוד יש מקום על הטמטום הזה לבוא ולהגיד נגד זה יכול נגד זה לא יכול. אבל כשהכל לא כדרך הטבע. ניתן דוגמא, מכת דבר, היום הרי זה כמו נגיף "הקורונה", 'דבר' זה הרג את הגמלים את החמורים את הבקר ואת הצאן, באותו מחיר לעשות 'דבר' נגד מהלכי שתיים, נגד בני אדם זה לא דבר יותר קשר מאשר נגד גמלים וחמורים. וגם לעשות נגד ענקיים ונפילים לא יותר מורכב דבר מאשר נגד גמלים חמורים. כל המכות הכל לא בדרך הטבע, מה הם חשבו?

באמת ה'חפץ חיים' מאיר את עינינו, זה כתוב כמדומה גם בס' הלשם שכל הניסיונות של דור המדבר ובעיקר הנפילה הגדולה של חטא המרגלים לא חס ושלוש שהם כפרו ביכולת של הקב"ה, חס וחלילה. הם חשבו שאנחנו לא מספיק צדיקים, לא ראויים לכאלה ניסים. אחרי שחטאו בעגל ובקברות התאוות למרות שעשו תשובה, הם אמרו כל מה שהסכנה יותר גדולה צריך יותר ניסים. בשביל מצרים היה לנו מספיק ניסים, בנפילים אין מספיק ניסים.

כתוב מיד אחרי שיצאו ממצרים שעם ישראל אמרו "היש ה' בקרבנו אם אין" [שמות י"ז ד'], לא שהם כפרו ביכולת של הקב"ה, אלא 'בקרבנו'. האם אנחנו זוכים להשגחה. זה היה כל הניסיון של דור המדבר האם אנחנו יכולים. לפי דברי ה'חפץ חיים', מה הפשט שהם אומרים "כי חזק הוא ממנו" שהם אמרו שכביכול הקב"ה לא יכול, לביאור העניין צריך לדעת וכבר מבואר כן בזוהר הק' שהקב"ה מנהיג את הבריאה בבחינה של "תנו עוז לאלוקים" [תהלים ס"ח ל"ה] ומאידך גיסא "צור ילדך תשי" [דברים ל"ה י"ח], שכפי מה שאנחנו עושים מצוות ומעשים טובים כמה שאנחנו זכאים כמה שיש לנו ביטחון, כך אנחנו נותנים כביכול כוח להקב"ה, הנהגה להנהיג את העולם יותר עם ניסים, יותר מחוץ לטבע. כשפחות זכאים אז ההנהגה היא שהקב"ה כביכול אין לו כוח, סדר הבריאה הוא שכדי לתת כוח, "תנו עוז לאלוקים", זה לפי המעשים שלנו. וכשחסר במעשים שלנו הקב"ה יכול אבל הוא מסדר בבריאה שאז כביכול אין את הכוח. זה ההנהגה. זה מה שכתוב "תנו עוז

שכתוב כמה בכיות שהם עשו על כך שחטאו בעגל, כמו שכתוב בפרקי דרבי אליעזר והקב"ה סלח להם במשכן. אבל הם היו בכזאת דרגה שהם ידעו מה זה חטא והם הרגישו. נו, אז זה דרגה, לא? נמצא שפתאום הם נהפכו מרשעים גמורים לצדיקים גמורים.

אם כך צריך להבין למה כתוב "ויבכו העם בלילה ההוא" [שלה י"ד א'] בכיה של חנינ' והבכיה של חנינ' הביא את השואה הנוראה של "במדבר הזה יפלו פגריכם וכל פקודיכם לכל מספרכם מבין עשרים שנה ומעלה". ויבכו העם בלילה ההוא בכיה, ליל תשעה באב, הקב"ה עשה את זה בכיה לדורות. כל החורבנות. חורבן בית ראשון, חורבן בית שני. הכל בגלל זה, כל הגלויות. כתוב בתהילים על חטא המרגלים "וישא ידי להם להפיל אותם במדבר, ולהפיל זרעם בגויים ולזרותם בארצות" [תהלים פרק ק"ו, כ"ו כ"ז]. כל כך הרבה פורענויות לא רק חורבן בית ראשון ושני, היה בתשעה באב.

חז"ל אומרים במשנה בתענית [פרק ד' משנה ו'] על הרוגי ביתר, נהרגו שם מאות מיליונים. נחרשה העיר, שרף אפוסטמוס את התורה, וכן בהיסטוריה של כלל ישראל האינקיזיציה, וכן הרבה דברים התחילו בתשעה באב. הכל על חטא המרגלים. לכאורה צריך להבין הרי הם צדיקים, וחטאתי נגדי תמיד? פה אנחנו מגיעים ליסוד מאוד גדול, נראה לנו שזה מעלה וזה דבר נוראי. צריך לדעת כתוב בספרים הקדושים, בעיקר בספרי חסידות שכשהיצר הרע מפיל את האדם בחטא, בחטאים גדולים, פעם פעמיים ושלוש, חטאים נוראים, גם החטאים הכי גדולים העבירה עצמה, החטא עצמו זה הכסף הקטן של היצר הרע. הכסף הגדול שלו זה לבוא לאדם אחרי זה ולהגיד לו 'אתה כבר שרוף אצל הקב"ה', אין לך תקנה, אין לך תקוה, אתה שרוף לא יכול לצאת ממך כלום. התורה שלך לא שווה, התפילה לא שווה, המצוות שלך לא שווה, אתה אבוד. היאוש הזה זה הכסף הגדול של היצר הרע. זה היה 'הבכיה של חנינ' שזה בכיה לדורות. זה בא לכאורה ממעלה של הנפש וחטאתי לנגדי תמיד. הם עדיין מרגישים שעבדו עבודה זרה במצרים, עגל, קברות התאווה. אבל רבותי תשמעו יסוד גדול, המילים "בשנאת ה' אותנו" זה טרף, זה היצר הרע הכי מסוכן שיש בתבל. גם אחד שעבד עבודה זרה, אין כזה דבר שנאת ה' אותנו. להרגיש שאתה דחוי, שנוי, שרוף אצל הקב"ה, שנאת ה' אותנו. זה הדבר הכי גרוע, זה יצר הרע הכי מסוכן, זה הבכיה של חנינ' שהביאה בכיה של דורות. זה הטרגדיה הנוראה של חטא המרגלים. אין כזה דבר שנאת ה' אותנו, מה שכתוב ברמב"ם בהלכות תשובה קודם היה שנוי, הכוונה הנהגה אבל חס ושלוש אין שנאת ה' אותנו.

"בנים אתם לה' אלוהיכם" [דברים י"ד א'] בין כך ובין כך אתם קרויים בנים. כל הפסוקים שיחזקאל אמר [יחזקאל י"ח, כ"ג - ל"ב] בדבר ה' שמזכירים את זה בנעילה, נאמר עליהם חי אני נאום ה' כי לא אחפוץ במות רשע כי אם בשוב רשע מדרכו וחי, וחפץ אחפוץ במות המת ועד יום מותו תחכה לו אם ישוב מיד תקבלו. היהודי החוטא הגדול הקב"ה מחכה לו, הקב"ה אוהב אותו יותר ממה שאדם אוהב את הבן היחיד שלו. "שנאת ה' אותנו" זה הטרגדיה של חטא העגל, זה חטא המרגלים, זה בכיה של חנינ'. כמובן צריך לדעת שאחרי כל זה אחד יחשוב אז הוא יכול לחטא, בין כך ובין כך קרויים בנים אז הוא יכול לחטא כמה שהוא רוצה.

צריך לדעת כל האומר הקב"ה ותן יוותרו בני מעיי, הפוך, כיון שבין כך ובין כך קרויים בנים אני חושב מצד אחד שבן שמכעיס את אבא שלו אם הוא מרגיש שאבא שלו שרף איתו את הקשרים פחות מרתיע אותו לחטא אם הוא יודע שהוא אוהב אצל אבא שלו, ואבא שלו אכול ואבא שלו לא ישן בלילות מצער על מה שהוא עושה, אז יותר מרתיע אותו מלחטא. חוץ מזה צריך לדעת הקב"ה אוהב אותנו ורוצה שנזכה לחיי נצח וכל חטא עושה פגמים ומומים נוראים בנשמה וכדי לזכות לחיי נצח אי אפשר בלי לכבס. והמכונת כביסה הזאת הכי טוב זה תשובה, אבל מי שלא זוכה לעשות תשובה או אם הוא לא זוכה אז יסורים בגיהנום, אם הוא זוכה אז הוא מקבל את היסורים פה

בעולם שזה יותר זול. אבל זה לא הולך, אדרבה בגלל שהקב"ה אוהב אותנו אז הוא רוצה לנקות את הנפש, זה לא אומר שעל חשבון זה אפשר לחטא ואין חשבון אבל צריך לדעת, המילים בשנאת ה' אותנו, גם על עבודה זרה להרגיש שרוף שנוי ודחוי אצל הקב"ה זה בכיה של חנינ' שזה הביא את כל הטרגדיה הנוראה של חטא המרגלים עם כל הפורענויות שהיה לדורות.

ה'חפץ חיים' אומר שהיצר הרע הזה של המרגלים נמצא אצלו כל הזמן, היצר הרע אומר לאדם אתה לא שווה, אתה לא שווה. והנה נתבונן בדברי השמירת הלשון [חלק שני פרק י"ט]. אכן כאשר נתבונן היטב נמצא שכל זה הטעות של מרגלים נמצא גם אצלנו מין יצר הרע הזה. אחרי שהוא מסביר שיצר הרע אמר להם שהם לא הגונים, לא ראויים לניסים, הוא אומר שהיצר הרע לפעמים מפיל גאווה באדם ולפעמים הוא מפיל עצבות. והוא אומר אתה עכשיו רוצה ללמוד, להתפלל, זה טוב בשביל אנשים גדולים, לא לקטנים כמוהו. והוא מתחיל להראות לו את כל החטאים, מוליד בדמיוניו פעולות מגונות אשר עשה בימי קדם, ואף שכמה פעמים התחרט והתמרמר על זה דבר זה משכיו והוא אינו מזכירו רק רוצה להקטינו ולהשפילו בדעתו שלא תהיה לו שום תשוקה למצוה ההיא.

ואז הוא מאריך שזה היה חטא המרגלים. והוא אומר וזה שלא היו ראויים אחרי שחטאו כל כך, אמרו להם יהושע וכלב "אך בה' אל תמרודו" [שלה י"ד י"ט]. הם אמרו להם מה אתם טוענים שבשביל להיות ראויים לניסים צריך להיות צדיק גדול, הקב"ה לא מדקדק על האדם לומר הושיעך רק באופן שתהיה צדיק, רק אומר לו לא הושיעך אם תהיה 'מורד' חס ושלוש, אך בה' אל תמרודו.

ואז הוא אומר איך שיצר הרע אומר לכל אחד, אומר לו התורה שלך לא שווה הרבה ואתה לא בדרגה ולא לשמו ואני לא בן אדם. תראו איך שהחפץ חיים מאריך בזה. זה היצר הרע הכי מסוכן. רבי חיים שמואלביץ זצ"ל שאל פעם את התלמידים: בחור שנפל בחטא הכי נורא מה צריך לעשות? התחילו להגיד כל מיני תיקוני תשובה ויגון ואנחה וסיגופים ותעניות ותהילים. אמר להם רבי חיים הדבר הראשון שצריך לעשות, לעלות לבית מדרש לקחת גמרא ולהתיישב ליד הסטנדר וללמוד חמש שעות בשמחה כאילו לא קרה כלום. צריך למצא זמן לתשובה. "אם רוח המושל תעלה עליך מקומך אל תנח" [קהלת י' ד']. אם המושל, היצר הרע תפס אותך, אל תניח את הדרגה שלך "כי מרפא יניח חטאים גדולים". מרפא עסק התורה מתקן את הכל, כי מרפא יניח. מקומך אל תנח. זה שהיצר הרע רוצה להגיד לך שאתה שרוף, אם רוח המושל תעלה עליך, מקומך אל תנח.

הזכרנו בהפטרה של פרשת זכור [שמואל א', ט"ו כ"ו] יש שם דבר מאוד תמוה. אחרי ששאל המלך קיבל את הנבואה הנוראה "כי מאסת את דבר ה' וימאסך ה' להיות מלך על ישראל, קרע ה' את ממלכות ישראל מעליך היום ונתנה לרעך הטוב ממך, וגם נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם". נבואה נוראה! אחרי שהוא זכה להיות, הקב"ה בחר בו משיח ה' "וימאסך ה' קרע ה' את ממלכות ישראל". אחרי זה שאל המלך מתחנן לשמואל הנביא "ושוב עימי ואשתחוה לה'", "תחזור איתי", תישאר. קראתי את זה לא הבנתי, שאלו בחיר ה' כשהוא מקבל כזאת נבואה נוראה כל מה שיש לו בראש זה לאסוף את שרידי פירורי הכבוד שעוד נשאר לו מהמלכות, הוא מבקש משמואל "כבדני נא נגד זקני עמי". כבד אותי ושוב עימי ואשתחוה לה'.

זה מה שיש לו עכשיו בראש? בחושך הגדול הזה? לאסוף, ללקט את רסיסי הכבוד שעוד נשאר לו? אף פעם לא הבנתי את זה עד שהרב'ה הגדול רבי חיים שמואלביץ זצ"ל האיר את עינינו. הוא אומר זה הגדלות הגדולה של שאלו, הוא ידע שאחרי כאלה מילים הוא יכול להיכנס ליאוש, לדיכאון, למשבר, הוא לא שווה כלום. מקומך אל תנח. הוא אמר כדי להינצל מהיצר הרע הזה של שנאת ה' אותנו שאני לא שווה צריך לחזור כבדני נא נגד זקני עמי. אני עוד מלך, עוד נשאר לי הנהגה של מלך, עוד יש לי תפקיד. מה שנשאר צריך לעשות בכל תוקף. והגדלות הגדולה של שאלו המלך לא

להתרוסק, לא להתייאש, לא לתת ליצר הרע הזה של שנאת ה' אותנו.

יש מאמר נפלא של עמוד העבודה עמוד האמונה מרן ה'אור יחזקאל', המשגיח ר' יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל [אני אווז שאת המאמר הזה צריך לתלות בכל הישיבות בתוך מסגרת באותיות גדולות]. יש הרבה בחורים שלא יודעים את זה. כמה חמור שאדם לא מכיר במעלות שלו ולא שמח במצב הרוחני שלו. רבותי, כל אדם יש לו חצי כוס מלאה חצי כוס ריקה. ברוחניות, חצי כוס, שמונים אחוז, לא משנה כמה. על מה צריך להסתכל יותר, על החצי כוס המלאה או הריקה? תלוי את מי שואלים, את החסידים או הליטאים, אם שואלים את החסידים, צריך לקום בתשע התפלל לשות 'לחיים'. לשמוח, אתה בסדר, מאה אחוז. ליטאי קמת בשש למדת לפני התפילה, התפללת? כן, אבל כמה שורות לא כיוונתי וכמה זה. תמיד. מה ההנהגה הישרה, רבותי? ההנהגה הישרה צריך את שני הדברים אבל החסידים צודקים יותר.

שמונים אחוז צריך להסתכל על החצי כוס המלאה, תשעים אחוז. לשמוח במה שיש. וגם להסתכל את מה שיש צריך להתקדם, אם בן אדם יהיה מרוצה תמיד יחשוב אני שבע אני לא צריך להתקדם יותר, הוא לא יתקדם. אבל אם בן אדם כל הזמן יהיה ממורמר ויסתכל על החצי כוס הריקה הוא לא יגיע לכולם. זה בכיה של חנים, 'שנאת ה' אותנו'. בפרט בדור החלוש שלנו שצריך יותר משמונים אחוז להסתכל על החצי כוס המלאה, ודאי שצריך לשאוף להתקדם הלאה.

אני רוצה להקריא לכם בענין הזה, עמוד העבודה מי לנו גדול מהמשגיח ר' יחזקאל זצ"ל שהיה גדול התובענים בדור, תראה את השיחות שלו. כמה האמונה שלנו שיטחית, כמה חסר לנו בזה, כמה חסר. והוא כותב על זה שמי שלא מרוצה מהמצב הרוחני שלו 'נורא נוראות'. כל אחד יכול לראות את זה, זה נמצא באור יחזקאל [חלק ע"ז בשבת עמוד שפ"א]. אני אולי יקריא קטעים ממה שהוא אומר.

הוא כותב שם, כל התוכחה זה מדבר שם על קין, למה חרה לך ולמה נפלו פניך [בראשית ד' ו']. אדם רצח את אח שלו, הקב"ה דיבר איתו. הוא אומר כל התוכחה 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב'. הוא מקשה לכאורה עבודת ה' בשמחה זה מעלה, זה דרגה לשם חסידים. רואים מפה שזה א' ב', מי שלא עובד עבודתו הרוחנית בשמחה אין לו תקוה, ורחמנא ליצלן מי יודע לאיזה דיטא תחתונה יגיע.

הוא ממשיך: 'ויותר יש להוסיף שעלינו להיות שמחים ומרוצים ממצבו הרוחני. ודאי אדם חייב לתבוע ולדרוש מעצמו רבות ולא להסתפק במה שהשיג, לשאוף ליותר, אבל זה לא סותר שחייב אדם להיות מרוצה ושבע רצון ממה שהשיג'. בחור שלא שמח, לא רואה את החצי כוס המלאה, כמה הוא לומד כמה הוא מתפלל כמה הוא מתגבר על המידות לא יגיע לכולם, והוא לא שמח בזה - לא יגיע לכולם'. והוא אומר זה היה הטררגדיה הנוראה של קין. מה קין כאב לו? לא כסף ולא זהב, "אל קין ואל מנחתו לא שעה". כאב על רוחניות, הוא נכנס למשבר, לדיכאון. אני לא שווה. היצר הרע אומר לו אני לא שווה. "ויאמר ה' אל קין למה חרה לך ולמה נפלו פניך הלא אם תטיב שאת".

אומר המשגיח, 'הנה קין חרה לו ולא היה שבע רצון ממצבו, הרי לכאורה זה בא ממעלה הוא דורש לרוחניות, שהקב"ה לא קיבל את מנחתו אז זה מעלה גדולה, מה רוצים ממנו? רבותי. אנחנו רואים מכאן שהמצב של נפילות הפנים והרוגז והכעס זה היה הנפילה הגדולה של קין. והקב"ה אומר לו לפתח חטאת רוביץ'. ומוסיף 'שאם קין לא היה ממורמר על המצב הרוחני שלו ומקבל את המעמד שלו בשמחה ומנסה לתקן, לא היה רוצח ולא היה נופל'. ע"י שלא היה מרוצה הגיע לכפירה ולרציחה.

והוא מסיים שם 'כל שאינו מרוצה ושמח ממצבו הרוחני סופו לירד עד לדרגות התחתונות ביותר רחמנא ליצלן'. רבותי, אני אומר צריך שם את המאמר הזה של מרן המשגיח ה'אור יחזקאל' לתלות בכל הישיבות. כמה שבחור נופל וכמה שיש לו קשיים ונפילות, המחשבה של 'שנאת ה' אותנו'.

הרגשה שאתה דחוי, שנוי, שרוף אצל הקב"ה זה בכיה של חנים, זה אם כל חטאת. זה הביא את השואה הנוראה של חטא המרגלים.

אני רוצה לסיים בענין הזה עם סיפור, חיזוק גדול. שם אמנם זה היה בדבר שלא תלוי בבחירה אבל כמה אדם צריך להיות שמח במצב הרוחני שלו. היה יהודי צדיק 'בבני ברק של פעם', אני זוכר אותו לפני חמישים שנה בילדותי. קראו לו ר' ירמיה פריד זכר צדיק לברכה. היה לו איזה רבנות ברוסיה, הוא הגיע לארץ ישראל אחרי המלחמה, היה יהודי שהיה נראה אור על הפנים שלו. הוא היה כפוף עם הדרת פנים, זקן לבן, עם כיפה של רבנים של רוסיה. בעל יסורים, ידוע חולי. היה מתפלל בפוניבז', מהדמויות שהיו בישיבה.

אבא שלי זכרנו לברכה שהיה בידידות איתו היה לוקח אותנו כל שנה בליל ראש השנה, להתברך אצלו בבית. הוא היה אלמן, היתה לו בת יחידה ברוסיה שהיא היתה ממשיך קומוניסטית. שום דבר, זה מה שהיה לו. והיה מלא 'שמחת חיים', מלא שמחה! תמיד מודה להקב"ה. היה דמות מופת. המסירות נפש שלו לתפילה בישיבה היתה לשם דבר, הוא התגורר בסימטת ראב"ד, [כחיים קוראים לזה סימטת ירוב], ליד 'כיכר הישיבה'. ומשם היה עולה להתפלל בישיבה, היה לוקח לו שעה וחצי דרך שלוקחת לאדם רגיל שתי דקות. הראש ישיבה רבי דוד פוברסקי זצ"ל היה מגיע לישיבה כל בוקר, בארבע וחצי, כל בוקר. הוא ראה אותו פעם אף שהוא הולך פסיעה ועוד פסיעה, כמה זמן לוקח לו הדרך בשעה הזאת. אמר לו ר' דוד: ר' ירמיה! אני לא חושב שבמצב שלך אתה צריך להתפלל בישיבה, יש לך בית כנסת 'רחי כלה' על יד הבית. ענה ר' ירמיה, שהראש ישיבה יגיד לי כאלה דברים? זה היצר הרע אומר לי!.

אבל אחר כך הוא הזדקן יותר, ועדיין היה מלא שמחת חיים, כבר לא היה יכול להתפלל בישיבה אז התחיל להתפלל ב'רחי כלה' כל בוקר בשעה שבע וחצי, הוא היה קם בארבע כשהיה זקן חלש, עד שהיה מתלבש, עד שהיה מכין את עצמו, היה צריך לקום בשביל זה בארבע. שמעתי מהגה"צ ר' דן סגל שליט"א שהוא מהמשפחה שלו, סיפר לי דבר שמאוד תפס אותו. הוא אומר הייתי מגיע ל'רחי כלה' וכיון שהיה אדם זקן עד שהגיע היה מאחר לתפילה, ומגיע כשאחזו כבר ב'אז ישיר'. הוא מספר פעם אחת הוא הגיע כשאחזו כבר ב'שמנה עשרה'. שאלתי אותו 'וואס הערצ'ך ר' ירמיה? חסדי שמים! היה לי 'קדושה', 'ברכת כהנים', 'ארבע קדישים'. מיליוני!.

יום אחד הוא כבר הגיע ב'ובא לציון', נו אני שואל אותו מה נשמע ר' ירמיה? חסדי שמים! שלושה קדישים היה לי!, אתה יודע מה זה מיליאדרד. טוב. יום אחד הוא כבר הגיע אחרי התפילה, הוא קם בארבע, כולם קמים בשבע יש להם את כל התפילה, היהודי כבר בן תשעים כפוף, בקושי זז קם בארבע מגיע אחרי התפילה, איזה תסכול! נו מה נשמע ר' ירמיה? חסדי שמים! הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו! יהודי בגיל שלי במצב שלי, 'מקום רינה שם תהיה תפילה' אני זוכה להתפלל בבית כנסת. מספר לי רבי דן שליט"א אני הייתי בטוח שהיום הוא כבר יהיה 'על הפנים'. אבל הוא מצא את המעלה של 'מקום רינה שם תהא תפילה'. זה נקרא לראות תמיד את החצי כוס המלאה. ודאי שצריך גם לשאוף להתקדם הלאה, אבל המשגיח זצ"ל גדול התובענים כותב נורא נורא, זה החלק נורא של בכיה של חנים של שנאת ה' אותנו. אם רוח המושל תעלה עליך מקומך אל תנח כי מרפא חטאים גדולים. כמה יהודי צריך לשמוח על כל אמירת 'קדושה'.

אתם יודעים מה זה קדושה? יש בחור לפעמים קשה לו, הוא לא מצליח בלימוד, הוא לא הבין את השיעורים. אמרת 'קדושה' היום, המשנה ברורה [סימן קכ"ה סק"ה] מביא מספר היכלות מה זה קדושה. הקב"ה שם עינים בעיניים ישק, באותה שעה אני אווז בכסא כבודי בדמות יעקב ומחבקה ומנשקה וכו'. דברים נוראים. 'קדושה' 'אמן יהא שמיה רבא', אתה מיושבי בית המדרש, ילדים בגיל שלך מסתובבים ה' ירחם איפה הם נמצאים בכל הטומאה שבעולם. שמת חלקנו מיושבי בית המדרש, כל שורה של גמרא אתה מבין כמה אתה צריך לשמוח. תמיד לשמוח בחצי כוס המלאה. 'אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה ירושתנו'.

הפרשה המחכימה

בסיועה דשמיא

פידוריס מבית 'הפרשה המחכימה' - אוצר מופלא של לקחים מעשיים ואקטואליים מהפרשה פרשת שלח התשפ"ג גלין 262

לימוד מהקורות אותנו

שאלה: כיצד צריך האדם ללמוד מוסר מהמקרים הסובבים אותו?

א. במדבר יג, ב: "שִׁלְחוּ לָךְ אֲנָשִׁים וִיתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן". פירש רש"י (ומקורו בתנחומא, ה) "למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים? לפי שלקתה (מרים) על עסקי דיבה שדיברה באחיה, ורשעים הללו ראו (זאת) ולא לקחו מוסר (אלא גם כן דיברו לשון הרע שהוציאו דיבת הארץ רעה)". מבואר שהיתה תביעה על המרגלים למה לא למדו מוסר ממה שראו בעיניהם, עד כדי כך שהגיעו למצב שנקראו 'רשעים'. ומזה יבין האדם שמוטל עליו ללמוד מוסר מכל מה שרואה.

יתירה מזו, הקשו המפרשים, מה קושיה היא זו למה נסמכה, הלא כך היה באמת רצף המקרים שבתחילה מרים דיברה באחיה, ואחר כך ארע פרשת המרגלים. ותירץ המהר"ל שהוקשה לחז"ל על סדר המקרים גופא, מדוע ציוה ה' את משה "שלח לך מרגלים" מיד לאחר מעשה מרים, והרי ביקשו לשלוח את המרגלים כבר קודם מעשה מרים, שנאמר (דברים א, כב) "ותקרבון אלי כולכם, ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו", ולמה רק כעת אחרי מעשה מרים הסכים הקב"ה לשלחם, אלא בודאי כדי שילמדו ממעשה מרים. **ומבואר** שלא רק שצריך האדם ללמוד מכל מה שרואה, כיצד שלא ליפול באותו מכשול שאחרים נכשלו וכדומה, אלא שהקדוש ברוך הוא מסבב את המאורע דוקא בשעה זו, כדי שיוכל ללמוד ממנו.

וכן אמרו (סוטה ב. ורש"י לעיל, ב) "מפני מה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה? ללמדך, שכל הרואה סוטה בקלקולה, יזיר עצמו מן היין שהוא מביא לידי ניאוף", כי בודאי לא זימנו זאת לידו במקרה, אלא הוא בהשגחה פרטית כדי שיוכל לקחת מזה מוסר או לימוד הנצרך לו. **אמנם** לפעמים המעשה בא ללמדו דבר רק לאחר כמה שנים, וכפי שמצינו אצל דוד המלך בהיותו נער, בשעה שחיפש שאול אדם שילחם עם גלית הפלשתי, אמר דוד (שמואל א' יז, לו) "גם את הארי גם הדוב הכה עבדך", ולכאורה מדוע הוצרך לזאת, הרי בודאי לא נתכוין להתגאות, אלא כוונתו שכיון שהקדוש ברוך הוא עשה לו כן, והבין שרצה הקדוש ברוך הוא להראותו שכוחו במתניו, ותמיד התפלא על כך, אבל כעת מבין שבאו להראותו משמים שיתגבר על גלית, (וכן פירש רש"י באסתר ב, יא 'זה אחד משני צדיקים שניתן להם רמו ישועה, דוד ומרדכי'). **וכך** בכל מקרה שקורה, צריך האדם לקחת מוסר בעצמו, ופעמים רבות אדם צריך לקחת מוסר מצד 'חשבון הנפש', כמו המעשה עם הגר"א ז"ל מלצר זצ"ל שהחלב גלש מהסיר, ומיד עשה 'חשבון הנפש' עם אשתו למה קרה להם זאת, והלך לשלם לחנוני. [אלא שכתבנו (לב טהור מאמר 'סימנים משמים') שלא יחליט שזה בודאי משום כך, שלא יהיה בכלל איסור 'מנחש', רק יאמר שאולי צריך לתקן בענין זה].

וכתוב (שמות כח, ד) "ואלה הבגדים אשר יעשו (לכהן גדול), חושן ואפוד ומעיל..." **ופירש** רש"י "ואפוד – לא שמעתי ולא מצאתי בברייתא פירוש תבניתו, ולבי אומר לי שהוא חגור לו מאחוריו, רחבו כרוחב גב איש, כמין סינר... שחוגרות השרות כשרוכבות על הסוסים". וראיתי מעוררים, שהנה רש"י התייגע למצוא פירוש לצורת האפוד, ולא מצא, גם כאשר שאל לרבותיו לא השיבו לו, ובעודו הולך לבית המדרש, נזדמן לו לראות שרות רוכבות על סוסים, והן חוגרות כמין סינר לאחוריהן. **נתפלא** על כך רש"י, למה הזמין לו הקדוש ברוך הוא לראות מראה כזה? ועל כך אמר לו לבו שבודאי רצו להראותו את צורת האפוד. וידוע שכך היתה עבודת גדולי ישראל, כמו רבי ישראל מסלנט זצ"ל, שבכל דבר שראו, חיפשו מה אפשר ללמוד מזה להנהגת החיים, כל שכן כאשר קורה לאדם איזה מאורע חריג ואינו מצוי, בודאי באו להראותו איזה לימוד הנצרך לו לאותה שעה או לעתיד, כאמור.

הגר"א גניחובסקי זצ"ל (ראש ישיבת טשעבין, ומחבר כמה ספרים) סיפר סיפור פלא על בחור שנקבעה לו פגישה בשעה חמש והגיע מוקדם, בינתיים נכנס לבית הכנסת סמוך כדי ללמוד. על השולחן היה מונח הספר 'אלופינו מסובלים' על מידת הסבלנות. וראה שם כתוב שאין לכעוס על אשתו שמאחרת, כי כן דרך הנשים וכו', ואכן בסוף המדוברת איחרה בחצי שעה והוא לא כעס ולא העיר מאומה. לאחר האירוסין היא סיפרה לו שרצתה לבחון את מידת סבלנותו, ולכן איחרה בכוונה. והבחור שאל את הגר"א האם הוא חייב לספר לה דברים כהוויתם שאין ראייה אמיתית לסבלנותו. וכן קורה שאדם מתקשה באיזה דבר, ובעודו מהורהר ומבולבל בלא לדעת מה לעשות, בדיוק נפתח לו ספר שמדבר בנושא שהוא מוטרד בו, ומוצא פתרון ותשובה לבעייתו.

תשובה: על האדם ללמוד מוסר מקורות ימי חייו.

© כל הזכויות שמורות. ניתן לרכוש את הספרים בהסכמות גדולי ישראל זצ"ל ויב"ח"א (לפי סדר א"ב): אהבת תורתך (סיפורים על אהבת תורה של גדולי ישראל), אמרי שילה – משניות ומבוארות (ביאורים וביאורים בשפה ברורה על מסכתות כלים, אהלות, נגעים פרה וטהרות), בזאת תבחנו (630 שאלות על הש"ס מכת"י מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל שתשובותיו במסכתות אחרות), ברורי הלכות איסור והיתר (בשר בהלב ותערובות יו"ד פו-קיא, סיכום מפורט בעיקר הסוגיות ומפרשיה להלכה, בתוספת ביאורים וביאורים, בהורים ומאירים), המגילה המחכימה (על מגילת אסתר), המושג המחכימה (על פרקי אבות), הפרשה המחכימה (שבעה חלקים שהם בראשית שמות ויקרא במדבר דברים א' ב' ג', חמשה מוסר אקטואליים היוצאים מפסוקי התורה בעיון עובדות והנהגות ומעשים מנסיונות החיים), זמנים ומועדים חלק א' (ביאורים וביאורים, ופולפולים בענייני שבת ומועדים, בהלכה ובאגדה, על שבת, ראש חודש ומועדים כללי, ובענייני המועדים בחודש אלול ותשרי – ימים נוראים, שהם אלול וראש השנה, יום הקיפורים והושענא רבה, סוכות ושמיני עצרת. כ: 380 עמודים), זמנים ומועדים חלק ב' (כ"ל בחודשי כסליו עד אב, בהלכה ובאגדה, על חנוכה, ט"ו בשבט, פורים, פסח, ספינת העומר, שבועות ובין המצרים), שלום עליכם / shalom aleichem (תרגום הספר 'שלום רב המקוצר' לאנגלית), שלום רב (שאלות שלום והארת פנים, בהלכה, באגדה ובמוסר, משולבים בעובדות ומעשים רב מגדולי ישראל: 960 עמוד) [אזל לעת עתה], שלום רב המקוצר (קיצור ספר שלום רב, מעובד ומנוקד בשפה השווה לכל נפש), תולדות אדם (בענייני גילאים ושנות האדם מנקודת לידתו עד אחר פטירתו), תורת עשר המכות (סיכום והערות בענין עשר המכות בדרך הפד"ס) **לפרטים, הארות והערות בטלפון: 02-5864229. בדואר אלקטרוני: BH5864229@GMAIL.COM, או בכתובת: רחוב סולם יעקב 3/47 רמות א' ירושלים. נא לסייע לעלון ב'נדרים פלוס' עבור 'שבת אחים' – רמות פולין' (שלוחה 3044) בקטגוריה 'עלון הפרשה המחכימה'**

וימאסו בארץ חמדה

ויבכו העם בלילה ההוא [שלח יד א], אמר רבה אמר רבי יוחנן, אותה לילה ליל תשעה באב היה, אמר להם הקב"ה אתם בכיתם בכיה של חינוך, ואני קובע לכם בכיה של דורות [תענית כט א], מה יש בחטא המרגלים שבעבורו חרב בית המקדש ונקבע בכיה לדורות. בתהלים, אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיך, לא זכרו את רוב חסדך... וימאסו בארץ חמדה [בחטא המרגלים, רש"י]... וישא ידו להם, להפיל אותם במדבר, ולהפיל זרעם בגויים, ולזרותם בארצות [תהלים קו כד], בחטא המרגלים נשבע הקב"ה להגלות את עם ישראל מארצו, להפיל זרעם בגויים ולזרותם בארצות. שבים אנו על השאלה מה חומר החטא, מה המידה כנגד מידה, היכן טמון בחטא המרגלים זרעי החורבן והגלות.

*

נצטט מן הכתוב, כתב המהר"ל בית ראשון היה בזכות האבות, ואילו בית שני היה בזכות כנסת ישראל [נצח ישראל], ביאורם של דברים, ארץ ישראל 'מחברת' את כלל ישראל להיות גוי אחד, וכך גם בית המקדש 'מחבר' את כלל ישראל להיות גוי אחד, ירושלים הבנויה כעיר 'שחבורה' לה יחדיו [תהלים קכב ג], שני חיבורים יש לכלל ישראל להיותם גוי אחד, האחד מכח האבות שעל ידם ומכוחם מתחברים הבנים לשורש אחד, הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללתכם כי 'אחד' קראתיו [ישעיהו נא ב], שם, דרך האבות כלל ישראל חוזר להיות אחד, והשני הוא מכח כנסייתם וכינוסם של ישראל לכנסת אחת, כנסת ישראל, כינוס זה נוצר כאשר הבנים מתחברים יחד באהבה ואחוה להיות אחד.

וימאסו בארץ חמדה [תהלים קו כד], היכן מונח בחטא המרגלים מאיסה של ארץ ישראל. חטא המרגלים הוא חטא 'לשון הרע', ויוציאו דיבת הארץ [שלח יג לב], שורש הרע של לשון הרע הוא בהיותו גורם פירוד ופלגנות, נמצא אפוא שמי שמפיץ פירוד ופלגנות, חיבור ואחוה אינם נחשבים בעיניו, ובשורש נפשו מונח מאיסה במי שעוסק בחיבור ואחוה, ובד בבד מונח בלבו מאיסה בארץ חמדה, בארץ ישראל שכל עניינה הוא 'לחבר' את כנסת ישראל ולעשותם אחד.

בזמן בית המקדש, כשנכשלו ישראל בעון שנאת חינוך [יומא ט ב] ובעון לשון הרע [ירושלמי יומא א א], 'התעורר רושם' עוון חטא המרגלים, ומשום כך חרב בית המקדש [ע"פ ש"מ שלח]. נראה מתוך הדברים שעון לשון הרע ושנאת חינוך שהיה בזמן בית המקדש החזיר בחזרה את חטא עוון המרגלים, והיא היתה הסיבה לחורבן בית המקדש. לא מובן, חטא המרגלים היה ואינו, איך הוא חוזר שוב וניעור, מחריב את בית המקדש, ומגלה את ישראל לבין האומות.

*

בחז"ל, כי הנה יוצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שיחו [עמוס ד ג], אפילו דברים 'שאינם בהם ממש' נכתבים לו לאדם על פנקסו [ויק"ר כו ז], שום דבר לא נאבד, גם דברים שאינם בהם ממש משתמרים, וקיימים לעולם.

למה זה כך, והרי הדבר היה ואינו. אין זאת אלא, שכל דבר שהיה ואינו, מותר 'רושם' לשעתו ולעתיד לבוא. כאשר עושה אדם מעשה חטא, כשנגמר המעשה נותר 'רושם', והוא מלפף את האדם, ומניע אותו לחטוא עוד ועוד, וכאשר עושה אדם מעשה מצוה, כשכלה המעשה נותר רושם מן המצוה, והיא זאת שמסייעת בידו, ומביאה לו עזר שמים בפעולותיו הטובות [נפה"ח ש"א פ"ו ופי"ב].

*

הגרא"א דסלר זצ"ל כותב בספרו, יש והאדם דוחה את יצרו, אבל אינו מבטל, לכן גם אם לפי שעה מתגבר האדם עליו, אבל הוא כדוחק על גבי קפיץ, אשר כלעומת שידחק יותר, יתנגד הקפיץ יותר. פרעה כיון שלא ביטל את יצרו לגמרי, אלא רק דחק אותו, לכן העקשנות שבו דחקה אותו עוד יותר, והכבידה את לבו, וזו היא התאמצות הקפיץ.

על הפסוק וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה, כתב הרבנו בחיי דבר נפלא, ישובו רשעים לשאולה וכו', אמר 'ישובו', ולא אמר ירדו, ירמוז לתוקף היסורין שאין להם קץ, אחר שנאכלים באשה של גיהנם, חוזרים ומתחדשים כבתחילה, כדי שיהיו עוד למאכלת אש, וכן חוזרים חלילה לדורי דורות, וזהו לשון 'ישובו'. ביאור דבריו, אחר שנאכלים באש הגיהנם, היינו אחר שנשרפה טומאתם, ולא נשאר לכאורה כלום, מ"מ עדין נשאר השורש 'וחוזר וניעור', וכך חוזר חלילה לבלי סוף.

מי שהיתה לו קשיות עורף בעוה"ז, היא לא תעזבו גם שם, כל הטומאות שנשרפות בגיהנם, נאכלות ומתבטלות, אבל לא העקשנות, היא נשארת למרות שריפתה, והיא שוב מפתחת את הטומאה כפי שהיתה, ונדרשת שריפה חדשה, שריפות לבלי קץ [מכתב מאלהו ח"א עמ' 235].

מבואר בדברי הגרא"א דסלר זצ"ל שכל חטא מותר 'רושם' מהחטא, 'רושם' של טומאה, ולאחר שקיבל האדם עונש על מעשה החטא, הוא צריך לכלות את רושם החטא, את הטומאה שנוצרה בעקבות החטא. ישנם טומאות שנשרפות בגיהנם נאכלות ומתבטלות, וישנם טומאות ורושמי חטא [קשיות עורף היא אחת מהם], שאינם מתבטלות גם אחר שריפתם בגיהנם, והם חוזרות וניעורות, עד בלי קץ.

[רבותינו בעלי המוסר זצ"ל עוררו לתקן מידה זו של קשיות עורף, כי לכל אחד ואחד יש נגיעה של קשיות עורף, עדות לכך הם עוונות שאדם דש בעקביו, היינו עוונות שאדם חוזר ושונה, כי אחר שחטא במקום שיתעורר לעשות תשובה, בקשיות עורפו הוא חוזר ושונה את אותו החטא. ויתן אל לבו כי מה שהיה עד עתה רק 'רושם' החטא, חוזר וניעור, ונעשה בחטאו שוב 'למעשה' חטא, ושוב נעשה רושם, וחוזר וניעור, עד אין קץ].

*

וימאסו בארץ חמדה, חטא המרגלים הוא חטא של לשון הרע, הוצאת דיבת הארץ, חטא של פירוד ופלגנות, מונח בה מאיסה של ארץ ישראל, של 'חיבורם' של כנסת ישראל לגוי אחד, שהיא היא חמדתה ומעלתה של ארץ ישראל. 'רושם' נותר מחטאם של המרגלים, רושם של פירוד של פלגנות, רושם שמונח בו זרעי פורענות, רושם ששנים רבות אחרי כן, כשיחטאו ישראל בלשון הרע ושנאת חנם, 'יתעורר' אותו הרושם 'ויחזור להיות מעשה', ומאותו 'רושם' שהייתה ממנו בכיה של חנם, נעשה ממנו 'מעשה' בכיה של דורות.

*

רושמו של חטא המרגלים, ורישומם של חטאי אבותינו שהחריבו נווה, לא נמחק, והוא חי וקיים 'וחוזר וניעור' כל אימת שאנו נכשלים שוב ושוב בלשון הרע ושנאת חנם. רבינו החפץ חיים זצ"ל כותב, שחטא זה הוא עיקר סיבת אריכות גלותנו, ואיך תוכל להיות הגאולה אם לא נעקור מעצמנו חטא זה [הקדמת הפץ חיים].

הג"ר ישראל אליהו וינטרובי זצ"ל כותב, חטא שנאת חנם אע"פ שעצם החטא אינו חמור כל כך, הוא פוגם 'בעצם הכנסיה' של ישראל, שנפרדים זה מזה, והוא פוגע 'בעצם התשתית' של עם ישראל וכו', ועי"ז נקרע הקשר בין איש לרעהו, ובטל החפצא של כנסת ישראל, ואין כבר על מה להעמיד את הקץ! [עיני ישראל עמ' תצד].

*

וישא ידו להם להפיל אותם בגויים ולזרותם בארצות [תהלים קו כו], מה התועלת בזרייתם של ישראל בין הארצות, הן אמת שאין הם ראויים לארץ חמדה, מחמת מאיסתם אותה, אך מה התועלת בזרייתם בארצות. רבינו החפץ חיים זצ"ל אמר כשאומות העולם רואים בזמן מן הזמנים ובמקום מן המקומות שחלק גדול מעמנו מתקרב אליהם, אזי הופך הקב"ה את לב האומות לשנוא עמנו ודוחפים אותנו בכח מעליהם וכו' [ח"ח עה"ת מב], הכוונה בזרייתם של ישראל בין האומות ובין הארצות היא 'לכנסם לאחד', ומה שלא צלח בדרך הישר מכח סגולתה של ארץ ישראל לעשותם לגוי אחד [מחמת עון לשון הרע ושנאת חנם], נעשה עתה בין הארצות, על ידי שיהיו מעונים ונרדפים על ידי האומות.

*

איך מוחקים את רושם החטא, עד שלא יראה ולא ימצא ולא יזכר עוד, שני דרכים מצאנו ברבותנו בענין זה, האחד 'בסור מרע', והוא לעקור ולשרש את החטא מעיקרא, ולמחות כל טומאה שנשתיירה ממנו, וזאת ע"י זביחת היצר [כלשון הגרא"א דסלר זצ"ל], התגברות, עמידה בנסיון, ועבודה פנימית, כפי שמצינו בגמ' לכמה וכמה מחז"ל שהיו משחירים שיניהם בתעניות על כל סרך נדנדו של חטא. והשני 'בעשה טוב' והוא ע"י בניית מציאות הפוכה, שתמלא את כל מקום רושם החטא, בדברים שעוקרים את רושם החטא, וכפי שכתב הרמב"ם שיש דברים שצריך להרחיק עצמו לקצה השני, וינהג כן זמן מרובה עד שיחזור לדרך הטובה, היא מידה בינונית ודרך אמצעית שבכל דעה ודעה [רמב"ם פ"ב מדעות ה"ב], ויש דעות שאסור לו לאדם לנהוג בהן בבינוניות, אלא יתרחק עד הקצה האחר והוא גובה הלב וכו' [רמב"ם שם ה"ג].

כך היא גם המידה בענייננו, מי שנכשל בשנאת חנם יעסוק בדברים שיש בהם אהבת חנם הטבה וגמילות חסדים, מי שנכשל בלשון הרע יעסוק בדיבור הטוב בעין טובה ובאהבת הבריות. ועל כולנה לימוד הלכות לשון הרע והלכות בין אדם לחברו, 'שסגולתם' לעקור יצר הרע מלבו של אדם, וכפי שכתב רבי ישראל מסלנט זצ"ל היסוד העיקרי והעמוד הנכון... הוא רק לימוד הרב בהלכה זו הנוגעת לעבירה... כי זה הלימוד עושה קנין חזק בנפש להיות העבירה 'מרוחקת ממנו בטבע' [אגרת המוסר]. וכ"כ רבינו החפץ חיים זצ"ל שע"י לימוד ההלכות ינגף היצר הרע, וכפי שהובא במדרש [במדב"ר יד ד] אם יגעת הרבה בדבריהם, הקב"ה 'מסיר יצר הרע' ממך [הקדמת הח"ח], מפורש בחז"ל ובדבריהם שלימוד ההלכות סגולתו להסיר יצר הרע מלבו של אדם.

*

כי הנה יוצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שיחו [עמוס ד יג], אפילו דברים 'שאין בהם ממש' [ויק"ר כו ז], מקום היה לחשוב שהקב"ה עוסק רק בבריות חשובות ונשגבות, יצירת הרים ובריאת רוח [עושה מלאכיו ורוחות], ואין הוא מביט על שיח האדם ואל 'רושם' מעשיו. לפיכך אמר הכתוב, כי הנה יוצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שיחו [עמוס ד יג], לאמור, שקול לפניו יתברך יצירת הרים 'ורושם' מעשה האדם, וכל זאת משום, שהכח הטמון 'ברושם מעשה האדם' אין לו ערוך, ואין לו קץ. את זה מבקשת התורה שנלמד 'מפרשת המרגלים', שנראה ונתבונן כמה כח טמון 'במעשינו', ועד היכן מגיע 'רושם' מעשינו. עד כי 'רושם' חטא שנעשה במדבר, 'חזר וניעור' מאות שנים אחרי כן, והיא גרמה להפיל זרעם בגויים ולזרותם בארצות. ועל כל זאת, כמה נחשבים לפניו יתברך 'רושם' מעשינו. כי הנה יוצר הרים ובורא רוח - ומגיד לאדם מה שיחו.

יעזרת הו

שלח לך תשפ"ג

דברי חיווק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א אב"ד חיפה

לעבוד את השי"ת מתוך הטרדות

"וישלח אותם משה וגו' כולם אנשים ראשי בני ישראל המה" (במדבר יג, ג).

בזה"ק כתוב וז"ל [תרגום]: כולם צדיקים היו וראשי ישראל היו אבל הם לקחו להם לטובתם עצה רעה, למה נטלו עצה זו, אלא אמרו אם יכנסו ישראל לארץ יעבירו אותנו מלהיות ראשים וימנה משה ראשים אחרים שהרי אנחנו זכינו במדבר להיות ראשים אבל בארץ לא נזכה, ובשביל שלקחו עצה רעה לעצמם מתו הם וכל אלה שקיבלו דבריהם עכ"ל.

והמסילת ישרים (סוף פרק י"א) כתב וז"ל: הוא שגרם לפי דעת חכמינו ז"ל אל המרגלים שיוציאו דבה על הארץ וגרמו מיתה להם ולכל דורם מיראתם פן ימעט כבודם בכניסת הארץ שלא יהיו הם נשיאים לישראל ויעמדו אחרים במקומם עכ"ל. **וצ"ב** למה הם חשבו שבארץ ישראל הם לא יהיו נשיאים ויעמדו אחרים במקומם?

ונראה לומר: שנשיא שבט תפקידו להדריך וללמד את כל השבט לעבוד את השי"ת. והמרגלים חששו שדווקא בהיותם במדבר שלא היו שום דאגות של פרנסה (שהרי אכלו את המן) יכלו להשפיע על השבטים לעבוד את השי"ת, אבל אם יכנסו לא"י ויהיה עול של פרנסה לא יוכלו להשפיע לעבוד את השי"ת, ולכן ימנה משה רבינו נשיאים אחרים שיוכלו להדריך את השבט גם כשמתעסקים בגשמיות ולכן הוציאו דיבה על הארץ.

וזה לימוד בשביל כל אחד שיש לו תאוות ודאגות וטרדות הפרנסה וכד' שידע שרצון השי"ת שיעבדו אותו מתוך הטרדות והדאגות וכמו שכתב המסילת ישרים בפרק א' וז"ל: והנה שמו הקב"ה לאדם במקום שרבים בו המרחיקים אותו ממנו יתברך וכו' כי כל עניני העולם בין לטוב בין למוטב הנה הם נסיונות לאדם העוני מצד אחד והעושר מצד אחד וכו' וכפי השיעור אשר כבש את יצרו ותאוותיו ונתרחק מן המרחיקים אותו מהטוב ונשתדל לדבק בו כן ישיגוהו וישמח בו.

ויקרא משה להושע בן נון יהושע

"ויקרא משה להושע בן נון יהושע" (י"ג ט"ז).

א- פרש"י וז"ל, התפלל עליו ק"ה יושיעך מעצת מרגלים (סוטה לד:) עכ"ל. **וכתב השפתי חכמים וז"ל**, ויהיה פירוש ויקרא לשון תפילה, כמו ויקרא שם אברהם בשם ה' (בראשית י"ד) ויהיה למ"ד להושע במקום על, והוכרחו לדרוש כן, דאם לא כן מה טעם לקריאת השם הכא וכו' עכ"ל.

והרשב"ם כתב וז"ל, ויקרא משה להושע בן נון יהושע. כך פירושו, הושע בן נון שאמרנו למעלה שנקרא כן בבית אביו, הוא אותו שקרא משה כשנעשה משרתו והפקידו על ביתו, שכן היה מנהגם כמו ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח וכו' עכ"ל.

וכן כתב החזקוני וז"ל, לא שקראו עתה יהושע, אלא כך הפירוש הוא הושע בן נון שנקרא כן בבית אביו, והוא אותו שקראו משה יהושע כבר כשנעשה משרתו ומצא חן בעיניו שכן הוא המנהג וכו', ויש מפרשים שינה שמו על שהוצרך להיות מן המרגלים ולעבור דרך עמלק בשם יהושע עכ"ל.

ובספורנו כתב וז"ל, ויקרא משה להושע בן נון יהושע, אמר שהיה נודע בשבטו לאיש חיל בשם הושע, וזה שנקרא למעלה (שמות י"ז ט' ועוד) יהושע, מפני שמשה רבינו קרא לו כך לכבוד ולהתפלל עליו שיהיה נושע ושיושיע אחרים עכ"ל.

ב- והנה לפי מה שמבואר בגמ' בסוטה והובא ברש"י שהתפלל עליו ק"ה יושיעך מעצת מרגלים, והלשון 'ויקרא' היינו שהתפלל עליו. **כותב האור החיים הקדוש** וצריך לדעת למה שינה את שמו, והיה יכול להתפלל עליו בלא שינוי השם? וכתב, ואולי שנתן כח בשמו בתוספת יו"ד שמקפדה עשרה, כדי שיוכל נגד עשרה מרגלים, עוד כדי שיתול זכות וחלק הטוב של כל העשרה, כמאמרם ז"ל (חגיגה ט"ו) זכה נוטל חלקו וחלק חבריו.

והנה לפי פירוש הרשב"ם והחזקוני והספורנו שמשה רבינו קרא שמו יהושע כשנעשה משרתו והפקידו על ביתו, והספורנו מוסיף שהתפלל עליו שיהיה נושע ושיושיע, צ"ב הרי מבואר בגמרא בסוטה שאמר לו ק"ה יושיעך מעצת מרגלים?

ונראה שכיון שבפרשת מרגלים כתבה התורה שקראו משה יהושע, והרי כבר מתי שלקחו למשרתו ומצא חן בעיניו קרא לו יהושע, לכן מזה מוכח שכאן הכונה ויקרא משה להושע בן נון יהושע, היינו שהתפלל עליו, חוץ ממה שכבר קרא לו כשלקחו למשרתו יהושע. והספורנו מוסיף שקרא לו יהושע לכבוד ולהתפלל עליו שיהיה נושע ושיושיע אחרים וכששלחו ביחד עם המרגלים הוסיף להתפלל עליו ק"ה יושיעך מעצת מרגלים.

אולם לפי רש"י ומפשטות הגמרא בסוטה לד: שעכשיו קראו יהושע, ק"ה יושיעך מעצת מרגלים, על זה כתב האור החיים הקדוש צריך לדעת למה שינה את שמו, וכמו שהבאנו לעיל את דבריו. ואולי אפשר לישב כי אפילו שמשה רבינו התפלל עליו, רצה לשנות את שמו כדי שיזכור תמיד שהוא עצמו צריך להתפלל עליו שיושיע מעצת המרגלים, שתפילת משה רבינו סייע בידו שהוא עצמו יתפלל עליו, ונלמד מזה שאפילו כשהולכים לצדיק ולת"ח שיתפלל עליו, בכל זאת האדם עצמו צריך גם להתפלל על עצמו.

ולפני הרבה שנים הלכתי למרן הסטיפלר זצוק"ל לבקש ברכה, ובירך על הענין שבקשתי, ואחר כך אמר לי שאני בעצמי צריך גם כן להתפלל על כך, ולא לחשוב שכיון שהוא בירך זה כבר מספיק ולא צריך להמשיך ולהתפלל.

ג- ובשיחות מוסר ממר"ר הגאון הצדיק המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל, שאל מה היה צריך משה רבינו להתפלל ק"ה יושיעך מעצת מרגלים, וכן כלב מבואר בגמרא (סוטה לד:) והובא ברש"י (י"ג כ"ב) ויבוא עד חברון, שכלב לבדו הלך שם ונשתתח על קברי אבות שלא יהי ניסת לחבריו להיות בעצתם, הרי הם בני דעת ויזהרו שלא יהיו נסתים אחר עצת המרגלים? ותירץ שכיון שמבואר בגמרא ובמדרש והובא ברש"י (י"ג ב') שהקב"ה אמר חיייהם שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים למען לא יירושה, וכשאין סיעתא דשמיא לא מועיל מה שיזהרו לא להיות ניסת בעצת המרגלים אלא צריך תפילת משה רבינו וכן כלב שנשתתח על קברי אבות והתפלל שלא יהיה ניסת לעצת המרגלים. עכ"ד.

ונראה שהאור החיים הקדוש עה"פ 'אלה שמות האנשים' (פסוק ט"ו) כתב וז"ל, צריך לדעת למה חזר לומר כן, והלא כבר אמר ואלה שמותם, ויתבאר על פי דבריהם ז"ל (סוטה לד:) שאמרו וזה לשונם, אמר רבי יצחק דבר זה מסורת בידינו מאבותינו. מרגלים על שם מעשיהם נקראו וכו'. סתור בן מיכאל, שסתר דבריו של הקב"ה וכו', ע"כ, והנה לצד שרצה לומר הכתוב ויקרא משה להושע בן נון יהושע, שהתפלל עליו וכו', יאמר האומר מה ראה משה להתפלל על יהושע, לזה הקדים לומר אלא שמות האנשים וגו', להעירך כי משמותם השכיל משה מעשיהם הרעים, אשר לזה הוצרך להתפלל על יהושע ויקרא וגו', ולזה סמך למאמר אלה שמות וגו'. ויקרא משה וגו' עכ"ל.

ובזה מתורץ השאלה למה משה היה צריך להתפלל ק"ה יושיעך מעצת מרגלים ולא הספיק שיאמר לו שיזהרנו שינצל מעצת המרגלים, כיון שהם היו אנשים שמעשיהם היו רעים וכשיש חברים רעים צריך להתפלל שלא ילך אחר עצתם. ומזה נלמד כמה צריך להתרחק מללכת עם אנשים שמעשיהם רעים.

ד- והנה לכאורה צ"ב הרי כתוב 'כולם אנשים' (פסוק ג). ופרש"י וז"ל כל אנשים שבמקרא לשון חשיבות ואותה שעה כשרים היו. עכ"ל.

וכתב החזקוני וז"ל, כולם אנשים, פירש רש"י אותה שעה כשרים היו, כלומר בשעה שנבחרו, אבל מכאן ואילך החמיצו, כמו שפירש רש"י וילכו ויבאו (פסוק כו) ראשי בני ישראל המה שרי אלפים. עכ"ל. וצ"ב מה גרם להם שיחמיצו הרי היו שרי אלפים, והיו אנשים כשרים?

ונראה דהנה המסילת ישרים סוף פרק י"א כתב וז"ל, הוא שגרם לפי דעת חכמינו ז"ל אל המרגלים שיוציאו דיבה על הארץ וגרמו מיתה להם ולכל דורם מיראתם פן ימעט כבודם בכניסת הארץ שלא יהיו הם נשיאים לישראל ויעמדו אחרים במקומם, עכ"ל. ונמצא בעצם שמינו אותם לנשיאים הם החמיצו, ומשה רבינו לפי שמותם ידע שהם יחמיצו. ובעל הטורים כתב וז"ל, אלה שמות האנשים, בגימטריא שמותיהם מכוערים (במדבר ט"ז י) עכ"ל. ובמדרש שם כתב, שמותיהם כעורים ומעשיהם כעורים אלו המרגלים, ולכן משה רבינו התפלל על יהושע בן נון שינצל מהם.

המתגבר על היצר הרע זוכה להיקרא עבד ה' ויארץ ימים

"ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו וימלא אחרי והביאותיו אל הארץ אשר בא שמה" וגו' (במדבר יד, כד)

וכתב האור החיים הקדוש וז"ל: צריך לדעת למה לא הזכיר אלא כלב ולא יהושע גם כוונת אומרו היתה רוח אחרת עמו גם אמרו וימלא אחרי, גם אמרו והביאותיו בתוספת וא"ו בגזירת הכתוב, אכן פירוש הכתוב הוא על זה הדרך 'ועבדי כלב' וטעם שאני קורא אותו עבדי הוא 'עקב' פירוש שכר אשר היתה רוח אחרת עמו, שהגם שיהושע גם כן לא ניאץ ה' עם המרגלים, אעפ"כ זה היה לו סיבה תפילת משה הצילתו מיצה"ר ומכוחותיו שהם המרגלים לבל יטעוהו, משא"כ כלב שנכנס בגדר סכנת יצה"ר וחברתו הרעה ותחל רוח רעה לפעמו, והראה שהלך ונשתטח על קברות האבות, והוא אומרו 'רוח אחרת עמו' ואעפ"כ 'וימלא אחרי' פירוש השלים אחר רצונו ית' וכו' אשר ע"כ זכה כלב שיקרא עבד ה' כמשה רבינו ע"ה, והוסיף עוד לומר 'והביאותיו אל הארץ אשר בא שמה' וכו' שהגם שהיה בן מ' שנה אז, וגזר ה' שישבו ארבעים שנה במדבר, הבטיחו שיחיה עד בואו שמה והוא אומרו והביאותיו הרי הובטח בחייו ארבעים שנה מה שלא נעשה לשום צדיק בעולם וכו' ואמר עוד וזרעו יורשנה לומר כי עשה ה' חסד זה גם לזרעו עכ"ל. ומבואר בדבריו שכיון שהתחילה רוח רעה לפעמו והיה בסכנת היצה"ר והתגבר לעשות רצון השי"ת, זכה להקרא עבדי וזכה לאריכות ימים ושהקב"ה הבטיח לו והביאותיו אל הארץ אשר בא שמה וזרעו יורשנה.

ובזה"ק כתב [תרגום]: א"ר יהודה בדרך אחר הלך (=כלב) בשביל עיקום והגיע אצל קברי אבות ונסתכן בנפשו שהרי כתוב ושם אחימן ששי ותלמי ילידי הענק אבל מי שהוא בצרה אין מסתכל כלל, כך כלב משום שהיה בצרה לא הסתכל כלל ובא להתפלל על קברי האבות להינצל מעצה הזאת עכ"ל. ומבואר שכיון שהיה בצרה גדולה הלך וסיכן עצמו בכדי לילך להתפלל אצל קברי אבות וזה חיזוק גדול לכל יחיד שאף שהיצה"ר מתגבר עליו והוא בצרה גדולה יתחזק להתפלל ולהתגבר ולעבוד את השי"ת ועי"ז יזכה ליקרא עבד ה' ולאריכות ימים וכן תישאר הזכות לזרעו.

מקושש לשם שמים נתכין

"ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש" וגו'. (במדבר ט"ו ל"ב)

א- התוספות בבבא בתרא (ק"ט ע"ב ד"ה אפילו וכו') וז"ל, דאמר במדרש דלשם שמים נתכין שהיו אומרים ישראל כיון שנגזר עליהן שלא ליכנס לארץ ממעשה המרגלים שוב אין מחויבין במצות, עמד וחילל שבת כדי שיהרג ויראו אחרים וכו'. עכ"ל.

ובתרגום יונתן בן עוזיאל כתב וז"ל, והוון בני ישראל שריין במדברא, גזירת שבתא אשתמודע להון, ברם קנסא דשבתא לא אשתמודע להון, (ובביאור, מצות שבת נודעה להם, אולם עונש השבת לא נודע להם. ראה בבב"ב ק"ט שהיה ידוע למשה שמחלל שבת במיתה אלא שלא ידע באיזו מיתה). קם גברא מדבית יוסף, אמר במימריה איזיל ואתלוש קיסין ביומא דשבתא, ויחמון יתי סהדיא, ויתנון למשה, ומשה יתבע אולפן מן קדם ה', וידון יתי, ובכן ישתמודע קנסא לכל בית ישראל. (ובביאור, אמר במאמרו אלך ואתלוש עצים ביום השבת, ויראו אותי עדים ויגידו למשה, ומשה ישאל תלמוד מלפני ה' וישפוט אותי, וכך יודע העונש לכל בית ישראל).

והמהרש"א בח"א (בב"ב ק"ט ע"א) מביא שיש מקשים איך הותר למקושש לעבור עבירה כדי שילמדו בני ישראל את עונשה של שבת. ותירץ שהיתה מלאכתו מלאכה שאינה צריכה לגופה, שכן מטרתו לא היתה בעשיית המלאכה, אלא בלימוד היוצא ממנה, ומלאכה שאינה צריכה לגופה פטור לדעת רבי שמעון, ומכל מקום עונשו היה מיתה, כיון

שאינו לדיין אלא מה שענינו רואות ודברים שבלב אינם דברים ודין היו אותו למיתה על פי העדות, וכן י"ל לפי המדרש שכתבו התוספות שלשם שמים נתכין, דה"ל נמי מלאכה שאין צריכה לגופה. עכ"ד.

ב- ובספר קובץ שעורים (בב"ב אות ש"ס) כתב וז"ל, תוספות בשם המדרש, דכונת המקושש היתה להוציא מלב האומרים שנפטרו מן המצות. עי"ש, והקשה המהרש"א איך הותר לו לעשות כן, ותירץ דכיון שלא היה צריך לעצם הוי מלאכה שאין צריכה לגופה. ולולוי דבריו היה אפשר לומר לפי המבואר בא"ח סימן ש"ו, דמותר לחלל שבת כדי להציל מהמרת דת באונס, דחלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, והכא נמי היו מוטעין ושוגגין, ואפשר דדינן כאנוסין, אבל קשה דא"כ למה הרגוהו, ומה שתירץ מהרש"א דבית דין לא ידעו מחשבתו הוא תימה דהא כתיב, ויאמר ה' אל משה מות יומת האיש. עכ"ל.

והנה הקובץ שעורים כתב שהיה אפשר לומר שלפי המבואר בש"ע א"ח סי' ש"ו שמותר לחלל שבת כדי להציל מהמרת דת באונס, הכא נמי היו מוטעין ושוגגין ואפשר דדינן כאנוסין. נראה דתירוצו הוא לפי דברי התוספות שמביאין מדרש שלשם שמים נתכין שהיו אומרים ישראל כיון שנגזר עליהן שלא ליכנס לארץ שוב אין מחויבין במצות ולכן בזה שייך הדין שמבואר בש"ע ש"ו שמותר לחלל שבת כדי להציל מהמרת דת, אבל לפי התרגום יונתן בן עוזיאל, שהוא ידע שהם מחויבין בכל המצות, וגם ידע שמחלל שבת במיתה, אלא שלא ידעו באיזה מיתה והוא רצה ללמד באיזה מיתה, א"כ בזה אסור לחלל שבת כדי ללמד לבני ישראל באיזה מיתה. לכן המהרש"א לא תירץ כן, והמהרש"א שם הביא את דברי התרגום יונתן. ורק בסוף דבריו כתב שלפי תירוצו גם מיושב המדרש שהביאו התוספות.

ג- והנה מה שהקשה הקובץ שעורים על תירוץ המהרש"א שבית דין לא ידעו מחשבתו, הרי כתוב בפסוק, ויאמר ה' מות יומת האיש, והרי גלוי וידוע לפניו יתברך שהיה מלאכה שאינה צריכה לגופה ולא מחויבין על זה מיתה. נראה לתירץ דכיון שלבית דין לא ידעו מחשבתו והוה דברים שבלב, והם היו מחייבים אותו מיתה. גם כלפי שמים הוא חייב מיתה, דכל התורה כולה ניתנה לפי איך שפוסקים בית דין, כך נפסק מלמעלה, ולכן השי"ת אמר מות יומת האיש.

עבודת האדם להתעלות ממדרגה למדרגה

"והיה לכם לציצית וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם למען תזכרו ועשיתם את כל מצותיו..." (במדבר טו, לט-מ)

וצ"ב למה התוה"ק כותבת שני פסוקים על אותו ענין בשינוי לשון, שבפסוק ל"ט כתוב וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם ובפסוק מ' חוזרת התורה למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי?

ונראה ליישב ע"פ דברי הספורנו וז"ל: 'וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה', תזכרו שאתם עבדים לקל יתברך, שקיבלתם מצוותיו באלה ובשבועה, וזה בראותם הציצית שהוא כחותם המלך בעבדיו, ובזה תחדלו מתור אחרי לבבכם להשיג שרירות לבכם בעושר וכבוד אפילו בגזל, ואחרי עיניכם להשיג תאוות שנתתם עיניכם בהן' עכ"ל. ובפסוק מ' כתב וז"ל: 'למען תזכרו למען תהיו פנויים ממחשבות הבליהם, ובזה תזכרו גודל הקל וחסדיו. ועשיתם את כל מצותי וזוה תעשו כל מצותי מאהבה ויראה. והייתם קדושים לאלוהיכם וזוה תהיו קדושים לפניו לחיי עולם' עכ"ל. ונראה דהספורנו מישב את שני הפסוקים שבפסוק ל"ט כתוב וראיתם אותו- היינו שתראו את הציצית, כחותם המלך בעבדיו, שאתם עבדים לקב"ה שקבלתם מצותיו באלה ובשבועה, וע"ז זה תעשו את מצות ה' מחמת יראת העונש וקיום המצוות יגרום לכם לחדול מתור אחרי לבבכם ואחרי עיניכם. ואח"כ ע"י ראות הציצית תזכרו את גודל הקל וחסדו שעשה לכם את כל הניסים והנפלאות, ותעשו את כל המצות מאהבה ומיראת הרוממות, והייתם קדושים לאלוהיכם, שע"י קיום המצוות מאהבה ומיראה תהיו קדושים לאלוהיכם. שהאדם צריך ללכת ממדרגה למדרגה, בתחילה צריך שיהיה לו יראת העונש, ושיזכור שהוא עבד לקב"ה וע"י זה יקיים מצות השי"ת מיראת העונש, וקיום המצוות יביאנו שלא יתור אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, וזה יביאנו שע"י מצות ראות הציצית יזכור גודל הקל וחסדו, ואח"כ יקיים מצוות השי"ת מאהבה ויראה, ויזכה להיות קדושים לאלוהיכם, כמו שכתוב ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש.

והשמירת הלשון (חלק ב' פרק ב') כתב: שהכתוב מרמז לנו שאימתי מועילין המצות כל כך שעל ידם יהיה האדם קדוש לה', כשהוא זהיר מלתור אחר מחשבת הלב וראיית עיניו, והנה אמרו חז"ל על הפסוק הזה, אחרי לבבכם זו מינות, ואחרי עיניכם זו זנות, וכתב החינוך שבכלל מינות הוא כל מחשבות שהם היפך דעת התורה, ובכלל זנות הוא מי שהוא רודף אחר תאוות העולם ואזי ע"י קיום המצוות ישיג קדושה ע"ש.

המרגלים שגרמו לעם להשאר במדבר

המרגלים גרמו שדור יוצאי מצרים לא ייכנס לארץ ישראל.

המרגלים לא רצו להיכנס לארץ ישראל מאחר וראו כי בארץ ישראל יש צורך לעסוק בענייני החומה. הם רצו להישאר במדבר. לאכול מן ולשתות מי באר ומידי ערב לאסוף שלווים ולהיות פטורים מכל ענייני החומה. כשמאידך אין כל אפשרות לצאת אל מחוץ לטבעת השמירה הזאת כי המדבר מסביב הוא מקום נחש שרף ועקרב וצימאון אשר אין בו מים, כך שמצד אחד החיים הם חיים רוחניים לכל דבר וענין ומאידך אלה שאינם משתלבים מתחייבים להשתלב כי אין להם אלטרנטיבה אחרת שהחומה הסוגרת עליהם מהודקת להפליא ומחוצה לה מצפים להם המזיקים הנ"ל.

כשיצאו לארץ ישראל ראו המרגלים ארץ שאוכלת את יושביה. צריכים להתמודד כנגד עולם החומה. מחד - הן זה תפקיד עם ישראל בעולם, לקדש את שמו של הקב"ה בעולם זה התחתון, כשם שמקדישים אותו מלאכי מעלה בעולם העליון. קידוש החומר הוא התפקיד. ומאידך זה תפקיד קשה ומסוכן והסכנה ליפול גדולה והם רצו להמשיך ולהמשיך בחיי המדבר המרוממים מעל הטבע, המותירים את עולם הטבע אי שם במעמקי היקום הנמוך.

יהושע וכלב נציגי שבט יהודה ושבט אפרים מחו במרגלים ואמרו "עלה נעלה". יהושע משבט יוסף מתמחה בקדושת ברית מילה, וכלב בן יפונה משבט יהודה מתמחה בקדושת הדבור. שבט יוסף ונציגו מבטאים את קדושת ברית המילה המעשית ושבט יהודה ונציגו, את קדושת ברית המילה המדוברת.

באמצעות שתי קדושות אלו זוכים לארץ ישראל ובהפרתם מפסיד אותה. בית ראשון חרב בין השאר בעוון גילוי עריות - הפרת קדושת ברית המילה. ובית שני בעוון קמצא ובר קמצא - מלשינות, הפרת קדושת הדבור ונאמר שלא עזבו ישראל את ארץ ישראל עד שהפרו ברית.

כיון שיהושע וכלב היו אמונים על הבריתות הנ"ל הן הן הבריתות שכרת הקב"ה עם אברהם אבינו שהוא שקיבל את ההבטחה על ירושת הארץ כמו שנאמר בספר יצירה: "וכיון שצפה אברהם אבינו ע"ה והביט וראה וחקר והבין וחקק וחצב וצרף וצר ועלתה בידו אז נגלה עליו אדון הכל ברוך הוא והושיבהו בחיקו ונשקו על ראשו וקראו אוהבי וכתת לו ברית ולזרעו והאמין בה' ויחשבה לו צדקה, וכתת לו ברית בין עשר אצבעות רגליו והיא ברית המילה, ועשר אצבעות ידיו והוא הלשון" (ספר יצירה ברייתא אחרונה) ידעו איך ניתן יהיה לחיות בארץ ישראל ולא רק שלא ליפול במלכודת החומר והגשמיות אלא להתרומם ולרומם את הארץ אתם. הם הם שנאבקו בשאר המרגלים.

נאמר במדרש: "ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלוקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא" אמרו חז"ל בתנחומא: אמר הקב"ה, אם אני מוליכם בדרך קצרה, עוסקים איש בשדהו ואיש בכרמו ועוזבים את התורה, אלא הריני מוליכם בדרך ארוכה והתורה מתישבת במעיהם"

ודברי המדרש דורשים הסבר. הרי התורה אומרת טעם אחר: "פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבּו מצרימה?"

אמנם הטעם שהתורה נתנה קשה, איזה עם לא נאבק על חרותו? האם בגלל שיראו מלחמה מיד יחזרו לשעבוד ממנו ברחו? והרי כשבא עמלק נלחמו וזאת סמוך ונראה ליציאת מצרים?

נתאר לעצמנו שאדם אוהב מאד את חמורו ויום אחד מחליט שאין זה מתאים שהחמור יאכל מתוך האבוס בתוך הזוהמה יחד עם שאר החמורים באורווה. לקח אותו רחץ אותו זילף עליו בושם, הלביש לו חולצה לבנה

מבהיקה, פראק ועניבת פרפר וחבש לראשו צילינדר שחור וגבוה. הביא אותו למסעדה אלגנטית הושיבו ליד שלחן מהוגני כבד מכוסה מפה מעומלנת וערוך במיטב כלי הפורצלן. מלצרים הגישו לו מנת חציר כשברקע מנגן הפסנתר נעימה קלאסית מוכרת. מה יעשה החמור? יבעט בשלחן יקרע את הפרק יעיף את הצילינדר וירוף חזרה לאכול חציר בין רעיו החמורים...

האם אין זה נעים יותר לאכול באוירה המכובדת, האלגנטית? - ברור שכן, אבל כדי לדעת להעריך את זה, כדי להנות מזה צריך להפסיק להיות חמור...

ודאי שכדאי להלחם על ארץ ישראל וזאת מפני שרק בה אפשר לחיות חיים רוחניים מלאים. כדי שירצו להילחם על ארץ ישראל צריך לדעת להעריך את רוחניותה, ולכן אמרה התורה "פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבו מצרימה" והמדרש אומר "אמר הקב"ה, אם אני מוליכם בדרך קצרה, עוסקים איש בשדהו ואיש בכרמו ועוזבים את התורה" שכן מה להם ומי להם בארץ זו אם אינם מוכנים לה ואינם יודעים להעריך את רוחניותה לכן צריך להוליכם בדרך ארוכה שיקבלו קודם תורה וארזו יהיו מסוגלים להעריך את ארץ ישראל. המדרש אינו ביאור שונה מהפסוק אלא הסבר לפסוק: מדוע ישובו כשיראו מלחמה? כי אין התורה במעיהם ובלעדי התורה מי יכול להעריך את רוחניותה של הארץ?

והנה יצאו למדבר, קבלו תורה, ושלחו מרגלים ואלה הלכו וראו התרשמו ושבו, והתחלקו לשתי קבוצות. קבוצת הרוב וקבוצת המיעוט. שתי הקבוצות ראו את אותם דברים אך כל אחת הבינה את מה שראו בדרכה שלה

הם ראו אנשים מתים בכל מקום. קבוצת הרוב אמרה: "ארץ אוכלת יושביה" ארץ מוצפת במגיפות... יהושע וכלב ראו את אותה תופעה ואמרו: ארץ ניסית, בכל מקום הסיח הקב"ה דעתם מאתנו על ידי הללויות הרבות... הם ראו פירות גדולים. קבוצת הרוב ראתה בפירות אלה פירות משונים. המיעוט - פירות משובחים וגדולים.

מה שורש ההבדל? איך שתי קבוצות אנשים רואות את אותם הדברים וכל אחת מבינה בדרכה שלה?

הרוב ראו את הצד הפיסי והמיעוט הצליחו לחדור לברכה הרוחנית הפנימית. ומכיון שרוב העם לא השכיל לחדור אל מעבר למסך הערפל של החומר פירושו שהם עדיין לא ספגו מספיק תורה ואין להם את המשקפת הנכונה לראות ראייה פנימית, אשר על כן נשארו במדבר כדי לספוג עוד ועוד תורה עד שיהיו מוכנים עם עומק רוחני להעלות את החומר ולקדש את ארץ ישראל אז יוכלו להגיע אל הארץ ולרומם את החומר אל הרוח. ולא עוד אלא שהדור שעבר את טומאת מצרים לא יסכון לארץ ישראל, לא יצליח לרומם את חומריותה לשם כך צריך דור חדש שמשורשיו היה דור של מקבלי תורה ואוכלי מן הם יתאימו לארץ ישראל והם הם שיצליחו לרומם חומריותה.

מאמר ז'
פרשת שלח

מעלת האדם מדבר-מחבר

תמצית: בטעם מה שאמרו בגמ' בערכין שהמרגלים נענשו על לשון הרע ולא על דברי הכפירה, ומדוע נחשבו דבריהם ללשון הרע, מה מקומה של פרשת נסכים ומנחות כאן, ולמה הובטחו כאן על ביאת הארץ, מה החידוש בפרשת מקושש שבאה ללמד שעדיין מחוייבים במצוות, בדברי המדרש שציצית באה אחר מקושש - ביאור מחשבה דיבור ומעשה כנגד נשמה רוח נפש, בחינת האדם הוא המדבר-הרוח ממללא ועל פי זה ביאור עומק חומרת לשון הרע שהוא ההפך ממדבר - ביאור לפי זה בחטא המרגלים שהם היו ההפך ממדבר ע"י שבאו לנתק את דור המדבר מדור באי הארץ, הקדימו פ' לע', המרגלים הם שורש לשון הרע, ויישוב הקושיות ממרגלים - נסכים ומנחות בחינת הצומח המתעלה ע"י הקרבן, שהוא חיבור עולם התחתון לעליון, והשייכות אחרי המרגלים - פרשת מקושש באה להורות כנגד מה שעשו המרגלים - להט החרב המתהפכת ההופכת מבחינת האדם המדבר

א.

מה הטעם שנעשו המרגלים על לשון הרע ולא על דברי הכפירה ואיזה לשון הרע שייך על עצים ואבנים

בגמ' ערכין דף ט"ו: "תניא א"ר אלעזר בן פרטא בוא וראה כמה גדול כח של לשון הרע מנלן ממרגלים, ומה המוציא שם רע על עצים ואבנים כך המוציא שם רע על חבירו על אחת כמה וכמה, ממאי דלמא משום דר' חנינא בר פפא, דאמר רבי חנינא בר פפא דבר גדול דברו מרגלים באותה שעה, דכתיב כי חזק הוא ממנו, אל תיקרי כי חזק הוא ממנו אלא ממנו, כביכול בעל הבית אין יכול להוציא כליו משם, אלא אמר רבה אמר ריש לקיש אמר קרא וימותו האנשים מוציא דבת הארץ רעה על דבת הארץ שהוציאו".

וצ"ב מדוע באמת נענשו המרגלים רק על חטא לשון הרע שאמרו ולא על דברי הכפירה, שלכאורה הוא עון גדול יותר. ועוד הקשה מו"ר צ"ל, מדוע המרגלים נחשבים כדוברי לשון הרע, והרי מהלכות לשון הרע אין איסור לדבר על עצים ואבנים, ואע"פ שודאי עשו דבר רע שהוציאו דיבת הארץ, אבל מדוע מכן לומדים את כח לשון הרע.

מה שייכות פרשת נסכים ומנחות למרגלים ולבשורה על ביאתם לארץ

והנה מיד לאחר פרשת המרגלים נאמרה בתורה פרשת נסכים ומנחות, שכל קרבן צריך להם, וכדכתב רש"י (טו, ד): "תקריבו נסכים ומנחה לכל בהמה המנחה כליל והשמן נבלל בתוכה והיין לספלים", ותמוה מדוע נסמכה פרשה זו דוקא לפרשת מרגלים, ואיך היא שייכת ומתחברת לפרשה שלעיל, ולכאורה מקומה הוא בספר ויקרא יחד עם כל הקורבנות.

ואכן בתחילת פרשת הנסכים נאמר (פסוק ב): "כי תבואו אל ארץ מושבותיכם", וכתב רש"י: "כי תבואו - בישור להם שיכנסו לארץ", ודבר זה הוא ראוי לאחר חטא העגל ועונשו, אך עכ"פ צ"ב מדוע הבטחת הכניסה לארץ נאמרה יחד עם מצוות נסכים ומנחות דוקא.

בטעם שהמקושש הוצרך לחדש לישראל שעדיין מחוייבים במצוות אחר חטא העגל ובטענת משה שאין לישראל מצוות תמידיות

בהמשך הפרשה נאמרה פרשת מקושש, והתוס' בב"ב (ק"ט: ד"ה אפילו) כתבו: "צלפחד היינו מקושש, ומעשה המקושש היה בתחלת ארבעים מיד אחר מעשה מרגלים, דאמר במדרש דלשם שמים נתכוין שהיו אומרים ישראל כיון שנגזר עליהן שלא ליכנס לארץ ממעשה מרגלים שוב אין מחוייבין במצוות, עמד וחילל שבת כדי שיהרג ויראו אחרים". וצ"ב מה היתה ההו"א של כלל ישראל שאחרי חטא המרגלים אינם מחוייבים במצוות דע"ז הוצרך המקושש ללמד להם שעדיין מחוייבים במצוות.

ועוד כתוב במדרש (ילקו"ש רמז תשנ): "תנא דבי אליהו וימצאו איש מקושש עצים, אמר לו הקב"ה למשה חלל זה את השבת, אמר לפניו רבש"ע אתה יודע בכל יום תפילין בראשו תפילין בזרועו ורואה אותן וחוזר בו עכשיו שאין עליו תפילין חלל זה את השבת, אמר לו הקב"ה למשה צא וברור להם דבר שיהגו בו בשבת ובימים טובים, שנאמר ועשו להם ציצית לדורותם, אין לדורותם אלא לדור תם, ואין תם אלא יעקב שנאמר ויעקב איש תם, תם מגזל, תם מגלוי עריות, תם משפיכות דמים".

ופירוש הדברים, שכביכול היתה טענה למשה שכיון שאין לישראל מצוה תמידית אינם נשמרים מעבירות, וע"ז באה מצוות ציצית אחרי

פרשת מקושש. והשקו"ט צריך ביאור רב.

ב.

ג' בחינות בהוצאת כל דבר לפועל מחשבה דיבור ומעשה וכנגדן נפש רוח ונשמה

ונקדים ביאור חומרת לשון הרע, הנה בגמ' בערכין (טו:) איתא: "כל המספר לשון הרע מגדיל עונות כנגד שלש עבירות עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים", וצ"ב מדוע עון זה חמור כ"כ. ועוד צ"ב אמאי נקראת עבירת דיבור זו של קלון חבירו בלשון "רע" דוקא יותר משאר דיבורים כגון דברי שקר ודברי נבלה.

ורבותינו לימדונו שיש ג' בחינות ביציאת כל דבר אל הפועל - מחשבה, דיבור ומעשה. כדי שדבר יצא לפועל בצורה הנכונה הוא צריך לעבור בג' שלבים אלה בסדר הזה - מחשבה ואח"כ דיבור ולאחר מכן מעשה. וכן היא צורת הדברים הפשוטה שכשאדם עושה דבר קודם עולה בליבו מחשבה בעלמא שאין בה תפיסה, ואח"כ הוא מנתח המחשבה ומביאה לידי תפיסה, ודבר זה היא בחינת הדיבור, ומשם מוציא הדבר לפועל.

וכדי להמחיש את העניין קצת ניתן דוגמא רחוקה לדבר: פעמים רבות אדם נמצא בבעיה חמורה שאינו מוצא לה פתרון, ואותו אדם מתהלך ימים מספר כשכל מחשבותיו טרודות בחיפוש אחר פתרון, עד שלפתע מתנוצץ רעיון במוחו, אותו אדם מתחיל מיד לחשוב ולהתבונן באותו ניצוץ רעיוני ומחשב בלבו את הסדר הראוי ותבנית הפתרון, ורק אחרי התבוננות זו הוא מוציא את הרעיון לפועל. הניצוץ הוא בחינת המחשבה - תפיסה אחת של דבר הכולל בתוכו הרבה, תפיסה שאינה מסודרת ואינה שייכת עדיין למעשה, ההתבוננות היא עולם הדיבור שבו האדם "מוריד" את המחשבה לתפיסה מסודרת ומורכבת מפרטים שונים, וממילא יכול לעשות מעשה. עם הניצוץ הרעיוני האדם אינו היה יכול לעשות מעשה, כי מחשבה זו היא גבוהה מדי מכדי להורידה לבחינה של מעשה, הוא צריך קודם להתבונן בדבר ולהכניסו במילים, ו"לדבר" את הרעיון לעצמו, ורק כך הרעיון ירד לאפשרות של מעשה. מחשבה היא במקום גבוה מאד ואינו יכול להתחבר לעולם המעשה בלא הדיבור.

ומובא בדברי רבותינו (מהר"ל גבורות ה' פכ"ה, ועי' אמרי אמת פרשת שמות תרצ"א בשם השפת אמת) שמשה רבינו היה שייך לגמרי לעולם המחשבה, שכל תפיסתו היתה שם, ועל כן היה כבד פה, דכשאדם נמצא במקום שאינו שייך לשם הוא כביכול נהיה "כבד", הדיבור הוא מקום שמשה לא שייך אליו, ועל כן דיבורו היה כבד. נמצא דעניין הדיבור הוא הגשר בין השורש לתוצאה, שהוא המביא את עולם המחשבה לידי מעשה.

ומבואר בדברי רבותינו שכנגד ג' בחינות אלו עומדים ג' דברים של נפש רוח ונשמה, וז"ל הגר"א (אדרת אליהו בראשית ב, ז): "...כי חמש כחות אלו כלולים בשלש אלה, מחשבה דבור מעשה. המחשבה

באה מפאת הנשמה הפנימית, והמעשה מגוף והנפש, והדיבור מרוח החיוני המוליך את הקול".

ומקורו הוא מדברי הזוהר (תיקוני זוהר תיקון כ"ב דף סח:) וז"ל: "ודא איהו כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו, בראתיו דא נשמתא קדישא דאיהי עולם המחשבה, יצרתיו דא רוח ממלא דמניה חין ממללין, עשיתיו דא נפש דתמן עשייה דשריא ברמ"ח פקודי".

פירוש כנגד בחינת המעשה שבעולם יש את הנפש, שהיא הבחינה התחתונה באדם שמנענעת את הגוף הגשמי, ואפילו בהמה יש בה בחינה זו של נפש. כנגד הרוח הוא הדיבור, וכנגד המחשבה עומדת הנשמה שחצובה מכסא הכבוד.

תפקיד האדם להיות מדבר-מחבר וחומרת לשון הרע היא שנעשה מפריד

והנה, עיקר תפקיד האדם הוא להיות "מדבר", וכדמרגם אונקלוס על הפסוק (בראשית ב, ז): "ויהי האדם לנפש חיה" - לרוח ממללא, וכן מבואר בגר"א הנ"ל דעיקר האדם הוא בחינת הרוח העומד בין הנשמה לנפש.

וטעם הדבר בפשטות הוא כמבואר בנפש החיים, שהאדם מורכב מחומר-מעשה שמגיע מהתחתונים, ומצורה-מחשבה המגיעה מהעליונים, מקום החיבור של שניהם הוא בדיבור שהוא הגשר בין המחשבה למעשה. האדם נברא להיות החיבור הזה שיחבר את כל עולם המעשה למחשבה העליונה, והוא עומד במקום החיבור של העולם. וכן ביארו הראשונים בספר יצירה דהתיבה "לשון" הוא משורש "לש", שהלישה היא ערוב הבצק ועשייתו לאחד, חיבור הפרטים לדבר אחד שלם.

וביאר מו"ר לפי הנ"ל חומר ענין לשון הרע, שכשאדם מדבר לשון הרע הוא פוגם בעצם סיבת חיותו, שבמקום להיות המדבר המחבר את העולם, הוא הופך את הדיבור להיות הפירוד בעולם. חומרת לשה"ר היא מחמת שהוא פוגם בעצם תפקיד האדם בעולם, שמקום להיות מדבר-מחבר הוא נהפך לשורש של פירוד.

ובזה מבואר מדוע דוקא עבירה זו נקראת בלשון של "רע" שעיקר הפירוש של תיבת "רע" היינו לשון שבירה ופירוד, כלשון הפסוק (ישעיה כד, ט): "רעה התרועעה הארץ", וכלשון "תרועה", לשון הרע מבטא את הפירוד והשבירה שהם ההפך מצורת האדם.

ג.

חטא המרגלים - פגיעה בכח המדבר

ובזה נבוא להתבונן בעומק חטא המרגלים. כתב המהר"ל (נצח ישראל פרק ח) שאילולי החטא לא היו ישראל גולים מארץ ישראל לעולם, וז"ל: "כי כאשר הוציאם מארץ מצרים, הוציאם על מנת לתת להם הארץ. ואילו באו אותם שיצאו ממצרים אל הארץ, היו עומדים שם

אתה ה' וענך עמד עליהם, ובעמד ענך אתה הלך לפניו יומם ובעמוד אש לילה", אבל בכניסה לארץ דבר זה היה צריך להשתנות, פירוש שהיו צריכים כביכול לרדת מעולם המחשבה לעולם המעשה.

ותפקיד המרגלים היה להביא לחיבור זה, לעשות את עולם המעשה מחובר לעולם המחשבה. ובה מבואר מה שמובא בדברי רבותינו שכוונת המרגלים היתה לטובה, שרצו להמשיך את גילוי ה' כפי שהיה במדבר, וכן ביאר בעל התניא (ליקוטי תורה פרשת שלח דף לז). וז"ל: "והמרגלים היו במדרגה גבוהה מאד ולא רצו להשפיל א"ע למצות מעשיות שהוא בחי' המשכת אור א"ס ב"ה למטה ואמרו על א"י שהיא אוכלת יושביה, שהיה בדעתם שאם יהיה גילוי אור א"ס ב"ה למטה כמו למעלה יתבטלו ממציותם לגמרי. וזהו אוכלת יושביה ורצו להי' במדבר דוקא ומדברך נאווה שהוא המשכת אור א"ס ב"ה לבחי' הדבור בחי' מלכות בחי' א"י שלמעלה וכו' אבל יהושע וכלב אמרו טובה הארץ מאד מאד שע"י א"י שלמטה דוקא בחי' מצות מעשיות דוקא יומשך בחי' אור א"ס וכו' כי באמת עיקר כוונתו ית' שיהי' דירה בתחתונים דוקא כמארז"ל נתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים כו' ושיהיה נגלה לעין כל בשר ושיהיה הגילוי למטה כמו למעלה ואדרבה ביתר שאת ויתרון אור הבא מן החשך דוקא" עכ"ל.

ומתבאר שכוונת המרגלים היתה להמשיך את גילוי בורא העולם בדרך שהיא מעבר לעולם המעשה, ובדאי אין זה סותר לדברי הגמרא שהמרגלים היו כופרים, אלא שדבר זה אחד הוא, שהמרגלים כפרו ביכולת הקב"ה להנהיג במקום שאינו מראה את גדולתו, שטענו שרק במקום שיש גילוי הקב"ה יש נסים, אבל בעולם המעשה שבורא העולם מסתתר שם אינו מנהיג כלל ח"ו. וע"כ כשבקשו להישאר במדבר הוא מטעם שרצו להמשיך את גילוי הקב"ה בעולם, ובה היתה כוונתם לטובה, אלא שהטעם שרצו בזה הוא משום הכפירה שהיתה בליבם.

וממילא מבואר שהכפירה של המרגלים היא פועל יוצא של עוון הלשון הרע שלהם - מכח זה שניתקו את העולמות העליונים מהתחתונים באו לידי כפירה. וממילא מיושב מדוע נענשו על חטא לשון הרע ולא על חטא הכפירה, שחטא לשון הרע שלהם הוא עיקר חטאם.

ד.

עניין הנסכים חיבור בחינת צומח לקדושה

בענין הנסכים והמנחות כתב האר"י (שער הפסוקים, בראשית דרוש ד) וז"ל: "רע, כי ד' כוללים יש בבריאת העולם, והם, בעל חי מדבר, שהוא האדם, ובלתי מדבר, וצומח, ודומם. וכשנברא העולם, ונתקנו כל העולמות, אז נתקנה גם בחי' החי מדבר, שהוא האדם לבד. ושלישה מדריגות אחרות, לא נתקנו. ואח"כ ע"י אדה"ר, נתקנה גם בחי' החי בלתי מדבר, והיה זה, כאשר קרא האדם שמות לכל הבהמה וגו', וכו' ולכן נאסר אדם לאכול שום בשר חי, לפי שכבר ביארנו, כי כוונת האכילה היא, לברור האוכל מתוך הפסולת, ולהעלותו. וכיון שכבר נתקנו הבעלי חיים, לא הוצרכה עוד אכילת בשר לאדם, כי כבר נתקנו והובררו לגמרי וכו' אח"כ

לעולם בארץ. ודבר זה בארנו בחיבור גבורות ה' בכמה מקומות, כי היציאה של מצרים היא נצחית, כי עדיין מחמת אותה היציאה אנחנו אל השם יתברך אשר הוציאנו ממצרים. ואם היה היציאה ממצרים וביאתם לארץ מעשה אחד, דהיינו שאותו הדור שיצאו ממצרים באו אל הארץ, כאילו היה מעשה אחד היציאה ממצרים והכניסה לארץ. כי השם יתברך הוציאנו ממצרים להכניס אותנו אל הארץ, וכשם שהיציאה היא מקוימת נצחית, כך היה נצחי ביאתם אל הארץ, ולא היה בטול לעולם. ובשביל שבכו בכיה של חנם, ולא רצו לכנוס לארץ, ונשבע הקדוש ברוך הוא שלא יביא אותו דור אל הארץ, רק דור אחר, ואז היה נחלק היציאה ממצרים מן הביאה אל הארץ, ולא היה מעשה אחד."

וביאור הדבר, שדור המדבר, דור דעה, כל מה שפעלו נשאר לנצח, ואם דור זה היה מתחבר לארץ ישראל, דבר זה גם כן לא היה נאבד לנצח. ולפי זה נמצא דהמרגלים היו אלה שהיו צריכים לחבר את ה"מחשבה" [דהיינו - דור דעה], לארץ ישראל שהיא בחינת ה"מעשה", והם היו עיקר המחברים, כתפקיד האדם בעולם בזעיר אנפין.

ובזה ביאר מו"ר זצ"ל את דברי הגמ' בסנהדרין (קד): "אמר רבא אמר רבי יוחנן בשביל מה הקדים פ"א לעי"ן בשביל מרגלים שאמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם" פירוש דמגילת איכה מסודרת בסדר א"ב והאות פ' קודמת לאות ע'. והנה, חוש העין שונה משאר חושי האדם כדוגמת חוש השמיעה שנקלט בתהליך, שאם אדם שומע צליל בודד אינו שומע דבר, כדי שאדם יוכל לשמוע ניגון הוא צריך לשמוע כמה צלילים רצופים ואז יכול להבחין בשיר וכדומה. העין לעומת זאת קולטת הכל בתפיסה אחת במהירות הבזק, העין אינה תופסת את ראייתה אלא כיחידה אחת. העין דומה בתפיסתה למחשבה, על כן העין היא האיבר הגבוה ביותר בגוף האדם והיא כנגד למקום הדעת. המרגלים הקדימו פיהם לעיניהם, פירוש במקום לעשות הסדר הראוי של מחשבה - עין, דיבור - פה, הם התחילו הפוך, בפה. במקום לראות ואח"כ לומר מה שראו באמת, הם קודם דיברו מה שרצו לראות ואח"כ ראו את מה שדיברו, הדיבור היה ראשון ורק אח"כ הגיעה המחשבה. זהו עומק חטא המרגלים, במקום להיות הדיבור המוביל מהמחשבה למעשה, הם החלו בדיבור וניתקו את המחשבה מהמעשה, המחשבה נעשית רק פועל יוצא מהדיבור ולא שורש המביא למעשה.

ובזה מבואר ענין הלשון הרע של המרגלים, שאע"פ שאין בו דיני לשון הרע, שהרי נאמר על עצים ואבנים, מכל מקום פועל את אותה פעולה של לשון הרע, שלוקח את כח החיבור של האדם וגורם לפירוד. ולכן לומדים את חומרת לשון הרע מהמרגלים שהם נטלו את פיהם והקדמוהו לעיניהם.

תפקיד המרגלים היה להביא לחיבור עולם המחשבה לעולם המעשה ובעון לשון הרע ניתקו את העולמות העליונים מהתחתונים ובאו לידי כפירה

וביאור הדבר יותר הוא, דהנהגת דור המדבר היתה בבחינה שהיא מעבר לעולם המעשה, וכלשון הפסוק בפרשה זו (יד, יד): "אשר עין בעין נראה

בדור המבול, השחית כל בשר, ואפילו בהמה חיה ועוף, היו נזקקים לשאינם מינם, ולכן הותר אכילת בשר מאז ואילך, לנח ולבניו, כדי לבררם ולתקנם כנזכר. והנה בזמן בית המקדש קיים, ע"י הקרבנות הנקרבים שם, היו מתבררים ומתתקנים כל המדרגות. כי האדם היה נתקן ע"י התשובה והוידוי, שהיה מתודה שם על קרבנו. והבעלי חיים היו נתקנים, ע"י הקרבן עצמו. והצומח, ע"י המנחות והנסכים. והדומם, ע"י המלח, שהוא דומם."

ופירוש הדברים, שכשם שהאדם ע"י אכילתו מתקן את הבחינות שעומדות תחתיו והם חי צומח ודומם, כן הקרבנות שהם אכילת גבוה מתקנים את כל בחינות הדצח"מ בעולם.

ובענין אכילת הדומם המתבונן יראה שאין לאדם אכילה של דומם כלל, ורק מלח שהוא בא לטבל האוכל ואינו אוכל עצמו, וכן באר"י כשמדבר על אכילת דומם שיש לאדם כתב בטעמי המצוות פרשת עקב "פעמים יפול צרור אבן או אפר תוך האכילה ולא ידע האדם מציאותו", פירוש שבחינת הדומם היא נמוכה מדי ממדרגת האדם ואינה יכולה להיתקן באופן ישיר. ואין כאן מקומו להאריך בזה. אבל נמצא שעיקר בחינת התיקון שיש לאדם באופן ישיר הוא בחינת הצומח שהוא המדרגה התחתונה ביותר שהאדם יכול להעלות ע"י אכילתו. וכן בקרבנות, הבחינה בתחתונה ביותר שהקרבן מעלה באופן ישיר היא בחינת הצומח, שהרי בחינת הדומם הוא המלח שהוא בא כמטבל.

ולפי זה נמצא שהנסכים והמנחות בקרבן ענינם הוא חיבור קדושת הקרבן לעולם התחתון שאפילו בחינת צומח תתחבר לקדושה. וא"כ שפיר מבואר מדוע פרשה זו באה אחרי פרשת המרגלים, שהמרגלים פגמו בחיבור של עולם המעשה מהעולמות העליונים, והתיקון הוא החיבור של נסכים ומנחות, צומח שעולה לקדושה.

ולכן דוקא בפרשה זו נאמר "כי תבואו אל ארצכם", שנתבשרו על ביאת הארץ, שעיקר ארץ ישראל היא להעלות את הגשמי לבחינת הרוחני, במקום שניתן לעם ישראל דבר זה ע"י מצוות נסכים ומנחות שם נתבשרו שיהיה להם שייכות לארץ ישראל.

ה.

כוונת המקושש לחבר את העולם המעשה לעולמות העליונים

ובזה מבואר ענין המקושש. שאחרי שהמרגלים באו להפריד את עולם העליון מעולם המעשה, עתה שעלה בידם שנשארו במדבר בעולם העליון ולא נכנסו לארץ ישראל, יש הו"א שאולי המצוות בטלות - שיש ניתוק מעולם המעשה, וכדברי התוס' בשם המדרש.

וע"ז בא המקושש לעבור עבירה בשבת קודש, ששבת שהוא זמן שבו אין מעשה וכל עניינה היא קדושה עילאה, ולפי הבנת המרגלים שם

אין שייך מעשה כלל, וא"א לפגום בשבת ע"י מעשה בעולם התחתון. ועבירת המקושש באה להורות ששייך חילול אפילו במקום גבוה זה, שגם בשבת קודש שהיא בעולמות העליונים יש בחינת מעשה, שהמעשה פוגם בו דהכל אחד ומתייחד יחד.

וזוהו הביאור בטענת משה רבינו לקב"ה המובאת בילקוט הנ"ל, שכיון שאין מעשה מצוות תמידין בשבת כתפילין, שפיר יש מקום לטעות שבעולם דשבת אין מקום למעשים כלל, והמעשה אינו מעלה ומוריד, וע"כ ניתן לישראל מיד מעשה תמידי של ציצית, שכפי שיתבאר בפרשת קורח בעז"ה כל ענין הציצית הוא חיבור העולמות התחתונים לעולמות העליונים שע"י התכלת הדומה לים הדומה לרקיע הדומה לכסא הכבוד מתחבר למעלה. זהו התיקון שביקש המקושש לעשות, חיבור עולם המעשה לעולמות העליונים ועלתה בידו.

ויש בזה עומק נפלא, שאע"פ שהמקושש לשם שמיים נתכוין, כמבואר בתוס' הנ"ל, מ"מ נענש, להורות שכוונה טובה אינה מכשרת את המעשה, דעולם המעשה הוא אחד עם העולמות שלמעלה ממנו, ופגימה בעולם המעשה פוגמת בהכל, אפילו שהכוונה היא נכונה.

וכעין זה כתב המי השילוח כאן וז"ל: "וגם המקושש אף שהיתה כוונתו לש"ש כדאיתא במדרש, מ"מ נענש כי אין רצון הש"י שהאדם יכניס עצמו בדבר כזה רק לכשיאונה לידו דבר שיש לה תפארת מן האדם אין צריך להשגיח על תפארת לעושי' ולא להכניס עצמו בזה לכתחילה, כי לכתחילה צריך לראות שימצא חן בעיני אלקים ואדם". לפי כל הנ"ל המקושש עלה בידו זממו - שבא להורות לעולם שיש חיבור ומקום לעולם המעשה גם כשעומדים במקומות עליונים כדור המדבר וכשבת.

ביאור להט החרב המתהפכת המונעת כניסת האדם לגן עדן

ונסיים במה שהיה רגיל מו"ר זצ"ל לומר עפ"י האר"י, שכשחטא אדה"ר סולק מגן עדן וה' שם את להט החרב המתהפכת לפני הגן.

וביאור הדבר שהאדם לעולם אינו יכול להיות מרוכז לגמרי במחשבתו לצורך דברים ליחידה אחת בלא ערוב מחשבות אחרות, שלעולם יהיו מניעות וטירדות לאדם, ואם יוכל להיות מרוכז כך לגמרי היה חוזר לעץ החיים.

ולפי הנ"ל ביאור הדבר שעיקר תפקיד האדם הוא להיות מחבר, להיות זה שמצרף כל הפרטים לאחד, ומי שעושה זאת באמת חי לעולם, חטא אדה"ר הביא לכך שהאדם אינו יכול להביא דבר זה לשלמות, ובזה פגמו והוסיפו המרגלים. כאן טמונה עבודתינו להביא לחיבור זה השלם בב"א.

לעילוי נשמות גיסי היקר
הרה"ג ר' משה בן הגאון
ר' יצחק אדלר זצ"ל
נלב"ע בפתע מתוך ת"ת
י"ז בסיון תשע"ב

מים זכים

דורשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (ב"ק פב).

פרשת שלח

להיות כל אדם זהיר ללבוש ציצית כל היום (ובזמנינו לפחות ט"ק, ע"י בשו"ע או"ח סי' כד, א).

וא"כ אע"פ שאכן הם חששו שאם ילבשו את הטלית כל היום, אזי הטלית תיבלה ותיפסל במשך הזמן, אך מ"מ צ"ע מדוע הם היו צריכים לשמור כ"כ על הטלית בשביל השנים הבאות, והרי קיי"ל דמצוה הבאה לידך אל תחמיצנה, וא"כ לכאוף הם היו צריכים ללבושה במשך כל היום, ולזכות עי"ז בקיום מצוה בכל רגע ורגע.

- ב -

וביותר צ"ע בזה, דהנה מסופר בזוהר (סוף פרי' מקץ), שרבי חייא ורבי יוסי הלכו בדרך, ופגשו את רשב"י כשהוא מעוטף בטליתו, והם נתנו לו שלום אך רשב"י לא השיב להם שלום, - ואח"כ הם נפרדו מרשב"י והמשיכו בדרכם כאשר הם נו"נ ביניהם בדברי תורה, וכאשר ראה רשב"י שהם חכמים שמתעסקים בד"ת ניגש אליהם והשיב להם שלום.

ואמר להם רשב"י, שהטעם לכך שבתחילה לא השיב להם שלום, זהו משום שהם לא היו מעוטפים בטלית מצוה, ולכן בתחילה חשד בהם רשב"י שהם אינם צדיקים ולא רצה להשיב להם שלום, דשמה הם רשעים ואין שלום לרשעים, - עי"ש בכל פרטי המעשה הנפלא שה"י שם בארוכה.

ומבואר בזה שרשב"י גופ"י ה"י נוהג להתעטף בטליתו כל היום וגם בזמן הליכתו בדרכים, עד כדי כך שכאשר ה"י רואה אדם שהולך בדרך ואינו מעוטף בטלית, ה"י חושד בו שמא אינו צדיק וכנ"ל.

וא"כ צ"ע טובא מדוע רשב"י פשט את טליתו ברוב שעות היום בזמן שהותו במערה, ומה ה"י אכפת ל"י שהטלית תיפסל לבסוף, והרי קיי"ל דמצוה הבאה לידך על תחמיצנה וכנ"ל.

- ג -

ולכאוף יש מקום לבאר בזה, דרשב"י סבר שכיון שמצד אחד מעיקר הדין אין חיוב להתעטף בטלית כל היום, ואילו מצד שני מי שקורא קר"ש בלי ציצית, הרי הוא מעיד עדות שקר בעצמו, כיון שקורא פרשת ציצית ואינו מקיים הקרא, וכפי דברי רשב"י בזוהר שהובאו במשנ"ב הנ"ל.

לכן סבר רשב"י, שעדיף לשמור על הטלית שלא תיבלה ותיפסל, ולא ללבושה כל היום, בכדי שיזכה בכל שנותיו במערה לקרות קר"ש כשהוא מעוטף בטלית, ולא יעיד עדות שקר בעצמו.

ומעתה לכאוף יש מקום להוכיח מזה, לגבי הספק של הת"ח הנ"ל בזמן השואה ר"ל, ש"ל שה"י ראוי לו יותר לשמור מאוד על הט"ק ולא ללבושה כל היום, אלא רק בשעת קר"ש ותפילה, כיון שעי"ז הוא יוכל למשך תקופה ארוכה יותר, לזכות לפחות לקרות קר"ש עם ציצית, ולא יחשב כמעיד עדות שקר בעצמו.

ויאמר ה' אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצת על פנפי בגדיהם לדרתם ונתנו על ציצת הפנף פתיל תכלת: (טו, לז-לח).

מעשה בת"ח אחד, שהסתפק בזמן שהותו במחנות בימי השואה הנוראה ר"ל, האם ראוי לו ללבוש את הטלית קטן שלו בכל שעות היום, - או"ד דעדיף לו יותר ללבוש את הט"ק רק בזמן שקורא קר"ש ומתפלל.

ושורש הספק, דמצד אחד יש לדון שראוי לו ללבוש את הט"ק בכל שעות היום, כיון שבכל רגע ורגע שלבוש בציצית הוא זוכה לקיים מצוה, וקיי"ל דמצוה הבאה לידך אל תחמיצנה.

ומצד שני יש לדון, דאם ילבש את הט"ק בכל שעות היום, אזי מטבע הדברים הט"ק עלולה להיפסל במהרה, ובצוק העיתים לא הייתה אז אפשרות להשיג חוטי ציצית אחרים, (ובנוסף ה"י חשש, שאם ילבש בכל שעות היום את הט"ק, אזי הנאצים ימ"ש היו עלולים לשים לב לכך, והיו נוטלים ממנו בע"כ את הט"ק שלו), ואזי מחמת כך יגרם שבתקופה שלאחר מכן לא יוכל ללבוש את הט"ק בזמן שקורא קר"ש.

וכיון שמובא במשנ"ב (סי' כד, ג) בשם הזוהר, דהקורא קר"ש בלי ציצית, מעיד עדות שקר בעצמו, כיון שקורא פרשת ציצית ואינו מקיים הקרא, א"כ יש מקום לדון, שאולי ה"י ראוי לו יותר, לשמור מאוד על הט"ק ולא ללבושה כל היום, אלא רק בשעת קר"ש ותפילה, כיון שעי"ז הוא יוכל למשך תקופה ארוכה יותר, לזכות לפחות לקרות קר"ש עם ציצית, בכדי שלא יחשב כמעיד עדות שקר בעצמו, (וטלית גדול לא ה"י לו שם כלל).

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דהנה איתא בגמ' (שבת לג:), שבזמן שרשב"י ור"א בנו התחבאו במערה, הם פשטו את בגדיהם וישבו בחול עד צואריהם ועסקו בתורה כל היום, ורק בזמן שהתפללו הם לבשו את בגדיהם.

ובתוס' (שם, יא. בד"ה כגון רשב"י) כתבו, שהכוונה היא שבזמן שהם קראו קר"ש הם לבשו את בגדיהם, (אך מתפילה הם היו פטורים משום דתורתן אומנותן), - ומבואר בגמ' שם, שהסיבה לכך שהיו רגילים לפשוט בגדיהם מעליהם ולשבת בתוך החול, הייתה בכדי שבגדיהם לא יתבלו, עי"ש.

והנה בפשטות מבואר בזה, שהם היו רגילים לפשוט מעליהם את כל בגדיהם, כולל את הטלית גדול המצוייצת שבזמנם הצדיקים היו רגילים להתעטף בה כל היום, - (דאי נימא דאת הטלית הם לא פשטו מעליהם, והם אכן נשארו מעוטפים בטליתם, א"כ מדוע הוצרכו להיכנס לחול).

ומעתה לכאוף צ"ע טובא בזה, מדוע הם פשטו את הטלית המצוייצת מעליהם בכל שעות היום, והרי קיי"ל שטוב ונכון

- ד -

אכן באמת יש לדחות זאת, משום די"ל דשאני ההנהגה של רשב"י ור"א במערה, כיון שבעצם הם לא היו נתונים שם בסכנת חיים מיידית, שהרי אף אחד בעולם לא ידע על מקום היחבאם, והי' להם כדי חייהם שהיו אוכלים חרובים ושותים מים מהמעין שנברא שם.

ולכן שפיר יכלו לעשות חשבונות, שעדיף להם לשמור על הטלית שלא תיבלה ותיפסל, ולא ללבושה כל היום, בכדי שיזכו בכל שנותיהם במערה לקרות קר"ש כשהם מעוטפים בטלית, ולא יעידו עדות שקר בעצמם.

ומשא"כ לגבי הת"ח הנ"ל שהי' במחנות בזמן השואה ר"ל, שהוא לא יכל לדעת כלל מה ילד יום, וכלל לא הי' ברור שהוא ימשיך לחיות בימים הבאים ה"י, ואם ילבש את הט"ק רק בזמן קר"ש ותפילה מחמת החשבון הנ"ל, יתכן שלבסוף הוא ייצא קרח מזה ומזה.

א"כ ודאי שלגביו י"ל דמצוה הבאה לידך על תחמיצנה, והי' ראוי לו ללבוש את הט"ק בכל שעות היום, כיון שבכל רגע ורגע שלבוש בציצית הוא זוכה לקיים מצוה.

וביותר י"ל שמחמת טעם נוסף הי' ראוי לו ללבוש את הט"ק בכל שעות היום, כיון שהרי הוא הי' נתון בסכנת חיים ממשית בכל רגע, וא"כ יתכן שהזכות של מצות ציצית שיקיים בכל רגע ורגע תכריע את דינו לחיים.

[**וכעין** מה שכתבו הלבוש והגר"א (או"ח סי' תרב) שיש לקדש הלבנה לפני יו"כ, בכדי שתתווסף לו לפני יו"כ זכות המצוה של קידוש לבנה, ואולי היא תכריע לו את הכף לזכות בדין (והו"ד במשנ"ב שם סק"י)].

- ה -

והנה באותו עניין שהזכרנו שזכות הציצית יכולה להכריע את דינו לחיים, מכירני היטב בחור ישיבה אחד שסיפר, שהלך לטייל באיזה נחל בצפון, ולפני כניסתו לנחל הסתפק, האם ישאיר עליו את הציצית בשעת הטיול, או שמא יפשוט את הציצית, כיון שעומד לטייל בתוך המים ולהרטיב בגדיו, - ולבסוף החליט להיכנס למים עם הט"ק עליו.

והנה לאחר זמן מה הבחור מעד ונפל מגובה רב לתוך הנחל, ונפצע בפצעים קשים מכף רגל ועד ראש, - וכשהגיעו אנשי חילוץ והצלה למקום, הי' חשש שמא מלבד כל החבלות החמורות שנחבל בראשו ידיו ורגליו, אולי ישנה גם פגיעה בעמוד השדרה, שאז מי יודע האם וכיצד הבחור יוכל להשתקם מהפגיעה ה"י...

אמנם למעשה כאשר הבחור הובהל לבית החולים, התברר לאחר כל הבדיקות, שעל אף פציעתו הקשה בשאר חלקי הגוף, אך מ"מ בס"ד לא הייתה שום פגיעה בגב!! - והבחור סיפר שהייתה לו תחושה שזכות המצות ציצית שהחליט לקיימה גם בתוך הנחל שמרה על הגב שלו, עד כדי כך שבחזהו ובגבו לא נמצאה אפי' שריטה אחת!! (למרות שבשאר גופו סבל מפצעים קשים וחבלות חמורות ה"י).

- ו -

והנה לגבי מה שכתבנו לעיל, שמהמעשה של רשב"י במערה יש לפשוט את ספיקו של הת"ח הנ"ל, שיי"ל שהי' ראוי לו יותר לשמור מאוד על הט"ק ולא ללבושה כל היום, אלא רק בשעת קר"ש ותפילה, כיון שע"י"ז הוא יוכל למשך תקופה ארוכה יותר, לזכות לפחות לקרות קר"ש עם ציצית, ולא יחשב כמעיד עדות שקר בעצמו וכנ"ל, - יש לדחות את הראייה הנ"ל באופן נוסף, וכדלהלן.

דהנה באמת יש להבין את מה שמבואר בגמ' בשבת הנ"ל, שרשב"י ור"א הסכימו לסבול הרבה שנים לטמון עצמם בחול, בכדי שבגדיהם לא יבלו וכנ"ל, ולכאוי צ"ב על איזה זמן הם דאגו כ"כ שהבגדים שלהם יהיו שלמים.

והרי לא מסתבר לומר, שכל דאגתם הייתה על היום שייצאו מהמערה, שלא יהי' להם מה ללבוש אז, - דאין לומר הכי, שהרי אדם רגיל אינו מסכים לסבול הרבה שנים לטמון עצמו בחול, בשביל לחסוך מעצמו את האי נעימות שיצטרך להסתובב בעתיד בחוץ כמה רגעים עם בגדים בלויים, עד שיפגוש אדם שירחם עליו ויתן לו בגדים טובים.

[**ויעוד,** דאי משום הא, הרי די בכך שרק אחד מהם יטמין עצמו בחול וישמור על בגדיו, והוא ילך ויביא לשני בגדים טובים ביום שייצאו מהמערה, ומדוע שניהם הוצרכו לטמון עצמם בחול, ודו"ק].

ואשר על כן נראה לומר בזה, שכל דאגתם לשמור על בגדיהם, הייתה רק בכדי שיוכלו בכל שנותיהם במערה, לקיים את מצות קר"ש עם בגדים ראויים, כפי הכבוד הראוי לקר"ש (עי' בשו"ע או"ח סי' עד, ובמשנ"ב ס"ק כב), - ובשביל זה הסכימו לטמון עצמם בחול ולסבול כ"כ, והעיקר שיוכלו תמיד לקרות קר"ש בכבוד הראוי, ודו"ק.

[**ומה** שהוצרכו שניהם לטמון עצמם בחול, ולא הספיק להם שיהי' להם רק בגד אחד שלם, זהו משום שרצו לקרות קר"ש מייד בתחילת זמנה דזריזין מקדימין למצוות, ולא רצו לעכב את הקיום ולקרות אחד אחרי השני, - ועוד י"ל שלא רצו להפסיד אפי' רגע אחד מלימוד החברותא שלהם בצוותא, ולכן הוצרכו לבי' בגדים שלמים בכדי שיוכלו שניהם לקרות קר"ש באותו זמן, ודו"ק].

ומעתה י"ל שכיון שהוצרכו לפשוט את כל בגדיהם, בכדי לשמור על הבגדים לצורך כבוד קר"ש, לכן לא יכלו לעטוף עצמם כל היום רק בטלית גדול, בכדי לזכות לקיים בכל שעות היום את מצות ציצית, כיון שיי"ל שזהו בזיון לטלית לעטוף בה את כל גופו במקום כתונת.

ואף להסוברים שמותר לכתחילה ללבוש ט"ק על בשרו ממש, אך מ"מ לגבי מי שערס לגמרי ומתעטף בטלית על כל גופו, יש מקום גדול לומר שזהו ביזוי מצוה והדבר אסור, - [וע"ע במש"כ מרן הגר"ח זצ"ל (בפירושו על מסכת ציצית, ה) וז"ל, 'ולפי"ז נכון לזהר שלא ללבוש הט"ק סמוך לבשרו ממש, דלא ליהוי כבגד התחתון שעשוי לזיעה דפטור מציצית, וצ"ע'].

ומעתה נמצא שרשב"י לא יכל להתעטף בטלית כל זמן שלא לבש את כתונתו, משום דהוי ביזוי מצוה וכנ"ל, ואת בגדיו לא רצה ללבוש כל היום, כיון שרצה לשמור עליהם שלא יבלו, בכדי שיוכל לקרות תמיד קר"ש בכבוד הראוי, וא"כ נמצא שהנידון ברשב"י לא הי' מצד העדות שקר של מי שקורא קר"ש בלי ציצית, - דאי מטעם זה י"ל שלא הי' לו לחשוש כלל שהטלית תיפסל, כיון שלגבי מי שאנוס בדבר אין זה נחשב כעדות שקר.

אלא כל הסיבה שם הייתה רק בשביל שיוכל תמיד ללבוש בגדים מכובדים בזמן קר"ש וכנ"ל, - וממילא אין להוכיח מזה כלל לספק של הת"ח בזמן השואה הנ"ל, שהתם הספק לא הי' כלל על כבוד הקר"ש, אלא כל הספק הי' רק על העדות שקר בקר"ש, ולגבי זה שפיר י"ל, שמי שאנוס ואין לו טלית כשירה אינו נחשב כלל כמעיד עדות שקר, ולכן שפיר י"ל שהי' ראוי לו ללבוש את הטלית בכל שעות היום, ואין זה שייך כלל למעשה דרשב"י הנ"ל, ודו"ק ונפלא.

להזמנת שיעורים ודרשות: 052-7155442

להקלטת תגובות: 02-633-5850

המען לתגובות: יצחק זאב כגן
רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית
טל': 1515-271-55442 (תא קולי)
פקס: 02-655-0973
דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

הדברים נכתבו לעורר לב המעיין בלבד - ניתן לקבל את הגליון במייל, ע"י שליחת בקשה לדוא"ל של המערכת.
להנצחת שמות לע"נ ולרפ"ש וכדו' (50), ובכל ענייני הגליון, ניתן לפנות: 1515-271-55442 (תא קולי)

אבני חן

ביאורים והערות בפרשת השבוע

פרשת שלח

ביאור חטא המרגלים ובני ישראל, והעונש שנגזר עליהם

השניה איננה אופן של עונש מיתה אלא מצד שמאסו בא"י ע"כ נגזר על כל הדור ההוא "שלא יקבלו את א"י" וממילא כתוצאה מכך נגזר שימותו במדבר כדי שלא ייכנסו לארץ, ולפיכך נאמר בה שיהיו מ' שנה במדבר כדי שלא ימותו פחות מס' שנה לפי שאינה גזירת מיתה, ולכך נכלל בגזירה זו אף אלו שלא היו בעצת מרגלים לפי שאין עניינה עונש מיתה אלא שניטל מאותו הדור מה שמאסו בו וכל הפקודים שהיו אמורים לרשתה בכללם וממילא נצרכו למות במדבר, ולכן נאמר בפרשה זו דייקא – "וטפכם אשר אמרתם לבז וגו'" שהבנים יכנסו במקומם. עד כאן דבריו המבוארים והנפלאים.

ויש להוכיח מיניה וביה כדבריו שהיה חילוק בין ענייני הגזירות שהגזירה הראשונה היתה גזירת מיתה ממש והגזירה השניה אינה גזירת מיתה, שהרי כתוב במדרש הנ"ל "ואעפ"כ לא מת בהם פחות מששים שנה" והיינו משום שמיתה מתחת לגיל ששים הוי כרת ולא נגזרה עליהם מיתת כרת, וא"כ יש לתמוה לדברי המדרש שאף פחות מבני כ' לא נכנסו דא"כ נמצא שהללו מתו פחות מבני ס' שהרי לא היו בני" במדבר יותר מארבעים שנה ונמצא שמתו מיתת כרת קודם הגיעם לגיל ס'. ולהנ"ל הדברים מבוארים דסו"ס עונש המנאצים היה גזירת מיתה ממש אלא שלא בבית אחת וממילא ודאי יתכן שיהיו מהם שימותו אף פחות מבני ס', ואף יתכן שכל המנאצים אף היותר מבני כ' מתו קודם שהגיעו לגיל ששים, ורק מי שלא היה בכלל הגזירה הראשונה אלא רק בכלל הגזירה השנייה בלבד שלא יכנס לא"י לא מת פחות מבן ס' שנה.



ויש להוסיף בזה דברים, וראשית יש לתמוה היא גופא מדוע באמת נגזרו שני גזירות הללו הלא דיינו בגזירה הראשונה אשר כבר בה נענשו כל החוטאים, ומפני מה נוספה גזירה על כל הדור ההוא. עוד יש לתמוה מדוע מוזכר כלב לבדו לטובה בתוך הגזירה הראשונה (ועבדי כלב עקב וגו'), ואילו בגזירה השניה הוזכר אף יהושע עימו (כי אם כלב בן יפנה ויהושע בן נון). עוד יש להבין מדוע המרגלים עצמם הוזכרו

פי"ד כ"ט: במדבר הזה יפלו פגריכם וכל פקדיכם לכל מספרכם מבן עשרים שנה ומעלה וגו'. איתא במדרש – "בן עשרים שנה בין שהיה עמהם בעצה ובין שלא היה עמהם בעצה (לא היה נכנס) וכו' ואם הביא ב' שערות והוא פחות מבן עשרים היה עמהם בעצה (-אף הוא) לא היה נכנס ואעפ"כ לא מת אחד מהם פחות מששים שנה וכו'".

ומרן הגרי"ז הלוי בחידושיו על התורה ביאר היכא מצאנו בכתוב ענין זה שמתו אף פחות מבני עשרים אם נשתתפו בעצה, וכתב דהוא מה שכתוב לעיל (שם כ"ג) "וכל מנאצי לא יראוה" והיינו שכל מי שהיה בכלל המנאצים לא נכנס ואפי' הוא פחות מכ', וביאר עוד דזהו הכתוב בפר' דברים "ובניכם אשר לא ידעו היום טוב ורע המה יבואו שמה" והיינו דדוקא הקטנים שלא באו לכלל דעת אבל הגדולים שכבר באו לכלל דעת היה תלוי אם היו באותה עצה, וביאר בזה שנוסף על הגזירה על כל הדור ההוא היתה גם גזירה על כל המנאצים, ויעוי"ש באורך שביאר עפי"ז כמה עניינים.

ועל פי זה ביאר מו"ח שליט"א להפליא דלפי"ז יתבאר הא דבתוך פרשת העונשין יש הפסק פרשיות ומתחיל דיבור חדש של ה' אל משה עם שבועה חדשה – "וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר עד מתי לעדרה הרעה הזאת וגו' חי אני נאם ה' וגו' במדבר הזה יפלו פגריכם וגו'" הגם שהכל ענין אחד של גזירה אחת על חטא המרגלים, והלא כבר אמר ה' למשה קודם – "ואולם חי אני וגו' אם יראו את הארץ אשר נשבעתי לאבותם וכל מנאצי לא יראוה", וצריך ביאור טובא כפל העניינים. ולדברי הגרי"ז הנ"ל יתבאר היטב שבאמת יש כאן ב' גזירות נפרדות – הראשונה היא גזירה על המנאצים ובזה היו כל המנאצים בכלל ואפי' פחות מבן כ' וכנגדה נאמרה הפרשה הראשונה, ואילו בפרשה השניה נוספה גזירה שניה על כל הדור ההוא על כל מי שהיה במנין הפקודים של תחילת פר' במדבר בין אם היה בעצת המרגלים ובין אם לאו.

וביאר עוד בזה שהגזירה הראשונה היתה גזירה של "מיתה" שימותו במדבר על חטא הניאוף (ובתחילה חפץ ה' לכלות את כל העם כאחד וע"י תפילת משה התרצה שלא ימיתם באחת אלא מעט מעט כמ"ש רש"י פי"ד פכ"א), והגזירה

לרעה דוקא בגזירה השניה (עד מתי לעדה הרעה הזאת וגו').

ונראה לבאר בזה שהנה שני חטאים חטאו המרגלים והחטיאו את בני"ה, הא' הוא כפירה וניאוך בהשי"ת אשר כביכול אין יכול להלחם בגיבורים שבארץ כנען, והב' הוא מה שהוציאו דיבה על הארץ שהיא ארץ אוכלת יושביה ואנשיה מוזרים ואנשי מידות (ומפורש בגמ' ערכין טו. שחטאו בב' חטאים אלו ומספקא לן התם על איזה חטא מתו המרגלים יעוי"ש).

ושני החטאים מתוארים להדיא בפסוקים שבתחילה התחילו עם חטא הכפירה (אפס כי עז העם הישב בארץ וגו' לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו), ורק לאחר מכן הוציאו דבה על הארץ (ויציאו דבת הארץ וגו' ארץ אוכלת יושביה הוא וגו'), וכ' הרמב"ן שאת הדיבה הוציאו מחמת שראו שלא נתקבלה דעתם הראשונה בגלל כלב שאמר - "עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה", ורק לאחר שקיבלו בני"ה את הדיבה שוב נתחזקה גם סברתם הראשונה שלא יוכלו לעלות לארץ"י ולהילחם בס, (והדיבה לא נעשתה כלל בפני משה ואהרן והנשיאים אלא היתה לאחמ"כ בלילה כמ"ש בחומש דברים "ותרגנו באהליכם וגו'" והיתה אל בני"ה לבדם כמ"ש "ויציאו דבת הארץ אל בני ישראל", ואז ככו בלילה ההוא בכיית חנם כדכתיב "ויבכו העם בלילה ההוא").

ומעתה לפי"ז יתבאר באופן נפלא ענין וטעם ב' הגזירות, שהראשונה היתה כנגד הכפירה והניאוך וכמפורש בה - עד אנה ינאצני וגו' ולא יאמינו בי וגו', והיא היתה גזירת מיתה כוללת על המנאצים, ובתחילה רצה ה' להרוג את כל בני"ה ולבסוף נתרצה שימיתם מעט מעט אך עיקרה היתה גזירה על כל המנאצים וכמפורש בה - וכל מנאצי לא יראוה, אך הגזירה השניה באה על חטא דיבת הארץ וכנאמר בה שבאה על "תלנות בני ישראל" שהלינו אותם העדה הרעה הזאת, ותלונה היינו דיבה כמפורש בסוף הענין (פל"ו) - "וישבו וילינו עליו את כל העדה להוציא דבה על הארץ", והיא היתה גזירה על כל הפקודים שלא יכנסו לארץ אלא ימותו במדבר וכנאמר בה - במדבר הזה יפלו פגריכם וכל פקדיכם וגו' אם אתם תבאו אל הארץ וגו', ולפי"ז נפלא שהיא אינה גזירת מיתה אלא שמחמת שמאסו בארץ נגזר שלא יזכו בה ויצטרכו למות במדבר ולכן לא מתו פחות מס', (ומה שנצרך לגזור ב' גזירות עליהם לפי שיש שחטאו בזה ולא בזה).

ויתבאר להפליא טעם שהוזכר כלב לבדו בגזירה הראשונה לפי שהוא היסה את העם כנגד הניאוך ואמר - כי יכול נוכל לה והחליש ועקר את טענת המרגלים הראשונה ובפרט ע"י שהיסה אותם והקדים את דבריו לדבריהם, (והטעם שיהושע לא דיבר אז, ביאר השמיה"ל שהיה ידוע לכל שיהושע בצד של משה ולא היו שומעים לו ודוקא כלב ע"י שעשה עצמו

שהוא עם המרגלים בעצתם הצליח עי"כ להסותם), ורק לאחר החטא השני של דיבת הארץ אז אמרו יהושע וכלב יחד - טובה הארץ מאד מאד.



וטעם שהוזכרו המרגלים לרעה בגזירה השניה לפי שסיבת מיתתם היתה מחמת הדיבה כמבואר בערכין טו. וכפי שנאמר - וימתו האנשים מוצאי דבת הארץ ולכן נרמזו בשניה. אך עדיין קשה מדוע באמת מתו המרגלים בעוון הדיבה ולא בעוון הכפירה והניאוך והלא עוון הניאוך ודאי חמור יותר שבגינו הגיע עונש מיתה ממש לכלל ישראל כמתבאר לעיל.

ואשר נראה לבאר דבאמת היו בעוון הכפירה והניאוך ב' דרגות של חטאים, הא' של כפירה בהשי"ת כביכול אין בעה"ב יכול להוציא כליו ח"ו ובזה חטאו המרגלים עצמם ועמם סנהדראות ורובם של ישראל (כדכתי' ותשא כל העדה - סנהדראות, וילנו על משה ועל אהרן כל בני ישראל וגו'), אך היתה עוד דרגא גבוהה יותר של חטא של מרידה ממש וניאוך בה' והיינו דכתיב - ויאמרו איש אל אחיו נתנה ראש וגו', ובזה לא חטאו כולם אלא יחידים משולי המחנה וכלפיהם דברו יהושע וכלב - אך בה' אל תמרדו וגו'.

ויש לדקדק ביותר בזה בדברי ה' אל משה - "עד אנה ינאצני העם הזה" היינו כנגד אלו שמרדו וניאצו (וכמפורש בהמשך - כי כל האנשים וגו' ולא שמעו בקולי וגו' וכל מנאצי לא יראוה), "ועד אנה לא יאמינו בי וגו'" הוא אף כנגד אלו שלא האמינו בה' וכפרו ביכולתו ח"ו, ומדויק עוד בזה שהשי"ת הזכיר מילת "העם" אצל "ינאצני" וכידוע במפרשים שזה מכוון אל הפחיתים וקטני ישראל ולא אל החשובים שבהם. ואמנם אף מצד החטא הכללי של כפירה רצה ה' להרוג את כל עמ"י ולהמירו במרע"ה כמפורש בכתובים, אך ס"ס לאחר שנתרצה למשה בתפילתו יש לבאר דגזירת מיתה הראשונה היתה מכוונת רק כלפי המורדים ממש וזהו "וכל מנאצי לא יראוה" (וכפי שהבאנו שזה המשך ל"ולא שמעו בקולי" לא יראוה" והיינו מרידה, ולפי"ז לשון - "כל כל האנשים הראים את כבודי" מכוון כלפי אנשים מסוימים המורדים ולא כלפי הכלל).

ומעתה יובן מה שלא נענשו המרגלים עבור חטא זה שלא האמינו, לפי שדבר זה אינו גורם למיתה שהרי בזה היה כל חטאם רק במה שהיו חלושי אמונה ואין אדם נתבע על דרגא רוחנית נמוכה, ומשא"כ חטא הדיבה שהיה חטאם החמור של המרגלים שעל ידם מאסו בני ישראל בארץ חמדה והפסידו כל בני הדור בסיבתם ולכן נענשו בעוון זה במיתה חמורה. ויש להוסיף שס"ס נצטרף אצל בני"ה והמרגלים חטא הכפירה לחטא הדיבה למות עליו בגיל ס' (כמבואר ברש"י שלא ימותו כאחת אלא מ' שנה מעט מעט).

בנתיבות העיון

ביאורים והערות מהרה"ג ר' אהרן שורצר שליט"א

פרשת שלח סיון תשפ"ג בדברי רבינו מרן הגרי"ג זצ"ל בביאור גדר חיוב תשלומי נזק ושבת באדם המזיק

המנחת חינוך (מצו' מ"ט) ע"ש.

ד אמנם בתוס' הרא"ש (שם) מבואר שלפי הצד של הגמרא שמעוכב גט שחרור הקנס לרבו הוא הדין נזק ושבת יהי' לרבו, וז"ל בד"ה חבלי וכו' ואע"פ שמעשה ידיו לעצמו כדפי' לעיל מכל מקום הנזק יש לו להיות לרב, ואפילו שבת נמי אע"פ שהוא בטל ממעשה ידיו כיון שמחמת חבלה דגופי' קאתי, וקנסא דרבי' הוא מה לי קטלא כולי' מה לי קטלא פלגא עכ"ל וצריך ביאור מה הצד שיהי' השבת לאדון, הרי במעוכב גט שחרור מעשי ידיו לעצמו ושבת זהו תשלום על הפסד מעשי ידיים, וא"כ הוי הפסד של העבד ומדוע יקבל האדון את דמי השבת.

ה ושמעתי מרבינו מרן זצ"ל לפרש בדעת התוס' רא"ש שחיוב שבת הוי חלק מתשלומי הנזק שהרי יש הפסד בגוף שבימים האלו אינו ראוי למלאכה והוי בכלל נזק רק נתחדש שיהי' שומה נפרדת על הימים האלו שבטל ממלאכה וזהו שבת, דעי' מה שנחלקו הראשונים בתוס' גיטין (מ"ב ע"ב) ועי' תוס' בב"ק (ל"ג.) לגבי היזק בבהמה, שדעת רבינו חיים שאע"פ שאין שבת לבהמה מכל מקום ישלם המזיק את הפסד הימים האלו שהבהמה אינה ראוי' למלאכה בתוך שומת תשלום הנזק, ונחלקו בזה בשו"ע (סי' ש"ז סעי' ו'), וכע"ז כתב הנתיבות המשפט סי' ש"מ ס"ק ג' וז"ל וי"ל דחייב במזיק בהמה במה שנפחת הבהמה משווי' בשביל ביטול מלאכה וכו' הא שאמרו אין שבת לבהמה היינו שאין שמין מה שהבהמה יכולה לעשות בכל יום ויום, רק שמין פחת שווי' מחמת ביטול מלאכה אגב מכירת כל הבהמה, דהשתא לא משלם כל הדמים ששוה ביטול מלאכה של כל יום ויום שאין אדם מזלזל כ"כ במכירת בהמה בשביל ביטול מלאכה של יום או יומים וכו', משא"כ באדם צריך לשלם ביטול מלאכה של כל יום ויום בפני עצמו עכ"ל.

ו ות' רבינו זצ"ל לפי זה את שאלת האחרונים, מדוע יש חיוב תשלום שבת בהיזק של עבד כנעני הרי העבד עצמו אין לו הפסד מביטול המלאכה, דמלאכתו לרבו,

א בגמרא בגיטין (מ"ב ע"ב) איבעי' להו מעוכב גט שחרור יש לו קנס או אין לו קנס וכו', ת"ש הפיל את שינו וסימא את עינו יוצא בשינו ונותן לו דמי עינו, ואי אמרת יש לו קנס, וקנסא לרבו, השתא חבלי בי' אחריני יהבי לי' לרבי, חביל בי' רבי יהיב לי' לדידי, ועי' מש"כ תוד"ה חבלי וכו' אע"ג דמעשה ידיו לעצמו, כיון שקנסא לרבי חבלה נמי לרבי דמה לי קטלא כולה מה לי קטלא פלגא עכ"ל, דהיינו שמעוכב גט שחרור אע"פ שהוא כבר ברשות עצמו לגבי מעשי ידיו, מכל מקום יש צד בגמרא שמכיון שהעבד צריך עדיין גט שחרור נחשב שגופו שייך לאדונו לגבי תשלום שלושים של עבד ולגבי תשלומי נזק שמי שחבל בו ישלם את דמי הנזק לאדון.

ב ועי' מש"כ הפני יהושע (שם) להעיר בזה, וז"ל וקשי' לי אכתי מי דמי, בשלמא קטלא כולי' דחיוב שלושים של עבד הוי קנס, ואפילו אינו שווה אלא שקל אחד נותן שלושים של עבד ולא מיחייב אלא מגזה"כ, א"כ יש לספק שהתורה זיכתה לאדון זה הקנס אע"ג דאין לו שום זכות ממון בזה העבד, מכל מקום כיון שעדיין נקרא אדון לענין הקנס ממילא זוכה בקנס מגזה"כ, אבל בקטלי' פלגי' וכו' שחיוב חמשה דברים וכו' ממון גמור הוא וכו' וא"כ מהיכי תיתי יזכה בו הרב כיון שאין לו עוד זכות ממון וכו' ונראה דבאמת לא מיקשי הש"ס הכא משבת וריפויי ובושת בזמן וצער אלא מנזק לחוד, כיון שהגוף עדיין לרבו נראה לש"ס דכיון דגלי קרא דשלושים של עבד שהוא לרבו כל היכא שנקרא אדון הוא הדין לנזק, דמה לי קטלא כולה מה לי קטלא פלגא וכו' עכ"ל.

ג דהיינו שתשלם הנזק מגיע לאדון משום שהוא בעלים על גוף עבד, ואין זה משום הפסד מעשי ידיים של העבד, משא"כ תשלום שבת וריפויי ובושת וצער הוי לעבד והאדון זוכה ממנו, מדין כל מה שקנה עבד קנה רבו וממילא במעוכב גט שחרור שיש לו רשות ממון ומעשי ידיו לעצמו ואין בו דין כל מה שקנה עבד קנה רבו, יקבל העבד את דמי הריפויי והצער ובושת והשבת לעצמו גם לפי הצד בגמרא שקנס ונזק לאדון, וכן כתב

שהשבת לאדון במעוכב גט שחרור אע"פ שמעשי ידיו לעצמו וצ"ע בדעת התוס' הרא"ש.

(ט) ועי' מה שתי רבינו בזה בשיעורים בגיטין (שם מהדור"ק עמ' ע"ו) שלפי הצד שאין האדון יכול לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך, היינו שלגבי מזונות העבד אין האדון בעלים על העבד, שיש שיעור בבעלות האדון על גוף העבד שאינו יכול למנוע ממנו מזונות ממעשי ידיו ממילא על כרחך יהי' חלק מתשלום השבת כשיעור המזונות לעבד, וזהו ראי' הגמרא מדברי רבי יוחנן ששבתו ורופאתו לרבו ואותו העבד ניזון מן הצדקה שיכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך, דאל"כ יהי' השבת לעבד כשיעור מזונותיו, וכן במעוכב גט שחרור גם לפי הצד של הגמרא שהנזק והשבת לאדון, מכל מקום חלק מהשבת כשיעור המזונות יהי' לעבד, שהרי גם בעבד גמור אין לאדון בעלות על זה לפי הצד שאין הרב יכול לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך.

(י) אוסיף ביאור יקר ששמעתי כמה פעמים מרבינו זצ"ל בדברי המדרש בילקוט שמעוני על הפסוק ד' מסיני בא וזרח משעיר למו וגו' (דברים פ"ג פ"ב) וז"ל דבר אחר ד' מסיני בא כשנגלה המקום ליתן תורה לישראל, לא על ישראל בלבד נגלה אלא על כל האומות, בתחילה הלך לבני עשו ואמר להם מקבלים אתם את התורה אמרו לו מה כתיב בה אמר להם לא תרצח אמרו לו וכו' אביהם רוצח הוא שנאמר והידים ידי עשו ועל כך הבטיחו אביו על חרבך תחי' וכו', הלך ומצא את בני ישמעאל אמר להם מקבלין אתם את התורה אמרו לו מה כתיב בה לא תגנוב אמרו לו כל עצמן של אביהם לסטים הי' שנאמר והוא יהי' פרא אדם וכו'.

(יא) וצ"ב לכאורה בדברי המדרש, הרי לא תרצח ולא תגנוב הוי בכלל שבע מצוות בני נח וא"כ בין כך היו חייבים בזה ומדוע לא רצו לקבל התורה, ושמעתי מרבינו זצ"ל שהפי' בדברי המדרש שהקב"ה אמר להם לא תרצח לא תגנוב שזהו סימן לעם שראוי לקבלת התורה, שרק מי שיש לו שלימות ונקיות בדברים אלו ויש לו מידות טובות הוא ראוי לקבלת התורה להיות עם סגולה ממלכת כהנים וגוי קדוש, וזהו מה שאמרו שאביהם רוצח הי', אביהם לסטים הי', דהיינו שאע"פ שהיו חייבים ומצווים בזה, מכל מקום מצד עצם הטבע והתכונה שלהם הם קשורים ושייכים למידות הרעות ואינם ראויים לקבלת התורה.

ולגבי האדון הוי בכלל שבת דבהמתו שאין שבת לבהמה (ובקה"י ב"ק סי' מ' תי' שכל דין שאין שבת לבהמה הוי דוקא לגבי בהמה, משא"כ בנזק דאדם יש תשלום שבת ע"ש), ולפ"ז נחא שהוי בכלל תשלום הנזק שחייב המזיק משום נזק גוף העבד, ונפק"מ בזה לגבי עבד שחבל בעצמו שמפורש בתוספתא בב"ק (פ"ט ה"ח) שאחר שיוצא לחירות משלם לרבו, שבפשוטו אינו חייב לשלם לרב רק את דמי הנזק אבל שבת ובושת וכו' שיסוד החיוב הוי לעבד רק הרב זוכה בהם ע"י דין מה שקנה עבד קנה רבו לא יהי' העבד חייב לשלם לרבו בכה"ג שחבל בעצמו בזמן שהי' ברשות רבו, אבל אם הגדר בחיוב שבת שהוי חלק משומת הנזק ממילא יהי' העבד שחבל בעצמו חייב לשלם לרבו אחר שיצא לחירות גם את דמי השבת.

(ז) וכן כתב רבינו זצ"ל במכתב להגאון רבי שמואל ברוך ורנר זצ"ל (הודפס בספר זכרון להגאון הנ"ל מכון ירושלים עמ' תט"ו), וז"ל הנה דין זה דעבד כנעני שחבל בעצמו מפורש בתוספתא וכו' ומכל מקום בחבל העבד בעצמו שלא שייך שיהי' חיוב תשלומין לעצמו אין לחייב העבד, רק משום מזיק ממונו של האדון ואינו משלם רק נזק, כך הי' נראה לכאורה וכו', ובקצה"ח (סי' שס"ג ס"ק ב' ג') נראה מדבריו שחובל בעבד כנעני של חברו הוי חיוב השבת לרבו משום הפסד רבו ע"ש, ולכאורה הדבר תמוה דזהו שבת דבהמתו, ולכאורה נראה על פי {מה} דאיתא בגיטין (מ"ב ע"ב) דמספק"ל במעוכב גט שחרור אי נזק חבלתו לרבו אע"פ שאין לרבו קנין ממון ולא הוי נזקו ממונו של רבו, גם לא שייך שיזכה משום מה שקנה עבד קנה רבו, ועל כרחך דהאדון הוא בעלים על נזקי עבדו (והוא מגזה"כ דיתן לאדוניו כמבואר שם בסוגי') ופשוט הוא דצער ריפוי ובושת דמעוכב ג"ש אין לרבו זכות בו, ולכאורה גם השבת לעצמו דהא אין מעשי ידו לרבו, וכ"כ הפנ"י (שם) אבל בתורא"ש מפורש דשבת הוי כנזק, ולפ"ז נמצא דבין נזק ובין שבת בעבד כנעני החיוב הוא לאדון מצד שהוא בעלים על זה וכו' ולפ"ז יש לדון שגם {עבד} שחבל בעצמו חייב שבתו לרבו וכו' עכ"ל.

(ח) נמצא דדעת התוס' רא"ש שחיוב שבת אינו בעבור הפסד מעשי ידיים אלא הוי חלק מתשלום הנזק שזהו עבור נזק גוף העבד, וצ"ע לכאורה לפי זה בדברי הגמרא בגיטין (י"ב ע"ב), בספק של הגמרא האם יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך, מביאה הגמרא ראי' ת"ש דאמר רבי יוחנן הקוטע יד עבדו של חברו נותן שבתו ורפואתו לרבו ואותו העבד ניזון מן הצדקה ש"מ יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך, משמע בגמרא שתשלום השבת הוי בעבור המעשי ידיים של העבד ורק בעבור זה מקבל האדון את דמי השבת, דאל"כ הרי יתכן שמירי שאדון אמר לעבד צא מעשי ידך למזונותיך ואפי' הכי יהי' השבת לאדון כמו

להערות ולתגובות:

ach0504104256@gmail.com

מתורת
גדולי
ישראל
ביום השנה
לפטירתם

"דבריהם הם זכרונם"

גליון 17 | שלח תשפ"ג | ט"ו - כ"א סיון



הטעם שלא שלח ה' את המרגלים |

"וידבר ה' אל משה לאמר שלח לך אנשים"

(במדבר יג א)

וברש"י: שלח לך, לדעתך, אני איני מצווה לך. אם תרצה שלח. ובמדרש רבה (טז ה): עליהם אמר משה (דברים לב כ) "כי דור תהפוכות המה בנים לא אמן בם".

ונראה בביאור דברי המדרש, דהנה נחלקו בגמרא (פסחים כב:) רבי עקיבא ושמועון העמסוני אם 'את' ה' אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים, ושורש מחלוקת אם 'את' מרבה דבר טפל, ואפשר לרבות גם תלמידי חכמים, או שמרבה דומיא דגוף הדבר ושוב אי אפשר לרבות דבר שיהיה דומיא דהקב"ה.

ובגמרא בפסחים (ח): דרשין ששלוחי מצוה אינן ניזוקין מהכתוב "ולא יחמוד איש 'את' ארצו" שבא 'את' לרבות שאף הבהמות לא ינזקו. ובתוספות (ד"ה מלמד) פירשו שילפינן לה מ'את' ארצו - את הטפל לארצו. ואמנם זה יתכן רק לדעת רבי עקיבא משא"כ לשמועון העמסוני שאין דורשים את לרבות הטפל, אם כן שלוחי מצוה ניזוקין.

ועפ"ז יש לומר שלכן לא ציוה הקב"ה לשלוח המרגלים, לפי שידע שיכשלו בשליחותם ויתחייבו מיתה, ואם היו הולכים ע"פ ציווי ה' והיו מתים אח"כ יצא ששלוחי מצוה ניזוקין, ואם כן ע"כ שאין דורשים 'את' הטפל לארצו, ואם כן גם אין לדרוש 'את' ה' אלקיך תירא' ואם צריך לכבד תלמידי חכמים ע"כ שאינם טפלים וחי' יטעו לומר שיש שתי רשויות. ולכן לא ציווה שילכו, שבהינזקם לא יהיו בבחינת שלוחי מצוה הניזוקין.

ובאגרא דכלה (פרשת בראשית) ביאר מה שאמר ה' למשה (שמות לב ז) "לך רד" - ודרשו חז"ל (ברכות לב.) רד מגדולתך. שרמז לו על אותיות ר' וד' המתחלפות בקל, ויכול אדם לטעות בין 'אחד' ל'אחר' ר"ל.

ועפ"ז יש לבאר את המדרש הנזכר, שכיון שאמר הקב"ה אני איני מצוה, ע"כ הטעם שהיו ניזוקין ויתחייבו מיתה, וע"כ שאין דורשים 'את' הטפל, ואז יבואו לטעות שיש ב' רשויות. וע"כ אמר המדרש שעליהם אמר 'כי ד' תהפוכות המה' שמהפכים את הד' לר', ולכן לא שלחם הקב"ה כדי ש"בנים לא אמן בם" - שלא יבואו לטעות בשתי רשויות כנ"ל. (בנין דוד, בפרשתן אות א).

יום א' - רבי דוד דוב מייזלש זצ"ל הי"ד:

ב"ר מרדכי זאב. נולד בפולין, ומשפחתו היגרה לגליציה. בעת ההגירה הורה השפת אמת לאביו לפקוח על בנו שהוא צופה לו גדולות. למד בטארנא אצל האמרי משה, ובהמשך בקלויז של

להביא כל לימוד לידי מעשה |

"שלח לך אנשים" (במדבר יג ב)

פירש רש"י: למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, לפי שלקתה על עסקי דיבה שדיברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר.

לימוד מוסרי נפלא יש ללמוד מכאן: נמצא כי מלבד כל חטאם הפלילי של המרגלים, נתפסו ביחוד על כך שלא לקחו מוסר ממעשה מרים. זהו מן החידושים של חכמת המוסר - בכל דבר אשר אתה רואה, בכל אשר אתה שומע, העיקר הוא קבלת הלימודים. למשוך את הדברים אל עצמך אתה, ולהביא כל לימוד לידי מעשה. (דעת תורה).

יום ד' - רבי ירוחם הלוי ליבוביץ זצ"ל:

ב"ר אברהם. תרל"ד - תרצ"ו. התחנך בישיבות סלבודקה וקלם, אצל הסבא מסלבודקה ואצל הסבא מקלם ורבי צבי הירש ברוידא חתנו. כמו כן אחר נישואיו למד בכוול קדשים בראדין, שם למד עם רבי אלחנן וסרמן ורבי נפתלי טרופ, וקיבל תורה מפי החפץ חיים. כיהן כמשגיח בישיבות ראדין ופוניבז' ובעיקר בישיבת מיר. מתלמידיו, רבי יחזקאל לוינשטיין, רבי דוד פוברסקי, רבי שלמה וולבה, רבי ישראל חיים קפלן, שהיה לחתנו, ועוד. ספריו: דעת תורה, דעת חכמה ומוסר, שפתי דעת, שביבי דעת ועוד.

חשש משה מענותותו של יהושע |

"ויקרא משה להושע בן נון יהושע" (במדבר יג טז)

בתרגום יונתן תיגראם: וכדי חמא משה ענוותנותיה קרא משה להושע בן נון יהושע, וצ"ב מה ענין ענווה לכאן.

ויבואר עפ"י מש"כ בצמח צדיק (ליקוטים) לפרש דברי הגמרא (חגיגה ה.) במעשה שלקח שלוחו של מלך המות את 'מרים מגדלא דרדקי' במקום 'מרים מגדלא שיער נשייא', ושאל אותו רב ביבי בר אביי מי מקבל את השנים שהיתה צריכה לחיות, והשיב לו שנותנים אותם ל'צורבא מרבנן דמעביר במיליה'] - שמעביר על

מידותיו]. והקשה הצ"צ וכי מלאך המות כל כך אוהב צורבא מרבנן עד שהוא נותן להם את אותם שנות חיים.

וביאר, שמבואר בחז"ל (יומא לח:) שכיון שעברו רוב שנותיו של אדם ולא חטא, שוב לא יחטא. ולכן מוסיף מלאך המות חיים לצורבא מרבנן, כדי שלא יעברו עדיין 'רוב שנותיו' ואז יוכל להחטיאו.

והנה האבן עזרא עה"פ (שמות לג יא) 'ומשרתו יהושע בן נון נער' כתב שמאחר שיהושע בן נון חי מאה ועשר שנים, ואמרו חז"ל (זבחים קיח:) ששבע שנים כבש ושבע שנים חילק, נמצא שהיה אז בן חמישים ושש, ע"כ. ולפי זה בחטא המרגלים שהיה שנה אח"כ היה בן נ"ז, שזה רוב שנותיו ממאה ועשר. וכשראה משה שיהושע בן נון עניו ומעביר על מידותיו, חשש שמלאך המות יתן לו שנים ועי"ז יוכל להחטיאו בעצת המרגלים, ולכן התפלל עליו 'קה יושיעך מעצת מרגלים'. (שרגא המאיר).

יום ד' - רבי שרגא פייביש שנייבלג זצ"ל:

ב"ר דוד צבי. מזרע השל"ה. ישב על כס ההוראה והרבנות בלונדון למעלה מארבעים שנה, ושימש גם כרב ביהמ"ד אהבת ישראל של חסידי ויז'ניץ, לכך התמנה ע"י האמרי חיים. בעל שו"ת שרגא המאיר ח' חלקים ועוד ספרים.

עיקר עבודת האדם לברר הניצוצות |

"והימים ימי ביכורי ענבים" (במדבר יג כ)

היינו שתדעו כי 'הימים' - כל הימים שנותן לכם הקב"ה בעולם הזה, הם הם 'ימי ביכור' - הימים הראשונים שהיו בעת בריאת העולם, עת חטא אדם הראשון, אשר מחמת חטא זה התערב הרע בטוב, ועיקר עבודת האדם בכל ימי חייו לברר הכל ולתקן את חטא אדם הראשון. ומיד כשיתקן לגמרי יבוא משיח צדקנו במהרה בימינו. וימים אלו הם 'ימי ביכורי ענבים' - כפי שאמרו חז"ל בענין חטא אדם הראשון "ענבים סחטה ונתנה לו". (בית אהרן).

יום ג' - רבי אהרן פרלוב מקרלין-סטולין זצ"ל:

ב"ר אשר מסטולין ב"ר אהרן הגדול מקרלין. א' סיון תקס"ב - י"ז סיון תרל"ב. בגיל 25 התמנה לאדמו"ר בקרלין תחת אביו, ובשנת תרכ"ד עבר לעיירה סטולין הסמוכה. נודע כגדול בתורה, ובתקופת הנהגתו הצטרפו עיירות שלמות על יושיבהם לחסידות קרלין. שם ספרו על שמו נודע 'בית אהרן' מאסאף אף את חידושי תורתם של אביו וזקנו, ושמו נקבע על סמך תשובה שהשיב זקנו לשאלת המקור לפיוט 'קה אכסוף' אותו חיבר, עליה השיב כי הוא כתוב בספר 'בית אהרן'. נטמן בעיירה מלינוב שבוואהלין.

| אי תליית הגויים מות ישראל בחטאם? |

"מבלתי יכולת ה' להביא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע להם וישחטם במדבר"

(במדבר יד טז)

ותחילה נאמר: 'ושמעו מצרים כי העלית בכחך את העם הזה מקרבו'. ויש לדקדק מהו שהדגיש משה 'ושמעו מצרים כי העלית בכחך את העם הזה מקרבו', מה הדגיש הכתוב באומרו 'מקרבו', ומדוע נצרך ענין יציאת מצרים כהקדמה לסברת הגויים שאין ה' יכול, חלילה, להביא את ישראל אל ארצם. הלא לכאורה אדרבה לו לא היו שומעים על יציאת מצרים, כל שכן שהיו סבורים כי אפשר ואין בכחו לעשות כדבר הזה.

עוד יש לעורר: מדוע טוען משה כי הגויים יתלו את אי כניסת ישראל לארץ כנען בכך שאין יכולת ביד ה' להכניסם לארץ? מדוע לא יתלו הדבר בפשטות, כפי שאכן ארע, שחטאו לפניו ולכן עושה להם דבר זה.

אלא שבדאי בהבטה ראשונה יתלו הגויים את סיבת הדבר בחטאם של ישראל, אלא שעל כך יטענו המצרים כי ה' מציל את ישראל מארץ אויביהם גם כאשר 'הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה', וכיון ש'שמעו מצרים כי העלית בכחך את העם הזה מקרבו' היינו גוי עובד עבודה זרה מקרב גוי עובד עבודה זרה - שוב יאמרו 'מבלתי יכולת ה' להביא את העם הזה', כי אף אם חטאו לו היה לו להושיעם כדרך שהוציאם ממצרים. (מנחת יהודה).

יום ה' - רבי יהודה בן עטר זצ"ל:

ב"ר יעקב. אלול תט"ו - סיון תרצ"ג. נולד בעיר פאס שבמרקו. אביו נפטר כשהיה בן 23 והוא התפרנס למחייתו מצורפות. כל חייו, גם כשכיהן ברבנות, התפרנס מגיע כפיו ולא חפץ לקבל שכר מקופת הציבור. כשקיבל שכר עבור עבודתו לא שב לעבוד עד שהפרוטה אזלה מכיסו. את תורתו קיבל מרבי מנחם סרירו ווידאל הצרפתי. וכשהיה בן 43 התכנה כדיין בפאס יחד עם. בהמשך נאלץ לנדוד יחד עם רבים מיהודי פאס למקנס, ואף שם כיהן כדיין עד שובו לפאס כעבוד שנים. נודע כגאון ובקי בכל מקצועות התורה. כשהושלך ע"י מושל המדינה לכלא, ולא היה ביד הקהילה כדי פדיונו, הושלך לגוב האריות ושהה שם יממה ללא פגע, וכונה בפי יהודים וגויים בתואר 'רבי אל-כביר'. נטמן בפאס, והועבר מספר פעמים עד מקום מנוחתו כיום בבית הקברות היהודי בפאס. ספריו: מנחת יהודה, שיר מכתם, זיכרון לבני ישראל ועוד.

| בעלי גאווה מעכבים את הגאולה |

"אל תעלו כי אין ה' בקרבכם ולא תנגפו לפני אויביכם" (במדבר יד מב)

יש לבאר, על פי דברי הגמרא בסוטה (ה). כל המתגאה אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור במדור אחד. ומדוע נאמר מאמר זה בלשון זו ולא נאמר 'כל המתגאה אין הקב"ה שורה עליו'.

ונראה לתרץ ע"פ מה שכתב בספר בוצינא דנהורא על דברי המדרש (מדרש תהילים ט) שמיום שנחרב בית המקדש אין השם שלם ואין הכסא שלם, שנאמר (שמות יז טז) כי יד על כס י-ה. והיינו שנחסר אות ה' מה'כסא' ואותיות ו'ה' משם י-ה להשלימו לשם הוי"ה. ולעתיד לבוא יקויים האמור 'כי בחר ה' בציון אה למושב לו' שישבו אותיות או"ה למקומם ואז יהיה השם שלם והכסא שלם.

ובסנהדרין (צח). מבואר שאין בן דוד בא עד שיכלו גסי הרוח מישראל, ונמצא שהגאות גורם שאין השם שלם ואין הכסא שלם. ונרמז זה בלשון המאמר 'אין אני והוא יכולים לדור במדור אחד' כי מחמתו אין ה'הוא' במקומו.

וזה נרמז בלשון הכתוב "אל תעלו" - פירוש על תהיו בעלי גאווה, "כי אין" - כי משמש בלשון אלא, דהיינו תהיו בבחינת אין. ואז "הוי"ה בקרבכם", דהיינו שיהיה השם שלם, וממילא "ולא תנגפו לפני אויביכם" הוא היצר הרע הנקרא שונא (סוכה נב). (אוהב חסד).

יום ב' - רבי דוד לייפער מנדבורנה-באניה זצ"ל הי"ד:

ב"ר יששכר בער מסאטמר [רבי בערצי מנדבורנה]. תרנ"א - תש"ד. בבחרותו למד אצל רבי יהודה גרינוואלד מסאטמר, שסמכו להוראה אחר שמילא כרסו בש"ס ופוסקים. אחר נישואיו עבר לנדבורנה על שולחן חותנו. בשנת תרע"ח עבר לעיר באניה הידועה כעירית נופש מחמת אויירה הזך, לו נזקק מחמת חולי מעיים שסבל ממנו כל חייו, בעקבות אכילת דברים חמוצים ומלוחים לרוב בבחרותו כדי להימלט מסכנת הגיוס.

| שיעבוד ישראל לה' אף ש'הכל לשחרור' |

"אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים" (במדבר טו מא)

בילקוט הביא משל למה מזכיר 'יציאת מצרים' בכל מצוה ומצוה. משל למלך שנשבה בן אהובו, וכשפדאו לא פדאו לשם בן חורין אלא לשם עבד, שכשיגזור ולא יהא מקבל, יאמר לו 'עבדי אתה'. כך כשפדה הקב"ה את זרע אברהם לא פדאו לשם בן חורין אלא לשם עבד, שכשיגזור ולא יהיו מקבלים, יאמר להם 'עבדי אתם'. כיון שיצאו ממצרים התחיל לגזור עליהם מקצת מצוות קלות וחמורות, התחילו להיות מנתקין, אמר להם 'עבדי אתם' על מנת כן פדיתי אתכם שאהיה גוזר ואתם מקיימים.

ובגמרא בקידושין (טו): נחלקו תנאים בגאולת אחרים וגאולת קרובים איזו לשחרור ואיזו לשיעבוד, והגמרא מביאה את דברי רבי חייא בר אבא בשם רבי יוחנן שאמר: זו דברי רבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא, אבל חכמים אומרים 'הכל לשחרור', וכן פסק הרמב"ם (עבדים פ"ב ה"ז).

ומעתה קשה, מאחר ו'הכל לשחרור', איך יאמר הקב"ה לישראל 'עבדי אתם שעל מנת כן פדיתי אתכם להיותי לעבדים'. ומלשון הרמב"ם משמע שאפילו אם פדאו על מנת להשתעבדו בו - יצא לחירות, משום דהוי כמתנה על מה שכתוב בתורה. וכ"כ המחנה אפרים (הל' עבדים סימן א).

ובהכרח צריכים אנו לחלק ולומר, שדוקא בעבד הנמכר לגוי שגאלוהו קרובים או רחוקים, בו חידשה התורה שגאולתו לשחרור, אבל עבד שנשבה בעת מלחמה אזי גם הקונה משתעבד בו. ולכך דקדקו חז"ל ואמרו 'משל למלך שנשבה בן אהובו' ולא אמרו 'משל לעבד הנמכר וקנהו' - כי באופן זה אכן 'הכל לשחרור' ואינו יכול להשתעבד בו.

יום ו' - רבי חיים מרדכי לבטון זצ"ל:

ב"ר חלפון. תק"מ - תרכ"ט. כיהן כדין ורבה הראשי של חלב. התפרסם בחכמתו ויושר דינו אצל כל בני עירו, יהודים וערביים כאחד, וזכה לאות כבוד הממשל הטורקי על פעילותו הציבורית. נכדו מתאר את שעת פטירתו במוצאי שבת אחר הבדלה, עת נכנסה רוח וכבתה את כל הנרות, וברק נכנס מן הפתח עד המיטה אשר הרב עליה ונשבר חלון על ידו, ואז ידעו כי עלתה נשמתו הטהורה. ספריו: נכח השלחן ובן יאיר.

שפתותיו דובבות

אשרי מי שעמלו בתורה

יש ת"ח שיחיה בשני עולמים, גם בעולם הזה וגם אחר שכבר מנוחתו כבוד בעולם הבא. והוא, כאשר ריבץ תורה ועשה ספרים בחייו והפיץ חכמתו בישראל, שיהיה לדורות אחריו שלומדים בתוכו. זהו עושה עצמו 'חי נצחי', דגמרי שמעתתיה בבי מדרשא הדורות הבאים אחריו. וכמו שדרשו חז"ל (יבמות צו): על הפסוק 'אגורה באהלך עולמים'.

וכן איתא בברכות (יח): על הפסוק (שמואל ב' כג) 'ובניהו בן יהוידע איש חי רב פעלים מקבצאל' וגו', בן איש חי - שאפילו במיתתו קרוי חי, רב פעלים מקבצאל - שריבה וקיבץ פעלים לתורה, ולכן נקרא חי בב' עולמות.

וזהו שמצינו במסכת ברכות (זי). שרבי יוחנן כשהיה מסיים ספרא דאיוב אמר: סוף אדם למות, סוף בהמה לשחיטה, והכל למיתה הם עומדים. אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו וגדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם. ועליו אמר שלמה, "טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הוולדו".

רצונו לומר, מי שאחרי מותו לא יזכרוהו אף שלמד תורה בחייו בפני עצמו, מכל מקום היא מיתה שכל אדם מעותד לה מיום הוולדו. אבל מי שגדל בתורה להגדיל תורה ולהאדירה, ולא די שלמד בעצמו, אלא גם שעמלו בתורה לכתוב ספרים ולהפיצם בישראל. על בחינה זו הוא גדל בשם טוב, וכמו שכתב בשו"ת הרשב"א (ח"ד סימן ל) שמילת 'שם' מורה על דבר חשוב שקיים לעד ואינו נפסד. וכן זה שנפטר בשם טוב מן העולם, נשאר שמו חי וקיים לעד.

ודימהו הכתוב לשמן, שגם כשירק מן הכלי עוד ריחו נודף גם בכלי הריקן, כן הת"ח הזה עוד ריחו נודף מחכמת תורתו גם לאחר שיתרוקן החיות ממנו.

שאלולי כן, הלא הוא מיתה בהמיית כמו שבהמה סופה לשחיטה כן יום המוות הוא מעותד מיום הוולדו. (הספד מרבי אריה לייבוש הורוביץ בעל 'הרי בשמים' - נלב"ע כ"א סיון תרסט).



לקראת שובת מלכתא



את מורי ורבי מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זיע"א זכיתי להכיר כבר לחני קרוב לחמישים שנה. יכולני להעיד, כי כבר מאז, ראו עליו את עבודתו העקבית שמשקיע במנוחת הנפש, ברוגע ובשלוה העילאית שלו

הגאון רבי אליעזר טורק שליט"א על הליכותיו של מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זיע"א

האברך פרץ בבכי

לפני שנים אחדות נכנס אברך יקר לחדרו של מורי ורבי מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זיע"א ופרץ בבכי מר. היה ניכר עליו כי דבר מה מעיק עליו כבר תקופה ארוכה. כאן, במעונו של זקן ראשי הישיבות, בפני הלב הגדול, לב כל ישראל, הוא מצא לנכון לפרוק את כאבו.

לדבריו, הוא חש כי אינו מתקדם ברוחניות כפי שהיה מצפה מעצמו; הלימוד הולך בעצלתיים, התפילה אינה משהו, ובהתאם לכך גם מעמדו החברתי בכולל אינו כפי טוב, בינוני ומטה. "באופן כללי הולך קשה" - סיכם את מצבו.

רבי גרשון הרהר מעט, פנה אל האברך ואמר: "ראה, אני יוצא כעת מהחדר, ומשאיר לך על השולחן דף ועט, שב ליד השולחן ותתבונן עם עצמך כמה דקות, וכתוב את המעלות הטובות שכן מצויות אצלך. תיכף אשוב".

רבי גרשון יצא מהחדר. האברך כתב. כששב רבי גרשון ועיין ברשימה הכתובה אורו עיניו, וקרא בהתרגשות: "נו, הרי לפי מצבך אתה עושה את המוטל עליך... אם כן הינך 'אדם גדול!'".

"מאי משמע 'אדם גדול'?", הוסיף רבי גרשון ואמר: "מרן הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל אמר פעם - איזהו אדם גדול? וכי רק מי שלומד שמונה עשרה שעות ביום? או רק מי שחי בפרישות מופלגת, או שהציבור מחזיקים ממנו כאחד מגדולי הדור הוא אדם גדול? לא ולא! לא רק הם נחשבים אנשים גדולים, אלא אדם גדול הוא מי שאין בו פגם בדרכיו והנהגותיו! אדם גדול הוא מי שעושה את המוטל עליו בכל זמן לפי מצבו ויכולותיו! גם אברך צעיר יכול להיות אדם גדול!...".

לפתע נשמעו נקישות בדלת

נסיים בעובדה ששמענו מבעל המעשה, הרה"ג רבי יעקב אבא וינטרויב שליט"א, מתלמידיו של מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זיע"א, מקרה שהוא עצמו היה עד לו במחיצת רבו הגדול, המגלם באופן בהיר את דברי רבינו הרמח"ל בספרו 'מסילת ישרים' בביאור חלקי החסידות (פרק ט):

"החלק השני שבראשון הוא במה שבין אדם לחבירו, ועניינו, גודל ההטבה שיהיה האדם לעולם מטיב לביריות ולא מרע להם, וזה בגוף, בממון ובנפש... בנפש, שישתדל לעשות לחבירו כל קורת רוח שיש בידו בין בענייני הכבוד ובין בכל שאר העניינים כל מה שיודע שאם יעשהו לחברו הוא מקבל נחת רוח ממנו".

כך היה המעשה:

גדולי וצדיקי הדורות בלטו תמיד בתכונות של מנוחת הנפש, שלווה, רוגע ושוב הדעת. אלו המעלות שהביאו אותם למעלותיהם ודרגותיהם הגבוהות.

את מורי ורבי מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זיע"א זכיתי להכיר כבר לפני קרוב לחמישים שנה. יכולני להעיד, כי כבר מאז, ראו עליו את עבודתו העקבית שמשקיע במנוחת הנפש, ברוגע ובשלוה העילאית שלו. פסיעותיו האיטיות והמדודות, ישוב הדעת בכל מילה לפני שיוצאת מהפה, מהוים מופת ודוגמא לבני דורנו - דור שהבהלה והפזיזות אוזנות בו - מהי מנוחת הנפש.

מספרים כי מרן ראש הישיבה הגרא"מ שך זצ"ל התבטא פעם אודותיו: "רק מלראות את הפסיעות של רבי גרשון ניתן לקבל יראת שמים!".

סיפור מופעים מסופר על ימי צעירותו של רבי גרשון, כי כאשר הלך פעם עם אחיו הגאון רבי יעקב זצ"ל, לימים רבה של רמת-השרון, לתחנת האוטובוס בעיר, בדרכם לבני ברק. בעודם רחוקים מעט, ראו כי כבר הגיע האוטובוס לתחנה. באינסטינקט טבעי החל רבי יעקב לרוץ לכיוון האוטובוס ולהשיגו, בכדי שלא יצטרכו להמתין שעה נוספת עד האוטובוס הבא. אך רבי גרשון המשיך בהליכתו הרגועה והשלווה, כאילו לא אירע דבר. "עדיף להמתין שעה לאוטובוס, מלהפסיד דקה אחת של מנוחת הנפש!" אמר בהחלטיות.

עד לפני כחמש עשרה שנה, עוד התהלך בינינו דמות הוד קדומים, הגאון הצדיק רבי מרדכי צוקרמן זצ"ל, מתלמידי מרן ה'חפץ חיים' זצ"ל, שהיה עובד השם אמיתי. השלוה והרוגע שלו בכל מצב היו לשם דבר.

מסופר עליו, כי פעם היה בדרכו לתחנת האוטובוס כדי לנסוע לאיזשהו מקום, וכשראה את האוטובוס מרחוק מיהר את צעדיו כדי להספיק לעלות עליו. נהג האוטובוס ראה אותו, אך כפי שנהוג במחוזותינו התעלם ממנו, סגר את הדלתות והמשיך לנסוע.

בלי בדל של כעס על הפנים התיישר רבי מרדכי בתחנה והמתין לאוטובוס הבא. אברך שראה את המחזה, ניגש אל רבי מרדכי והביע תרעומת על נהג האוטובוס: "חוצפה, זה ממש עוול! הנהג רואה אדם מבוגר מאין צעדיו לאוטובוס ולא מחכה לו?!"

"העוול הוא שלי, לא שלו", תיקן אותו רבי מרדכי במתינות. "למה אני רץ אחרי האוטובוס? איפה מנוחת הנפש שלי? מה קרה, מה הבהלה הזו? הסברא הרי אומרת שלא תתפוס את האוטובוס, אז מדוע למהר?..."

רבי מרדכי היה גם רגיל לומר את ההבחנה הבאה: "זריז אינו זה שרץ לרכבת ומספיק לעלות בה ברגע האחרון, אלא זה שיוצא בזמן והולך בנחת, ומגיע זמן מה לפני יציאת הרכבת..."

בשנת תשס"ח היו כמה ימים בהם רבי גרשון לא חש בטוב ושכב חלוש במיטתו, ובאופן חריג אף לא מסר שיעורים בגלל חולשתו. אני שלמדתי עמו בקביעות, קיבלתי ממנו מסר באמצעות שליח כי אבוא גם בימים אלו, בכדי שלא להפך את הקביעות, ואכן באתי וישבתי סמוך למיטתו, והתחלנו לדבר בלימוד בסוגיא הנלמדת בישיבה באותם ימים.

לפתע נשמעו נקישות בדלת, רצייתי לקום ולפתוח, אך רבי גרשון עצר אותי, קם בעצמו מהמיטה, צעד באיטיות עד לדלת, פתח ואמר לדופק: "איני חש היום כל כך טוב, אשמח אם תוכלו לשוב במועד מאוחר יותר", וחזר למיטה.

כעבור דקות אחדות שוב נשמעו דפיקות בדלת. רבי גרשון קם שוב ממיטתו כמו בחור צעיר ניגש לדלת, ואמר לדופק: "איני חש היום כל כך בטוב, אשמח אם תוכלו לשוב במועד מאוחר יותר", וחזר למיטה. כך חזר על עצמו המקרה כמה וכמה פעמים.

לא יכולתי להתאפק, הרהבתי עוז ושאלתי את רבי גרשון: "מדוע ראש הישיבה צריך להטריח את עצמו בכל רגע לקום מהמיטה? הרי לפתוח את הדלת ולומר לדופקים כי הרב לא חש בטוב, ושלא מתקיימת היום קבלת קהל, יכול גם אני לעשות?".

השיב לו רבי גרשון תשובה מפליאה ביותר: "יש בחור מבוגר שביקש לדבר איתי היום, וסיכמנו שיבוא לכאן היום בשעות בצהרים. אני חושב

שתהיה לו הרגשה הרבה יותר טובה, אם הוא ידפוק בדלת ואני זה שאפתח לו בעצמי... זה יכבד אותו, זה יראה לו כי התכוננתי לבואו...". שנינו בתוספתא 'במות' (סוף פרק ח): "נאים הדברים כשהן יוצאים מפי עושיהן". מעשה זה הוא בבחינת "הוא היה אומר".

הלוא רבי גרשון הוא המעורר הגדול בדורנו על הזהירות הנדרשת בכבוד הבריות, וכל אמרותיו ושיחותיו מביעים את חובת ההנהגה במידות טובות וישרות. זוהי דוגמא קלאסית של "פיו וליבו שוין", נאה ודרש ונאה מקיים! נסיים בדבריו המלהיבים של ה'תנא דבי אליהו' (פרשה כו): "כך אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל, בניי, כלום חסרתי דבר שאני מבקשים, ומה אני מבקש מכם? אלא שתהיו אוהבין זה את זה, ותהיו מכבדין זה את זה, ותהיו יראין זה מזה".

הקדוש ברוך הוא כל כך הרבה מטיב לנו, מאיר לנו פנים בכל צעד ושעל, מחיה אותנו ומקיים אותנו, וכל אשר יש לנו משלו הוא ומרצונו ואהבתו נתן לנו. מה הוא בסך הכל מבקש מאיתנו? מה הוא בסך הכל רוצה שנחזיר לו? "איני מבקש אלא כדי שתהיו אוהבין זה את זה, ותהיו מכבדין זה את זה".

הבה נשים את הדברים על ליבנו, נאמצם ונסגלם לאורח חיים.

(קטעים מלוקטים מתוך הספר 'אוצרותיהם אמלא')

הראה מיודעינו ל'דרייוער' שבידו צ'ק על סך אלף ושמונה מאות דולר, הדרייוער תמה על סכום נכבד כזה כי לא הכירו כאחד מעשירי העיר, בירר, והעלה כי הלה 'סגר' עסק נכבד וקיבל על עצמו לתת את 'מעשרותיו' לנצרך הראשון שייקלע לידי וזה האיש פגע בו ראשונה, שאלו הדרייוער והרי היה לפניו עוד 'גברא'

הגה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א - על האמונה שתחיש ישועות

שם, נצליח בכל דבריו.

כי הקב"ה הוא 'יוצר המאורות' להאיר לכל איש מישראל, לכל חד וחד בדיליה, ואף אם 'נראה' לו גדול החושך החופף עליו יומם ולילה, ידע כי באמת אין כאן כל חושך אלא אור ה'מוסתר' בהסתרה גדולה, אלא שעליו לפקוח עיניו אז יתגלה לנגד עיניו אור גדול, שהרי 'הטוב כי לא כלו רחמיו והמרחם כי לא תמו חסדיו' א"כ בוודאי שהכל לטובה ולברכה (אף אם אינה נראית מיד ישמח לבו כי קרובה ישועתו לבוא בעזהש"ת). ואף כשאנינו רואה ישועה בדרכי הטבע יעצום עיניו מלחפש אחר ה'דרך' שממש תבוא ישועתו, ובקרוב ימצא כי הישועה כבר מצאה את דרכה אליו.

ולא פסק מלדבר עד שהפוניבז'ער הפסיד את הרכבת

מענין לענין שמעתי מגאון אחד, שהגאון גאב"ד פוניבז' נכנס פעם אל הגה"ק החפץ חיים זי"ע כשבדעתו היה לקבל ממנו ברכת הדרך ולמהר לדרכו כי הרכבת שעמדה לקחתו למחוז חפצו עמדה כבר לצאת בקרוב, אבל, החפץ חיים דיבר עמו בארוכה, ולא פסק מלדבר עד שהפוניבז'ער הפסיד את הרכבת, לאחר זמן נשמע הקול שהרכבת התהפכה ונהרגו רבים מנוסעיה, ובזכות האריכות של הח"ח ניצול הפוניבז'ער ממות לחיים. אחר הדברים האלה נענה הפוניבז'ער, מובטחני שלא מכוח רוח הקודש ידע החפץ חיים מכך, אלא, שמן השמים מכניסים לערליכער יוד (יהודי ירא שמים) את הדיבורים הנכונים בזמנם.

שוב מעשה, כשהפוניבז'ער חכך בדעתו לסגור את ישיבתו שבחו"ל (בעיר פוניבז') מחמת חסרון ממון, ועלה למעונו של החפץ חיים להתיעץ בדעתו, ובטרם פתח פיו שאלו החפץ חיים, כמה שעות למדתם היום, והפטיר מיד שעתיים או שלוש, אני למדתי היום מאה שעות, כי תחת

בפרשתן (יג כח-ל) הובא באריכות כיצד התלוננו בני ישראל ובכו מרוב פחדם על שאין בכוחם לערוך מלחמה כנגד הגיבורים 'ילידי הענק' מן העמים היושבים בארץ כנען, לעומתם טען כלב בן יפונה ויאמר עלה נעלה, וברש"י עלה נעלה - אפילו בשמים והוא אומר עשו סולמות ועלו שם, נצליח בכל דבריו.

ולכאורה תמיהה מילתא, וכי זו תשובה היא על טענתם, והרי הם טענו 'דברים של טעם' - כי גיבורים הם הענקים אשר שם, מדוע לא התווכח כלב לסתור טענותיהם, אלא סתם ולא פירש עלה נעלה... והרי הוא נחשב כ'מודה שלא ממין הטענה'.

ביאור אור יקרות ביאר הרה"ק מפאסצנא זי"ע הי"ד, וז"ל. 'אבל כך צריכה להיות אמונת איש הישראלי, לא בלבד בשעה שרואה מבוא ודרך לישועתו גם ע"פ שכל ודרך הטבע - 'אמין בה' שיושיעהו ויתחזק, גם בשעה שאינו רואה ח"ו שום מבוא ע"פ שכל ודרך הטבע לישועתו, 'אמין בה' שיושיעהו, ויתחזק באמונתו ובטחונו.

אדרבה, בשעה זו טוב שלא יתעקש למצוא איזה שכל ומבוא בדרך הטבע, כי מכיוון שע"פ פשוט לא ימצא, אז ח"ו תוכל אמונתו ע"י להפגם, ופגם באמונתו בה' יכול לעצור את ישועתו ח"ו, רק צריך לאמור - הכל אמת שעז העם היושב בה, כנים הדברים שהערים בצורות וכו' מ"מ הנני מאמין בה' שהוא למעלה מהגבול והטבע שיושיענו, 'עלה נעלה וירשנו אותה' - בלא שכל ובלא סברה, אמונה ובטחון בה' באופן כזה תקרב את ישועתו.

ובזה מבאר את דברי כלב, אמנם, אף אם עפ"י דרך הטבע אין בידנו לכבוד את הארץ, כי עז העם.. והערים בצורות גדולות מאד.. מכל מקום מבלי כל שכל נחזק את האמונה, אפילו בשמים והוא אומר עשו סולמות ועלו

שאלתי אותו לשמחה מה זו מה עושה

פעם פגשתי את אחד מאנשי ירושלים כשכולו אומר שמחה וצהלה, שאלתי אותו לשמחה מה זו מה עושה, פתח פיו בחכמה ואמר, כי הנה כתיב 'שמחו השמים ותגל הארץ', הרי שלמעלה ממני שרונים בשמחה וכיוצא בדבר גם למטה ממני, ומה לי להלך באמצע כ'אבל בין חתנים'.. מעשה במשגיח שדרש בשיבתו אודות חשיבות לימוד המוסר, וכה אמר בדבריו, ספר 'מסילת ישרים' הוא 'תעודת הזיהוי' של בחור בישיבה, אחד מהבחורים שניחן במידה יתירה של תמימות הוצרך באותם הימים לעבור את גבולות ארצו, נטל עמו את ה'מסילת ישרים' והראהו לשומר הגבולות כ'פספורט' השומר הביט בו בתמהון, וכי זו היא תמונתו, ענה הבחור, אכן כן, זוהי תמונת דיוקני, כי כן נולדתי - נשמה שנתת בי טהורה היא, אמנם יתכן ששיניתי צורת פני, אבל מתחילת דבר זו הייתה תמונתי - באותה שעה כשר היה. באמת אמרו כשיכיר האדם מהי תמונת דיוקנו באמת וכל שינוי בתמונתו אינו אלא שינוי חיצוני, ולא במהותו הפנימית בתור יהודי שהרי יהיה מה שיהיה - הרי הוא בן לאביו שבבמים, אז יבין שבכל עת אפשרי לו לרחוץ עצמו ולשוב לתבניתו שמתחילה..

וכך היה אומר הרה"ק מקאצק ז"ע, כי אכן אמת הוא שהיצר 'אריה' הוא, אלא שהוא אריה 'מנייר' - יגש ויתחיל לקרעו ויראה כי בידו וביד כל אחד לקרעו.

עוד אמרו להמשיל, פעם מת האריה הגדול ש'בגן החיות', ולא מצאו מנהל ה'גן' אריה חדש, עמדו ופירסמו החוצות 'ירושלים כי מחפשים 'אריה' חדש, ואף המתחזה לאריה - תמורת תשלום הגון, טוב ויאה לנו, באותו היום פנה אל ההנהלה אחד האברכים החשובים שבעיר, אשר לא הייתה הפרוטה מצויה בכיסו, וחישב אולי מכאן תצמח ישועתו, המנהל קבע לו ימי עבודה וכו' ואף את משכורתו כתבו וחתמו. ויהי היום מיהר האברך להשכים בבוקר, התפלל שחרית שדמתה ליוה"כ - מרוב אימה ופחד כי בזה היום עתיד הוא לדור בכפיפה אחת עם עוד אריות ודובים. בהגיע העת הת'צב הלה בלשכת המנהל, לבש על עצמו את עור ה'אריה המת', והחל להלך על ארבע והיה נוהם כארי בשאגות אדירות.. והחל להתקרב לאיטו אל האריות והדובים, ככל שהתקרב התרבו פעמי הדפיקות לבו מרוב אימה ופחד.. אך 'מה עושים בשביל הפרנסה'.. בהגיעו לפתח מדור האריות והדובים, נכנס פנימה, אי אפשר לשער ותאר עלי גליון את אימתו ופחדו של האברך, אך הוא בשלו - ממשיך לנהום בקולי קולות, לפתע.. מתקרב אליו הדב בעינים בורקות.. לבו של הלה כמעט והתפלץ מרב בהלה, אך זהו תפקידו.. ובינתיים מתקרב אליו הדב בעיניים הורקות.. ליבו של הלה כמעט והתפלץ מרוב בהלה, אך זהו תפקידו.. ובינתיים מתקרב אליו הדוב וכבר נעמד על שתי רגליו האחוריות.. ועוד רגע קט והדוב טורפו וקורעו לגזרי גזרים, מיד זעק האברך שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד. והנה שומע כי לעומתו זועק הדוב ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד..

ללמדך כי כל פיתויי היצר המראה לו כי אם לא יעשה כזאת יארע לו כך וכך - הכל דמיון ושטויות, כי רק מרחוק נראה כמפחיד וזורע בהלה, אך באמת אם רק יתחיל להתקרב - להתגבר עליו, יראה כי תחת ה'דוב' מסתתר אברך נוסף המפוחד בדיוק כמוהו.

(קטעים מלוקטים מתוך באר הפרשה - תשע"ט)

רשותי יושבים בחורי הישיבה ועוסקים בתורה ושם ה' חלקי בתורתם, משם פנה הפוניבז'ער לביתו כשכבר לא היה לו מה לשאול, כי הבין שאין גדול מזיכוי הרבים.

ההולך בתום ילך בטח, בפרט כשיזכור כל הנעשה בזה העולם בידי שמים הוא, אין ביד אדם לקרב או לרחק ישועתו או צרכיו, הן בדברים הנוגעים אל הנפש הן בדברים הנוגעים אל הנשמה, בגוף או במזון.

שמעו נא רבותי למעשה שסיפור לי אחד מבני חבורתינו

שמעו נא רבותי למעשה שסיפור לי אחד מבני חבורתינו בעי"ת 'בית שמי יצ"ו, הלה עמד להשיא את בתו בשעטומ"צ ומכיוון שזכה לתואר 'ביתו ריקם' בהידור רב, נדד לאחינו שבגולה לזכות אותם ליטול חלק ונחלה במצוות 'הכנסת כלה' אף לא פסח מיודעינו על המנהג לקחת את עזרתו של ה'דרייווער' (נהג) המוליך ומביא את המשלוחים מהכא להתם התם להכא, והנה אל מיודעינו נצטרף אחד שהיה גבר אלים מאותם המצפצפים ואומרים בכל עת ועונה יכולה שלי' באופן של 'כל דאליס'.. הלה הכריז ופקד על מיודעינו כי הוא נכנס ראשונה לכל ביהמ"ד וביהכנ"ס שיגיעו אליו רק לאחר שיעשה 'סיום' מתיר לו לערוך ג"כ 'סיבוב' באותו ביהכנ"ס - אף שלא היו בדבריו אלו אלא 'חוצפה ועזות פנים' קיבל מיודעינו את הדין באהבה ולא השיב כסיל כאיוולתו. ויהי ממחרת בעודם מהלכים ועוסקים בעבודתם וכבר נכנס 'האליס' אליו הראה מיודעינו ל'דרייווער' שבידו ציק על סך אלף ושמונה מאות דולר, הדרייווער שהכיר את בעל הצ'ק תמה על סכום נכבד כזה כי לא הכירו כאחד מעשירי העיר, בירר אצלו והעלה בידו כי הלה 'סגר' עסק נכבד וקיבל על עצמו לתת את 'מעשרותיו' לנצרך הראשון שייקלע לידיו וזה האיש פגע בו ראשונה, שאלו הדרייווער והרי היה לפניו עוד 'גברא' ולא ידע בן שיחו מה הוא רוצה מעמו, עד שנתברר שבאותה שעה שעבר הראשון היה זה האיש בבית הכסא ולא ראהו.. נמצא זה האיש האלים חשב שבידו לסדר לעצמו - אני ראשון ואיש לא יקח מאומה ממני, ולא הבין שהכל מן השמים, לכל אחד יגיע את שלו ברגע הנכון, מבלי יכולת לבריה בעולם לקחת ממנו, כי 'זריזותו' של הראשון סייעה לידי כך שהסכום הנכבד יגיע לידי השני בעתו ובזמנו.

כתב הגה"ק ה'חפץ חיים' ז"ע (שם עולם, שער שמירת השבת פ"ג בהגה"ה) וז"ל, וכיון שדעת האדם מעוטה כל כך אין לנו לחקור אחר הנהגתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, וצריך האדם להתהלך עמו בתמימות ולהאמין שכל מה שהוא עושה, הוא הכל לטובה, כי מפי עליון לא תצא הרעות, ואז בוודאי יזכה לראות בסוף באלו הדברים גופא שהיא הכל רב טוב וחסד, כמו שמובא בגמרא, (ברכות ס:) במעשה דרבי עקיבא עכ"ל.

עוד חיזוק גדול למדנו מפרשתו, שגם אם יש לו לאדם 'נפילה' ואינו מרגיש את אור האמונה או אפילו אם ח"ו יש בו הרהורי כפירה רח"ל אל ירך לבבו ואל יתיימש מתוך מחשבה פסולה על מצבו השל וכי 'כופר' הוא רח"ל, אלא ידע כי עדיין מאמין הוא בהקב"ה, כי בפנימיות נפשו של כל אחד מישראל חקוקה האמונה בהקב"ה, ואין זה אלא התגברות היצה"ר להפילו, וממילא לא יפול ברוחו, ויבין שכל פתויי היצר אינו אלא דמיונות שוא, כי היאך תבים שביום האתמול רעדו עד כדי מוות מאותם ה'נפילים' ומיד למחרת הם אומרים 'הננו ועלינו'.. ובע"כ תאמר, שהכל רק דמיונות, וברגע שהיצר הניחם לנפשם נתפקחו והבינו שאין כאן כלל ממה לחשוש ולפחד.

סיפר רבי ברוך שפירא, שפעם הוא נסע באוטובוס עם רבי רפאל טוקצינסקי, ובדרך הם ראו מהחלון את הרב אורי זוהר, שכבר היה אז אברך חשוב, לאחר שחזר בתשובה כ-12 שנים קודם לכן. אמר ר' רפאל לידידו הגר"ב שפירא: "אתה רואה את האברך הזה, הרב אורי זוהר? הוא שינה לי את החיים"

הגאון רבי יחיאל צוקר שליט"א, מרבני ישיבת 'תורה בתפארתה', על השליחות של כל אחד ואחד

נענה הרב שך ואמר לו, נכון, הגיע הזמן! שאל הרב אורי זוהר, נו נו... הגיע הזמן, איך עושים את זה למעשה? והרב שך השיב לו שכדאי שידבר על כך עם רבי רפאל טוקצינסקי מירושלים, הוא יוכל אולי לעזור בעניין. עם זאת, הרב שך הזהיר את הרב אורי זוהר שלא יאמר זאת משמו, אלא יפנה לרב טוקצינסקי כאילו בשם עצמו.

הגיע הרב אורי זוהר לרבי רפאל טוקצינסקי, ואמר לו, כבוד הרב, אולי הגיע הזמן שיקימו ישיבה שבה לומדים עיון בקצב מהיר יותר? כמו שאתם לומדים, מספיקים מסכתות וסדרים שלמים ולא עוסקים זמן שלם בשישה או שבעה דפים בודדים...

הרב טוקצינסקי כמובן הסכים איתו, בוודאי שצריכים להקים ישיבה כזאת, אבל איך זה קשור אלי?

נענה הרב זוהר ואמר לו: "אני חושב שכבודו מתאים לזה יותר מכל אחד אחר. אתה הרי למדת עשרות דפים ביום עוד בהיותך בחור בישיבה, אתה למדת את כל הש"ס עם ראשונים ואחרונים, מי כמוך יכול עוד להקים כזאת ישיבה שבה ילמדו לימוד יסודי בקצב מהיר יותר?".

רבי רפאל לא הבין מה הרב זוהר רוצה ממנו: "ידידי היקר", הוא אמר לו, "אני ברוך ה' מסודר בחיים. יש לי שעות ארוכות ללמוד בלי עין הרע, אני מתפרנס בכבוד מהמשרה שלי כמגיד שיעור בישיבה, יש לי תוספת מהמשרה שלי כראש כולל אברכים, יש לי עוד כמה משרות ברוך ה', לא חסר לי שום דבר בחיים, אני יכול ללמוד בשקידה ובהנאה, למה אני צריך עכשיו פרויקט כזה על הראש שלי? ללכת ולחפש מקום, לאתר צוות, לגייס בחורים ולהתחיל לייסד ישיבה? הנח לי ואישאר במקום שבו אני נמצא היום".

נעץ בו הרב אורי זוהר מבט מלא משמעות ואמר לרב טוקצינסקי: "גם אני הייתי מסודר! היה לי כסף בשפע, היה לי כבוד, אנשים העריצו אותי בארץ וברחבי העולם. הקריירה שלי רק הלכה והשתבחה ככל שעבר הזמן, לא היה חסר לי כלום! כלום!"

"אבל ברגע שהבנתי שרצון ה' הוא שאני אעשה משהו אחר, קמתי ועשיתי מעשה. נטשתי מאחורי את חיי העושר והכבוד, ופניתי להיות בעל תשובה, עני ואביון, לא מחפש שום דבר, רק לעשות את רצון ה'. ואתה, שזכית להתגדל על התורה והעובדה, אתה אומר לי שאתה מסודר בחיים ולכן אתה לא רוצה להקים ישיבה ולחולל שינוי שגם אתה מסכים שהוא נצרך ואפילו חיוני בעולם התורה?".

"הדברים הללו זעזעו אותי" סיפר רבי רפאל לגר"ב שפירא. "האם הגענו לעולם הזה כדי להיות 'מסודרים'? זאת השליחות שלנו כאן? להתמקם במקום שנח לנו ולהישאר בו כל ימי חיינו? לא ולא! כל אחד מאיתנו קיבל שליחות, ואנחנו צריכים לבצע את השליחות שלנו."

"אחרי אותה שיחה עם הרב אורי זוהר, קמתי והתחלתי להתארגן להקמת ישיבה, ואכן הקמתי את הישיבה בירושם בעקבות השיחה הזאת. הוא אשר אמרתי, שהרב אורי זוהר שינה לי את החיים!". אבל צריכים אנו לזכור, שכל אחד ואחד מאתנו נמצא פה בעולם בשליחות. ללא יוצא מן הכלל. וזה לשונו הזהב של רבינו יונה בספרו 'שערי תשובה' (ב, כא) "ומי שחננו השם יתברך דעה, ישיב אל לבו כי השם יתברך שלחו בעולם הזה לשמור משמרתו ותורתו וחוקותיו ומצותיו. ולא יפקח עיניו זולתי לעשות שליחותו. ולקץ הימים אם עשה שליחותו באמונה. ישוב ובא

הנושא המרכזי בפרשה שלנו הוא כמובן חטא המרגלים. ידועה השאלה, כמה בעצם חטאו המרגלים, הרי הם תיארו את מה שראו עיניהם, וידועות תשובות רבות שנאמרו על כך, אבל מקובל לומר, ובצדק שהחטא העיקרי היה שהם הוציאו את דיבת הארץ רעה, בגללם בכו ישראל בכייה של חנים, ולכן קבע הקב"ה שבלילה הזה תהיה לנו בכיה לדורות.

מהות החטא בעצם היא כפיות הטובה של עם ישראל, ובראשו המרגלים, שבמקום להודות לקב"ה על כך שהוא הוציא אותם ממצרים מבית עבדים, ועומד להכניס אותם לארץ זבת חלב ודבש, הם התלוננו שהפירות מדי גדולים, והאנשים מדי חזקים וכוי וכוי. אבל בזוהר הקדוש מובא מהלך קצת שונה, ומבואר שהפגם הגדול של המרגלים היה הרבה יותר בסיסי. עוד לפני שנכנסים לתוכן של מה שהם אמרו, הם חטאו בעצם העובדה שהם לא מילאו את שליחותם.

המרגלים קיבלו משימה, ללכת, לבדוק ולהחזיר תשובות. בפועל, הם גיבשו דעה ובאו עם החלטות... זה לא מה שהם התבקשו לעשות, וזה היה החטא החמור שלהם,

אך לפני שנביא את דברי הזוהר הקדוש, אני רוצה לספר לכם סיפור נפלא שסיפר הגאון רבי נפתלי קופשיץ, מראשי ישיבת "בית מדרש עליון" ורב קהילת חניכי הישיבות ברוממה, את הסיפור הוא שמע מפיו של הגאון רבי ברוך שפירא, ר"מ בישיבת 'קול תורה' בירושלים, שסיפר שהוא נסע פעם באוטובוס עם הגאון רבי רפאל טוקצינסקי, שהיה אחד מגאוני הדור המופלאים.

רק כדי לסבר את האוזן מעט ולספר מי היה הגאון רבי רפאל טוקצינסקי זצ"ל, אציין ששמעתי את הגאון רבי יהודה עדס שליט"א מספר שעוד בהיותו בחור בישיבה היה רבי רפאל חוזר לפנימייה מבית המדרש בשעות הקטנות של הלילה, ולפני שהלך לישון היה מבקש מחבריו שייבחנו אותו על הדפים שלמד היום, בין 50 ל-60 דף מדי יום!!! גמרא, רש"י ותוס'! הגאונות שלו היתה עצומה ונוראה.

בכל אופן, סיפר הגאון רבי ברוך שפירא, שפעם הוא נסע באוטובוס עם ר' רפאל, ובדרך הם ראו מהחלון את הרב אורי זוהר, שכבר היה אז אברך חשוב, לאחר שחזר בתשובה כ-12 שנים קודם לכן.

אמר ר' רפאל לידידו הגר"ב שפירא: "אתה רואה את האברך הזה, הרב אורי זוהר? הוא שינה לי את החיים".

הגר"ב שפירא מאוד התפלא... הרי ר' רפאל כבר היה גאון עצום עוד לפני שהרב אורי זוהר חזר בתשובה. הוא היה יהודי משכמו ומעלה, איך יכול בעל תשובה, אומנם לא כל כך טרי, להשפיע השפעה כזאת אדירה על יהודי כזה בן עלייה כמו ר' רפאל?

רבי רפאל ענה לו ויישב את תמיחתו... וכך היה המעשה.

הרב אורי זוהר היה צריך לשלוח את בנו לישיבה גדולה, הוא חיפש ישיבה שלומדים בה בקצב קצת יותר מהיר ממה שממקובל ברוב הישיבות הליטאיות. הוא קרא מכתבים של מרן הגרא"מ שך שהרבה לחזור על הטענה הזאת, שצריכים ללמוד בקצב מהיר יותר, אבל הוא לא מצא ישיבה שבאמת מיישמת את מה שאמר הרב שך.

בצר לו ניגש הרב אורי זוהר אל מרן הגרא"מ שך בכבודו ובעצמו ואמר לו: "ילמדנו רבינו. הרי אין שום ישיבה שעומדת בקצב שראש הישיבה שואף אליו. אולי באמת הגיע הזמן להקים ישיבה שכן תעמוד בקצב הזה???"

המרגלים ניתן להם בגלל שמעלו בשליחותם.

ומכאן נבוא לתרץ קושיא אחרת שהתקשיתי בה רבות. הרי ידוע שאחרי חטא המרגלים היה חטא המעפילים. הם החליטו שכתשובת המשקל על כך שלא רצו להיכנס לארץ ישראל, הם ינקטו בצעד הפוך, ויעלו לארץ ישראל למרות הסכנה הגדולה שבדבר. משה רבינו הזהיר אותם "והיא לא תצלח", אתם יש לכם תפקיד אחר עכשיו, התפקיד שלכם עכשיו הוא להישאר במדבר ארבעים שנה, זה רצון ה', אבל הם ניסו בכל זאת לעלות לארץ כנען, והסוף שלהם ידוע שלא נשאר מהם עד אחד.

לכאורה זה לא מובן. אם החטא היה שלא רצו להיכנס לארץ ישראל, מה החיסרון בזה שהם עכשיו רוצים להיכנס? הם מתחרטים על המעשה ורוצים לתקן את המעוות.

אלא התשובה היא שעיקר החטא היה אי מיילוי השליחות, ואת זה, לא רק שהם לא תיקנו אלא שהם שבו וחטאו באותו החטא פעם נוספת. עכשיו השליחות שלהם היא להישאר במדבר, ובמקום למלא את שליחותם, הם ניסו לנקוט בדרכים אחרות. והיא לא תצלח.

ואם ישאל השואל... נו. למרגלים היתה שליחות. לרבי חגי היתה שליחות. לגאון רבי רפאל טוקוצ'נסקי היתה שליחות. לרב אורי זוהר היתה שליחות...

אבל אני? מי אני ומה אני, אני סתם פקיד באיזו חברה בינונית, אני גרפיקאי של חברה מסחרית כלשהי. איזו שליחות אני עושה פה? מה התפקיד שלי בעולם הזה? לעצב מודעות יותר חדשניות וססגוניות?

ומה יאמר המוסכניק? אני השליחות שלי לוודא שיש מספיק גרזי בצירי הגלגלים של המכוניות???

אני רוצה לספר לכם סיפור אמיתי שאירע לפני מספר שנים, עם יהודי פשוט מאוד שעובד בתעשייה האווירית, יהודי שומר תורה ומצוות, מעולם לא מסר שיעורים, ואף אחד לא צפה לו עתיד כראש ישיבה, לא בירושלים ולא בירושלם. יהודי רגיל שקם בבוקר, מתפלל, הולך לעבודה, שוהה שם עד הערב וחוזר הביתה...

יש להם בעבודה הפסקה לתפילת מנחה, ולאחר מכן הם היו מפטפים קצת, מעבירים חוויות, ומעבירים את הזמן עד שצריכים לחזור איש איש לעבודתו כדי להתכונן לסגירת יום העבודה.

אותו יהודי החליט להקדיש מדי יום חמש דקות ללימוד אחרי תפילת מנחה. במקום לפטפט עם החברים, הוא פתח ספר ולמד, חמש דקות!

אחרי תקופה החליטו שניים שלושה חברים להצטרף אליו, הוא היה מוסר להם שיעור בחומש ורש"י או במשניות. אט אט גדל השיעור, עוד אנשים התיישבו ללמוד בחברות או לבד, וכעבור תקופה לא ארוכה היהודי ישבו שם בין ארבעים לחמישים יהודים, מדי יום אחרי מנחה, לא חמש דקות ולא עשר דקות. קרוב לשעת לימוד של כחמישים יהודים, וכל זה מאדם 'פשוט' אחד שהחליט לנצל את הזמן ולמלא את השליחות שלו.

אז נכון, לא כל אחד מאיתנו יכול לומר בצורה ברורה מה היא השליחות שלו ומה תפקידו בעולם. אבל כשאדם עושה את רצון ה', רגליו כבר מוליכות אותו למקום הנכון שבו הוא יכול לחולל שינוי, להפיץ אורה סביבותיו, ולקרב יהודים לאביהם שבשמים, בין אם מדובר ביהודים רחוקים ובין אם מדובר ביהודים שהם כבר קרובים, אבל אפשר לקרב אותם עוד קצת, לחזק עוד יותר את הקשר שלהם עם אביהם שבשמים, ומי שנאמן לשליחות שלו יצליח בה, כמו שאמרנו חז"ל שחזקה היא ששליח עושה את שליחותו.

לעילוי נשמת אבי מורי רבי נתן ב"ר יחיאל מאיר צוקר ז"ל

ברנה ושמחת עולם על ראשו. כעבד אשר שלחו המלך לעבר הים, שאין עיניו ולבו זולתי על דבר שליחותו עד שובו אל אדוניו. וכן אמר שלמה המלך עליו השלום (משלי כב): "להיות בה' מבטחך וגו' להודיעו קש? אמר. ר' אמת להשיב אמרים אמת לשלחך".

רבותי, בואו נעיין לרגע במה שכותב הזוהר הקדוש בפרשה זו (דף קנו) וכך מספר הזוהר הקדוש: רבי חזקיה ורבי ייסא הלכו בדרך ורבי ייסא אמר לרבי חזקיה, אני רואה עליך שאתה חושב על משהו, ספר לי מה זה. אמר רבי חזקיה, הרי שלמה המלך אומר בפסוק "כי מקרה בני האדם ומקרה הבהמה מקרה אחד להם", והרי אנחנו יודעים ששלמה המלך, כל דבריו יש בהם רבדים עמוקים מאוד של חכמה, ולכן אני חושב שאנחנו צריכים להסתכל בפסוק הזה ולהתבונן בו, כי יש בו פתח לאלו שאין להם אמונה בקב"ה. ענה רבי ייסא, אכן, כדאי להסתכל בפסוק הזה...

עודם מדברים והנה בא מולם אדם שהיה צמא, כי צעד בדרך כחום היום כשהשמש קופחת על ראשו, וביקש מהם לשתות מים שאלו אותנו, מי אתה? והוא השיב להם בפשטות: אני יהודי צמא. שאלו אותו, עסקת בתורה? כי הם רצו לשאול אותו מה יש לו לומר על הפסוק שבו הם התבוננו, אבל הוא לא השיב להם תשובה ישירה, אלא רק אמר, "טוב אני אצעד אתכם כאן במעלה ההר ושם יהיה לי מים לשתות".

הוציא רבי ייסא כד שהיה עמו, ונתן לאותו אדם לא מוכר לשתות מים. אחרי שהוא שתה, הם עלו יחד אתו במעלה ההר, ומצאו שם נחל דקיק של מים ומילאו את הכלי.

אמר אותו אדם לא מוכר, נו, עכשיו אחרי ששתינו מים, בואו תגידו לי מה רציתם לשמוע, כי אני לוקח את הבן שלי לבית התלמוד שילמד תורה, וכך יצא שמדי פעם שמעתי שם מעט דברי תורה. הם הבינו מתוך דבריו שהוא אינו תלמיד חכם ולכן אמר רבי חזקיה לאותו יהודי, נו טוב, הבן שלך לומד תורה זה יפה מאוד, אבל אנחנו צריכים ללכת... אבל האיש הזה הפציר בהם ואמר, למה? בואו תשאלו, הרי לפעמים תוכל למצוא מרגלית יקרה גם בתרמיל של העני, מי יודע, אולי בדיוק יהיה לי פשט יפה על מה שאתם רוצים לשאול???

הם שאלו אותו על הפסוק שבו עיינו והוא השיב להם פשט נפלא, הזוהר הקדוש מביא אותו באריכות, וכל המעיין ירווה נחת. עמדו רבי חזקיה ורבי ייסא ונשקו אותו על ראשו, והודו לקב"ה שזיכה אותם לפגוש את האיש הזה, אבל הוא לא עצר כאן והוסיף ואמר להם עוד דבר תורה נפלא, חידושים נפלאים שלא שמעתם אולם. עכשיו הם כבר הבינו שלא מדובר כאן ביהודי שרק שמע כמה מילים כשהביא את בנו לבית התלמוד, אלא באדם משכמו ומעלה,

תלמיד חכם מופלג, ולכן הציעו לו שיחבור אליהם ויישאר איתם, אבל הוא אמר להם "אם אני אשאר אתכם, התורה תקרא לי כסיל! ולא זו בלבד אלא שאני גם אתחייב בנפשי חלילה, כי יש לי שליחות, ושליח שאינו ממלא את שליחותו הוא כסיל ומתחייב בנפשו. שלמה המלך אומר "שולח דברים ביד כסיל", כלומר ביד שליח שאינו עושה את שליחותו, ומהמרגלים למדנו שמי שאינו ממלא את שליחותו, מתחייב בנפשו ולכן נענשו המרגלים בעונש מיתה... התחייבו בנפשם בעולם הזה ובעולם הבא.

כשסיים להסביר, עמד האיש נישק אותם על ראשם והלך לדרכו. לאחר מכן הם פגשו שם אנשים נוספים ושאלו אותם אם הם ראו את האיש האלמוני שעבר כאן, השיבו אותם אנשים בוודאי, הרי זה היה רבי חגי, החברים בבבל שלחו אותו לארץ ישראל כדי לשאול דברים מרבי שמעון בר יוחאי ומחבריו, הוא נמצא כאן בשליחות. אמר רבי ייסא, אכן, הוא שליח נאמן ואשרי מי ששלח דבריו ביד שליח נאמן...

הרי לנו מבואר בזוהר הקדוש בצורה ברורה ובהירה, שעונשם של



לדעת
מבנים שבועיים בדף היומי
חסף חיים, אהבת חסד ומשלב
0737-289-669

אל תישאר מאחור



גם לך יש הזדמנות פז להצטרף היום ללימוד יומי

מבחן אמריקאי עם הגרלות ענק בכל שבוע!!!

פרס ראשון	פרס שני	פרס שלישי 10 זוכים
500 ₪ במזומן	זכות קניה בסך: 400 ₪ ברשת החנויות:	זכות קניה בסך: 120 ₪ ברשת החנויות:

בחודש סיון

לכבוד הרכבות המתחילים מסכת גיטין בדף היומי, ותחילת הלכות קריאת התורה ללומדי הדף היומי בהלכה, ולרגל מחזור חדש בספרים 'חפץ חיים' ו'אהבת חסד' עם מסגרת נוספת של מבחנים על ה'באר מים חיים' יתקיימו הגרלות ענק בע"ה בנוסף להגרלות השבועיות

פרס ראשון	פרס שני	פרס שלישי 10 זוכים	פרס רביעי 10 זוכים	פרס חמישי 10 זוכים
נופש במושב 'יסודות' עד 8 נפשות	חליפה טיקט 1,190 ₪ ליבוביץ MAN	זכות קניה בסך: 400 ₪ ברשת החנויות:	מסכת ברורה 'דרשו' מהדורת כים	סמ 'אבני מילואים' (הגר"י דמיטרובסקי)

ניתן לעשות את המבחנים:

בטל: 0737-289-669 בעמודות 'נדרים פלוס' (לדעת) במייל: 7692282@gmail.com

ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:

בפס: 0799-414-144 בנקודות הפצה ניתן לשמוע בטל: 0737-289-669 בשמחה



ספר יוצא לאור בצוף



תמיד ידעת שתוציא ספר אבל לא ידעת איך עושים את זה !?

בצוף הוצאה לאור, הוצאת הספרים המובילה בציבור התורני תקבל שירות אישי ומקצועי מכל שלב שבו החומר לספר נמצא ועד לתוצאה המוגמרת המושלמת



יח"צ



פרסום



הפצה



הדפסה



עיצוב כריכת



עימוד



עריכה



הקלדה

נתן פלדמן • 054-8401840 • 02-6504055 • www.tzufbooks.co.il • zuf@zuf.co.il